ספר הניגונים

ניגוני חסידי חב"ד

(„כ"ה")

SEFER HANIGUNIM

Book of Chasidic Songs

Edited by

RABBI SAMUEL ZALMANOFF

THIRD EDITION

בהזמנות לפנות אל:

הוצאת ספרים קה"ת כפר חב"ד, ת.ד. 3, טל. 984018, 03-984100

נדפס בבי"ס לדפוס "יד החמשה", כפר חב"ד

Printed in Israel

ספר הניגונים

כולל:

ליקוטי רשימות משיחותיו של

כבוד קדושת

אדמו"ר יוסף יצחק

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

על מהותה של הנגינה

•

תוי נגינה של

ניגוני חסידי חב"ד

בעריכת

הרב שמואל זלמנוב

הוצאה שלישית

יוצא לאור על ידי מערכת

חברת „ניחח"

770 איסטערן פארקוויי ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים וחמש לבריאה

תוי הנגינה שבספר זה נרשמו ע״י החזן המפורסם ר׳ יהושע ווייסער ע״ה, מומחה מצוין לכתיבת תוי נגינה, כפי ששמע הניגונים מפי ועד המנגנים של חברת „ניחח״.

אוצר החכמה 1234567

אוצר החכמה

מוקדש למלאת מאתיים וחמשים שנה לחולדתו
של מורנו הבעל שם טוב
ת נ " ח — ח"י אלול — ת ש " ח
ולמלאת מאה וחמשים שנה לגאולת רבנו הזקן
בעל התניא והשו"ע
תקנ"ט — י " ט כ ס ל ו — תש"ט.

התוכן

שלשלת נשיאי החסידות . . . . ח

ראשית דבר . . . . ט

מבוא „היכל הנגינה" . . . . יג

ליקוטי רשימות . . . . כג

מפתח הניגונים . . . . מג

רשימת הניגונים — מחלקה ראשונה 1

מחלקה ראשונה — ניגוני נשיאי חב"ד 1

רשימת הניגונים — מחלקה שני' 15

מחלקה שני' — ניגונים מסורתים 15

רשימת הניגונים — מחלקה שלישית 39

מחלקה שלישית — ניגונים לזמנים שונים 39

רשימת הניגונים — מילואים 145

מילואים — טעמי הנגינה 145

אוצר החכמה

שלשלת נשיאי החסידות הכללית
ונשיאי חסידי חב"ד*

דור ראשון

רבנו ישראל ב"ר אליעזר — בעל שם טוב, ח"י אלול תנ"ח — חג השבועות (ו' סיון) תק"ך.

דור שני

רבנו דובער ב"ר אברהם — הרב המגיד ממעזריטש, לא נתברר מתי נולד — י"ט כסלו תקל"ג.

דור שלישי

רבנו שניאור זלמן ב"ר ברוך — אדמו"ר הזקן, ח"י אלול תק"ה — כ"ד טבת תקע"ג.

דור רביעי

רבנו דובער בן רבנו שניאור זלמן — אדמו"ר האמצעי, ט' כסלו תקל"ד — ט' כסלו תקפ"ח.

דור חמישי

רבנו מנחם מענדל ב"ר שלום שכנא (נכדו של אדמו"ר הזקן וחתנו של אדמו"ר האמצעי) — אדמו"ר הצמח הצדק, כ"ט אלול תקמ"ט — י"ג ניסן תרכ"ו.

דור ששי

רבנו שמואל בן רבנו מנחם מענדל — אדמו"ר מהר"ש, ב' אייר תקצ"ד — י"ג תשרי תרמ"ג.

דור שביעי

רבנו שלום דובער בן רבנו שמואל — (אדמו"ר מהורש"ב) נ"ע, כ' מרחשון תרכ"א — ב' ניסן תר"פ.

דור שמיני

רבנו יוסף יצחק בן רבנו שלום דובער — אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע, י"ב תמוז תר"ם — י' שבט תש"י.

דור תשיעי

רבנו מנחם מענדל ב"ר לוי יצחק — כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש (חתנו של אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע. דור ששי בן אחר בן לאדמו"ר הצמח צדק). נולד י"א ניסן תרס"ב לאורך ימים ושנים טובות.

---

* היות שבה„לקוטי רשימות" ובה„מפתח הניגונים" דלקמן, נזכרים הרבה פעמים שמות נשיאי החסידות הכללית ונשיאי חב"ד בר"ת או בשם כללי כמו: הבעש"ט, הה"מ, אדמו"ר הזקן וכו', לכן מצאנו לנכון להציג כאן שמותיהם במפורש וגם שנותיהם וסדר נשיאותם במשך הדורות זאח"ז.

ראשית דבר

מראשית הופעתה והתיסדותה של התנועה החבדי"ת, ע"י מחוללה אדמו"ר הזקן — הרב ר' שניאור זלמן מליאדי, בעל התניא והשו"ע, — בשנת ה'תקל"ב־ג ועד ימינו אנו, חוברו נגוני חב"ד למאות, הן ע"י האדמורי"ם נשיאי החב"ד בעצמם והן ע"י תלמידיהם וחסידיהם יודעי נגן.

ידוע הדבר, שתמיד נמצאו בחצרות נשיאי החב"ד מנגנים קבועים [1], שאספו וגם חיברו בעצמם נגונים לבבים המתאימים לרוח חב"ד.

מפורסמת ביותר היא מקהלת האדמו"ר האמצעי — הרב ר' דובער, בנו של אדמו"ר הזקן — המכונה בשם: „דעם מיטעלען רביג'ס קאפעליע", שהיתה מנגנת גם בכלי שיר בהזדמנויות שמחה מיוחדות לפני האדמו"ר.

ואף בזמן האחרון בליובאוויטש, עת נשיאותו של האדמו"ר הרש"ב, — הרב ר' שלום דובער, תרמ"ג־תר"פ — גם כן נמצאה קבוצת מנגנים מבין תלמידי ישיבת תומכי תמימים, שאספו נגוני חב"ד מבין החסידים הותיקים מבקרי ליובאוויטש ואשר שרו אותם כהוגן ובדיקנות יתרה.

אמנם לרגלי ההרפתקאות ונדודי הגלות השונים של אחב"י ובכללם חסידי חב"ד במדינת רוסיא, במשך חמשים שנים האחרונות, נשתכחו הרבה מניגוני החב"ד ואף אלו שנזכרים היום, שגורים הם ברובם בגירסאות ונוסחאות משובשות ומשונות.

וחבל על אותם הנגונים החבדיי"ם העתיקים — אשר החסידים הראשונים החדירו בהם מאש וחום התלהבותם ודבקותם, בשעות התפלה או בעת התועדותם במסבת חסידים, ואשר עברו בירושה כנכס חסידי מדור דור — שהולכים ונשכחים מזמן לזמן.

כיום, אשר לרגלי מאורעות הזמן האחרון מפוזרים הנם חסידי חב"ד בכל קצוי תבל, נרגשת ביותר נחיצות השעה לאסוף מחדש כל אותם הנגונים החבדיי"ם שעוד נזכרים ולאצרם יחד בתוי זמרה בספר, למען תהי' האפשרות להשתמש בהם בכל זמן ובכל מקום הראוי ושישארו לזכרון בדברי ימי החסידות החבדיי"ת.

למטרה זו נוסד — עפ"י הוראת כ"ק [2] אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש — חברת נגוני חב"ד חב"ד בשם „ניחח" — ר"ת: ניגוני חסידי חב"ד, — שמטרתו לאסוף יחד כל נגוני חב"ד הנודעים, לסגננם ולתקנם משגיאותיהם ולהחזיר להם אותו האופי המקורי, בו נוצרו בראשונה ולרשמם בתוי נגינה בספר מיוחד לזה.

---

1) מהמנגנים המפורסמים בעדת החב"ד שעלו בידי לרשמם — נמנים: הרב ר' משה בנו של אדמו"ר הזקן, שהיה מנגן מצוין, ר' ישראל מדובראָוונע, הנחשב לראש המנגנים של האדמו"ר הזקן, ר' נפתלי סענער, ר' משה זלמן דער פעלדמאַן (שאליו היה שולח אדמוה"ז את חסידיו ללמוד נגונים הימנו). ר' אלעזר חיים מזשלאָבין — שהיה מנגן בזמן האדמו"ר האמצעי, הרב ר' לוי יצחק, חתן אדמו"ר הצ"צ, ר' יהודא ליב האָפמאן, שהיה מצטיין בנגוניו אצל אדמו"ר מהר"ש ואח"כ אצל אדמו"ר הרש"ב. בזמן האחרון בליובאָוויטש נמנים המנגנים האלו: השובי"ם ר' איסר ור' מנדל יאנאווסקי, השובי"ם ר' אהרן, ר' משה ור' שלום חאַריטאָנאָוו מיניקאָלאַיעוו, החזן ר' איסר, החזן ר' ראובן וואָראָבייציק, החזן ר' יחיאל הלפרין, הרב ר' שואל דוב זיסלין, ר' נטע ראַבינאָוו מפאהאר, החזן ר' שמואל קאַנטאָראָף, הר' שמעון ארי' גרינבערג מוואַרשא ואחרים.

2) בכל מקום שנזכר בספר הזה: „כ"ק אדמו"ר שליט"א" — הכוונה על כ"ק אדמו"ר הרב יוסף יצחק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שהי' עוד בעלמא דין בעת הוצאה הראשונה של הספר הזה.

אוצר החכמה

והנני להעתיק מכתב שקבלתי בנדון זה מכ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש וז״ל:

ב״ה,

ידידי עוז... הרב שמואל שי׳

שלום וברכה.

בזה הנני למלא את ידו לסדר חברת ניגוני חסידי חב״ד — „ניחוח״ — במטרה לאסוף את נגוני חב״ד הישנים, לנקותם מהשגיאות בעזרת תלמידי התמימים הקשישים שלמדו בליובאוויטש ולכתבם בתוי נגינה על ידי מומחה לדבר עפ״י ועד מבקר ולסדרם לדפוס...

ידידו הדו״ש ומברכו

יוסף יצחק

נוסף להדברים שבכתב קבלתי הוראות מיוחדות בע״פ מפי כ״ק אדמו״ר שליט״א איך לסדר הענין על צד היותר טוב בעזה״י.

כפי הוראת כ״ק אדמו״ר שליט״א במכתבו נבחרו בועד המאסף והמבקר של הנגונים, אלה הזוכרים את נגוני חב״ד כפי שנגנו אותם מקדמת דנא בבית אולפנא „תומכי תמימים״ בליובאוויטש בדיקנות רבה, ואשר אחדים מהם השתייכו עוד לקבוצת המנגנים מאז. ואלו הם על סדר הא״ב: הרב דובער ריבקין, ר׳ דובער האסקינד, ר׳ יוחנן גאָרדאָן שו״ב, הרב שלמה אהרן קאזארנאווסקי, החזן שמואל קאַנטאָראָף ור׳ שמעון לייב גרינבערג שו״ב. ומתלמידי התמימים של הדור הצעיר: הרב בנימין לעוויטין, הרב דובער אושפאל, הרב מענדל טענענבוים וכותב הטורים האלה.

הועד הנ״ל יגע וגם מצא, ובמשך זמן מסוים עלה בידו לאסוף קע״ה נגונים ומוטיבים של חב״ד, אחרי שחקר רבות על מקורם בדיקנות ובזהירות יתרה והחזיר כל צליל ותנועה על צביונם ותבניתם המקוריים כפי האפשרות שניתנה לו.

כל הנגונים האלו שרו אח״כ בחבורה — כדרך שמנגנים אותם בהתועדות חסידים, — לפני החזן המצוין מר יהושע וויסער, מומחה ומפורסם בכתיבת תוי נגינה. אף הוא יגע וטרח לרשום את הנגונים על בורים ודיקנותם, לפי חוקי הנגינה, עם כל ה„קמטים״ הדקים שבדקים הרגילים לבא בשירת החב״ד.

אולם, אם תווני דליבא לא כתבי אינשי *, כל שכן הנגון החסידי שבעיקר הוא דבר המסור ללב ולעומקי הנפש, איך יוכל להתבטא כל צרכו ע״י תוי הנגינה שהם אך סימנים חיצוניים?

אף על פי כן, אם הקורא והמנגן מחונן בכשרון הנגינה הרגשיית ומכיר בטפוסם המיוחד של נגוני החסידים, ויזמרם ברגש וזהירות, בטח שאז יעלה בידו לבטא את כוונת הנגון בשלמותו ושכלולו היסודי.

* * *

ספר הנגונים סודר ונחלק לפי הסוגים דלקמן:

מחלקה ראשונה, — מכילה י״ט נגונים מכוונים, ז״א: פרי יצירתם של האדמורי״ם, נשיאי חב״ד בעצמם, או אלו שבחרו בהם לנגנם בשעת דביקותם בתפלה והזדמנויות שונות.

* כעין ל׳ זה נמצא בש״ס סנהדרין ל״ה ע״א: ליבא דאינשא אינשי ועי׳ ברש״י שם.

מחלקה שני', — כוללת כ"ז נגונים שלפי המסורה מיוחסים הם לראשי אבות החסידות הכללית, הבעש"ט ותלמידיו וגם אלה שמחבריהם היו גדולי החסידים יודעי נגן, שנגוניהם מצאו חן מיוחד בעיני האדמורי"ם.

מחלקה שלישית, — בת קכ"ט נגונים לזמנים שונים הנחלקים לז' שערים: נגוני שבת ויו"ט, נגוני תפלה לימים נוראים, נגוני התועדות חסידים, נגוני געגועים, נגוני שמחה, נגוני רקוד ונגוני נצחון (הלך).

מילואים — המכילים טעמי הנגינה לקרה"ת והפטורה לימות החול, שבת יו"ט, ר"ה ויוכ"פ וגם למגלת אסתר.

* * *

אוצר החכמה

בראשית הספר הצגתי „לקוטי רשימות", ממה שאספתי ולקטתי ממקומות מפוזרים בשיחות כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש. זהו אוצר עשיר של אמרים, פתגמים וביאורים על מהותה וחשיבותה של הנגינה החסידיית בכלל ונגינת חב"ד בפרט.

ובכדי להקל על הקורא סידרתי ג"כ „מפתח הנגונים", המכיל הערות לקורות כל נגון ונגון, מקורו, זמנו ואופן נגינתו.

כהוספה יתרה, כתבתי מבוא לספר הנגונים בשם: „היכל הנגינה", שבו נמצאת סקירה כללית על מהותה והשתלשלותה של הנגינה הישראלית בכלל ועל נגינת החסידים ונגינת חב"ד בפרט.

* * *

ספר הנגונים הזה, שמסדרים אותו לדפוס במשך הזמן שבין ח"י אלול תש"ח—י"ט כסלו תש"ט, הנהו מוקדש למלאת מאתים וחמישים שנה להולדתו של מחולל תנועת החסידות הכללית, מורנו ר' ישראל בעל שם טוב, נולד בעיר אקופ ביום ח"י אלול ה'תנ"ח, ולמלאת מאה וחמישים שנה לגאולת רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, מיסד שיטת החסידות החבדי"ת, שנאסר מממשלת הצארית ברוסי' ע"י מלשינות מנגדי תנועת החסידות ונגאל ממאסרו ביום י"ט כסלו ה'תקנ"ט, שאז נתגלה לעין כל שהמלשינות אין לה שום יסוד ואור החסידות התחיל מאז להתגבר ולהתפשט ביותר בין שדרות עמנו. והיום י"ט כסלו, יום נצחון אור האמת בישראל, הוקבע לדורות לחג הגאולה לכל אוהבי תורה וחדורי רוח אהבת ישראל.

* * *

נכון להדגיש, כי הנגונים שנרשמו בספר זה הם אך חלק מהנגונים הרבים השייכים לחסידי חב"ד ואף אלו רובם ככולם רואים בראשונה את אור הדפוס. אך ברצות ד' נשתדל להבא לאסוף גם את יתר הנגונים ולהוציאם בתוי נגינה לקהל הרבים.

והנה אעפ"י שכמה מן הניגונים שרשמנום בפנים עדיין לא יצאו מכלל הבקרת, לרגלי הנוסחאות השונות, — אקוה אמנם ש„ספר הנגונים" בשלמותו וכללותו יתקבל לרצון ולשמחת לבב עם ישראל בכלל וקהל חסידים ועדת החב"ד בפרט.

שמואל זאלמאנאוו

מבוא

„היכל הנגינה"

על מהותה של הנגינה העברית, מוצאה ויסודה כבר עסקו חכמים וחוקרים שונים עוד מימי הבינים ועד זמננו אנו. גם נעשו צעדים בכמה שפות להבליט ולהביע את חשיבותה המיוחדת של נגינה זו. אך כמדומני, שמעט מזעיר המה שהצליחו באמת להכיר את עומקה ואצילותה של הנגינה הישראלית בכללותה ולבטא במלוא מובן המלה אותה ההבעה החבוי׳ בתוך תוכי הנשמה, המתבלטת ביותר ע״י הנגינה החסידית, שטח זה שעוד טרם עובד ונצל כל צרכו.

לאמתו של דבר, מוכרחים אנו להבדיל את הנגינה העברית משאר נגינות העולם, הן מטעם מעלתה העצמית, מפני שהיא אוצרת בתוכה אש של קדושה וזוהר יופי של מעלה שורה עלי׳, והן מטעם חותם המסורה, העוטה שירה עליונה זו במשך אלפי שנים בלבוש דתי־מסתוריי. הנגינה הישראלית זקוקה לכן לגישה מיֻחדת וא״א למודדה באותה אמת המדה שרגילים למדוד ולשקול מנגינות זרים.

זאת ועוד אחרת. אם נקח בחשבון שהנגינה הישראלית העתיקה מזמן הבית ואחריו, לא נרשמה מעולם בתוי נגינה, איך נוכל באמת להציב מחדש את גבולותי׳ ולגבש את צלילי׳, אחרי שבנינה וצורתה המקורית נסתם ממנו?

אוצר החכמה

אי־אפשר איפוא לעמוד על טיבה ומהותה של נגינה זו מבלי לחפש מקורותי׳ בפנימיות נשמתו של העם עצמו, כי אמנם למרות הכל חקוקה היא הנגינה המסורתית, ביסודותי׳ העקריים, בנשמת עמנו כפי שירשנוה מדור דור. ואולם אי־אפשר למצוא את אפי׳ וצורתה המופשטת של נשמת ישראל אלא מתוך הכרה מעוינת ויסודיית בתורתו הקדושה ובמהלך חייו הדתיים במשך אלפי שנות קיומו.

* * *

ידוע הדבר, שהשירה והנגינה תופסות מקום מאוד חשוב בתורתנו הק׳. כעדות מוכחת לזה ראוי לציין, שהשירה בפה וזמרה בכלים נזכרים פעמים רבות בכתבי הקודש, בתלמוד, בספרות הגאונים הראשונים והאחרונים, ספרי הקבלה, המוסר והחסידות.

עוד בראשית תולדות האדם עלי אדמות, בדורו השמיני, כבר אנו מוצאים בתורתנו הק׳, אודות מקורותיה ומחוללה של הזמרה. — „ותלד עדה את יבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה ושם אחיו יובל הוא הי׳ אבי כל תופש כנור ועוגב"[1] (בראשית ד׳, כ״א).

— הסמיכות של „ישב אהל ומקנה" עם „תופש כנור" מראה לנו לדעת, שיחד עם ההכרחיות של הרועה והמקנה לטובת ישובו של עולם, הי׳ העולם זקוק גם להשירה והכלי זמר. כמו כן מורה על היחס הקרוב שבין הרועה להנגינה, שזה אולי הגימוק למנהגם של חסידים, שלקחו הרבה מוטיבים מנגינות הרועים המלאים געגועי נפש, כדלקמן. —

ובתחלת צעדי עם ישראל מעבדות לחירות בצאתו ממצרים ונקרע לפניו הים סוף לגזרים, מספרת לנו תורתנו הק׳ איך הביעו בנ״י את גודל שמחתם ואושרם, ע״י שירה וזמרה לד׳: „אז ישיר משה ובנ״י את השירה הזאת" וגו׳ (שמות ט״ו, א׳).

גם בנות ישראל יצאו בתפים ובמחולות ובשירה כמ״ש: „ותקח מרים הנביאה וגו׳ את התף בידה

---

1) ראה בס׳ תורת חיים, בראשית ח״א לאדמו״ר האמצעי, דרוש ד״ה ותלד עדה וגו׳ וז״ל: „והנה יש להקדים תחלה בענין אבי כל תופש כנור ועוגב, שזהו מקור כל בעלי השיר העליונים... לפי שהשיר הזה הוא בחי׳ ההעלאה וביטול במציאות של כל אחד ואחד בשרשו וכל בחי׳ ההעלאה מתחתון לעליון א״א להיות כ״א ע״י בחי׳ הביטול במציאות של התחתון בביטול היש לאין בתכלית שזהו ע״י השיר דוקא... ובכל זה יובן מה שרמזו במשנה במס׳ שבת (פ״ה מ״א): כל בעלי השיר יוצאים בשיר ונמשכים בשיר... הן כתות מלאכים העליונים שנק׳ בהמות וחיות דמרכבה, יוצאים בשיר, שהוא בחי׳ ההעלאה שעולים למע׳ ממדריגה למדריגה עליונה יותר שנכללים במקור חוצבם שיוצאים ממהותם הראשון בבטול השגה הראשונה שנק׳ יציאה ממקומו הראשון כו׳ יוצאים בשיר שלהם, כי אין עלי׳ מתחתון לעליון רק ע״י ההעלאה בשיר כנ״ל ונמשכים בשיר שאחר ביטול היש ממדריגה הראשונה נמשכים לעלות במדרגה העליונה להיות יכולים לקבל מאור פני אלקים שלמעלה מכל השגתו, וזהו ג״כ ע״י השיר והוא בחי׳ הביטול הב׳, וכך יש בעליות אור דתורה בשיר, כמו ויהי שירו (מ״א ה׳) רנגא דאורייתא וכו׳ ובלילה שירה עמי בה״א (תהלים מ״ב ט׳) כמ״ש דוד, זמירות היו לי חוקיך (תהלים קי״ט נ״ד) מכנף הארץ זמירות שמענו (ישעי׳ כ״ד ט״ז) וכן למען יזמרך כבוד, אזמרה לך בכנור וכה״ג מ״ש חכמות בחוץ תרונה (משלי א׳ כ׳)."

...„בענין השיר יש בו ד׳ מדריגות, שיר פשוט, שיר כפול, שיר משולש ושיר מרובע... יש ד׳ מיני קול, קול חדוה לבד, קול עצב לבד, קול שבגלוי חדוה ובהעלם עוצב וקול שבגלוי עוצב ובהעלם חדוה". עיי״ש בארוכה.

ותצאן כל הנשים אחרי' בתפים ובמחלת" וגו' (שם ט"ו כ'). זו היתה שירת הים [2].

אחרי כן, בהלכו במדבר ובראותו את הנסים על נחל ארנון בין גבול מואב ואמורי, שוב פתח ישראל את פיו בשירה:

„אז ישיר ישראל את השירה" וגו' (במדבר כ"א י"ז), — זוהי שירת הבאר.

כמו כן מוצאים אנו, בימי שפוט השופטים בישראל, כשנצחו את שונאיהם: יבין מלך כנען ועמו, שיבחו והודו לד' בשירה:

„ותשר דבורה וברק בן אבינועם" וגו' (שופטים ה' א'), — שירת דבורה.

גם דוד המלך, נעים זמירות ישראל פתח בשירה ביום הציל ד' אותו מכף אויביו: „וידבר דוד לד' את דברי השירה הזאת" (שמואל ב' כ"ב א, תהלים י"ח), — זוהי שירת דוד.

ביותר מתבלטת שמחתו בשירה במאורע הובלת ארון ברית ד' מבית אבינדב, כשהמלך דוד והעם משחקים בכל מיני כלי זמר להבעת שמחתם הגדולה, כמ"ש: „ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ד' בכל עצי ברושים ובכנורות ובנבלים ובתפים ובמנענים ובצלצלים" (שמואל ב' ו', ה').

גדולה מעלתה של הנגינה עד שבכוחה להשרות רוח הנבואה על הנביא [3] וכן להיפך, בכוחה לבטל ולהעביר רוח רעה מן האדם. ומטעם זה, הנביאים השתמשו בכלי שיר בעת השראת נבואתם כמאמר הנביא שמואל אל שאול: „ופגעת חבל נביאים יורדים מהבמה ולפניהם נבל ותף וחליל וכנור והמה מתנבאים" וכו' (שמואל א' י').

כן מוצאים אנו באלישע הנביא ברצותו להשרות על עצמו רוח הנבואה, ביקש: „ועתה קחו לי מנגן והי' כנגן המנגן [4]) ותהי עליו יד ה' " (מלכים ב' ג' ט"ו).

דוגמא של בטול רוח רעה ע"י הנגינה מוצאים אנו בשאול המלך: „בקשו איש יודע מנגן בכנור והי' בהיות עליך רוח אלקים רעה ונגן בידו וטוב לך" (שמואל א' ט"ז).

על מנהגם של ישראל להשתמש בשיר וכלי זמר בעת התפלה ועבודת ה', יכולים אנו להוכח מספר התהלים, אשר כולו מכיל שירות ותשבחות שהרבה מהן היו מנוגנים בכלי זמר, כידוע שמושגי המלות: נחילות, שמינית, גיתית, אילת השחר, ידותון, שושנים, מחלת ושושן עדות, המובאות בראשיתם של הרבה מזמורי תהלים (תהלים ה', ו', ח', כ"ב, ל"ט, מ"ה, נ"ג, ס, ועוד) כולן הן שמות כלי זמר ידועים בימי קדם, הנקראים ככה ע"ש תכונתם ומבנם. (עיין רש"י עה"פ למנצח על הנחילות תהלים ה' א': מנחם פתר בכולן כו' כולם שמות כלי זמר הם, ונעימת המזמור היתה לפי שיר הראוי לאותו כלי ע"ש וכן פרש"י ומצו"ד על כל אחד מהם במקומם).

נוסף על כלי שיר אלו מוצאים אנו בתהלים גם שאר כלי זמר הראויים להלל ולשבח בהם את בורא העולם:

„הללוהו בנבל וכנור, הללוהו בתוף ומחול, הללוהו במנים ועגב, הללוהו בצלצלי שמע, הללוהו בצלצלי תרועה" (תהלים ק"נ ג', ד, ה).

מבין כל הכלי שיר הקדמונים הנזכרים בספרי הקודש, היה כנראה הכנור, נעים וחביב ביותר על דהע"ה אשר עליו הי' רגיל להנעים זמירותיו ותשבחותיו כמ"ש: „ולקח דוד את הכנור ונגן בידו" (שמואל א' י"ז). ועל זה מובא ג"כ בש"ס:

„כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה באה רוח צפונית ונושבת בו [5]) ומנגן מאליו" (ברכות ג' ע"ב).

ואמנם לא רק בתפלות ותשבחות היה דהע"ה מייקר את השירה והזמרה, אלא כל התורה כולה היתה חשובה לו ומתחשבת בבחינת שירה כמ"ש: „זמירות היו לי חוקיך" (תהלים קי"ט נ"ד).

ידוע הדבר, שכמה מזמורי תהלים היו מושרים מפי הלוים במקדש, כדאי': „השיר שהיו הלוים אומרים במקדש, ביום הראשון היו אומרים לד' הארץ ומלואה" וכו' (תמיד פ"ז מ"ד ובש"ס ר"ה ל"א ע"א).

ואף זאת ידוע, שעבודת הלוים בשיר בעת הקרבת הקרבן היתה מעיקרי העבודות במקדש, והשירה היתה בפה וגם בכלי זמר, כמ"ש: „ויאמר דוד לשרי הלוים להעמיד את אחיהם המשוררים בכלי שיר נבלים וכנורות ומצלתים, משמיעים להרים בקול לשמחה" וגו' (דה"א ט"ו ט"ז). „וארבעת אלפים מהללים לד' בכלים" וגו' (שם, כ"ג ה'). „ויהי מספרם

---

2) ע"ד אופן השירה בקי"ס של משרע"ה ובנ"י במקהלה, יש מחלוקת ר"ע וחביריו, בש"ס סוטה ל' ע"ב.

3) ע"ד השפעת הגומלין בין השירה ורוה"ק, עיין בס' הזהר: „לדוד מזמור, דאמר שירתא ולבתר שארת עלי' רוח קודשא, מזמור לדוד דשארי עליו רוח קודשא ולבתר אמר שירתא" (זהר נח דף ס"ז ע"א, ובש"ס פסחים קי"ז ע"א אי' מאמר זה בנוסח הפכי, וכבר תירץ זה בס' שברי לוחות להרמ"ע מפאנו, עיי"ש).

4) ראה בס' לבנת הספיר פ' נח ע"פ זה מובא בעבודת הקודש חלק התכלית פ"י: „בגין דנשמתא אתגזרת מלעילא מצרור החיים ורגילה בניגונין ובשיר של מלאכי השרת ושיר הגלגלים, עתה בהיותה בגוף ושומעת נגון אז מוצאת נחת רוח ונהנית כפי מה שהיתה רגילה בהיותה דביקה ביסודה בנועם קול הגלגלים ומריבוי ההנאה והעריבות ראוי' לשרות עליו רוח אלקי' כפי הנהגתה ביסודה הראשון".

5) ראה ע"ז ברע"מ פנחס רכ"ז ע"ב: ובגין דא זכה (דוד) לנשבא רוח צפונית בכנור דיליה... בשיר פשוט... ובשיר כפול... ובשיר משולש.. ובשיר מרובע"...

עם אחיהם מלמדי שיר לד' כל המבין מאתים שמונים ושמונה" וגו' (שם, כ"ה ז') עיי"ש כל הענין.

יתר על כן אנו למדים מדברי התלמוד, שמלבד אשר הי' מספר מסוים לכל מיני כלי שיר שונים שהשתמשו בהם הלוים וגם מספר הלוים שהיו שרים בפה על הדוכן הי' בסדר מדויק, — עוד היו מכוונים ומדקדקים בדיוק נמרץ על יופי ושכלול השיר, בהשגחתם היתירה על ההרמוני' ועל נעימות וערבות המקהלה וקולותי', כדתנן: „אין פוחתין מב' נבלין ולא מוסיפין על ו', אין פוחתין מב' חלילין ולא מוסיפין על י"ב וכו' ולא הי' מכה באבוב של נחושת אלא באבוב של קנה, מפני שקולו ערב ולא הי' מחליק אלא באבוב יחידי, מפני שהוא מחליק יפה" (ערכין פ"ב מ"ב).

ועוד תנן: „אין קטן נכנס לעזרה לעבודה, אלא בשעה שהלוים עומדים בשיר ולא היו אומרים בנבל וכנור אלא בפה, כדי ליתן תבל בנעימה וכו' וצוערי הלוים היו נקראים" — שהיו מצערים את הלוים הגדולים שאין יכולים לבסם ולהנעים קולם כמותם, ר"ע מברטנורה — (שם, מ"ו).

ומה שהמשוררים הקטנים היו משלימים ומתקנים בשירה בפה, הי' ה„נבל" מתקן ומשלים בזמרה בכלים, כמו שמצינו: „למה נקרא שמו נבל, שהוא מנבל כל מיני זמר" (מדרש תהלים פ"א).

ואולם, עם כל רבוי הכלי שיר השונים בסוגיהם במקדש, בכל זאת עיקר השירה היתה בפה כמו שאיפסקה להלכה: „דכולא עלמא עיקר שירה בפה" (סוכה נ"א א', רמב"ם פ"ג מהל' כלי המקדש, הלכה ה').

ועוד מצינו: „מנין לעיקר שירה מן התורה וכו' רב מתנא אמר מהכא, תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, איזה היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב, הוי אומר זה שירה" (ערכין י"א ע"א).

עד כמה שהיו מחשיבים ומייקרים את יופי השירה במקדש והיו משתדלים לפתחה ולשכללה בתכלית הגובה והשלמות, רואים אנו מאגדת חז"ל, שבין משוררי הלוים הי' משורר פלאי, שהיה מכיר פרק בשירה, בהכרעת קול נעימה באופן בלתי רגיל ומשום שלא רצה ללמד זאת גם לחבריו, נזכר לכן לגנאי:

„ואלו לגנאי וכו' הוגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר (הכרעת קול נעימה, רש"י) ולא רצה ללמד. תניא, כשהיה נותן קולו בנעימה מכניס גודלו לתוך פיו ומניח אצבעו בין הנימין עד שהיו אחיו הכהנים נזקרים בבת-ראש לאחוריהם, (נרתעין מהכרעת הקול, רש"י) — (יומא לח ע"א וב').

כן היו נמצאים במקדש כלי זמר נפלאים במינם, שבכוחם להוציא כמה מיני קולות עריבים ונעימים ואשר אינם ידועים לנו היום. הנה מספרת לנו ע"ז אגדת חז"ל:

„מגרפה היתה במקדש, עשרה נקבים היו בה, כל אחד ואחד מוציא עשרה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר, במתניתא תנא וכו' כל אחד מוציא מאה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה אלף מיני זמר" (ערכין י' ע"ב).

אכן, תשומת לב מיוחדת זו ליפוי ושכלול הכלי שיר במקדש, לא היתה סבתה רק מצד היופי החיצוני, ז"א מנקודת מבט אמנתית-מלאכותית בלבד, אלא הותיקים היו מיחסים לכלי זמר שבמקדש קדושה יתרה וסגולה מיוחדת מעין כלי שרת. ולכן מצינו שמנעו עצמם מלשנות צורתם או לתקנם ע"י זרים, באמרם שקולם ערב יותר, כשנשארים בתבניתם הראשונה והקודמת, כדאי':

„ת"ר אביב — היינו חליל, רש"י — היה במקדש, חלק הי', דק הי', ומימות משה הי', ציוה המלך וציפוהו זהב ולא היה קולו ערב, נטלו את ציפויו והי' קולו ערב כמות שהי'. צלצל — שני כלים מכים זה ע"ג זה וקולם דקה, רש"י — הי' במקדש, של נחושת הי' והי' קולו ערב ונפגם, ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותיקנוהו ולא הי' קולו ערב, נטלו את תיקונו והי' קולו ערב כמו שהי'" (שם).

וכדאי להביא כאן דברי הכוזרי המענינים מאד, בהחשיבו שירת הלוים בתוך עם ישראל. לפי דבריו לא היה להם ללהקת הלוים המזמרים שום עסק וענין אחר כי אם ההעמקה בחכמת הנגינה בלבד, וז"ל:

„...אבל חכמת המוסיקא חשובה באומה, שהיא מכבדת הנגונים ומעמדת אותם על הגדולים שבעם, והם בני לוי, מתעסקים בנגונים בבית הנכבד בעתים הנכבדות, ולא הוצרכו להתעסק בצרכי הפרנסה, במה שהיו לוקחים מהמעשרות ולא היו להם עסק זולתי המוסיקא" וכו' (כוזרי מאמר ב' סימן ס"ד).

ואמנם זכות מיוחדת היא, להתחשב בין משוררי המקדש והטעם שהלוים זכו לזה מצינו בס' הזוהר:

„בגין דאינון לא אשתתפו בעגלא, קוב"ה חלק לון לגבי', למהוי מנגנין לי' בכמה מיני ניגון" (זהר בהר דף ק"ט ע"א).

אבל אינו מספיק להמנות משבט לוי בלבד, אלא צריך היה המשורר במקדש להיות מחונן בקול נעים ושלא להיות זקן בשנים [6], בכדי שקולו יערב על השומעים:

---

6) עיין ש"ס חולין כ"ד ע"א וע"ב „בד"א באה"מ שבמדבר, אבל בשילה ובבית עולמים אין נפסלין אלא בקול".

„כל מאן דבעי לשבחא לקב״ה בקלא בעי׳ לי׳ קלא נעימתא, דיערב לאחרנין דשמעין לי׳, ואי לאו לא יקים לארמא קלא, ת״ח ליואי דאתין מסטרא דא דכתיב (במדבר ח׳) ומבן חמשים ישוב מצבא העבודה, מ״ט בגין דקלי׳ נמיך ולא יערב לאודנין״ (זהר ויחי דף רמ״ט ע״ב).

ישנם עוד רבים ממאמרי הזהר המדברים במעלת הזמרה והשירה בכלל ונציג פה אחדים מהם השייכים לתוכן ענינו:

כל העולם כולו אומר שירה:

„כל מה דברא קב״ה בעלמא, כלהו אמרי תושבחן ושירתא קמי׳ בין לעילא ובין לתתא״ (זהר חיי דף קכ״ג ע״א).

על השירה שמוסיפה כוח בעליונים ומוסיפה דעת בעניני התורה והחכמה ובמה שעתיד להיות, נמצא:

„כשפותחין החיים שירה, מוסיפין העליונים כח לדעת ולהכיר ולהשיג מה שלא השיגו שמים וארץ, מוסיפין כוח בהאי שירה, אמר רבי נחמי׳, אשרי הזוכה לדעת באותו השיר, דתניא הזוכה באותו השיר ידע בעניני התורה והחכמה, ויאזין ויחקור ויוסיף כוח וגבורה, במה שהי׳ ובמה שעתיד להיות, ובזה זכה שלמה לדעת״ (זהר שמות, דף י״ח ע״ב).

„שיר השירים, כלומר שיר של אותם שרים של מעלה שיר שכולל כל עניני התורה והחכמה וכח וגבורה במה שהי׳ ועתיד להיות, שיר שהשרים של מעלה משוררים״ (שם).

הנגון משמח את הלב:

„כבוד את ד׳ מהונך, מחונך, בחדוה דנגונא למחדי לבא, דהא דא חדוה דלבא, כגוונא דא ניגונא דכל עלמא״ (זהר יתרו, צ״ג ע״א).

קול נעימות גלגל השמש אין בכחם של בני אדם לקבל.

„אלמלא דבני עלמין אטימין לבא וסתימין עיינין, לא יכלין למיקם מקל נעימותא דגלגלתא דשמשא [7], כד נטיל ומשבח קמי קב״ה״ (זהר ויקהל קצ״ו א׳).

כתות כתות של מלאכים מזמרים להקב״ה בכל עת:

„תנא אלף וחמש מאה וחמשין רבוא מארי שירתא מזמרין לקב״ה כד נהיר יממא ואלף וחמש מאה וארבעין ותמניא בטיהרא ואלף וחמש מאה ותשעין אלף רבוא בההיא שעתא דאקרי בין הערבים״ וכו׳ (זהר אח״מ דף ס״ד ע״ב).

יש היכל שאינו נפתח אלא בנגון:

„אית היכלא דנגונא דלית לה רשו למפתח אלא בנגונא״ (ת״ז מ״ה ע״א).

כדאי אמנם להדגיש שעם כל החשיבות והיחס החיובי של תורת ישראל לשירה ולזמרה ועל כל מעלותיהן, לא היתה נחשבת השירה בישראל כמטרה לעצמה, כלומר, נגינה לשם יופי הנגינה בלבד כלשאר העמים. לא כן בישראל, אשר אצלנו היתה חשובה הנגינה רק כשהיא משמשת בתור אמצעי להתרוממות הרוח, להעלות במדריגות עליונות של נבואה, או בעלית ועליצות הנפש בהשתפכותה והתלהבותה בעבודת ד׳. לא הגיעה השירה, מנקודת מבט הדתית, למרום פסגת מעלתה ולאמיתת חשיבותה אלא כשמוליכה משלב אלי שלב בסולם הקודש של עלי׳ והתרוממות הנפש, אך אז קבלה את צורתה ומהותה האמתית.

לא כן השירה החילונית וזמירות סתם לשם תענוגי בני אדם, שהתרוקנה מכל ניצוץ וצליל של קדושה. שירה כזו אדרבא נתבזתה ונתמאסה מאת הנביאים. בדברי תוכחה קשים ובוערים כלפידי אש הכריז הנביא:

„והי׳ כנור ונבל ותוף וחליל ויין משתיהם ואת פעל ד׳ לא הביטו ומעשה ידיו לא ראו״ (ישעי׳ ה׳ י״ב).

„הסר מעלי המון שריך וזמרת נבליך לא אשמע״ (עמוס ה׳ כ״ג). „הפורטים על פי הנבל כדוד חשבו להם כלי שיר״ (שם ו׳ ה׳). וכהנה רבות.

* * *

והנה מכל הקטעים שהובאו לעיל מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים וגם מדברי חז״ל, כולם משמשים לנו כעין בבואה, שממנה יכולים אנו לראות וליצור מושג ברור על היחס החשוב והחיובי כאחד שמשתקפים מתורתנו כלפי השירה והזמרה בכלל, וגם על המקום המסוים שהנגינה תופסת בדת ישראל בפרט.

כמו כן משמשים לנו הקטעים דלעיל כעין אספקלריא המאירה על רום גובהן ומעמדן של השירה והזמרה ועל רוב התפשטותן לבין שדרות העם, בהיותו חי חיים שלוים ושקטים בארצו בזמן הבית.

אולם אחרי חורבן בית ראשון ולרגלי כל אותם המאורעות שאירעו להם לישראל בגלותו, נפסקה שירת ישראל וביחוד שירת הקודש של הלויים חדלה לגמרי, מאי־רצונם לשיר שירת ציון בארץ נכרי׳ כמ״ש: „איך נשיר את שיר ד׳ על אדמת נכר״ (תהלים קל״ז ד׳).

---

7) ראה באב״ע עה״פ ברן יחד כוכבי בוקר ויריעו בני אלקים (איוב ל״ח ז׳) „שהמערכות העליונות, תנועתם היא רנתם ותרועתם״. וראה ג״כ במו״נ חלק שני פרק ח׳ ש„לקולות תנועות הגלגלים יש להם ערך נגוני המוסיקה״.

ואם כי אח"כ עם עליתם של גולי בבל בימי עזרא ונחמי', נתחדש קול השיר בישראל, היות שבתוך העולים נמצאו ג"כ משוררים אשר עלו מבבל לא"י בשמחה ובשיר כמ"ש:

"המשוררים בני אסף מאה ועשרים ושמונה" (עזרא ב' מא) "ולהם משררים ומשררות מאתים" (שם ס"ה, ועי' ברש"י ומצו"ד).

ואף בחנוכת חומת ירושלים היו צוהלים בשמחה ובשיר כמ"ש:

"ובחנוכת חומת ירושלים בקשו את הלוים מכל מקומתם להביאם לירושלים לעשות חנוכה ושמחה ובתודות ובשיר מצלתים נבלים ובכנורות" (נחמי' י"ב כ"ז).

אכן לא ארכה תקופת התחדשות זו, כי אחרי חורבן בית שני שוב נפסקה שירת ונגינת ישראל, עד שמרוב עצבון ותוגת הגלות ראו חז"ל עצמם חובה לקבוע הלכה, לאסור ואף למאס בנגינה והתירו אך אותה הנגינה שאינה עשויה לתענוג בלבד, אלא בשביל איזה תועלת או זירוז לעבודה ולמלאכה:

"משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות" (סוטה פ"ט משנה י"א).

"אמר רב, אודנא דשמעה זמרה תעקר, אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא כו', אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי (זמרי דנגדי, מושכי ספינות בחבל שרי, שאינה אלא לזרזם במלאכתם, ודבקרי, שמזמרין בשעה שחורשין ואינו אלא לכון את השוורים לתלמיהם, שהולכין לקול השיר דערב עליהם [8], רש"י) דגרדאי אסור". (דגרדאי אינו אלא לשחוק, רש"י) — (סוטה מ"ח ע"א).

מאידך גיסא כדאי אמנם לציין, שאף לאחר החורבן, למרות כל הגזירות ורבוי המצוקות לישראל, בכל זאת לא פסקה ולא נשתתקה השירה והזמרה לחלוטין מתוך עם ישראל. כי הרי גם החז"ל לא אסרו וגזרו רק על השירה החילונית, אבל בדברים שבקדושה כגון תורה ותפלה, אדרבא, שיבחו החכמים מאד את הנגינה ואף היו רגילין ללמוד ולהתפלל בנגון ובנעימה:

"אר"י כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה" (מגילה ל"ב ע"א) ובתוס' ד"ה והשונה (שם) מפרשים, "שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה, לפי שהיו שונין אותן על פה, ועי"כ היו נזכרים יותר".

וכן בענין התפלה אמרו: "ר"מ היה מנגן בצלותא בכל מיני נגון [9]".

8) אולי יש בזה רמז ע"פ החסידות לענין הנגון בעת התפלה, שאז הוא זמן התגברות הנפש האלקית על נפש הבהמית ויש בזה ענין החרישה, וד"ל.

9) ראה בס' קונטרס ההתפעלות לאדמו"ר האמצעי פ"א, מובא לקמן בציון נו' 15.

כן הי' מנהגם לשורר שירי שמחה בריקודים ומחולות בעת שמחת נישואין לשמח את החו"כ, וגם היו נוהגין בימי התלמוד לשיר שירי תוגה בפה ובכלי זמר בעת ההספד לכבוד המת, ואפי' עני שבישראל מחויב בזה (ראה כתובות י"ז ע"א, מ"ו ע"ב).

* * *

והנה במשך אלפים שנות נדודים בגלות, עברה גם הנגינה הישראלית, כהרפתקאות משורריה, מדור לדור ומתקופה לתקופה במדינות שונות.

טבעי הוא הדבר שבתהליך ארוך זה של הנגינה הישראלית, שמוכרחת היתה נגינה זו להשתנות מקצתה ואף ללבוש צורות חדשות לרגלי הזמן, הסביבה והאוירה החיובית או שלילית, בה נתגלגלה שירתנו.

אינה דומה נעימת ויופי הנגינה מתקופת התלמוד לאותה שהיו שרים בתקופת הגאונים ושלאחרי' ואינו דומה צורתה וגוונה של נגינת יהודי ספרד וארצות המזרח, לגוונה וצביונה של נגינת היהודים בארצות המערב.

אוצר החכמה

כידוע, שונה ונבדלת היא השירה והזמרה בכלל בכל חלקי העולם וארצותיו, שאף הן מובדלות ומשונות בתכונתן וצורתן. כי אמנם מנוי' וגמורה מסוד חכמי הנגינה, שלא רק תנאי החיים השונים של האדם בזמנים ומקומות שונים הם הגורמים העיקריים לגלם ולנסח צורתה של הנגינה, אלא גם תנאי הטבע והאקלים שלעצמם משפיעים במדה רבה על גוונה ובת קולה. אחרת היא נגינת ההרריים — עם היושב על ההרים והגבעות, מקום אויר זך וצלול — מאותה המושרת בפי יושבי השפלה, מקום שדות וכרמים או על שפת נהרות ואגמים.

לא נתפלא איפוא, שגם נגינת ישראל ספגה לתוכה פה ושם, במדה זעירא, מאוירתה והשפעתה של הסביבה, שבה גלתה והמשיכה את קיומה הלאה. אולם, אם כי תרבות הסביבה השפיעה עלי' במקצת וגרמה לה לפעמים לשנות את צורתה החיצונית, לא פגמה אמנם את טעמה ולא הפיגה את ריחה המקוריית, ולמרות גלגולי' הרבות בשינויי זמנים וחילופי ארצות, נשארה הנגינה הישראלית במהותה ותכנה היסודיית ושמרה על עצמיותה וטהרתה כבימי קדם.

ולכן אופיני הוא הדבר, שלמרות שינויי הגוון והתבנית בין נגוני יהודי תימן או מרוקו לאותם של יהודי פולין וליטא, מסבת שינויי תנאי החיים וחילופי הטבעים במקומות ההם, בכל זאת, כשנאזין אותם באזנים בוחנות, נמצא תמיד איזה נימה משותפת העוברת בתוך ניגונים אלו, נימה יהודית עצמיית, שמקורה בטח נובע עוד מזמני קדם, עת עם

ישראל כולו שכן יהדיו ושקט על שמריו בארצו הקדושה.

כשמדפדפים בדברי ימי ישראל בגולה אנו מוצאים, אשר בתקופת ימי הבינים, הפוריה כ"כ בשירה העברית יותר מבכל תקופות הגלות, התפתחה ונשתכללה בעיקר הנגינה המסורתית של בית הכנסת. בתקופה זו יצרו וחדשו נגונים שונים ורב גוונים לתפלות, פיוטים וזמירות לשבת ויום טוב.

אלו שהצטיינו ביותר להרחיב ולהפרות כר חשוב זה, היו יהודי אשכנז, ביחוד בתקופת חציו השני לאלף החמשי. אז חברו הרבה נגונים מתאימים לפיוטים ותפלות. בתקופה מאוחרת וקרובה לנו ידוע ביחוד הגאון מהר"ל [10], שחיבר נגונים הנק' „סקאר־באווע" לתפלות ימים הנוראים ושאר תפלות במשך השנה.

תחת השפעת הקבלה וחשיבותה ידועים לנו הרבה נגונים שמוצאם מארצות המזרח, כנגוני ר' ישראל נג'ארה [11], ר' מנחם די לוזאנו [12] ועוד אחרים במדינות הספרד.

ר' ישראל נג'ארה, בעהמ"ח הזמר הידוע לשבת: „יה רבון עלם ועלמיא", הוא שיסד חברה דתית בשם „מפטירים" בעיר אדרינופול, שמטרתה היתה לחבר פיוטים ונגונים המתאימים ביותר לנוסח הזמרה המזרחית שתחת השפעתה חיו והיו באים בשבתות וימים טובים לבתי הכנסיות ומזמרים שם נגוניהם היפים שחברו. בעיקר היו מנגנים שירי ר' ישראל נג'ארה, שהי' מחבר הרבה נגונים מיוחדים לכל שיר ושיר. אגודות „מפטירים" התפשטו אח"כ בהרבה עיירות מקהלות ספרד שבארצות המזרח.

אין כאן המקום לעמוד על מקורותיה של הנגינה הישראלית בכל מדינה ומדינה לעצמה, כי אין זאת ממטרת מאמרנו כאן. רצוננו בזה, רק להראות בקוים כלליים ולהעיר לקוראינו על תהליכה והתפתחותה הרחבה של הנגינה הישראלית ביחד עם חלופי צורותי' והשתנותה במשך אלפים שנות גלותנו.

ואולם כשנרצה להבליט את הקו האופיני, המקיף את נגינת ישראל בכל משך נדודי' בגלות העמים, נבוא לידי מסקנא, שרוח הגלות מכל בחינותי' פעלה הרבה על נגינה זו בכלליותה. ואעפ"י שבימי הבינים נתחברו ג"כ הרבה שירי חול מפייטני ומשוררי ישראל, אשר נתפשטו ביותר בין היהודים תושבי מדינת איטליא ומדינות ספרד, אמנם מלבד זאת שירתם זו איננה ראוי' לחשבה לשירה יהודית עצמאית, מפני שבנגוניהם ובשיריהם התחקו במדה רבה על נגינות העמים שישבו ביניהם. עוד זאת, שנגינה הזו היתה שלא ברצון חכמים כלל.

יחס הרבנים הקנאים, לפני תקופת החסידות, אל השירה והזמרה הי' כמעט שלילי. לא נתנו לה בכלל שום חשיבות יתרה אשר כדאי יהי' לטפל עמה. שירת ישראל נצטמצמה אז עפ"י רוב רק לנגוני התפלה בבית הכנסת, ואילו כשישבו היהודים בביתם צמצמו מאד בשירה וזמרה. ואפילו נגוני הזמירות בסעודות ש"ק וימים טובים הי' צל של עצבות רוחף עליהם ומלוום, מפני שהמעיטו בכלל בחדוה ושמחה יתרה.

עובדה זו נמשכה מדור לדור, אשר מסבת חשכת הגלות וצרותיהן של ישראל מזמן לזמן, החמירו ביותר הרבנים ורועי ישראל בעת ההיא למעט בשמחה ובשירה ומטעם זה משכו היהודים, והחרדים שבהם ביחוד, את ידיהם מלהתעסק ולהגות בה. אין פלא איפוא, שנתעממה אורה והתקדרו שמי' של הנגינה הישראלית, עד שנתרוקנה לאט לאט מרעננותה ולשדה המקורי שהיו לה בזמן הבית. וכה נמשך הדבר עד שהגיע דורו של מורנו ר' ישראל בעל שם טוב, מחולל שיטת החסידות, שעל ידו נתעטפה שוב הנגינה הישראלית בלבושה המסורתי' והמקוריי וקיבלה את תיקונה האמיתי.

* * *

כשם שתורת החסידות בכללותה לא הוסיפה ולא גרעה במשהו מחוקות התורה והמצוה, אלא שהכניסה והפיחה רוח חיים חדשים ורשפי אש שלהבת בעבודת הבורא של האיש הישראלי, שבעסקו בתורה או בקימו אחת ממצוות ה', שיהי' חדור כולו מחיות פנימי ונועם נפשי, כמו שגם כל הנהגותיו צריכות להיות בזריזות ובשמחת הנפש, — כן היתה דרכה של החסידות, פעולתה והשפעתה כלפי הנגינה הישראלית.

אל נחשוב שהחסידות יצרה כאן דבר חדש שלא הי' בעולם. אין הדבר כן. כבר נוכחנו לדעת, שהנגינה היתה קיימת בישראל בצורות שונות בכל משך ההיסטורי' העתיקה שלו ואף גם בתקופת גלותו. אלא שבמשך שנות הגלות לרבוי הנדודים והצרות נתיבשה ונתכרכמה נגינה זו מלחלוחיותה וכאלו נפסקה ממעינה וממקור חיותה האמיתי.

ובא הבעש"ט ותלמידיו ועוררו בה שוב נשמה.

הבעש"ט וסיעתו, מלבד שהחשיבו את הנגינה כשהיא לעצמה והכירו את רב כחה לתחית העצמות היבשות ביהדות, הנה הצליחו במדה מרובה להחדיר

---

10) ראה „מפתח נגונים" מחלקה שלישית בההקדמה לשער ב'.

11) בשם הגדולים — לחיד"א — מערכת ספרים ערך זמירות ישראל (אות כ"ו) בשם האר"י ז"ל, ששירי ר' ישראל נג'ארה חשובים למעלה.

12) ראה אודותו שם ובמערכת גדולים מהנ"ל, מערכת מ' אות נ"א.

מחדש רוח חיים בנגינת ישראל, בהחזירם את הנגונים למקורם הראשון ממנו נבעו מתחלה. אף הוא — הבעש"ט — הכניס בהם מאותה הקדושה ומאותו יופי וזוהר של מעלה ששרו עליהם בתקופת זמן המקדש.

ולכן הנגינה תופסת עמדה חשובה בחסידות והיא היא אחת ההנהגות היסודיות שהנהיג הבעש"ט בשיטתו החסידית. מעיקרי החסידות הלא המה: שמחת הלב ודביקות הנפש, בגעגועים וכיסופים לאבינו שבשמים, — הנה לכל ההבעות הנפשיות האלו יגיע החסיד בסיוע של הנגון, שבכחו לרומם את הנפש בשליבות סולם האלקים ולהביאו למדריגות גבוהות.

רב כחו של הנגון החסידי העליז והשמח לגרש התוגה ועצבות הלב, שכ"כ נמאסות הן בתורת החסידות, וגדול עוזו להכניס במקומן אור חדש של שמחה, חדוה ועליצות הלב, תכונות הנפש שמחובבות ומשובחות כ"כ בשיטתן של החסידים.

נגינת החסידים קיימת כבר יותר ממאתיים שנה, ז"א, מראשית התגלותה של החסידות בשנת ה'תצ"ד ע"י מורנו ר' ישראל בעל שם טוב, נ"ע.

החל ממאורע חשוב זה בתולדות עמנו, נתפתחה הנגינה החסידית ע"י תלמידי הבעש"ט ותלמידי תלמידיו, רועי ומנהיגי החסידות לדורותיהם ומקומותיהם, שביניהם היו גם מנגנים מצוינים, שחיברו בעצמם כמה נגונים מפורסמים כמו: הרה"ק יחיאל מיכל מזלאטשוב, הרה"ק ר' ארי' ליב הנק' „הסבא משפאלע", הרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב, הרה"ק ר' נחמן מברסלב, הרה"ק ר' אהרן מקארלין, הרה"ק ר' דוד טאלנער ועוד.

מנהיגי החסידים ראו בשירה ובזמרה חלק חשוב מדרכי החסידות, ולכן חיברו כפי יכלתם בעצמם, או שעוררו את חסידיהם — יודעי נגן — לחבר נגונים מעוררים ולבביים ונגוני שמחה וחדוה.

ויש אשר לפעמים לקחו החסידים מוטיבים שונים מנגוני הרועים המלאים געגועי נפש ועדן, כמו ממדינת וואלאכיי ואוקרינא, מקומות אשר הבעש"ט ורבים מתלמידיו הצדיקים הנסתרים עברו דרך שם עוד בתקופת „התבודדותם", ואחרי שעבדום ושכללום, והעלו את „הניצוצות" הטובים שבהם — תיקנום לנגוני חסידים. זוהי סבת העובדה, שנמצאים הרבה מנגוני החסידים המושרים בשפת גויים תושבי הארץ ההיא.

מכל האמור יכולים אנו לקבוע, שתנועת החסידות פעלה רבות לתחית הנגינה הישראלית. היא שהפיחה מחדש רוח חיים, רגש של תמימות וקדושה בנגון, עד שבכוחו להרנין את הלב ולשמח את הנפש.

כן נתרבו הנגונים החסידיים שהלכו ונמסרו איש מפי איש וכן נתפשטו אח"כ בכל תפוצות ישראל.

* * *

ברם, מתוך חוג התפתחותה של הנגינה החסידית לכל זרמי' וצורותי' השונות, מתגלית הנגינה החבדיי"ת בכל תוקף זהרה בצביונה וסגנונה המיוחד לה וקובעת ברכה לעצמה.

זרם החסידות החבדיי"ת, אם כי מוצאו ומקורו נובע ממעין החסידות הכללית, שהיא תורת הבעש"ט, בכל זאת זכות יתרה לאדמו"ר הזקן, מחולל שיטת החב"ד ויוצרה, בזה שהעמיק והרחיב את המעין ועשה אותו למעין המתגבר ועולה מתוך מעמקיו הפנימיים. אף הוא צלל לתוך מסתורי ומצפוני ים החסידות והעלה בידו אותם הפנינים היקרים שהיו חבויים וגנוזים בתוכו ועטרם במשבצות שיטתו החבדיי"ת [13].

הנה מה שאירע לתורת החסידות בכללותה אירע להנגון החסידיי. בעוד שהבעש"ט הטיל בו נשמת רוח חיים, — בא אדמו"ר הזקן והעמיק אותו וגילה לרבים הפנימיות שבנשמת הנגון.

ומכאן נשתזרה נימה חדשה בהנגינה החסידיית, זוהי הנימה החבדיי"ת, שהיא עמוקה ואצילית יותר מכל אחיותי' בנגינת החסידים.

הנגינה החבדיי"ת מופיעה יחד בשלוב זרוע ובאותו זמן עם התגלות תורת החב"ד בשנת תקל"ב — תקל"ג בערך. וכאמור הי' אדמו"ר הזקן מיסדה הראשון, בהיותו בעל מנגן ורגש פיוטי ממדריגה גבוהה וגם חיבר בעצמו עשרה נגונים, הנערצים מאד בין החסידים.

נגונו המפורסם ביותר הוא „הנגון של ארבע בבות" הנק' בפי העולם בשם: „נגונו של הרב" או: „הנגון של אדמו"ר הזקן". נגון זה, כולו בוער באש של קדושה ומתוך תנועותיו החוזרות ונמשכות אחרי כוונה אלקית מיוחדה, משתקפת צורת שיטתו החבדיי"ת.

עשרת נגוני אדמו"ר הזקן, כולם כאלו נובעים מלפני ולפנים של הנשמה ומשמשים בתור „משנה" לכל נגוני החב"ד.

מיוחדים ושונים במינם הם נגוני החב"ד בכלל. רובם ככולם רצינים, מוחיים וגם סגנונם החיצוני אופי מיוחד להם, עד שעל נקלה נכירם ונבדילם מבין שאר סוגי נגינות החסידים, בנימתם הפנימיית כבצורתם החיצוניית.

בעוד שעפ"י רוב, הנגונים החסידיים הכלליים הם קלי המרוצה, המעוררים שמחה וחדוה, —

---

13) ראה עד"ז בארוכה במכתב אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש, הנדפס בקובץ התמים, חוברת ב' ע' נ"ו.

לעומתם נגוני חב״ד ברובם הם כבדי המשקל, בתנועות מתונות וממושכות, העשירות ב„קמטיהם״ האופיניים והמביעות עמקות המחשבה והתעוררות פנימית נפשית.

כמה מעלות וסוגים לנגוני חב״ד.

יש ביניהם: נגוני געגועים, נגוני התמר־מרות, נגוני תקוה, נגוני שמחה וריקוד. אבל כולם כאחד משמשים הבעה למצבי הנפש הפנימיים.

השירה החבדי״ת היא כולה שירה פנימית העולה ממעמקי הלב והמזעזעת את הנשמה. בכחה של נגינה זו לזכך ולצרף את האדם ולהעלותו למדריגה גבוהה.

עיקר טפוסו של הנגון החבדי״י היא ההרגשה, כולו בנוי הוא מהרגש הלב ודביקות הנפש ולפיכך אינו זקוק כשאר הנגונים למלים ותיבות, אדרבא המלים מגבילות אותו. כי הרי הנגון הוא — כמבואר בתורת החב״ד — במדריגה נעלית יותר מהדיבור, עד שמה שאין בכח הדבור לגלות בא ביטויו בתנועות הנגון. וזהו אפשר הנמוק, שעפ״י רוב הנגון החבדי״י מחוסר מלים וכולו אומר שירה.

מטעם זה ג״כ, חסידי חב״ד אינם מדקדקים כ״כ על חוקי הנגינה האמנותיית. כי חפשים הם נגוני החב״ד במדה ידועה, מכל אותן ההגבלות שבמוסיקה. נגוני חב״ד בנויים הם בעיקרם על רגשי הלב הבוער והנלהב ולכן אי אתה יכול לצמצם בכל אותם ההגבלות וחוקי הנגינה של הטון, חציו או רבעו של טון.

עיקר דרישתם של חסידי חב״ד מהנגון, הוא שיהי׳ „ממולא״, כלומר שיהי׳ בעל תוכן ושיחזיק בתוכו איזה תמצית פנימית, בבטאו איזה רגש נפשי, אחרת — נגון „שוטה״ הוא, ז״א ריק ובלי תוכן מיוחד.

כי אמנם שלש דרגות בנגונים, נגון מכוון, נגון ממולא ונגון שוטה.

נגון מכוון כיצד? — נגון שהוא פרי חבורו של האדמו״ר, הרומז לענין גבוה ונשגב ושכל תנועותיו מכוונות, ע״ד עשרת הנגונים של האדמו״ר הזקן ושל נשיאי חב״ד שלאחריו [14]).

נגון ממולא, זהו נגון שגדולי החסידים התפללו בו. ונגון „שוטה״, — ע״ד הדס שוטה, שאינו אומר ולא כלום.

נגון ממולא הוא איפוא זה, שספג לתוכו מאש וחום ההתלהבות של החסיד בעת תפלתו. כידוע, שחסיד חבדי״י כשהוא מאריך בתפלתו בהתבוננות וכוונת המוח — הוא מנגן בתפלתו [15]).

כי אמנם הנחה מקובלת היא אצל חסידי חב״ד ושיטתם, אשר „הקול מעורר הכוונה״ [16]). ולפיכך, החסיד בעמדו בתפלה, כשהוא שקוע במחשבותיו להתבוננות והכרת אלקות, בהבנה והשגה הבנוי׳ על יסודי תורת החב״ד, והענין האלקי נקלט אצלו בהנחה טובה, בטח שמתפעל בנפשו מתוך התעוררות והתלה־בות הנובעת מלבו פנימה. אולם באותה שעה נזכר החסיד על מעמדו ומצבו הוא, ונפשו עורגת וכוספת להתקרב לאור הקדושה, — ואזי מתפרץ מלבבו מאליו וממילא צעקה פנימית המתבטאת בקול נגינה רגשיית, פעם בחשאי וברעותא דליבא ופעם בהתלהבות יתרה וזעקת הנפש המביעים את כיסופיו ותשוקתו לצאת מחילוניותו היום יומית ולהתרומם לחיים רוחניים עילאים.

אין ספק אשר שירת תפלה זו היא ביטוי רעידת ורטט נשמתו של החסיד המתפלל, שמצאה את גילומה בניגון. כל תנועה ותנועה מהנגון מעוררת חלק אחר מנשמתו, בהציתה באותה שעה את הלב ביקוד אש אלקי. ונגון כזה הוא נגון ממולא, במלוא מובן המלה, מפני שהוא מלא על כל גדותיו עם הרגשות נפשיות, שהחסידים הכניסו בו בעת דביקותם בתפלה.

ולאו דוקא בתפלה, אלא גם בעת התועדות חסידים בינם לבין עצמם, בימים טובים ויומי דפגרא, במסבות רעים, הנחשבות אצל חסידי חב״ד כעין הקדמה או המשך לתפלתם, גם אז אינם מסתפקים בנגונים עליזים ושמחים, אלא בוחרים דוקא בנגונים רגשיים־לבביים, שמכניסים בהם חטיבה מעצמיות נשמתם.

כל תנועה ותנועה מהנגון יוצאת באותה שעה מגרונם בלוית לבת אש ושלהבת מתוך תוכי הלב. והתנועות כ״כ מושכות וכ״כ מדביקות, שפשוט קשה, הן להשומעים והן להמנגנים, להנתק מהן. ולזאת חוזרים וכופלים חסידי חב״ד על כל ניגון פעמים ושלש, בכדי לירד לעומקו יותר ולהרגיש את פנימיות נשמתו של הנגון.

בוא וראה כמה גדול כחו של הנגון בעת התועדות רעים של החסידים, עד שביכלתו להפוך את האדם ממהות למהות. אגדת החסידים עשירה בספורים אדות כמה וכמה נפשות מישראל שנעשו בעלי

---

14) בכדי להבין תכנו הפנימי של נגון מכוון — אמר פעם כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש — צריכים ללמוד תורת החסידות, שחיבר האדמו״ר בעל הנגון ההוא.

15) עיין בספר „הפרדס״ לרמ״ק שער ערך מנגן: „כל עלי׳ מנמוך לגבוה אינה אלא ע״י הנגון״. ועיין ג״כ בסי׳ קונטרס ההתפעלות לאדמו״ר האמצעי פרק א׳: „ויש להקדים לזה בענין הנגון מה עינינו, וכידוע בענין המאמר דר״מ הי׳ מנגן בצלותא בכל מיני נגון כו׳ להיותו כולל ס״ר נשמות ישראל וכל נשמה בעלותה בשורש מקור חוצבה הוא ע״י השיר דוקא והוא בחי׳ התפעלות העצמית באהבה בתענוגים כפי אופן שרשה למעלה בעונג העליון והכולל הכל הוא רע״מ ע״כ היה מנגן בכל מיני נגון כמ״ש במ״א״, עיי״ש באריכות.

16) ראה בס׳ ראשית חכמה שער הקדושה סוף פט״ו.

תשובה ושנתקרבו לחסידות ע״י הנגונים הלבביים ששמעו בעת התועדות החסידים.

כן רגילים חסידי חב״ד לדקדק מאד לשיר כל נגון במתינות, בסדר ובדיוק רב כהוויתו המקורית, כפי שמקובל הוא אצלם, כי רק אז בא הנגון לתקונו השלם ומביא אותה התועלת הנפשיית, שבכח נגון חב״די להביא.

מסופר, שבאחת ההתועדויות בליובאוויטש, ביומא טבא, כשקבוצת המנגנים מתלמידי ישיבת „תומכי תמימים״ שרו בחבורה נגון ידוע בחוסר סדר קצת, העיר אז אדמו״ר הרש״ב נ״ע, שהנגון בכלל הוא ענין של יופי, שמביא לידי התגלות היופי שבהנפש, ו„הסדר״ שבנגון ענינו — כליל היופי...

כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש התבטא פעם בנדון זה, שאצל אביו — כ״ק אדמו״ר הרש״ב — הי׳ מורגל הפתגם, שמה שאמרו רז״ל חייב אדם לומר בלשון רבו, הוא לאו דוקא בנוגע לענין של תורה, או מנהג ישראל, אלא אפילו בתנועה של נגון, כי צריכים למסור כל נגון בטהרתו ובדיוקו המקורי, ואיך ומתי שרו אותו.

* * *

כשתרצה לקבל מושג יותר ברור עד כמה חשובה היא הנגינה בחסידות החבדיי״ת, — ראוי לקרוא ולעיין בשיחותיו הנדפסות[17] של כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש.

בשיחותיו אלו ישנם הרבה הערות וביאורים המפיצים אור בהיר על הנגינה בכלל ועל זו החבדיי״ת בפרט. נרשה לעצמנו לצטט כאן איזה מהמאמרים, מקצתם בתוספות הסבר מעט.

בעודנו עוד צעיר לימים, אמר פעם האדמו״ר הזקן בהזדמנות התועדות גדולי תורה:

„הלשון הוא קולמוס הלב והשיר הוא קולמוס הנפש״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א מבאר זאת — באחת משיחותיו, — אשר המחשבה היא בתור משרת המוח, הדבור משרת ומגלה מחשבת המוח והרגש הלב, אבל הנגון משרת ומגלה את הכחות עונג ורצון, שהם כוחות מקיפים למעלה מכוחות הפנימיים של המוח והלב — כמבואר בתורת חב״ד — עד מהות הנפש עצמה.

כי כשם שיש אותיות לדבור כן יש אותיות לנגון. אולם הבדל גדול ביניהם. בעוד שאותיות הדבור ענינן — במובן כללי — ירידה, ז״א שענינן להוריד ולגלות את מחשבת השכל או רגשות הלב, שהאדם מלבישן בצירופי אותיות, בדבורים מדבורים שונים בפנים מסבירות עד שיגיעו גם אל הזולת, אשר בהמשכה וירידה זו מעליון לתחתון מתגשמת דקות השכלת המוח ומתעבה זכות רגש הלב מאותה דקות ובהירות שהיו להן מקודם לכן, ולזאת יכולים בצדק לתאר בכללות אותיות הדבור בשם אותיות הירידה, — הנה בנגוד לזה אותיות הנגון בכללותן הן אותיות העלי׳.

אותיות הנגינה — אומר כ״ק אדמו״ר שליט״א באחת משיחותיו — הן אותיות העליה, המרוממות ומעלות את האדם למדריגה גבוהה. באותה שעה שמנגן הרי הוא נסגר ונשקע כולו בחדר שלפנים מחדר ממסתורי נפשו ולשעה איננו כלל ממהותו הגלוי׳, כי אז הוא נדבק בעצמותה של הנפש.

ע״י אותיות הנגינה מתעלה האדם והרי הוא נמשך ברום המעלות של היכלי האור וגילוי נשמתו, אשר קוי אור אלה דוחים עכ״פ לשעה את כל הלא־טוב הצבור בנפשו. כי אותיות הנגינה מעוררת בו, בהאדם, את הטוב הפנימי והנעלם, הזך והברור, אשר פועל התגברות הצורה על החומר.

אותיות הנגינה איפוא אינן מורידות מעליון לתחתון, כי אם אדרבא, הן מגביהות ומרוממות מתחתון לעליון. וכשהאדם מתעורר בכל רצונו ותשוקתו לעלי׳ בהיכלי אור נשמתו הפנימיית, אזי הוא מטפס ועולה בשליבות סולם הנגון ושם הוא יכול לינק מלשד עצם נשמתו — שכולו טוב.

כי אמנם הנסתר והנעלם שבכל איש־ישראל, — מלמדת אותנו תורת החסידות — הוא כולו טוב, זך וברור וכשהוא מתעלה באמצעות הנגון הלבביי והנפשיי, שאז מתגלה הטוב הצפון והנעלם מחדרי־נשמתו, הרי האדם נעשה מזוכך ומשובח יותר, עכ״פ באותה שעה.

מכל האמור לעיל מסתבר, שהנגינה החבדיי״ת אינה משמשת רק בתור אמצעי ועזר להתגלות החסידות, אלא שלפעמים היא נחשבת כטבעת חשובה ממהות החסידות עצמה.

כי ישנם כמה מיני נגונים חבדיי״ם: יש נגון המביא לידי התעוררות הכוונה בתפלה, ויש נגון הבא מתוך התעוררות הכוונה, שאז הנגון בעצמו הוא המשך כוונה זו, שמעורר ומגלה את הטוב טעם והנועם הנפשי בהשכלת אלקות, שאלי׳ הוא מתכון ומתדבק בכל נפשו.

ידוע שהאדמו״ר הזקן רכש לו הרבה נפשות בחוש נגינתו. מסופר גם עליו, שבהיותו פעם בעיר שקלאוו המלאה גאונים וחכמים, וכשסבבוהו והקיפוהו בקושיותיהם וספיקותיהם בים־התלמוד, נגן האדמו״ר לפניהם אחד מנגוניו המלאים דביקות עצומה, אשר פעל כ״כ על חושיהם של השומעים, שהתעוררו ברגש

17) השיחות יוצאות לאור ע״י הוצאת „קהת״.

עונג ועליצות הנפש, עד אשר נפקחו מעינות חכמתם ושכלם ונפתרו להם כל קושיותיהם וספיקותיהם מעצמם.

פעם אחרת, מסופר, השיב האדמו״ר הזקן לחבר אברכים לומדים, אשר התאוננו לפניו על אי־הבנת ספרו „התניא״, והשיבם הוא, שבכדי להבין את התניא — זקוקים לנגינה חסידיית...

כיוצא בו אמר א׳ מגדולי חסידי חב״ד, הרה״ח ר׳ הלל מפאריטש: מי שאין לו חוש בנגינה אין לו חוש בחסידות. נוסחא אחרת אומרת: מי שיש לו חוש בנגינה — יש לו חוש יותר טוב בחסידות.

* * *

וכך מרוקמת ושזורה היא הנגינה בחייהם של חסידי חב״ד, בשמשה כלי מבטא לשמחתם או להתמרמרותם.

וזאת, לאו דוקא ע״י נגון שלם, כי לפעמים מספיקה גם תנועה אחת או אפילו „קמט״ חסידי אחד. כי באמת רב כוחה של הנגינה החבדיי״ת, עד שאפילו רק בתנועה אחת יכול החסיד להביע כל מאווי הנפש ובטויי׳.

החסידים הראשונים כשהיו הולכים לביקור „יחידות״ אצל רבם, היו כל געגועיהם ותקוותם, נרגשים אף בתנועה אחת חרישית שהיו מנגנים בינם לבין עצמם וכשהיו יוצאים מחדר רבם, הי׳ נרגש בנגונם — שמחת נפש יתרה, מהוראותיו של רבם שקיבלו ממנו להוציאן מן הכח אל הפועל.

וכן שימש הנגון בטוי מיוחד בכל המאורעות החשובים בחייהם של חסידי חב״ד ובפרט בעניני התורה והמצוה. כי הנגון הריהו מפתח החוש והכשרון, המכניס אור בהיר וחיות נפשיית בענין שבו עוסקים, — והרי זהו העיקר בתהליכותיו של החסיד, שכל פעולותיו הרוחניות יהיו ספוגות חיות יתרה ויזרח בהן אור פנימיות הנפש.

וזהו ערכה הנעלה של החסידות החבדיי״ת, אשר בכל ענין הנכנס לתחום עבודתה, היא מייגעת למצוא ולגלות את הפנימיות והעצמיות שבהדבר. וכן פעולתה בשטח הנגינה.

בעת שתנועת החסידות הכללית הפיחה רוח חיים חדשים בעוררה את הנשמה שבגוף הנגינה הישראלית, — זכתה החסידות החבדיי״ת להדליק את הנר הפנימי החבוי בנשמה זו ולהפיק אורה לרבים בדרך הכבושה והסלולה של שיטת החב״ד.

ליקוטי רשימות

משיחותיו של הוד כ״ק אדמו״ר יוסף יצחק שליט״א שניאורסאָהן מליובאוויטש, אדות מהותה וחשיבותה של הנגינה החבד״ית.

סדר ההנהגה אצל הוד כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש הוא, שמלבד התורות, מאמרי חב״ד, שאומר — או נותן בכתב — בשבתות ובמועדים בשעה המוגבלת לזה, הנה נוסף לזה יושב בהתועדות חסידים בזמנים קבועים, כמו בסעודות יו״ט או ביומי דפגרא — הנק׳ „פאַרברייג־געגס״, — שאז משוחח בדברי תורה וחסידות, זכרונות ימי קדם מתקופה החבדי״ת, ובעניני התעוררות לעבודה והנהגה החסידית. הדיבורים האלה נקראים בפי חסידי חב״ד בשם „שיחות״.

באמצע השיחות, בין ענין לענין, מפסיקים בניגונים, מניגוני חב״ד המסורתיים, המעוררים את הלב ומגביהים את האדם למצב נפשי נעלה. מפעם לפעם מבאר האדמו״ר ענין הנגינה בכלל ופעולתה והשפעתה בדרכי החסידות בפרט, ולפעמים יספר איזה מאורע חשוב המתיחס להניגון הפרטי שמנגנים אז. השיחות נרשמות אח״כ בכתב ע״י השומעים ה„תפסנים״, ועפ״י רוב רושמים אותן בלשון הרב כפי שאמרן — באידית.

ולזאת מצאנו לנכון ללקט את הקטעים מהשיחות שנמצאות תח״י המדברים בענין הנגינה ולהציגם פה בתור הקדמה לספרנו. הקטעים באים כאן לפי סדר השנים והזמנים שנאמרו, ולפעמים ענין אחד נכפל ונשנה כמה פעמים בהשיחות בזמנים שונים והביאנום פה כסדרם, מפני איזה חידוש דבר שנתחדש בהענין. ואלה הקטעים השייכים לניגונים הפרטיים, הצגנום ב„המפתח״ אצל הניגונים המשתייכים אליהם.

א. משיחת שמח״ת תרפ״ט.

הוד כ״ק אדמו״ר האמצעי [1]) האָט געזאָגט: דער טאַטע — כ״ק רבינו הזקן [2]) — האָט געקענט אַריינ־געהן בקרבו של חסיד און אַרויסרייסען ביי איהם דאָס וואָס עס טויג ניט, — מיט זאָגען חסידות אָדער מיט אַ ניגון...

ב. משיחת י״ט כסלו תרצ״א.

...צווישען די צעהן זכותים פון כ״ק אדמו״ר הזקן, האָבען אַלטע חסידים גערעכענט, די צעהן ניי־גונים וואָס ער האָט געשאַפען, וועלכע פועל׳ן אַ התעוררות תשובה און דביקות.

ג. משיחת י״ט כסלו תרצ״א.

אויף איינע פון די אייניקלעכ׳ס [3]) חתונות, וואָס איז געווען אין דער צייט פון זיידען הוד כ״ק אדמו״ר הצ״צ [4]), האָט אויף דער חופה — סעודה, דער זיידע, דער רבי כ״ק אדמו״ר הצ״צ, געזאָגט דעם מאמר (ירושלמי שבת פ״א ה״ב): האומר שמועה בשם אומרה יהא רואה — זאָל ער זעהן, וועט ער זעהן — את בעל השמועה כאלו עומד לנגדו, דאָס איז סיי אין נאָכזאָגען אַ תורה פון בעל השמועה, אַ מעשה אָדער אַ ניגון.

(בשיחת כ׳ כסלו תרצ״ד יש עוד הוספה זו: **אַז מען זאָגט איבער אַ דבר תורה פאַראייניגט מען זיך מיט דעם נר״ן פון דעם בעל השמועה און אַז מען זינגט אַ ניגון פון דעם בעל השמועה, פאַר־אייניגט מען זיך מיט חי׳ יחידה פון דעם בעל השמועה**).

דער רבי דער זיידע — כ״ק אדמו״ר הזקן — האָט מסדר געווען דעם ניגון מיט די 4 פאַלען כנגד ד׳ עולמות אצילות, בריאה, יצירה, עשי׳. דערפאַר איז דער פערטער פאַל, וועלכער איז מכוון כנגד

---

1) אדמו״ר דובער בנו של אדמו״ר הזקן, וידוע בשם: „אדמו״ר האמצעי״ או: „דער מיטעלער רבי״. (ט׳ כסלו תקל״ד — ט׳ כסלו תקפ״ח).

2) אדמו״ר שניאור זלמן בהר׳ ברוך בעל התניא והשו״ע, וידוע בשם: „אדמו״ר הזקן״ או: „רבינו הזקן״. (ח״י אלול תק״ה — כ״ד טבת תקע״ג. בארוכה ע״ד תולדות חייו וחיי נשיאי חב״ד שלאחריו ראה בס׳ „בית רבי״ ובקובץ „היום יום״ במדור שלשלת היחס).

3) נכד אדמו״ר הזקן וראה לקמן אות ח.

4) אדמו״ר מנחם מענדל בהר׳ שלום שכנא, נכד אדמו״ר הזקן — מבתו הרבנית דבורה לאה — וידוע בשם: אדמו״ר הצמח צדק, ע״ש ספריו שו״ת צמח צדק. (כ״ט אלול תקמ״ט — י״ג ניסן תרכ״ו).

עולם האצילות, האט ניט קיין סוף, און דער סוף ניגון קערט זיך צוריק אום צום ערשטען פאל, שמכוון כנגד עולם העשי'.

זקני הוד כ"ק אדמו"ר מוהר"ש[5] האט דער־ציילט להוד כ"ק אאמו"ר[6], אז ווען מען האט גע־זונגען דעם ניגון זיינען אלע געשטאנען אין א גרוי־סע התעוררות און יעדער האט זיך ארומגעקוקט, אויב דער רבי — כ"ק אדמו"ר הזקן — שטעהט לע־בען איהם.

ד. משיחת י"ב תמוז תרצ"ב.

דער אמת איז, הגם שווייגן איז א גרויסע מעלה און בפרט א קלוגער שווייגען, דאס איז אבער נאר לגבי דיבור, אבער בהנוגע צו ניגון איז ניגון העכער.

קול מעורר הכוונה. לכאורה איז דאך ניט מובן, כוונה איז דאך השגה און קול, שהו"ע התעוררות, איז דאך היפך השכל, ווארום שכל איז מנוחה והתישבות און קול, התעוררות, איז דאך דער היפך דערפון (כי ענין קול שייך למדות שבלב).

נאר דער ענין איז, אז דער פירוש פון „כוונה" איז חלון, מל' וכוין פתיחין לי' (דניאל ו, יא), מאכען א פענסטער אין קאפ און אין הארצען. ווארום מיר זעהען אז עס זיינען דא אזעלכע, וואס פארשטעהען א ענין אלקי, אבער עס קומט ניט אראפ אין הארצען, און עס זיינען דא אזעלכע, וועלכע האבען א הרגש הלב אבער צום פועל איז ניט שייך, עס בלייבט בלויז אין הארצען וכו'.

איז דער ענין פון קול מעורר הכוונה, אז דורך דעם קול הנגינה מאכט מען א פענסטער אין מוח, בכדי עס זאל אראפקומען אין לב און א פענסטער אין לב, אז עס זאל זיין לבא פליג לכל שייפין.

אמאליגע חסידים, אז זיי האבען געטאן אין א ענין, איז דורך א ניגון האבען זיי אראפגעטראגען אין פועל.

וזהו ג"כ הפי' בהמשנה, (ברכות פ"ב מ"א) אם כיון לבו יצא, דלכאו' מה שייך כוונה ללב, לב — הרגש, כוונה — השגה, אלא הפירוש בזה, אם כיון לבו, אויב ער מאכט א פענסטער אין הארצען כנ"ל, ואז יצא.

ה. שם.

כ"ק אדמו"ר הזקן הי' כל דיבוריו בניגון.

---

5) אדמו"ר שמואל בן אדמו"ר הצמח צדק. (ב' אייר תקצ"ד — י"ג תשרי תרמ"ג).

6) אדמו"ר שלום דובער בן אדמו"ר מוהר"ש, ואביו של — יבלחה"ח — אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א. (כ' חשון תרכ"א — ב' ניסן תר"פ).

ו. מלקו"ד י"ט כסלו תרצ"ג, ע' כ"ג.

...און אז — מספר הרד"ז[7] — דער רבי, כ"ק אדמו"ר מוהר"ש, האט מסיים געווען, האט ער גע־הייסען מכריז זיין, אז אלע וועלכע קענען זינגען זאלען זינגען דעם ניגון וואס ער האט געזאגט, מען זאל זינגען אפגעצויגען, אלע גלייך און דריי מאל איבערזינגען. און בכדי אז אלע זאלען זינגען גלייך האט ער געהייסען אלי' אבעלער[8] (וויראביציק) און צדוק האמליער (ניהאמקין), אז זיי זאלען שטעהן אין דער הויך און אנפיהרען מיט די זינגער.

ז. מלקו"ד כ' כסלו תרצ"ד, פרק ד.

דער חייב אדם לומר בלשון רבו, איז ביי דעם טאטען[9] געווען ניט נאר אין א מנהג, נאר אפילו אין א תנועה פון א ניגון, ד. ה. ווי מען האט דעם ניגון געזונגען און ווען מען האט דעם ניגון געזונגען.

ח. שם.

נגינה איז איינע פון די ערנסטע זאכען בדרכי החסידים. עס זיינען אלעמען באוואוסט די צען ני־גונים, וועלכע הוד כ"ק רבינו הזקן האט מחבר געווען, ספעציעלע ניגונים פאר באזונדערע צייטען.

דער גרויסער ניגון פון די פיר פאלען[9] האט אונז דער טאטע[9] געלערענט און געגעבען צו פאר־שטעהן[10], אז די 4 פאלען זיינען כנגד די ד' עולמות אצילות, בריאה, יצירה, עשי' מלמטה למעלה.

צווישען די צען ניגונים, זיינען פאראן גאנץ קורצע ניגונים פון איין פאל, דאס זיינען תנועות, וועלכע ער פלעגט זינגען במועדים קבועים.

דעם גרויסען ניגון[9], פלעגט מען זינגען אין ליובאוויטש נאר אין זמנים קבועים ווי י"ט כסלו, אויף שמחות, ווי למשל, א ברית, בר מצוה, חתונה און אויך אין חודש אלול ביים דאווענען, (כשמתפללים ביחידות באריכות).

הרה"ח הרשב"ץ[11] האט מיר דערציילט, דאס וואס ער האט אליין געהערט פון רבי'ן, דעם צמח צדק, ביי ר' שניאור ר' נחום'ס[12] אויף די חתונה. דער צמח צדק האט דאן געזאגט:

---

7) הרה"ח ר' דוב זאב קאזעווניקאוו, רב בעיר יעקאַ־טערינאסלאוו באוקריינה, מחסידי אדמו"ר הצ"צ, ואח"כ מאדמו"ר מוהר"ש ואדמו"ר הרש"ב.

8) ראה אודותו בלקו"ד חגה"פ תש"ג אות פ"ה.

9) ניגון (א) שבספרנו.

10) בהתועדות י"ט כסלו תרס"ג.

11) הר' שמואל בצלאל, מחסידי אדמו"ר הצ"צ, אדמו"ר מוהר"ש ואדמו"ר הרש"ב, מורו הפרטי של אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א בנערותו ואח"כ הי' משפיע בישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש.

12) הרה"ח ר' מנחם נחום בנו של אדמו"ר האמצעי והר' שניאור הוא בנו של הר"מ נחום. החתונה הי' בשנת תר"ט או תר"י בערך.

„האומר שמועה בשם אומרה יהא רואה בעל השמועה כאלו עומד לנגדו וכו׳ (כמו שמובא לעיל אות ג׳).

און דער רבי הצ״צ האט אנגעהויבען זינגען דעם אלטען רבינ׳ס ניגון הידוע [9] מיט גרויס דבקות. די קינדער האבען מיטגעזונגען און דער גאנצער עולם האט זיך באגאסען מיט תשובה טרערען.

ט. שם.

ביי דעם זיידען — כ״ק אדמו״ר מוהר״ש — זיינען געווען געוויסע ניגונים, וועלכע ער פלעגט זינגען פאר זיך אין דאווענען, אין פסוקי דזמרה, אין ברכות קר״ש, בעת ער פלעגט לייגען תפילין דר״ת און אויך בשעת ער פלעגט אנטאן די בגדי שבת, אדער מוצאי שבת, בשעת ער פלעגט אויסטאן די בגדי שבת. בסעודות שבת זיינען געווען ניגונים, וועלכע ער פלעגט זינגען נאר בלילי שבת, און אזעלכע וועלכע ער פלעגט זינגען נאר ביום שבת.

י. שם.

איך האב געהערט פון טאטען [9] אז א ניגון, א חסידות און יחידות [12א] זיינען מחשבה דיבור ומעשה.

דער פירוש פון דעם ווארט איז: דורך דעם קיום פון יחידות, אז דער חסיד איז מקיים אלץ, איז די התקשרות זייער מיט׳ן רבין ביז דער לעצטער מדריגה פון מעשה; דורך הזר׳ן דעם רבינ׳ס חסידות, ווערט א יחוד פון דיבור און דורך א ניגון — א יחוד פון מחשבה. — ראה שם בארוכה.

יא. מלקו״ד חגה״פ תרצ״ד, חלק א׳ אות ז.

...אין איינע פון די חנוכה נעכט — דאס איז געווען בשנת תר״ן — זיינען זיך צונויפגעקומען: מורי החסיד רשב״ץ [11], החסיד ר׳ הענדיל [13], און החסידים ר׳ אהרן ור׳ יקותיאל מדאקשיץ והחסיד ר׳ זלמן, און האבען זיך צורעדט בזכרונות ימי קדם, ווען זיי זיינען נאך געווען יונגע לייט, זייענדיג ביי דעם עלטער זיידען, כ״ק אדמו״ר הצמח צדק. אינדעם האט זיך החסיד ר׳ זלמן פלוצלונג א הויב געטאן, און אנגעהויבען זינגען דעם עלטער זיידענס א ניגון מיט וועלכען ער פלעגט דאווענען מוסף ר״ה. אלע האבען זיך אויפגעשטעלט און מיטגעזונגען.

ווען עס איז געקומען צו דער — גוט באוואוסטער בא חסידים — תנועה, ווי דער עלטער זיידע הצמח צדק פלעגט זאגען די ווערטער: אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך, זיינען זיי אלע אריין אין אזא התלהבות, אז זייערע פנים׳ער זיינען געווארען צופלאמט און איבער די באקען האבען אנגעהויבען פליסען טרערען. מען האט געזעהן, אז די מענשען לעבען איבער אין דעם מאמענט יענע ליכטיגע הייליגע מינוטען, און עס איז קיין שום ספק ספקא, אז יעדער פון זיי האט געוויס געפיהלט ווי ער שטעהט לעבען רבין [9], זעהט און הערט ווי דער רבי דאווענט.

יב. מלקו״ד בחגה״ש תרצ״ד.

י״ט כסלו תרס״ג האט הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק [9] געהייסען זינגען דעם רבינ׳ס [5] ניגון הידוע [9], און האט געזאגט, אז א ניגון דארף מען לערנען און פארטיפען זיך.

יג. שם.

מתוך ספור נפלא ע״ד הרה״ק ר׳ לוי יצחק מבארדיטשוב, איך שעורר בניגונו התעוררות תשובה בלב השומעים.

...דער בארדיטשעווער רב האט געזאגט, אז מען דארף דאווענען מעריב און ער אליין איז געווען בתור ש״ק.

אידער דער בארדיטשעווער רב האט געדארפט אנהויבען זאגען והוא רחום יכפר וכו׳, האט ער זיך שטארק פארדבק׳ט און געזונגען א ניגון. אין אנפאנג מיט א טיפער עצבות ותחנונים, ווי איינער קלאגט און בעט רחמים פון טיפען הארצען, וואס האט אלעמען דערנומען, און נאכדעם מיט א גרויסע שמחה און התלהבות ביז אויסגעהן ממש. און דערנאך האט ער אנגעהויבען זאגען די ווערטער והוא רחום יכפר וכו׳ מיט דעם טייל ניגון פון טיפער עצבות און תחנונים, וועלכער האט גערירט אלעמענס הערצער. די ווערטער ה׳ הושיעה המלך יעננו ביום קראנו, האט ער שוין געזאגט מיט דעם 2־טען טייל פון ניגון, וואס איז געווען מיט גרויס שמחה און התלהבות וכו׳.

עס איז אוממעגליך צו דערציילען און קענען ארויסגעבען, וואס פאר א רושם דער ניגון האט געמאכט אויף די תלמידים.

אלע האבען געהערט און געפיהלט מער ניט ווי ע״ד דעם משל, ד. ה. דער ניגון האט זיי דערנומען ביז דעם נקודת הלב און האט זיי געבראכט אין א העכערער אומבאקאנטער וועלט פאר זיי.

אבער נאך דעם אלעם האבען זיי דאך ניט געהאט קיין שום אחיזה אין דעם הבנת הענין, מכל

12א) כשחסיד נכנס לחדר האדמו״ר לשאול עצתו בשאלה רוחנית או גשמית, קוראים זאת חסידי חב״ד בשם: יחידות.

13) הרה״ח ר׳ חנוך הענדיל קוגעל, מחסידי אדמו״ר הצ״צ, אדמו״ר מוהר״ש ואדמו״ר הרש״ב. ראה אודותו בארוכה בהתמים חוברת א׳ ע׳ ע״ט.

שכן אין דעם נמשל פון ירידת הנשמה בגוף, וואס דער באַרדיטשעווער רב האָט אויסגעמאָלט אין זיין ניגון.

אָבער די תלמידים, וואס אין יעדער תנועה האָבען זיי געוואוסט און געפיהלט דעם נמשל, האָבען זיי אין דער צייט איבערגעלעבט דעם גאַנצען ענין פון ירידת הנשמה בגוף.

דער ניגון וואס דער באַרדיטשעווער רב האָט געזונגען, איז דאָס פאַר זיי געווען אַ ספור דברים, די זעלבע זאַך ווי ער וואָלט דערציהלט.

באמת איז אַ ניגון, — פאַר דעם וועלכער פאַרשטעהט וואס ער הערט — נאָך מעהר ווי אַ סיפור דברים.

זיי, די תלמידים, האָבען געהערט וואס דער ניגון זאָגט אַרויס און דערציהלט, די גאַנצע פּאַסירונג פון ירידת הנשמה בגוף. — ראה שם בארוכה.

יד. מלקו״ד בר מצוה כ״ה שבט תרצ״ו, אות נ״ה.

...עס איז דורכגעגאַנגען אַ היפשע צייט, האָט דער רבי [2]) אָנגעהויבען זינגען זיין ניגון הידוע [9]). יעדען פאַל האָט ער איבערגעזונגען צוויי מאָל, חוץ דעם פערטען פאַל האָט דער רבי געזונגען מעהרערע מאָל.

בשעת דער רבי האָט געזונגען, איז דער גאַנצער עולם, וועלכער איז געווען אין גרויסען בית המדרש און אין דערבייאיגען בנין, געווען מקושר מיט זייערע מחשבות, כחות און חושים אין דעם רבין׳ס זינגען. יעדער פאַל וואס דער רבי האָט געזונגען האָט מעורר געווען אַן אַנדער טייל פון נפש, יעדערען לפי ערכו האָט דער ניגון אויפגעהויבען פון זיין מעמד ומצב.

ר׳ יוסף כל בו [14]) און ר׳ איסר קיסעס האָבען געזאָגט, אַז בשעת דער רבי האָט געזונגען האָבען זיי זיך דערמאָנט אַלץ וואס עס האָט זיך מיט זיי געטאָן מיום עמדם על דעתם.

טו. שם.

ביום הילולא של המגיד — הרב ר׳ דובער ממעזריטש, — י״ט כסלו ש״ק וישלח תקל״ז, נתאספו כל התלמידים אל הרמ״מ מהאָראַדאָק [15]).

צווישען תפלת קבלת שבת און תפלת ערבית איז געווען אַ הפסק משך זמן מה.

דער רבי [2]) און הרה״ק הר״ק אברהם [16]) והרה״ק הר׳ ישראל מפּאָלאָצק [17]) זיינען געווען מנגנים. הגם זיי זיינען געווען שטאַרק געטיילט מיט זייערע קולות איינער פון אַנדערען, אָבער אַז זיי האָבען געזונגען אַלע אין איינעם איז געווען אַ נעימות צו הערען.

דעם רבין׳ס קול, ווייסט מען דאָך, איז זייער אַ שטאַרקער און אַ ברייטער, וואס איז מטיל אימה.

הרה״ק הר״א [16]) האָט געהאַט אַ קול דק, אָבער זעהר אַ הילכיקער, פול מיט התרגשות, יעדער תנועה וואס ער האָט געזונגען איז באַגלייט מיט אַ שטיק פייער.

הרה״ק הר״י [17]) האָט געהאַט אַ קול נעים, ניט קיין הויכער, ניט קיין נידעריגער, ניט קיין שטאַרקער און ניט קיין שוואַכער, אַ מיטעלער תחנונים קול, וואס האָט מעורר געווען רחמנות, עס האָט געצויגען און געקלעפּט.

אין דעם הפסק וואס איז געווען צווישען קבלת שבת און תפלת ערבית, האָט דער רבי און הרה״ק הר״א והר״י געזונגען די ניגונים, וואס פלעגען זיין זעהר חביב ביי דעם מעזריטשער מגיד.

אין מעזריטש ביי דעם מגיד איז געווען אַ סדר מיוחד אויף ניגונים.

עס זיינען געווען ניגונים וואס מען האָט געזונגען באַ דעם בעש״ט.

איינער פון די, וועלכע האָבען מחדש געווען ניגונים איז געווען הרה״ק הר׳ מיכל מזלאָטשוב [18]).

און געווען ניגונים, וואס זיינען נתחבר און נתחדש געוואָרען אין דעם זמן פון דעם מעזריטשער מגיד׳ס נשיאות.

צווישען די אַלע ניגונים זיינען געווען אַזעלכע, וועלכע זיינען געווען שטאַרק חביב באַ דעם מעזריטשער מגיד.

אַ טייל פון די ניגונים, האָט דער רבי און הרה״ק הר״א והר״י געזונגען אין דער הפסקה צייט בין קבלת שבת ותפלת ערבית.

אַלע וועלכע זיינען געווען אין בית הכנסת, בשעת דער רבי און הרה״ק הר״א והר״י האָבען געזונגען, און געזעהן די דבקות פון הרה״צ הרמ״מ און די דבקות פון די זינגער האָבען געזעהן, אַז זיי זיינען זיך מתאחד מיט נשמת מורם ורבם המגיד ממעזריטש.

טז. מלקו״ד בשמע״צ ושמח״ת תרצ״ז, חלק א׳.

מורי הרשב״ץ [11]) דערציילט אין אַ סיפור ארוך, פון אַ חסידות׳ן פאַרברייינגען אין ליובאַוויטש חנוכה תר״י, וואס אין דעם פאַרברייינגען זיינען די ראשי

---

14) הגאון ר׳ יוסף כל בו מגאוני שקלאָוו וממקושרי אדמו״ר הזקן.

15) הרה״ק ר׳ מנחם מענדיל מהאָראַדאָק, בעל „פרי הארץ״, מזקני התלמידים של המגיד ממעזריטש.

16) הרה״ק ר׳ אברהם מקאַליסק מגדולי התלמידים של המגיד ממעזריטש.

17) הרה״ק ר׳ ישראל מפּאָלאָצק — מתלמידים הגדולים של המגיד ממעזריטש.

18) הרה״ק ר׳ יחיאל מיכל מזלטשוב בהרה״צ ר׳ יצחק מדרוהוביטש, תלמיד מובהק מהבעש״ט.

המדברים די חסידים מפורסמים: ר' איציק האָמ־ליער [19] און ר' פסח מאַלאַסטאָווקער [20]...

אַז ר' איציק האָט מסיים געווען, האָט ער זיך אַ קעהר געטאָן צו ר' פסח'ן און געזאָגט:

דו געדענקסט, וואָס דער רבי [21] האָט געזאָגט ל״ג בעומר תקע״ד, נאָכדעם ווי ער האָט זייענדיק אויפן פעלד געזאָגט דעם מאמר, אתה הצבת גבולות ארץ, צו ר' אלעזר חיים זשלאָבינער: זינג דעם טאַטענ'ס [2] אַ ניגון, וועלען מיר זיין מיט דעם טאַטען אין איינעם...

אין יענער צייט — תקע״ד — איז רא״ח גע־ווען אַ זקן, אָבער ער האָט נאָך זעהר שעהן געזונגען.

החסיד ר' אלעזר חיים פלעגט אָפט מאָל דער־ציילען, אַז דער רבי [2] האָט איהם געזאָגט, אַז דורך אַ ניגון איז אתדבקות רוחא ברוחא.

און ביידע — דערציילט מורי הרשב״ץ — האָ־בען זיך געשטעלט מלוא קומתם און האָבען געזונ־גען דעם רבינ'ס ניגון. די פנימער זיינען געווען פאַרפלאַמט, די אויגען פאַרמאַכט און אַ הדרת קודש האָט זיך געהערט אין זייער געזאַנג, וואָס אויף אונז יונגעלייט האָט דאָס געמאַכט אַ שטאַרקען רושם.

יז. ממכתבו של כ״ק אדמו״ר שליט״א, נדפס בהתמים חוברת ה', י״ט כסלו תרצ״ז, ע' נ״ח.

...במענה על שאלתך אודות הניגון של הוד כ״ק רבינו הזקן [2], בעל הארבע בבות [9], הנה הרבה סי־פורים וביאורים שמעתי בענין זה ורובם רשומים אצלי כפי סדר זמניהם, ואכתוב לך ענין אחד בזה, באשר רשימתי זו נמצאת אתי.

בליל חג החגים, י״ט כסלו תרס״ג, בעת התועררות — פאַרברייננגען — באולם הגדול דישיבת תומכי תמימים בליובאַוויטש, הואיל הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק [9] וצוקללה״ה נבג״מ זי״ע לאמר, כי התלמידים יגגנו את הניגון של הוד כ״ק רבינו הזקן הנודע ונקוב בשם: הניגון של ארבע בבות.

בעת ההיא היתה בתוככי תלמידי ישיבת תומכי תמימים קבוצה מיוחדה של מנגנים, תחת הנהלתו של אחד התלמידים ושמו נתן נטע מפאַהאַר [22].

סיבת התיסדות קבוצת מנגנים היתה אחת השיחות קדש בשמחת תורה תר״ס, אשר הואיל הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק לשוחח ברבים בענין עבודה שבלב בעבודת התפלה, אשר עבודה זו באריכות התפלה וההתבוננות כל אחד לפי יכלתו, היא חובת גברא.

תורה און תפלה — כה הי' לשונו הק' — זיינען צוויי גאָר באַזונדערע וועלטען, וואָס אל ציוה עליהם און מרועה אחד ניתנו לנו.

די צוויי וועלטען פון תורה און תפלה, איז ניט נאָר וואָס זיי זיינען געטיילט אין זמן, דזמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד, זיי זיינען אָפּגעטיילט אפילו אין זייערע ניגונים, עס איז ניט גלייך דער ניגון פון תורה צו דעם ניגון פון תפלה.

אין כאן המקום להעתיק השיחה הק' ההיא, כי אם בהנוגע לענינו בענין הנגינה, אשר ביאר גודל ענינה והמקום החשוב אשר הנגינה תופסת בדרכי החסידות.

אז הואיל הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק לבאר המאמר, קול מעורר הכוונה, והאריך להסביר פעולת הנגינה על הילוך המחשבה וטיב ההתעמקות, פעולתה בהתעוררות הלב, התעודדות הרוח, עליות הנפש ועליצותה.

בהסבר מיוחד ביאר ההבדל בין קול מעורר הכוונה, לשיר וזמרת הלוים והא דאמרו כל בעלי שיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר.

אחרי חג הסוכות בועידה ראשונה של תלמידי ישיבת תומכי תמימים החליטו, כי תלמידי הישיבה ישימו לב להתלמד לנגן ניגוני החסידים.

החלטה באה לפעולות וכעבור איזה שבועות הנה נשמע בכל שבת ושבת קודם אמירת המאמר, ובין מנחה למעריב אחר חזרת המאמר, קולם של התלמידים בניגונים מניגונים שונים.

כשתי שנים, הנה מזמן לזמן גדלה קבוצת המנגנים, אבל בכל זה לא הי' בזה משטר וסדר הן בידיעת הניגונים על ברור והן באופן נגינתם בהברה ברורה, עד אשר בא התלמיד נתן נטע מפאהאר בשנת תרס״ב.

התלמיד נתן נטע מפאהאר, מלבד נעימת קולו, הנה לו חוש נעלה בשיר, ובמנגינותיו יקח לבבות, והוא סידר את קבוצת המנגנים ויעמוד בראש ההנהגה.

כמה פעמים אמר הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק, כי נהנה הוא אשר נסדר קבוצת מנגנים בתוככי תלמידי תומכי תמימים, כי כך היא דרכו של הפנימי, אשר כל דבר מסודר אצלו ומה גם ענין הנגינה, אשר הוא אחד ממפתחי החוש והכשרון.

חג השבועות תרס״ב קודם אמירת המאמר הי' פעם הראשון, אשר התלמיד נתן נטע מפאהאר עמד בראש קבוצת המנגנים לנגן בסדר נפלא אשר הכין

19) הרב ר' יצחק אייזיק הלוי עפשטיין, רב בעיר האָמליע, בעהמ״ס חנה אריאל ועוד, מתלמידי אדמו״ר הזקן ואח״כ ממקושרי אדמו״ר האמצעי ואדמו״ר הצ״צ.

20) הרה״ח ר' פסח מעיר מאַלאַסטאָווקע — מהחסידים המפורסמים של אדמו״ר הזקן ואח״כ דאדמו״ר האמצעי ואדמו״ר הצ״צ.

21) אדמו״ר האמצעי.

22) ר' נתן נטע דוביגאוו מעיר פאהאר ברוסי'.

מראש, מה שהפליא את השומעים וביחוד את הרה״ח הרב ר׳ יהודה ליב האפמאן [23]), שהי׳ מנגן גדול.

ביום השני בעת הסעודה נגנו קבוצת התלמידים תחת הנהלתו של התלמיד נתן נטע מפאהאר, והוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק שבחו על זה אשר נתן עצמו לסדר נגינת הניגונים על בורים.

(המשך המכתב, ע״ד תוכנו של הניגון בן ד׳ בבות תמצא לקמן במפתח הניגונים ניגון א).

יח. משיחת יום א׳ חגה״פ תרצ״ז.

אין ליובאוויטש, האט דער ענין נגינה פארנומען א חשוב׳ן ארט.

נגינה דאס איז די שפראך פון נפש. אין דעם מאמר וידעת רנ״ז, איז מבואר דער הפרש פון מחשבה לדיבור. אותיות המחשבה זיינען גילוי לעצמו והעלם לגבי הזולת, און אותיות הדיבור זיינען העלם לגבי עצמו וגילוי אל הזולת. דאס איז אלץ מחשבה און דיבור, אבער נגינה — דאס איז אותיות הנפש וגילוי׳.

החסיד ר׳ הלל מפאריטש [24]) האט געזאגט: ווער עס האט ניט קיין חוש אין נגינה האט ניט קיין חוש אין חסידות. נאך א נוסחא איז דא: ווער עס האט א חוש אין נגינה האט ער א בעסערען חוש אין חסידות, דער הפרש פוןביידע נוסחאות איז מובן.

ליובאוויטשער ניגונים דארפען זיין די משנה פון נגינה...

יט. משיחת אחרון ש״פ תרצ״ז.

כ״ק אאמו״ר הצמח צדק הי׳ קורא את בנו הרב״ש [25]): „דער בעל הבית״, והי׳ לו קביעות ללמוד עמו קבלה.

פעם אחת למדו מה שכתוב בכתבי האריז״ל, נכון לזמר בש״ק. ואמר לו הצ״צ: אאמו״ר — כ״ק רבינו הזקן — אמר: נגינה הויבט אויף ממהות למהות. כעבור איזה זמן אמר לו שוב הצ״צ: דער זיידע האט דערציילט: ווען איך בין געקומען דעם ערשטען מאל אין מעזריטש [26]) האב איך אין אנפאנג געוואלט פארען צוריק, ווייל איך האב ניט געזעהן וואס איך קען אויפטאן דארטען, האט מיר דער אויבערשטער געשאנקען א חוש אין נגינה, און איך האב געהערט דעם רבי׳ן [26]) זינגען. דער רבי איז קיין מנגן ניט געווען, אבער עס איז געווען גוט צו הערען ווי ער זינגט.

וסיים כ״ק אאמו״ר הצ״צ: כ״ק רבינו הזקן, פעל הרבה לקרב אנשים לחסידות בחוש הנגינה שלו.

כ״ק אאמו״ר מוהר״ש מבאר זה, ומחלק שיש ג׳ ענינים בנגינה.

כ. משיחת ליל שש״פ תרח״ץ.

...שירת הים, דער ניגון, וואס מען האט געזונגען בקריעת ים סוף איז בלתי ידוע, אבער עס איז ברור הדבר, אז עס איז געווען א הארציגער, א פרייליכער ניגון.

כא. מספר השיחות, קיץ ה׳ ש״ת, שיחת ט׳ ניסן.

בא חסידים בכלל און בא די חסידישע התוועדות׳ן בפרט, פארנעמט זינגען ניט נאר א מקום מכובד, נאר טאקע א מקום חשוב, ווייל נגינה איז איינע פון די סרסורי החסידות. נגינה איז א געוויסע מיטהעלפערין צו דעם גילוי החסידות, הן אין השגה און הן אין התבוננות, אויך אין עבודה פון חסידות, פארנעמט נגינה א באדייטענדען מקום חשוב.

דער חלק טוב און דעם מקום חשוב, וואס נגינה פארנעמט אין חסידות איז א דבר מוחשי, וואס עס איז ניט נאר א ענין פון פיהלען, נאר עס איז א ענין הניכר ונראה לכל.

דער תועלת ופעולת הנגינה אין חסידות, איז אין אלע דריי חלוקות: א) השכלה והשגה, ב) התבוננות, ג) עבודה, און נאר ווען דאס זינגען איז מיט א הרגש פנימי, מיט א אינערליכען געפיהל.

כב. שם.

...אין ליובאוויטש, האט מען אפילו שבת בין מנחה למעריב געזונגען מיט א הרגש, ובפרט די ניגונים וואס מען האט געזונגען בשעת א התוועדות, און מכל שכן די ניגונים וועלכע מען האט געזונגען בשעת א התוועדות, ווען מען האט זוכה געווען צו דעם אור פני קדש הקדשים הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק [ז]), וואס דאן האט מען געזונגען מיט א הרגש פנימי.

כג. שם.

...בא א חסידישער התוועדות, מיט א טיפזיניגען חסידות מקובל׳דיקען ניגון, קען מען בעזה״י ובזכות אונזערע הייליגע רביים עפעס באגרייפען, ווי צו ווערן נעהנטער צו חסידות און עבודה שבלב, ובפרט ווי ארויסצוציען פון דער קלאפיקער הגשמה בלאטע. מיר באדארפען טאן מיט זיך. עס איז זיכער, אז השי״ת וועט אונז מצליח זיין.

כד. משיחת ליל שש״פ ת״ש (שלא בא בדפוס).

...אין ליובאוויטש איז געווען דער מנהג צו זינגען יעדען ניגון, ג׳ פעמים, ה׳ פעמים או ז׳ פעמים.

---

23) הרה״ח ר׳ יהודא ליב האפמאן — מהחסידים המפורסמים של אדמו״ר מוהר״ש ואח״כ מאדמו״ר הרש״ב.

24) הרה״ח ר׳ הלל הלוי אב״ד באברויסק, בעהמ״ח פלח הרמון ועוד, מחסידי אדמו״ר האמצעי ואח״כ מאדמו״ר הצ״צ.

25) הרה״ח ר׳ ברוך שלום בנו הבכור של אדמו״ר הצ״צ.

26) לרבו הרב המגיד ר׳ דובער ממעזריטש, תלמיד הבעש״ט.

כה. משיחות יום שש"פ ת"ש (שלא בא בדפוס).

הוד כ"ק אאמו"ר [9]) האט אמאל געהערט ווי איי־נער, א חסיד, האט געזונגען א ניגון און בשעת מעשה האט דער חסיד מרגיש געווען — רבי, און האט דורכגעלעבט זיינע יחידות וואס ער איז געווען ביי דעם רבין.

דער ענין פון א ניגון איז, אז מען זאל דערהערען דעם אור הנשמה וואס איז דא אין דעם ניגון.

כו. מספר השיחות קיץ ה' ש"ת, שיחת ליל אחש"פ, אות ט"ז—כ.

דער פעטער רז"א [27]) זינגט די ניגונים וואס דער עלטער פעטער כ"ק הרב"ש [25]) האט געזונגען אחש"פ תרכ"ה, בשעת דער עלטער זיידע — כ"ק אדמו"ר צמח צדק — האט געגעסען סעודת משיח.

דער פאטער [9]) דערציילט, וואס ער האט געהערט פון זיין פאטער — כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש: — דער בעש"ט האט געגעבען א נאמען די סעודת היום פון אחש"פ — משיח'ס סעודה.

דער פעטער רז"א דערצעהלט, ווי דער זיידע — כ"ק אדמו"ר צמח צדק — האט געזאגט: בעת דו ווערסט זינגען די משיח'ס סעודה ניגונים ווי דער זיי־דע — כ"ק אדמו"ר הזקן — האט זיי געזונגען, זאלסטו מעורר זיין דעם כח הזכרון און זאלסט זיך דערמאנען די מחזה הקדש פון זיידען [28]) און פון דעם שווער [29]).

אז דער פעטער רב"ש — דערציילט דער פעטער רז"א — האט אנגעהויבען זינגען, האט דער פאטער — כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש — איהם צוגעהאלפען. דער זיידע [30]) האט שטיל מיטגעזונגען, מיט דער לינקער האנט האט ער אונטערגעלענט דעם קאפ, פארדעקט די אויגען, מיט דער רעכטער האנד האט דער זיידע צוגעקלאפט אויפן טיש נאך דעם טאקט פון דעם ניגון און גרויסע טראפענס טרערען האבען גערונען אי־בער די באקען.

דער פאטער [9]) זאגט: דער דובב שפתי ישינים פון א ניגון איז גבוה במדריגה ווי דער דובב שפתי ישינים אין דברי תורה, הן אין גליא שבתורה און הן אין פנימיות התורה. תורה, הן גליא און הן חסידות, איז הבנה והשגה און די השגה באדארף ברייגנען א התעוררות מדה וואס איז מתאים צו דער השגה. די מדה וואס ווערט דורך דער השגה באדארף ערשט האבען א הזדככות, אבער די התעוררות וואס ווערט דורך א ניגון איז די התעוררות אליין א מזוככת.

כז. שם, שיחת ב' דחגה"ש, אות ו'.

אין א חסידישן ניגון, שפיגעלט זיך אפ דער מהלך רוח פון דעם וואס האט מחבר געווען דעם ניגון. א ניגון איז א געוויסע איבערלעבונג, זיינען פאראן אין דעם צוויי אופנים: א איבערלעבונג וואס גיט זיך איבער אין א ניגון און א ניגון וואס שאפט א איבער־לעבונג.

רבינו הזקן [2]) איז געווען א געבארענער מנגן. זייענדיק אין מעזריטש האט ער מקבל געווען א סך ניגונים, וואס מען האט געזונגען בא מורנו הבעש"ט און האט זיי איינגעחזר'ט בדיוק. יעדער נגון האט גע־האט זיין נאמען לויט די תולדות פון דעם ניגון, ווער עס האט אים מחבר געווען, אין וועלכען זמן און וואס פאר א פאסירונג דער ניגון דערציילט.

הצדיק ר' מיכל מזלאטשוב [18]) איז געווען א גרויסער מחדש פון ניגונים. מורנו הבעש"ט האט געזאגט, אז הצדיק ר' מיכל'ע איז אן אפטער אריינ־געהער אין היכל השיר און קלייבט אויס התעוררות און תשוקה ניגונים.

אמאל איז הצדיק ר' מיכל געווען חלוש בבריאותו, און מצד חלישותו האט ער דאן ניט גע־קענט געהן צו מורנו הבעש"ט. דאמאלסט האט ער מחדש געווען דעם ניגון, באוואוסט בא חסידים מיטן נאמען: ר' מיכעל'ע זלאטשובער'ס געגועים ניגון, וואס רבינו הזקן האט געבראכט קומענדיק פון מעזריטש.

ר' מיכעלע'ס געגועים ניגון איז איינגעטיילט אין דריי חלקים: דער ערשטער טייל איז מצייר די שטארקע בענקעניש און גרויסע געגועים. דער צווייטער פאל איז די גליקליכע גרויסע שמחה ווען ער קומט צו מורנו הבעש"ט, און דער דריטער פאל איז די התעוררות הדבקות און איבערגעגעבענקייט למורינו הבעש"ט.

כח. שם, שיחת ש"פ פנחס י"ד תמוז, אות ו'.

חסידים זיינען בעלי שיר, דער רבי [9]) האט גע־מאכט חסידים פאר בעלי שיר. רבינו הזקן [2]) האט מסדר געווען צען ניגונים ע"פ הסדר דספירות ועולמות אבי"ע.

מיר האבען זוכה געווען צו הערען י"ט כסלו תרס"ג פון הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [9]) א פירוש ארוך ומסודר אויף דעם ארבע בבות ניגון, אז ער איז מכוון נגד ארבעה עולמות אבי"ע. מיר אלע וועלכע זיינען בייגעווען די מחזה הקדושה דארפען געדיינקען, ווי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האט זיך אויפ־געשטעלט מלא קומתו און האט געזאגט:

---

27) הרה"ח ר' זלמן אהרן בנו של אדמו"ר מוהר"ש ואחיו הגדול של אדמו"ר הרש"ב.

28) אדמו"ר הזקן, שאדמו"ר הצ"צ הי' נכדו מבתו, ראה לעיל ציון 4.

29) אדמו"ר האמצעי, שאדמו"ר הצ"צ הי' חתנו.

30) אדמו"ר הצ"צ, שהרז"א הי' נכדו.

„מיר אַלע חסידי חב״ד באַדאַרפן געבן אַ באַזונדער שבח והודי׳ להשי״ת, פאַר דעם זכות ההתקשרות מיטן רבין, וואָס דורך דעם זיינען מיר פאַרבונדען מיטן אין סוף פון חכמה דאצילות, און מיט דעם רבינ׳ס [31]) ניגונים וועלען מיר מקבל זיין את פני משיח צדקנו״.

אוצר החכמה

דער עלטער זיידע, דער רבי צמח צדק, אין זיי־נע זכרונות וועגען דעם שמחת בית השואבה סדר אין יאָר תקנ״ז, שרייבט, אַז רבינו הזקן האָט געזאָגט אַ קורצען קאַלט פייערדיגען עבודה מאמר אויף דער משנה (שבת פ״ה מ״א), כל בעלי השיר יוצאים בשיר ונמשכים בשיר. די ביידע עבודות הנשמה, הן מה שיוצאים מההעלם אל הגלוי מחכמה דאצילות מלמעלה למטה איז דורך שיר, און הן די עלי׳ מהגילוי אל ההעלם דחכמה דאצילות, וואָס דאָס איז דער העלם העצמי פון עצמות אין סוף איז דורך שיר.

דער רבי, דער שווער [32]), האָט אין יענעם יאָהר שמחת בית השואבה דערציילט, וואָס ער האָט גע־הערט פון הישיש החסיד ר׳ יצחק שמואל, וואָס איז געווען איינער פון רבינו הזקן׳ס תלמידים:

ווען רבינו הזקן איז געקומען דעם ערשטען מאָל פון מעזריטש האָט ער געזאָגט: שלשה דברים האָט איהם דער מגיד מגלה געווען א) ווער ער איז, — אַ נשמה דאַצילות. ב) צוליב וואָס איז נשמתו אַראָפּ אויף דער וועלט, — מגלה זיין חסידות חב״ד. ג) אַז דער גילוי חב״ד איז דורך נגינה אין צוויי אופנים: העלאה און המשכה.

רבינו הזקן זאָגט דעם מאמר, כל בעלי השיר יוצאים בשיר מלמטה למעלה ונמשכין בשיר מלמעלה למטה. קול מעורר הכוונה, דאָס הייסט די כוונה עצמית, ניט נאָר די כוונת המכוון, ווייל דער מכוון איז דאָך מוגבל בידיעתו, אָבער די כוונה עצמית איז די כוונה של הבורא, וואָס איז בלתי מוגבלת.

וסיים כ״ק אדמו״ר שליט״א: איצטער זינגט דעם ניגון הידוע מווארשא [31]), מיט אַ התעוררות פנימית, בכדי ממשיך זיין אָהער דורך דעם ניגון די תלמידי תומכי תמימים בוואַרשא. (הי׳ אַז זמן הצלת התלמידים מידי ה„נאַצים״ ימ״ש בעת המלחמה העולמית השנית).

כט. שם, ש״פ תבוא, ח״י אלול, אות י״ג.

דער הכשר בשר לאכילה איז דורך מליחה. אַרויסצונעמען די דמים האסורים איז דורך דריי זאַכען: שרי׳, מליחה און הדחה.

אין עבודה מיינט דאָס: שרי׳ — ווייקען זיך אין דברי הרב. מליחה איז דער ענין פון יחידות, און הדחה איז דער ענין הניגון. אַז מען ווייקט זיך אין די דברי הרב ביז מען ווערט נתעורר צו זיין אויף יחידות, און מען זינגט אַ חסידישען ניגון, איז דאָס בשר כשר, אַז דער בשר הגשמי ווערט אַ כלי צו גילוי הנשמה.

ל. משיחת פורים תש״א.

עס איז ידוע בשם כ״ק אדמו״ר הצמח צדק, אַז דעם אַלטען רבינ׳ס ניגון פון די פיער פאַלען זינגט מען, נאָר אין זמנים ידועים [32]), ווי חודש אלול, ימי הסליחות, וואָס זיינען מעורר לתשובה און אויך אין שמחת תורה. שמח״ת אַז מען זינגט דעם ניגון ווערט למעלה אַ ששון ושמחה. פורים און י״ט כסלו קען מען איהם אויך זינגען, אָבער בימות החול, אַז מען זינגט דעם ניגון קען ער מעורר זיין קטרוגים ח״ו.

...מיר ווייסען ניט אַלע כוונות פון דעם ניגון — הכוונה על הניגון של הד׳ בבות מאדמו״ר הזקן —, דער פאַר דאַרף מען איהם זינגען מיט פשיטות, און השי״ת וועט העלפען. נאָר דער עיקר איז זינגען אָהן אַ כוונה פרטית, נאָר בפשיטות ותמימות, וואָ־רום כוונה איז דאָך תלוי באופן ואיכות כוונתו, דע־ריבער איז בעסער צו זינגען דעם ניגון בפשיטות ותמימות, וואָס בכלל, התחלת עבודה איז בפשיטות ותמימות.

...איצט איז אַ צייט, אַז מען דאַרף אויסנוצען אַלע סגולות.

עס איז דאָ דער ענין פון עצה, סגולה און רפואה.

צו הוד כ״ק אאזמו״ר הרה״ק צמח צדק איז אַמאָל געקומען אַ חסיד, וואָס האָט געוואוינט אויפ׳ן דאָרף און האָט זיך מתאונן געווען, אַז עס טרעפען זיך איהם ניט קיין אנ״ש וואָס זאָלען דורכפאַרען זיין דאָרף, מיט וועמען ער זאָל קענען איבערגעבען אַ פדיון צום רבין. — ביים המון מיינט אַ „פדיון״ — געלד, אָבער ביי די רביים איז דאָס אַ ענין פון מסירת נפש.— האָט דער צמח צדק געזאָגט צום חסיד: אַ טייכ׳ל האָסטו, געה און זיי זיך טובל אין טייכ׳ל און שרייב אַ פדיון און זינג דעם רבינ׳ס — אדמו״ר הזקן — ניגון.

לא. משיחת פסח שני תש״א.

חוש הנגינה בא בירושה. הרה״ח ר׳ לוי יצחק חתן כ״ק אאזמו״ר הצמח צדק, הי׳ מנגן גדול והי׳ לו חוש בנגינה עד להפליא. פ״א הי׳ בעיר הבירה

31) ניגון (סא) שבספרנו.

32) ראה לעיל אות ח.

פעטערבורג יחד עם גיסו כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש והתאכסנו במלון. פעם נכנס כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש לחדר של גיסו רלו"י ומצאו במצב קרוב להתעלפות, והקיצו, ובשאלו הסיבה, ענה לו הרלו"י, אשר בחדר הסמוך לחדרו ניגן אחד על כנור בהפלאה גדולה, ומתיקות הניגון נגע אותו עד הנפש ממש...

הרלו"י קיבל חוש הנגינה בירושה מאבי זקנו הרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב.

לב. שם.

א ניגון דאַרף מען זינגען אַזעלכען וואָס האָט אין זיך אַ תוכן, אויב ניט איז דאָס גלאַט אַ „טעג־צעל". דער סימן, אַז דער ניגון האָט אַ תוכן איז, אַז עס דאַווענט זיך מיט דעם ניגון. אַמאָל טרעפט, אַז מען פאַרעט זיך אַרויס נעמען פון זיך עפּעס אַ מין רע, און אַז מען זינגט דערביי אַ ניגון העלפט דאָס.

אַמאָל דאַווענט זיך ווי עס זינגט זיך, און אַמאָל זינגט זיך ווי עס דאַווענט זיך, אָבער אַלעס מיט אַ תוכן, אַז מיט דעם ניגון דאַרף צוקומען אין השגה אָדער אין אַ התעוררות המדה. דערפאַר דאַרף מען זינגען אַלטע ניגונים אָדער אפי' נייע, נאָר אַזעלכע וואָס האָבען אין זיך אַ תוכן.

אח"כ ציוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן את הניגון הנקרא בשם: „דער בינוני" [33]).

לג. משיחת ש"ק קרח תש"א.

בשנת תער"ב ישבו פעם במסבה בליובאוויטש עם כ"ק אאמו"ר הרה"ק [6]), והי' נוכח הרה"ח ר' יעקב מרדכי מפאָלטאַווא [34]). המסובים ניגנו בהתרגשות, בתוך כך שאל כ"ק אאמו"ר את הרי"מ: איהר געדיינקט? והשיב הרי"מ: יאָ, איך געדיינק. אנחנו המסובים לא ידענו מתחלה מה הכוונה בהשאלה, ומהי התשובה.

אח"כ עמד הרי"מ על רגליו, כדרכו בעת התרגשותו, וסיפר: פעם יצא כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש למסבת החסידים — בשמח"ת תרל"ז או תרל"ט, — ודרכו הי' לקצר וכשהי' יושב לפעמים במסבת התועדות חסידים חצי שעה הי' הרבה, — ואמר: בשום אופן וויל איך ניט אויפגעבען דאָס וואָס איז ביי אונז בירושה מאבותינו. איך קען ניט און איך וויל ניט. אַז מ'זינגט אַ ניגון במסבה של חסידים איז דאָס אַ התעוררות לתשובה, און אין אונזערע ד' אמות — איז דאָס מביא לתשובה, — והתחיל לנגן ניגון פנימי של התעוררות וכל הנאספים סייעו אחריו.

33) ניגון (מו) שבספרנו.

34) הרה"ח ר' יעקב מרדכי בעזפאלאוו, רב בעיר פאלטאווא באוקריינא, מחסידים המפורסמים של אדמו"ר מוהר"ש ואח"כ מאדמו"ר הרש"ב.

כשגמר הרי"מ לספר, ניגן אותו הניגון שניגנו אז במסבת כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש וזלגו עיניו דמעות.

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: מען האָט געדאַרפט מאַכען אַ גדר וסיג ניט מבטל זיין די ד' אמות; מען דאַרף יעצט זינגען אַ האַרציגען וואַרימען ניגון.

לד. משיחת ליל שמח"ת תש"ב.

בשנת תרס"ו, הי' פעם הראשונה שהתחילו תלמידי התמימים לאכול ביחד בחגה"פ, באולם הגדול של ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש. ביום אחש"פ אכל כ"ק אאמו"ר הרה"ק [6]) סעודת יו"ט יחד עם תלמידי התמימים בהישיבה.

באמצע הסעודה, קרא כ"ק אאמו"ר הרה"ק להתמים הרב שאול דוב בער זיסלין [35]), וביקשו שיאסוף אליו כל התלמידים יודעי נגן וינגנו והוא — רש"ד — יהי' בתור מנהל הסדר. ואמר אז כ"ק אאמו"ר הרה"ק, כי ניגון הוא ענין — יופי וזה קורא — רופט אַרויס — את היופי שבנפש, והסדר בהניגון הוא ענין — כליל יופי, ומנהל המנגנים עליו מוטל להחזיק את קבוצת המנגנים שינגנו בסדר.

לה. שם.

אין די סעודות שבת און יו"ט בעדאַרף מען זינגען, און אַז מען זינגט דאַרף מען זינגען מיט אַ סדר.

לו. שם.

ניגנו ניגון, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: דער ניגון איז גוט לאחר אַז מען איז שוין „אַ מענטש", מ'באַדאַרף אָבער זינגען אַזאַ ניגון, אַז מען זאָל ערשט ווערען אַ „מענטש".

לז. משיחת י"ט כסלו תש"ב.

מען דאַרף צונויפקלייבען דעם רבינ'ס צעהן ניגונים און גוט איינחזר'ן, אַז מען זאָל זיי זינגען בסדר מסודר, און השי"ת זאָל אונז, חסידי חב"ד, בענטשען, אַז מיר זאָלען דערהערען אין אַ פנימיות.

לח. משיחת ליל אחש"פ תש"ב.

עס איז אַריין אין דרכי החסידים, אַז בכדי מקיים צו זיין דעם מאמרז"ל, הלואי שיתפלל אדם כל היום, זינגט מען אַ ניגון, וואָס מ'דאַווענט מיט דעם ניגון, איז דאָס גלייך כאלו התפלל. דעריבער זאָל מען יעצט זינגען אַ ניגון וואָס מען דאַווענט מיט איהם, וציוה לנגן את הניגון הידוע בשם: „דער בינוני" [33]).

לט. משיחת יום אחש"פ תש"ב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקש לנגן את הניגון של

35) הרב שאול דוב זיסלין — מזקני התמימים, תלמידי ישיבת תומכי תמימים, וכעת רב בעיר תל אביב באה"ק.

אוצר החכמה

ד׳ בבות מרבינו הזקן, ואת הבבא הרביעית לחזור ג׳ פעמים ואמר, שחסידי כ״ק אדמו״ר הזקן היו קוראים את הניגון בשם תקיעה גדולה, שהוא מל׳ ותקעתם יתד במקום נאמן, תקע הוא ב׳ ענינים, מען איז תוקע דעם ענין אין זיך אדער מען איז תוקע זיך אין דעם ענין.

מ. משיחות א׳ דחגה״ש תש״ב.

ענין הנגינה, זהו אחד מהנהגות ודרכי העבודה של החסידים שקיבלו ממורנו הבעש״ט נ״ע.

כשבא כ״ק אדמו״ר הזקן לוויטעבסק, בתור חתן הגביר הרי״ל סגל, המשיך את לבבות האברכים הלומדי תורה בגאונותו המופלאה. זכות גדולה היתה נחשבת, כשבא כ״ק אדמו״ר הזקן על איזו שמחה שבעיר.

פעם אחת כיבדו את כ״ק אדמו״ר הזקן, כשבא על שמחת חתונה אצל אחד החשובים שבעיר, להגיד פלפול, ואמר אז פלפול וחילוק עמוק וחריף בסברות נעלות במהירות גדולה — כדרכו אז — והתפעלו השומעים מאוד, מעמקות הפלפול וממה שאמרו במהירות כ״כ, ואמר להם כ״ק אדמו״ר הזקן: הלשון הוא קולמוס הלב.

אח״כ ביקשו אותו שיזמר איזה זמר, מפני שבעת שהי׳ לומד או מתפלל, לא היו הנוכחים יכולים לזוז ממקומם ממתיקות ניגונו, וניגן לפניהם איזה ניגון, אח״ז אמר להם:

הלשון הוא קולמוס הלב, והשיר הוא קולמוס הנפש.

וזה הי׳ אחד מהענינים — דבר מעלת הנגינה — שרבינו הזקן כיוון לאמיתתו עוד קודם שידע כלום שיש א „זיידע" [36] — הבעש״ט — בעולם.

אח״כ בבואו למעזריטש, שמע מהמגיד ממעזריטש בשם מורנו הבעש״ט, שענין הניגון הוא אחד מדרכי העבודה בחסידות.

אמנם כל זה הוא באם שהניגון הוא „ממולא". כששומעים ניגון יכולים להכיר, אם הוא ממולא באיזה תוכן או שהוא ניגון של מה בכך, א פוסטער ניגון. ניגון שמתפללים עמו הוא ניגון ממולא. כשמנגנים אותו, שומעים ומרגישים את הענין שהיו מתפללים עם הניגון הזה.

מא. שם.

ביי דעם מיטעלער רבין [1] איז געווען אַ קאַפעליע פון מנגנים, וועלכע האָבן געשפּילט אויף כלי זמר. איך האָב נאָך געזעהן אין ליובאַוויטש איינע פון די כלי זמר פון די קאַפּעליע. דער ענין פון שיר בכלים דאָס איז אַ ענין פון עבודה.

מב. מקונטרס מאמרים ער״ח תמוז תש״ב, ע׳ 7־8.

שמחת תורה תרס״א אין אָווענד, צו קידוש פאַר הקפות, האָט הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק [6] גערעדט אַ ביאור רחב, מיט כמה ספורים פון די זקני החסידים, אויף די ענינים וואָס ער האָט געשריבען אין קונטרס התפלה, וואָס במשך דעם יאָהר תר״ס איז דער קונטרס געלערענט געוואָרען ברבים אין הונדערטער ערטער במדינה און מחוץ למדינה.

אין דער שיחה, האָט זיך הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק באַזונדערס אָפּגעשטעלט אויף מנהג החסידים צו זינגען אין דאַווענען, אַמאָל אַ שמחה ניגון, אַמאָל אַ מרירות ניגון, אַמאָל אַ רצוא ניגון, אַמאָל אַ שוב ניגון, אַמאָל אַ כלות הנפש ניגון און אַמאָל אַ אהבה בתענוגים ניגון, און אַלע ניגונים זיינען מיט דער חב״ד התישבות׳דיגער התלהבות, מיט דבקות און געגועים צו העכער.

„דאָס זינגען אין דאַווענען הויבט זיך אָן פון משה רבינו. עס שטעהט אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת, אָט די שירה האָט משה רבינו געזונגען עם בני ישראל צוזאַמען, און אין דאַווענען האָט משה אליין געזונגען. משה רבינו איז געווען אַ חב״ד׳ניק. משה איז די דרגא פון חכמה, און די שלימות פון חכמה איז דורך בינה ודעת, וואָס זיינען כלולות בחכ׳, און זיי — בינה ודעת — זיינען משלים את החכמה. די אותיות ו״ד, וועלכע זיינען דער מילוי פון אות י׳ און זיינע משלים דעם אות י׳. י׳ איז חכמה. משה רבינו, וואָס מדריגתו איז חכמה דאצי׳ במילואה, איז ער אַ חב״ד׳ניק, און אַ חב״ד׳ניק זינגט אין דאַווענען.

דער רבי — דער אַלטער רבי [2] — האָט מייסד געווען די דרכי החסידות על בסיס נאמן. נגינה בכלל, און אין דאַווענען בפרט, איז איינע פון די דרכי החסידים.

ר׳ משה ווילענקער און ר׳ פנחס רייזעס, וועלכע זיינען געווען פון דעם רבינ׳ס ערשטע חדרים מחונכים [37], האָבען דערציילט, אַז גאָר אין אָנהויב, נאָכ׳ן פאַרהערען אין לערנען, האָט זיי דער רבי געשיקט צו משה זלמן דעם פעלדמאַן, זיי זאָלען זיך אויסלערנען ניגונים.

משה זלמן איז געווען אַ איד אין די מיטעלע יאָהרען, אַ איד אַ למדן, און האָט זיך עוסק געווען אין חסידות, און אַ גרויסער שוויגער. ער איז גע־

36) כידוע קרא אדמו״ר הזקן את הבעש״ט, שהי׳ רבו של רבו המגיד ממעזריטש, בשם: „זיידע" במובן הרוחני.

37) אדמו״ר הזקן יסד מחלקות מיוחדות לתלמידיו לפי ערכם וקראם בשם חדרים: חדר א׳, חדר ב׳ וחדר ג׳.

ווען אַ שטאַרקער מנגן. ימים נוראים און ימים טובים איז ער געווען אַ בעל תפלה ביים רבי'ן, און דאָס רוב זומער־טעג פלעגט ער נעמען אַ ספר און אוועקגעהן מחוץ לעיר אין פעלד לערנען און זינגען. זיין נגינה איז געווען אַ שם דבר אין דער גאַנצער סביבה, און זיין הנהגה פון ליב האָבען דאָס פעלד איז געווען מפורסם. האָט מען איהם אַ נאָמען געגעבען משה זלמן דער פעלדמאַן.

איינמאָל — דערציילען החסידים ר' משה ווי־לענקער און ר' פנחס רייזעס — איז דער רבי אריין אין קליינעם בית המדרש, וואו זיי און נאָך יונגע לייט האָבען געלערנט און האָט זיך אוועקגעזעצט נעבען טיש, האָט זיך אַנגעשפּאַרט אויף די הענט אין דבקות אַ משך זמן. ווען ער האָט זיך אויפגעכאַפּט פון די דבקות, האָט ער געלערנט בעל פה די פאָלגענדע משנה.

„במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה, זמן התפלה איז דער שבת פון יום החול, במה בהמה יוצאה — דורך וואָס פאַר אַ עבודה אין דאַוונען קען מען אַרויספיהרען דעם נפש הבהמית. אין נפש הבהמית זיינען פאַראַן מדריגות גמל, נאקה, חמור, סוס. — יע־דער דרגא פון נפש הבהמית האָט אַ באַזונדער סדר עבודה. אָבער די עבודה כללית איז, אַז כל בעלי השיר יוצאים ונמשכים בשיר, שיר איז אַ טבעת, מען בינדט צו דעם חבל, יוצאים בשיר ונמשכים בשיר איז רצוא ושוב [38]. דער שיר וזמרה אין דאַוו־נען איז אַ סגולה עצמית, הן אויף אַרויספיהרען דעם נפש הבהמית און מברר זיין הטוב שבו און הן מעורר זיין די כוונה פנימית".

מיט דער תורה האָט דער רבי קובע געווען ביי חסידים עבודה שבלב, מעורר געווען דעם כח הנגינה און געגעבען אַ כח חסידים אַז דער קול הנגינה זאָל מעורר זיין את הכוונה".

מג. שם, ע' 12.

נאָכדעם האָט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [*]) געהיי־סען מכריז זיין, מען זאָל זיך מכין זיין זינגען דעם אַלטען רבינ'ס ניגון [*]) — ד' בבות —, ווי מען האָט גערעדט (אין פאַר־הקפות שיחה) אַז אַ ניגון איז מרומם ומקשר ובפרט דער ניגון, וואָס ער איז מכוון נגד ד' אותיות פון שם הוי', און נגד ד' עולמות אבי"ע הפרטים און אויך נגד ד' עולמות אבי"ע הכללים.

„דער זיידע, דער רבי צמח צדק, האָט געזאָגט אויף דעם ניגון: כל האומר שמועה בשם אומרה יראה כאלו בעל השמועה עומד כנגדו [39].

מיין רבי, מיין פאָטער — הוד כ"ק אאמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע — האָט געזאָגט, אַז בעת מען זינגט דעם אַלטען רבי'נס ניגון — ד' בבות — איז אַ זמן מוכשר אויף תשובה, ווייל דע־מאָלט איז אַ עת רצון למעלה, און וואָס אַ עת רצון איז, ווייסען חסידים, הגם אין זמני עת רצון זיינען דאָך פאַראַן דרגות, אָבער הצד השוה שבהן אַז עס איז אַ עת רצון".

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האָט אָנגעהויבען זינ־גען דעם אַלטען רבי'נס פיר־פאָל־ניגון און אַלע האָבען נאָכגעזונגען מיט גרויס התלהבות והתעור־רות, אָהן התפעלות חיצונית. יעדער איינער איז גע־ווען פאַרנומען מיט זיך, מיט זיין עבר, הוה ועתיד. דער גרויסער זאַל איז פאַרוואַנדעלט געוואָרען אין אַ יום־כפור'דיגער ונתנה תוקף שטימונג.

מד. משיחת י' כסלו תש"ג.

פ"א הי' הרה"ח ר' הלל מפאריטש [*]) במחוזי ה„סטעפּעס" בבאלאקאוו — באוקריינא — ושם הי' דר החסיד ר' שמעון בעשענקאָוויצער שהי' איש פשוט לפי"ע. בהיות ר' הלל בחדרו שמע קול נגינה ויצא לחוץ ונמשך אחר קול הנגינה לשדה ומצא את ר' שמעון הנ"ל כשהוא עומד בשדה און געקאָשעט היי און געזונגען דערביי אַ ניגון, וואָס איז געווען ידוע ביי חסידים, אַז דער מיטעלער רבי פלעגט דאַוונען מיט דעם חב"ד ניגון מיט אַ גרויסע התעוררות. האָט ר' הלל געזאָגט צו זיין מנין באַגלייטער, זעהט און הערט, וואָס דער ניגון האָט אויפגעטאָן אויף דעם פשוט'ן אידען.

דער גה"י האָט געקאָשעט היי און דער חב"ד חג"ת איז געווען וואו מ'באַדאַרף זיין.

מה. משיחת פורים תש"ג.

אַמאָל זיינען געקומען אַ קבוצה אידען פון לי־טע צו כ"ק אאזמו"ר הצמח צדק. ווען זיי זיינען אריינ־געגאַנגען אויף יחידות צום רבין, האָבען זיי געזאָגט צום רבין הצמח צדק: מיר ווילען נתקרב ווערען, נאָר מיר האָבען מניעות ועיכובים, מיר האָבען קשיות, וענה להם הצמח צדק: פרעגט.

ושאלו, היות שראו חסיד גדול, בכה בשמח"ת וניגן בת"ב ואינם מבינים דרך כזה.

כ"ק אאזמו"ר הצ"צ האָט זיך פאַרטראַכט און זיי געענטפערט: באַ אַ חסיד איז דער ניגון ניט קיין שמחה און די בכי' איז ניט עצבות. די בכי' איז מרירות. שמח"ת אַז ער דערמאָנט זיך אויף התגלות אור התורה אין דעם טאָג און ווי די תורה פרייט זיך מיט איהם און אַז ער איז זיך מתבונן בריחוקו מה', דאַמאָלסט קומט ער צו מרירות; ת"ב, בעת החורבן,

---

38) ראה לעיל אות כ"ח.
39) ראה לעיל אות ג', ח'.

כשרואה שנתקיים החורבן, הנה בכל עצב יהי' מותר ומאמין בקיום יעודי הגאולה ומשו"ז הוא מנגן, שהניגון הוא בבחי' להתענג על ה'.

מו. מלקוטי דיבורים חגה"פ תש"ג, אות ט"ז.

דער ענין פון ניגון דארף האבען א תיקון וחיזוק. אמאל האט א איד געדאווענט און געזונגען א ניגון בתוך התפלה, וממילא האט זיך נאכ'ן דאווענען אויך געזונגען...

דער יסוד פנימי פון דרכי החסידות און קליטת אור החסידות איז די עבודה פון דאווענען. זינגען איז די חיצוניות פון דרכי החסידות... די פנימיות פון דער חיצוניות איז, דער קירוב'דיגער אריינפיר אין א אידעלערען היכל.

חסידישע בעלי בתים און חסידישע בעלי עסקים פלעגען זיך קאכען אין די חסידישע ניגונים. בא יעדען איינעם פון די חסידים, וואס פאר א סוג אנושי ער איז ניט געווען, האט ער געהאט א געשמאק אין א ניגון. דער ניגון איז איהם געפעלען און ווען ער האט געזונגען האט דאס איהם אפגעריסען פון זיין פראסטקייט און אויפגעהויבען פון זיין מצב החילוני.

מז. שם, אות מ"ט.

א חסידישער ניגון איז א ענין עיקרי.

... מען דארף זיך לערנען זינגען א חסידישען ניגון, זינגען ווי ער איז אהן חזנישע דריידלעך, ווייל די חסידישע סיפורים און חסידישע ניגונים האבען, בעזה"י, מעמיד געווען דורי דורות פון חסידים בעלי עבודה.

מח. שם, אות נ"ב.

ר' הלל) מפאריטש ציוה שינגנו בשלחנו בכל ש"ק ג' ניגונים, כל אחד ג' פעמים וביו"ט ה' ניגונים, כ"א ג"פ. ער פלעגט יעדען פון זיינע מחונכים יונגע לייט מקרב זיין מיט א סיפור און ספעציעלען ווארט, וואס ער האט געזאגט צום יונגען מאן. ואח"כ שרו ניגון, וממילא איז דער ווארט אריינגעקלעפט געווארען מיט'ן ערשטען ניגון ואח"כ איז ער איינגעבאקען געווארען מיט'ן צווייטען מאל זינגען.

מט. שם, אות ע"ד.

...דער עלטער זיידע, דער צמח צדק, האט געזאגט — בסעודת יום השני דחג השבועות שנת תר"י: „א ניגון מכוון איז פותח שער מיחידה לחי' ומחי' לנר"ן".

די פינף דרגות וואס זיינען פאראן אין נשמה: נפש, רוח, נשמה, חי' ויחידה, זיינען איינגעטיילט אין צוויי חלוקות כלליות: מקיפים און פנימים. יחידה און חי' זיינען מקיפים; נפש, רוח ונשמה זיינען פנימים...

נגינה איז דער משרת פון עונג און רצון און דערום איז א ניגון מכוון דער פותח שער פון יחידה צו חי' און פון חי' צו נר"ן, וואס דער ענין פון פתיחת השער איז דער גילוי אורות מקיפים אין די כחות פנימים... (ראה שם באריכה).

א ניגון מכוון וואס דער רבי) זאגט, מיינט מען א ניגון פון א רבין: וואס דער רבי אליין האט מחבר געווען, אדער וואס א רבי האט בוחר געווען. אין ניגונים זיינען פאראן דריי דרגות: א) א ניגון מכוון. ב) א ניגון וואס זאגט עפעס, ווי ביי די חסידים הראשונים איז געווען: דער תשובה ניגון, דער התבוננות ניגון, דער אהבת רעים ניגון וכדומה וג') א ניגון שוטה וואס זאגט גארנישט און איז גאר נישט מכוון.

נ. שם, אות ע"ה.

אין דער התקשרות פון א חסיד צו א רבי'ן זיינען פאראן דריי אופנים. יעדער אופן איז א באזונדערע התקשרות אין א באזונדערער דרגא פון רבי'ן. כששומעים ספור מעשה מהרב,[40]) להיותו הוראת דבר, ה"ה מקושר אל כח המעשה של הרב. כששומעים תורה ה"ה מקושר אל כח הדבור ובאמירת ניגון ה"ה מקושר אל המחשבה.

כ"ז הוא דק נר"ן, די כללות ההתקשרות פון א חסיד צו א רבי'ן איז מער ניט ווי אין די מדריגות נר"ן פון א רבי'ן. ווי דא ווערט נתבאר, אז א ניגון מכוון פותח השער פון די כחות מקיפים לפנימיים בא דעם מנגן, איז מובן אז אזא ניגון איז פועל א העכערע התקשרות ווי אין די מדרי' נר"ן פון דעם רבי'ן. נאר דאס איז דאן ווען ער — דער מנגן הניגון מכוון — איז זיך מצייר במחשבתו ווי ער האט געהערט דעם ניגון פון רבי'ן, און טראכט זיך אריין אין דעם כללות המעמד ומצב ווי ער איז דאן געווען. און ווען מען זינגט א ניגון מכוון מיט א התעוררות פנימי, דאן איז די התקשרות פון חסידים צו א רבי'ן אין כחות מקיפים פון א רבי'ן.

דער כללות הענין, פארוואס איז נגינה פועל אזא התקשרות, ווייל אין נגינה זיינען פאראן תנועות און כל תנועה מולדת חום, וואס חום איז א כלי צו חיות...

נא. אות פ"ט.

דער אלטער רבי) אין די ערשטע יארען פון זיין נשיאות פלעגט ער זאגען מאמרים קצרים.

...אין א געוויסען זמן איז דער רבי) דורכגע-

---

40) להעיר ממ"ש לעיל אות י'.

פאַרען שקלאָוו. מען האָט שוין יעמאָלט אין שקלאָוו געוואוסט, אַז דער רבי איז אַ גאון עצום, האָבען גאוני שקלאָוו ביים רבי'ן געפרעגט זייערע שאלות. דער רבי האָט קיינעם ניט געענטפערט, איז גע־בליבען מען זאָל מאַכען אַן אסיפה רבה אין קאָל־טען בית המדרש און מזמין זיין דעם רבי'ן, ער זאָל זאָגען תורה און פאַרענטפערען אַלע שאלות. דער רבי האָט די הזמנה אָנגענומען.

דער רבי איז געקומען אין בית המדרש, איז אַרויף אויף דער בימה און האָט געזאָגט: זאָל איך אייך זאָגען תורה פאַרענטפערען אייערע קשיות, איך וועל זינגען אַ ניגון.

די משנה זאָגט: כל בעלי השיר יוצאין בשיר, נשמות ומלאכים יוצאין בשיר ונמשכין בשיר [41], ההעלאה וההמשכה שלהן הוא ע"י שיר וניגון. און האָט געזונגען מיט גרויס דבקות. אין בית המדרש איז געווען שטיל, אַלע זיינען געווען פאַרזונקען אין די טיפעניש̈ען פון זייערע מחשבות, אַז לשעה האָבען זיי גאָר ניט געפילט וואו זיי זיינען.

בשעת דער רבי האָט געזונגען, איז בא יעדען פון גאוני שקלאָוו רעכט געוואָרען זייערע קשיות און שאלות. דער רבי מיט זיין דבקות ניגון האָט פותח געווען די צנורות מעינות החכמה, און האָט פועל געווען אַ פתיחה אין די כלי המוח און כלי השכל ביי די גאוני שקלאָוו...

חסידי שקלאָוו האָבען דעם ניגון אַ נאָמען גע־געבען „דער מתן תורה ניגון".

נב. שם, אות פ"ו.

החסיד ר' ישראל דובער נ"ע מוועליזש איז געווען דעם זיידענס [42] אַ מקושר. ער איז געווען פון די מפורסמים בעדת החסידים, אַ בר דעת אין נגלה און אין חסידות און האָט זיך עוסק געווען בעבודת התפלה.

הרי"ד נ"ע האָט מיר דערציילט, אַז בשנת תרל"ח ווען ער איז געווען ביים זיידען [42] ביחי־דות [42א], האָט ער אין זיין צעטעל געשריבען, אַז הגם ער האָרעוועט אויף אַ הבנה פון אַ עניין און פאַרשטייט איהם גוט, אָבער עס איז אָהן אַ געשמאַק. האָט איהם דער זיידע [42] געזאָגט:

האָרעוואַניע נעמט ניט טימטום המוח, דיין עצה איז נגינה בתפלה.

נג. שם, אות צ'.

...אותיות הנגינה זיינען אותיות העלי', וואָס הויבען אויף אין אַ העכערע דרגא און מיט אַ התכללות — איינגעשלאָסענקייט —. זיי זיינען מגלה דעם נסתר הנעלם אין דער טיפעניש פון רוממות הנפש, אַז לשעה איז ער ניט, דער בגלוי'דיגער. ער איז דאָן אַ חלק פון נפש. דורך די אותיות הנגינה ווערט ער אויפגעהויבען און אַריינגע־צויגען אין דעם רום המעלות פון היכלי אור וגילוי, וואָס די קוי האור זיינען לשעה דוחה דעם גאַנצען לא טוב. און עס ערוועקט אין איהם דעם טוב פנימי ונעלם וואָס איז ריין קלאָר. און לשעה איז ביי איהם די התגברות הצורה על החומר.

...און מיט דעם וועט מען קלערער און טי־פער פאַרשטיין דעם זיידענס, דעם רבי מוהר"ש, יחידות ענטפער להחסיד ר' ישראל דובער [43], אַז האָ־רעוואַניע נעמט ניט טמטום המוח און די עצה איז נגינה, וויל נגינה איז משרת העונג והרצון, און אותיות הנגינה ברייגען אַרויס דעם נסתר הנעלם, וואָס דער נסתר הנעלם ביי יעדער אידען איז כולו טוב.

נד. שם, צ"ב.

מען האָט גערעדט [44], אַז אַ ניגון מכוון מיינט: אַ ניגון וואָס אַ רבי האָט אַליין מחבר געווען, אָדער בוחר געווען הן אַ בחירה פרטי', דאָס הייסט וואָס מיט דעם ניגון האָט דער רבי געדאַווענט בחול אָדער בשבת ומועד. און הן אַ בחירה כללית וואָס דער רבי זינגט אָדער הייסט זינגען דעם ניגון, בעת אַ התועדות.

בכדי צו פאַרשטיין אַ ניגון מכוון, באַדאַרף מען לערנען די חסידות פון דעם רבי'ן און דאַן קאָן מען פאַרשטיין דעם תוכן און נושא פנימי פון דעם ניגון, וואָס דאַן ווערט מען איינגעשלאָסען אין דעם ניגון און מען האָט רשות צו האָפען, אַז די אותיות הניגון קענען פועל זיין אָט די פעולות פון דחיית הלא טוב און התגלות הנסתר הנעלם, וואָס אותיות הנגינה באַדאַרפען פועל זיין. דאַגעגען אַז מען לערנט ניט קיין חסידות האָט מען אפי' קיין האָפנונג ניט, אַז די אותיות הנגינה וועלען פועל'ן, — מכל מקום אַ התעוררות־ניגון און אַ תשובה ניגון קענען און זיינען פועל אויף אַלעמען און אַלעמאָל.

נה. משיחות ליל א' דחגה"ש תש"ג.

אַמאָל האָט מען די ניגונים גערופען מיט נע־מען: דער תשובה ניגון, אהבת רעים ניגון, יחידות [45א] ניגון, — אַמאָל פלעגט מען דאָס רופען יחידות ניגון און אַמאָל מחול ניגון [45].

41) ראה לעיל אות כ"ח, מ"ב.
42) אדמו"ר מוהר"ש, שכ"ק אדמו"ר שליט"א הוא נכדו.

43) ראה לעיל אות נ"ב.
44) ראה לעיל אות מ"ט.
45) כשהחסיד יצא מהיכל רבו אחר „יחידות" היו חבריו החסידים לוקחים אותו במחול ומרקדים ומנגנים עמו.

נו. מלוח „היום יום", תש"ג, יום י"ג סיון, ע' סא.

הצ"צ [4]) חבר כמה ניגונים. למודו הי' בקול וניגון, ולפעמים הי' מפסיק באמצע לימודו או כתיבתו דא"ח או שו"ת ומנגן איזה ניגון.

אאזמו"ר [6]) סיפר, אשר מקול ניגונו של הצ"צ הי' יודע במה הוא עסוק באותה שעה.

נז. שם, יום כ"ה תשרי, תש"ד, ע' צ"ט.

עשרה ניגונים [46]) — מהם תנועות בלבד — מיוחסים לרבנו הזקן שהוא בעצמו חברם.

הניגונים המיוחסים לרבינו האמצעי [1]), היינו שנתחברו בזמנו והיו מנגנים אותם לפניו, אבל לא שהוא מחברם, והיתה אצלו, קבוצת אברכים מנגנים — ידועה בשם „דעם מיטעלען רבי'נס קאפעליע" — ונחלקה לשתי פלוגות: בעלי שיר — בפה, ובעלי זמרה — בכלים שונים.

נח. משיחת ליל ב' דחגה"ס תש"ד.

הוד כ"ק אאמו"ר [6]) אמר פעם לא' שהי' שר ניגון בקול רם בעת התועדות:

עס דארף זיין קול דממה דקה; אז עס איז דממה'דיג איז במילא דקה...

בשנת תרע"ב פורים אין מענטאן האט כ"ק אאמו"ר דערציילט, אז אמאל בעת א פארברייגגען האט דער טאטע [6]) געזאגט אז עס איז דא ג' מיני ניגונים: א חזנ'ישער ניגון, א ניגון פון דאוונען און א חסידישער ניגון. וועגען א חזנ'ישען ניגון וועגען דעם רעדט מען ניט...

דער חילוק פון א ניגון פון דאוונען ביז א חסי־דישען ניגון איז: א ניגון פון דאוונען איז בא מתוך הכוונה, — א חסידישער ניגון מאכט אויף כוונה, — א התעוררות בלב.

נט. משיחת יום ב' דחגה"פ תש"ד.

דער רבי הצמח צדק [4]), איז געווען א גע־בוירענער בעל כשרונות, — האט ער געארבעט אויף מבטל זיין ביי זיך דעם חוש הנגינה [47]), ווייל קליינערהייד איז ער געווען א גרויסער בעל מנגן. ווען ער האט געהערט א תנועה האט ער דאס גענו־מען אין רגעים און אין א פנימית. אין חכמת הנגינה איז אויך דא דער ענין פון „שיר", שרייבען שירים, וואס אמאל מאכט מען א שיר לפי אופן הנגינה און אמאל מאכט מען א ניגון לפי אופן השיר, איז דער רבי הצ"צ געווען א גרויסער בעל כשרון אין דעם אויך.

די אנדערע זאך איז געווען ביי איהם, דער חוש ההסתכלות אין הדרת הטבע, וואס מיט דעם חוש האט ער זיך געבארעט — געקעמפט — א משך זמן צו אויסווארצלען פון זיך.

אויף דעם חוש הנגינה האט דער צ"צ שפעטער חרטה געהאט, וואס ער האט דאס מבטל געווען ביי זיך.

די מעשה איז געווען אזוי:

אמאל זיינען געקומען א קבוצה פון חסידים און האבען געמאנט ביים רבין [2]), מיר פארשטעהען ניט דעם תניא.

אדמו"ר הצ"צ — מספר המעשה — התבטא בהמשך סיפורו: איך האב נישט פארשטאנען וואס איז דא די קשיא, נאר דער רבי [2]) האט זיי גע־ענטפערט:

א האלבע זאך נעמט מען ניט, צו פארשטעהן תניא דארף מען האבען נגינה.

אז איך האב דאס געהערט — המשיך הצ"צ — האב איך חרטה געהאט, פארוואס איך האב מבטל געווען ביי מיר דעם חוש הנגינה. פון דענסטמאל אן האט דער רבי [2]) איינגעפירט דעם ענין נגינה ביי חסידים.

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: כמה ניגונים נשכחו, אבער די וואס מ'געדיינקט האט מען גע־דארפט מתקן זיין פון שגיאות און טעותים. פאר־ריכטען דארף מען ניט, פאראן אזעלכע וואס זאגען, אז לפי חוקי הנגינה קומט אויס אזוי אדער אזוי... פארריכטען דארף מען ניט. מען דארף מקבל זיין, ניט פארריכטען, אבער פון שגיאות און טעותים דארף מען מתקן זיין.

ס. שם.

דער רבי הצמח צדק האט געזאגט: כהנים איז ברעותא דלבא ולוים לארמאה קלא [48]). לעתיד לבוא וועט דאך זיין — והכהנים הלוים [49]), אז די מדריגה פון כהנים און לוים וועלען זיין בהתערבות, דאס הייסט, אז דער רעותא דלבא וועט זיין אין דעם לארמאה קלא און דער לארמאה קלא וועט מעורר זיין דעם רעותא דליבא.

דער זיידע [50]) האט ניט געוואלט, אז חסי־דים זאלען זיין א מפלגה, נאר א דרך פאר אלע אי־דען, האט ער זיי געוואלט צוגרייטען צום גילוי פון לעתיד, דערפאר האט ער מתקן געווען דעם ענין הנגינה, אז עס זאל זיין צוזאמען דער לארמאה קלא

---

46) ראה לעיל אות ב', ח'.

47) כנראה שלא לבטלו מהתמדתו בלימוד.

48) ראה בזהר ח"ב רנ"ט ע"ב, ח"ג ל"ט ע"ב, קע"ז ע"ב.

49) עי' בתניא פ"נ עפ"י לקוטי תורה מהאריז"ל.

50) אדמו"ר הזקן.

מיט'ן דעותא דליבא. וואס איז פאראן אין א פייער־דיגען ברענענדיגען חסידישען ניגון.

סא. שם.

אין אומן בלא כלים. כלי אומנות פון חסידות האט מען גרעכענט 3 זאכען: מתינות, דעת און העמקה והרגשה. אמאל האט מען מצרף געווען אויך נגינה.

סב. משיחת ליל שש"פ תש"ד.

דער טעם, פארוואס דער אלטער רבי [2] האט ניט אריינגעשטעלט „זמירות" אין סידור [51], האט דער צמח צדק געזאגט, ווייל ער [3] האט גערעכענט, אז מען וועט רעדען חסידות ביים טיש, און דער זיידע מהר"ש [5] האט געזאגט, ווייל מ'וועט זאגען א ניגון און דער טאטע [6] האט מתווך געווען די ביידע ענינים.

...בשנת תרע"ט — באחת מסעודות שבת — דיבר הוד כ"ק אאמו"ר [6] מענין הניגון, שהוא ע"ד קול מעורר הכוונה [52]. כוונה הו"ע התורה. דארף דאך זיין די כוונה, נאר דער קול איז מעורר הכוונה, ניט אז דער קול מאכט די כוונה. נאר דער ניגון ברייגנט אריין די חסידות אין הארצען.

א אנדער מאל האט דער טאטע [6] געזאגט: אז מען זינגט א ניגון אהן גרייזען בדיוק, איז דער ניגון אליין רעדט.

סג. שם.

ביים זיידען מהר"ש [5] היו ניגונים מיוחדים לכל דבר [53], כשהי' מחליף מבגדי חול לבגדי שבת או מבגדי שבת לבגדי חול, לכל אחד הי' ניגון מיוחד, והניגון הי' מב' תנועות. כשהי' נכנס לראות הדלקת הנרות ערב ש"ק מהרבנית הי' ג"כ בניגון.

וכן אאמו"ר [6] כשהי' מחליף די זיידענע הי־טעל [54] אויף די קיילעכדיגע היטעל [55] בערב ש"ק הי' מנגן אז ניגון מיוחד.

סד. משיחת ליל אחרון ש"פ תש"ד.

ניגנו הניגון הידוע של ר' מיכל'ע מזלאטשוב [56] שהי' מנגנו לפני הבעש"ט נ"ע [57] וציוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגנו עוד הפעם ואח"כ אמר:

איתא [58], אמר דוד לפני הקב"ה, אגורה באהלך עולמים, יאמרו בשמי שירים ותשבחות ויהי' שפתותי דובבות בקבר.

עס איז דא א הפרש בין דיבור לניגון. דיבור איז משרת צו מוחין ומדות ובכלל צו כחות און ניגון איז משרת צו מחשבה און מחשבת השכל, ד. ה. דער נפש. בכלל איז דיבור א גילוי פון רצון און ניגון איז א גילוי פון עונג [59].

הגם עס איז ניט מוחלט אין חסידות, וואס עס איז העכער, צי רצון איז מכריח עונג, אדער עונג איז מכריח רצון, אבער אין השערה פון נפש הערט זיך אז עונג איז העכער. רצון שטייט אין גר"ן און עונג אין חי' יחידה, — ממילא איז מובן, אז אין דעם ענין שפתותיו דובבות בקבר איז דאס אין ניגון מעהר ווי אין דיבור.

מען האט יעצט געזונגען דעם ניגון, קען מען זיך מתדבק זיין צו ביידען: ר' מיכל'ע זלאטשע־ווער און דער בעש"ט נ"ע, — נאר מ'דארף דערצו האבען דעם כח צו קענען זיך מתדבק זיין.

סה. משיחת ל"ג בעומר תש"ד.

אין ליובאוויטש זיינען געווען חסידים, וועל־כע האבען אלע מאל געבראכט נייע ניגונים. בתחלה הי' ר' איסר יאנאווסקי, אח"כ ר' מענדעל יאנאוו־סקי; ר' אהרן ור' משה חאריטאנאוו היו מחברים ניגונים בעצמם.

סו. שם.

פ"א אמר הוד כ"ק אאמו"ר [6]: בד"כ ניגון איז המשכת המוחין במדות והעלאת המדות במוחין [60].

סז. שם.

עס איז פאראן הויך בגשמיות און הויך ברוח־ניות. הויך בגשמיות מיינט, אז מ'שטעלט זיך א ארשין [61] העכער איז מען העכער.

אין ניגון איז אויך דא הויך גשמי און הויך רוחני, וואס דאס איז בכלל דער הפרש פון ניגונים דעלמא ביז ניגוני חב"ד. ניגון דעלמא מיינט העכער, א הויכער קול, ווי עס איז דא די כללים אין נגינה, אבער דאס איז העכער בגשמיות.

א חסידישער ניגון מיינט העכער, ניט א הע־כערען קול, וואס מ'שרייט אויס העכער דעם קול, נאר — טיפער, ברייטער, עמקות'דיגער.

סח. משיחת יום א' דחגה"ש תש"ד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לא' מהמסובים שינגן א „מתן תורה ניגון", עס זאל זיך ארויסזאגען וואס מ'האט געגעבען און מ'האט גענומען.

---

51) סידור נוסח התפלה שתיקן אדמו"ר הזקן.
52) ראה לעיל אות ד', כ"ח.
53) ראה לעיל אות ט'.
54) כובע של ימות החול.
55) כובע — שטריימיל — של שבת וי"ט.
56) ניגון (כב) שבספרנו וראה שם בהמפתח ניגונים.
57) ראה לעיל אות ט"ו, כ"ז.
58) ירושלמי ברכות פ"ב ה"א ומדרש תהלים פ"א בשינוי לשון קצת.

59) ראה לעיל אות מ"ט, נ"ג.
60) ענינם מבואר בתורת חב"ד.
61) שם של מדה במדינת רוסי'.

שבועות איז דאָך מתן תורתנו און קבלת התורה, ביידע ענינים. איז אויב מ'קען ניט אַליין דערציילען דאָס וואָס מ'האָט געגעבען און וואָס מ'האָט גענומען, — זאָל עס דער ניגון דערציילען...

סט. שם.

קול מעורר הכוונה[62] שטייט ביי תפלה, וואָס קודם התפלה איז די התבוננות אין השגה און הבנה בהתרחבות באריכות ובכל הפרטים, אבער בעת התפלה איז די התבוננות נאָר אין דעם בכן פון די השגה און הבנה פון די התבוננות קודם התפלה.

אָבער עס קען זיין אַז ער זאָל אַרויסנעמען און פאַרשטעהן דעם בכן פון די השגה און עס פעהלט דער געשמאַק פון די השגה אלקית. דאָס איז דער קול מעורר הכוונה, עס רופט אַרויס דעם געשמאַק, קול איז ניט מחדש השגות, אויך ניט מרחיב אין הבנה, נאָר עס רופט אַרויס דעם געשמאַק און דאָס איז דער לשון וואָס דער רבי[7] זאָגט אויף קול, שאינו אלא כמזכיר, עס דערמאָנט און רופט אַרויס דעם געשמאַק, — דאַרף מען זינגען אַזאַ ניגון, עס זאָל אַרויסרופען דעם געשמאַק.

ע. משיחת יום א' דחגה"ס תש"ה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לקבוצת המנגנים לנגן, באמרו: „ניחוח"[63] זאָל אַרבעטען... ושרו ניגונים רציניים ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: עס איז זיך דאָך מתקרב דער זמן פון שמחת בית השואבה, דאַרף מען זינגען אַ פרעהליכען ניגון.

עא. משיחת יום שמיני עצרת תש"ה.

ניגון פאַרנעמט זעהר אַ חשובען אָרט אין חסידות. אויף אַזוי פיל, אַז דער מיטעלער רבי[7] האָט געהאַט אַ „קאַפּעליע".

ניגון איז דיבור[64], אין דיבור גופא איז דאָס דבור פנימי וההפרש בין דבור לנגון הוא כמו ע"ד אותיות הכתב וציור.

אותיות הכתב מובנים דוקא למי שיודע ומבין אותם, און אויב ער פאַרשטייט ניט האָט ער גאָר ניט, אבל ציור זעהען אַלע.

וכמו"כ יש מעלה באותיות לגבי ציור, שבאותיות גם אם הם שלא בסדרן יכול להיות העניין של נוטריקון וצירופים ע"ד ע' פנים לתורה, משא"כ בציור, אם מהפכים הציור אז הוא לא כלום.

נאָר דער ניגון דאַרף דערנעמען, הגם ס'זיינען דאָ ניגונים וואָס זיינען ניט מתאימים לכללי החזנות, מ"מ ווען דער ניגון דערנעמט איהם איז דאָס גוט...

עב. משיחת שמח"ת תש"ה.

די עבודה פון היינטיגען טאָג — שמח"ת — איז זינגען און טאַנצען.

דער ענין פון זינגען ביום שמחת תורה איז, אַז דער מענטש זאָל וויסען, אַז ער דאַרף ווערען הע־כער, אפילו די „גוטינקע", די גאָר גוטינקע דאַרפען אויך ווערען העכער...

עג. משיחת שביעי של פסח תש"ה.

...זיעה של מצוה, וע"ד דער טאַנץ אין שמחת יו"ט, מ'מיינט ניט די שמחת יו"ט אַליין כמבו' בשו"ע, נאָר דער טאַנץ אין שמחת יו"ט.

וכמו שאמר הר' אייזיל מהאָמליע[19]: איך, האָב זיך אויסגעלעבט אין השגה, ר' הלל[24] האָט זיך אויסגעלעבט אין אַ ניגון, אין אַ טאַנץ.

כידוע שר' הלל[24] חיבר ניגונים, ושרו אותם לפני אמירת מאמר חסידות, ג'־ה' פעמים כל ניגון ולעת זקנותו שהי' חלש ולא הי' בכחו לרקוד אמר ר' הלל לנכדו: פיניע, טאַנץ דו פאַר מיר...

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: עס איז פאַראַן לעבען און „אויסלעבען" זיך..

עד. משיחת י"ב תמוז תש"ה.

דאַוונען מיינט ניט זינגען, דאַוונען מיינט ניט וויינען; אין דאַוונען דאַרף מען זינגען אַ ניגון, אין דאַוונען דאַרף מען וויינען...

מ'האָט אַמאָל געזאָגט, קול מעורר הכוונה[62], איז דער פי', אַז כוונה איז מעורר דעם קול.

כפי הכוונה בתפלה, אַזאַ קול איז דאָ, אַזאַ ניגון זינגט זיך איהם...

עה. משיחת ליל א' דחגה"ס תש"ו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ואמר:

אַ פנימיותדיגען ניגון; עס זאָל דורכנעמען די פנימיות, עס באַדאַרף ניט ניכר זיין אין די חיצוניות, עס דאַרף דערנעמען די פנימיות. אין חיצוניות באַ־דאַרף ניט ניכר זיין.

עו. משיחת יום א' דחגה"ס תש"ו.

דער פעטער רז"א[27] נ"ע האָט געפרעגט באַ הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק[9] שמח"ת תרנ"ג:

פאַרוואָס איז זינגען אין דאַוונען איינער פון די דרכי החסידות.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק[9] האָט געענטפערט: זינגען איז אַ מעמד הנפש וואָס ווערט אַרויסגע־זאָגט אין דעם ניגון. פאַראַן אַ ניגון וואָס קומט פון

---

62) ראה לעיל אות ד', כ"ח, ס"ב.

63) שם חברת המנגנים אצל אדמו"ר שליט"א מליובאַ־וויטש. „ניחוח" — ר"ת: ניגוני חסידי חב"ד.

64) ראה לעיל אות י"ח, ס"ד.

די געגועים וואָס דער מנגן איז זיך מתגעגע, פאַראַן האָפנונגס ניגונים און עס זיינען פאַראַן התמרמרות ניגונים, און אַזוי זיינען פאַרשידענאַרטיגע ניגונים, וואָס זיינען מתאר דעם מעמד הנפש פון דעם מנגן.

חסידים זינגען אין דאַווענען, ווייל קול מעורר הכוונה[65]. בכדי צו פאַרשטיין אַ ענין פנימי באַדאַרף מען זינגען, און אַז באַ אַ חסיד לייגט זיך אַפּ אַ ענין אין דאַווענען זינגט זיך.

עז. משיחת יום ג' דחגה"ס תש"ו.

באַ חסידים, איז ניגון ניט נאָר אַ מגלה דעם מהלך הנפש פון דעם זינגער, נאָר איז אויך מעורר דעם זינגער אויף דער עבודה וואָס ער באַדאַרף האַלטען...

עח. שם.

הוד כ"ק אאמו"ר[6] האָט אַמאָל געזאָגט:

קול מעורר הכוונה.[66] דעם אַלטען רבי'נס[6] חסידים, דעם מיטעלען רבי'ן'ס[6] און זיידענס[6] חסידים, האָבען אויף יעדער ענין פון עבודת החסידות והחסידים געהאַט אַ ניגון מיוחד, אַ התעוררות ניגון פאַר חסידות און נאָך חסידות הערען, פאַר יחידות[12א] און נאָך יחידות...

אין דעם ניגון וואָס חסידים האָבען געזונגען פאַר יחידות האָט זיך געהערט מיט וואָס פאַר אַ געמיט און האָפנונג מען גייט אויף יחידות, און אין דעם נאָך יחידות ניגון האָט זיך געהערט דער שמחת הנפש וואָס דער חסיד האָט פון די הוראות פון יחידות, וואָס וועלען איהם ברענגען אַ פעולה אין עבודה.

עט. משיחת ליל ש"ק נח תש"ו.

החסיד ר' גרשון דוב[67] סיפר, ששמע מהחסידים הראשונים של אדמו"ר הזקן, שנתקרבו לחסידות ע"י התפלה בנגינה, די חסידישע ניגונים האָט אויף זיי געפועל'ט, וסיים הרג"ד: הנני מתמרמר על זה שאינני מנגן והנני חושב זה לעונש.

פ. שם.

כ"ק אאמו"ר הרה"ק[6] האָט געזאָגט: צו יעדער שלאָס איז פאַראַן זיין באַזונדער מפתח, אָבער ביי אַ אומן איז דאָ אַזאַ כללותדיגער מפתח מיט וועלכען מ'קען עפענען אַלע שלעסער, און דאָס איז דער ענין פון נגינה...

פא. שם.

אצל כ"ק אאמו"ר הרה"ק[6] קרה, שבאמצע כתיבת דא"ח[68] שהי' כותב כשהוא לבוש רק בכפה — יאַרמולקע — הי' מפסיק, מניח מטפחת על הכתב, לובש הכובע ומנגן[69] בדביקות. ופ"א אמר: דאָס איז צוליב דעם „אָפּלייג" פון ענין.

פב. משיחת י"ט כסלו תש"ו.

מ'האָט אַמאָל געפרעגט ביים אַלטען רבין[6], פאַר וואָס חסידים זינגען ביים דאַווענען וענה: ביים דאַווענען דאַרף זיין עס זאָל „דערנעמען", ער זאָל נתעורר ווערען און אַז עס דערנעמט זינגט זיך.

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: מען דאַרף זינגען אַ ניגון עס זאָל „דערנעמען". ביי אַ ניגון דאַרף מען ניט שרייען, דאָס איז אַ קול כסיל, נאָר זינגען אַ פנימיותדיגען ניגון, אַז עס זאָל דערנעמען.

פג. משיחת פורים תש"ו.

דער אַלטער רבי[6] צוריק קומענדיג פון מעזריטש קיין וויטעבסק, וועלענדיג נעמען די לומדישע יונגעלייט האָט ער פאַר זיי געזונגען אַ ניגון. כידוע אַז דער אַלטער רבי האָט געהאַט צען ניגונים[70], און מיט דעם ניגון וואָס ער האָט פאַר זיי געזונגען זיינען זיי געקומען צו דביקות און זיינען אויסגעגאַנגען אַזוי ווי אַ ליכט, און דאַן האָט ביי זיי מאיר געווען דער אור התורה, און עס איז ביי זיי פאַרענטפערט געוואָרען אַלע שאלות וקושיות...

פד. משיחת סדר ראשון של חגה"פ תש"ו.

ווען דער אַלטער רבי[6] איז געקומען דעם ערשטען מאָל פון מעזריטש אין וויטעפסק מקום מגורו, איז געווען — ותהום כל העיר. אַז מען האָט אים געפרעגט, וואָס האָט ער גענומען אין מעזריטש, האָט דער אַלטער רבי געענטפערט, אַז אין מעזריטש האָט ער זיך דערוואוסט דריי זאַכען: וואָס דער אויבערשטער איז, וואָס אידען זיינען, ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד און — וואָס אַ ניגון איז. דעם ערשטען פסח קומענדיג פון מעזריטש, באַ דעם צווייטען סדר, האָט ער זעהר פיל געזונגען.

ניגנו איזה ניגונים חבדיים מקובלים ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

אין די ניגונים שפיגעלט זיך אָפּ דער חסידישער „אני".

פה. משיחת יום א' חגה"פ תש"ו.

...וועלענדיג מקרב זיין אויך די פשוטע אידען

65) ראה לעיל אות ד', כ"ח, ס"ב, ס"ט.
66) ראה לעיל אות ד', כ"ח, ס"ב, ס"ט, ע"ה.
67) הרה"ח ר' גרשון דוב מעיר פאהאר, מצעירי חסידי אדמו"ר הצ"צ, אח"כ ממקושרי אדמו"ר מוהרי"ש ואדמו"ר הרש"ב.

68) דא"ח ר"ת: דברי אלקים חיים, אשר בשם זה נק' תורת החב"ד.
69) ראה לעיל אות נ"ו.
70) ראה לעיל אות ב', ח', נ"ד.

אוצר החכמה

האט דער אַלטער רבי [2]) ממציא געווען דעם ענין פון ניגון, וואָס דורך ניגונים וועט ביי זיי נתגלה ווערען שרש נשמתם [71]). דער אַלטער רבי איז דאָך געווען מדריגת חכמה דאצילות, האָט ער מחבר געווען די עשרת הניגונים [72]), וואָס זיינען מסודר עפ"י חכ' דאצילות.

דעם ערשטען פסח וואָס דער אַלטער רבי איז געקומען פון מעזריטש, בעת דעם צווייטען סדר, זיינען זיך צונויפגעקומען אַלע לומדים און גאונים פון שטאָט, האָט דאמאָלסט דער אַלטער רבי געזונגען ניגונים, וואָס דורך די ניגונים האָט ביי יעדערען געלויכטען זיין שרש נשמה.

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: אָט דאָס איז אַ חסידישער ניגון, וואָס ער דאַרף מעורר זיין דעם גילוי הנשמה.

פו. משיחת שבת חוהמ"פ תש"ו.

דער עיקר פון חסידות איז צו „דערהערען" דעם ענין. דערהערען וועפיעל חיות עס ליגט אין אַ חסידישען ניגון, וויפיעל חיות עס ליגט אין אַ חסידישען וואָרט.

פז. משיחת ליל שש"פ תש"ו.

איך האָב געהערט פון טאַטען [6]), וואָס ער האָט געהערט פון זיידען [5]), בשם הצ"צ [4]), אַז דער אַלטער רבי [2]) האָט געזאָגט לנכדו הרב"ש [25]): דו האָסט מיך מחי' געווען, מיט דעם וואָס דו האָסט זיך איינגעהערט צו די טעמי הנגינה און האָסט זיי איינגעחזר'ט.

— דער אַלטער רבי האָט געהאַט באַזונדערע טעמי הנגינה צו יעדען טייל פון קרה"ת [73]), עס איז ניט געווען גלייך די טעמי הנגינה פון גאַנץ תורה צו די טעמי הנגינה פון אז ישיר, און די טעמי הנגינה פון עשרת הדברות אין יתרו איז ניט געווען גלייך צו די טעמי הנגינה פון עשרת הדברות אין משנה תורה. —

דער למען תספר באזני בנך ובן בנך — האָט דער אַלטער רבי ווייטער געזאָגט צו רב"ש — מיינט מען ניט נאָר אַ אייניקעל, נאָר עד סוף כל הדורות, נאָר בע"פ קען מען דאָך ניט איבערגעבען נאָר צו אַ אייניקעל, אָדער אַ אוראייניקעל, וואָלט איך זעהר וועלען, אַז די ניגונים וואָס דו האָסט געהערט פון מיר, וואָס דאָס איז ווי מלכות דאצילות זינגט, זאָל מען זינגען עד סוף כל הדורות.

נאָך אַזוי פיעל יסורים און מנגדים וואָס דער אַלטער רבי האָט געהאַט, וואָס די מנגדים אין עוה"ז זיינען ניט בערך צו די מנגדים וואָס ער האָט געהאַט מצד שרשי הקליפות, וואָלט ער וועלען, אַז די אַלע כוונות וואָס ער [74]) האָט מכוון געווען, און די ניגונים וועלכע ער האָט מסדר געווען, זאָל מען זיי זינגען עד סוף כל הדורות, און וואו אַ איד וועט זיך געפינען און באַ וועלכען מצב ער וועט זיך געפינען וועט דער ניגון איהם מעורר זיין צו תשובה...

פח. שם.

דער רבי הצמח צדק [4]) פלעגט בחיי דעם אַלטען רבין [2]), בחיי דעם מיטעלען רבין [3]), און אויך בעת נשיאותו פאַרברייננגען מיט חסידים.

דער סדר פון דעם פאַרברייננגען איז געווען, אַז ער פלעגט אָנהויבען מיט אַ סיפור און נאָכדעם פלעגט ער מבאר זיין דעם בכן, ווי דאָס דאַרף פועל'ן אין כחות חב"ד, חג"ת, נה"י [75]), און קבלת עול מלכות שמים דאַרף מען אַליין קריגען.

דער צמח צדק האָט געזאָגט, אַז אַ סיפור דאַרף פועל'ן בעניגים הנ"ל, און אויב דאָס פועל'ט ניט איז דאָס מסבת א' מג' טעמים: א) ווייל דער שומע פאַרשטייט ניט, ב) ער וויל ניט פאַרשטעהן, והג) ווייל דער מקבל איז אַ כלי מאוסה. דער זיידע — געמיינט אדמו"ר הזקן — איז דאָך געווען אַ טוב עין, האָט ער געגעבען אַ כח אויסצואוואַשען די כלי מאוסה, און דאָס איז דורך — אַ ניגון.

פט. משיחות ליל א' דחגה"ש תש"ו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [8]) סיפר, אַז ווען מען האָט דעם רבין [2]) אדמו"ר הזקן — מגלה געווען אין מעזריטש, ווער ער איז, האָט ער אָנגעהויבען טאָן, און האָט זיך מתגלה געווען אין נגינה.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האָט דאַן געזאָגט, אַז עס איז דאָ ג' אופנים אין ניגונים: אַ ניגון וואָס מען זינגט אין דאַוונען, אַ ניגון וואָס מאַכט דאַוונען און אַ ניגון וואָס מאַכט אַ דאַוונער.

צ. יום א' דחגה"ש תש"ו.

דער אַלטער רבי, [2]) נאָך פאַר מעזריטש, ווען ער איז נאָך געווען אַ יונגער אינגעל איז ער געווען אַ גרויסער מנגן. ער פלעגט זינגען די ניגונים וועלכע ער פלעגט הערען פון די אורחים, עוברים ושבים, וועלכע פלעגען אַריינקומען צו זיין טאַטען ר' ברוך, וואָס זיי זיינען געווען די צדיקים נסתרים, שלוחים פון בעל שם טוב...

---

71) עי' לעיל אות נ"ג.
72) ראה לעיל אות ב', ח, נ"ז.
73) ראה בלקו"ד כ"ה שבט תרצ"ו ומובא לקמן בהמפתח ניגונים בההקדמה לטעמי הנגינה.
74) אדמו"ר הזקן.
75) חב"ד חג"ת נה"י, הם הספירות למעלה ודוגמתם בנפש האדם ועי' בס' התניא פ"ג, אגה"ק סט"ו.

אוצר החכמה

דער אַלטער רבי קליינערהייט האָט זעהר ליב געהאַט פעלד. ווען ער פלעגט אַרויסגעהן פון „חדר" וואו ער האָט געלערענט, פלעגט ער ניט געהן אַהיים, נאָר פלעגט אַוועקגעהן אין פעלד און דאָרטען פלעגט ער ווייטער לערנען...

זייענדיג אין פעלד פלעגט ער זיך אָפט אויסזינגען. עס איז דאָ זינגען, און אויסזינגען זיך, דער אַלטער רבי האָט געזאָגט, אַז פנימיות הנפש קען זיך אויסזינגען אין אַ ניגון.

אין יאָהר תרנ"ד, ביי אַ פאַרברייינגען, האָט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [76] געזאָגט, אַז עס איז הונדערט יאָהר, זינט דער אַלטער רבי האָט געזאָגט דעם וואָרט: אַ ניגון קען אַרויסשלעפען פון די טיפסטע בלאָטע.

צא. משיחות י"ב תמוז תש"ז.

אין סדר השתלשלות החסידות — מעת שנתיסדה ע"י אדמו"ר הזקן — פאַרנעמט נגינה זעהר אַ חשובן אָרט. ווען דער אַלטער רבי [77] איז געקומען דאָס ערשטע מאָל פון מעזריטש האָט ער גלייך אָנגעפאַנגען מיט ניגונים. דער אַלטער רבי איז געווען אַ מנגן נפלא, ניט נאָר וואָס ער האָט געוואוסט די כללי הנגינה, נאָר ער האָט אויך געוואוסט דעם „ענין" פון נגינה.

צב. שם.

ווען דער רבי הצמח צדק [78] איז נאָך געווען אַ קינד האָט ער געפרעגט זיין זיידען — אדמו"ר הזקן, וואָס איז אַ איד? והשיב לו אדמו"ר הזקן: אַ איד איז, וואָס קען מגלה זיין, זיין שרש הנשמה.

...דער ענין פון עבודת החסידות איז קענען זיך, און טאָן מיט זיך. ניט נאָר קונה זיין מדות טובות, וואָס מדות טובות מיינט ניט נאָר מדות טובות ווי עפ"י דיני התורה, נאָר מדות טובות ווי ע"פ חסידות, דאָס איז טאַקע גאַנץ גוט, אָבער דאָס איז נאָך ניט אַ חסיד, — עבודה פון אַ חסיד איז קענען „זיך" און דאָס איז — דורך אַ ניגון. אַ ניגון ווייזט איהם וואו ער איז, ווי ער דאַרף זיין און וואו ער קען זיין, וואָס דאָס איז ע"י התגלות העצם, שזהו ע"י נגינה. א ניגון איז התגלות העצם [79] — עצם הנשמה, — ניגון איז א פתח ושער וואָס עי"ז קען מען צוקומען צו דעם וואו מ'באַדאַרף זיין. נגינה מיינט ניט נאָר זינגען, נגינה מיינט „אויסזינגען זיך", וואָס די התגלות העצם זינגט זיך אויס אין אַ ניגון.

אין נגינה איז פאַראַן ניגונים של שמחה און ניגונים של מרירות, וואָס די ביידע, שמחה און מרירות, האָבען זייערע זמנים ידועים וקבועים, יעדע אין זיין צייט, נאָר בכלל איז דער ענין פון נגינה — התגלות העצם.

צג. שם.

ווען מען וואָלט געוואוסט די דרכי החסידים, וואָלט מען געוואוסט, אַז אַ ניגון דאַרף מען ניט זינגען געאיילט. אַ ניגון מיינט ניט הויך געשריען, אַ ניגון דאָס איז חיות. אַמאָליגע חסידים באַ אַ פאַרברייינגען, אַ התועדות, פלעגען זינגען אַ ניגון, האָט דאָס זיי אינגאַנצען גענומען. נאָכדעם איז מען געגאַנגען אַ טאַנץ, ניט סתם אַ טאַנץ, נאָר אַ מוחין'דיקער טאַנץ מיט אַלע כחות הנפש, די פיס האָבען זיך אַליין געהויבען. ניגון איז א הכנה צו עבודה, דאָס איז נאָך ניט עבודה, נאָר אַ הכנה צו אמת'ר עבודה.

צד. משיחות ש"ק בראשית תש"ז.

מען האָט געדאַרפט איינחזרן די אַלטע ניגונים. יעדער ניגון דערמאַנט זכרונות, יעדער ניגון איז מיוסד. יעדער ניגון איז יקר, לבד וואָס זיי דערמאָנען זכרונות, איז יעדער ניגון יקר מצד עצמו און בפרט פאַר די וואָס טוען אין עבודת התפלה.

צה. משיחות ל"ג בעומר תש"ז.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן את הניגון של ד' בבות [80] מאדמו"ר הזקן ואח"כ אמר:

דעם אַלטען רבינ'ס ניגון איז „יחידות" [80א], נאָך יחידות דאַרף מען מען נעמען אַ ביסעל משקה און זינגען אַ פרעהליכען ניגון.

צו. משיחות ליל א' דחגה"ש תש"ז.

אין ניגון איז דאָ דריי בבות. דער ניגון פאַרן דאַווענען, דער ניגון אין דאַווענען און דער ניגון נאָכן דאַווענען. דאָס איז אַלץ איין און דער זעלבער ניגון. דאָס זיינען די געגועים פאַרן דאַווענען, די געגועים אין דאַווענען און די געגועים נאָכן דאַווענען.

צז. מלקוטי דיבורים י"ב תמוז, ה' תש"ז, אות ה.

באַ אַ חסידישען פאַרברייינגען פלעגט מען זיך ווינשען, מען זאָל האָבען אַזאַ געשמאַק אין אַ מאמר חסידות, ווי אין אַ תנועה פון אַ חסידישען ניגון, וואָס איז נוקב ויורד און נעמט דורך.

צח. שם, אות כ"ד.

אַז מען זינגט דעם רבי'נס [81] ניגון — הניגון של ד' בבות [82] — איז דאָס מעורר למעלה די התגלות הנשמה פון רבין [83], ווי מיר האָבען זוכה

76) ראה לעיל אות נ"ג, פ"ה.

געוועז הערען מהוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק [76], אז ווען הוד כ״ק אאזמו״ר הצ״צ [1] האָט געזונגען אין אַ מסבת חסידים דעם רבין׳ס ניגון, האָט זיך יעדע־רער פון די חסידים המסובים אַרומגעקוקט, אויב דער רבי [7] שטעהט ביי זיין זייט.

צט. משיחת י״ט כסלו תש״ח.

ניגון איז העכער פון דיבור [77], אין ניגון זאָגט זיך אַרויס די עצמיות, און דאַמאָלט דערהערט מען די פנימיות ועצמיות פון דיבור.

דאָס האָט מען אַמאָל גערעדט [78], איז דער טעם וואָס חסידים זינגען אין דאַווענען. עס איז דאַ אַ ניגון פאַרן דאַווענען און אַ ניגון אין דאַווענען. דער ניגון פאַרן דאַווענען דאָס איז אַ הכנה אַרויסצושלאָ־גען דאָס, וואָס עס דאַרף ניט זיין אין דאַווענען.

מען דאַרף זאָגען אַ ניגון, ניט בכדי עס זאָל דערנעמען יענעם, נאָר עס זאָל דערנעמען זיך אַליין.

אח״כ ציוה כ״ק אדמו״ר שליט״א לשור ניגון, ואמר: מ׳דאַרף זינגען אַ פנימיות׳דיגען ניגון. חב״ד מאַנט אין אַלץ פנימיות, אַ טאַנץ — אַ פנימיות׳־דיגען, אַ ניגון — אַ פנימיות׳דיגען.

ק. משיחת פורים תש״ח.

כ״ק אדמו״ר שליט״א ביקש לנגן הניגון של ד׳ בבות [9] מאדמו״ר הזקן [1], ולפני זה בתור הכנה ינגנו ניגון [79] של כ״ק אאמו״ר הרה״ק [6].

קא. משיחת יום א׳ דחגה״פ תש״ח.

מען דאַרף זאָגען די ערשטע זאַך, דעם לשון הרב, דעריבער זאָל מען זאָגען דעם טאַטענס [6] אַ ניגון — וניגנו הניגון הידוע בשם: „דער ראָסטאָ־ווער ניגון [80]״, המיוחס לכ״ק אדמו״ר הרש״ב. —

אח״כ ביקש כ״ק אדמו״ר שליט״א לנגן את הניגון הידוע בשם: „דער בינוני״ [80] ולא יכלו המסו־בים לזכור על הניגון.

ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א: עס איז שווער צו זיין אַ בינוני [81], אָבער זינגען דעם „בינוני״ דאַרף ניט זיין שווער.

קב. מרשימות כ״ק אדמו״ר שליט״א, אדות שמעון המדקדק [82].

... [83] החסידים אוהבי נגינה המה ומנגנים ניגו־נים מיוחדים למקרים שונים, ניגוני תפלה וניגוני לימוד, ניגוני סעודה וניגוני התועדות. ועל הרוב הנה הניגונים מתאימים לאותם העניינים ועושים רושם על השומע, וביחוד השלשה ניגונים שעשו עלי [83] רושם אדיר והם: שיר ההתועדות, הנקרא בלשונם הניגון דאהבת אחים, שיר ההתבוננות ונקרא ניגון התשובה, שיר היחידות [84] ונקרא ניגון המקדש.

את הניגון דאהבת אחים, שמעתי ראשונה בעיר וויטעבסק והוא בחמש בבות, כולן כאלו מחבקות, מנשקות ומלפפות בנעימות עליזה ועליצות הנפש, מבבא לבבא מתרומם הגילה ואתה עמה התרגשות הנפש.

ניגון התשובה הוא של שלש בבות. בבא קמא הוא קול מעורר הפשטת הגשמי׳ והתרכזות המחשבה, בבא שני׳, קול מעורר במוסר כליות בהתמרמרות עצומה ובבא שלישית — קול מעורר חרטה, תחנוני רחמים, געגועי ניחום וקירוב בבקשה לבבית.

ניגון היחידות הוא של חמש בבות. שתי בבות ראשונות בקול מתון ממושך, מעוררות התבוננות והתעמקות. בבא שלישית ורביעית מביעה תודה ותקוה בקול רך ובטוח, ובבא החמישית מבעת אומץ הרוח בקול עליז ומתרגש המעורר תנועת רגל והגבהת הידים לפי דפיקות הרגלים, כפי תנועת הניגון [85].

---

77) ראה לעיל אות י״ח, ס״ד, ע״א.
78) ראה לעיל אות ע״י, פ״ב.
79) ניגון (מד) שבספרנו.
80) ניגון (מו) שבספרנו.

81) הכוונה על מדריגת הבינוני המבואר בס׳ התניא פ״ב ועוד.
82) שמעון המדקדק הי׳ א׳ מראשי ה„משכילים״ האדוקים, שנסע בשליחות מיוחדת למקומות החסידים והתחפש עצמו כאחד מהם, בכדי לחקור מעשיהם ומנהגיהם של החסידים והי׳ בזמן נשיאות אדמו״ר הצ״צ. ראה אודותו בלקו״ד חגה״פ תש״ג, ע׳ ע״ז.
83) המספר הוא שמעון המדקדק, בהדו״ח שמסר לפני חביריו המשכילים.
84) ראה לעיל ציון 12א).
85) ראה לעיל אות נ״ה.

מפתח הניגונים

מחלקה ראשונה

(א—יט)

כוללת ניגוני חב״ד מכוונים[1], שיצרו וחיברו הרבים נשיאי חב״ד בעצמם, והיו רגילים לשורר אותם בעת דביקותם בתפלה או בזמנים מיוחדים.

עשרת הניגונים של כ״ק רבנו הגדול בעל התניא והשו״ע

מסורה בידי עדת חסידי חב״ד, אשר רבנו הגדול, או כפי שנקרא בפי החסידים: אדמו״ר הזקן, דער אַלטער רבי, — בעל התניא והשו״ע — חיבר בעצמו עשרה ניגונים[2]. הנגונים האלה מכוונים ומדויקים במאד ורומזים לענינים רמי המעלה, וסגולה מיוחדת להם להביא את האדם לידי התעוררות תשובה ודביקות הנשמה לאלקות. בין עשרת הניגונים האלה ישנם ניגונים קצרים, בני בבא או תנועה אחת לבד, אשר רבנו הגדול שר אותם בזמנים קבועים.

במשך הזמן הארוך, — מאה ושלשים וחמשה שנים, מעת הסתלקות רבנו הגדול, כ״ד טבת תקע״ג — נשכחו במקצת הניגונים, וקשה לברר ולעמוד על בורין ודיקנותן של כל התנועות מעשרת הנגונים האלה, ואמנם מה שידוע לנו בבירור הם הניגונים דלקמן: ניגון בן ד׳ בבות (א), א־לי אתה ואודך (ג), קול דודי דופק (ה), אבינו מלכנו (ו), דבקות חב״ד לתפלות ר״ה (ט). ושאר הניגונים, אעפ״י שמיוחסים לרבנו הגדול, אבל לא יכולנו לברר לע״ע, אם הם נכנסים לכלל עשרת הניגונים או שהם חוץ לכלל זה, ומטעם זה ספחנו למאסף זה עוד ניגון אחד (י״א), שמיחסים אותו ג״כ לרבנו הגדול.

ניגון א.

הניגון בן ארבע בבות לכ״ק רבנו הגדול נ״ע.

הניגון הזה ידוע בשם: דער „ניגון פון פיער פאַלען״, או: דעם „אַלטען רבין׳ס ניגון״, — והוא הניגון היסודי והראשי של חסידי חב״ד. יצרו וחיברו אדמו״ר הזקן בעל התניא ויש בו עמקות גדולה וכל תנועה ותנועה שבו מכוונת לענין רוחני נעלה. חסידי חב״ד זהירים לנגנו בדיקנות גדולה ורק במועדים וזמנים מוגבלים[3], כמו: ביום אחרון של הג׳ רגלים, פורים, י״ט כסלו, י״ב תמוז, שמחת חתונה וכדומה.

אוצר החכמה

בארוכה אדות הניגון הזה וביאורו, ראה מכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש, הנדפס בקובץ „התמים״ חוברת חמישית, תרצ״ז, עמוד נח—ס״ח, והננו בזה להעתיק איזה קטעים ממכתב הנ״ל:

בשעה חצי החמישית בקר — בהתועדות כ׳ כסלו תרס״ג בליובאַוויטש — הואיל הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק — אדמו״ר הרש״ב נ״ע — לצוות לנגן את הניגון בן ד׳ בבות של הוד כ״ק רבינו הזקן, ויאמר:

„מען דאַרף זינגען דעם רבין׳ס[4] ניגון, וואָס איז ידוע מיט׳ן נאָמען, דער ניגון מיט די פיער פעהל״...

„דעם רבין׳ס ניגון איז מכוון נגד ד׳ עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשי׳. יעדער פאַל פון די פיער פאַלען אין דעם ניגון איז מכוון נגד אַ באַזונ־דער עולם פון די ד׳ עולמות״.

„די ד׳ עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשי׳ זיינען מכוון נגד די ד׳ אותיות פון שם הוי׳״...

„די ד׳ אותיות פון שם הוי׳ זיינען מאיר אין די פיער חלוקי דרגות: נפש, רוח, נשמה, חי׳, וועלכע זיינען פאַראַן אין דער נשמה ביי יעדער בן און בת ישראל״.

„דעם רבינ׳ס ניגון וואָס ער איז מכוון נגד ארבעה עולמות, אצילות, בריאה, יצירה, עשי׳, דאַרף מען איהם זינגען בדיוק גדול, וואָרום ער איז דאָך מכוון נגד ארבע אותיות פון שם הוי׳ און נגד ארבעה עולמות און איז נוגע אין אַלע פיער מדריגות, נפש, רוח, נשמה, חי׳ וואָס אין נשמה״.

„דער טאַטע — הוד כ״ק אדמו״ר מוהר״ש נ״ע — האָט מיר געזאָגט, אַז בא דעם זיידען — הוד כ״ק אדמו״ר הצ״צ — איז געוועזן חילוקי זמנים אין דעם נושא תוכן פנימי פון דעם רבינ׳ס ניגון מיט די פיער פעהל, אמאָל פלעגט דער זיידע זאָגען, עשי׳, יצירה, בריאה, אצילות. אַמאָל פלעגט דער זיידע

---

1) אדות ניגונים מכוונים ראה לקוטי רשימות אות מט, נד.

2) ראה לקוטי רשימות אות ח, נ״ז.

3) ראה לקוטי רשימות אות ח, ל.

4) אדמו״ר הזקן.

זאגן, יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א, און אמאל פלעגט דער זיידע זאגען נפש, רוח, נשמה, חי׳.״

„עס האט געטראפן אמאל וואס בשעת מ׳האט געזונגען דעם ניגון, האט דער זיידע געזאגט: ממלא כולא עלמין, ממלא כולא עלמין, סובב כל עלמין, עצמות אוא״ס ב״ה, דאס איז עפעס גאר אנדערש״.

„אז מ׳זינגט דעם ניגון מיט א התעוררות פנימי איז דאס א זמן המוכשר אויף תשובה און התקשרות, און אז מ׳זינגט דעם ניגון מיט טהרת הלב, נאך א ריכטיגען תרומת הדשן אין דער עבודה פון תיקון חצות, לאחר א אמת׳ער קריאת שמע שעל המטה און א טיף געהארעוועטען דאווענען, קאן מען אויסבעטען א ישועה פרטית אין בני חייא״.

„דעם ניגון האט דער רבי מייסד געווען אין א סדר פון עליות מלמטה למעלה, אט ווי דער סדר פון תפלה איז, ברוך שאמר, פסוקי דזמרה, ברכות ק״ש, קריאת שמע, שמונה עשרה, וואס דאס איז דאך דער סדר פון ארבע עולמות, אצילות, בריאה, יצירה, עשי׳ מלמטה למעלה״.

„בכלל איז, אז די אלע פיער פעהל פון דעם ניגון, איז יעדער פאהל פועל׳ט א פעולה פרטית, אי בדרך פנימי, אי בדרך מקיף״.

„דער ערשטער פאהל, פועל׳ט א העתקה און א העמקה״.

„דער אנהויב פון דעם ניגון מאכט א הזזה. ער גיט א ריר פון ארט, אז מ׳זאל ארויס פון דער חולין׳דיקער סביבה... און דער המשך פון דעם ערשטן פאהל פועל׳ט א העמקה, אז מ׳זאל זיך פאר־טראכטען אויף וואס באדארף מען איהם און וואס איז די כוונה פון זיין מציאות בעולם״.

„דער צווייטער פאהל פון דעם ניגון האט א שייכות צו דעם ערשטען פאהל אין דעם, וואס אין די התחלה פון דעם פאהל הערט זיך א מרירות טעם און באלד הויבט זיך אן דער המשך פון דעם פאהל מיט האפענונג און עלי׳ תנועות״.

„די מרירות תנועה און די האפענונג און עלי׳ תנועות, איז א פועל יוצא פון דער הזזה און העמקה וואס איז אין דעם ערשטען פאל...״

„דער דריטער פאל איז פועל א רוממות הנפש, הגם דער דריטער פאל קומט דאך נאך דעם צוויי־טען פאל און אין דעם פאל הערט זיך דער טעם המרירות בתוקף, מכל מקום איז אין דריטען פאל דער עיקר ההרגש, — רוממות און השתפכות הנפש.

„דער פערטער פאל פון דעם ניגון איז מכוון נגד עולם האצילות, וואס דאס איז די העכסטע מדריגה אין דעם שיעור קומה פון די ד׳ עולמות, עשי׳, יצירה, בריאה, אצילות״.

„דער פערטער פאל, הגם אין סדר והדרגה מל־מטה למעלה, קומט ער נאך דעם דריטען פאל, אבער באמת איז דער פערטער פאל מובדל בעצם מהותו פון דעם דריטען פאל״.

„די הבדלת ערך־המעלה פון דעם פערטען פאל אויף דעם דריטען פאל, זעהט מען דאס אין דער פעולה פרטית, וואס דער פערטער פאל איז פועל״.

„די פעולה פרטית פון דעם פערטען פאל איז די עליצות הנפש, דאס איז ניט דער ענין פון רוממות הנפש, נאר עליצות הנפש״ ...

„אין דעם ניגון איז דער רבי מבאר זיין שיטה אין חסידות און וויזט דעם דרך העבודה פון א חב״ד חסיד״.

„עס איז געווים, אז דעם ניגון האט דער רבי מחבר געווען נאך זייענדיג בא דעם מגיד אין מעז־ריטש און רוב דעם רבינ׳ס ניגונים זיינען פון יע־נער צייט, נאר דאס איז אויך געווים, אז דער שכלול פון אלע רבינ׳ס ניגונים בכלל און דעם ניגון פון די פיער פעהל בפרט, האט דער רבי משכלל געווען בעת ער איז געווארען א רבי״.

וככלותו לדבר נושא תוכן הניגון בכללותו, ציוה — כ״ק אאמו״ר הרה״ק — לנגן את הניגון במתינות, כל ג׳ הבבות הראשונות שתי פעמים ובבא הרביעית שלש פעמים, וינגנו את הניגון שלש פעמים בזה אחר זה, ובפעם השלישית יכפלו את הבבא הרביעית עשר פעמים בזה אחר זה, בכדי ער זאל נחקק ווערען אין אלע עשר כחות הנפש. — ראה שם בארוכה.

בעת שכ״ק אדמו״ר שליט״א מצוה לנגן את הניגון של הד׳ בבות, בעת התועדות ויומא דפגרא, מדגיש בכל פעם לנגנו במתינות גדולה וברציניות עמוקה והבבא הרביעית לחזור אותה ג׳ פעמים.

עוד ע״ד הניגון הזה ראה לעיל בלקוטי־רשימות אות ג, ח, יב, יד, יז, כח, לט, מג, צה, צח, ק.

ניגון ב.

כאיל תערוג, — לכ״ק רבנו הגדול נ״ע.

החסיד המפורסם ר׳ שמואל גרונם עסטערמאן ז״ל, מי שהי׳ משפיע בישיבת תומכי תמימים בליו־באוויטש — סיפר שניגון הזה שמע מזקן מופלג א׳, שהי׳ בקבוצת המנגנים אצל אדמו״ר הזקן. הזקן הנ״ל סיפר לו, שבהיותו נער הי׳ סומא בעיניו והביאו אביו לאדמו״ר הזקן בליאזני לבקש ברכה ורפואה. כשהציע אביו בקשתו, פתח אדמו״ר הזקן את ספר הזהר וציוה להנער לקרות מתוכו. מתחלה לא ראה רק כמו אותיות מטושטשות, אמנם כשגער עליו האדמו״ר: „קרוא בקול רם״, נפקחו עיניו והתחיל לקרות כאחד האדם. אביו השאיר אותו

בליאזני, ולהיותו בעל כשרון בשירה וזמרה ספחו אדמו״ר לקבוצת המנגנים שלו. בעת ההיא שמע את ניגון־הדביקות „כאיל תערוג״ מאדמו״ר הזקן, שהי׳ מנגנו לפרקים קרובים, בדביקות גדולה. החסיד רשג״ע הנ״ל ביאר שייכות הפסוקים כאיל תערוג וגו׳, והיו לטטפת וגו׳ שבזמר הזה, באופן כך: כאיל תערוג הו״ע „רצוא״ הנפש ועלייתה לאלקות, ואח״כ והיו לטטפות, שזהו מצות תפלין, הו״ע „השוב״, היינו, המשכת אלקות למטה, כידוע אשר ענין תפלין שבראש הוא המשכת ד׳ מוחין, כדאי׳ בס׳ קבלה ומבואר בספרי חב״ד [5].

ניגון ג.

א־לי אתה ואודך — לכ״ק רבנו הגדול נ״ע.

נוהגים בבית רבי, נשיאי חב״ד, אשר בעת שמחזירים היין להבקבוק מכוסו של אלי׳ בלילי הסדרים של חגה״פ, מנגנים ניגון זה, עם תיבות הפסוקים א־לי אתה ואודך, שמקובל מאדמו״ר הזקן [6]. ניגון זה הוא בבירור מהעשרת ניגונים.

ניגון ד

צאינה וראינה — לכ״ק רבנו הגדול נ״ע.

ניגון־דביקות אשר רבנו הגדול הי׳ מנגנו [6]. לנגון זה יש עוד בבא אחת, שלא הי׳ ביכולתנו לבררה, לכן לא באה בספרנו.

קטע משיחת יום א׳ דחגה״ש תש״א.

בשנת תקל״ו [7] באו על חגה״ש קבוץ גדול של חסידים ולא הי׳ המקום מספיק ב„מנין״ התדיר, ובנו ביהכ״נ עראי — שאלאש — בחצר. הוד כ״ק אדמו״ר הזקן יצא מביתו לביהכ״נ שבחצר, ואמר בניגון כדרכו בקודש: צאינה וראינה, צאינה, אז מען געהט ארויס פון „איך״ פון אלע מדריגות איך, וראינה, דערזעהט מען אלקות [8].

ניגון ה

קול דודי דופק — לכ״ק רבנו הגדול נ״ע.

קטע משיחות שמח״ת תרפ״ט.

אין דעם ניגון „קול דודי דופק״ איז דער רבי [*] מנקה — סקראבעט — א נשמה, ער נעמט אראפ א סירכא.

פון דער לעצטער תנועה איז קענטיג, אט אזוי ווי מען זאגט, זעסט אז איך בין גערעכט. הוד כ״ק אדמו״ר האמצעי האט געזאגט, אז דער טאטע — אדמו״ר הזקן — האט געקענט אריינקריכען בקרבו של החסיד און ארויסרייסען וואס טויג ניט, מיט חסידות אדער מיט א ניגון. און „דער״ ניגון — מאנט. ער — הכוונה על החסיד — זאגט, וואס האסטו צו מיר, זאגט מען אים אין דעם ניגון אזוי: דער ערשטער פאל — הוי׳ אלקים אמת הוא אלקים חיים, ואמת ה׳ לעולם. דער צווייטער פאל: למה ירדה הנשמה בגוף, דער ווייטערדיגער המשך, — ווייל נתאוה הקב״ה להיות לו דירה בתחתונים. דער דריטער פאל איז, וואס נשמות זאגען, אז די כונה פירט זיך אויס נאר דורך אונז, דער ווייטערדיגער המשך איז, דער הרגש המקבל אין דער המשכה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א ציוה לנגן ניגון זה כמה פעמים ובכל פעם ביאר הכוונה של הניגון ע״ד הנ״ל, רק בתיבות שונות, וציוה לתפוס הניגון היטב עם הענין הפנימי שבו, ולנגנו בזמני התועדות אנ״ש ויפעול הרבה. ניגון זה הוא בבירור מהעשרת ניגונים.

ניגון ו

אבינו מלכנו — לכ״ק רבנו הגדול נ״ע

ניגון זה הוא בבירור מהעשרת ניגונים.

ניגון ז

לכה דודי — לכ״ק רבנו הגדול נ״ע.

כ״ק אדמו״ר הרש״ב נ״ע הי׳ דרכו לשורר ניגון־דבקות זה עם התיבות של פסוק ראשון של ק״ש בתפלות ימי החול. — ולפעמים גם בש״ק כשהי׳ מתפלל יחד עם המנין (עפ״י רוב בהיותו בימות הקיץ על נאות דשא).

ניגון ח

ניגון דבקות חב״ד לתפלות שבת
לכ״ק רבנו הגדול נ״ע.

בניגון־דבקות הלזה התפלל — ביחידות, בדביקות והתלהבות עצומה עפ״י דרך החב״ד — כ״ק אדמו״ר הרש״ב נ״ע בכל שבת קודש וגם כ״ק אדמו״ר שליט״א מתפלל בו ובטח התפללו בתנועות ניגון הזה גם נשיאי חב״ד הקודמים עד כ״ק אדמו״ר הזקן נ״ע.

קטע משיחת פורים תש״ג.

ציוה „לנגן״ את הניגון דביקות שאביו אדמו״ר

---

5) הספור הזה נמסר לידינו ע״י הר׳ יוחנן גורדון שו״ב מדוקשיץ, ששמעו מפי הרה״ח ר׳ שמואל גרונם ז״ל בליובאוויטש.

6) ראה ספר השיחות קיץ ה׳ ת״ש ע׳ 51—52.

7) שנת תקל״ו היתה בתחלת שנות נשיאותו של אדמו״ר הזקן ואמר אז מאמרים קצרים בהתלהבות עזה ובקול ניגון בעגועים. וראה לקוטי רשימות אות ה.

8) ראה לקו״ת שה״ש דרוש צאינה וראינה.

הרש״ב הי׳ מתפלל בו ואמר: אַז מ׳דאַוועגט באַריכות און מ׳טוט אין עבודה קומט דער ניגון בדרך ממילא.

ניגון ט

ניגון דבקות חב״ד לתפלות ראש השנה
לכ״ק רבנו הגדול נ״ע.

ניגון־דבקות הזה מקובל בבירור שהוא מעשרת הניגונים של אדמו״ר הזקן שהי׳ מנגנו בדביקות והתלהבות — וכן כל נשיאי החב״ד בכל דור ודור נוהגים — בתוך התפלות של ר״ה ויו״כ, וביותר בתפלת ערבית של ליל א׳ דר״ת[9] ולפני תק״ש בב׳ ימים דר״ה.

קטע משיחות ליל ב׳ דר״ה תש״א.

פון מיינע קינדער יאָהרען געדענק איך די הנהגות — מהוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק — פון די עבודה אין תפלת ערבית דר״ה באריכות גדולה, מיט דעם תשוקה און בטחון ניגון פון דעם אַלטען רבי׳ן מיט אַ האַרצרייסענדען קול...

קטע משיחות ליל א׳ דר״ה תש״ב.

בשנת תר״ח בליל א׳ דר״ה בסעודה סיפר אדמו״ר הצמח צדק, שבליל א׳ דר״ה תקנ״ט סיפר זקנו הוד כ״ק אדמו״ר הזקן בשם מורו הרב המגיד ממעזריטש נ״ע, אשר מורנו הבעש״ט אמר פעם אחד בליל ב׳ דר״ה אל תלמידיו, בזה״ל:

דער טאַטע — אבינו שבשמים — וויל הערען מעלות פון זיינע קינדער. ויספר ר׳ קהת, — תלמידו המובהק, שהי׳ ג״כ חבר להצדיקים הנסתרים, — עובדא שקרה לו, שבהלכו פ״א בדרך שמע שיחתם של שני „בעלי עגלות״. האחד אמר לחבירו: בתהלים כתוב, אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג וגו׳, אַ פערד מיינט, אַז מען גיט איהם דעם מתג אין מויל, בכדי ער זאָל ניט פאַרגעסען די מלאכה פון קייען, אָבער דו זאָלסט ניט זיין אַזוי, און יע הבין זיין, יע פאַרשטיין.

כששמע הבעש״ט הסיפור הזה מתלמידו, התלהב בדביקות עצומה והשתטח בפישוט ידים ורגלים בקול ניגון דבקותי, וזהו מקור הניגון שרבינו הגדול ואחריו כל נשיאי חב״ד, הרביים, מתפללים בו תפלת ערבית בר״ה, בדבקות עצומה ובבכיות מחרידות לב, כאדם שבוכה על אוהבו הנאמן שהלך.

---

9) ראה התמים חוברת ב׳ קכ״ט ע״א.

10) ראה לעיל בהקדמה לעשרת הניגונים.

11) ראה לקוטי רשימות אות נ״ז.

ניגון י

בני היכלא — מיוחס לכ״ק רבנו הגדול נ״ע.

ניגון זה מנגנים עם הזמירות „בני היכלא״, בעת סעודה השלישית בש״ק בכל בתי כנסיות ומנינים נוסח אר״י בכל ארצות תבל ומיוחס לכ״ק רבינו הגדול. וי״א שמחברו הי׳ הרה״ח ר׳ הלל מפאריטש.

ניגון יא

ניגון ישן — מיוחס לכ״ק רבנו הגדול נ״ע.

ניגון זה אינו ברור אם הנהו מעשרת הניגונים, אבל מקובל ומיוחס לכ״ק רבנו הגדול.[10]

ניגון יב

ניגון המקהלה של כ״ק אדמו״ר האמצעי נ״ע ידוע בשם „דעם מיטעלער רבינ׳ס קאַפּעליע״[11].

אצל אדמו״ר האמצעי הי׳ מקהלת מנגנים על כלי זמר, גם בזמן האחרון נשארו בליובאוויטש איזה כלי זמר מהמקהלה, וענין השיר בכלים זהו ענין של עבודה. — ראה ליקוטי רשימות אות מד.

קטע משיחות י״ט כסלו תרח״ץ.

פ״א שאלו את אדמו״ר הצדק צדק, מדוע הי׳ אצל אדמו״ר האמצעי מקהלה — קאַפּעליע — וענה ע״ז: דאָס האָט מען געמאַכט, בכדי אָפּהאַלטען דעם שווער — אדמו״ר האמצעי — פון כלות הנפש, וואָס ער האָט געקענט אויסגיין באלקות.

קטע מלקו״ד חגה״פ תש״ג אות צ״ד.

...דעם מיטעלען רבי׳ס קאַפּעליע ניגון איז פיער פאַלן, וואָס זיינען מתאים מיט די פיר דרגות אין דעם סדר העבודה פון דעם נפש האלקית, וואָס באַדאַרף מברר זיין דעם נפש הבהמית: דוחה זיין דעם רע וואָס אין איהם איז פאַראַן און אויסנוצען דעם טוב וואָס דער נפש הבהמית פאַרמאָגט...

דער ערשטער פאַל פון דעם ניגון איז: דער מבוא העבודה, דער אַריינפיר אין דעם ענין...

דער צווייטער פאַל פון דעם ניגון איז: דער־הערען ווי אלקות איז טוב... דער דריטער פאַל פון דעם ניגון איז: דאָס אַרומנעמען דעם נפש הבהמית... דער פערטער פאַל פון דעם ניגון איז: דער לישועתך קויתי ה׳, וואָס דאָס זאָגט אַרויס דער פערטער פאַל פון דעם ניגון מיט אַ שטאַרקער חסידות — שמחה. (ראה שם בארוכה).

ניגון יג

הודיעני ה׳ קצי — לכ״ק אדמו״ר הצמח צדק נ״ע.

ר׳ דוד שיפרין ע״ה, מי שהי׳ המזכיר ראשי של

אוצר החכמה 1234567

אגודת חב״ד דאה״ב וקנדה, סיפר בשם החסיד ר׳ אברהם חיים ראָזענבוים ז״ל, שפעם א׳ ישב אדמו״ר הצמח צדק סגור בחדרו ואמר תהלים בדביקות ומתיקות נפלאה, וכיון שנשמע קולו הנעים והחודר לבבות ב״החצר״ סבבו המון חסידים את החלון של חדר האדמו״ר להקשיב ולשמוע פסוקי התהלים, יוצאים מפי רבם בשפיכת הנפש ברגשי מרירות ותקוה, ושמעו את תנועת השיר בפסוק הודיעני ה׳ קצי וגו׳. בתוך כך יצאה הרבנית מביתה ובראותה הדוחק והצפיפות מסביב חלון הבית גערה על החסי־דים, ואמרה בתמימותה המיוחדת לה: ״וואָס שטופט איהר זיך, איהר האָט ניט געזעהן, ווי אַ איד זאָגט תהלים?

ניגון יד

כאיל תערוג — לכ״ק אדמו״ר הצ״צ נ״ע.

תנועת דביקות שהי׳ מרגלא בפומי׳ של אדמו״ר הצ״צ [12].

ניגון טו

ימין ה׳ רוממה — לכ״ק אדמו״ר הצ״צ נ״ע.

הניגון הזה הי׳ נשמע מפי כ״ק אדמו״ר הצ״צ כשהי׳ מתפלל, בפ״ע, הלל וכשהגיע לפסוק ״ימין ה׳ רוממה״ שר את הניגון הזה עם תיבות אלו.

ניגון טז

שובו שובו — לכ״ק אדמו״ר מהר״ש נ״ע.

את התנועה הזו שמעו מכ״ק אדמו״ר מהר״ש, כשהי׳ מתפלל, בלחש, שמו״ע דתפלת נעילה ביוהכ״פ.

ניגון יז

פסוקים קודם התקיעות ״מן המיצר״
לכ״ק אדמו״ר הרש״ב נ״ע.

כ״ק אדמו״ר הרש״ב הי׳ מסדר בעצמו התקיעות בב׳ ימי ר״ה, כמנהג כל האדמורי״ם נשיאי חב״ד. הפסוקים שלפני התקיעות וכן המזמור למנצח, הי׳ אומר בבכיות תמרורים מחרידות לב ונפש, בדבי־קות עצומה והתלהבות גדולה, והי׳ אומרם בניגון מיוחד, בדיקנות גדולה ובאופן אחד בכל שנה ושנה.

ניגון יח

ברכות קודם התקיעות — לכ״ק אדמו״ר הרש״ב נ״ע.

בניגון הברכות שקודם התקיעות, כבר נרגש קול שמחה של מצוה ותוקף האמונה והבטחון.

12) ראה לקוטי רשימות אות נו.

ניגון יט

פסוקים לאחר התקיעות — לכ״ק אדמו״ר הרש״ב נ״ע.

לעומת תנועות המרירות וחרדת הנפש בהניגון של הפסוקים קודם התקיעות, מרגישים כאן — בתנועות הניגון של הפסוקים שלאחר התקיעות, — התחזקות של שמחה, עליצות הנפש ותוקף עוז תעצומות הבטחון בדידן נצח.

מחלקה שני׳

(כ—מו)

כוללת ניגונים, שעפ״י המסורה מיוחסים לראשי אבות החסידות הכללית: הבעל שם טוב, המגיד ממעזריטש ותלמידיהם, נשאי ורועי החסידים באוק־ריינא ופוילין. הניגונים האלה נתקבלו אצל חסידי חב״ד ורגילים לשורר אותם בזמנים שונים. כן נרשמו כאן איזה תנועות־דבקות המיוחסים לאדמו״ר הצ״צ ובנו אדמו״ר מהרי״ל, ומפני שאין לנו מקור ברור עליהם הצגנו אותם במחלקה זו. גם באים במחלקה זו ניגונים, — שמחבריהם היו גדולי החסידים המפורסמים מעדת החב״ד, בתקופות שונות, — שמצאו חן מיוחד אצל הרביים נשיאי חב״ד.

רשימת הניגונים במחלקה זו באה בקדימה ואיחור עפ״י סדר הדורות.

ניגון כ

שלש תנועות — מהבעש״ט, המגיד ממעזריטש ורבנו הגדול נ״ע.

הניגון הזה כולל ג׳ תנועות שכמעט דומות זו לזו, רק שבכל תנועה הנוספת מתחזק הקול ומתגברת ההתלהבות. לפי המסורה, התנועה הראשונה חיברה הבעש״ט, השני׳ הוסיף המגיד ממעזריטש והתנועה השלישית הוסיף רבנו הגדול.

ניגון כא

ניגון מיוחס להבעש״ט נ״ע.

הניגון הזה נמסר לנו ע״י החסיד ר׳ יוחנן גאָרדאָן שו״ב מדוקשיץ, שקיבלו מהרב קליאצקין מעיר ראָמאַנאָוו בהיותו בליבאַוויטש, והלה אמר, כי מסורה בידו שהניגון הזה מיוחס להבעש״ט.

ניגון כב

ניגון לר׳ מיכל׳ע מזלאָטשעוו נ״ע.

קטע משיחת י״ב תמוז רצ״ב.

הוד כ״ק אאזמו״ר הרה״ק צמח צדק פלעגט זיב־

גען ר' מיכל'ע זלאָטשאָווער'ס ניגון אין דאַוונען אין די ערנסטע צייטען.

קטע משיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"א, אות ח'.

החסיד ר' מיכאל דוואָרקין זינגט — חג הפסח תרע"ו — דעם ניגון הידוע ומפורסם, וואָס הצדיק ר' מיכל מזלאָטשוב זצ"ל האָט געזונגען פאַר מורנו הבעש"ט.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [13]) איז שטאַרק אויפ־געלייגט און פני קדשו מאירים בהדרת קדש, זעהר אויפגעטראָגען. מען זעהט קלאָר, אַז בזכרון קדשו איז מאיר אַ לעבענס־זכרון, וואָס איז פאַרבונדען מיט דעם ניגון.

אַז ר' מיכאל האָט מסיים געווען זינגען, האָט הוד כ"ק אאמו"ר געזאָגט, אַז דעם ניגון האָט מען געזונגען ליל ב' דחגה"פ תרל"ח, אין צוויי נוסחאות, און הוד כ"ק אביו, אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש האָט בוחר געווען דעם נוסח וואָס ר"מ זינגט.

דער ניגון, זאָגט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, מאַכט אַ פתיחת הלב. אַ חסידישע יראת הכבוד, בענקשאַפט און האָפענונג, אָט דער חוט המשולש־עבודה, וואָס די רביים האָבען משריש געווען בּאַ חסידים אין התועדות החסידים, ווען מ'געהט אַ חסידישען אהבת אחים טאַנץ.

קטע מקונטרס חי' אלול ה' תשי"ג ע' 34

(קטע משיחתו הק' של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [13]) בסעודת שבע ברכות די"ז אלול, בליל אור ליום ח"י אלול תרנ"ז, בהנוגע להניגון המיוחס אל הצדיק ר' מיכעל'ע זלאָ־טשובער שניגן אותו לפני מורנו הבעש"ט נ"ע).

י"ז אלול תרנ"ז.

הצדיק ר' מיכל'ע מזלאטשוב הי' אחד ממסדרי ניגונים לפני הבעש"ט נ"ע.

כ"ק אאמו"ר הרה"ק [13]) הואיל להגיד:

קבלה בידינו, אשר ניגון זה קראו הבעש"ט נ"ע בשם: „התעוררות — רחמים רבים ניגון".

אויף דעם ניגון האָט מיר דער טאַטע — הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש — געזאָגט, אַז עס איז בקבלה, וואָס ער האָט געהערט פון פאָטער — הוד כ"ק אדמו"ר צמח צדק — בשם כ"ק זקנו אדמו"ר הזקן, וואָס דער רבי האָט מקבל געווען ממורו הרב המגיד ממעזריטש, שהוא הי' נוכח באותו מעמד, אשר קודם ההסתלקות צוה הבעש"ט לנגן את ההתעוררות — רחמים — רבים ניגון שחיבר הצדיק ר' מיכל'ע מזלאָטשוב, וכשכלו לנגן הואיל הבעש"ט לאמר:

איך בין מבטיח לדורותיכם, אַז ווען, און וואו, און ווער עס וועט זינגען דעם התעוררות רחמים רבים ניגון מיט אַ תשובה התעוררות, איז אין וואָס פאַר אַ היכל איך וועל זיין, וועל איך הערן, — עס געפינען זיך מלאכים וואָס ברענגען ידיעות און בשורות, צו נשמות — און איך וועל אויך מיטזינגען און מעורר רחמים רבים זיין אויף די בעלי תשובה זינגער.

...אח"כ הואיל כ"ק אאמו"ר [13]) לומר:

כ"ק אאמו"ר — כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש — ביאר לי את נשמתם של רוב הניגונים המיוסדים — ז"א התוכניים, ובתוכם את נשמתו ותוכנו של „התעוררות — רחמים — רבים" ניגון, המיוחס לר' מיכעל'ע מזלאָטשוב לאמר:

די נשמה פון דעם ניגון איז: אשה קשת רוח אנכי, און דער תכן פון דעם ניגון איז ואשפוך את נפשי לפני הוי'. (ראה שם בארוכה).

קטע משיחת א' דחגה"פ תש"ח.

החסיד ר' מיכאל דוואָרקין שר הניגון הידוע של ר' מיכל'ע זלאָטשעווער, אח"כ אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שפעם א' ניגן הרמ"ד הנ"ל את הניגון הזה לפני כ"ק אאמו"ר הרה"ק [13]) בראָסטאָוו, ואמר כ"ק אאמו"ר, שמאד נהנה מהניגון והתבטא:

„אין דעם ניגון הערט זיך בעל שם..."

הערה: רמ"ד מנגן ניגון זה בסגנון אחר — כי יש בניגון זה ב' נוסחאות כנ"ל — ובספרנו רשמנו אותו כנוסח, שהיו מנגנים אותו קבוצת המנגנים בליובאַוויטש.

ניגון כב.

קול ביער לה„שפאָלער זיידע" נ"ע

ניגון של ד' בבות עם שיר מיוחד. כל בבא מנגנים ג' פעמים: בלשה"ק, בשפת אידית ובשפת אוקריינית, ואחר כל בבא בא חרוז חוזר — „צושפיל". הניגון הזה הוא השתפכות הנפש על גלות השכינה וגלות עם ישראל. לפי המסורה, הצדיק הנסתר ר' ארי' ליב בר' ברוך, שקראו אותו „הסבא משפאָלע", — „דער שפאָלער זיידע" — שמקום מגורו הי' עיר שפאָלע באוקריינא, הי' מנגן הניגון הזה קודם קריאת שמע שעל המטה או לפני תיקון חצות.

ה„סבא משפאָלע" הי' לו חוש באהבת ישראל, והי' איש נלהב מאד [14]).

---

13) אדמו"ר הרש"ב.

14) ראה קובץ „היום יום" תש"ג ע' מ"א וספר השיחות קיץ ה' ש"ת שיחת ליל שש"פ.

ניגון כד.

„האפ קאזאק" לה„שפאלער זיידיי" נ"ע.

הצדיק „דער שפאלער זיידע" הי' דרכו בקודש לנסוע ממקום למקום בערי אוקריינה ורוסי' הלבנה, בשביל אוסף כספים לפדיון שבוים ולקרב לב ישראל לאביהם שבשמים. בתוך ניגוניו נמזג הרבה מרוח הסביבה, כי דרכו הי' לעבד את ניגוני אכרי השדה ששמע ולשכלל לניגוני חסידים, והי' שר עפ"י רוב, בשפת הגוים. הניגון הזה נמשך בתנועות של שמחה ותקוה חזקה, ובהגיעו לרום ההתרגשות קורא בקול רם ואמיץ: „האפ־קאזאק", ע"ד הקאזאקים שברוסי' שהיו מפורסמים בגבורתם ואומץ לבבם ועמדו בשורה הראשונה במערכת המלחמה.

המנהג בליובאוויטש לשור את הניגון „האפ קא־זאק" בסעודת שמח"ת ובסעודת אחש"פ [15]).

ניגון כה

השתפכות הנפש, לר' מענדעלי' מהאראדאק נ"ע.

הרה"ק ר' מענדעלי' מהורדוק הי' תלמידו המובהק של המגיד ממעזריטש ובעל מחבר „פרי הארץ". הניגון, שמיוסד על חרוז באידית, הוא תנועה של השתפכות הנפש, המבעת אהבה ותשוקה של כנסת ישראל להקב"ה.

ניגון כו

„קדיש" לר' לוי יצחק מבארדיטשעוו נ"ע.

ה„קדיש" עם שיר התפלה של הצדיק ר' לוי יצחק מברדיטשוב נודע ומפורסם בעולם. אמנם כאן נרשם הניגון הן בנוסח תיבות השיר והן בהניגון גופא, כפי שמקובל אצל חסידי חב"ד. הצדיק ר' לוי יצחק מברדיטשוב הי' שר את הניגון הזה קודם הקדיש שלפני תפלת מוסף בר"ה ויוכ"פ.

ניגון כז.

ניגון לברכת כהנים
(נסדר מהקאפעליע [16]) של כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע).

קטע משיחת יום ב' דחגה"ש תרצ"ט.

בבואנו מרוסי' לריגא בתחלת שנת תרפ"ח, הנה הרגל הראשון ששמענו שם ברכות כהנים הי' בחג הפסח. בשמעי את הניגון שהכהנים מנגנים בברכת כהנים, האט זיך דער ניגון איינגעבאקען אין הארצען. כ'האב דערהערט דעם „בחשאי וברעותא דליבא". עס האט זיך געהערט אין דעם ניגון העלאה והמשכה. יברכך, העלאה, וישמרך, המשכה, הוי', עצמות. איך האב זיך נאכגעפרעגט אויף דעם מקור פון דעם ניגון, האט מיר דערצעהלט החסיד הישיש רש"י הכהן, אז אזוי געדיינקט ער פון אלטע חסידים, שהיו מנגנים הניגון הזה בעת ברכת כהנים וכן אמר לי עוד אחד מהחסידים דשם.

לערנענדיג אין חסידות דעם ענין פון ברכת כהנים זעהט מען, ווי דער ניגון איז מכוון לפי הכוונות, ששה העלאות וששה המשכות.

דער ניגון איז א לבוש להענין, דער ניגון איז מעהר ניט ווי א לבוש, אבער ווי א אויסגעגאסענער לבוש, ווי דער מיטעלער רבי — הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי — רעדט אין דעם ענין פון בגדי כהונה, אז עס איז פאראן ג' מיני לבושים, פאראן א אויפגעניי־טער לבוש, און פאראן ווי א אויסגעגאסענער לבוש, וואס איז מגלה אלע פרטים, און אזוי איז דער ניגון פון ברכת כהנים.

משיחה פרטית של כ"ק אדמו"ר שליט"א להמסדר ספר הניגונים, תמוז תש"ד.

...הניגון של ברכת כהנים הוא מאד עמוק ומכוון. שמעתיו בפעם הראשון בריגא מזקני כהנים החסידים. ור' שמואל יעקב כץ הכהן סיפר לי ששמע מזקנו ר' וועלוויל, שהי' אחד מה„קאפעליע" של אדמו"ר האמצעי, אשר פעם א' ביקש האדמו"ר האמצעי את מנהלי הקאפעליע, לחבר ניגון מיוחד מתאים בשביל „ברכת כהנים" בעת נשיאת כפים. חברי הקאפעליע לקחו עצמם להעבודה ואחרי זמן מה יצרו ניגון חדש ושרו אותו לפני האדמו"ר ולא מצא חן בעיניו, וכן הי' איזה פעמים עד אשר חיברו הניגון הזה ומצא נשיאות חן מיוחד אצל האדמו"ר האמצעי ואמר אז: „אין דעם ניגון זיינען דא תנועות פון מרירות און שמחה אין דעם ענין פון תקוה".

לפלא בעיני מדוע לא שרו את הניגון הזה בעת נשיאת כפים, בעת האחרון בליובאוויטש. ואולי פסקו מלנגנו בימי אא"ז אדמו"ר הצ"צ, שהי' מלשינות גדולה עליו בחוגי הממשלה. ידוע אשר אדמו"ר האמצעי נהג נשיאותו ברמה וברחבות גדולה, „מלכות'דיג אין אלע ענינים", והי' לו קאפעליע מיוחדה, אשר אחדים מהכלי נגינה נשמרו גם בעת האחרון בבית רבי בליובאוויטש — טסים גדולים שדופקים זה בזה. — אמנם אח"כ בימי האדמו"ר הצ"צ נפסקה התנהגות הרחבה והעשירה, מפני המל־שינות ובעיקר בשנות ת"ר—תר"ג, שאז כל הדרכים שהובילו לליובאוויטש היו מלאים מרגלי חרש, —

15) ראה שיחת אחש"פ תש"ד.
16) ראה לקוטי רשימות אות נ"ז ולעיל ניגון כ"ז.

דעדעקטיווס — לראות ולרגל מי המה הבאים להרבי דליובאוויטש, כי המלשינות היתה שהאדמו"ר מכין „מרידה" במלכות, ויסד ניגון מיוחד לנגן בעת תקומת המרידה, והניגון הזה מנגנים בר"ה... בעת ההיא עשו הרבה חיפושים בבית האדמו"ר והיו מטעם זה מוכרחים לצמצם בההנהגה הרחבה, ויכול להיות שזה גרם ג"כ להפסיק מלנגן את הניגון הזה של ברכת כהנים.

ניגון כח.

ניגון הגדול לר' אהרן מסטראשעלע נ"ע.

הרה"ק ר' אהרן הלוי מסטראשעלע, בעהמח"ס „עבודת הלוי" ועוד ספרים, הי' אחד מהתלמידים היותר גדולים של כ"ק רבינו הגדול. הניגון שחיבר הוא מעין דמותו וצביונו של ניגון רבו, בן ד' בבות. מתוך תנועות הניגון הזה, המביעות התרוממות הנפש, עמקות המחשבה והתרגשות הלב, אתה מכיר את שיטתו בחסידות.

ניגון כט.

ניגון מיוחס לר' אהרן מסטראשעלע נ"ע.

לעומת הניגון הגדול — ניגון כ"ח — שהוא מרוכז בעיקרו בעמקות המחשבה, הנה בהניגון הנוכחי משתתף ביותר, רוחב הלב בשמחה ועונג הנפש באלקות.

ניגון ל.

ניגון לר' משה ווילענקער נ"ע.

החסיד ר' משה ווילענקער הי' מהחסידים המ־פורסמים של כ"ק אדמו"ר הזקן, ומרגלא בפומי' לשור את הניגון הזה.

ניגון לא.

ניגון דבקות, מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע.

זקני החסידים מיחסים ניגון זה לכ"ק אדמו"ר הצ"צ, אם שחיבר אותו בעצמו או מי שהוא מהחסי־דים שר אותו לפני האדמו"ר וזכה לנשיאת חן, והאדמו"ר הי' רגיל לשור אותו בכל הזדמנות, ולכן נקרא על שמו. הניגון הזה כולו אומר שירה נפשית, מרירות עצומה מהולה בתנועות של תקוה ושמחה, והשתפכות הנפש בכסופים אלקיים.

ניגון לב[17].

ניגון דביקות

מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע בעת השתטחות על קבר אמו, הרבנית דבורה לאה נ"ע.

ניגון זה הוא „תנועה" קצרה שכולה דבקות, געגועים נפשיים ורטט חרישי מתעלומות נקודת הלב.

ניגון לג.

ניגון דבקות לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל בן הצ"צ נ"ע.

כ"ק אדמו"ר הרב ר' יהודא ליב, — מהרי"ל — בנו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע. הניגון מפורסם בין חסידי חב"ד ושרים אותו כמעט בכל התוועדות חסידים, ונמנה בין ניגוני חב"ד היסודיים.

ניגון לד.

דבקות־חב"ד לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל בן הצ"צ נ"ע.

דבקות־חב"ד שהי' מנגנו בעת תפלתו באריכות. מתוך התנועה הראשונה שמתחלת בקול רם מעין צעקת הלב פתאומית, אתה מכיר, שיוצאת מתוך לב רותח, כשהוא מתרגש באמצע התפלה בהתפעלות עזה מהתבוננות עמוקה באלקות, ובתנועות הניגון הבאות אחרי' נרגש תענוג נפשי בכיסופים וגעגועים אלקיים.

ניגון לה, לו, לז, לח, לט.

ניגוני ר' הלל מפאריטש נ"ע[18].

הרב החסיד ר' הלל מפאריטש, אב"ד בעיר באברויסק, בעהמח"ס פלח הרמון ועוד, מהתלמידים המובהקים של כ"ק אדמו"ר האמצעי וכ"ק אדמו"ר הצ"צ, הי' מנגן נפלא. אחד מדרכי ואופני חינוכו — את האברכים הצעירים, ששלחו אליו האדמורי"ם הנ"ל לחנכם בדרכי החסידות — הי' ללמדם ניגונים חסידיים, ואיך לנגנם בהרגש הלב. רב הי' כחו של ר' הלל בנגינה. ניגוני הר' הלל מפאריטש מצטיינים בבטוים החריפי של עמקות המחשבה, כשהיא אחוזה וקשורה בהתרגשות והתפעלות הלב.

ניגון מ.

ניגון לר' פסח ממאלאסטאווקע בשפת רוסית הלבנה.

החסיד ר' פסח ממאלאסטאווקע, מצעירי חסידי

17) הניגון הזה נמסר לספרנו ע"י הרב יצחק דוב אושפאל שקיבלו מזקני חסידי חב"ד בעיר קורעניץ, פלך ווילנא.

18) ראה ליקוטי רשימות אות מח.

אדמו"ר הזקן ואח"כ מהחסידים הגדולים של כ"ק אדמו"ר האמצעי וכ"ק אדמו"ר הצ"צ, הי' דרכו לנגן בשפת רוסית. הניגון הזה הוא רק איזה תנועות. נעימת הניגון — בסגנון שירי האכרים הרוסים — כמו תוכנן הפנימי של התיבות מביעות ביטול היש, ביטול עצמאי, עד שאינו מרגיש כלל שום מחסורים גשמיים ובמילא אין לו שום דבר שיעכבהו מלהיות תמיד בקו של שמחה בעבודת ה'.

ניגון מא.

ניגון מסלאַוויטאַ מיוחס להאחים הרבנים שפירא נ"ע — המדפיסים דסלאַוויטא

אגדת חסידים מספרת: כשהוליכו את האחים הרבנים שפירא בגזירת המלכות — כתוצאה של מסירה ומלשינות ידועה — לעונש הכאת מלקות רצועות, בין שתי שורות חיילים מזוינים, — נגנו הרבנים הנ"ל את הניגון הזה, שמביע התרוממות הנפש, תוקף גאון יעקב ובטחון בהשם.

ניגון מב.

ניגון לחסידי צ"צ נ"ע.

הניגון מרנן את הלב ומעורר שמחת הנפש באלקות.

ניגון מג.

ניגון מיוחס לחסידי הצ"צ נ"ע.

הניגון הזה נמסר לידינו מר' שמואל גאנעלעס, ששמע אותו בליובאַוויטש מא' מנכדי אדמו"ר הצ"צ, שהי' מיחס את הניגון הזה להצ"צ או לחסידי הצ"צ.

ניגון מד.

ניגון מראַסטאָוו, הנק' בשם „דעם רבינ'ס ניגון".

כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע הי' רגיל לנגן ניגון זה בש"ק וביו"ט ובכל יומא דפגרי, בעת היותו, בימי המלחמה העולמית הא' בשנות תרע"ו-תר"פ, בעיר ראַסטאָוו. הניגון מביא לידי התעוררות חשבון הנפש וגעגועים לאלקות.

ניגון מה.

ניגון להרי"מ מפאָלטאַווא נ"ע.

הרב החסיד והרה"ג ר' יעקב מרדכי בעזפאַלאָוו, רב בעיר פאָלטאַווא, מי שהי' מהחסידים המפורסמים של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, הי' מתפלל בנעימה בדבקות חב"ד עם ניגון הזה, המלא רגש ורעידת נשמה.

ניגון מו.

ניגון מניקאָלאַיעוו הנק' בשם: „דער בינוני".

מחבר הניגון הזה הוא השו"ב ר' אהרן כאַרי־טאָנאָוו מניקאָלאַיעוו. הניגון הזה מצא חן מיוחד אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאַוויטש וקראו: „דער בינוני" — שמכוון למדריגת הבינוני המבואר בספר ה„תניא" —. תנועות הניגון הזה הן מיוחדות במינן, אין בהן כ"כ מיופי חוקי הנגינה הרגילה, אבל ספוגות וממולאות הנן רגשות הלב וביטוי הנפש, עד בלי גבול. כשתרצה לומר, התנועות האלו יוצאות מכלל תחומת של נגינה ונכנסות לכלל אמירה ודיבור בבחי' נפשי יצאה בדברי. תנועות הניגון עולות ויורדות, תובעות ודורשות ומבלי הכן מוכרח הנך לנגנו בסגירת עינים, ובריכוז המחשבה והלב. ה„בינוני" נושא בתוכו רכוש נפשי־פיוטי, ואין פלא שכ"ק אדמו"ר שליט"א מחבבו כל כך.

מחלקה שלישית

(מז—קעא)

כוללת ניגוני חב"ד לזמנים שונים, ונחלקים לז' שערים: שער א', ניגוני שבת ויום טוב (מז־צו); שער ב', ניגוני תפלה לימים נוראים (צז־צט); שער ג', ניגוני התועדות חסידים (ק־קל); שער ד', ניגוני געגועים (קלא־קלח); שער ה', ניגוני שמחה (קלט־קנט); שער ו', ניגוני ריקוד (קס־קסט) ושער ז', ניגוני נצחון (קע־קעא).

שער א

ניגוני שבת ויום טוב (מז—צו)

כאן מובאים ניגונים חבדיי"ם, שיצרו ויחברו החסידים יודעי נגן בזמנים שונים בתקופה חבדי"ת. הניגונים האלה רובם ככולם מלאי תוכן ורגש נפשי, ומשמשים כלי מבטא להתבוננות המוח והתפעלות הלב.

המנהג אצל חסידי חב"ד לשורר עפ"י רוב ניגונים בלי צירוף תיבות, ואפי' בשבת ויום טוב רוב חסידי חב"ד אינם אומרים „זמירות"[19], רק שרים ניגונים פשוטים בלא תיבות. ואמנם יש מספר ניגונים ששרים אותם בצירוף חרוזים שונים והצגנום בראשונה בשער זה.

19) ראה לקוטי רשימות אות ס"ב.

ניגון מז.

ידיד נפש.

הניגון „ידיד נפש", ניגנו קבוצת התלמידים המנגנים בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש במקהלה, וכמה פעמים ניגנו אותו לפני כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע ומצא חן בעיניו.

ניגון מח.

אזמר בשבחין.

הניגון הזה מיוחס להרה"ח ר' הלל מפאריטש [20], שהי' מנגנו בזמירות „אזמר בשבחין" בסעודת ליל ש"ק.

ניגון מט.

אסדר לסעודתא.

הניגון הזה מקובל אצל הרבה מחסידי חב"ד לנגנו בזמירות „אסדר לסעודתא", בסעודת יום ש"ק. הערה: הניגון (מח) של אזמר בשבחין וכן הניגון (מט) של אסדר לסעודתא, מנגנים על כל סדר הפזמונים של הזמירות האלו, כפי שנסדרו עפ"י האריז"ל, ובספרנו הצגנו לדוגמא רק ב' הפזמונים הראשונים.

ניגון נ—נא.

טל יעסיס, טל בו תברך מזון.

ניגון חסידי־חזני, חיברו א' מהאחים חאַריטאָ־נאָוו מניקאָלאַיעוו, וכאשר הרב ר' שמואל בעזפּאַ־לאָוו [21] הביא את הניגון בפעם הראשון לליובאַ־וויטש בחגה"ס תרנ"ט, מצא חן בעיני כ"ק אדמו"ר הרש"ב וציוה לנגנו במשך כל חגה"ס. והמעשה שהי' כך הי':

קטע משיחת ליל ב' חגה"ס תש"ה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א בקש את החזן ר"ש קאַנ־טאראָוו לשיר את הניגון „במשמנינו אל יהי רזון" מתפלת „טל" וסיפר:

בשנת תרנ"ט בחגה"ס היו הרבה תלמידים בישיבת תומכי תמימים בליובאַוויטש, שהתכוננו לעמוד אחר חגה"ס למבחן הצבא ברוסי' (פריזיוו), וציוה אז הוד כ"ק אאמו"ר — אדמו"ר הרש"ב — לשיר את הניגון „במשמנינו אל יהי רזון" וניגנו אותו במשך כל ימי חג הסוכות. הוד כ"ק אאמו"ר אמר אז להתלמידים התמימים: איהר טוט „במשמנינו",

20) ראה לקוטי רשימות אות מח.

21) בנו של הרה"ח רי"מ מפּאָלטאווא.

זאָג איך אייך צו, אַז — „אל יהי רזון". עס איז אַ שווערער פעקעל, אָבער איך ווייס וואָס איך נעם אויף זיך. אייער „משמנים" זאָל זיין אין תורה ומצות עפ"י דרכי החסידות, זאָג איך אייך צו, אַז „אל יהי רזון". וסיים: שבעת שינגנו הניגון יחשבו שיהיו חיילים בצבא ה'.

ניגון נב

וכל מאמינים.

בניגון הזה שר החזן, החסיד, המנגן המצוין ר' יחיאל האַלפּערן, החרוז וכל מאמינים, בהתפללו לפני התיבה בר"ה ויוהכ"פ בליובאַוויטש, בשנות תרס"ד — תרפ"ה.

ניגון נג.

הנרות הללו.

הניגון הזה שרו תלמידי ישיבת תומכי תמימים בליובאַוויטש במקהלה בימי חנוכה.

ניגון נד.

שושנת יעקב.

כנ"ל, וגם שרו אותו בחג י"ט כסלו בשינויי התיבות כדלקמן: שושנת „חסידים" וכו'. ברוך „אדמו"ר הזקן" וכו', ארור „אביגדור המסור" וכו'.

ניגון נה.

פדה בשלום נפשי, ניגון לחג הגאולה י"ט כסלו.

בחג הגאולה י"ט כסלו, שבו יצא לחירות כ"ק אדמו"ר הזקן, שרים חסידי חב"ד הניגון הזה עם התיבות של פסוקי תהלים: פדה בשלום וגו' (תהלים נ"ה) במקהלה, לזכר הנס.

ניגון נו.

ניגון לר' אהרן חאַריטאָנאָוו שו"ב
לחג הגאולה י"ב—י"ג תמוז.

הניגון הזה סודר מר' אהרן חאַריטאָנאָוו, שו"ב ומנגן מצוין מניקאָלאַיעוו, לכבוד חג הגאולה י"ב תמוז, אשר בו יצא לחירות ממאסרו כ"ק אדמו"ר הרב יוסף יצחק שליט"א מליובאַוויטש, שאסרוהו בעד עבודתו הק' במסירת נפש ממש, על הרבצת תורה וחיזוק היהדות ברוסי' הסוביטית. תנועות הניגון מביעות הרף נפש להשי' ולתורתו, ואיתן תוקף האמונה מבלי חת, נגד כל מונע ומעכב לדרכי התורה והמצוה, במס"נ ממש.

אוצר החכמה

ניגון נז.

ניגון לר' אלי' חיים אלטהויז מניקאלאיעוו.

החסיד רא"ח אלטהויז הי"ד לא הי' מחבר ניגונים, אלא מפני שהי' רגיל לשיר את הניגון הזה לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א נקרא הניגון על שמו. גם התיבות: „איינס, צוויי, דריי, פיר", וכן הקריאה: „טאטע", הן אותיות הנגינה המיוחדות להרא"ח אלטהויז, שהי' רגיל ללוות הניגון בתיבות הללו ליפוי השירה.

ניגון נח.

ניגון מניקאלאיעוו

עיר ניקאלאיעוו היתה מרובה באוכלוסין מחסידי חב"ד וביניהם היו מנגנים בעלי כשרון, והרבה ניגוני חב"ד מתיחסים לעיר חסידים זו. ניגוני ניקאלאיעוו, כעיר בחבל אוקריינא, הצטיינו בביטוים רוחב הלב וגעגועי הנפש.

ניגון נט.

ניגון לר' אשר מניקאלאיעוו נ"ע.

החסיד ר' אשר גראסמאן שו"ב בניקאלאיעוו באוקריינה, ממחונכי הרה"ח ר' הלל מפאריטש ומחסידי אדמו"ר מהר"ש ואח"כ מאדמו"ר הרש"ב. מלבד מעלתו בתורה ובחסידות הי' לו חוש נפלא בנגינה.

קטע משיחת ש"ק חיי תש"א.

אחרי שניגנו את הניגון של ר' אשר מניקאלאיעוו שו"ב, סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א, אשר הניגון הזה שמע בפעם הראשון בשנת תרס"א, בהיותו על שמחת נישואין במשפחת דודו ומחותנו הר"מ הארינשטיין בקיוב. נסע אז בשליחות אביו — הוד כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע — בעניני הכלל והי' אז גם בעיר בערדיטשעוו על ציון הרה"ק ר' לויק בערדיטשעווער ואח"כ נסע להחתונה. עמו יחד נסע ללוותו החסיד ר' אשר שו"ב מניקאלאיעוו, שהי' לו חוש טוב בנגינה, ושמעו אז מהניגון הזה רק שתי הבבות הראשונות מהמנגנים בכלי זמר. בבואו אח"כ לליובאוויטש, שר החסיד ר' אשר הניגון הזה לפני כ"ק אאמו"ר נ"ע, „איז דאס דעם טאטען זעהר געפעהלען, אט די תנועות פון געגועים ברצוא ושוב און דער טאטע האט דערביי געזאגט: מיט דעם ניגון קאן מען גוט דאווענען, מ'קען גוט אויסוואשען די כלי, מיט הייסע טרערען, און עס העלפט צו פתיחת הלב".

כשנסע אח"כ הר' אשר לביתו לניקאלאיעוו ולמד הניגון לר' אהרן חאריטאנאוו שו"ב שהי' מנגן נפלא ומחבר ניגונים, הוסיף עליו ר' אהרן כנפים און דאס איז אט דער ניגון.

קטע משיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ו.

...וכשבא החסיד ר' אשר שו"ב מניקאלאיעוו לכ"ק אאמו"ר הרה"ק בנאות דשא בחו"ל על פורים תרס"א, וניגן את הניגון הזה כפי שתיקנו וסידרו ושכללו ר"א חאריטאנאוו, אמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אין דעם ניגון שפיגעלט זיך אפ די פארלוירענקייט פון א חסיד מצד מעשיו און זיין האפען אויפן רבין.

כשמסר אח"כ ר' אשר הדברים האלה לר"א חאריטאנאוו שו"ב, אמר בהתרגשות: דער רבי זעהט, וויפיל פנימיות הלב דער ניגון האט מיר געקאסט.

קטע משיחת שבת חוהמ"פ תש"ו.

איך האב געהערט פון הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק[21]), בשם אביו אאזמו"ר מוהר"ש, וואס ער האט געהערט פון אאזמו"ר הצמח צדק, אז ניגוני חב"ד זיינען אחד משני פנים, אדער זיי קומען פון חב"ד אדער זיי זיינען מגלה חב"ד. אויף דעם ניגון — ר' אשר ניקאלאיעווער'ס — האט דער טאטע[13]) געזאגט, אז ער איז פון די פרשה וואס איז מגלה חב"ד.

קטע משיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ח.

מען האט אמאל גערעדט; אז עס זיינען דא ד' מדריגות אין ניגונים, דער ניגון פון ר' אשר'ן איז די דרגא הד'. דאס איז ניט פון די ניגונים מיוחסים, וואס איז מיוחס צו א רבי'ן, נאר דאס איז א ניגון וואס איז בא מן החוץ, וואס איז דער ענין פון עשי', וואס עשי' דערלאנגט לעילא, העכער פון אלע עולמות.

ניגון ס.

„דער פאסטוך".

שמו מורה על תוכנו, שמשתייך לסוג הניגונים הנק' „וואלאחען", על שם שסופגים בתוכם תנועות שירה המושרות ע"י רועי השדה במדינת וואלאחיי.

הניגון הזה יש בו הרבה מיופי ומתיקות השירה, ותנועותיו העמוקות ונעימתו העריבה מעוררות חשבון הנפש, רגשי חרטה, בקשה ותחנון, ותקוה לה'.

ניגון סא.

ניגון לר' זלמן זלאטאפאלסקי נ"ע.

החסיד ר' זלמן זלאטאפאלסקי — משכיל אלקי ועובד ה', מהחסידים המקושרים של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש ואח"כ של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע.

הניגון הזה משמש הבעה נאמנה לגעגועי וכיסופי הנפש החבויים בעמקי ובמסתורי הלב, ומעורר זכרון ימים נעימים ובהירים במחזה אלקית נהדרה.

קטע משיחת י"ג תמוז, תרצ"ב.

בשנת תרע"א, כשהיינו במענטאן הלכתי פעם עם הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק[13]) לטייל על חוף הים. בפנת זוית של נוף טבע מפליא, בין הים ויער אילנות, הראה לי הוד כ"ק אאמו"ר ספסל אחד בין סבכי היער, וסיפר לי אשר על ספסל זה ישב מלפנים — בשנת תרמ"ה, ג' שנים אחרי הסתלקות אדמו"ר מוהר"ש נ"ע — החסיד ר' זלמן זלאַטאָפּאָלסקי כשהוא עמוק במחשבותיו, ושר את הניגון הנ"ל בדבקות גדולה איזה שעות רצופות. הוד כ"ק אאמו"ר הרגיש בו בהלכו דרך זה לטיול ולא רצה לבלבלו מדביקותו והביט בפניו וראה שעיניו סגורות ודמעות זולגות על לחייו וכולו מתלהב בניגון חבד"י הזה, ואמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: קוקענדיג אויף איהם — אויף ר' זלמן'ען — האָט זיך אָפּגעשפּיגעלט אַ געגועים לעבען פון אַ חסיד, וועלכער האָט פאַרלוירען זיין רבין אין גוף כמה שנים און אין ציור הרוחני איז — כאלו עומד לפניו.

קטע משיחת ש"ק חוהמ"ס תש"ו.

שרו הניגון הידוע של החסיד ר' זלמן זלאַטאָ־פּאָלסקי, אחרי שסיימו הניגון אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק[13]), האָט מיר אַמאָל אין מענטאָן געפירט וויזען, וואו ר' זלמן זלאַטאָפּאָלס־קי איז געזעסען על חוף ימא און געזונגען דעם ניגון און בשעת מעשה געטראַכט אַ חסידות וואָס ער האָט געהערט פון רבי'ן מוהר"ש, די מעשה איז געווען מיט אַ צייט פריהער.

ר' זלמן איז דאַמאָלסט געקומען צום טאַטען אין מענטאָן און האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ באַנק און זיך פאַרדבק'ט אין א ניגון, טראַכ־טענדיג דערביי אַ מאמר חסידות פון רבי'ן מהר"ש נ"ע. ער האָט ניט געוואוסט, אַז דאָ ניט ווייט וואוינט דער טאַטע. דערווייל איז דער טאַטע פאַרבייגעגאַנ־גען און געזעהן ר' זלמנ'ען ווי ער זיצט פאַרדבק'ט אין אַ ניגון, האָט ער עם ניט געוואָלט מפסיק זיין. שפּעטער האָט איהם דער טאַטע געפרעגט, וועלכען מאמר ער האָט בשעת מעשה געטראַכט. ר' זלמן איז ניט געווען קיין רך הלב, פונדעסטוועגען אַז דער טאַטע האָט איהם דאָס געפרעגט, האָט ער אַ גאַס געטאָן מיט טרערען און עס האָט איהם פאַרכאַפּט דער אָטעם, אַז ער האָט ניט געקענט ריידען. ווען ער האָט זיך באַרוהיגט האָט ער געזאָגט, דער רבי[22]) האָט געזאָגט דעם און דעם מאמר, אין דעם און דעם שבת.

ניגון סב.

„זשעבינער קאָפּ".

הטעם שקוראים את הניגון הזה בשם „קאָפּ", סיפר החסיד ר' מיכאל דוואָרקין, מה ששמע מפי הרה"ח ר' דוב וואָלף מיעקאַטערינעסלאַוו, אשר הניגון הזה שלח החסיד המפורסם ר' פסח ממאלאס־טאָווקע[23]) במתנה להרה"ח ר' הלל מפאריטש[24]), והמעשה שהי' כך הי'.

התסיד ר' פסח ממאלאסטאָווקא הי' פעם בליובאַוויטש אצל כ"ק אדמו"ר ה„צמח צדק", ואז הי' שם אברך א' מבאברויסק שבא בפעם הראשון לליובאוויטש והזדמנו בפונדק אחד. כשנודע להר"פ, שהאברך הוא מעיר באברויסק מקום משכנו של הרה"ת ר' הלל, שהי' אב"ד דעיר באברויסק, אמר הר"פ להאברך : אני אלמוד אותך ניגון ותמסרו לר' הלל בתור מתנה משמי, ולמד אותו הניגון הזה. כשהאברך שב לביתו לבאָברויסק לא הרהיב עוז בנפשו לילך להר"ה, הרב דמתא, שהי' מפורסם בחסידותו ובצדקתו, ללמדו הניגון. לא ארכו הימים והזדמן האברך על סעודת ברי"מ של אחד החסידים, אשר שם הי' ג"כ הרה"ח ר' הלל מוסב בראש השולחן. האברך ישב מרחוק יחד עם חבריו האברכים הצעירים והתחילו לנגן ניגונים חסידיים, ובתוך כך נזכר האברך הנ"ל את הניגון שלמדו הר"פ ממאלאסטאָוו־קאַ וסיפר לחבריו מכל המאורע. המסובים שישבו אצלו מסרו תיכף להרה"ח ר' הלל שישנו פה אברך שבא מליובאַוויטש שיש לו שליחות אליו מהרה"ח ר' פסח, וציוה אותו ר' הלל שיתקרב וינגן הניגון לפניו וכן עשה. כשגמר האברך לשור את הניגון אמר הרה"ח ר' הלל : „דער ניגון איז געמאַכט מיט קאָפּ".

והתחיל ר' הלל להתייעץ מה לעשות עם הניגון הזה, כי מנהגו של ר' הלל הי' אשר הג' ניגונים שהי' שר בסיום תפלת נעילה ביוהכ"פ הי' מנגנם אח"כ בבואו לליובאוויטש קודם אמירת דא"ח של כ"ק אדמו"ר הצ"צ, והיות שכבר הי' אחר חגה"ס וכבר יש לו הג' ניגונים הנהו במבוכה מה לעשות עם הניגון הזה, ואמר : דעם ערשטען ניגון קען מען שוין ניט משנה זיין, זינגען עם אַלס דעם צווייטען ניגון אין זה מכבודו של הר' פסח'קע, וועט מען דערי־

22) אדמו"ר מוהר"ש.
23) ראה בהציונים ללקוטי רשימות נו' 20.
24) ראה שם, נו' 24.

בער עס זינגען, אלס דעם דריטען ניגון, וואס פאר חסידות.

ניגון סג.

„זשעבינער הארץ".

עיר זשעמבין היתה מעולם מלאה חסידים אנשי חב"ד, משכילים ועובדים ה'. גם הניגונים שחיברו — או ניגנו — נתחלקו לב' סוגים: ניגונים מוחיים, — „מוח ניגונים" — וניגונים לבביים, — „הארץ ניגונים" — ועל שם זה נקרא הניגון הראשון „זשע־בינער קאפ", כלומר ניגון שמביע מחשבת והתבו־ננות המוח של „המשכיל" אלקי — ובפרט לפי המסורה של ר' מיכאל דווארקין המובא לעיל — והשני „זשעבינער הארץ", להיותו יותר ביטוי הלב של ה„עובד" ה'.

אוצר החכמה

ניגון סד.

„דער פלפול"

ניגון בן חמש בבות, אשר מהלך שלוב תנועותיו מבבא לבבא הוא ע"ד קושי' ותירוץ. מה שבבא הקודמת תובעת, דורשת ותמהה — הבבא שאחרי' מצדקת, משתקת ומיישבת, והבבות מטפסות ועולות, סותרות ובונות, מפרקות ומקשות, מתרצות ומיישבות בדוגמת הפלפול התלמודי, וע"ש זה נקרא „דער פלפול".

ניגון סה, סו, סז.

ניגון לר' שלום חאריטאנאוו, שו"ב מניקאלאיעוו.

ר' שלום, א' מהאחים החסידים והתמימים למשפחת האריטאנאוו מניקאלאיעוו, חיבר הרבה ניגונים חבדיי"ם, המעוררים חשבון הנפש וכיסופי הנשמה להתרומם לחיים רוחניים.

ניגון סח.

ניגון לר' יודיל מלאפיץ.

הניגון הזה מסר לספרנו החסיד ר' דובער תאס־קינד, שקיבלו מהתמים ר' יודיל בישיבת תו"ת בליובאוויטש, שהי' נקרא בשם: „יודיל לאפיצער".

ניגון סט.

„דער קרעמענטשוגער ניגון"

הניגון הזה הביאו לליובאוויטש חסידי עיר קרעמענטשוג ועל שם זה נקרא „דער קרעמענטשו־גער ניגון", אבל מקורו הוא מניקאלאיעוו. קרעמענ־

הגדולים, משכילים בתורת החב"ד ועובדי ה' ובעלי לב רחב וזה מתבטא ומשתקף בניגוניהם.

ניגון ע—צו

ניגונים לשבת ויום טוב.

ניגונים חבדיי"ם, המושרים תמיד בפי חסידי חב"ד. רובם ככולם מלאים רגש וספוגים מהתבוננות המוח והתפעלות הלב, ולאשר לא נודע לנו בבירור מי הי' מחברם, קראנום סתם בשם „ניגון לשבת טשוג, עיר באוקריינא היתה מפורסמת עם הסידי' ויום טוב".

שער ב.

ניגוני תפלה לימים נוראים (צ"ז—צ"ט)

„סקארבאווע ניגונים".

כאן נרשמו איזה ניגונים „סקארבאווע" מתפלות ימה"נ כפי שהיו מושרים בליובאוויטש.

קטע משיחות ליל שש"פ תרח"ץ.

נוסח הניגונים הקבועים אצל כלל ישראל — הנק' סקארבאווע — סידרם המהר"ל מפראג. בזמנו הי' עת צרה לישראל וביקש המהר"ל שיגלו לו משמים ניגונים לתפלה, אשר בזה יוכלו כלל ישראל לעורר רחמים העליונים ואז סידר הניגונים האלה. הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק צמח צדק אמר, שהניגונים שסידר המהר"ל מפראג הם משירי הלוים שבמקדש, ולכן היו הצדיקים מקפידים מאד על החזנים האלה, שהיו מוסיפים משלהם בהניגונים הקבועים.

קטע משיחות ליל ש"ק חוהמ"ס תש"ד.

ביים זיידען הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש איז געווען א חזן ר' איסר, ער איז געווען א איש המעלה, ר' איסר חזן פלעגט האבען א באזונדער נוסח אין די תפלות ימה"נ און בעיקר אין די תפלת „עבודה" ביוהכ"פ. ווען ער האט אנגעהויבען די עבודה האט ער געגעבען א געשריי: „אתה", — ולא כדרך החזנים שמתחילים בקריאה „אתה כוננת". — בא כורעים פון די פסקא „והכהנים" האט ער גע־האט א תנועה-ניגון וואס איז געווען מקובל, אז אזוי האט מען געזונגען אין ביהמ"ק. ווען איסר דער חזן פלעגט זינגען בא כורעים איז ניט געווען איינער, וואס זאל ניט מוריד דמעות זיין.

קטע משיחות ליל ש"ק האזינו י"ג תשרי תש"ה.

במשך הדיבור ע"ד החזנים שהיו בליובאוויטש, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

ר' איסר חזן הי' עוד בחיי הוד כ"ק אאזמו"ר

מוהר"ש, אחריו הי' החזן ר' ראובן וואראבייציק, ואח"כ החזן ר' יחיאל האלפערין.

החזן ר' איסר הי' מתפלל ה"עבודה" דיוהכ"פ בנעימה ובדביקות ובעת שהי' אומר "והכהנים" היו דמעות וטפות זעה נוזלות מעל פניו.

הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש הי' מתפלל ביוהכ"פ בחדרו הסמוך לביהמ"ד, אמנם בעת שהחזן אמר "והכהנים" נכנס לביהמ"ד ועזר בהניגון "סקאר־באוועו" הידוע.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [25]) בעת אמרו תפלת "עבודה" היו דמעות נושרות מעיניו על הרצפה והיו שומעים ממנו כל תיבה ביחוד, בעת עזרו להחזן באמירת "והכהנים". פעם אמר תיבת "מפורש" בפ"ע ופ"א "מפורש יוצא" ביחד — היינו החילוק בההפסק, אין דעם אפשטעל. —

ר' יחיאל האלפערין החזן, הי' שנים רבות חזן בעיר מאסקווא. בשנת תרמ"ד נסע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [25]) למאסקווא ור' יחיאל שימש אותו ואז למד הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לר"י את נוסח הנגינה המקובל בתפלת ימה"נ: "עלינו", "והכהנים", "אתה כוננת", "סלח לנו" "כי אנו עמך", ההפסק — דעם אפשטעל — באמירת "וכך הי' מונה אחת" וכו'.

קטע משיחת יום ש"ק חוהמ"ס תש"ד.

דער אלטער רבי האט אויסגעלערענט דעם פעטער רב"ש [25]), ווען ער איז נאך געווען א קינד פון זיבען־אכט יאהר אלע תנועות וניגונים פון די נוסחאי התפלה, וואס מ'רופט "סקארבאוועו", און שטענדיג האט זיך דער פעטער רב"ש מצטער געווען, וואס ער האט פארגעסען איין תנועה אין תפלת ימי הנוראים, וואס דער אלטער רבי האט איהם געלערענט, וואס האט געשטאמט פון שיר הלוים במקדש.

ניגון צז.

ידעתי ה' כי צדק משפטיך.

המנהג בליובאוויטש, שהחזן אומר בקול רם הפסוקים ידעתי וגו', אחר אמירת תפלת "הנני" וקודם הקדיש שלפני מוסף בב' ימים דר"ה ויוהכ"פ. החזן ר' יחיאל האלפערין — ראה אדותו בההקדמה לשער זה — הי' מנגן הפסוקים האלה בניגון הזה.

ניגון צח.

ניגון קודם קדיש מוסף לימים נוראים.

הניגון לקדיש שלפני מוסף ב' ימים דר"ה ויוהכ"פ, כפי שמנגנים אותו ב"ליובאוויטש", מיסודו של החזן ר' יחיאל האלפערין.

25) ראה שם נו' 25.

ניגון צט.

והכהנים.

הניגון — "סקארבאוועו" — ל"והכהנים", שבתפלת עבודה ביוהכ"פ במקום שכורעים, כפי שמנגנים אותו ב"ליובאוויטש".

שער ג.

ניגוני התועדות חסידים (ק—קל)
הנק' "פארברענגענס".

נושא הדיבורים, בעת מסבות והתועדות החסידים הנק' "חסידישער פארברענגען", הוא בעניני חשבון הנפש, התעוררות לקביעות עתים לתורה, עבודת התפלה ותקון המדות לפי רוח החסידות. זקני החסי־דים מספרים סיפורים תוכניים מהרביים הק' וחוזרים על דבריהם ופתגמיהם, שצריכים לימוד והוראה למעשה. חלק גדול בהתועדות כזו לוקחים הניגונים, הפותחים שער להתעוררות הלב והתפעלות הנפש. בעת התועדות בוחרים בעיקר בניגונים רציניים ולבביים, החורשים את תלמי הלב ומגלים את עמקי הנשמה וכיסופי' לאור האלקי.

ניגון ק.

אך לאלקים דמי נפשי.

תנועות הניגון הזה משמשות כעין גשר, המעביר את האדם מגשמיותו וחילונותו לאוירה מעולה וסביבה של קדושה. מבבא לבבא מתגבר הרגש, שמפשיר הכפור והגלידה ומחמם הנשמה בגעגועים של מעלה. הניגון הזה מצא חן מיוחד לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א ושרים אותו עפ"י רוב בתחלת כל התועדות ביו"ט ויומי דפגרא.

ניגון קא.

צמאה לך נפשי.

ניגון חבד"י ישן מחסידים הראשונים שבתקופת החב"ד. חציו הראשון מושר בתיבות הפסוק צמאה וגו', וחציו השני בתיבות שפת רוסית, אשר תוכנן: תביעה להיצה"ר ונפש הבהמית, ומכנה אותם בשם בן כפר שוטה שנסע ליומא דשוקא — "יאריד" — בהעיר הגדולה, ואינו קונה ואינו מוכר, רק עושה מריבה (בין ישראל להקב"ה). הניגון הזה כולו אומר שירה וגעגועים.

ניגון קב.

תשב אנוש עד דכא.

ניגון חבד"י ישן המעורר לתשובה.

ניגון קג.

אשרינו מה טוב חלקנו.

הניגון הזה הוא בטוי של שמחת הנפש בלוית צל של מרירות. מצד אחד מתענג ומאושר אשר זכה להיות בקרן אורה של תורה וחסידות, ומצד השני מתמרמר שאינו עומד על גובהו הראוי.

קטע מספר השיחות קיץ ש״ת, שיחת אחש״פ, אות י״ט.

דער עלטער זיידע, דער רבי צמח צדק, פלעגט זינגען דעם ניגון הידוע, וואס די ערשטע, דעם אל־טען רבי'ס, וויטעבסקער חסידים פלעגען זינגען מיט די ווערטער: אשרינו מה טוב חלקינו אין כחות הגלוים פון נפש האלקית און מה נעים גורלנו אין די כחות הנעלמים פון נשמה.

ניגון קד.

האדרת והאמונה — „שלמה דעם געלן׳ס ניגון״.

ר׳ שלמה מלמד בעיר נעוויל, נקרא בשם „שלמה דער געלער״, ע״ש זקנו הצהוב, איש חסיד נלהב ושמח. הי׳ הולך רגלי מרחק רב מעירו ל„ליובאַ־וויטש״ ותמיד הי׳ בשמחה. רגיל הי׳ לשיר את הניגון הזה בתיבות „האדרת והאמונה וגו׳ ״. בהניגון מתבטא שמחת הנפש ו„ביטול היש״ בבת אחת.

ניגון קה.

אכן אתה אל מסתתר.

תנועה של דבקות והשתפכות הנפש בהפלאת הבורא ית׳.

ניגון קו.

אדיר הוא.

ניגון מושר עפ״י א״ב, בלה״ק ובאידית, המביע אחדות הבורא.

ניגון קז.

הנשמה יורדת לתוך הגוף.

ביטוי של התמרמרות עצומה והתעוררות תשובה פנימית, כתוצאה מהרגשת התעודה האחראית בירידת הנשמה למטה, שהיא צורך עלי׳.

ניגון קח.

אלו ואלו אומרים.

נעימת הניגון מתאימה לזכרון התשובה בתוך זמן השמחה. התיבות לוקחו ממס׳ סוכה דף נ״ג ע״א, מה שהחסידים ואנשי מעשה אמרו בעת שמחת בית השואבה בביהמ״ק.

ניגון קט.

עסען עסט זיך.

ניגון מהחסיד ר׳ טובי׳ בעלקין, בצירוף חרוז באידית, אשר תוכנו הוא: התאוננות ותביעה מעצמו, על חסרון הטוב טעם — געשמאַק — בתורה ובתפלה.

ניגון קי.

„נאַשי קראַמקי״, ניגון בשפת רוסית.

ניגון חבד״י ישן, מתחיל בשפת רוסית ומסיים בפסוקי תקעו בחודש שופר, שובה ישראל. מתאר בדרך משל ומליצה חנויות ישראל בחודש אלול ותשרי הפתוחים לרווחה ברחוב, והמוכרים קוראים להקונים לבוא ולסחור, ועל שאלת הקונים מה יש לכם למכור? עונים המוכרים: תקעו בחודש שופר, שובה ישראל, זהו הסחורה והמסחר שלנו.

ניגון קיא.

„ניע זשוריצי כלאַפצי״, ניגון בשפת רוסית.

ניגון חבד״י נלהב מהחסידים הראשונים בימי אדמו״ר האמצעי. הניגון הזה שרו בעת הליכתם ונסיעתם לרבם לליובאַוויטש, והוא הבעה של הת־קשרות עצומה מהחסידים לרבם ומורם. תיבות הניגון, בסגנון שירי אכרים, פירושם: אל תתיאשו בני־הנעורים, אל תדאגו מה יהי׳ בתכליתנו, אנחנו נגיע לפונדק ושם יהי׳ — משקה.

קטע משיחת ליל שש״פ ת״ש.

בשמח״ת שנת תרס״ז כששרו את הניגון „ניע זשוריצי חלאַפצי״, אמר אאמו״ר הרה״ק [13]):

אין דעם ניגון שפיגעלט זיך אָפּ די התרוממות פון דעם מיטעלען רבינ'ס חסידים.

בשמח״ת תרע״ג, אמר אאמו״ר הרה״ק על ניגון הנ״ל:

אַז זיי — החסידים של אדמו״ר האמצעי — זיי־נען געקומען צום מיטעלען רבין, דאַמאָלסט האָט זיי קיין זאַך ניט געפעלט. די אַלע הכנות איז געווען אידער זיי זיינען געקומען צום רבין און דאָס איז „ניע זשוריצי חלאַפצי, טשטאָ איז נאַמי בודיעט״...

קטע משיחות אחרון שחה״פ תש״א.

שרו את הניגון „ניע זשוריצי חלאַפצי״, ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א:

הניגון הזה שרו עוד בימי אדמו״ר האמצעי והוד

כ״ק אאמו״ר [*]) ביאר פעם אחת את המלות של הניגון, שחסידי אדמו״ר האמצעי, אחרי שלמדו את המאמר דא״ח: אז ישיר או את המאמר ויקהל משה הגדול, מאדמו״ר האמצעי ונעשה התעוררות אצלם, „וואָס וועט זיין מיט אונז״, וע״ז הוא הניגון המשיב שלא לדאוג, כשנבוא אל הרבי — אדמו״ר האמצעי — ושם נשתה מים חיים מן המעיין.

במשך המאה ועשרים שנה, שהניגון הזה קיים אצל חסידי חב״ד, הרבה התעוררו בהתעוררות פנימי מן הניגון הזה, והלוואי שיתפללו עם הניגון הזה, רק צריכים לשורר את הניגון ע״ד כל בעלי השיר יוצאין בשיר, ער זאָל צוהערען ווי ער זינגט, ע״ד תען לשוני אמרתיך, כעונה אחר הקורא.

קטע משיחות שמח״ת, תש״ד.

מ׳דאַרף אַרויסהאַקען דעם פראָסט, און מאַכען ליכטיג באור התורה און אָנוואַרמען באור המצוות ומדות טובות. וציוה כ״ק אדמו״ר שליט״א לנגן אַ ניגון, אויף אַרויסצוטרייבען דעם פראָסט.

ניגנו וגם רקדו, והעיר כ״ק אדמו״ר שליט״א, מ׳האָט נאָך אַלץ ניט אַרויסגעטריבען דעם פראָסט, ורצו המסובים לנגן „ניע זשוריצי חלאָפצי״, ואמר אדמו״ר שליט״א:

פריהער דאַרף זיין „חלאָפצי״ — היינו זיעה של מצוה — און נאָכדעם קען מען זינגען „ניע זשוריצי״, פריהער זאָל מען זינגען אַ אַנדער ניגון, עס זאָל זיין „חלאָפצי״ און נאָכדעם זינגען „ניע זשוריצי חלאָפצי״.

ניגון קיב.

כאַט מי כודי, ניגון בשפת רוסית הלבנה.

ניגון ישן בן ב׳ תנועות בשפת רוסית הלבנה — ווייס־רוסיש. תוכנו: אעפ״י שאנחנו דלים וצנומים, אבל אבינו שבשמים הוא טוב. — (או: אבותינו טובים).

ניגון קיג.

זאַ רעקאָיו.

ניגון בשפת רוסית. הניגון הזה הוא ביטוי צעקת בעל תשובה, שמרגיש בנפשו שעומד עדיין בעומק רע וצועק ומבקש את אביו שבשמים לעזרו ולהצילו. ממשילו לבן כפר רוסי, הנק׳ בשם „טשומאַטשאַק״ — המושכים ומוליכים ספינה בחבל נק׳ בשפת רוסית: „טשומאקי״ — הטובע בנהר „דונאי״, ואין לו שום דבר שיוכל לאחוז בו וגם חסר לו הכח להנצל וצועק במר נפשו: אבא, הצילני. ואביו מרחם עליו ומצילו.

ניגון קיד.

ניגון מארץ ישראל.

ניגון בן שתי בבות מסוג ניגוני המזרח, תנועות קצרות, קצובות ומופסקות. הניגון מלא ממחשבה ופיוט הנשמה בלוית צל של מרירות.

ניגון קטו.

ניגון לר׳ בנימין אלטהויז מניקאָלאַיעוו.

כמו שאר ניגוני ניקאָלאַיעוו מכיל הניגון הזה התרגשות של רוחב הלב. החסיד ר׳ בנימין אלטהויז הביאו לליובאַוויטש, ועל כן נקרא על שמו.

ניגון קטז.

ניגון להאחים חאַריטאָנאָוו, שו״ב מניקאָלאַיעוו.

כנ״ל. אדות האחים חאַריטאָנאָוו ראה לעיל ניגון מז, נ־נא, נו, סה־ר״ז ולקוטי רשימות אות ס״ה.

ניגון קיז.

ניגון לר׳ דוב מאַיסטעיעוו מקרעמענטשוג.

ניגון חבד״י פנימי, חודר כל נימי הנשמה והלב, הניגון תובע ודורש ואינו מניח להשקיטו ולהתנצל, עד שבבבא האחרונה אתה שומע צליל של החלט גמור לעמוד בתוקף מבלי חת, נגד כל מונע ומעכב לעבודת ה׳.

קטע משיחות חגה״ש תש״ד.

כ״ק אדמו״ר שליט״א ציוה לנגן את הניגון של ר׳ בעריל מאַסייעוו, ואמר עליו שהי׳ בעל רגש ובעל לב רחב. וכשהי׳ מתפלל בדבקות ובניגון פעלה תפלתו התרגשות גדולה, שכל מי שהי׳ שומע תפלתו בדבקות ובנעימה לא הי׳ יכול לזוז ממקומו, וע״י תפלתו עשה הרבה בעלי תשובה. (ראה אדותו בס׳ השיחות קיץ ת״ש, ע׳ 93).

ניגון קיח

„האַראַדישטשער ניגון״.

עיר האַראַדישטש ברוסי׳ הלבנה — עיירה קטנה סמוך לליובאַוויטש — מרובה באוכלוסין של חסידי חב״ד, ומשך זמן ידוע הי׳ שם סניף מישיבת תומכי תמימים לליובאַוויטש, בשנות תרס״ה—תרע״א, תחת השגחת „המשפיע״ הרה״ח ר׳ זלמן האַוולין, וזה אחד מהניגונים שהי׳ רגיל בפיהם לשורר בעת התועדות חסידים.

ניגון קיט—קל.

ניגונים להתועדות.

מניגון קי״ט עד ק״ל, באים ניגונים שלא יכולנו לברר בדיוק מקורם ומחברם, אבל מרגלא בפי חסידי חב״ד לשוררם בעת התועדות חסידים. הקו האופיני שלהם מתבלט ברגשיות השירה, דבקות הנפש והתעוררות הלב לתשובה ועלי׳.

שער ד.

ניגוני געגועים. (קלא־קלח)

וואלאחען

הרבה מאנשי מדינת וואלאַחיי רועי צאן המה, והדרת הטבע הנסוכה על פני רוחב השדות, ההרים, הנהרות והאגמים, הטביעה באנשי׳ נטי׳ לשירה לירית־רגשיות המבעת געגועי הנפש. בשער זה באים ניגונים חבדיי״ם מסוג מיוחד, שספגו לתוכם הרגשיות והגעגועים מניגוני וואלאַחיי, המתבטאים בתנועותיהם הממושכות והמסולסלאות המיוחדות להם, ועל שם זה נקראים: „וואלאַחען״.

ניגון קלא.

„דו—נאַי״.

התחלת הניגון מתבטא בתיבות: „דו נאַי, דאַ, דו נאַי דאַ״, על שם הנהר „דונאַי״, ומרמז על הרועה ההולך בעקבות צאנו על שפת הנהר הזה ומפיו מתפרץ שירת געגועים בקול ערב ונעים.

ניגון קלב.

„דער ש״ץ״.

נקרא בשם זה, ע״ש התנועות המסולסלאות, בדוגמת החזנים המגביהים ומורידים קולם בזמרם בסלסול הקול.

ניגון קלג.

„דער פרענק״.

ניגון בסגנון השירה של ה„פרענקין״ — ספרדים, הדומה בגוונו ודמותו לניגון „וואלאַחי״.

ניגון קלד.

„וואלאַח״ לר׳ נטע מפאַהאַר [26].

„וואלאַח״ מיוחד במינו המפליא אזן שומעיו בתנועותיו המסולסלאות והכי נעימות, מושר מפי התמים ר׳ נטע ראַבינאָוו מפאהאַר, ראש המנגנים בליובאוויטש.

משיחות ליל ב׳ דחגה״ס תש״ה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א ביקש את ר׳ שמואל קאַנטאָראָוו לנגן את ה„וואלאַח״ של ר׳ נטע מפאַ־האַר, ויספר, אשר בי״ט כסלו תרס״ג עשו התלמידים „שער הכבוד״ בחצר הגדול של ישיבת תומכי תמי־מים, והדליקו תרי״ג נרות והעמידו הנרות על כל החלונות מהבתים היוצאים להחצר. וכשהלך כ״ק אאמו״ר הרה״ק [25]) מביתו להאולם הגדול של הישיבה, הנה מיד כשהופיע בהחצר, הדליקו פתילה שהיתה קשורה עם שאר הפתילות וברגע אחד הודלקו כל הנרות. התמים ר׳ נטע מפאַהאַר ישב על „השער״ ממעל, באמצע החצר עמד על מקום גבוה התמים הרב ר׳ שואל דוב זיסלין בתור מנצח — דיריגענט, — ולעומתו בקצה השני של החצר עמד התמים ר׳ שמואל קאַצמאַן בתור עוזר דיריגענט, ואז שר התמים ר׳ נטע מפאַהאַר את ה„וואלאַח״ הידוע שלו, שעשה רושם עז על כל המון עם הנאספים.

ניגון קלה.

„וואלאַח״ מניקאָלאַיעוו.

וואלאַח מפורסם בין חסידי חב״ד, כולו אומר שירה, געגועים וכיסופים, וכשהחסיד ר׳ דוב ניסן בעזפאַלאָוו — בנו של הרה״ח הרי״מ מפאַלטאַוואַ — הי׳ מנגנו לפני כ״ק אדמו״ר שליט״א, בהברה ובאותיות־הנגינה המיוחדות שלו, הי׳ הניגון מלא חן, עריבות, נעימות ומתיקות.

ניגון קלו—קלח.

ניגוני געגועים.

ניגוני „וואלאַחען״ המושרים בפי חסידי חב״ד, שלא יכולנו לברר מי הי׳ מחברם, כולם מלאי רגשיות הלב, ועריבות ומתיקות הנפש.

שער ה.

ניגוני שמחה (קלט—קנט)

כאן באים ניגוני חב״ד המושרים בעת שמחה וחדוה. הניגונים האלה המה עפ״י רוב קצרים, המכילים לכל היותר ב׳ או ג׳ בבות. הניגונים הם קלי התנועה, וחוזרים ונשנים הרבה פעמים בהתלהבות יתירה, המעודדים את הרוח ומעוררים עליזות הנפש ועליצותה.

26) ראה לקוטי רשימות אות י״ז ובהציונים שם נו׳ 22.

אוצר החכמה

ניגון קלט.

אשריכם ישראל.

ניגון שמחה המושר עם החרוז „אשריכם ישראל", שאומרים ביום שמח"ת אחר קרה"ת.

ניגון קמ.

ניגון לר' משה מזשעבין נ"ע.

החסיד ר' משה „זשעבינער", הי' אחד המשפיעים בישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש, שלמדו עם התלמידים חסידות החב"ד. ר' משה הי' מסוג החסידים העתיקים ולמרות שהי' בעל יסורים בחייו הגשמיים הי' איש שמח. והניגון העליז הזה הי' מרגלא בפומי' בעת התועדות חסידים ונקרא על שמו.

ניגון קמא.

ניגון לר' אשר מניקאלאיעוו [27].

ניגון קמב.

ניגון לר' טובי' בעלקין.

ניגון עליז ושמח, וכשניגנו אותו באחש"פ ת"ש בלייקוואוד בהברה „הו-הא" בקצת שובבות, העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שזהו — תהו'דיג.

ניגון קמג.

„דובראוונער ניגון".

הניגון הזה הביאו לליובאוויטש חסידי חב"ד מעיר דובראוונא פלך מינסק וע"ש זה נקרא „דובראוונער ניגון", והוא נמנה בין הניגונים החבדיי"ם העתיקים.

ניגון קמד.

ניגון מיקאלאיעוו [28].

ניגון קמה.

„דאקשיצער ניגון".

עיר דאקשיץ פלך ווילנא, היתה מלאה חסידי חב"ד עוד מדורות הראשונים של התקופה החבדי"ת והניגון הזה מקורו מחסידי דאקשיץ.

ניגון קמו.

„פאנ'קע" נו. 1.

ניגון שמחה המושר בהתרחבות הלב כטבע איש רוסי, שהיו נק' בשם לואי: „פאניע" או „פאנקע".

27) ראה אודותו לעיל ניגון נט.
28) ראה לעיל ניגון נח.

ניגון קמז.

„פאנ'קע" נו. 2.

כנ"ל.

ניגון קמח—קנח.

ניגוני שמחה.

ניגון קנט.

כי בשמחה תצאו.

הניגון הזה שרים חסידי חב"ד, בעת הפרדם מרבם אחרי סיום התועדות, כמו בסעודות יום טוב או בשאר יומי דפגרא של החסידים.

שער ו.

ניגוני ריקוד (קס—קסט).

כאן באים ניגוני שמחה וצהלה המושרים בעת ריקודי החסידים ביו"ט ויומא דפגרא. הניגונים המה קצרים, בני א' או ב' בבות, אבל חוזרים עליהם כמה פעמים, עד שמביאים לידי התעוררות שמחה וחדוה נפשית עצומה, והריקוד מתלהב ועולה מאליו.

ניגון קס.

והריקותי לכם ברכה.

ניגון ריקוד בן שתי בבות מושר עם הפסוק והריקותי לכם ברכה וגו'. (מלאכי ג י).

ניגון קסא.

וכל קרני רשעים אגדע.

ניגון ריקוד בן שתי בבות, מושר עם הפסוקים וכל קרני רשעים אגדע וגו'. (תהלים ע"ה י"א) אויביו אלביש בשת וגו' (תהלים קל"ב י"ח).

משיחות יום ב' דחגה"ש תש"ג.

כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לא' מהמסובים, מזקני אנ"ש, ואמר „אויב ער האט א פלאם פייערדיגען ניגון, זאל ער זינגען. וניגנו „וכל קרני" בהתלהבות גדולה.

ניגון קסב.

אום אני חומה.

ניגון ריקוד מושר עם החרוז „אום אני חומה" מתפלות „הושענות" שאומרים בימי חג הסוכות.

ניגון קסג.

על הסלע הך.

ניגון ריקוד שמנגנים עפ״י רוב בעת הקפות של שמע״צ ושמח״ת. בבא ראשונה מושרה עם החרוז

„על הסלע הך ויצאו מים״, מתפלת גשם שאומרים במוסף שמיני עצרת.

ניגון קסד—קסט.

ניגוני ריקוד.

אוצר החכמה

ניגוני ריקוד חבד״יים, שמנגנים בלי תיבות.

קטע משיחת א׳ דחגה״פ תרח״ץ

הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק[*] — האט געזאגט, אז דער רבי — הוד כ״ק אדמו״ר הזקן — האט ממשיך געווען דעם אור המוחין אויך אין טאנצען, ניט נאר אין נגינה נאר אויך אין טאנצען, אז די פיס וויסען וועמענס זיי זיינען.

שער ז.

ניגוני נצחון — „מארשען״ (קע—קעא).

ניגוני נצחון — שירי „הלך״ — או כמו שנקראים „מארשען״, הם מסוג הניגונים המושרים ע״י החיילים בהלכם או בשובם ממערכת המלחמה, וע״ש זה נקראים מארשען, שפירושם — תהלוכה. בין חסידי חב״ד מנגנים הרבה „מארשען״, אבל אין להם מקורים חבדיי״ם וכאן הצגנו רק ב׳ מארשען מפורסמים, מפני שהמנהג בליובאוויטש לנגנם בסיום תפלת נעילה ביוהכ״פ, לזכר וסימן ש„דידן נצח״.

קטע משיחת שמח״ת תש״ה.

מלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא. הוד כ״ק אדמו״ר הרה״ק הצ״צ, בהיותו בביקור בעיר קראנ־שטאט — נמל אצל עיר הבירה פעטערבורג במדינת רוסי׳ — על הזמנת אלפי החילים היהודים שבשם, אמר לו חיל יהודי אחד: א מלחמה נעמט מען ניט מיט טרערען, נאר מיט א מארש, וענה על זה הצמח צדק:

דאס איז א סאלדאט, דער סאלדאט וויס נאר דאס און מען מער וויס ער ניט, ער דארף פאלגען דעם גענעראל, דער גענעראל הייסט גיין, געהט דער סאלדאט אפילו אין א מקום סכנה און געהן געהט ער מיט א מארש, ניט מיט טרערען.

דער גענעראל וויסט נאך א זאך, דער גענעראל געהט אויך אין סכנה, ער געהט אויך מיט א מארש, אבער דער גענעראל וויס נאך א זאך און דאס איז דאס איבערנעמען זיך מיט די ערנסטקייט פון דעם מצב און דאס מאנט איהם — וויינען...

וציוה כ״ק אדמו״ר שליט״א לנגן „מארש״ און געהן מיט א מארש...

ניגון קע.

„נאפאלעאנ׳ס מארש״.

„מארש״ מיוחד במינו המצטיין בתנועותיו החזקות, ובהפסקותיו המוחלטיות והקצובות, המביעות רגשי נצחון. ומסורה בידי חסידי חב״ד שמקורו מ„נאפאלעאן״ הקיסר בעת כבשו מדינת רוסי׳ וה„מארש״ הזה ניגנו אח״כ לפני אדמו״ר הזקן, ואמר עליו שהוא ניגון של נצחון. בליובאוויטש מדייקים לשור המארש של נאפאלעאן בסיום תפלת נעילה, אחרי אמירת חצי הראשון של הקדיש קודם התקיעה שלפני „תתקבל״.

קטע מלקו״ד חגה״פ תש״ג, אות צ״ז.

...ווען דער רבי — הוד כ״ק אדמו״ר הזקן נ״ע — איז אוועק ערב ש״ק מברכים אלול תקע״ב פון ליאדי צוליב די מלחמה פון נאפאלעאן, האט דער רבי געהייסען מען זאל איהם מודיע זיין דעם „מארש — ניגון״, מיט וועלכען די פראנצויזישע ארמיי איז אריבער דעם רוסישען גרעניץ פון פרייסען.

ווען מ׳האט דעם ניגון געבראכט און געזונגען פאר דעם רבין, האט ער — כ״ק אדמו״ר הזקן — געזאגט, אז עס איז א נצחון ניגון און האט זיך שטארק פארדבק׳ט און האט דערנאך געזאגט, אז סוף כל סוף וועט זיין, אז דידן נצח.

ניגון קעא.

„מארש״

„מארש״ שמח ועליז. גם המארש הזה מנגנים לפעמים בסיום תפלת נעילה ביוהכ״פ ובכל זמני שמחה וחדוה.

מילואים

טעמי הנגינה.

מפני שנוסח הנגינה בקריאת התורה, קריאת הפטרה וקריאת המגילה איננו שוה, בהרבה פרטים, בקהלות שונות, מצאנו לנכון לרשום פה טעמי הנגינה של קרה״ת בכל השנה, ר״ה ויוהכ״פ; טעמי הנגינה של הפטרה וטעמי הנגינה של מגלת אסתר, כמו שהיו

קבועים לנגנם אצל הרביים נשיאי חב"ד בליובא־וויטש.

קטע מלקו"ד בסעודת בר מצוה כ"ה שבט תרצ"ו.

כ"ק אבותינו רבותינו הק' זיינען געווען גרויסע מקפידים, אז מען זאל אין קריאת התורה שטארק אפהיטען די טעמי הנגינה. גאנץ אפט האט געטראפען, אז דער בעל קריאה, וואס האט געהאט א טעות אין איינע פון די טעמי הקריאה האט געדארפט איבערזאגען א ווארט און אמאל א האלבען אדער גאנצען פסוק, אויב עס איז ניט געווען קיין אזכרה — שם — אין דעם פסוק.

כ"ק האדמורי"ם — נשיאי חב"ד — האבען שטארק מקפיד געווען אויף גוטע בעלי קריאה. דער עיקר הדיוק איז געווען אין צוויי זאכען: א) אויף דעם דקדוק התיבות מיט א שארפע הברה ב) אויף די טעמי הנגינה. ווי באוואוסט איז די זאך פון נגינה זעהר אנגענומען בא די רביים און אודאי האט מען זעהר געוואלט, אז דער בעל קריאה זאל האבען א גוטע שטימע, אבער קיין גרויסען אכט האט מען אויף דעם ניט געלייגט.

מען האט זעהר מקפיד געווען, אז די קולות — שטימע — פון די טעמי הנגינה זאלען זיין לפי המסורה, דאס הייסט נוסח. דעם נוסח פון קריאה בתורה, קריאה פון די מגילות — יעדער מגילה איז א באזונדער נוסח — קריאה פון נביאים, קריאה פון כתובים און די נוסחאות הקריאה האט מען שטארק אפגעהיט.

דער נוסח פון קריאת התורה איז אויך געטיילט: א) די געוויינליכע קריאה בפרשיות התורה ב) שירות אז ישיר ג) עשרת הדברות ד) ויהי בנסוע הארון ה) האזינו. זיי זיינען אויך געטיילט אין די זמנים פון בכל השנה, ראש השנה ויום הכפורים.

דער אלטער רבי — הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע — האט געלערענט די קינדער און די אייניקלעך די טעמי הנגינה פון קריאה, מיט א גרויסען דיוק אין אלע נוסחאות הקריאה פון תנ"ך און מגילות, און האט שטארק מקפיד געווען אויף דעם קול הנגינה פון אלע טעמי הנגינה.

דער עלטער זיידע, דער צמח צדק, האט דער־ציילט, אז דער זיידע הוד כ"ק אדמו"ר הזקן פלעגט לייענען די עשרת הדברות פון ואתחנן מיט אן אנ־דער ניגון ווי די עשרת הדברות פון יתרו. און אז דער זיידע פלעגט לייענען די פיער פסוקים: אז ישיר ישראל, באר חפרוה, וממתנה, ומבמות הגיא, מיט א ניגון מיוחד, און אנדערש ווי אז ישיר פון שירת הים.

קטע משיחת י"ט כסלו תרח"ץ.

דער פעטער רב"ש — הרב ר' ברוך שלום בנו בכורו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ — האט נאך געקענט דעם אלטען רבין — הוד כ"ק אדמו"ר הזקן, — ער איז געווען 8 יאהר אלט צו די הסתלקות פון אלטען רבין. דער אלטער רבי האט איהם געלערענט די טעמי הנגינה פון תנ"ך. בא דעם אלטען רבין איז גע־ווען אויף יעדער זאך א באזונדער ניגון. תורה אנ־דערש, נביאים אנדערש און כתובים אנדערש. אויך באזונדערע ניגונים אויף איניגע פרשיות, ווי שירת הים, אז ישיר משה, שירת הבאר, אז ישיר ישראל, ויהי בנסוע והדומה.

אמאל האט דער עלטער זיידע, הוד כ"ק אדמו"ר צמח צדק, גערעדט וועגען די טעמי הנגינה און האט געפרעגט, פארוואס שטעהען זיי ניט אין די תורה, וויבאלד זיי זיינען א הויכע דרגא, תגין שטעהט, אותיות אויב זיי זיינען ניט כתיקונן קען זיין דער ספר פסול און טעמים שטעהט ניט.

האט דער צמח צדק געענטפערט, ווייל טעמים קען מען ניט איבערגעבען בכתב ובדבור, דאס קען מען נעמען נאר אין שמיעה.

קטע משיחת ליל ב' ר"ה תש"א.

דער אלטער רבי — הוד כ"ק אדמו"ר הזקן — האט געלערענט מיט'ן פעטער רב"ש די טעמי הכתובים, און רב"ש האט זיי אויסגעלערענט צו זיין ברודער הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש נ"ע. הגם דער זיידע מוהר"ש האט געהאט א לאנגען אטעם, פונדעסטוועגען אז ער פלעגט אפזאגען א פסוק פון כתובים מיט די טעמי הנגינה, האט ער געדארפט זיך האלטען ביים הארצען. דער פעטער רז"א — הרב ר' זלמן אהרן בנו של אדמו"ר מוהר"ש — פלעגט דארפען מפסיק זיין אין מיטען פסוק, דער טאטע — הוד כ"ק אדמו"ר הרש"ב — פלעגט האבען א אמת'ן עונג, ווען רז"א האט געזאגט א פסוק כתובים מיט די טעמי הנגינה.

קטע משיחת ש"ק חוהמ"ס תש"ד.

כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש הי' בעל קורא, הי' זמן שקרא בתורה וגם במגלת אסתר והי' לו ניגון מיוחד בקריאת המגלה.

כן כ"ק אאזמו"ר הצמח צדק הי' בעל קורא והי' מדקדק מאד שיקראו הטעמים בדיוק גדול, וכן כ"ק אדמור הזקן הי' ג"כ קורא בתורה.

ניגון קעב.

קרה"ת לשבת — יום טוב וחול.

ניגון קעג.

טעמי הנגינה לר״ה ויוהכ״פ.

ניגון קעד.

טעמי הנגינה להפטרה.

משיחה פרטית.

ארמו״ר הזקן הי׳ מנגן ההפטרה של שובה ישראל וכן הפסוק מי א־ל כמוך בהפטרת יוהכ״פ בניגון מיוחד. התיבות בהפטרה של פרשת החודש המדברות בנשיא, היו נשיאי חב״ד מנגנים בניגון מיוחד.

ניגון קעה.

טעמי הנגינה למגילת אסתר.

מחלקה ראשונה

ניגוני נשיאי חב"ד

אוצר החכמה

רשימת הניגונים

א. הניגון בן ארבע בבות לכ״ק רבנו הגדול . . . .

ב. כאיל תערוג — לכ״ק רבנו הגדול . . . .

ג. א־לי אתה ואודך — לכ״ק רבנו הגדול . . . .

ד. צאינה וראינה — לכ״ק רבנו הגדול . . . .

ה. קול דודי דופק — לכ״ק רבנו הגדול . . . .

ו. אבינו מלכנו — לכ״ק רבנו הגדול . . . .

ז. לכה דודי — לכ״ק רבנו הגדול . . . .

ח. ניגון דבקות חב״ד לתפלות שבת — לכ״ק רבנו הגדול . . .

ט. ניגון דבקות חב״ד לתפלות ראש השנה — לכ״ק רבנו הגדול

אוצר החכמה

י. בני היכלא — מיוחס לכ״ק רבנו הגדול . . . .

יא. ניגון ישן — מיוחס לכ״ק רבנו הגדול . . . .

יב. ניגון המקהלה של כ״ק אדמו״ר האמצעי ידוע בשם:

„דעם מיטעלער רבינ׳ס קאַפּעליע" . . . .

יג. הודיעני ה׳ קצי — לכ״ק אדמו״ר הצמח צדק . . . . . .

יד. כאיל תערוג — לכ״ק אדמו״ר הצמח צדק . . . .

טו. ימין ה׳ רוממה — לכ״ק אדמו״ר הצמח צדק . . . .

טז. שובו שובו — לכ״ק אדמו״ר מהר״ש . . . .

יז. פסוקים קודם התקיעות — לכ״ק אדמו״ר הרש״ב . . . .

יח. ברכות קודם התקיעות — לכ״ק אדמו״ר הרש״ב . . . .

יט. פסוקים לאחר התקיעות — לכ״ק אדמו״ר הרש״ב . . . .

שירת הניגונים של כ"ק רבנו הגדול נ"ע

אוצר החכמה

בעל התניא והשו"ע

הניגון בן ארבע בבות לכ"ק רבנו הגדול נ"ע

1 א

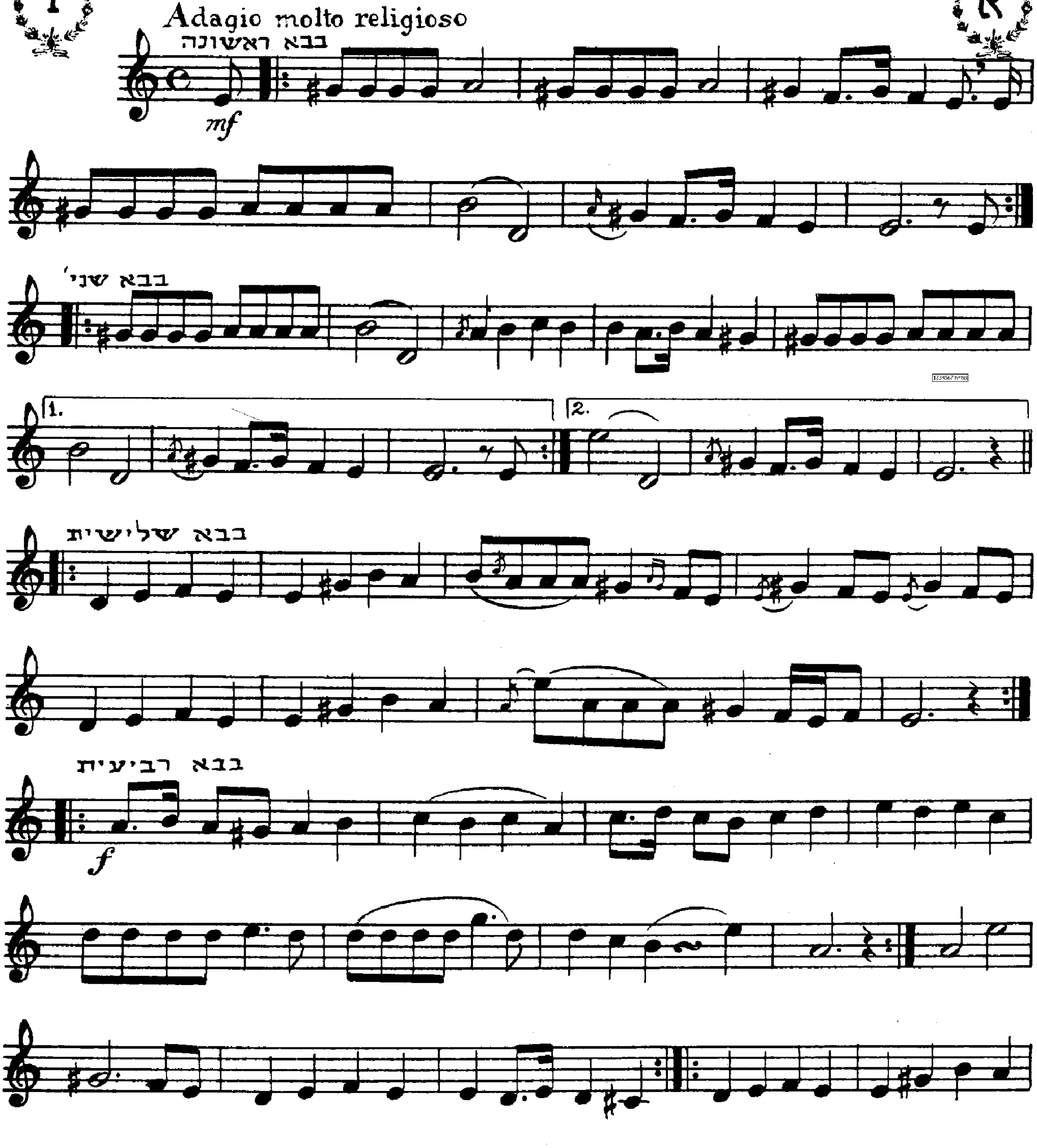

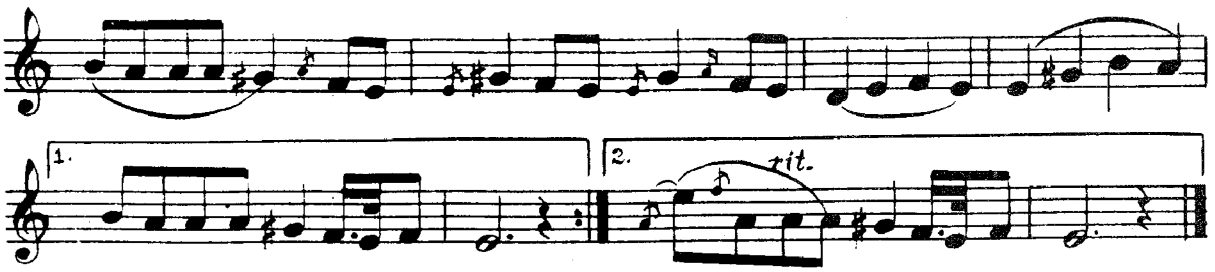

ב כאיל תערג על אפיקי מים 2

(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

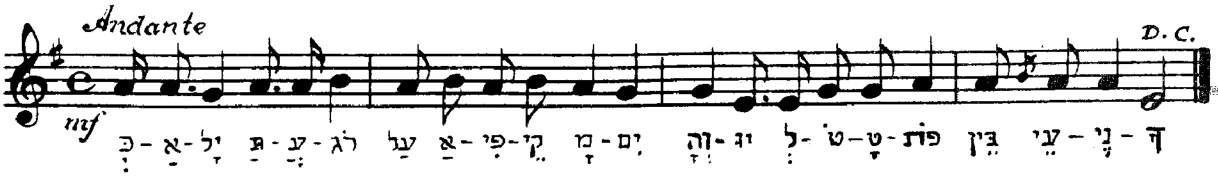

ג אלי אתה ואודך "ניגון כוס של אלי׳ הנביא" 3

(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

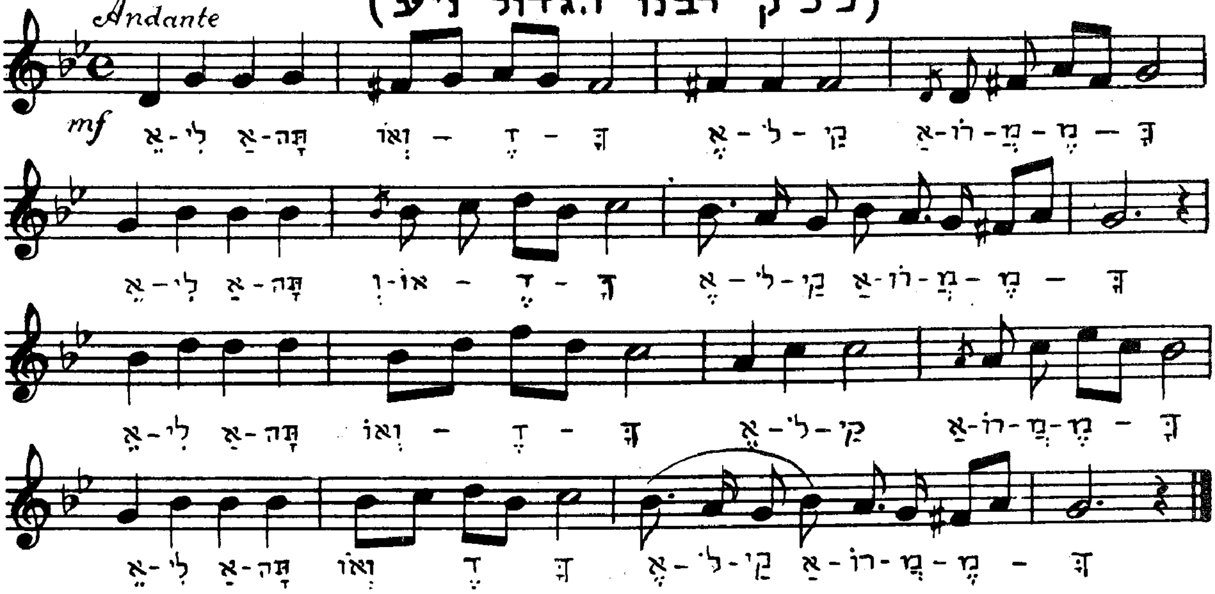

ד צאינה וראינה 4

(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

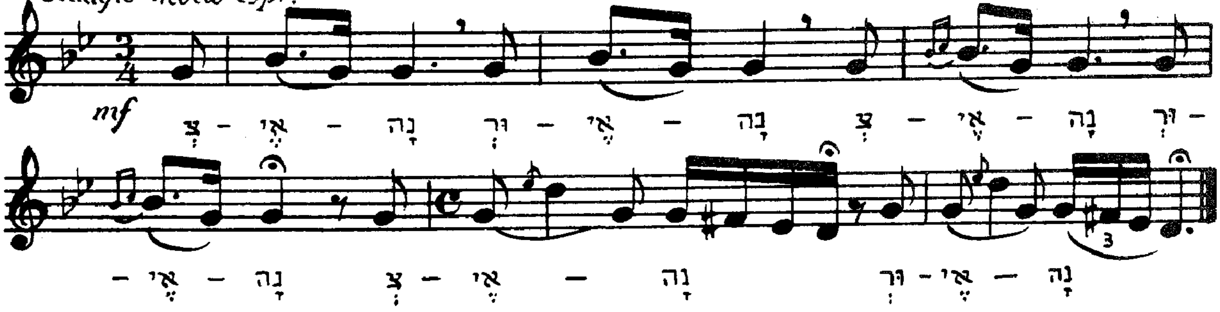

5 ה

קול דודי דופק
(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

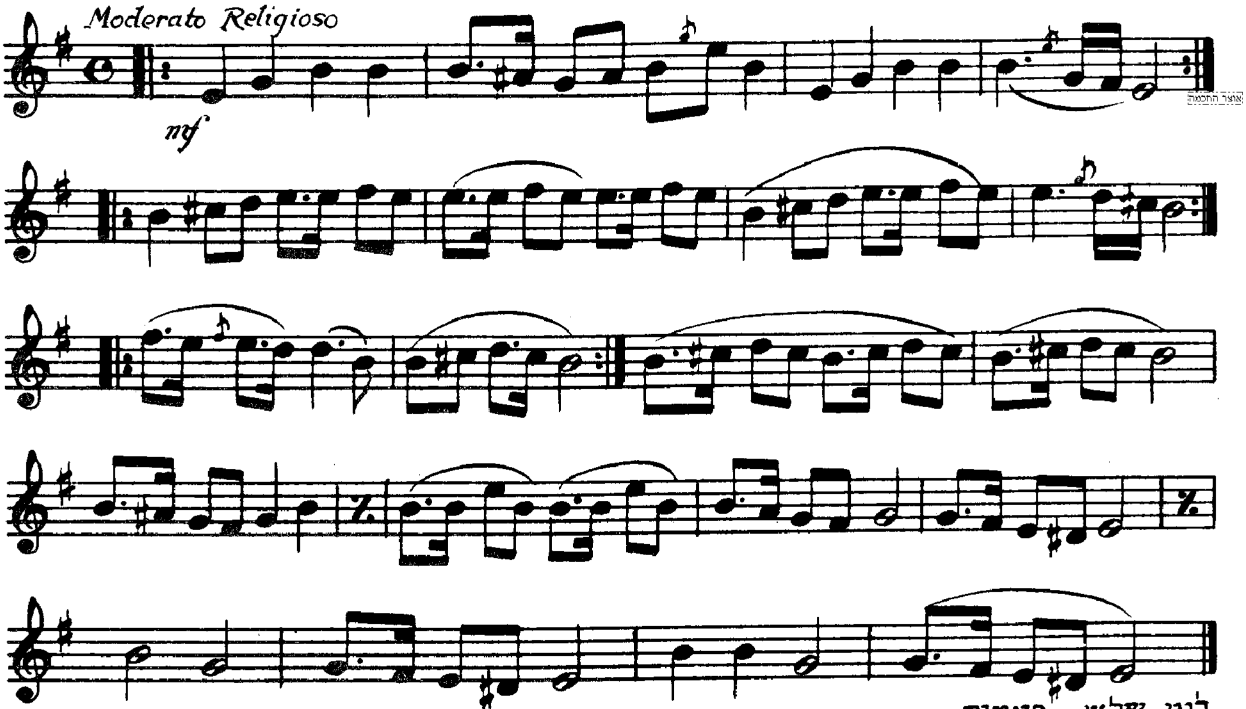

לנגן שלש פעמים

6 ו

אבינו מלכנו
(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

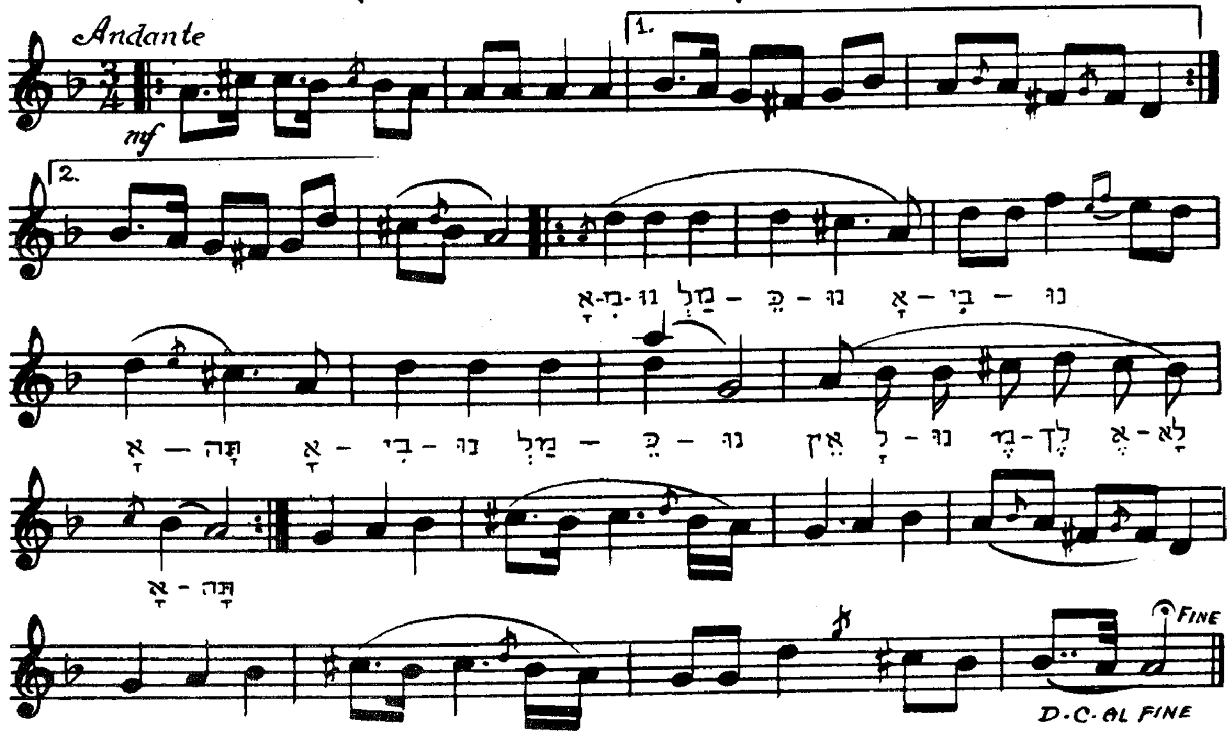

7 לכה דודי ז

(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

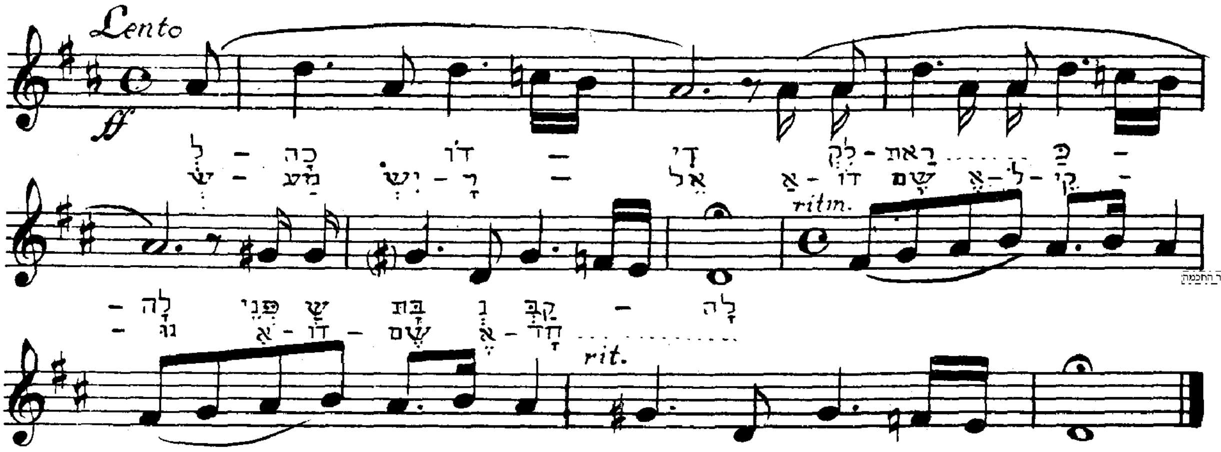

8 ניגון דבקות חב"ד לתפלות שבת ח

(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

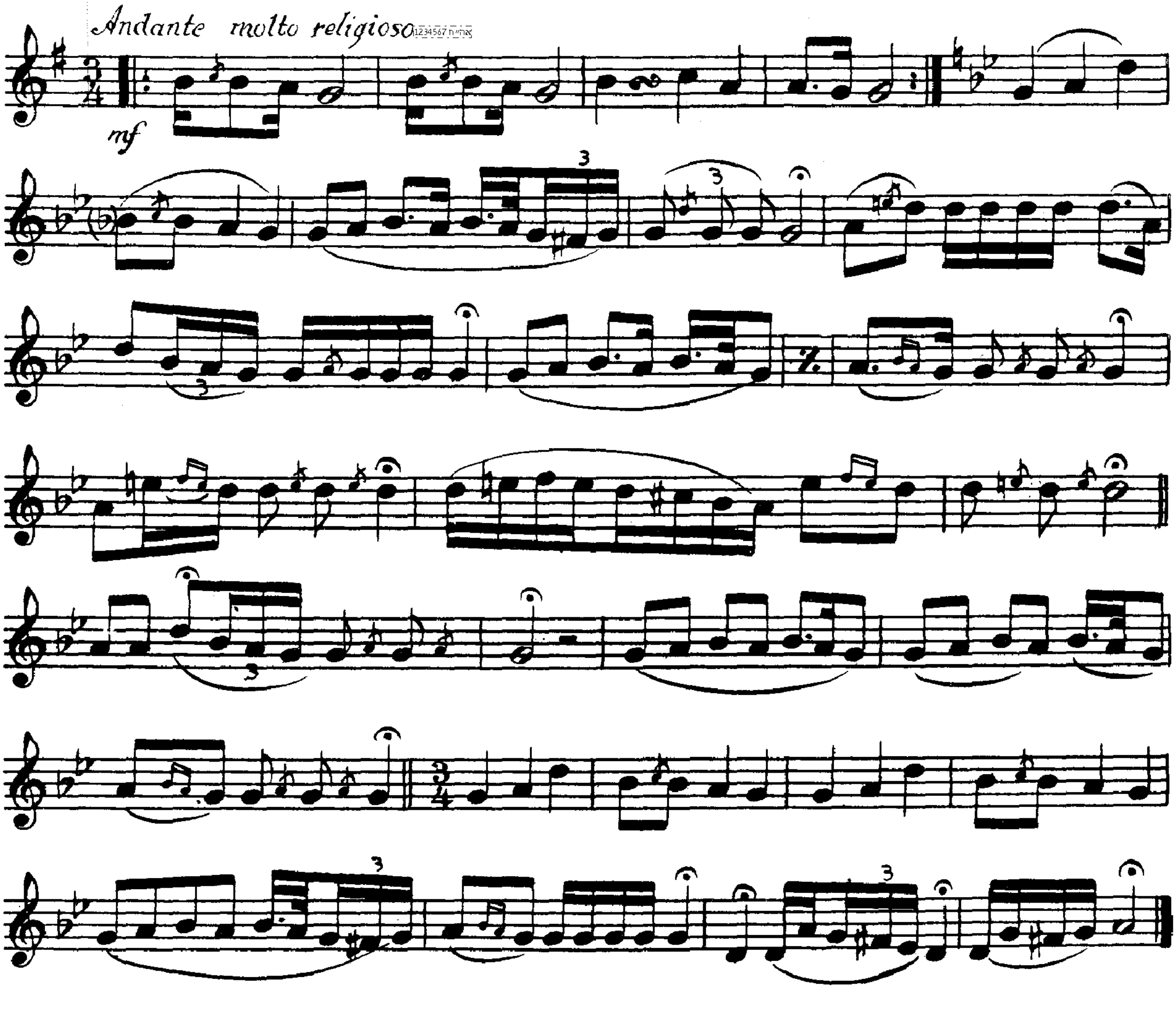

ט ניגון דבקות חב"ד לתפלות ראש השנה 9

(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

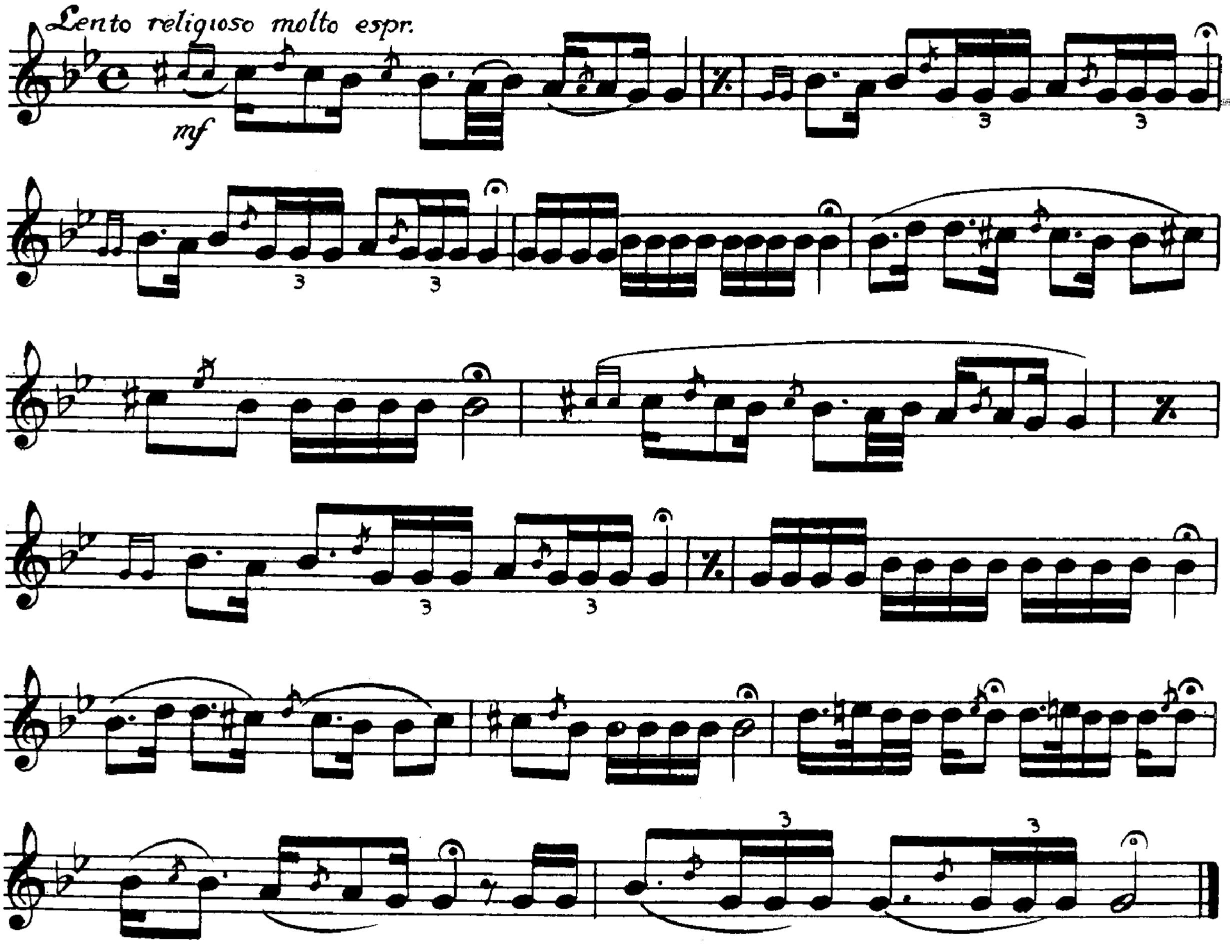

י בְּנֵי הֵיכָלָא 10

(מיוחס לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

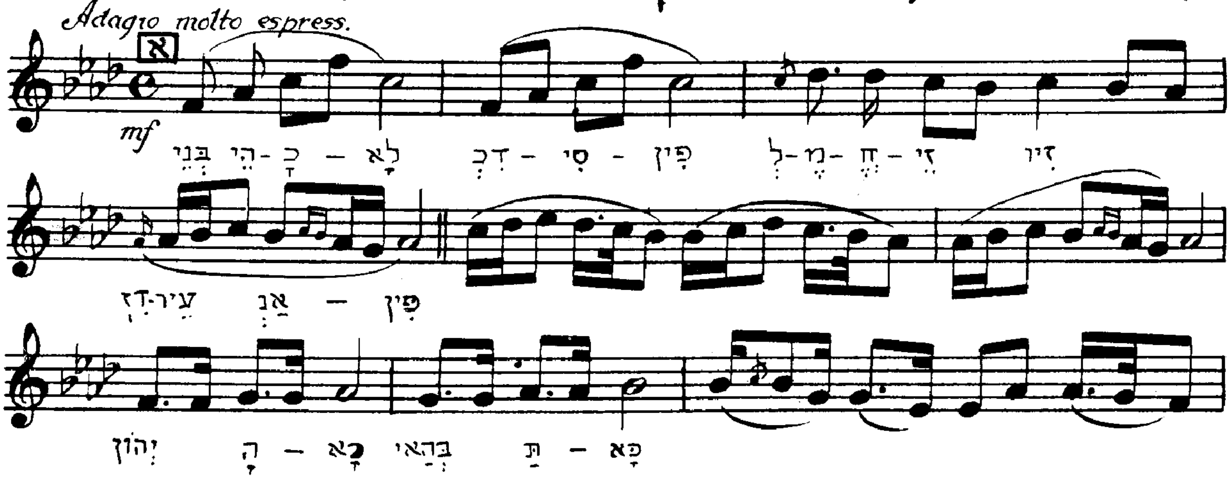

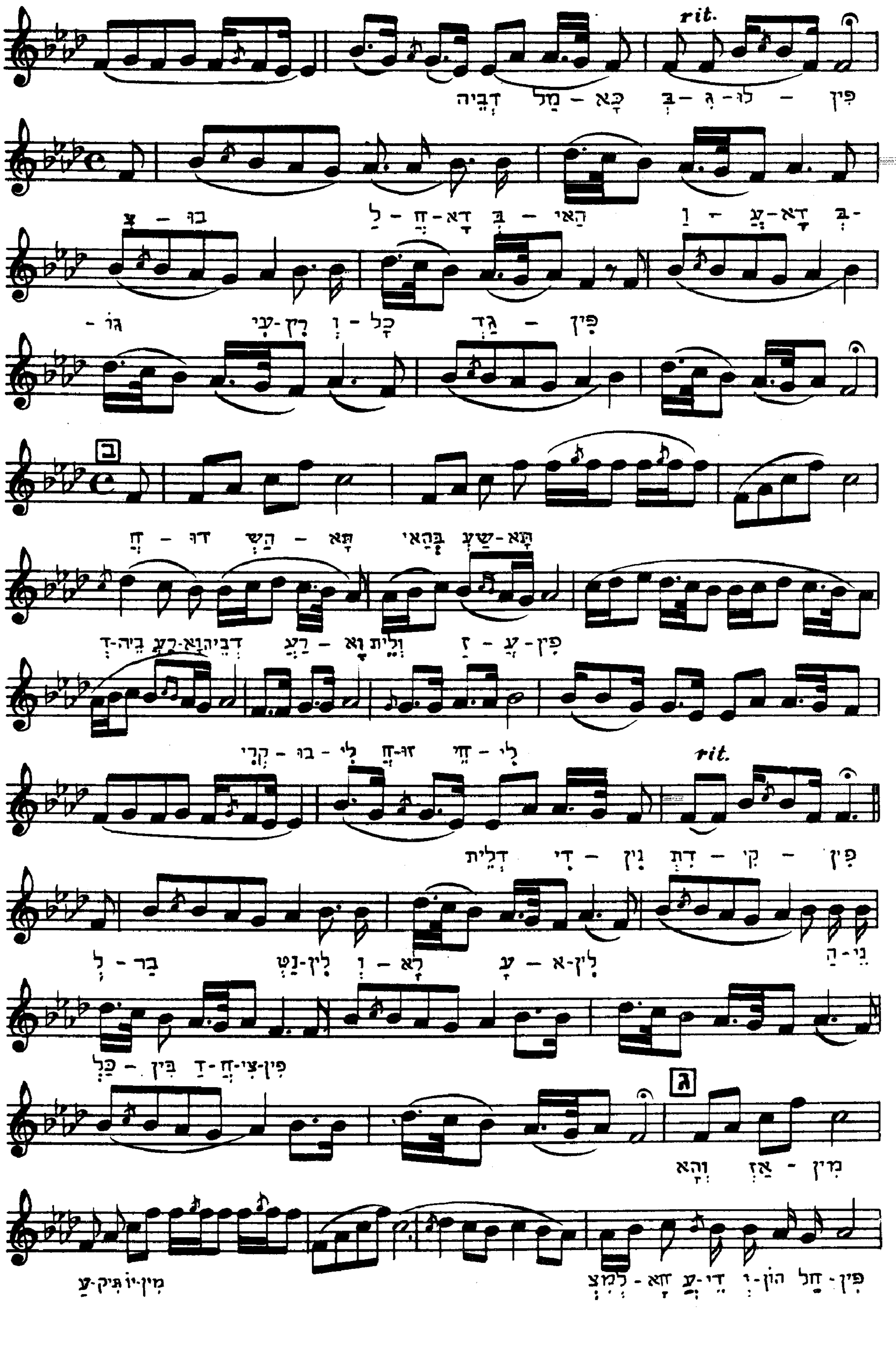
rit.
rit.

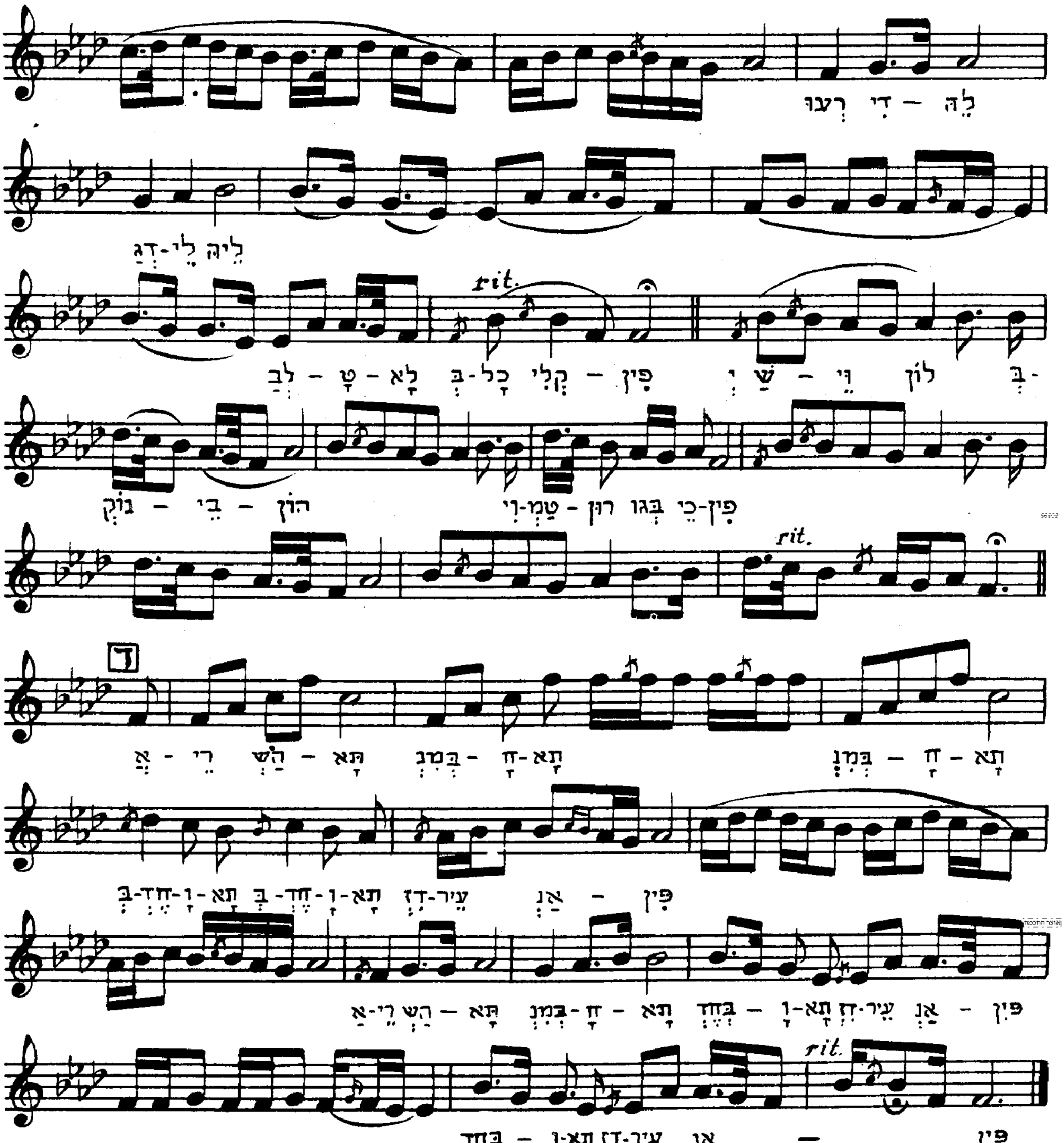

יא ניגון ישן 11

(מיוחס לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

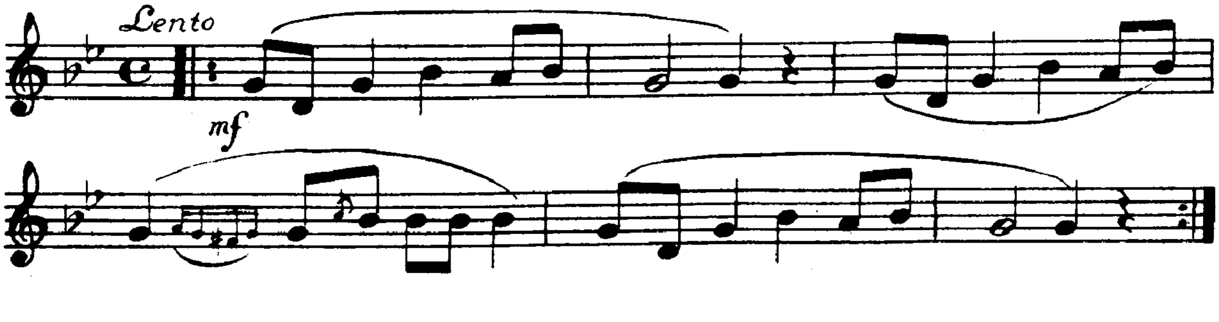

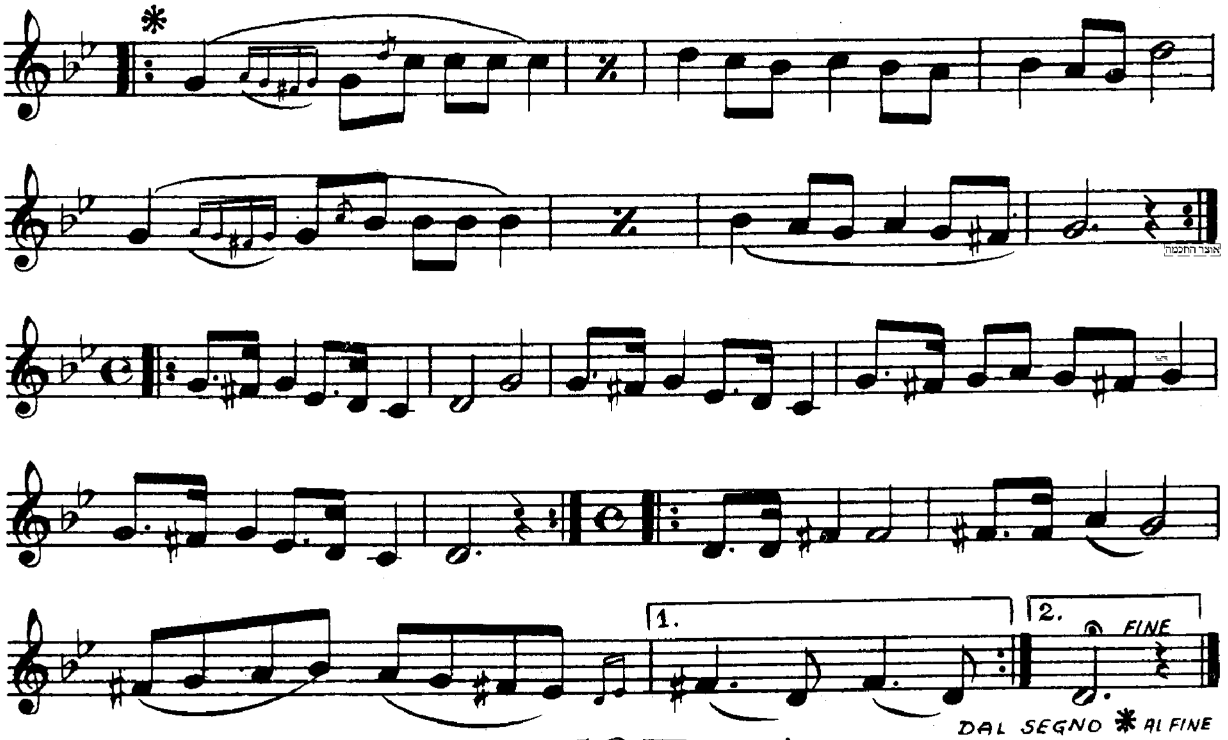
1.
2.
FINE
DAL SEGNO ✱ AL FINE

ניגון המקהלה של כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע

ידוע בשם "דעם מיטעלער רבינ'ס קאפעליע"

12 יב

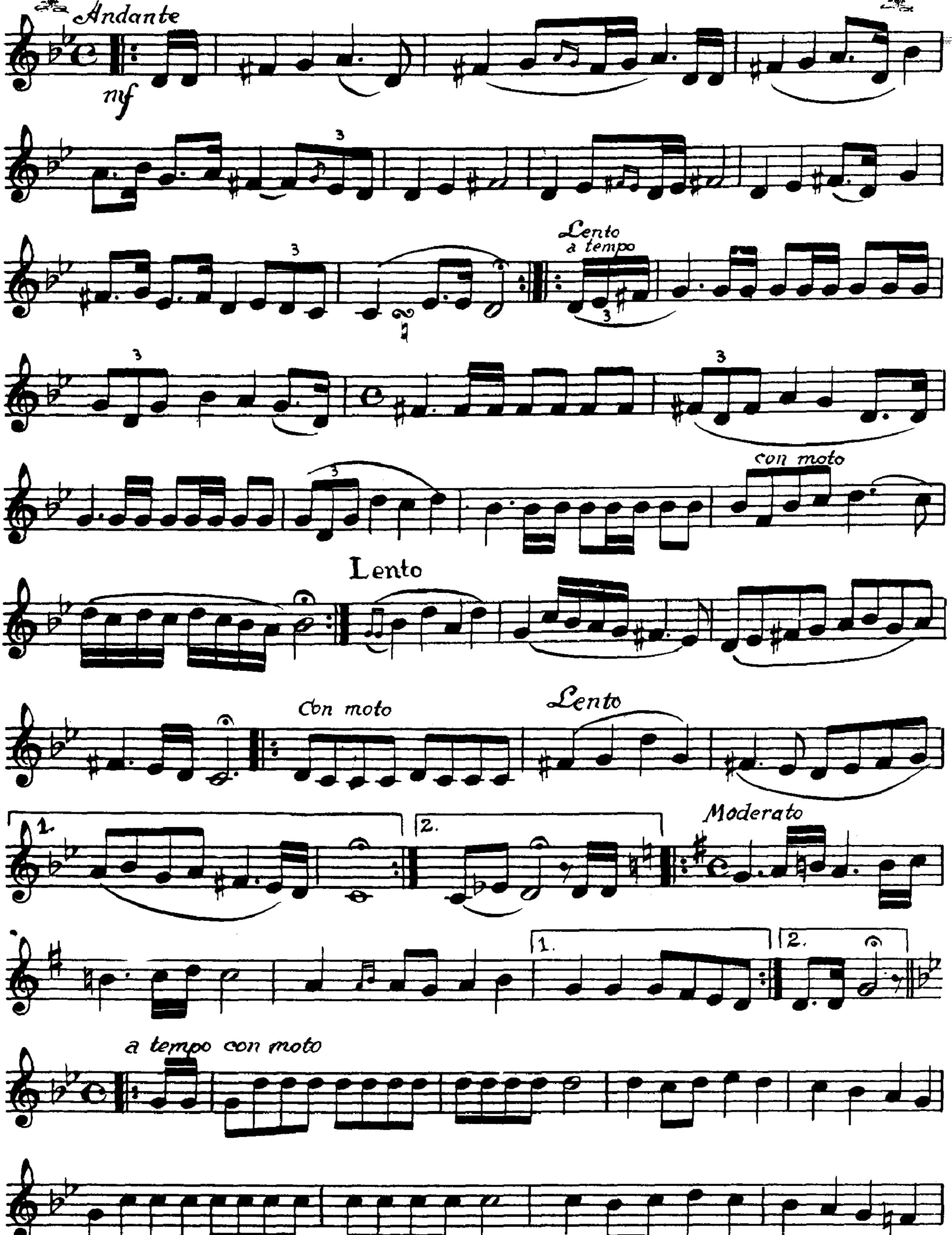

אוצר החכמה

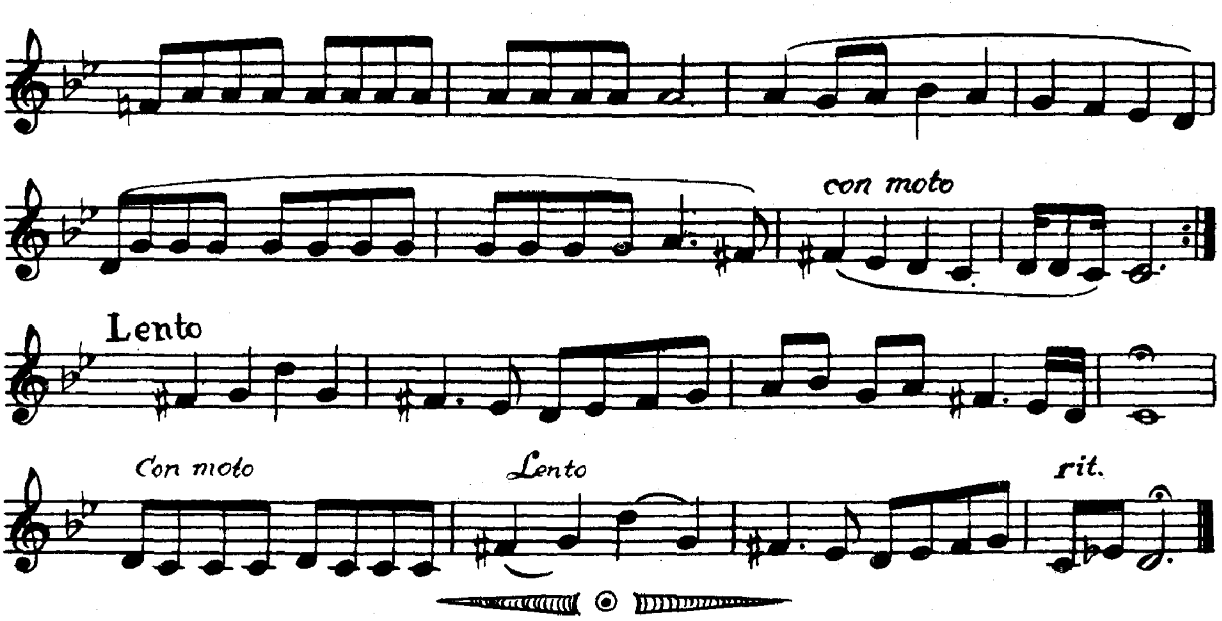

13 הודיעני ה' קצי יג
(לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע)

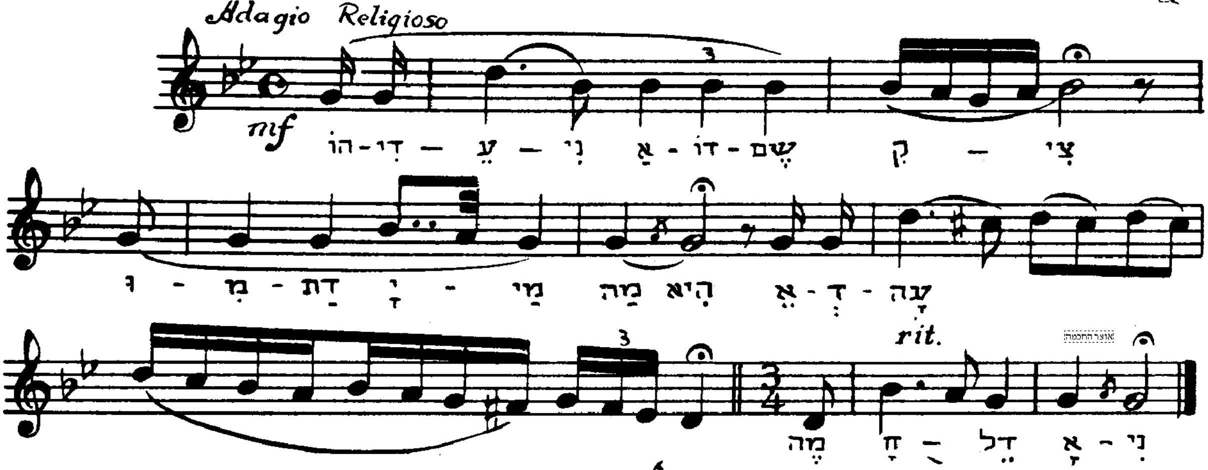

14 כאיל תערג יד
(לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע)

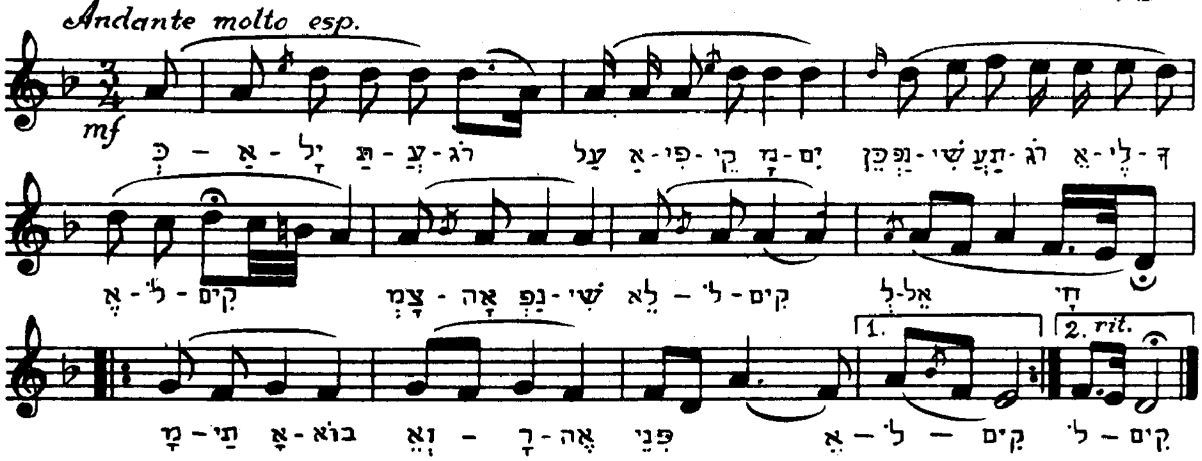

15 ימין ה' רוממה טו
(לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע)

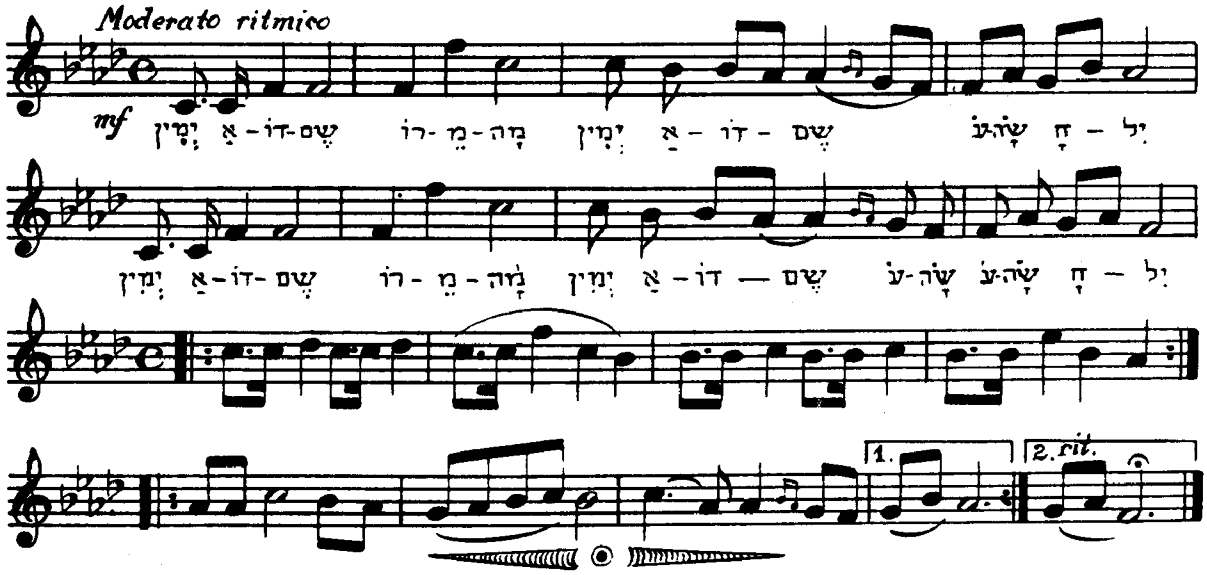

שובו שובו

(לכ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע)

טז 16

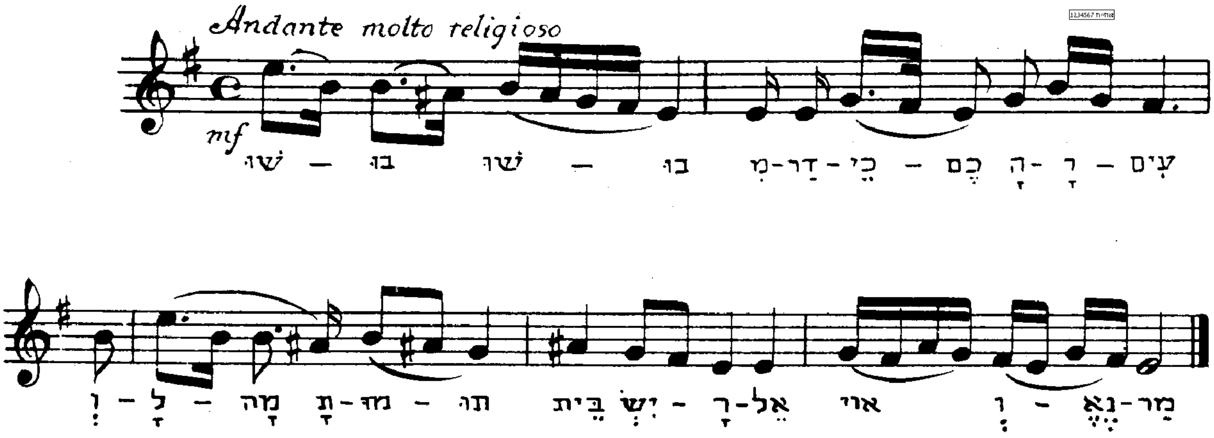

פסוקים קודם התקיעות "מן המצר"

(לכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע)

17 יז

Adagio molto religioso

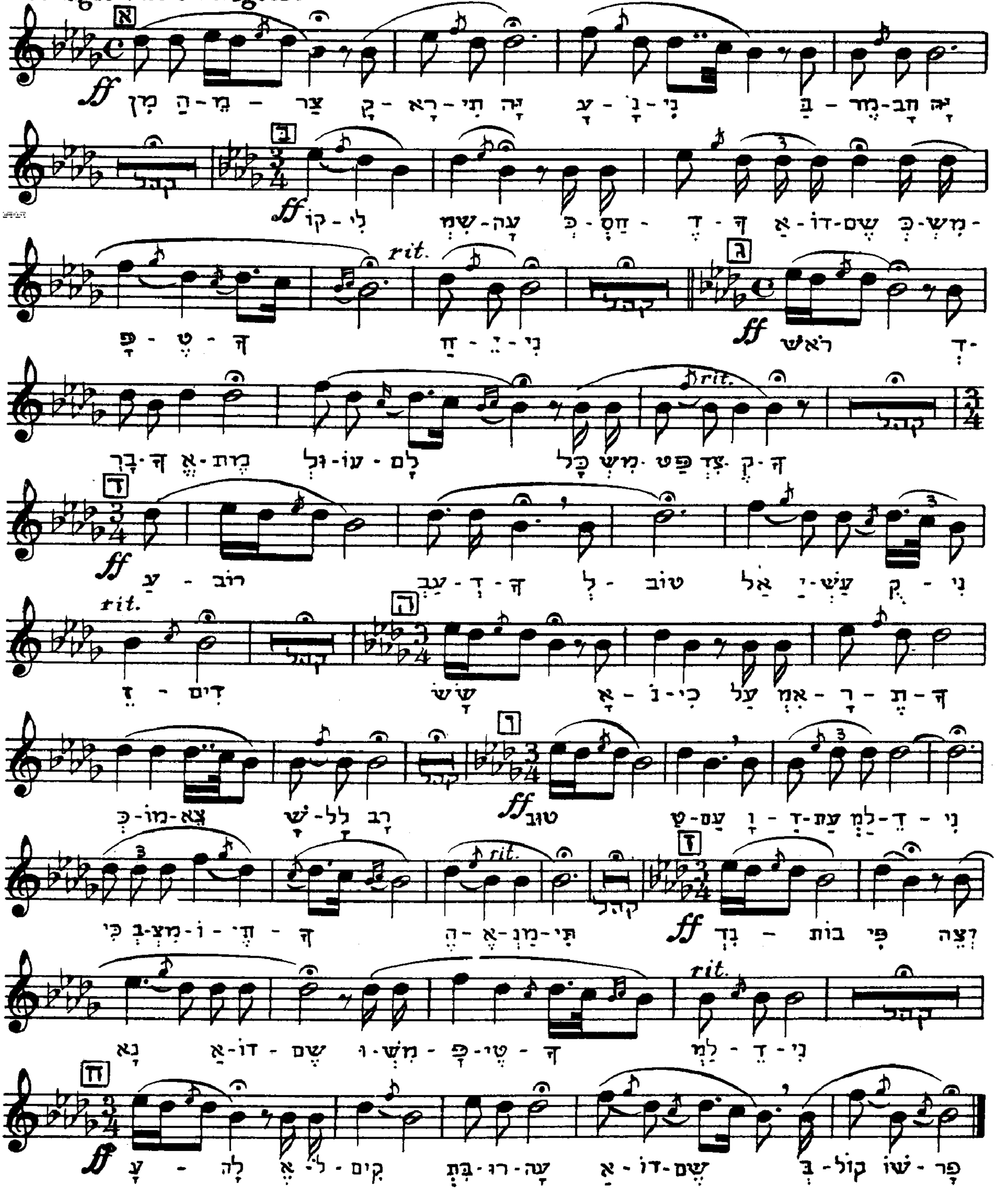

18 — יח

ברכות קודם התקיעות

(לכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע)

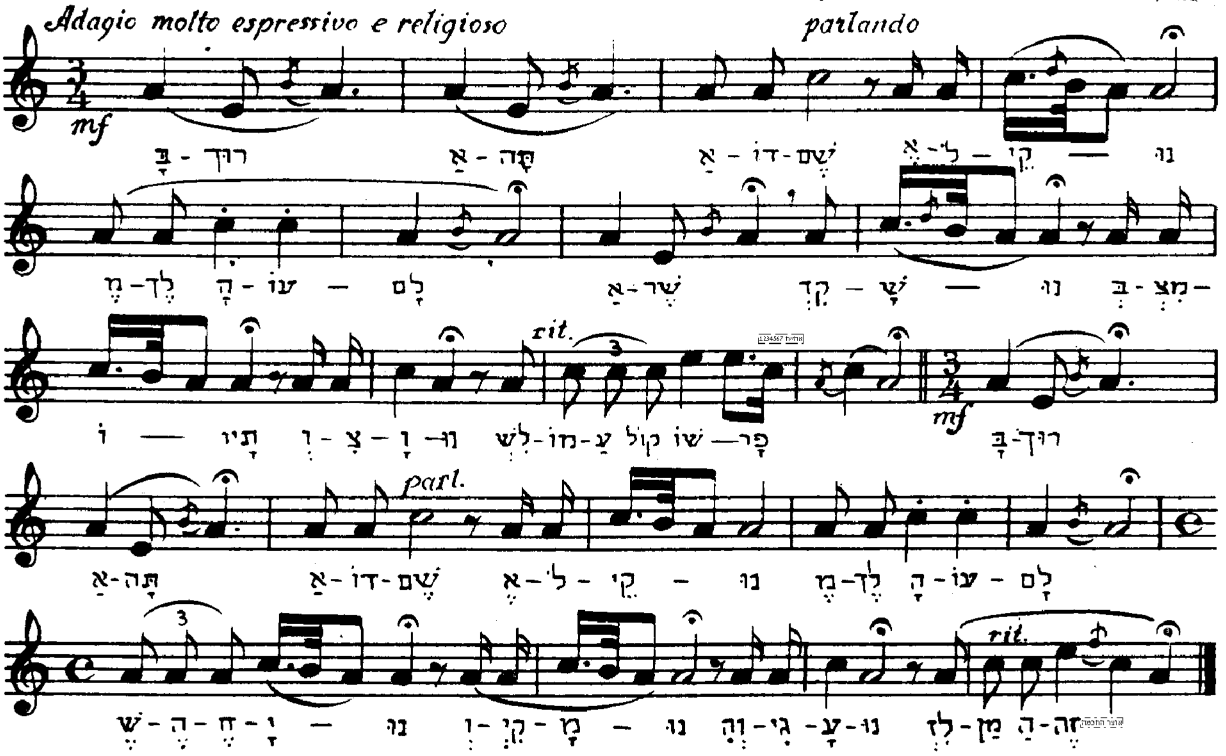

19 — יט

פסוקים לאחר התקיעות.

(לכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע)

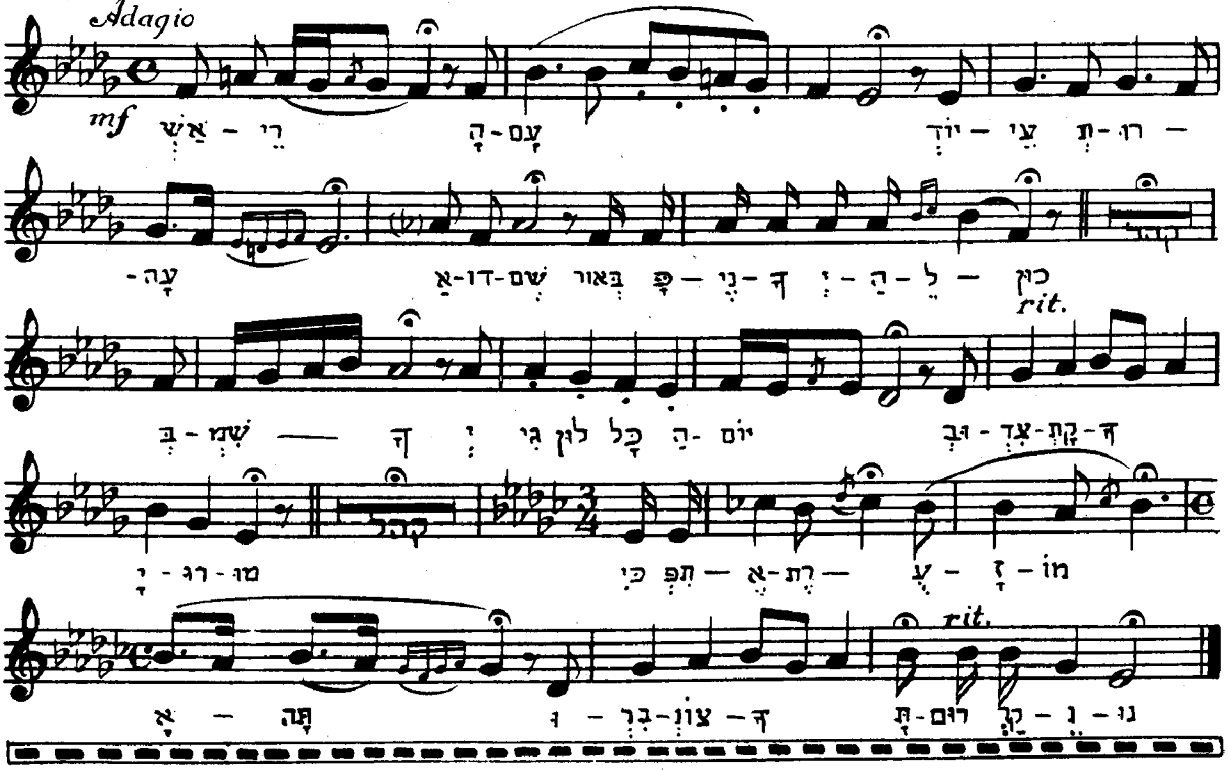

מחלקה שני'

ניגוני חב"ד מסורתים

אוצר החכמה

רשימת הניגונים

כ. שלש תנועות מהבעש"ט, המגיד ממעזריטש ורבנו הגדול . . 15
כא. ניגון מיוחס להבעש"ט 15
כב. ניגון להרה"ק ר' מיכל'ע מזלאטשעוו 16
כג. „קול ביער" לה„שפאלער זיידע" 17
כד. „האפ קאזאק" לה„שפאלער זיידע" 18
כה. השתפכות הנפש — להרה"ק ר' מענדעלי' מהאראדאק . . 19
כו. „קדיש" — להרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשעוו 19
כז. ניגון לברכת כהנים — מהקאפעליע של כ"ק אדמו"ר האמצעי 21
כח. ניגון הגדול להרה"ק ר' אהרן מסטראשעלע 22
כט. ניגון מיוחס להרה"ק ר' אהרן מסטראשעלע 24
ל. ניגון להרה"ח ר' משה ווילענקער 24
לא. ניגון דבקות — מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ 25
לב. ניגון דבקות — מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ 25
לג. ניגון דבקות לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל 26
לד. דבקות חב"ד לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל. 27
לה־לט. ניגוני הרה"ח ר' הלל מפאריטש 27-31
מ. ניגון להרה"ח ר' פסח ממאלאסטאווקע 32
מא. ניגון מסלאוויטא — מיוחס להרבנים המדפיסים דסלאוויטא . 32
מב. ניגון לחסידי אדמו"ר הצ"צ 33
מג. ניגון מיוחס לחסידי אדמו"ר הצ"צ 34
מד. ניגון מראסטאוו, הנק' בשם „דעם רבינ'ס ניגון" 35
מה. ניגון להרה"ח ר' יעקב מרדכי מפאלטאווא 36
מו. ניגון מניקאלאיעוו, הנק' בשם: „דער בינוני" 37

ניגונים מסורתיים

20 שלש תנועות כ

מהבעש"ט, המגיד ממעזריטש ורבנו הגדול נשמתם עדן

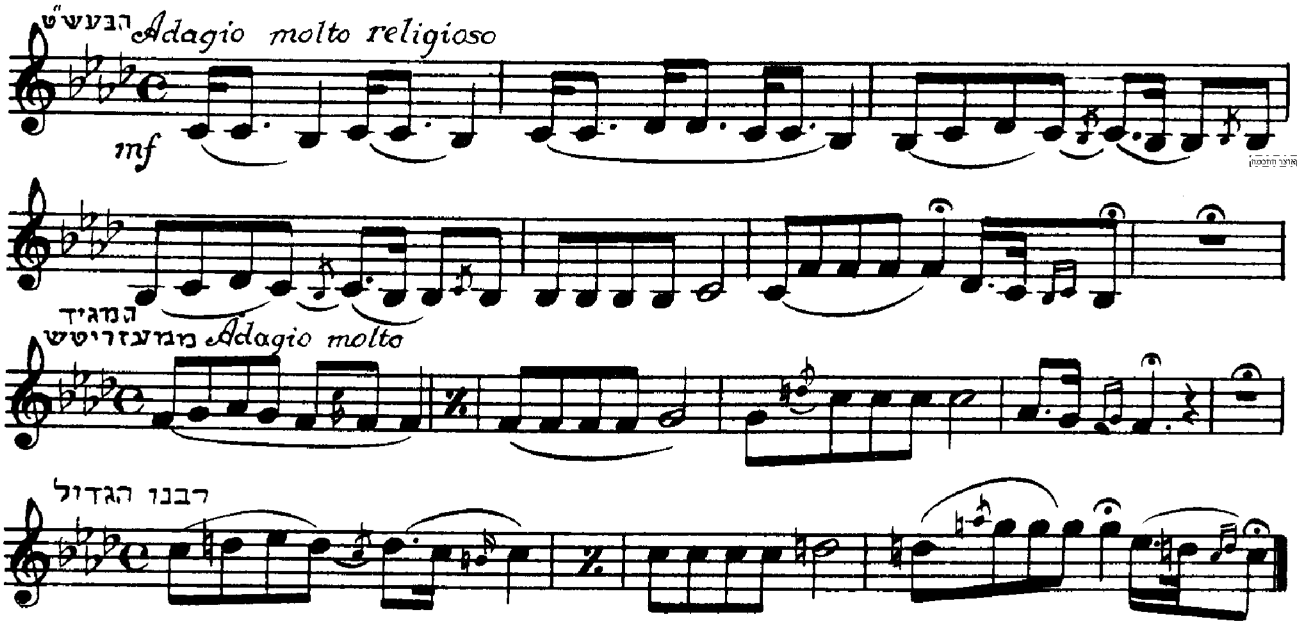

21 ניגון מיוחס להבעש"ט נ"ע כא

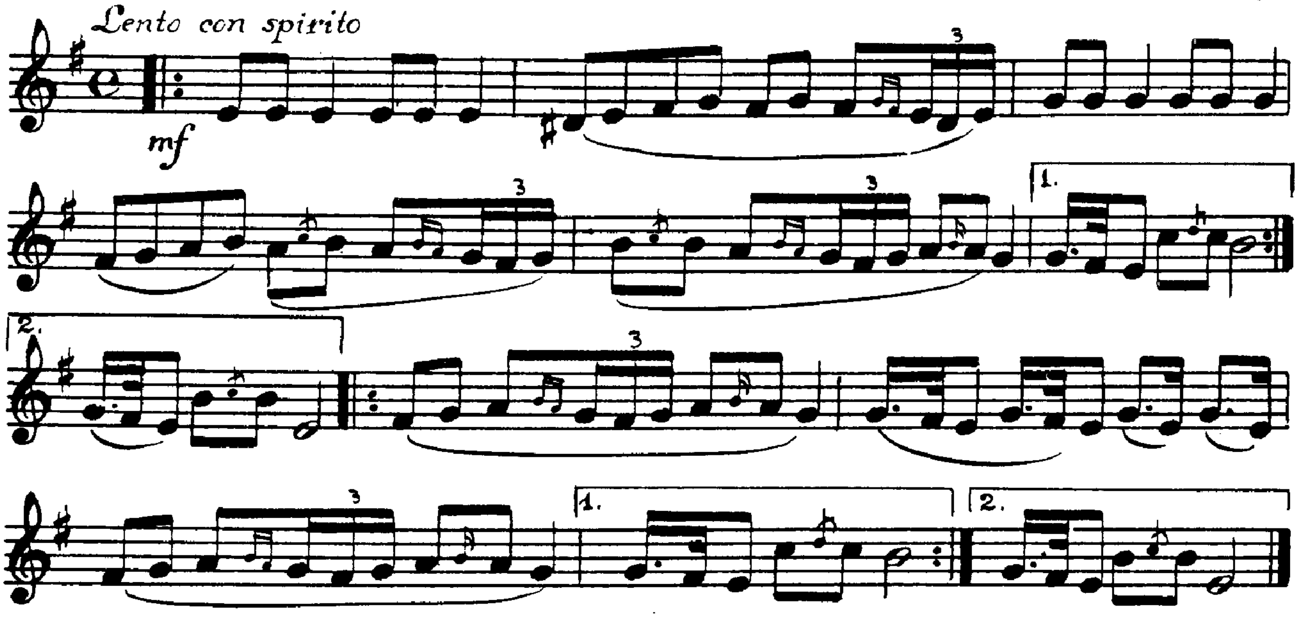

אוצר החכמה

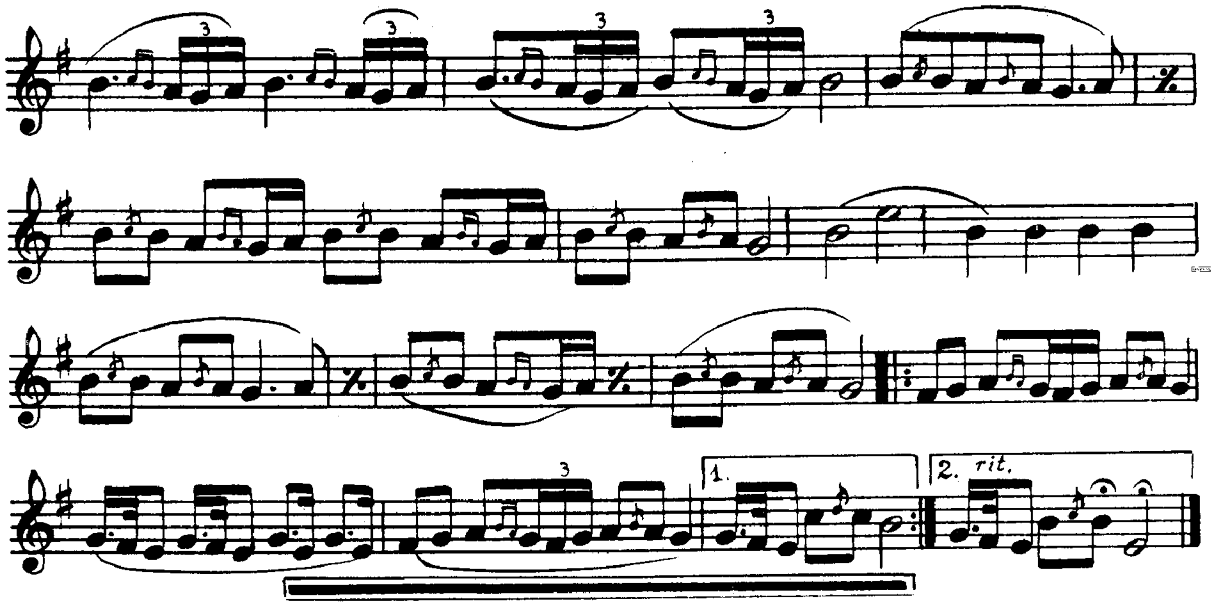

כב ניגון לר' מיכל'ע מזלאטשעוו נ"ע 22

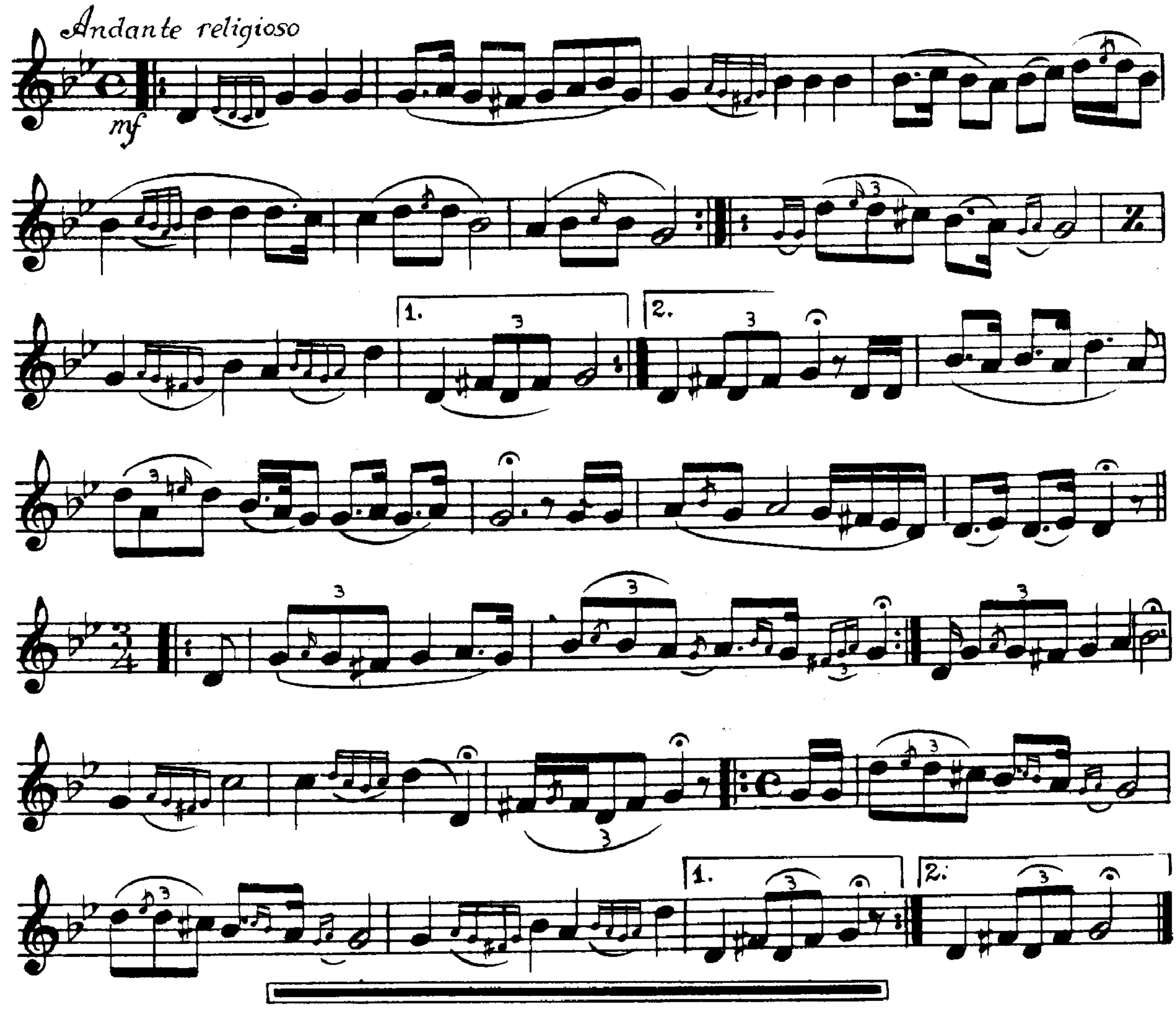

כג קול בער לה"שפאלער זיידע" נ"ע 23

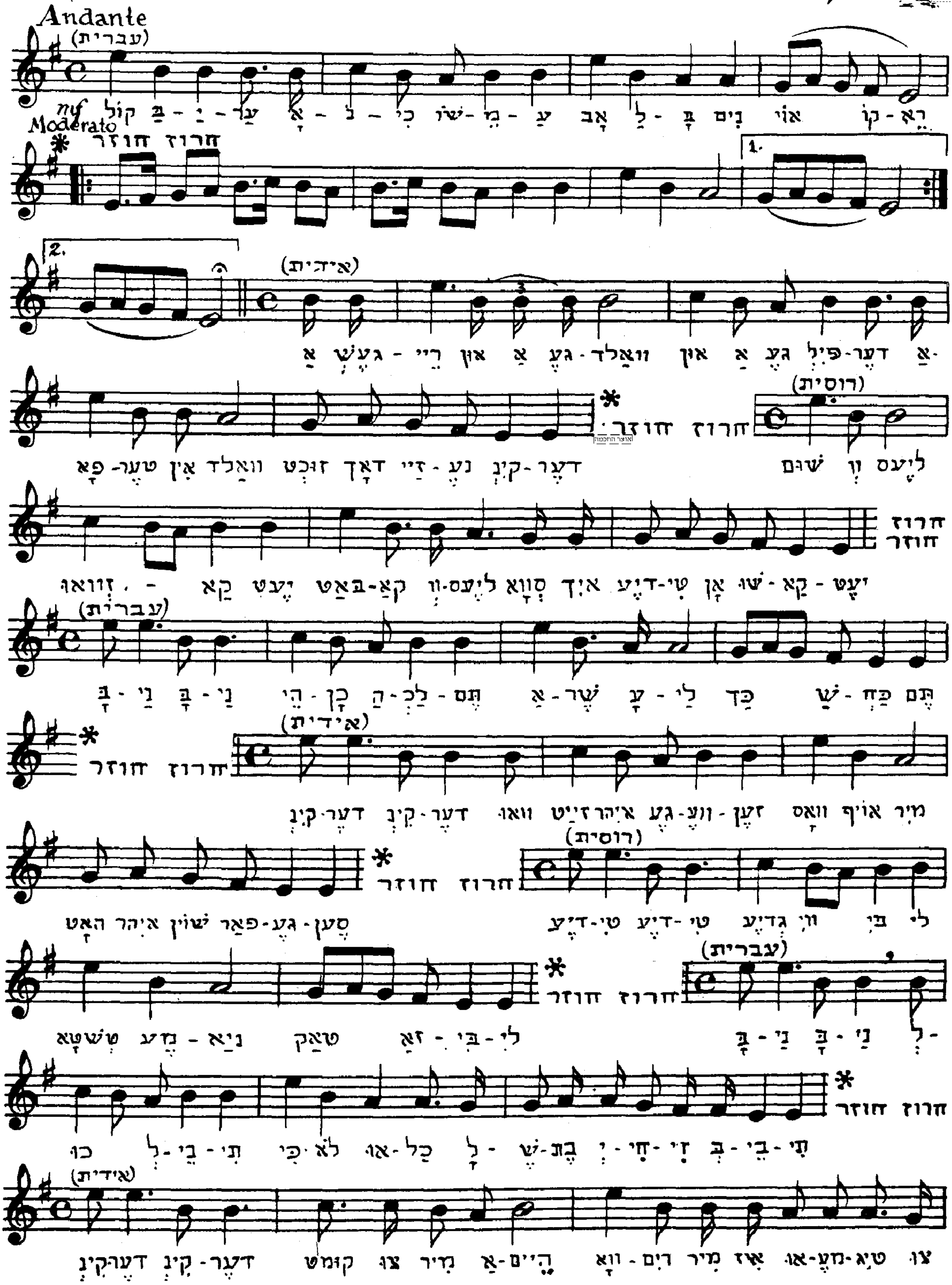

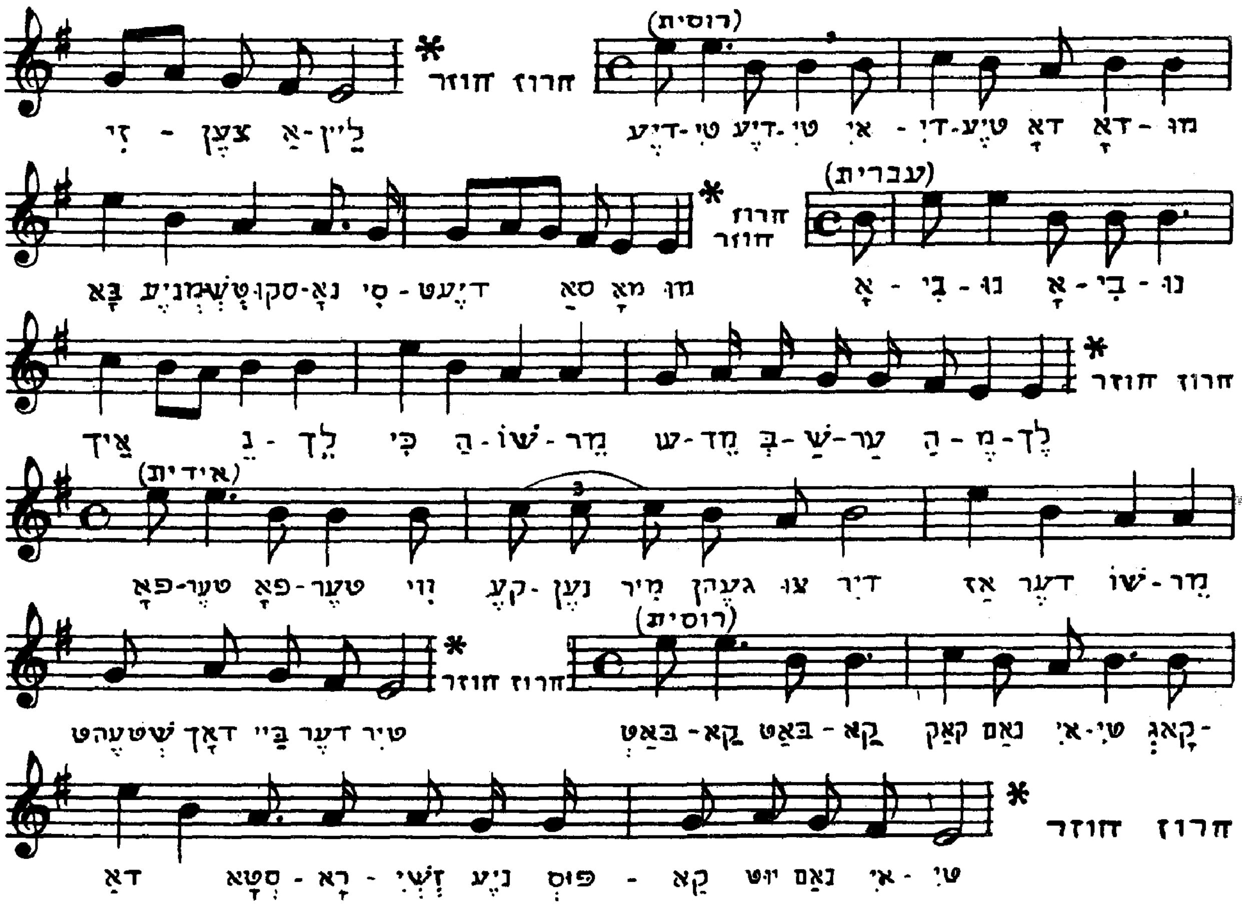

24

"האָפּ - קאָזאָק"
לה"שפאלער זיידע" נ"ע

כד

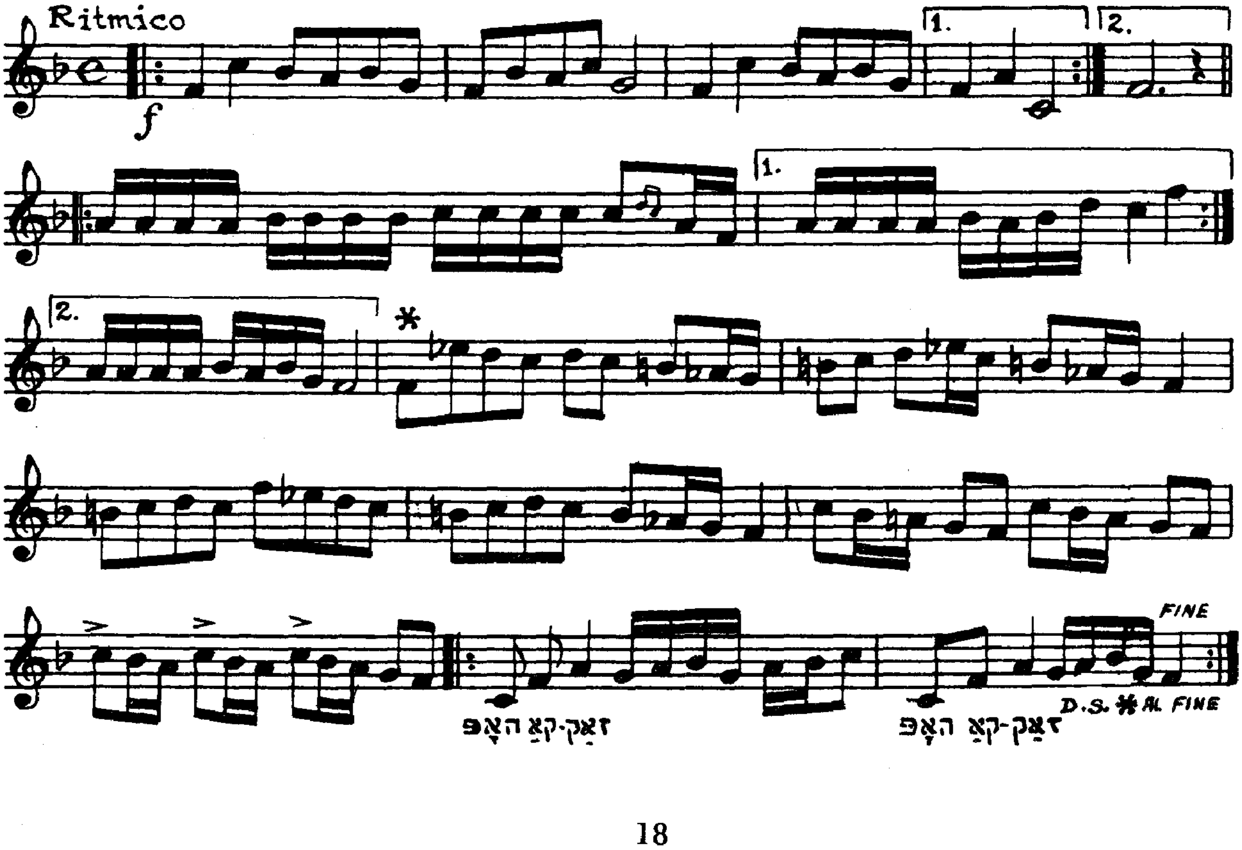

כה השתפכות הנפש 25

לר' מענדעל'י מהאראדאק נ"ע

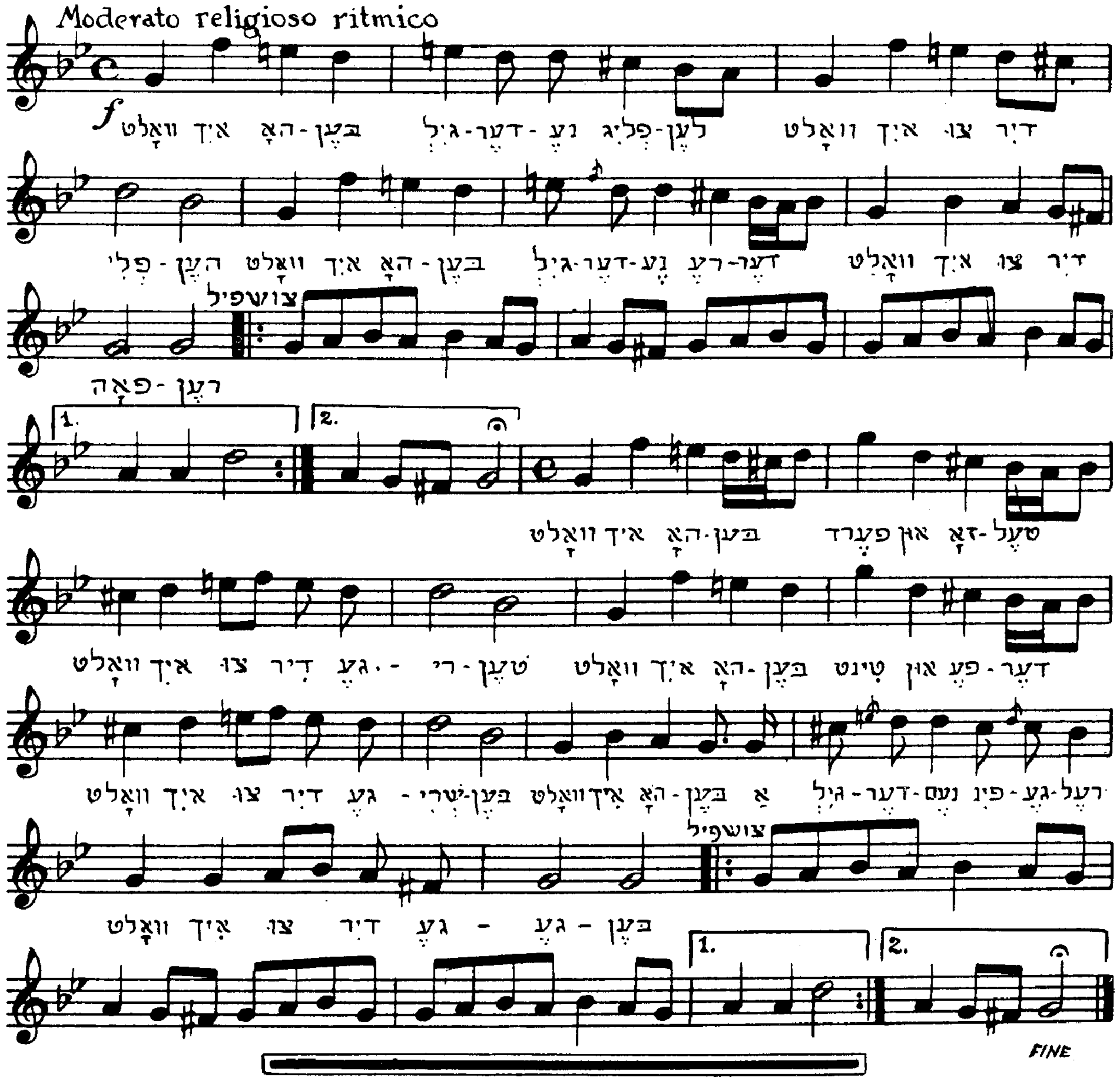

כו „קדיש" לר' לוי יצחק מבארדיטשעוו נ"ע 26

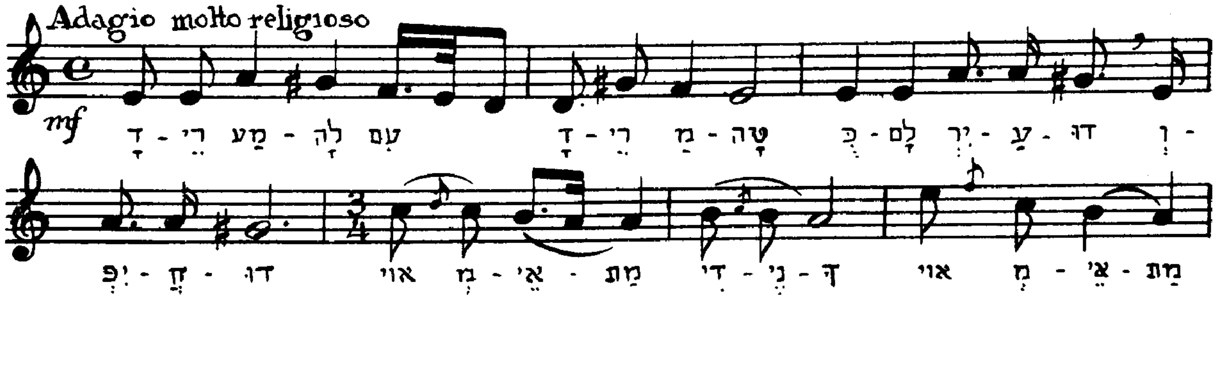

אוצר החכמה

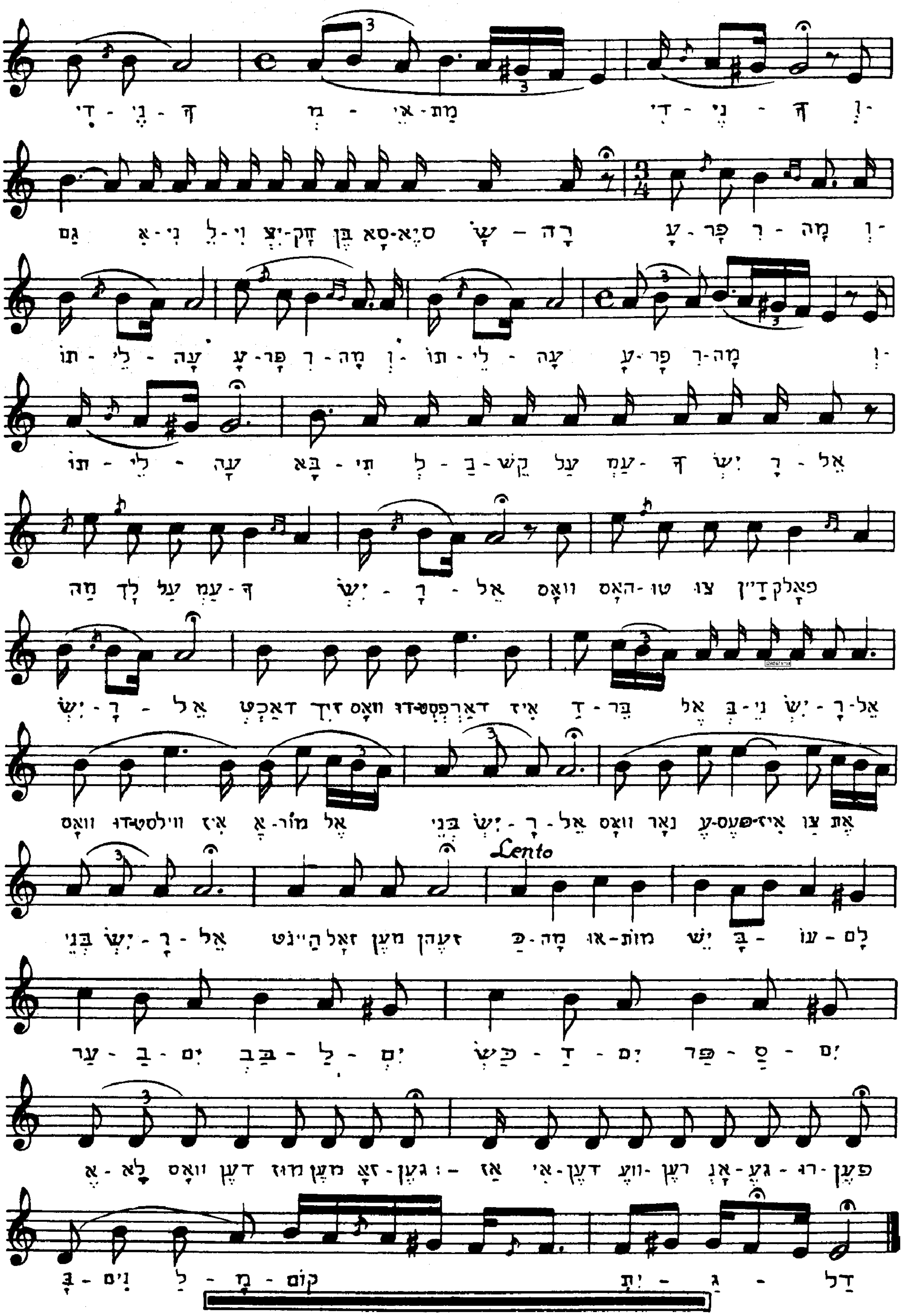

27 — כז

ניגון לברכת כהנים

יְבָרֶכְךָ ד׳ וְיִשְׁמְרֶךָ

(נסדר מה״קאפעליע״ של כ״ק אדמו״ר האמצעי נ״ע)

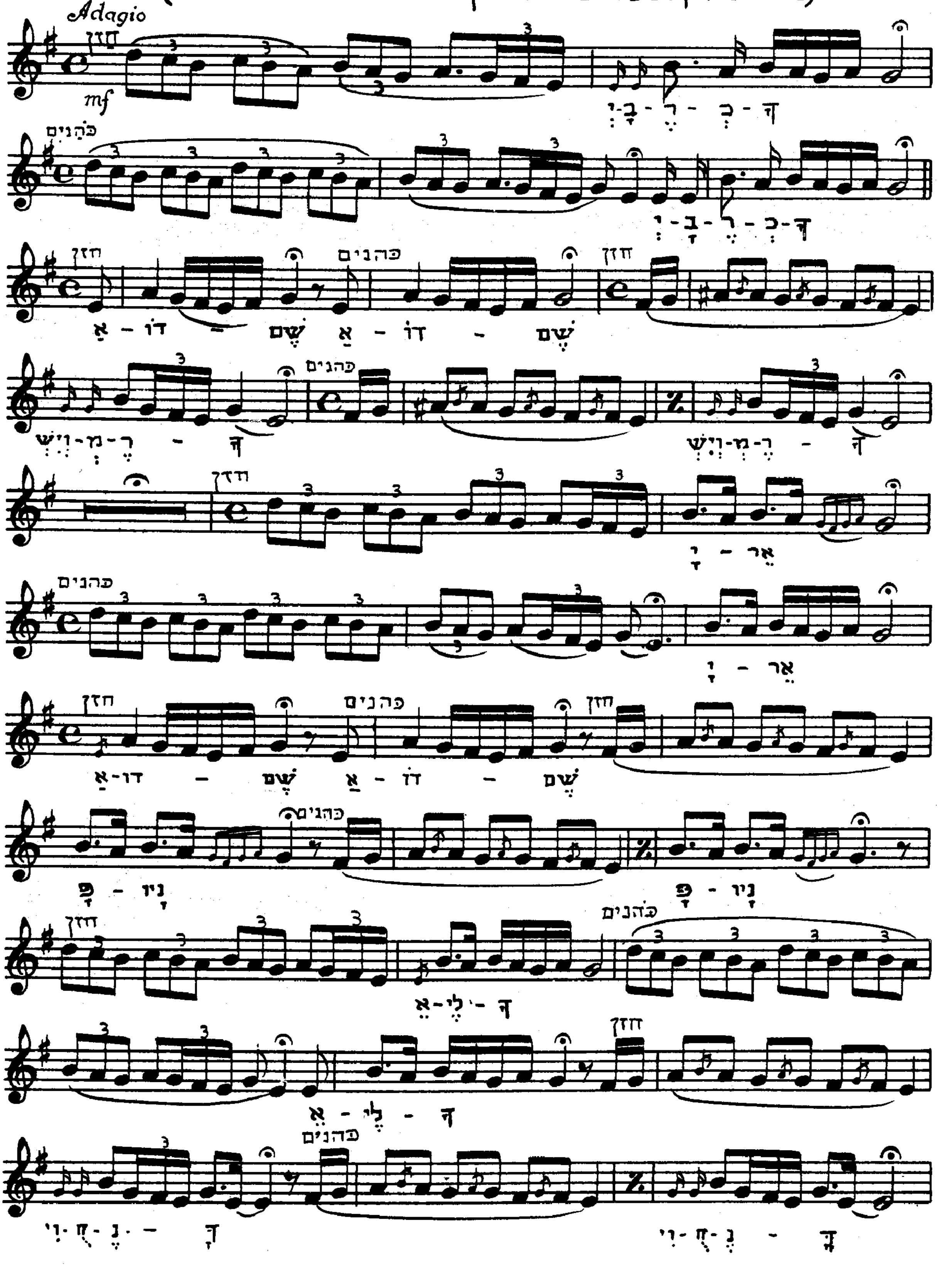

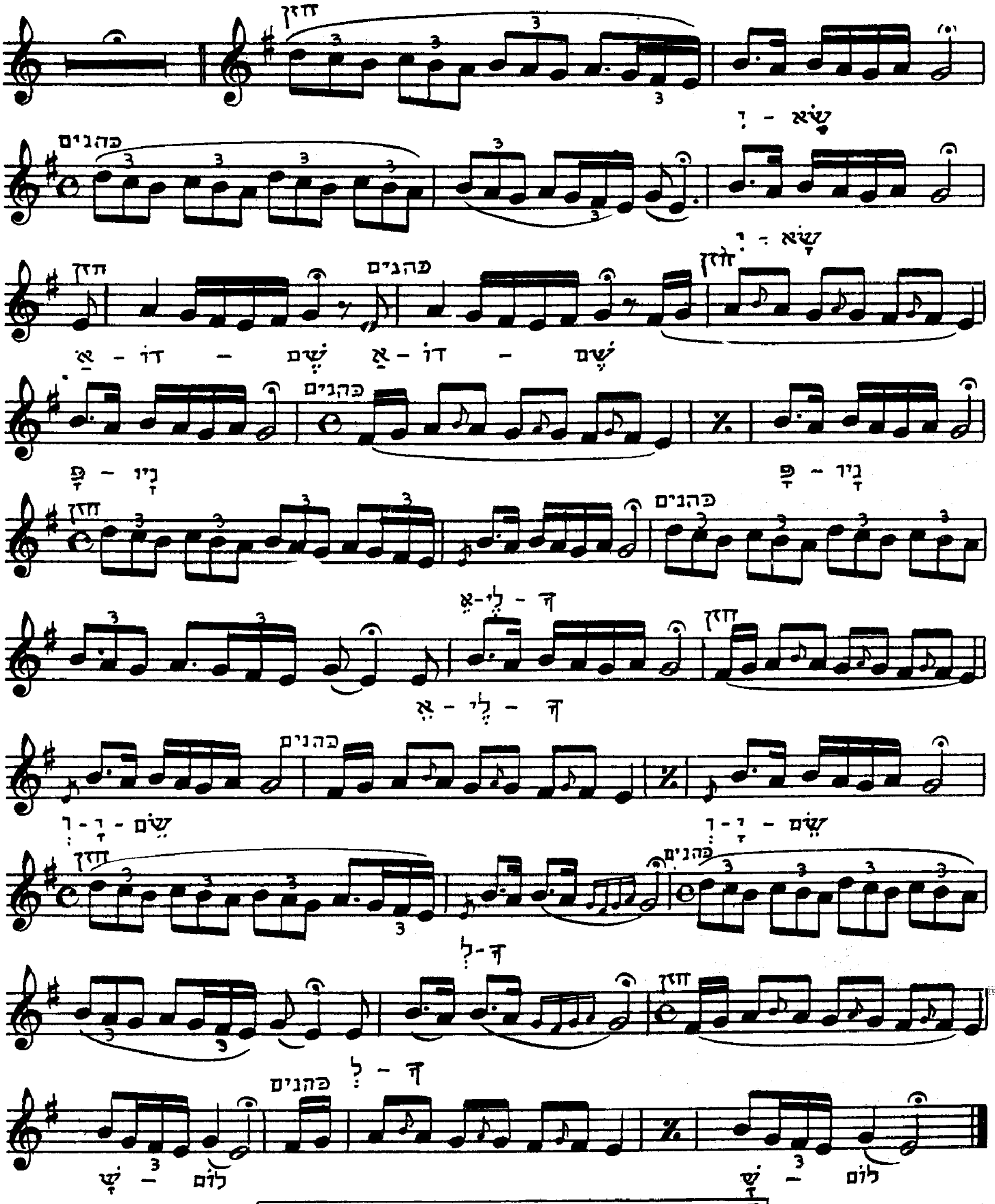

כח ניגון הגדול לר' אהרן מסטראשעלע נ"ע 28

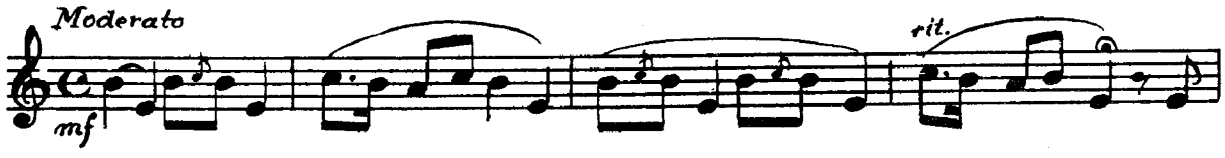

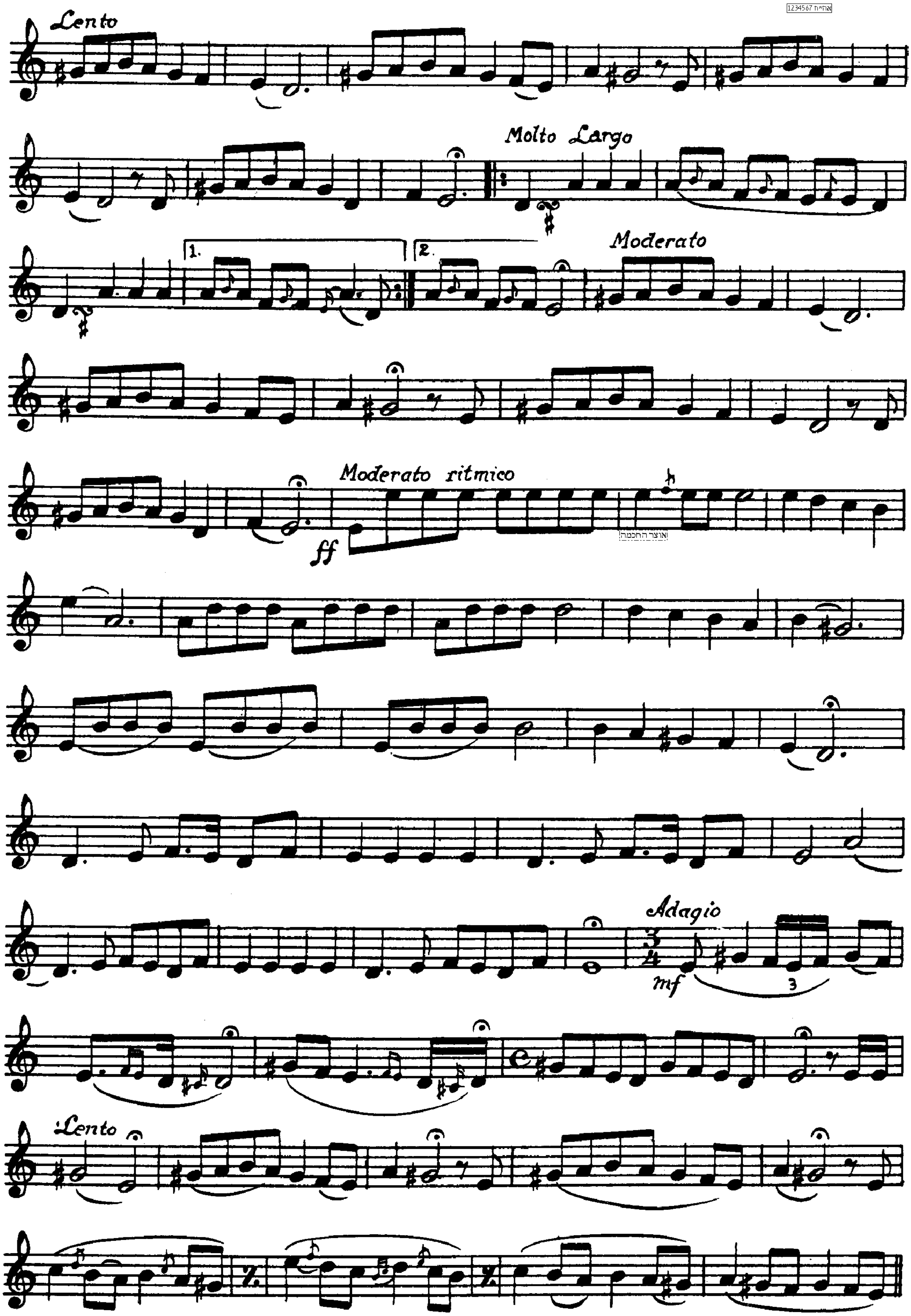
Lento
Molto Largo
Moderato
Moderato ritmico
ff
Adagio
mf
Lento

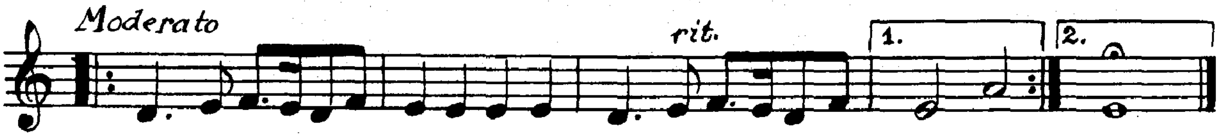

כט ניגון מיוחס לר׳ אהרן מסטראשעלע נ״ע 29

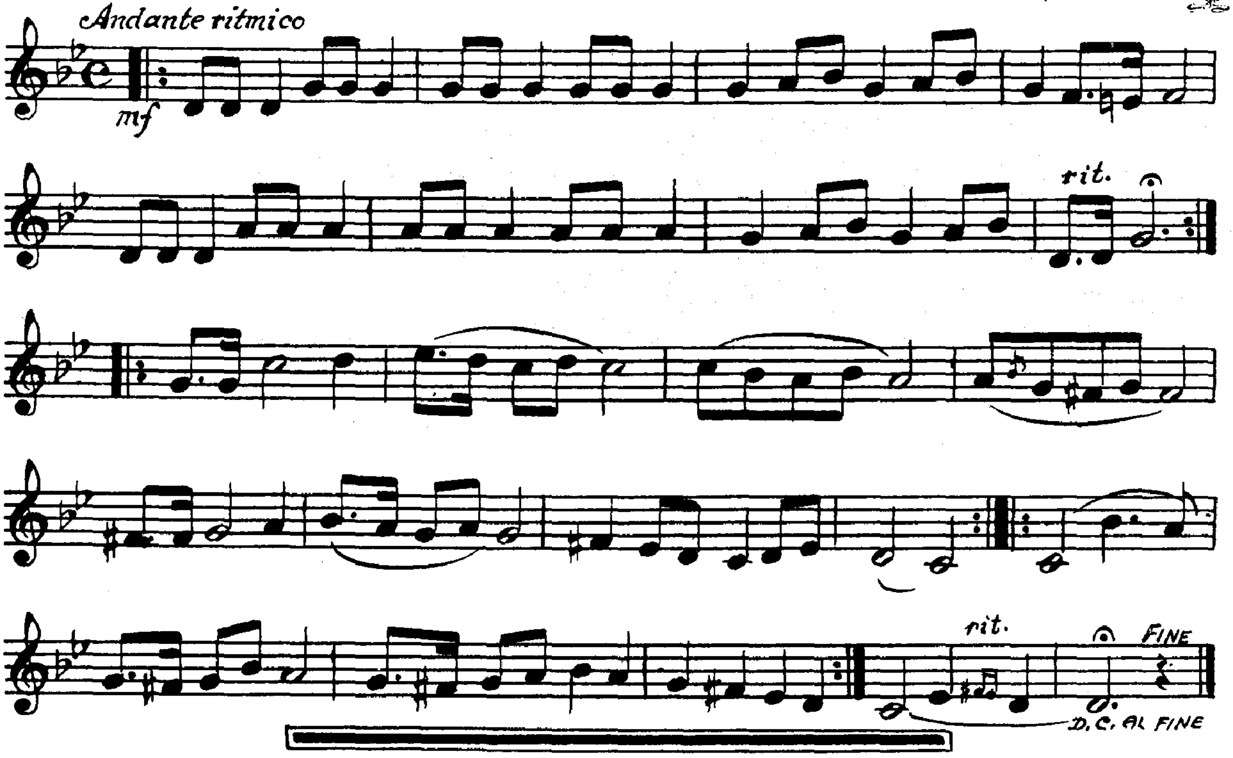

ל ניגון לר׳ משה ווילענקער נ״ע 30

אוצר החכמה

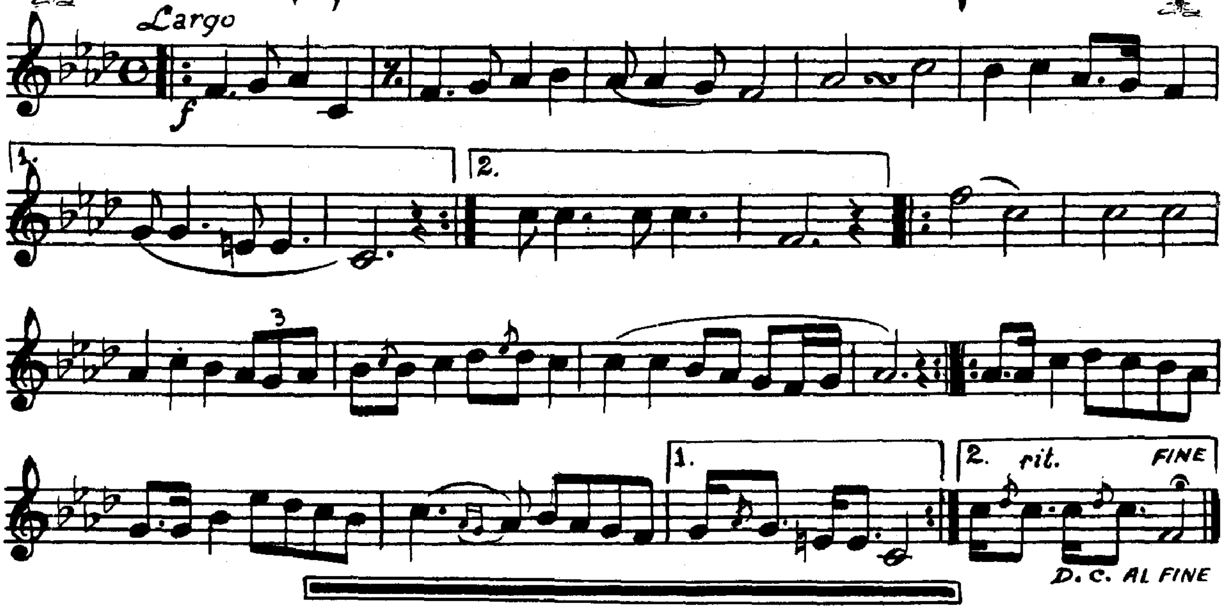

31 — לא

ניגון דבקות

מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע

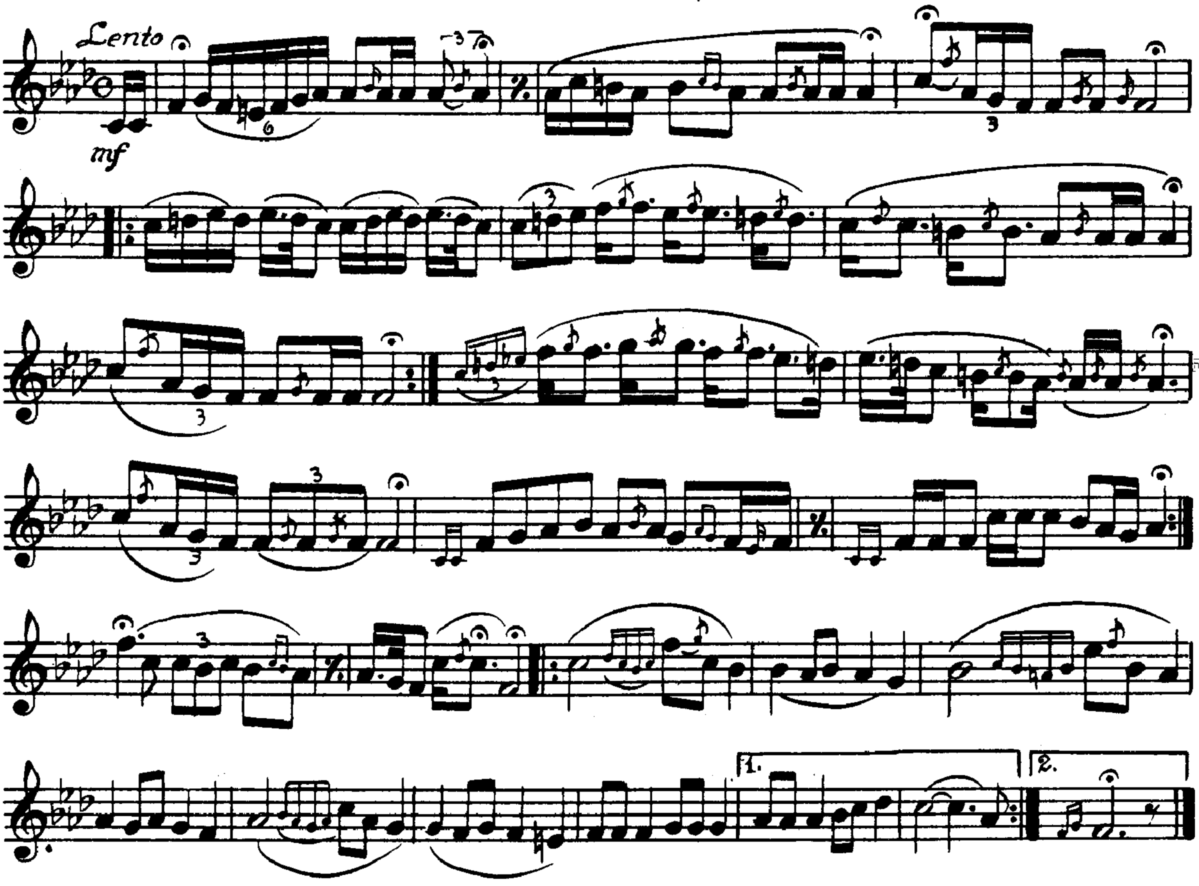

32 — לב

ניגון דבקות

מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע בעת השתטחות
על קבר אמו הרבנית דבורה לאה נ"ע

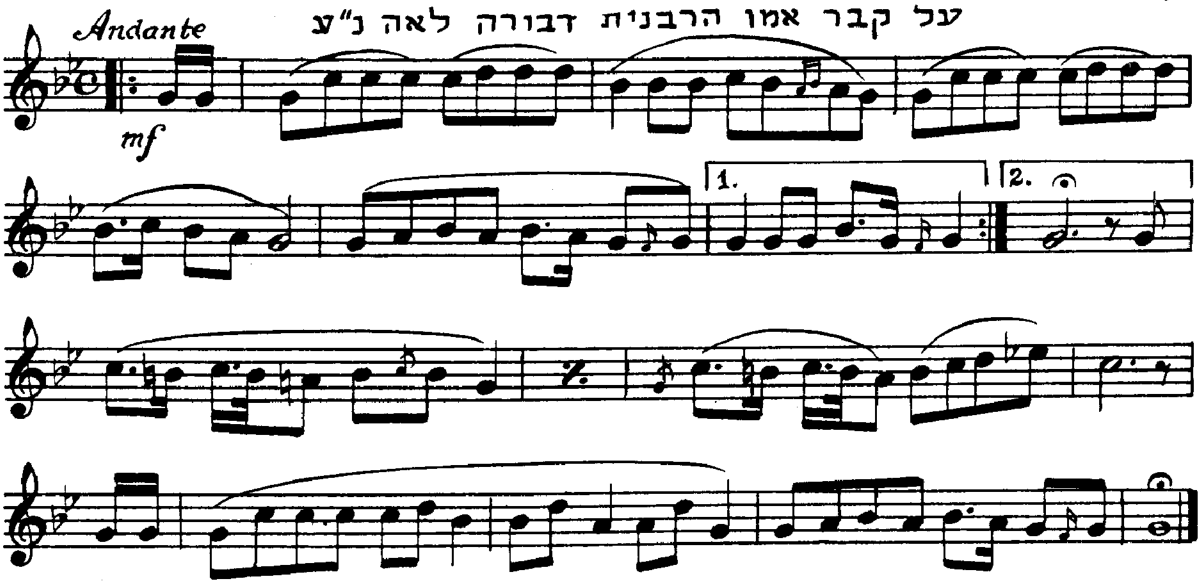

33 # ניגון דבקות לג

לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל בן הצ"צ נ"ע

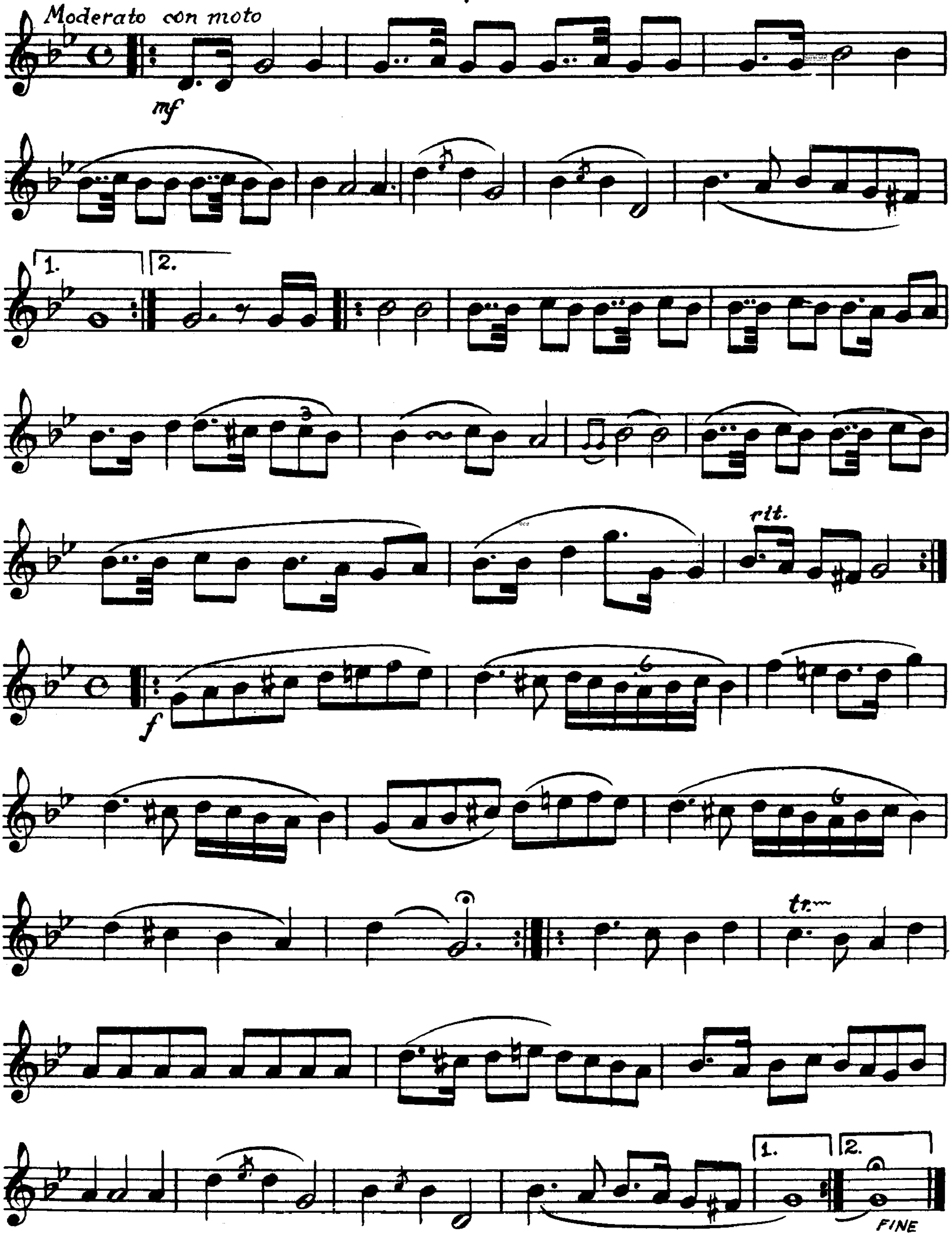

דבקות חב״ד

34 לד

לכ״ק אדמו״ר מהרי״ל בן הצ״צ נ״ע

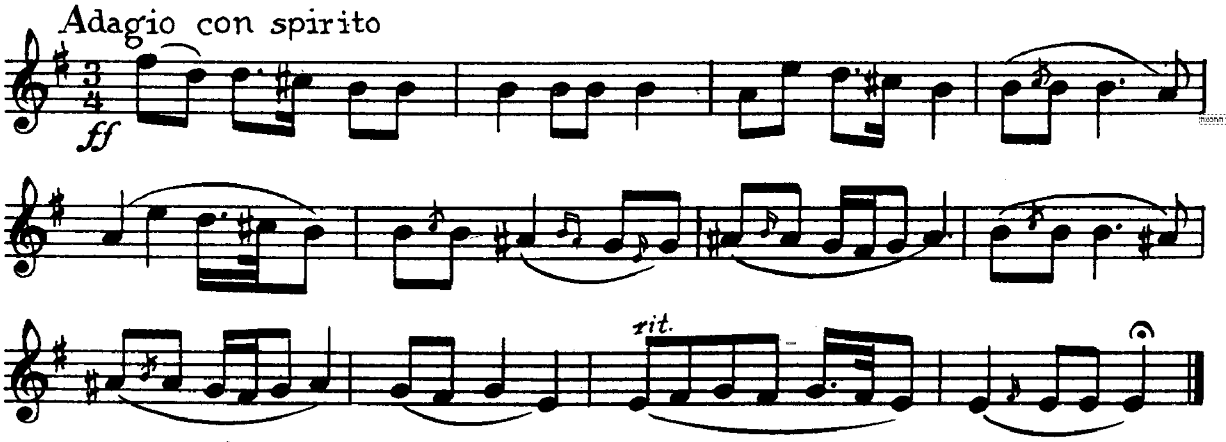

ניגון הגדול לר׳ הלל מפאריטש נ״ע

35 לה

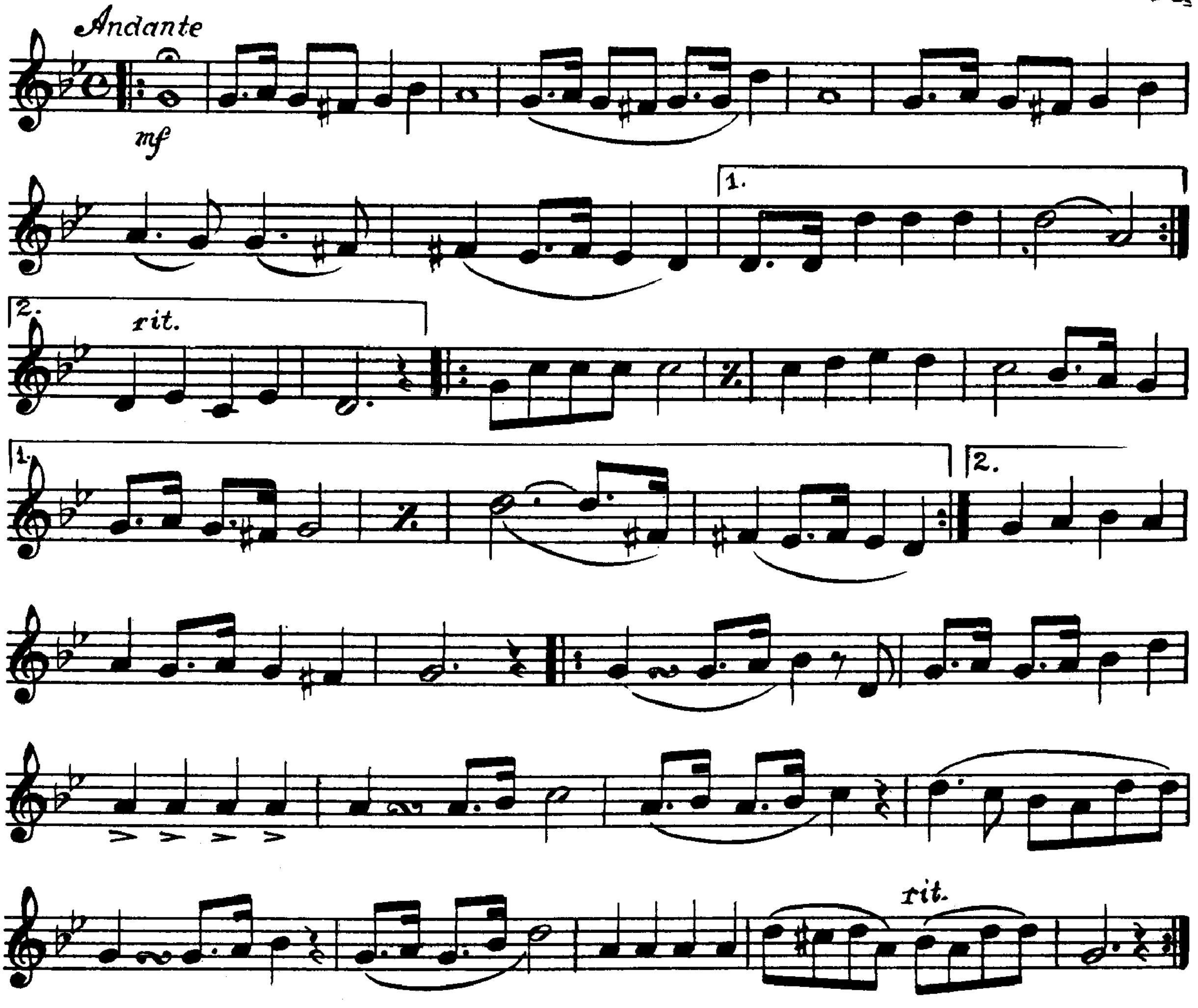

אוצר החכמה

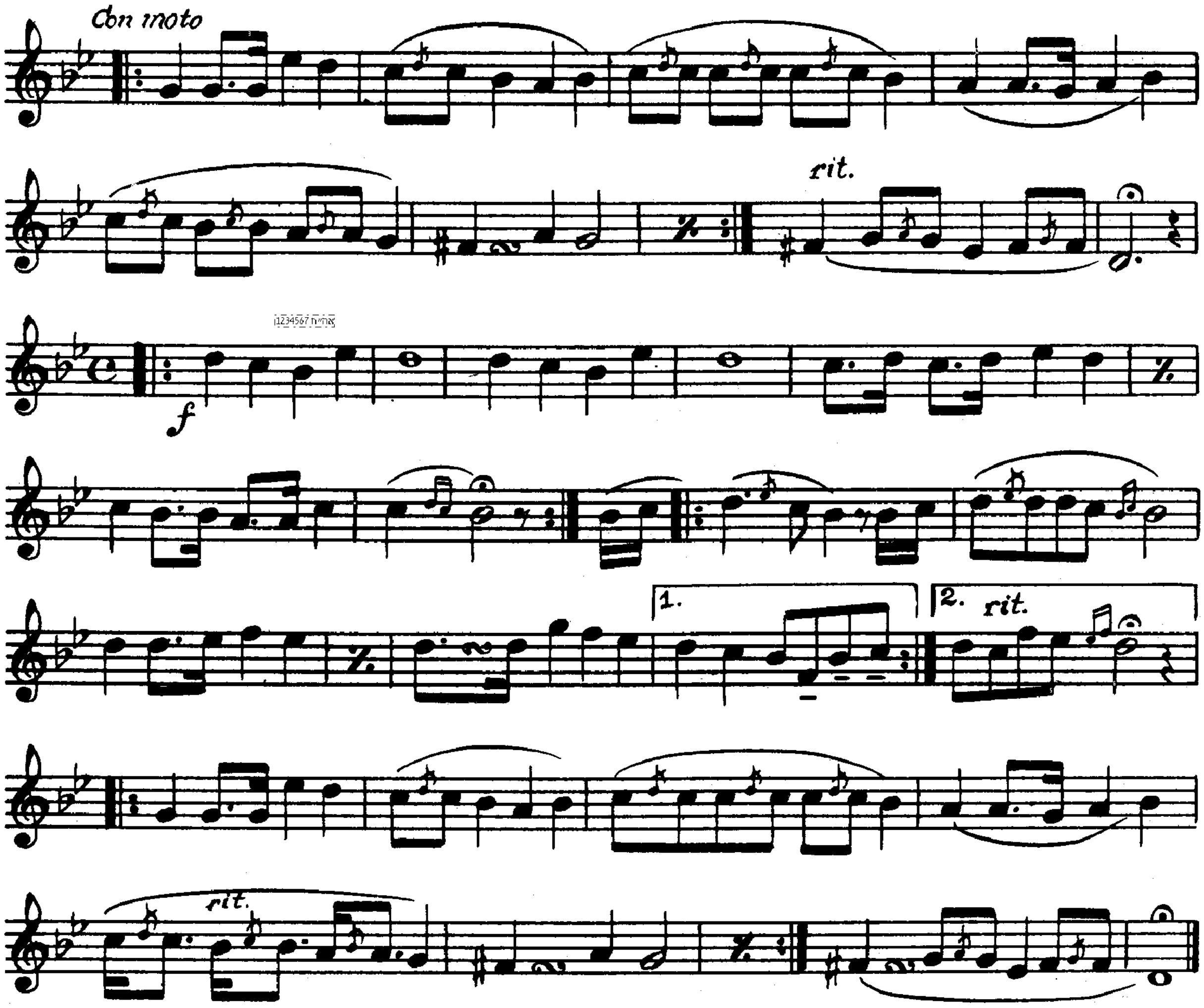

36 ניגון לר׳ הלל מפאריטש נ״ע לו

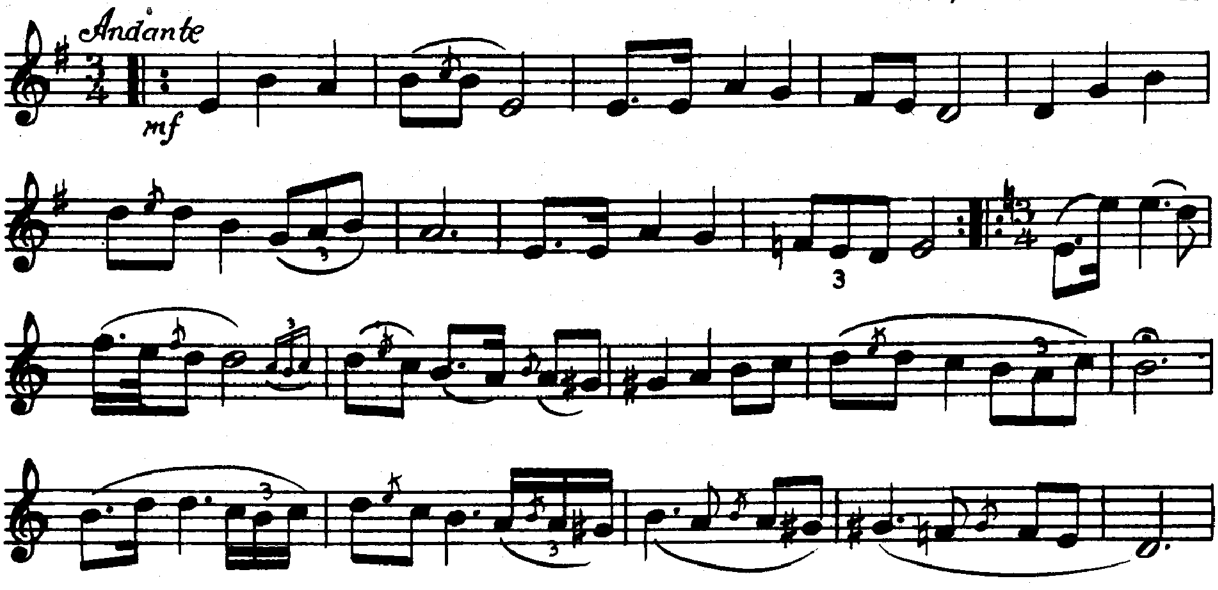

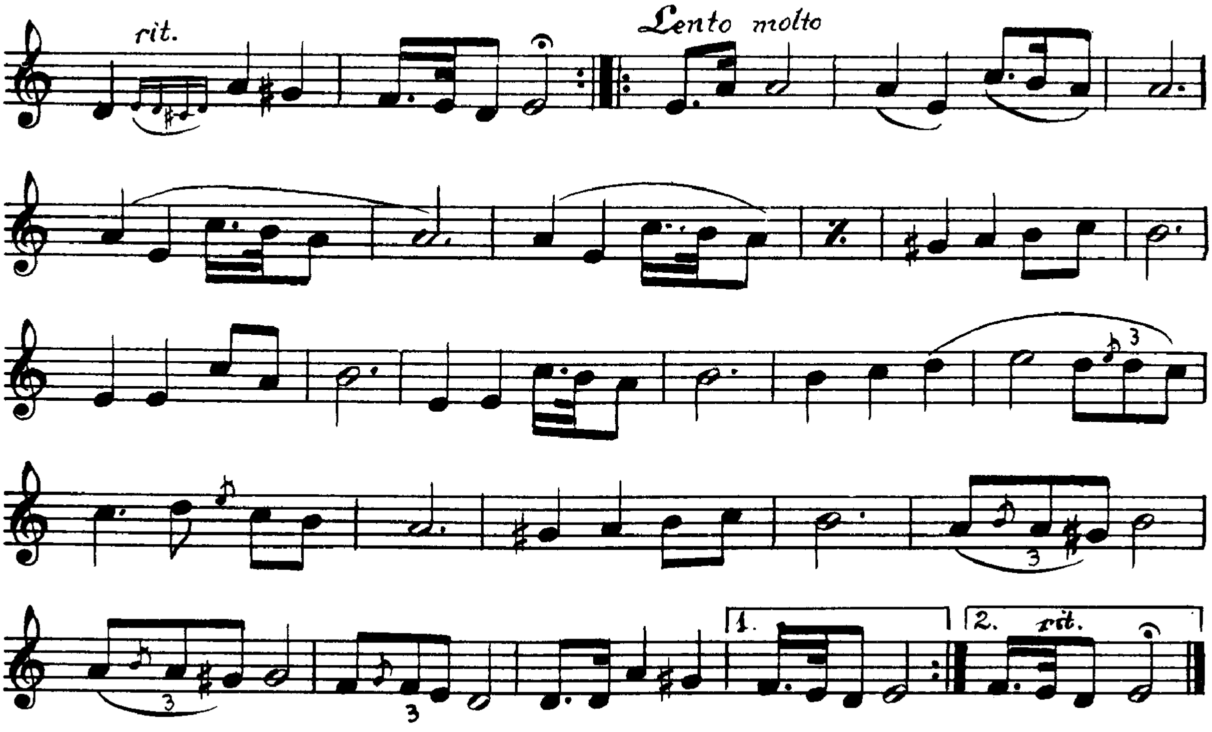

37 ניגון לר' הלל מפאריטש נ"ע לז

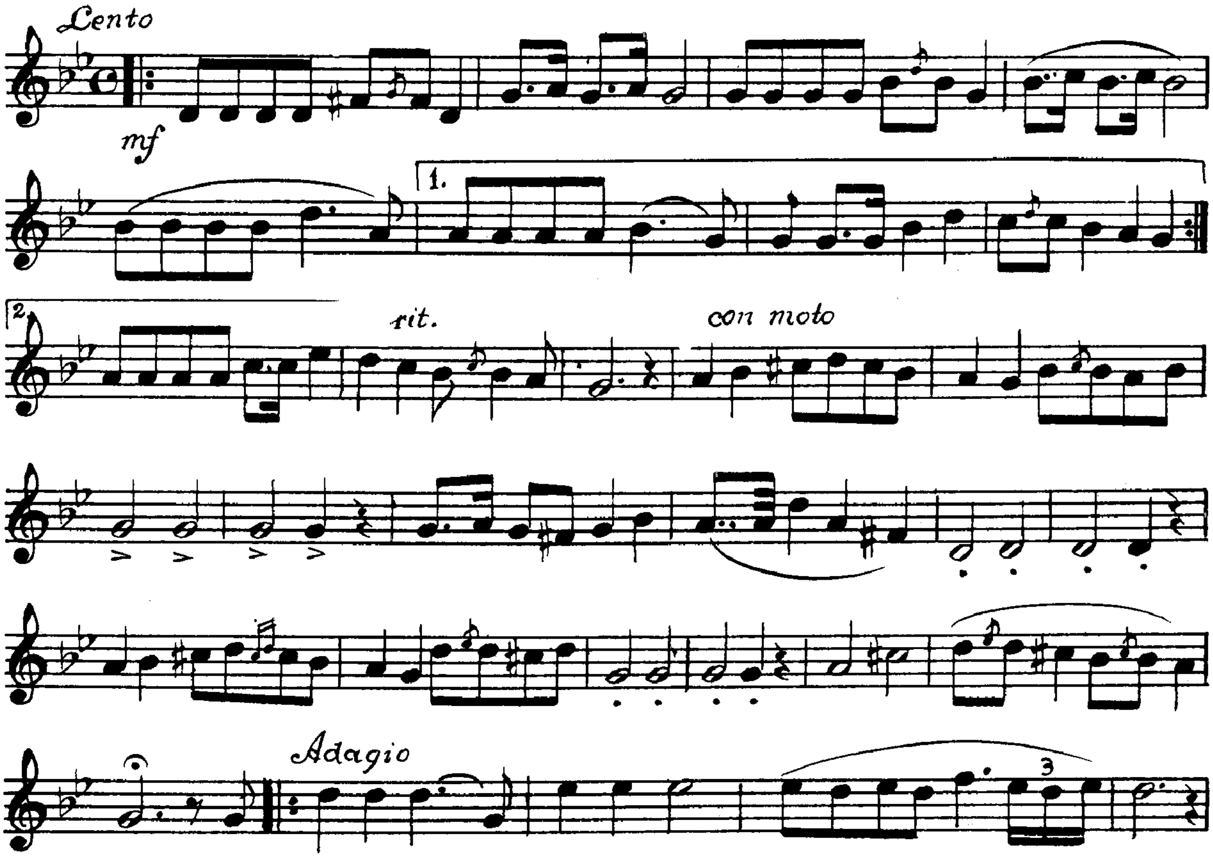

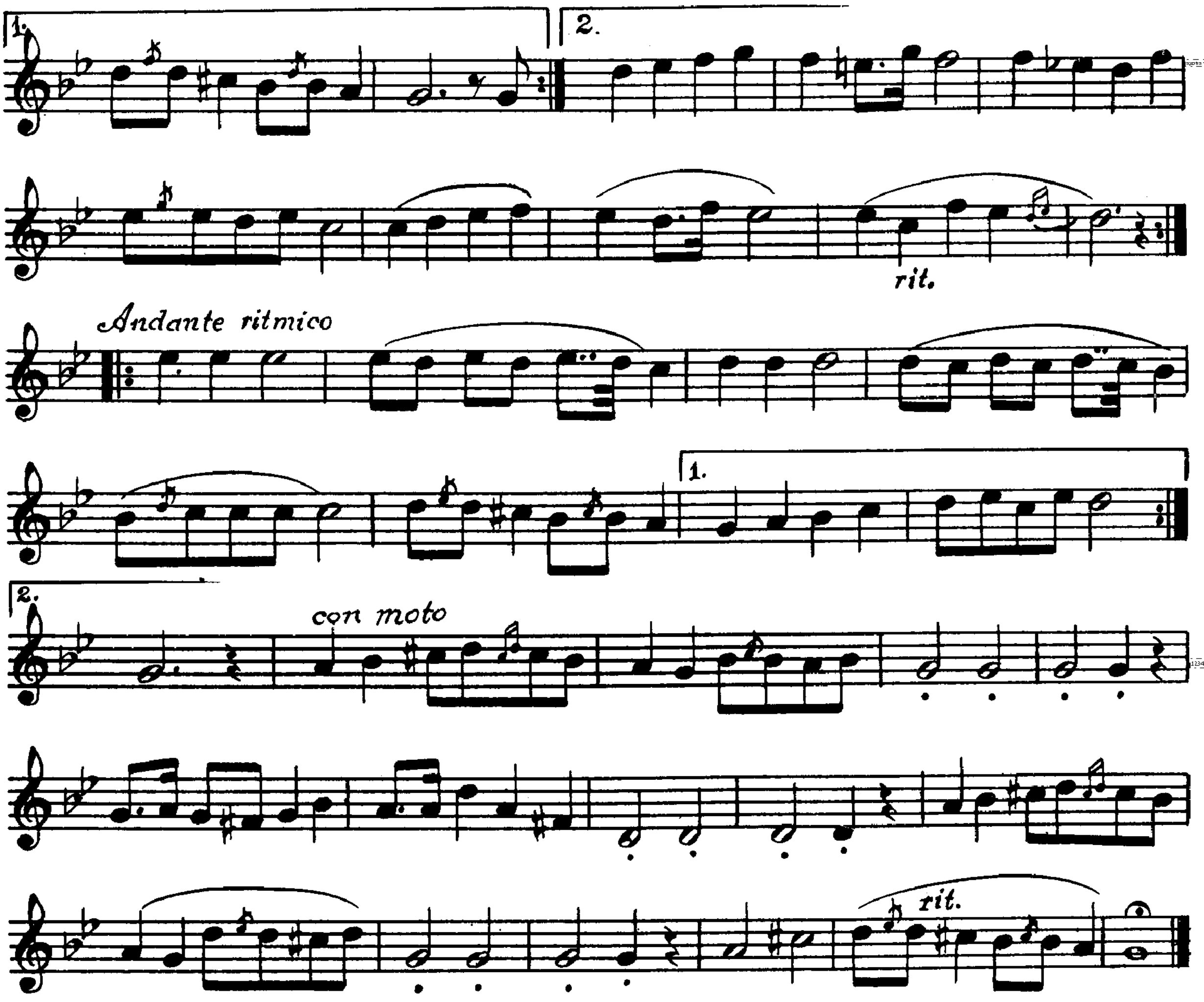

לח ניגון לר׳ הלל מפאריטש נ״ע 38

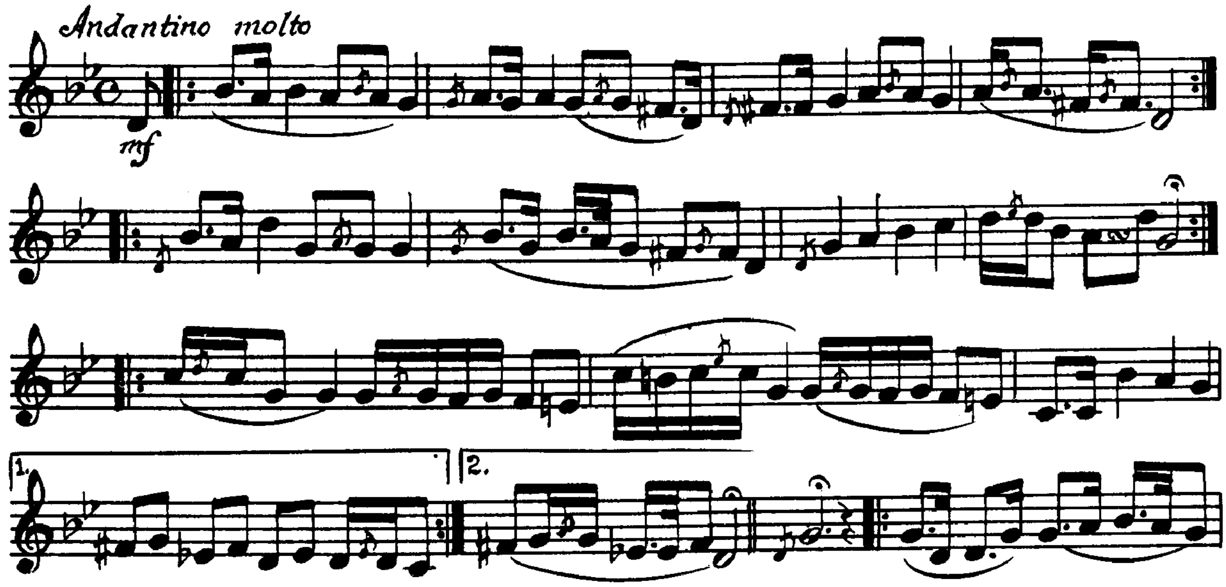

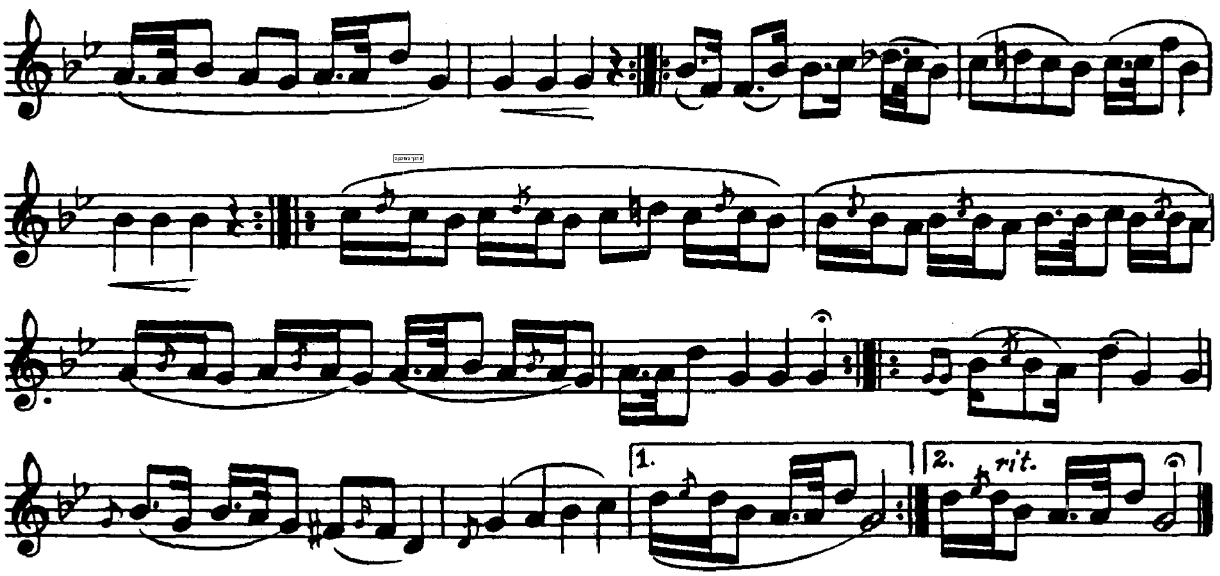

39 ניגון לר' הלל מפאריטש נ"ע לט

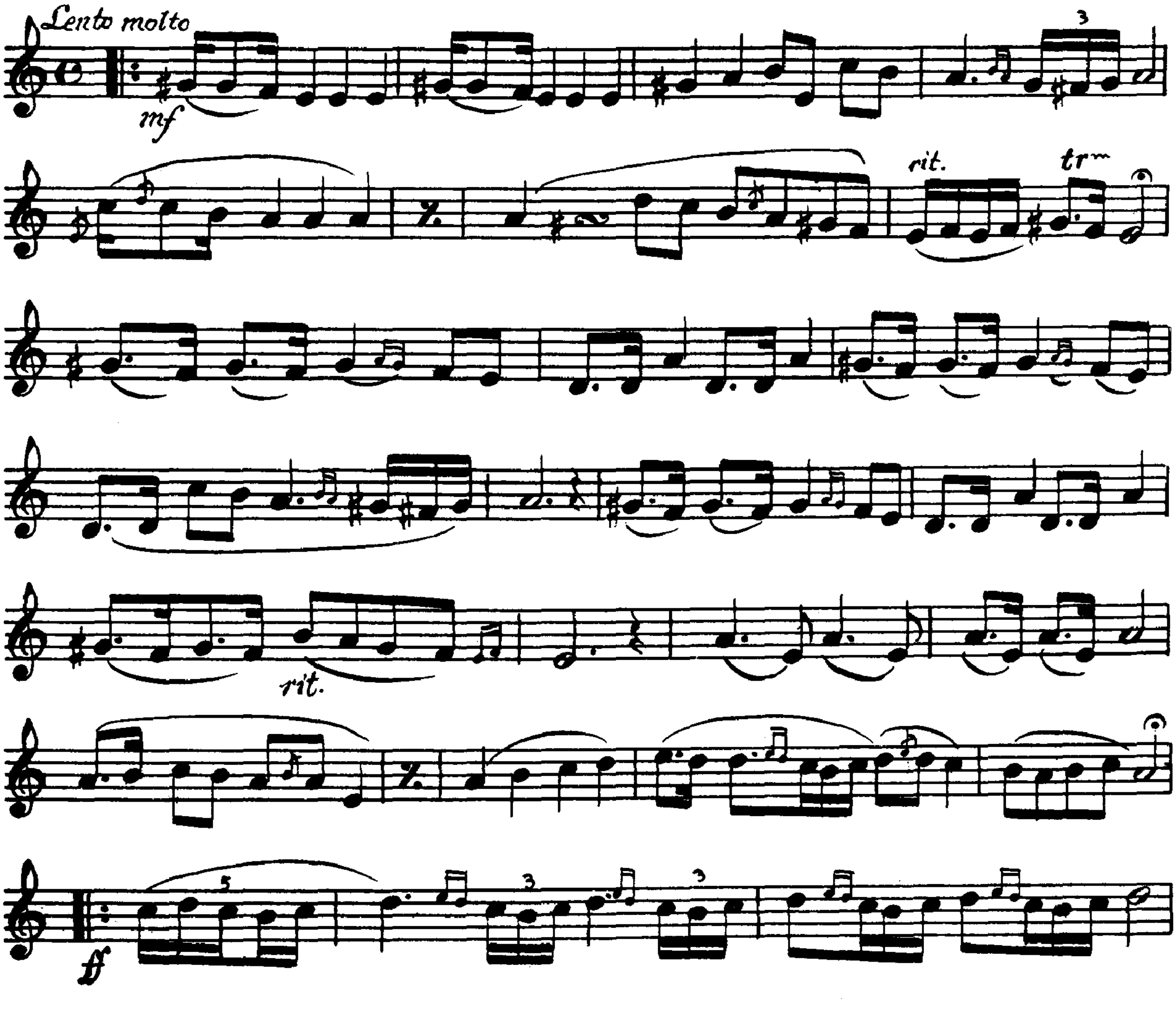

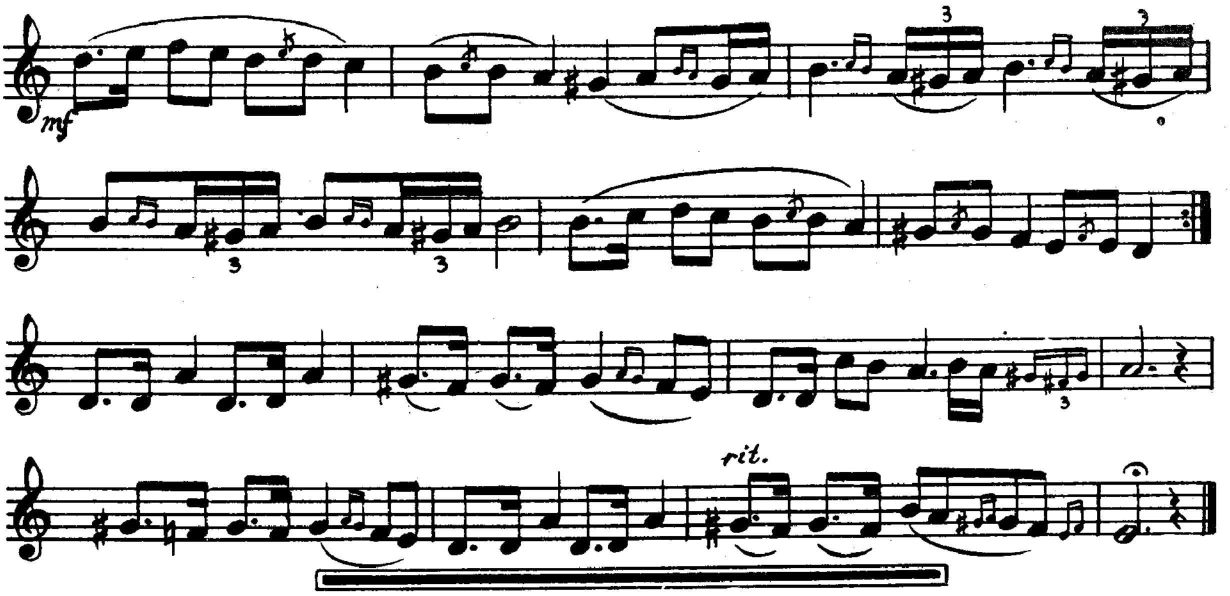

מ ניגון לר' פסח ממאלאסטאווקע נ"ע 40

בשפת רוסית הלבנה

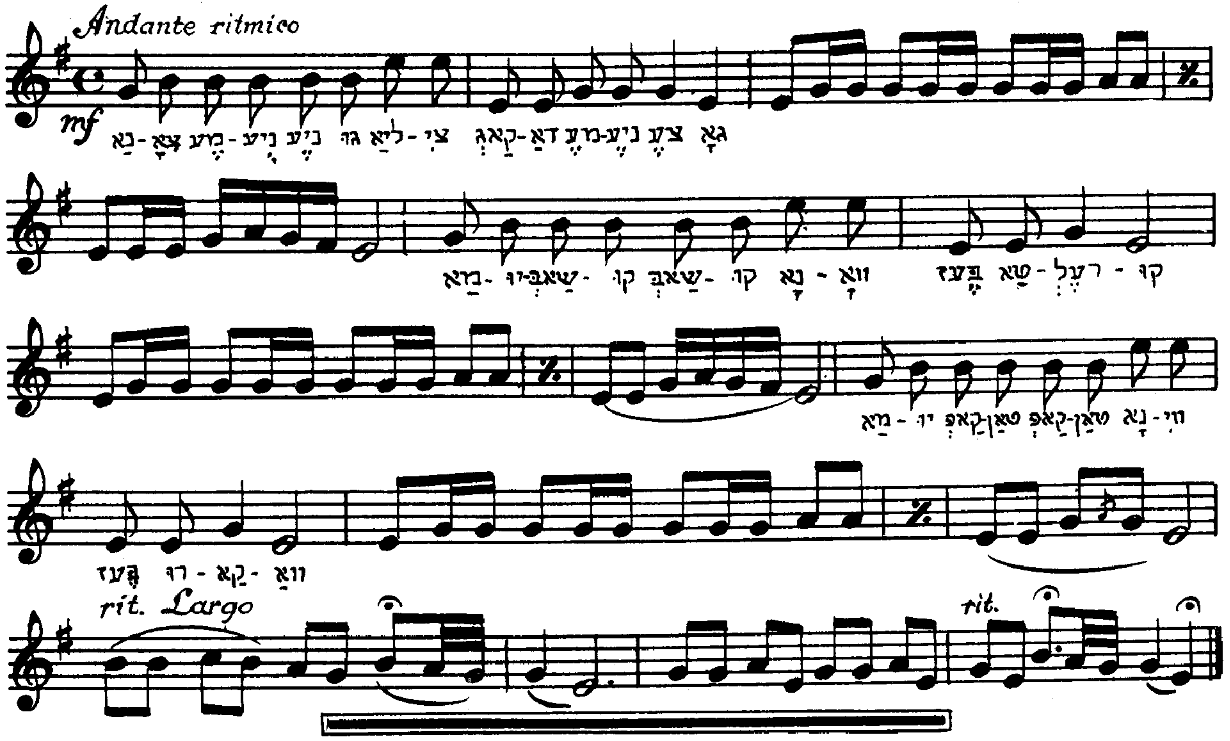

מא ניגון מסלאוויטא 41

מיוחס להאחים הרבנים שפירא נ"ע-המדפיסים דסלאוויטא

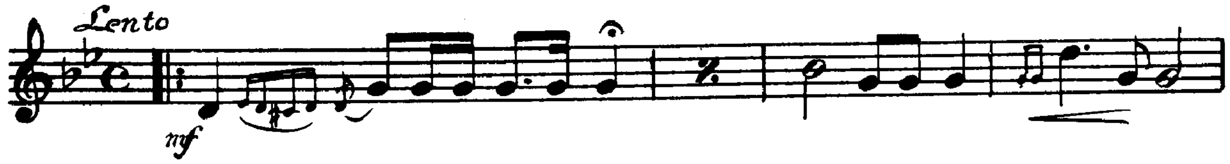

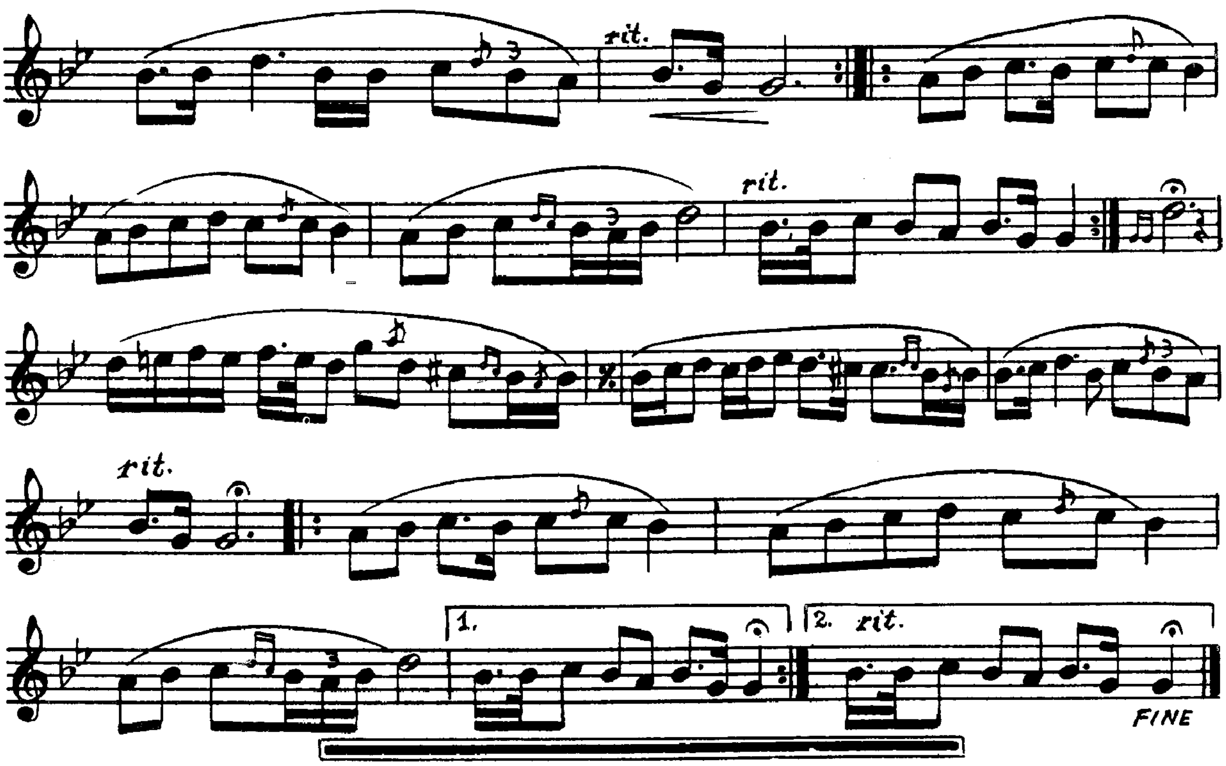

42 ניגון לחסידי צ"צ נ"ע מב

אוצר החכמה

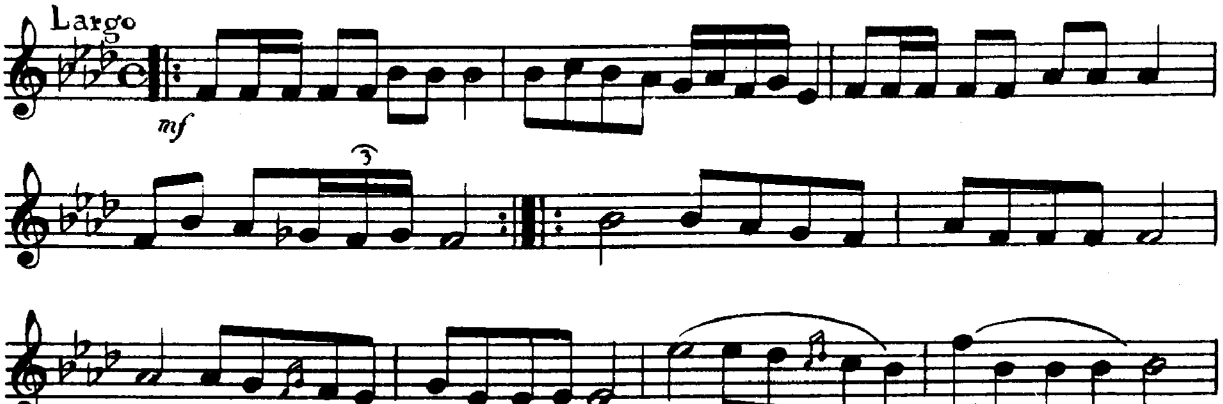

אוצר החכמה

43 ניגון מיוחס לחסידי הצ"צ נ"ע מג

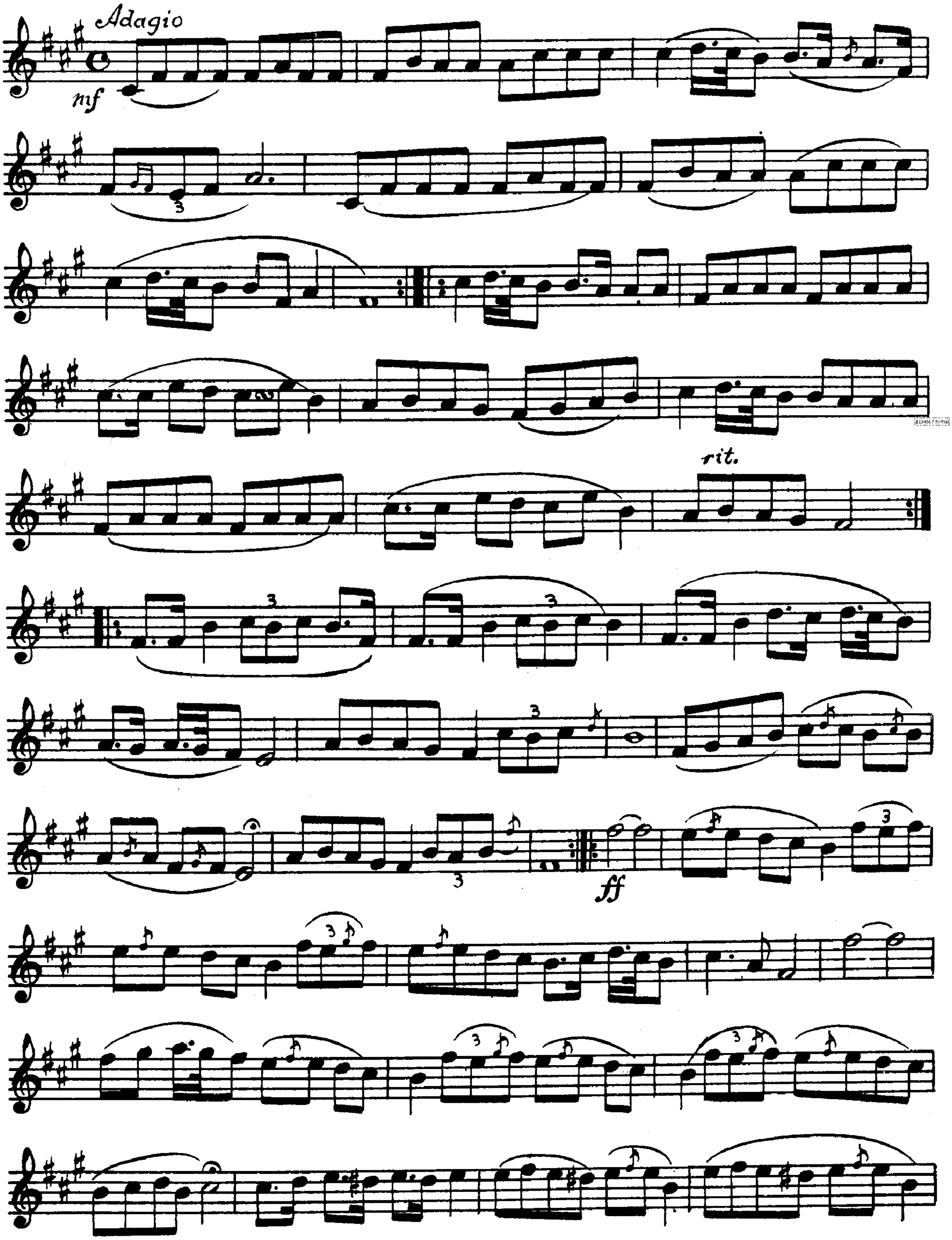

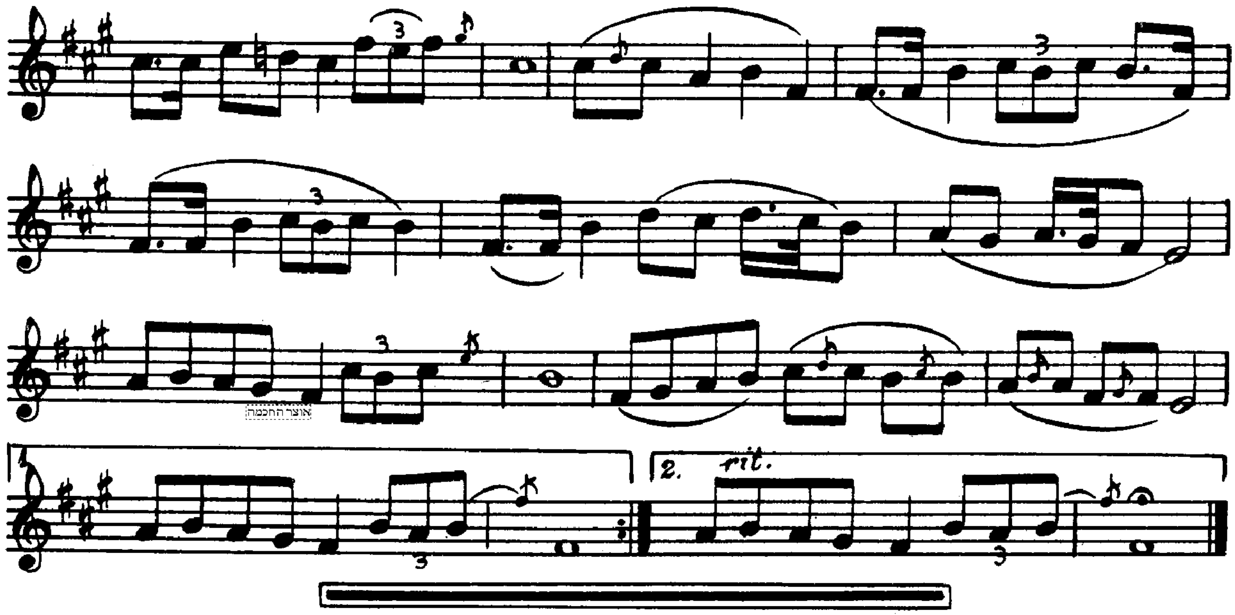

44 ניגון מראסטאוו מד

הנק' בשם: "דעם רבינס ניגון"

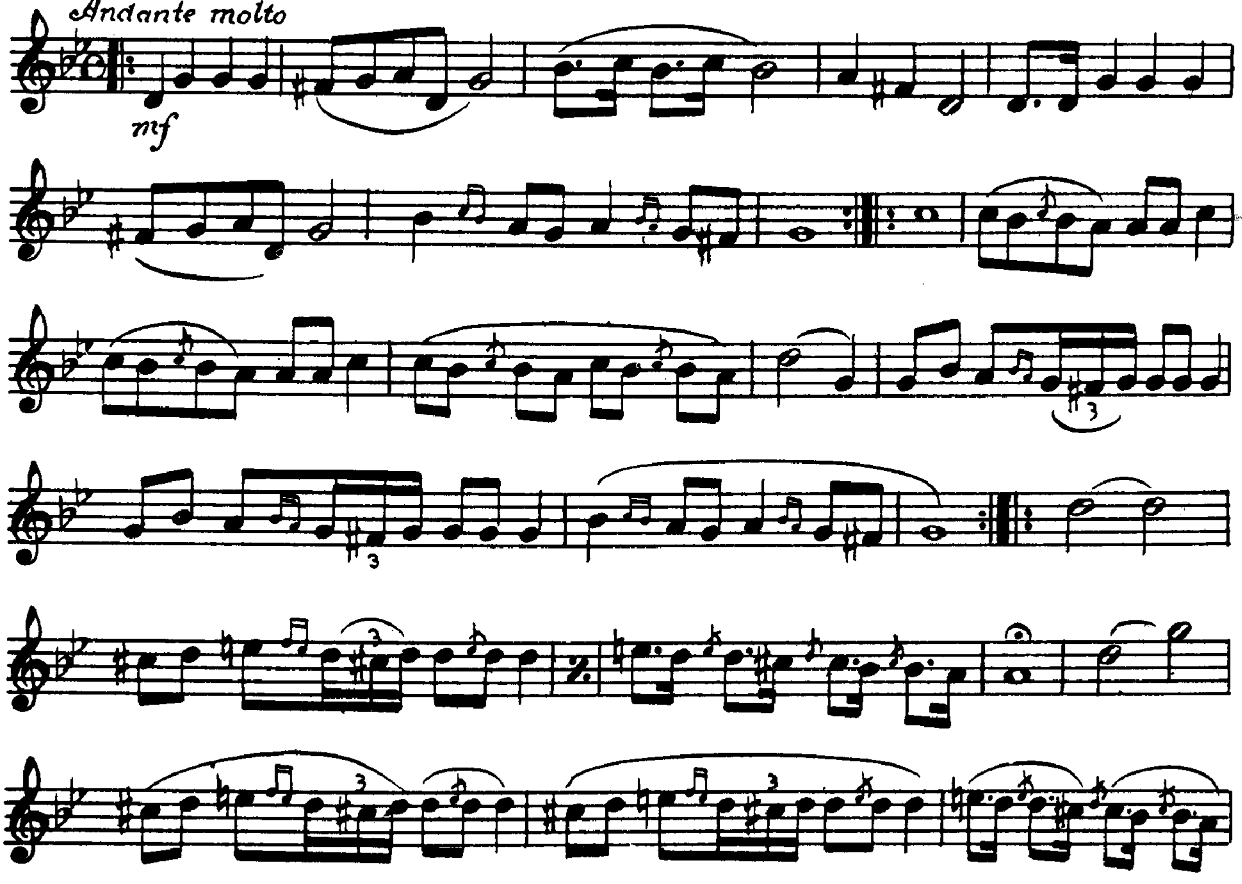

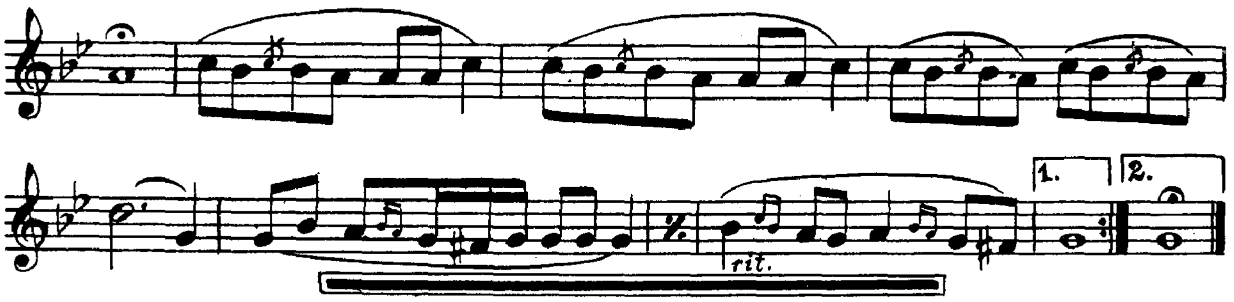

45 מה ניגון להר"מ מפאלטאווא נ"ע

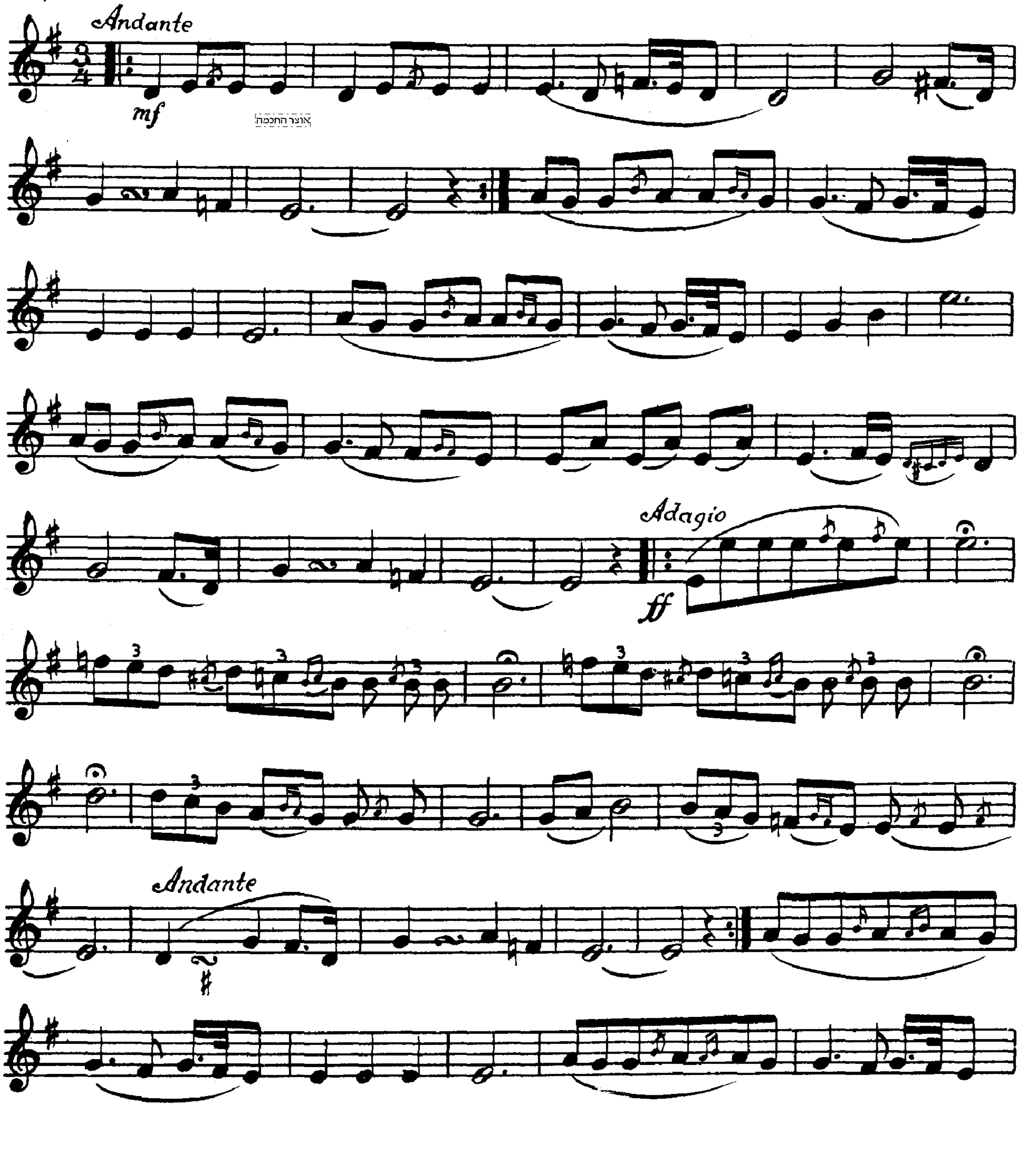

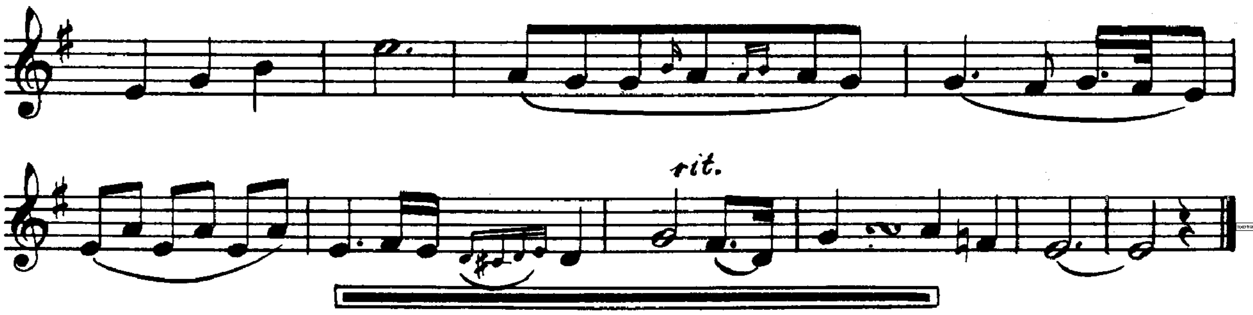

46 ניגון מניקאלאיעוו מו

הנק' בשם: "דער בינוני"

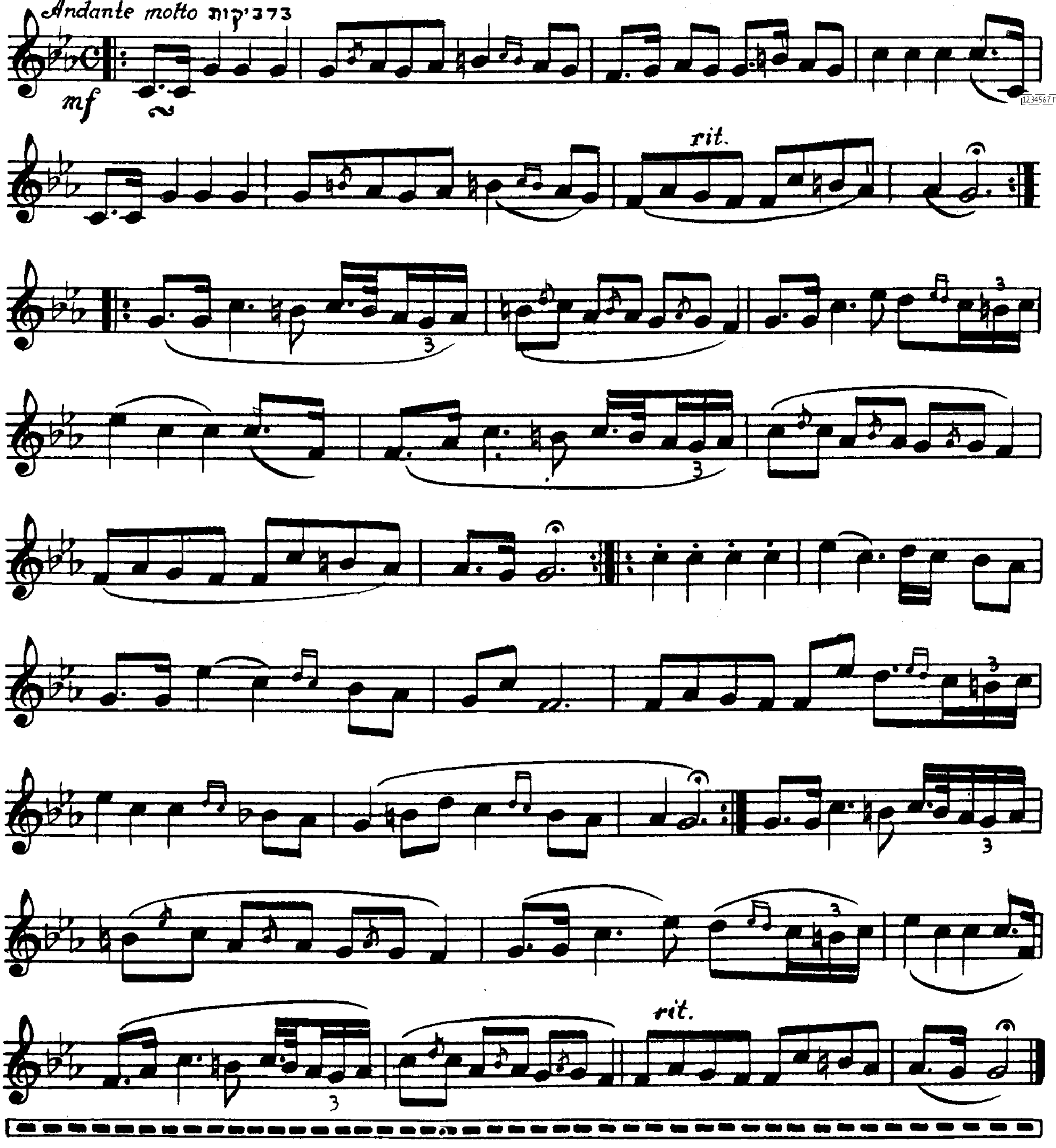

מחלקה שלישית

ניגוני חב"ד לזמנים שונים

רשימת הניגונים

נגוני שבת ויום טוב

מז. ידיד נפש 39
מח. אזמר בשבחין 41
מט. אסדר לסעודתא 41
ב־נא. טל יעסים ; טל בו תברך . . . . . 42־3
נב. וכל מאמינים 44
נג. הנרות הללו 44
נד. שושנת יעקב 47
נה. פדה בשלום נפשי, ניגון לי״ט כסלו . 49
נו. ניגון לחג הגאולה יב־יג תמוז . . . 51
נז. ניגון לר׳ אלי׳ חיים אלטהויז . . . 51
נח. ניגון מניקאלאיעוו 52
נט. ניגון לר׳ אשר מניקאלאיעוו . . . 53
ס. „דער פאסטוך״ 54
סא. ניגון לר׳ זלמן זלאטאפאלסקי . . . 55
סב. „זשעבינער קאַפּ״ 56
סג. „זשעבינער הארץ״ 57
סד. „דער פלפול״ 58
סה־סז. ניגוני ר׳ שלום חאריטאנאוו . . . 60־62
סח. ניגון לר׳ יודיל מלאפיץ 62
סט. „דער קרעמענטשוגער ניגון״ 63
ע־צו. ניגונים לשבת ויום טוב . . . . . 64־88

נגוני תפלה לימים נוראים

צז. ידעתי ה׳ כי צדק משפטיך 89
צח. ניגון קודם קדיש מוסף לימים נוראים 89
צט. והכהנים 90

נגוני התועדות חסידים

ק. אך לאלקים דמי נפשי 93
קא. צמאה לך נפשי 93
קב. תשב אנוש עד דכא 94
קג. אשרינו מה טוב חלקנו 94
קד. האדרת והאמונה 95
קה. אכן אתה א־ל מסתתר 95
קו. אדיר הוא 96
קז. הנשמה יורדת לתוך הגוף 96
קח. אלו ואלו אומרים 97
קט. עסען עסט זיך 97
קי. „נאשי קראמקי״, ניגון בשפת רוסית . 98
קיא. „ניע זשוריצי כלאָפּצי״ 98
קיב. „כאט מי כודי״ 99
קיג. „זא רעקאיו״ 99
קיד. ניגון מארץ ישראל 100
קטו. ניגון לר׳ בנימין אלטהויז 100
קטז. ניגון להאחים חאריטאנאוו 101
קיז. ניגון לר׳ דוב מאיסעיעוו 101
קיח. „הארדישטשער ניגון״ 102
קיט־קל. ניגונים להתועדות . . . . . 103־111

נגוני געגועים

קלא. „דו־נאי״ 113
קלב. „דער ש״ץ״ 114
קלג. „דער פרענק״ 115
קלד. „וואלאח״ לר׳ נטע מפאהאר 116
קלה. „וואלאח״ מניקאלאיעוו 118
קלו־קלח. ניגוני געגועים . . . . . 119־122

נגוני שמחה

קלט. אשריכם ישראל 123
קמ. ניגון לר׳ משה מזשעבין 123
קמא. ניגון לר׳ אשר מניקאלאיעוו . . . 124
קמב. ניגון לר׳ טובי׳ בעלקין 125
קמג. „דובראוונער ניגון״ 125
קמד. ניגון מניקאלאיעוו 126
קמה. „דאקשיצער ניגון״ 127
קמו. „פאנקע״ נו. 1 128
קמז. „פאנקע״ נו. 2 128
קמח־קנח. ניגוני שמחה . . . . . . 129־136
קנט. כי בשמחה תצאו 136

נגוני ריקוד

קס. והריקתי לכם ברכה 137
קסא. וכל קרני רשעים אגדע 137
קסב. אום אני חומה 138
קסג. על הסלע הך 138
קסד־קסט. ניגוני ריקוד . . . . . . 139־141

נגוני נצחון

קע. „נאפּאָלעאָנ׳ס מאַרש״ 142
קעא. „מארש״ 143

ניגוני שבת ויום טוב

47 מז

ידיד נפש

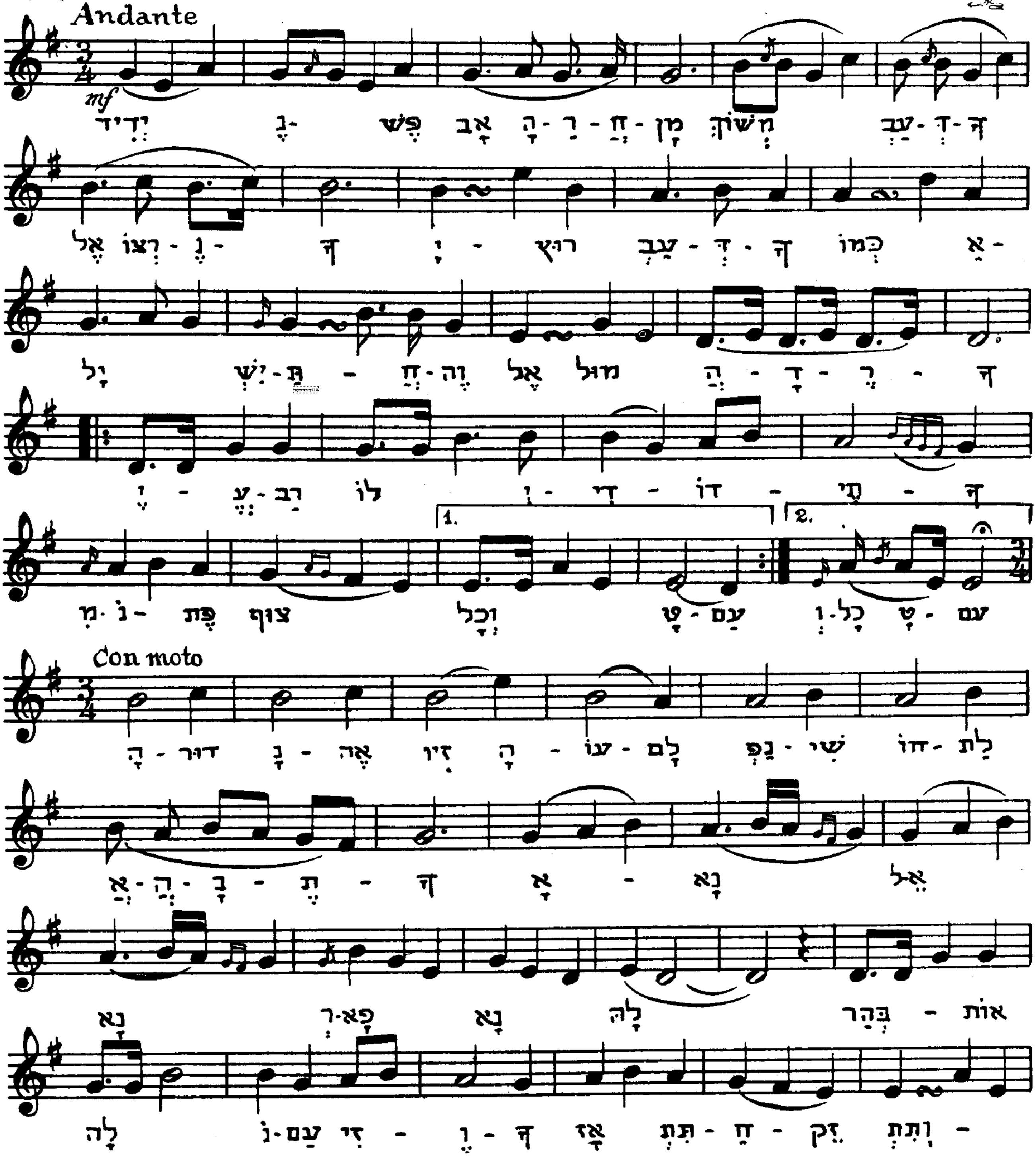

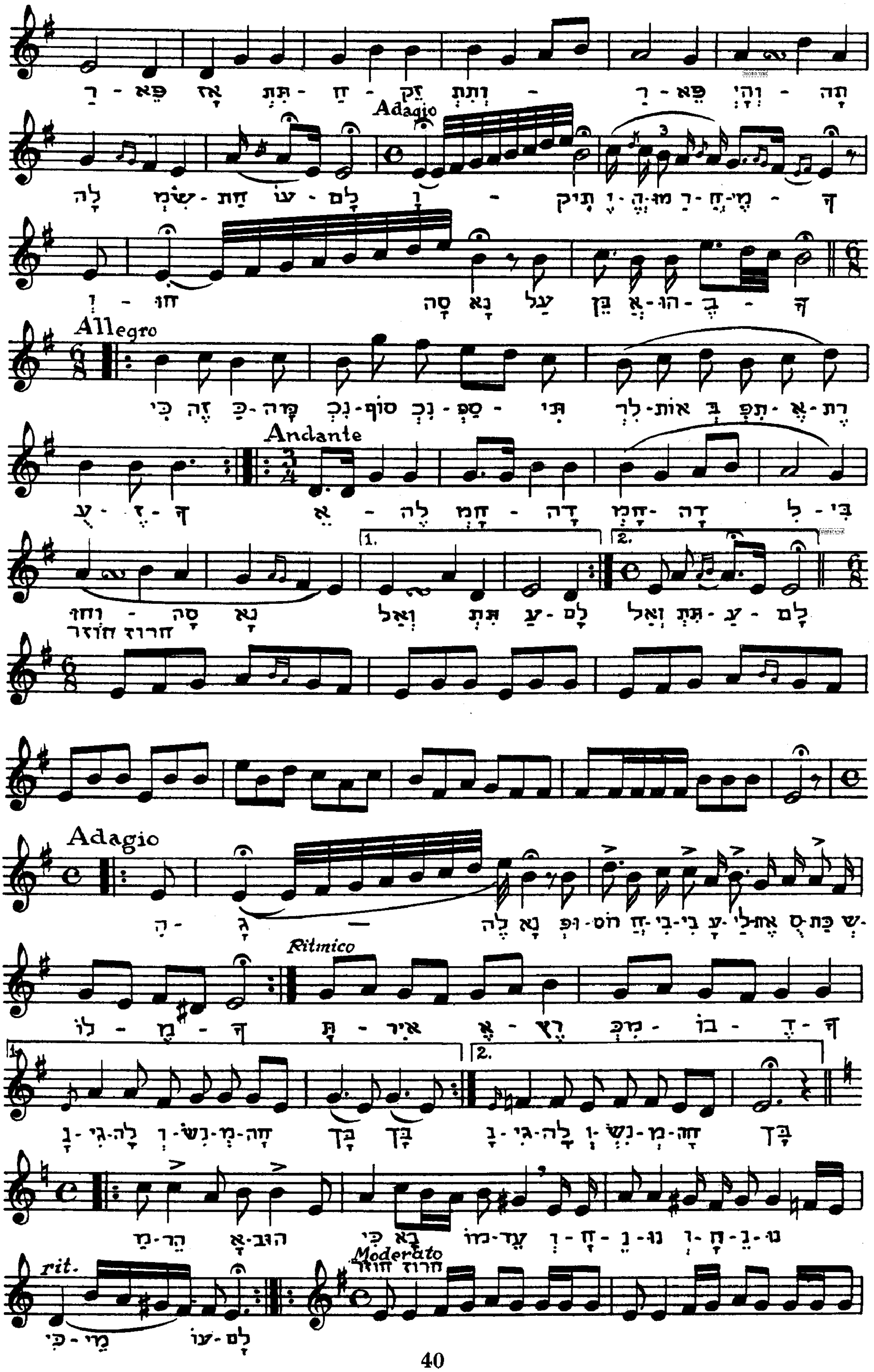
Adagio
Allegro
Andante
חרוז חוזר
Adagio
Ritmico
rit.
Moderato
חרוז חוזר

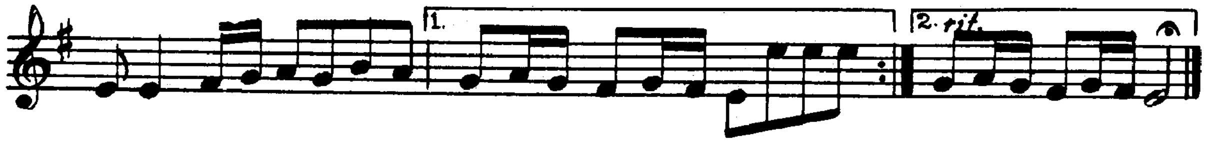

48 אֲזַמֵּר בִּשְׁבָחִין מח

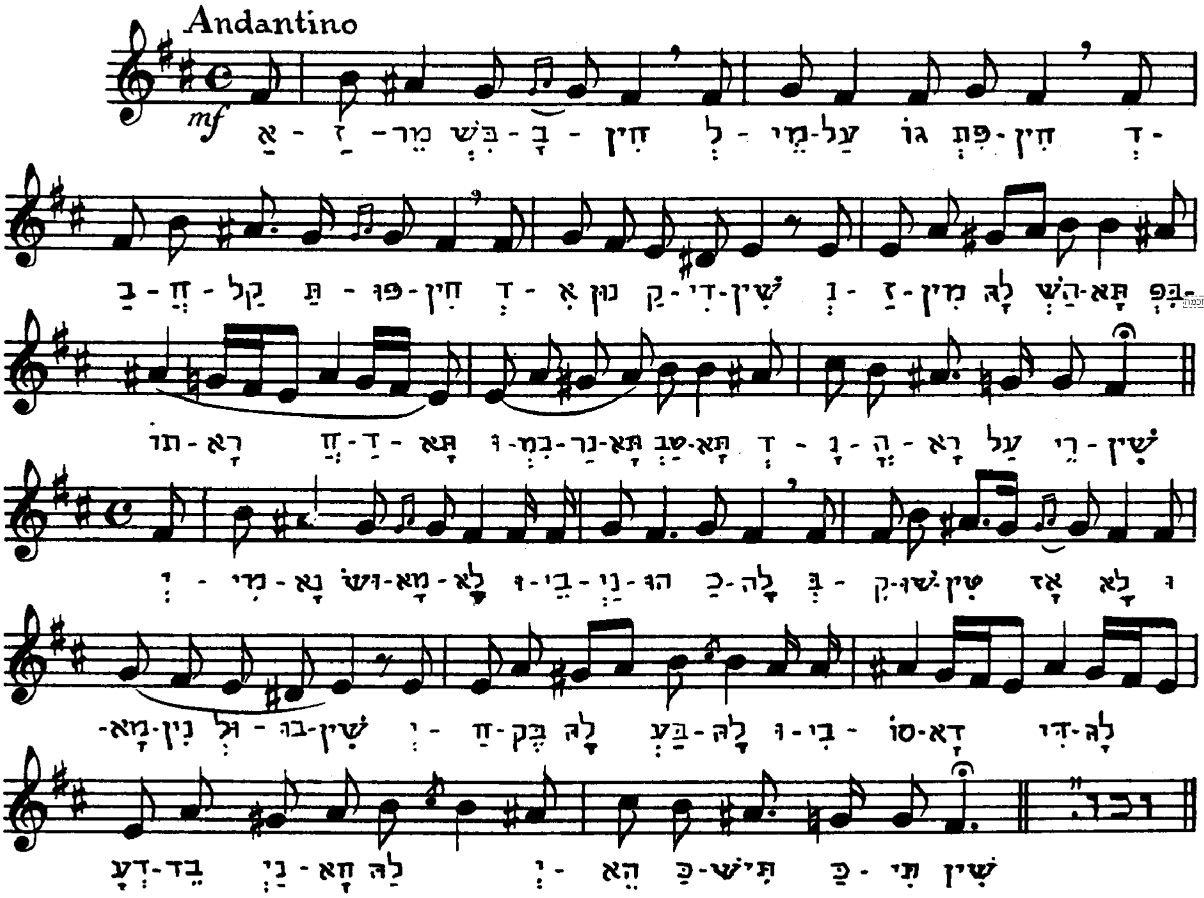

49 אֲסַדֵּר לִסְעוּדָתָא מט

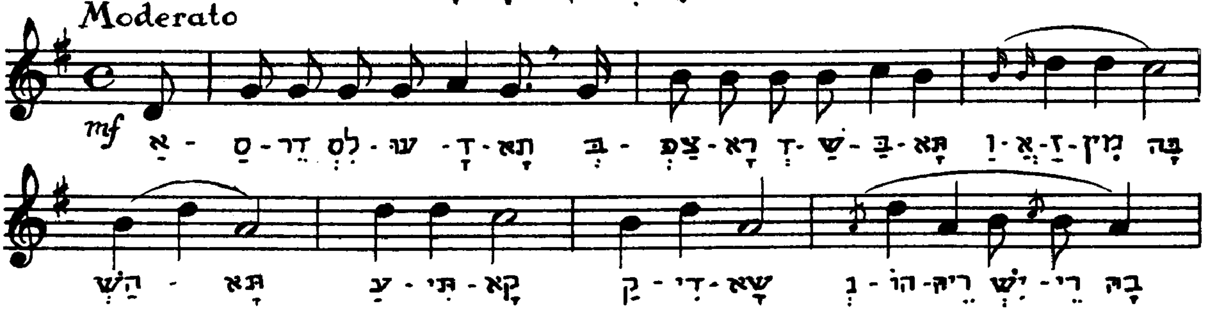

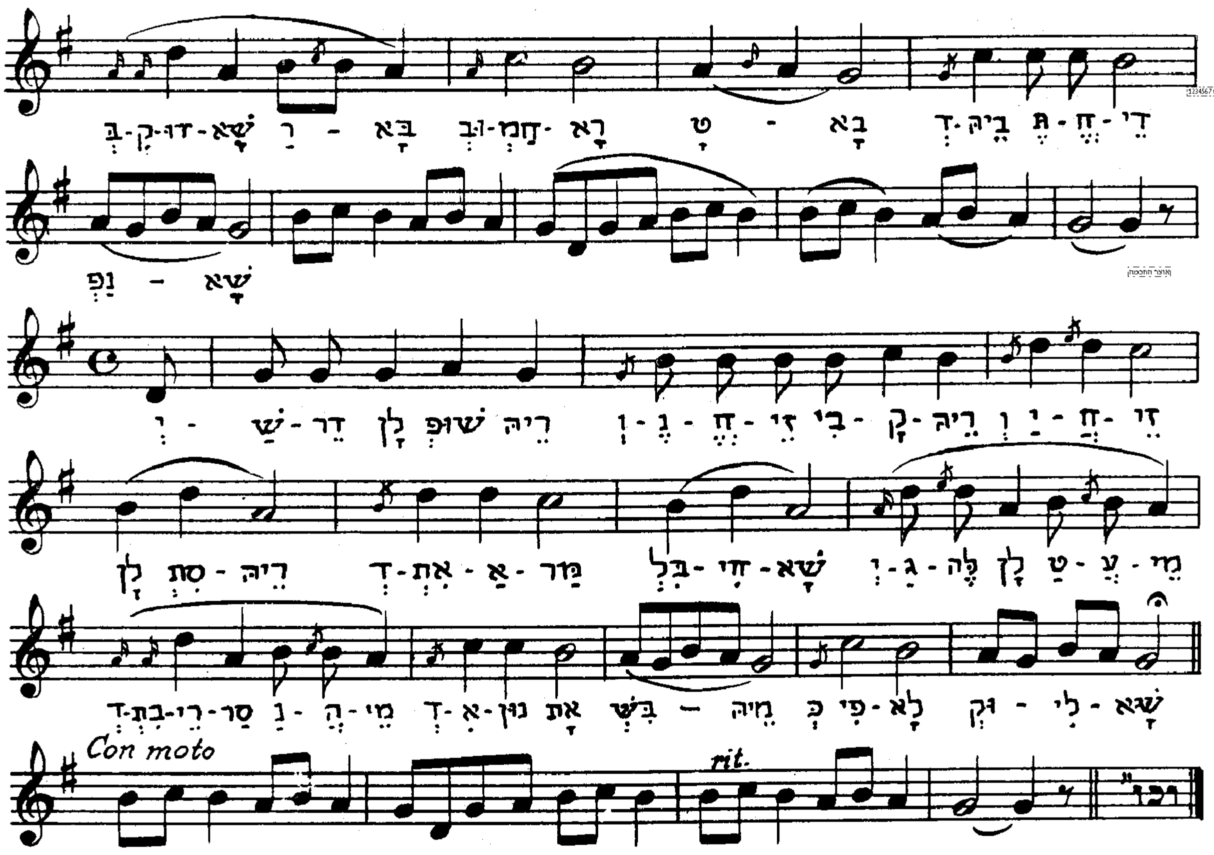

50 נ

טַל זַעֲסִיס

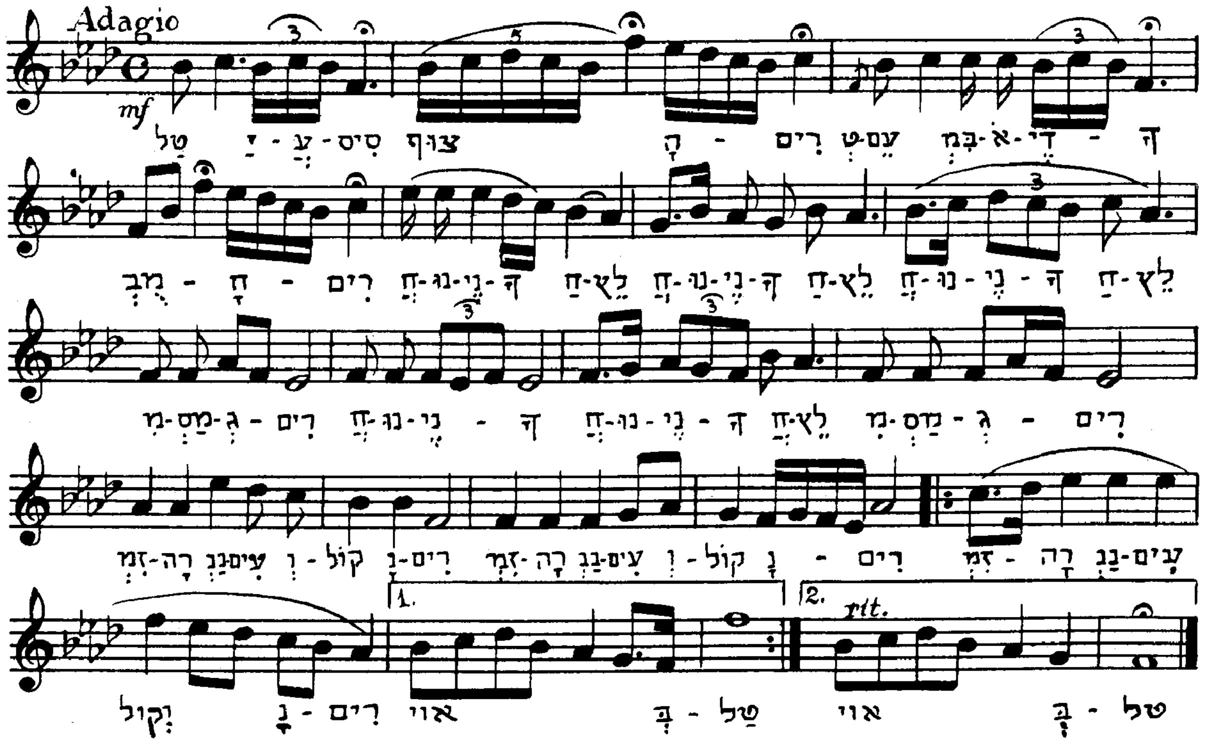

51 (נא)

טַל בּוֹ תְּבָרֵךְ מָזוֹן

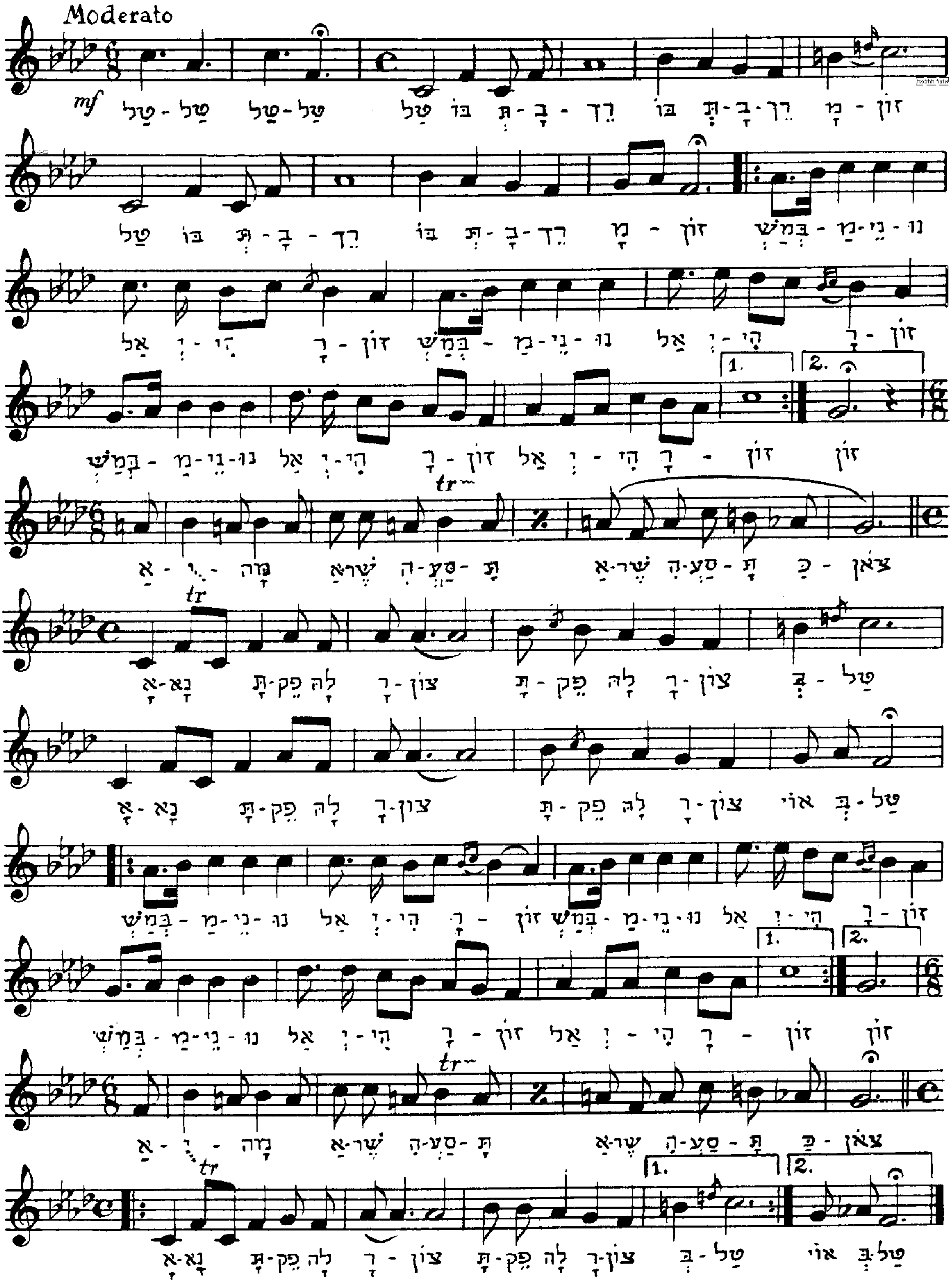

52 וְכֹל מַאֲמִינִים נב

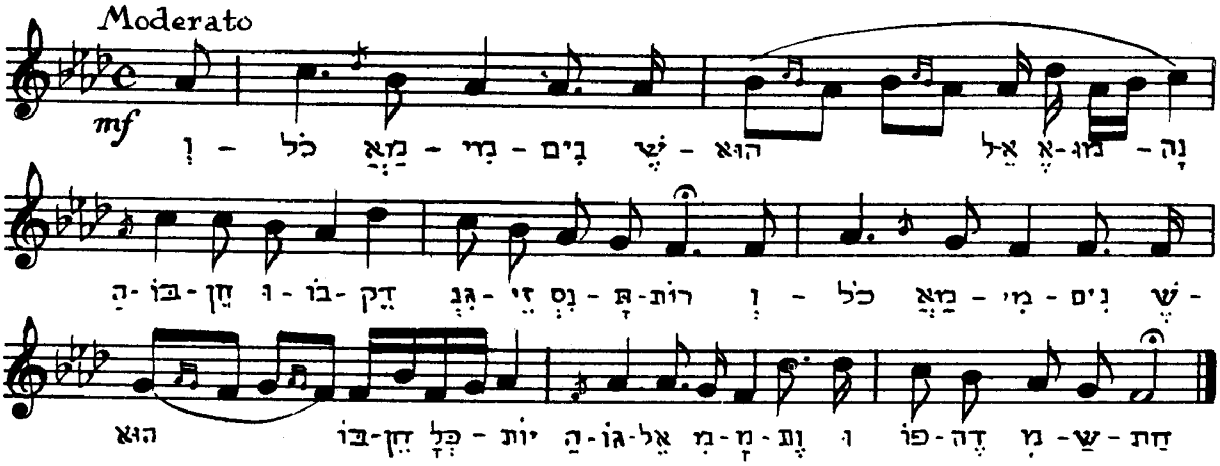

53 הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ נג

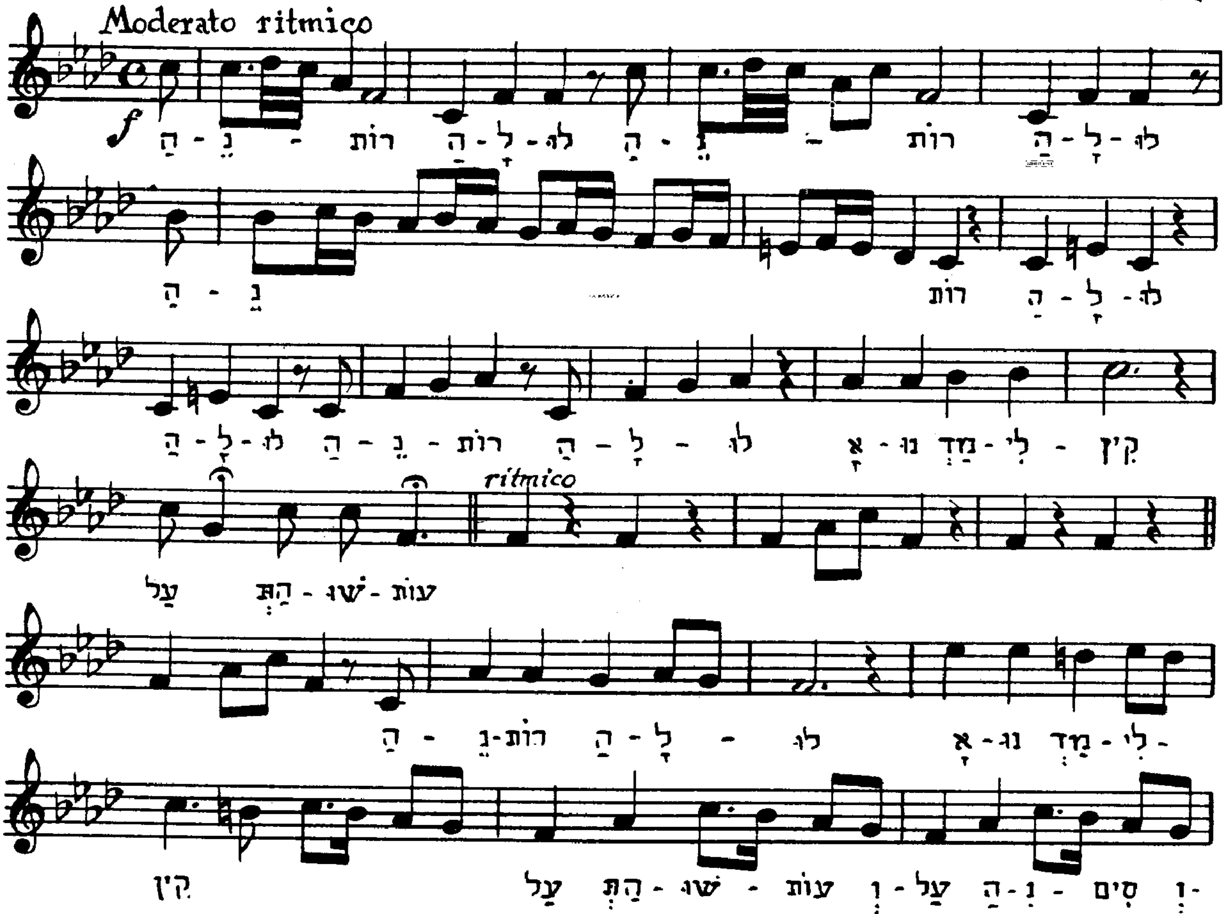

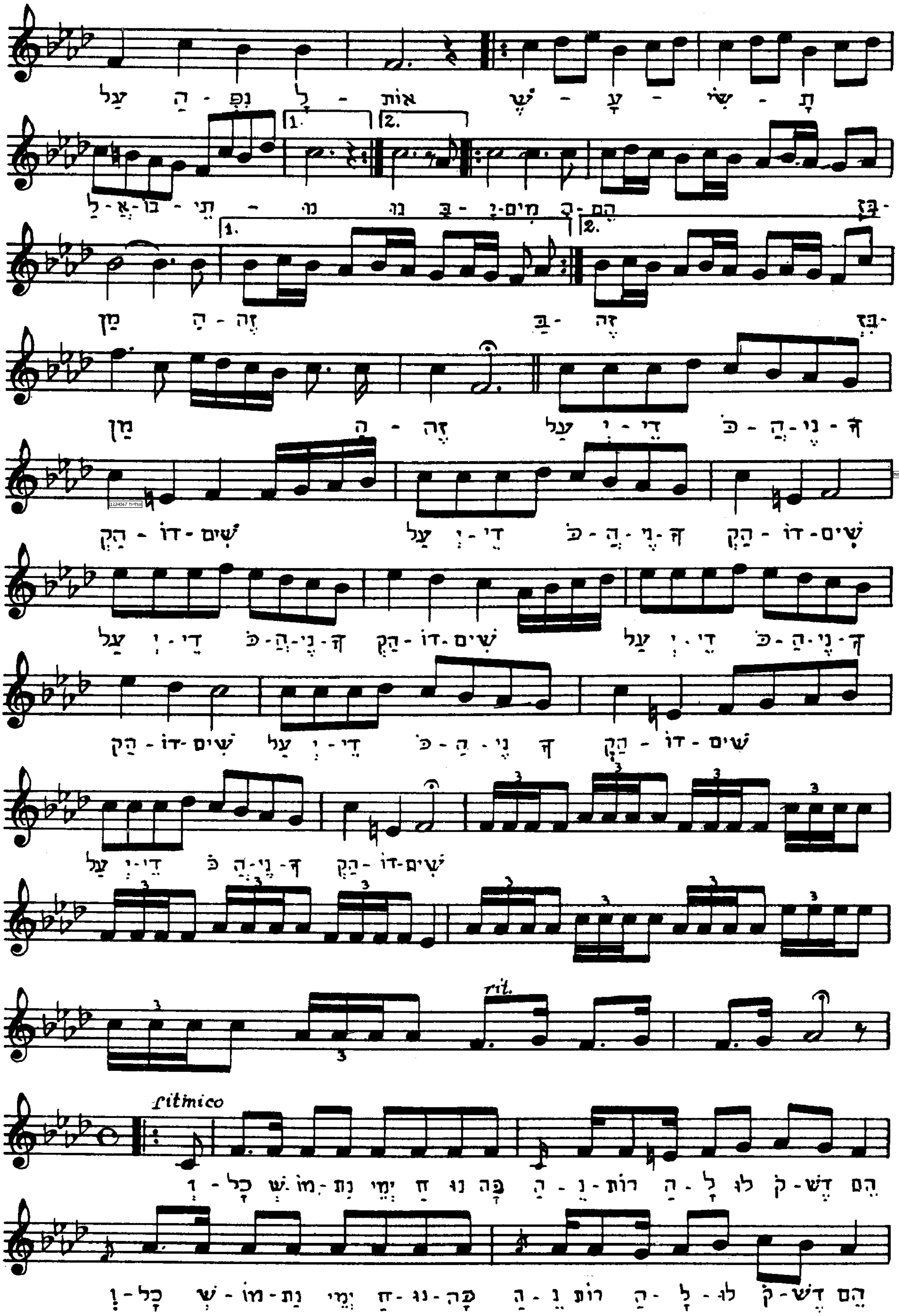
rit.
ritmico

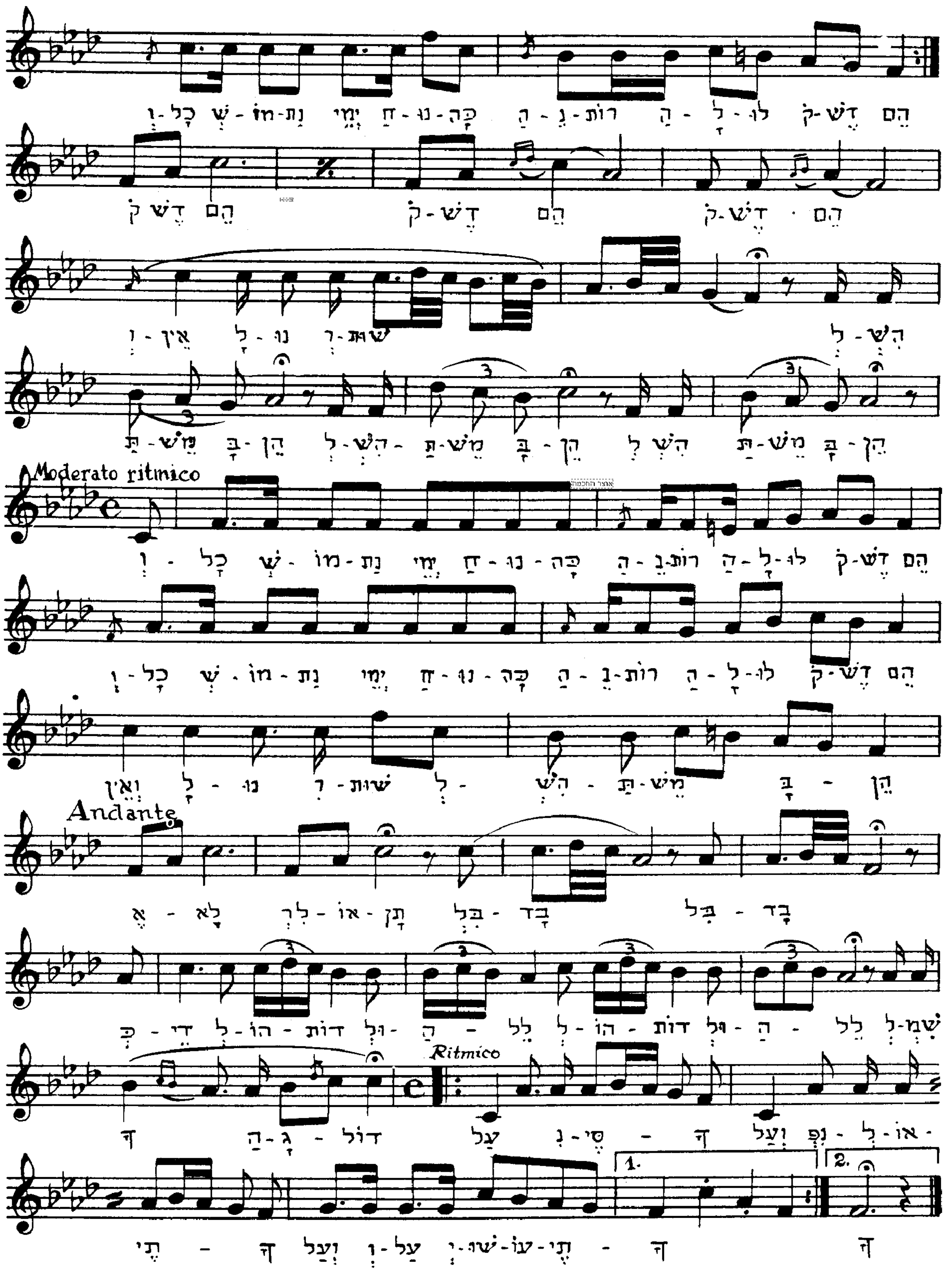
Moderato ritmico
Andante
Ritmico

54 # שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב נד

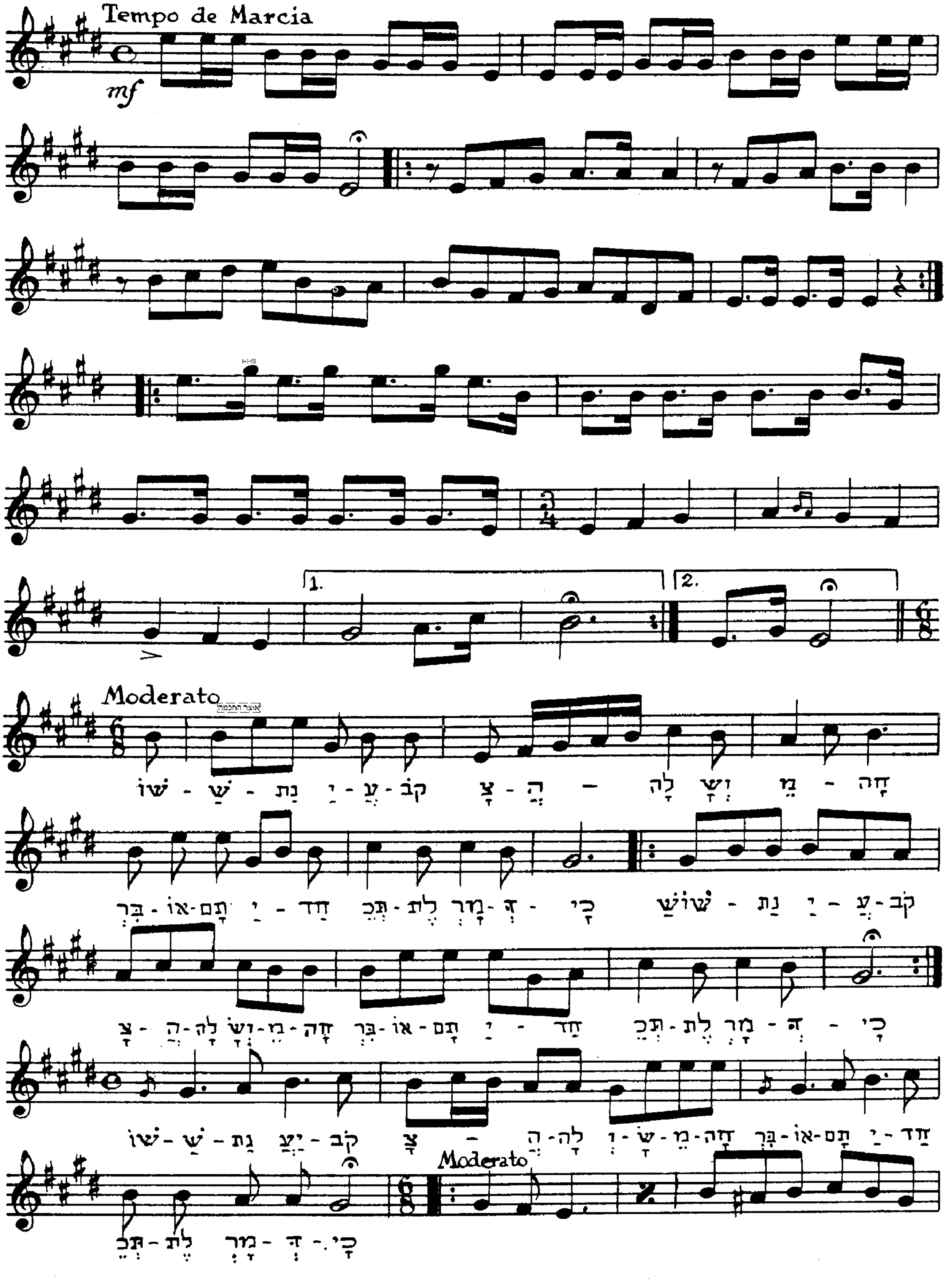

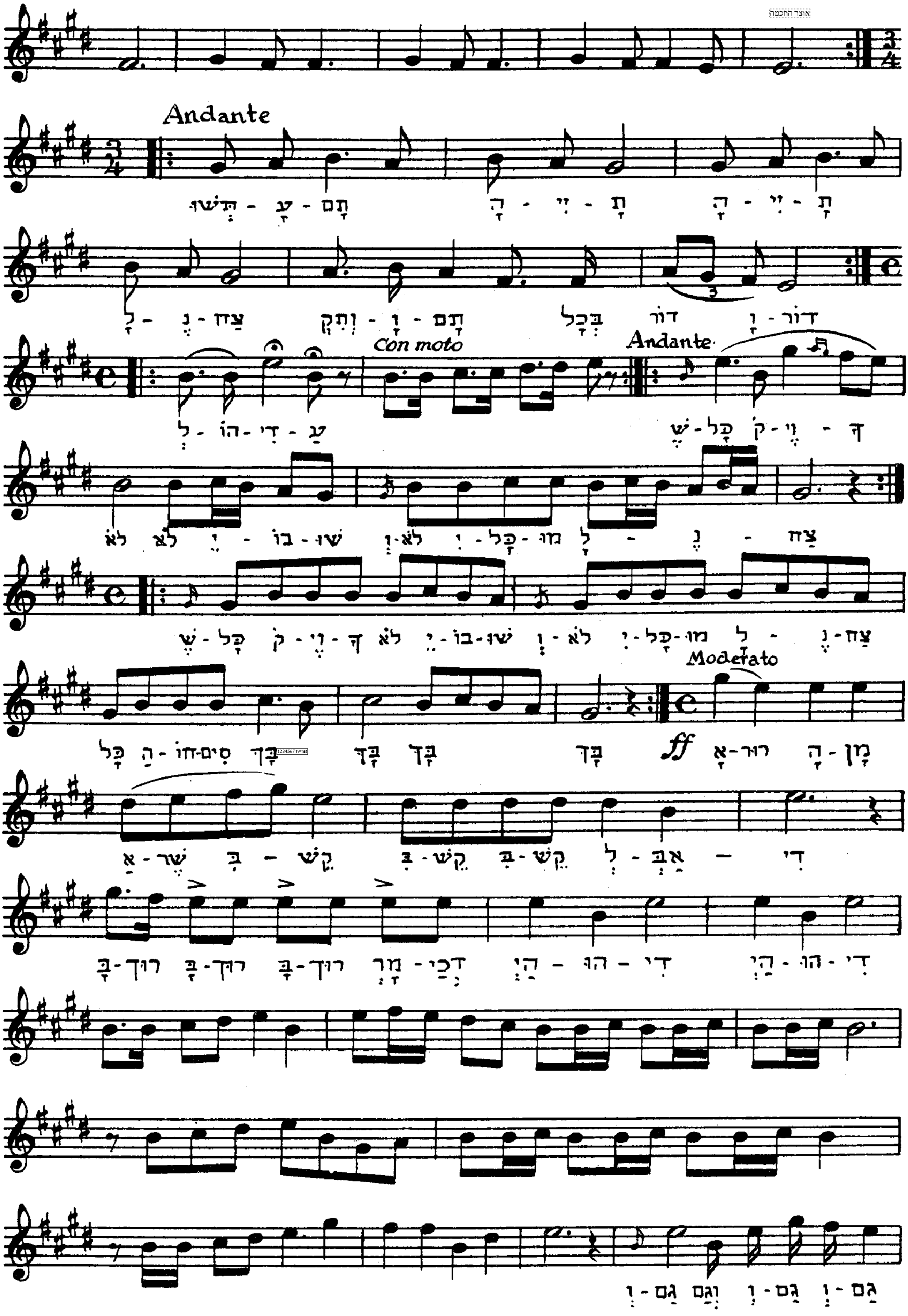
Andante
Con moto
Andante
Moderato
ff

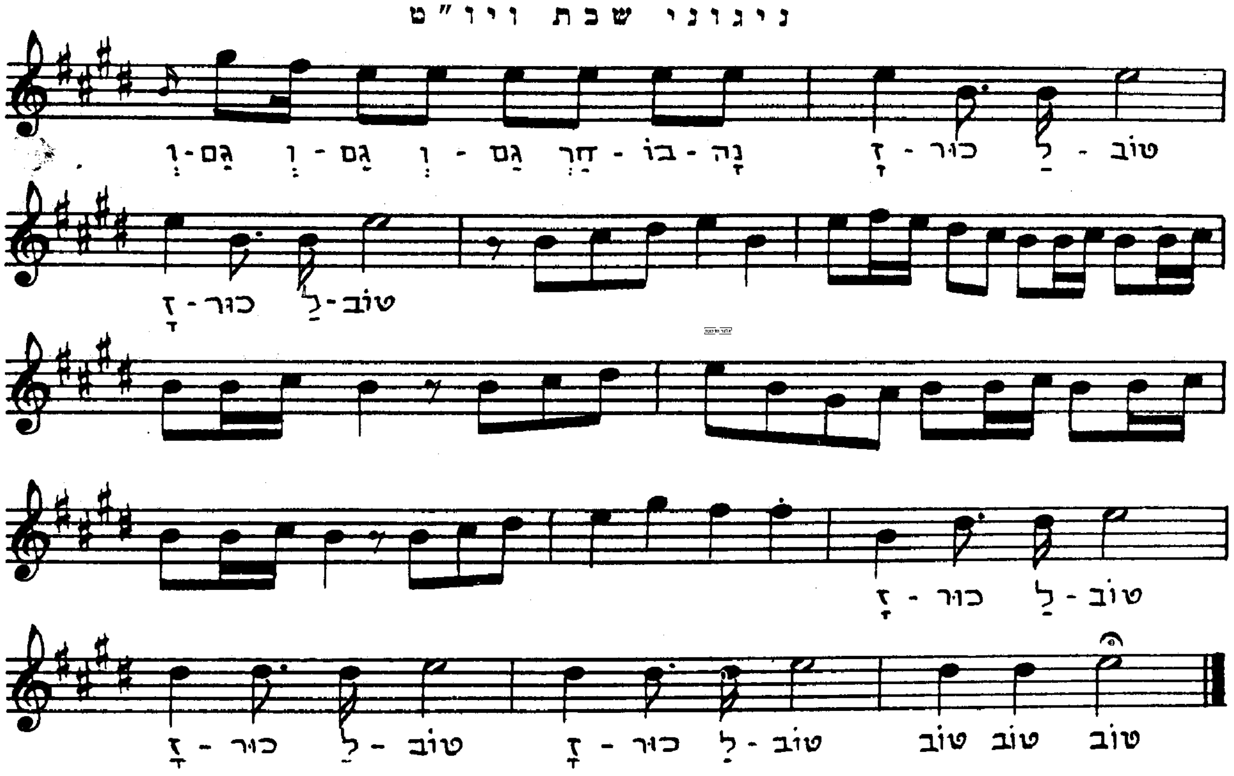

55 נה

פְּדֵה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי

ניגון לחג הגאולה י"ט כסלו

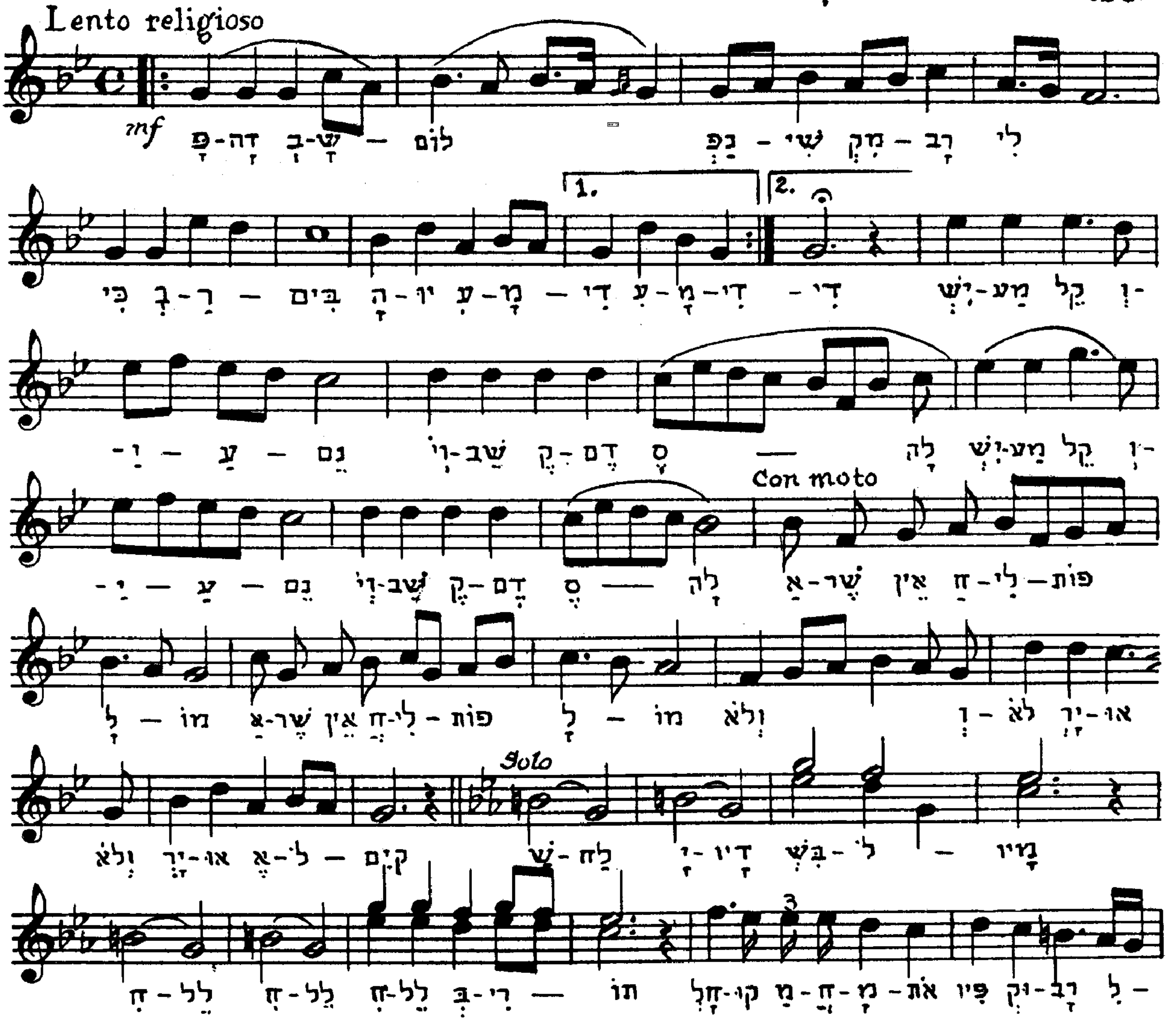

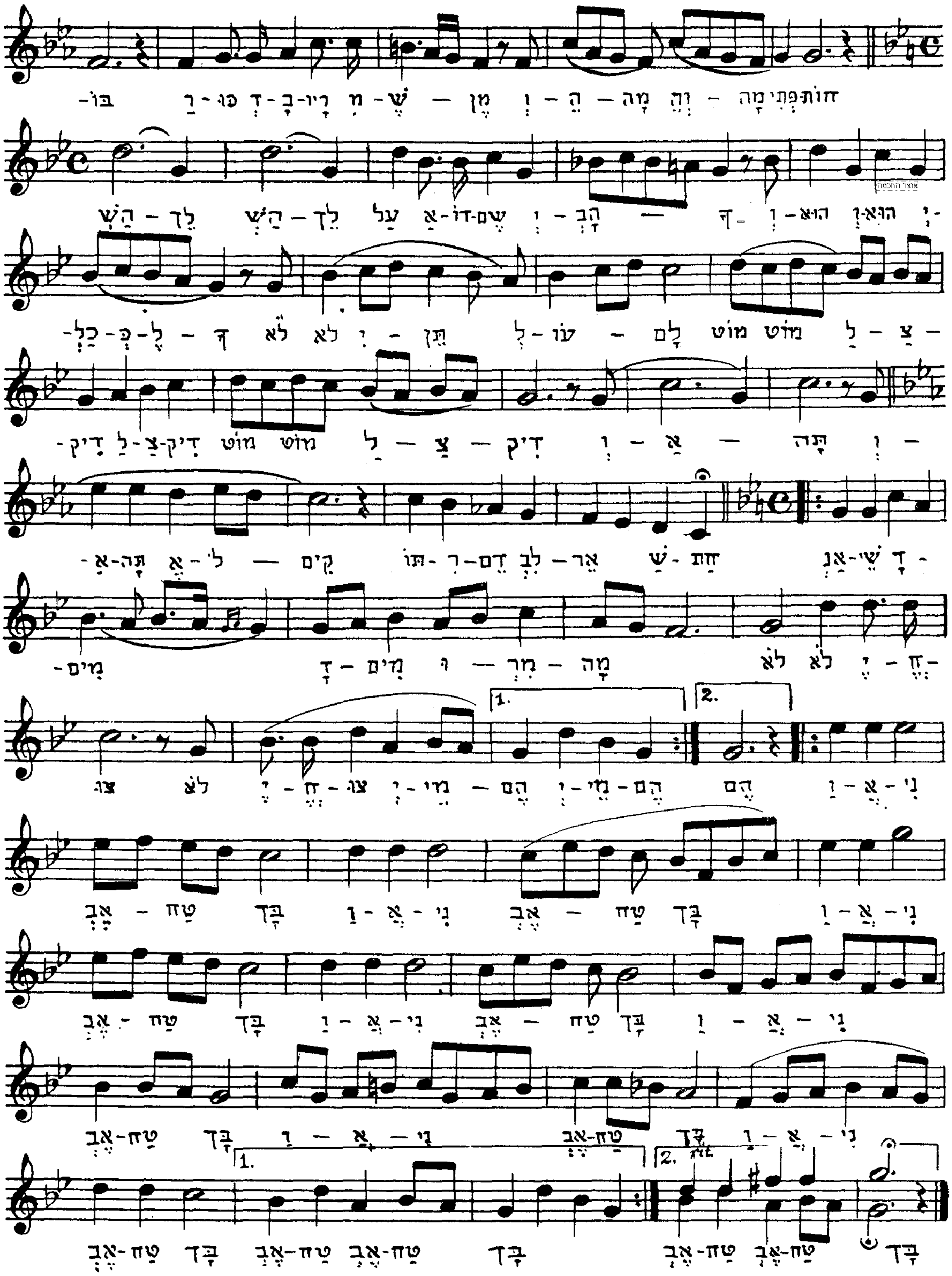

נו ניגון לר' אהרן חאריטאנאוו ש״ב 56

לחג הגאולה י״ב - י״ג תמוז

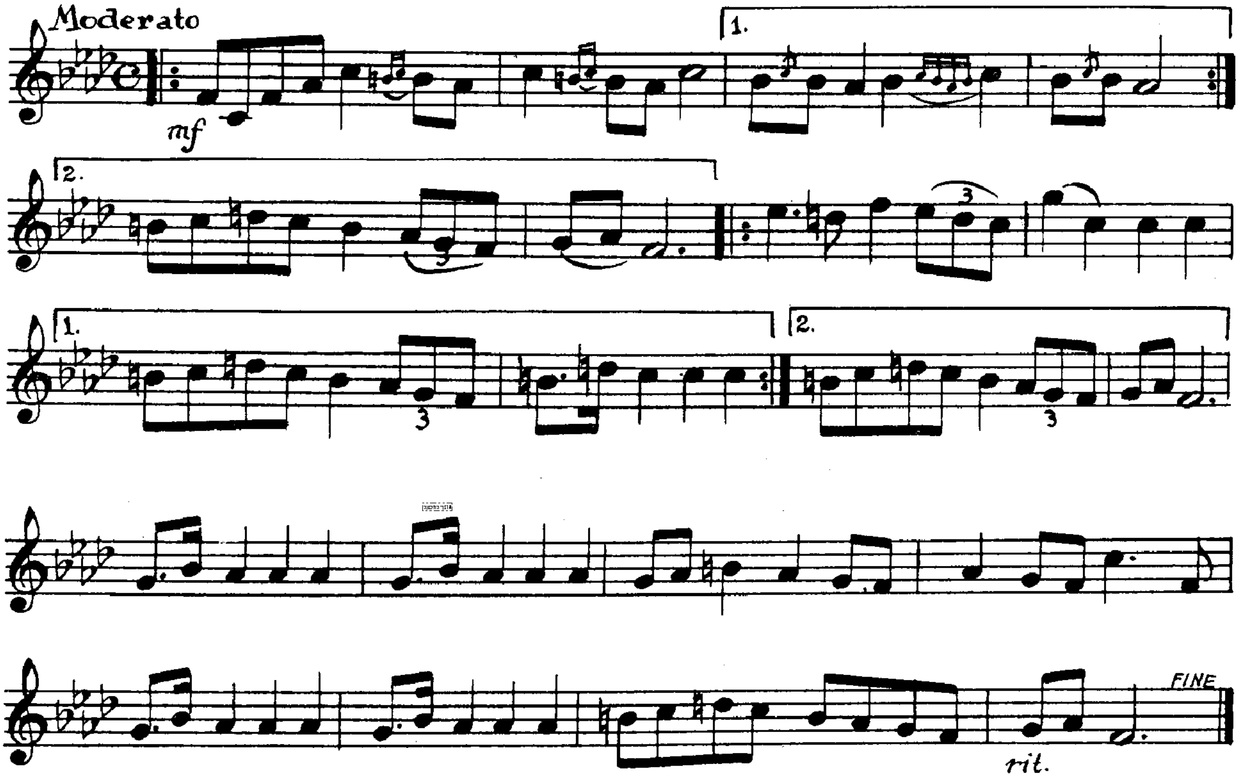

נז ניגון לר' אלי' חיים אלטהויז מניקאלאיעוו 57

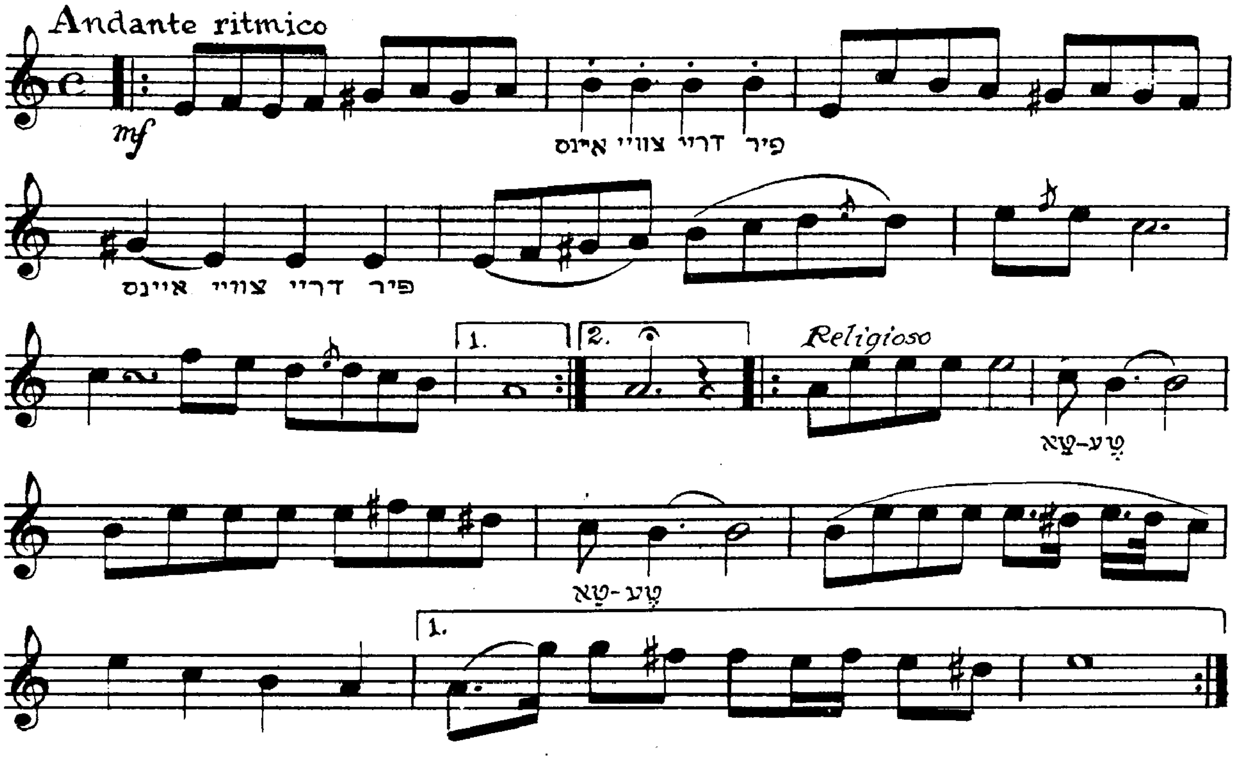

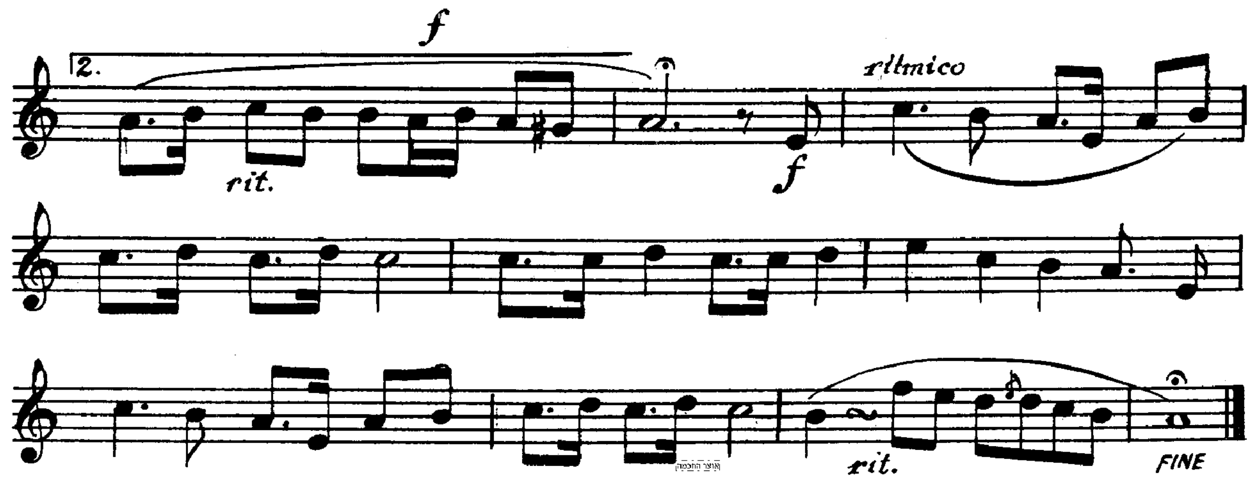

58 ## ניגון מיקאלאיעוו נח

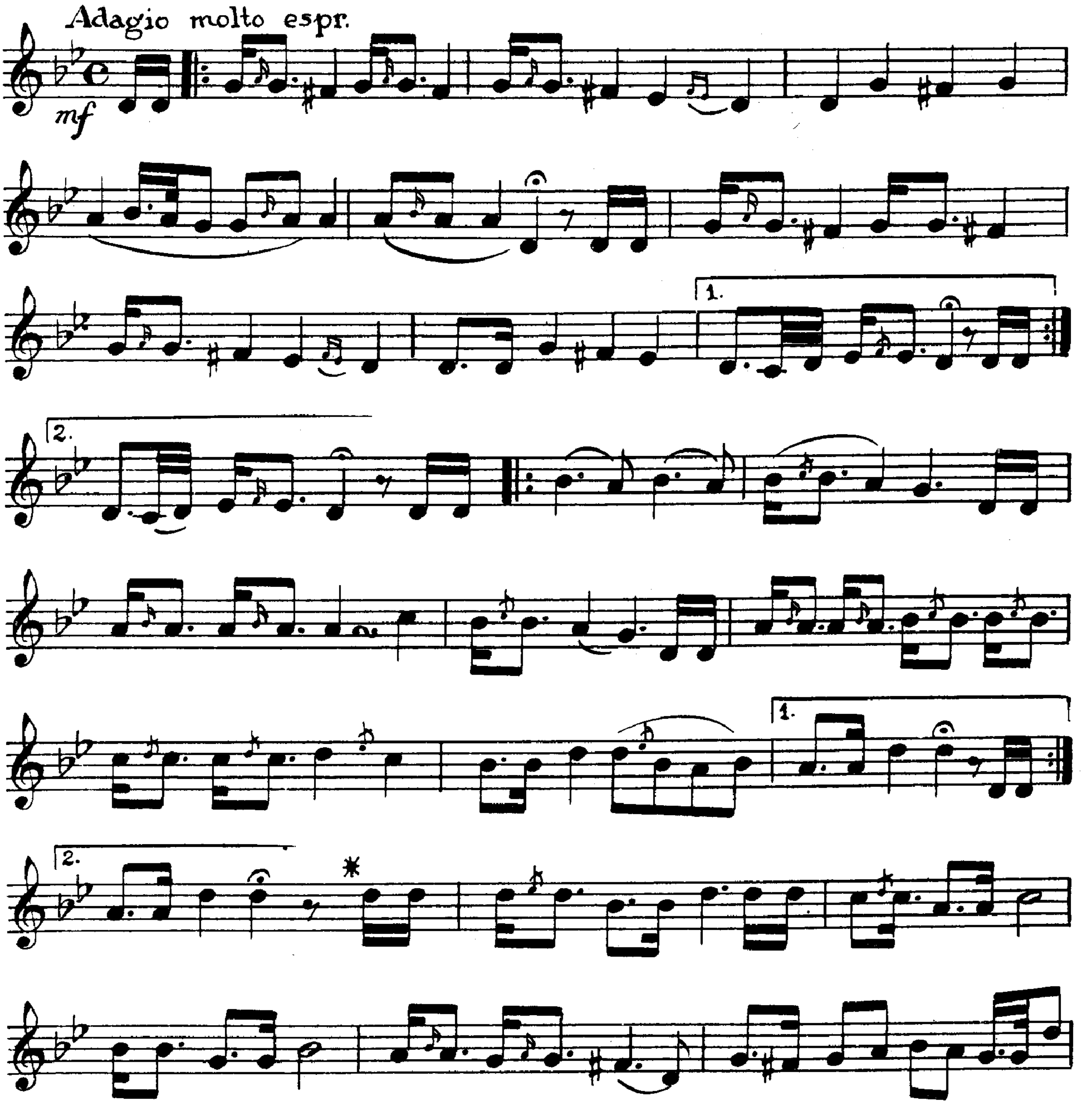

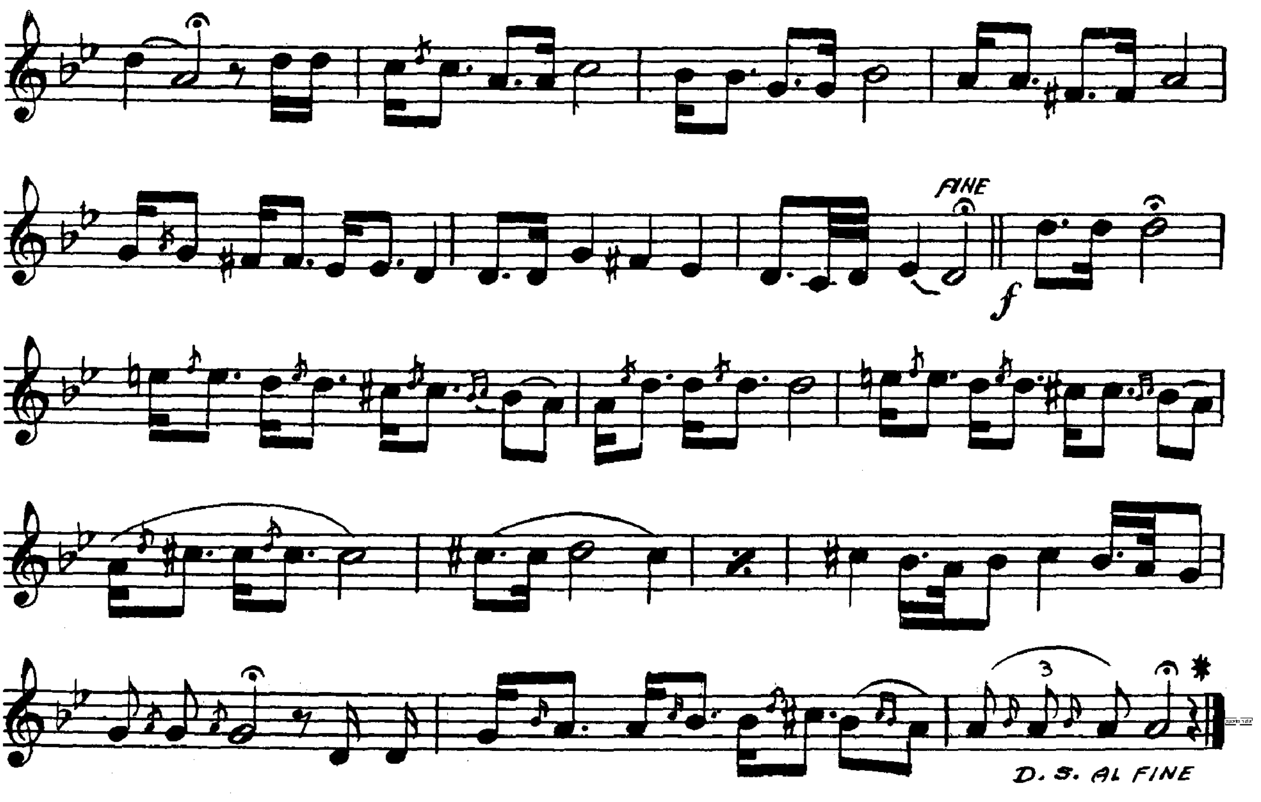

59 ניגון לר' אשר מניקאלאיעוו נ"ע נט

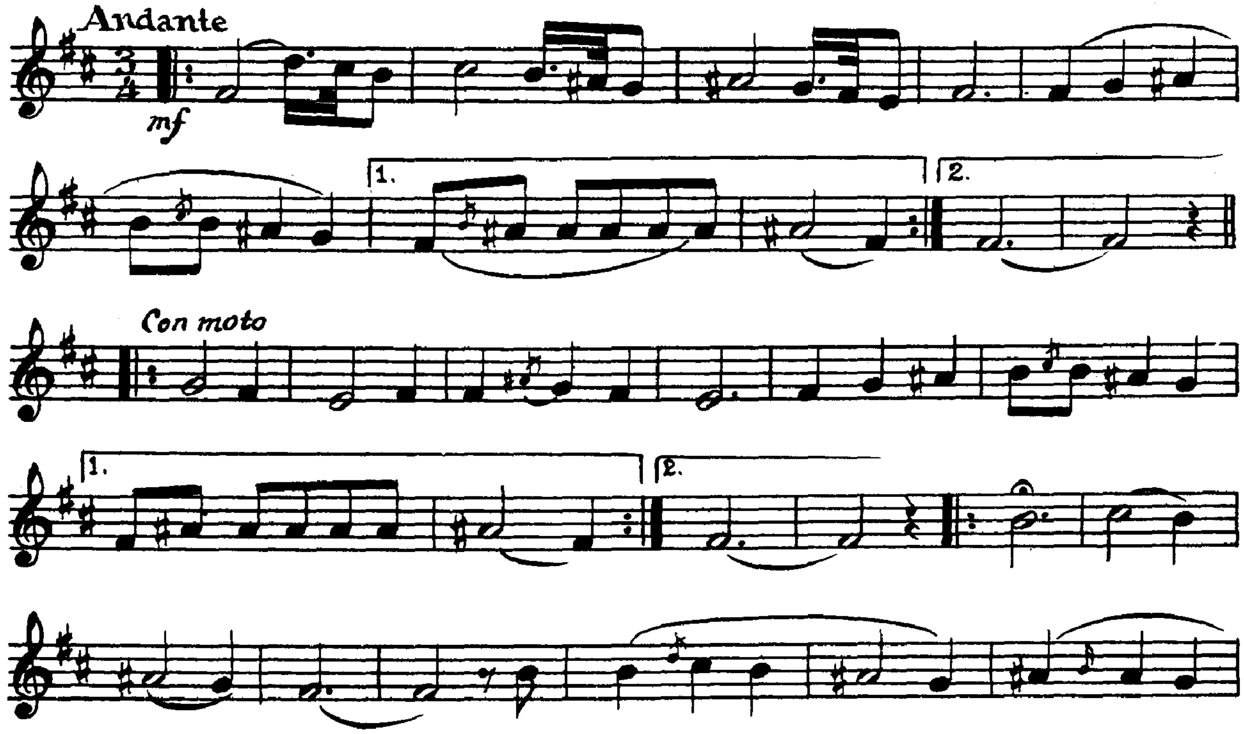

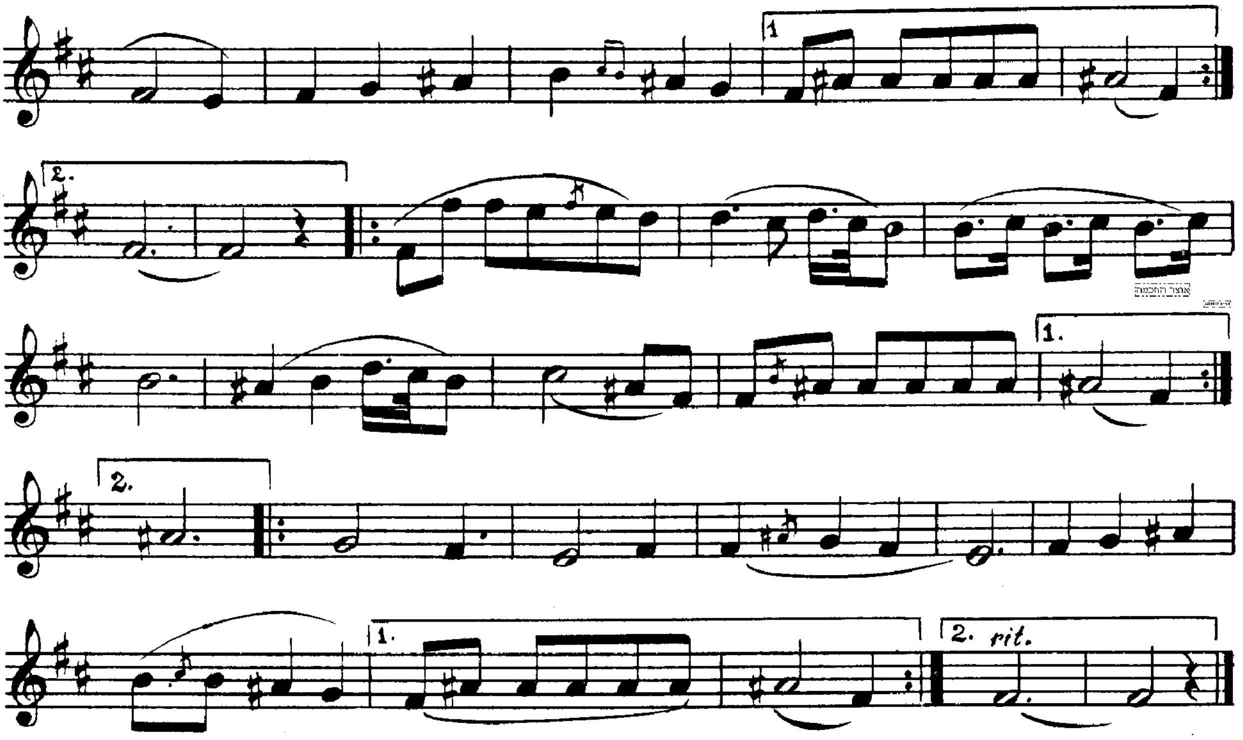

60 „דער פאסטוך" ס

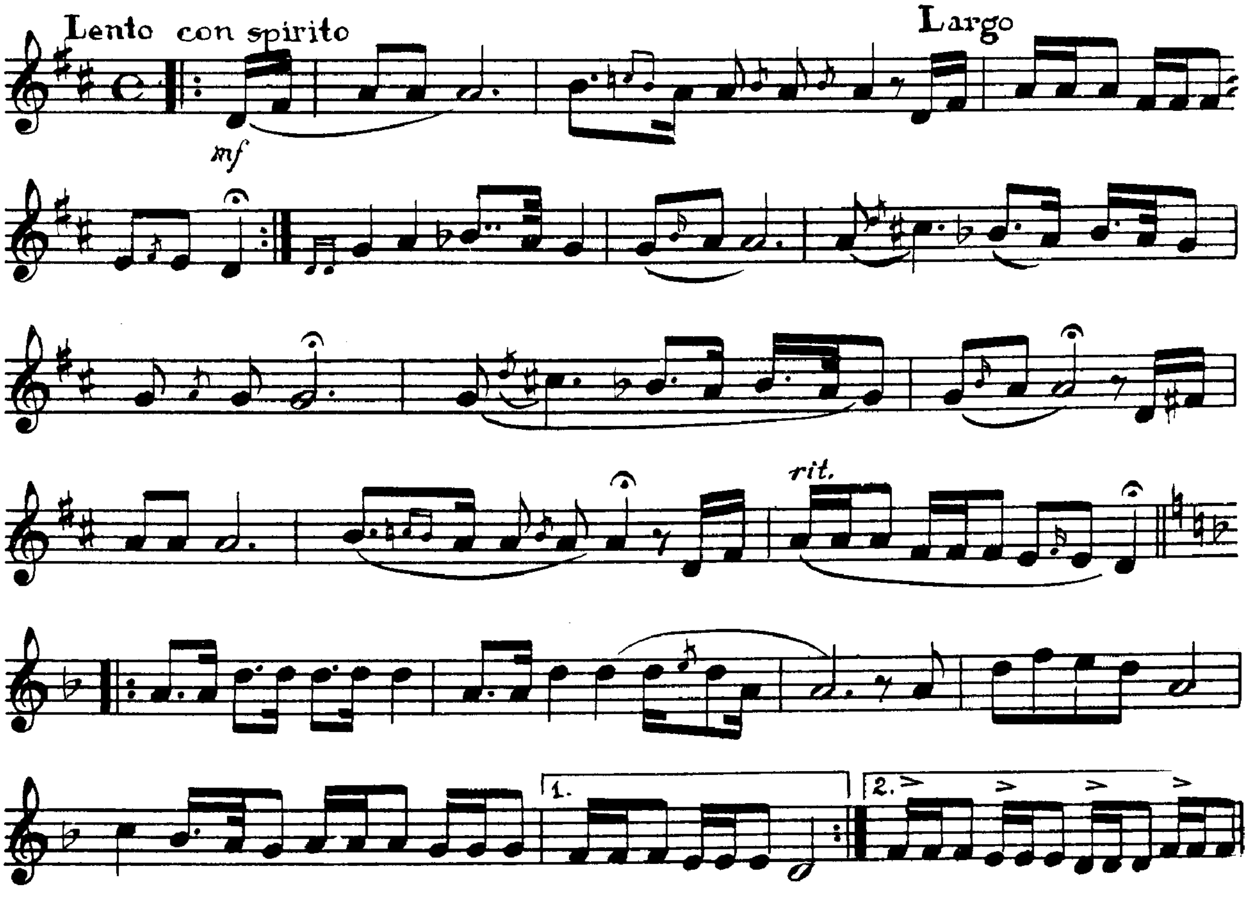

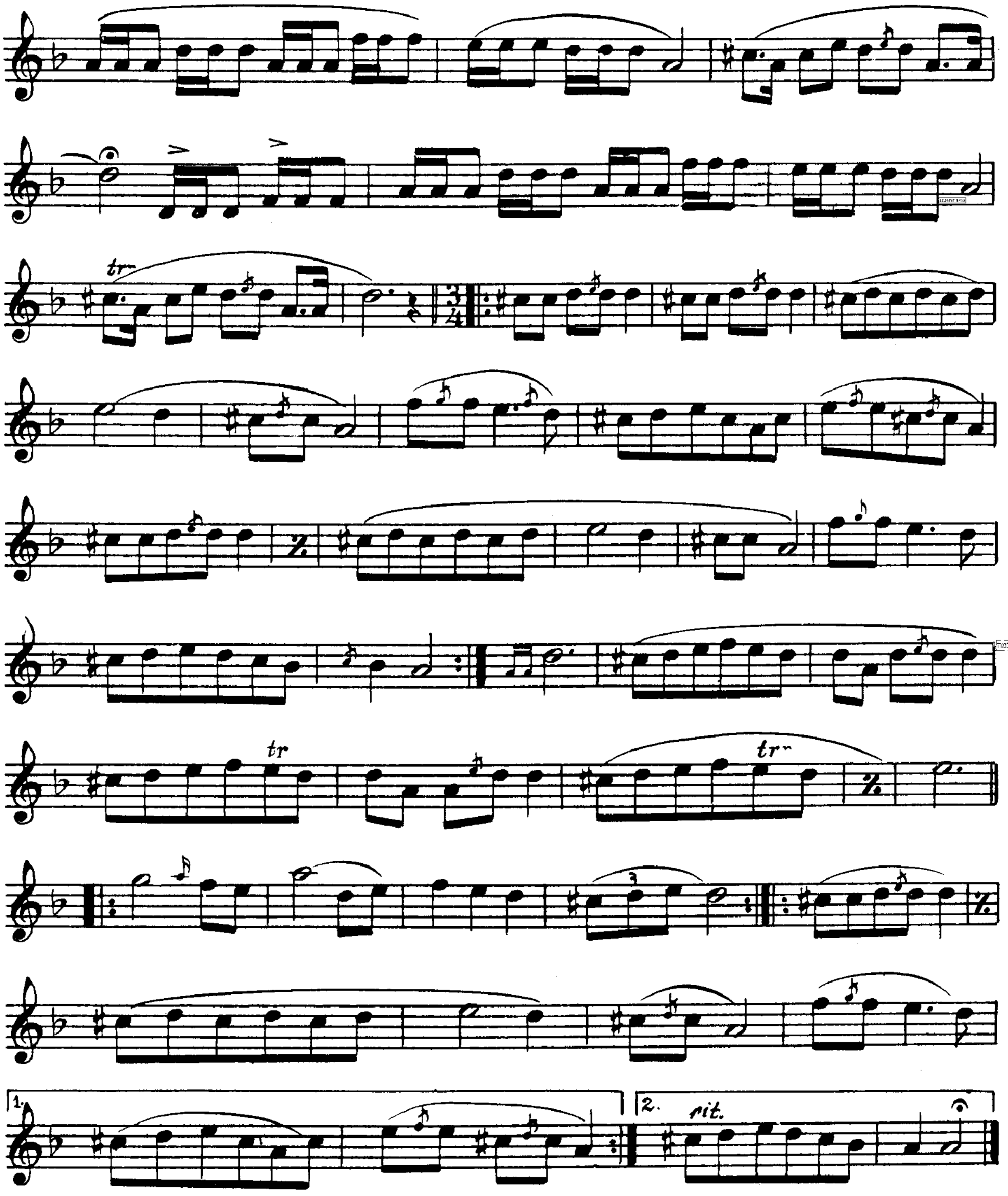

61 ניגון לר' זלמן זלאטאפאלסקי נ"ע סא

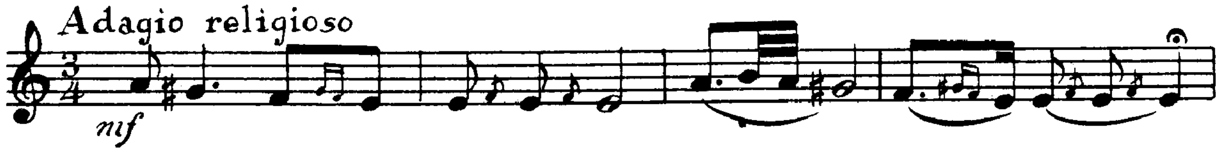

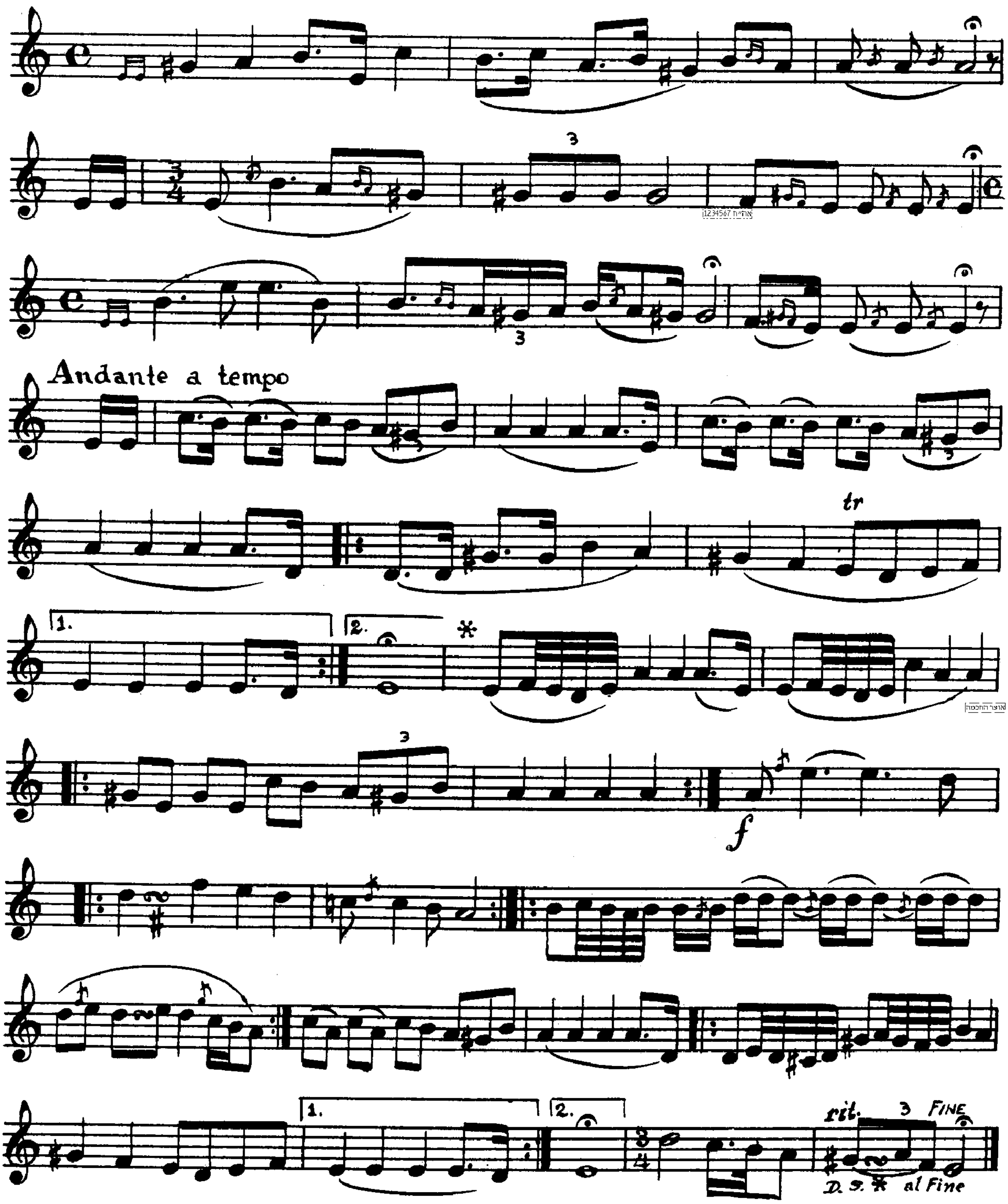

62 „זשעבינער קאפּ" סב

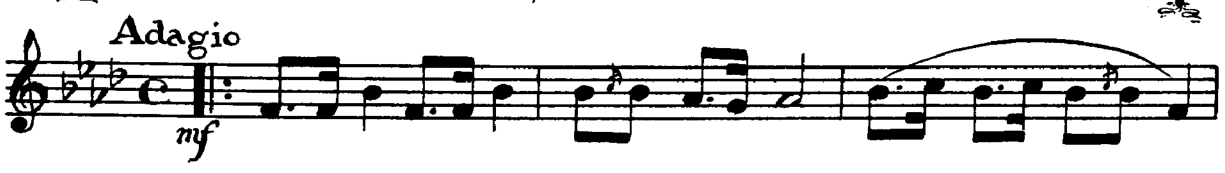

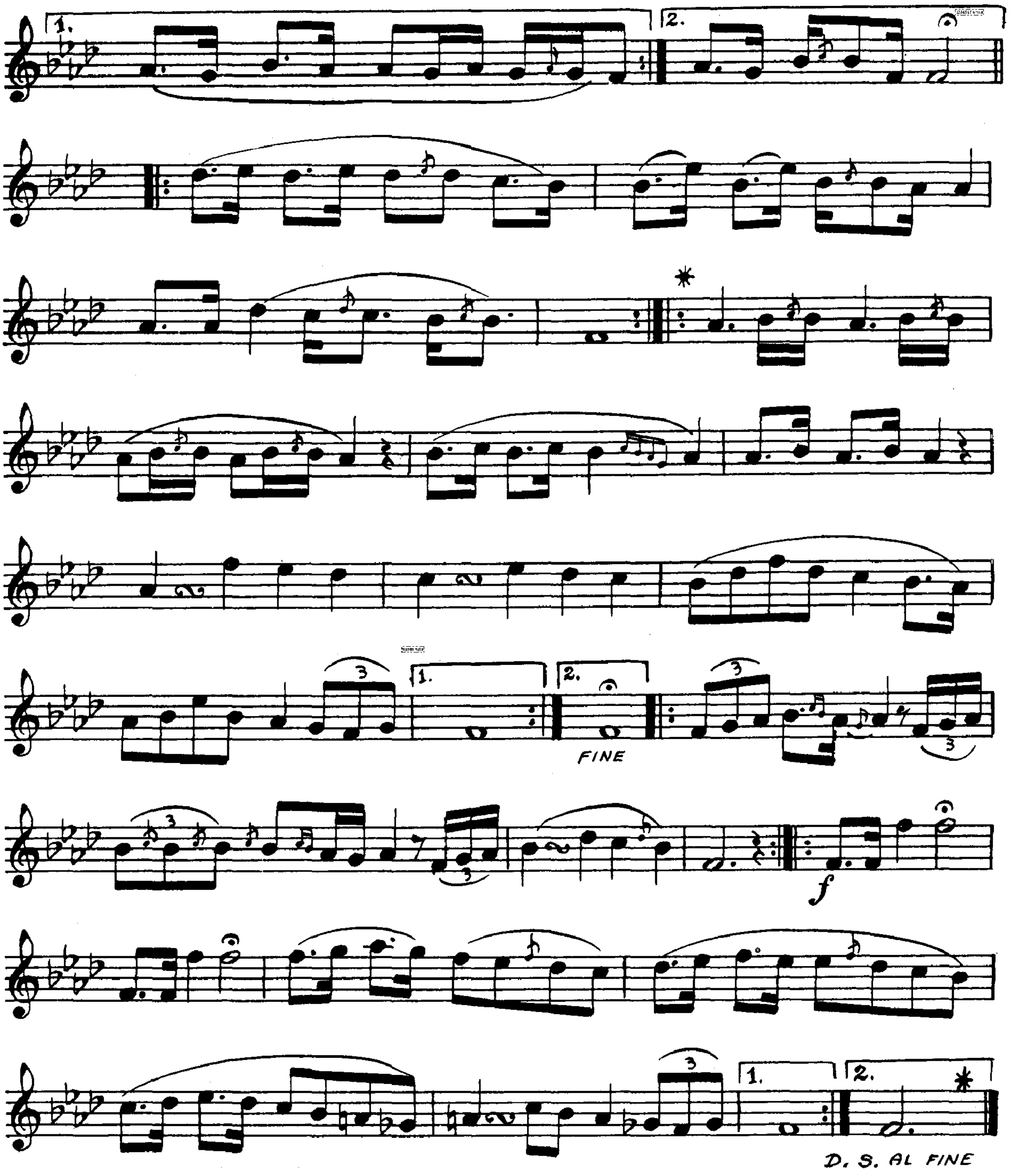

63 ״זשעבינער הארץ״ סג

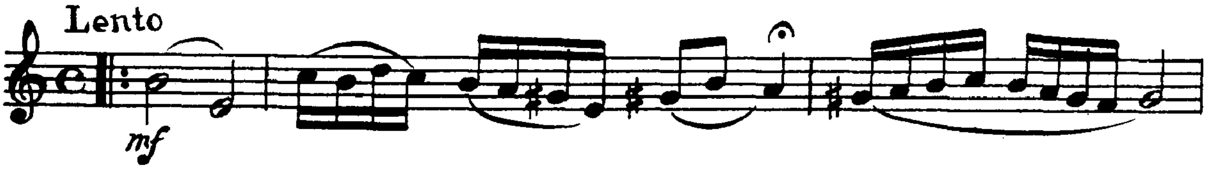

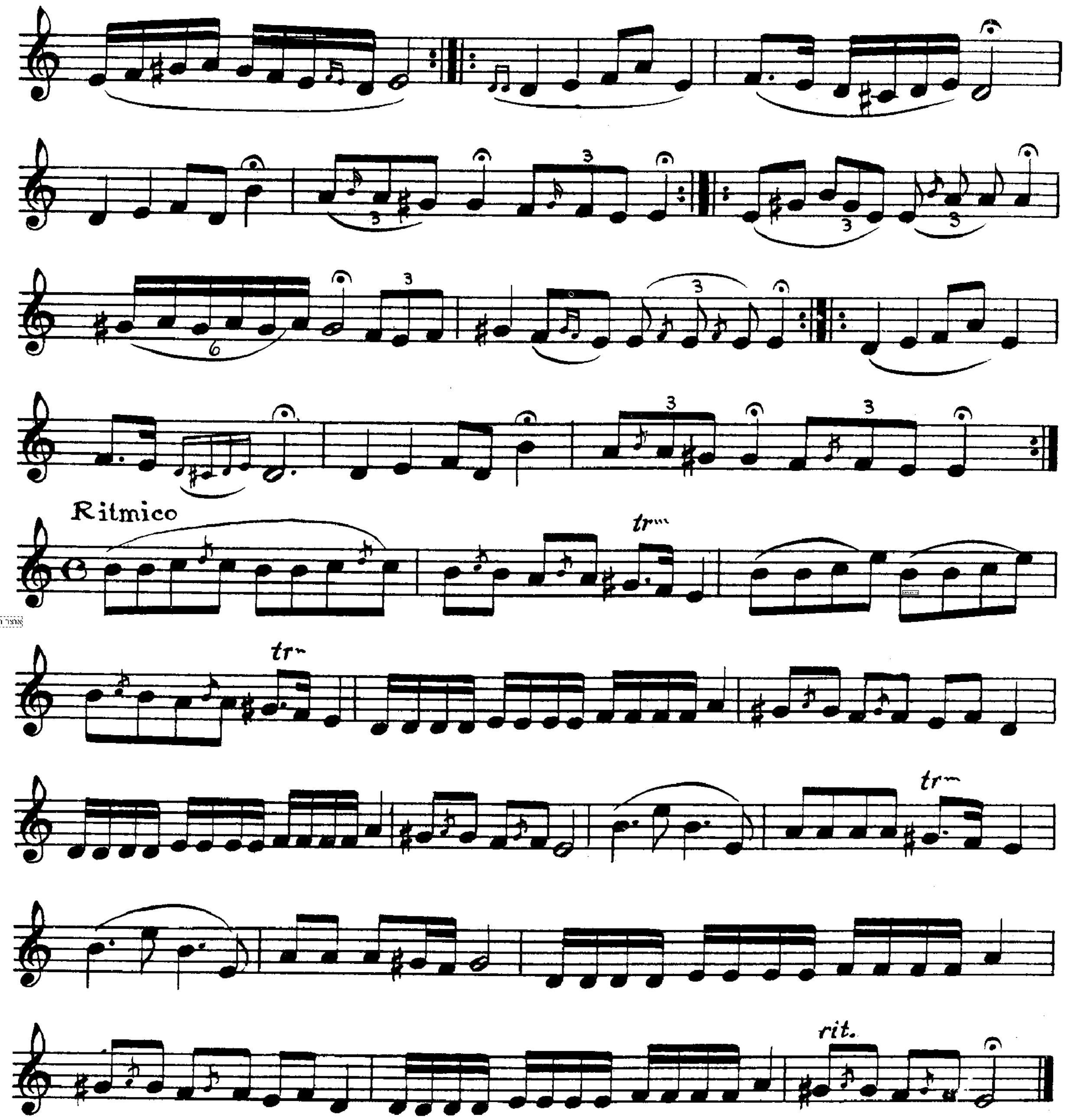

אוצר החכמה

64 „דער פלפול" סד

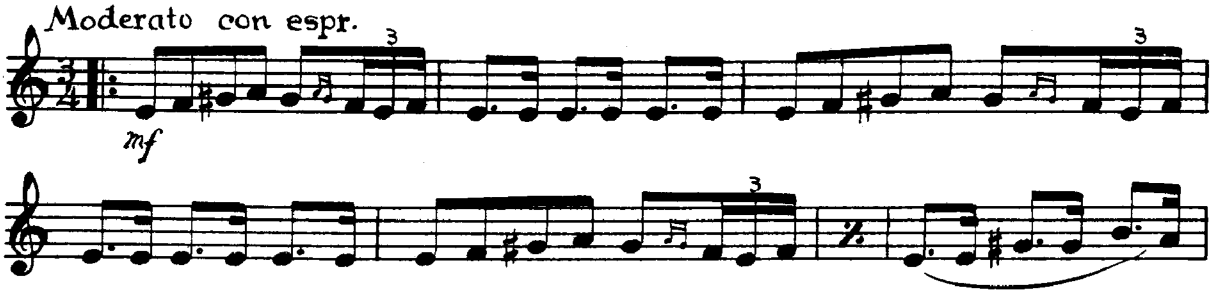

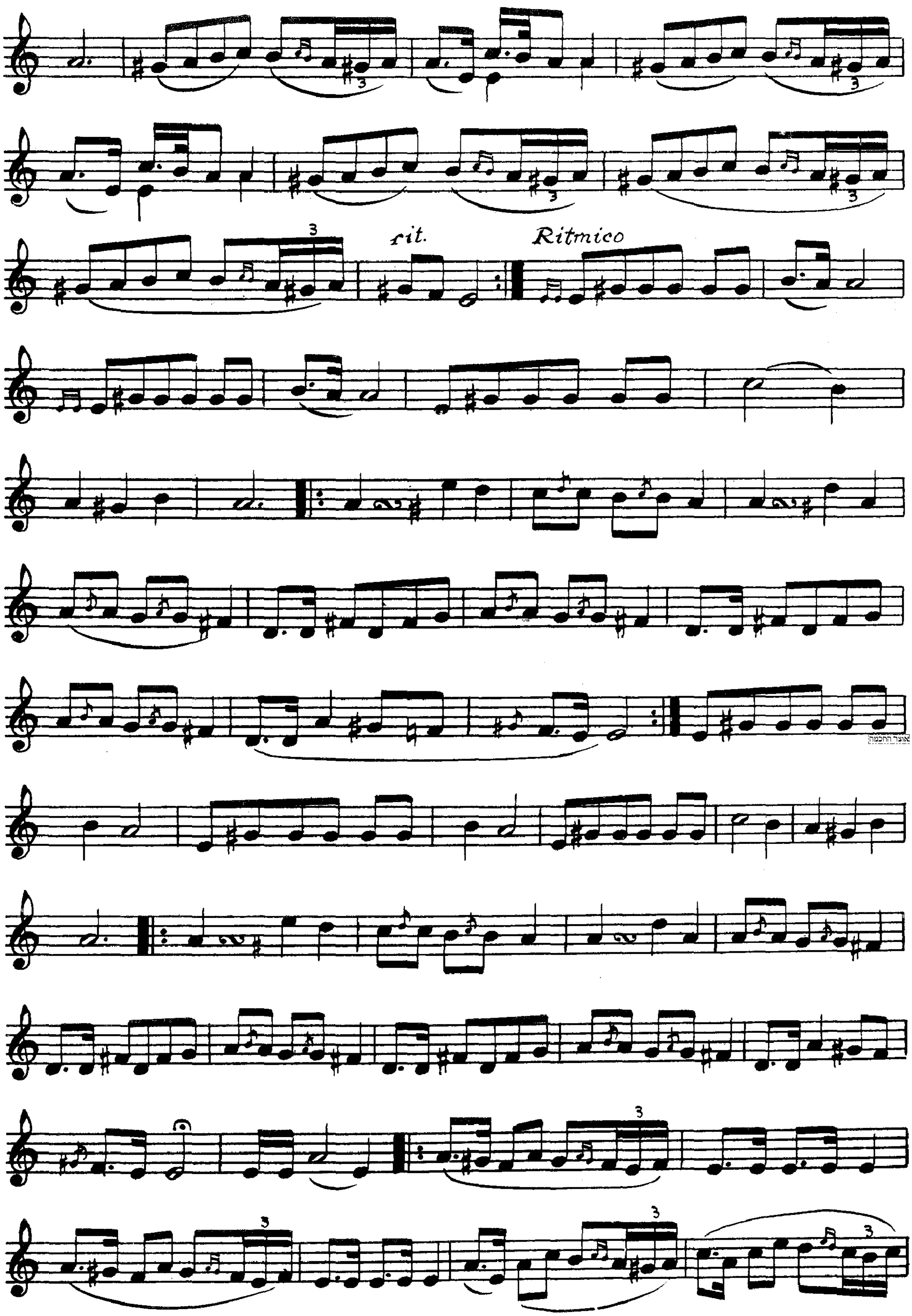

אוצר החכמה

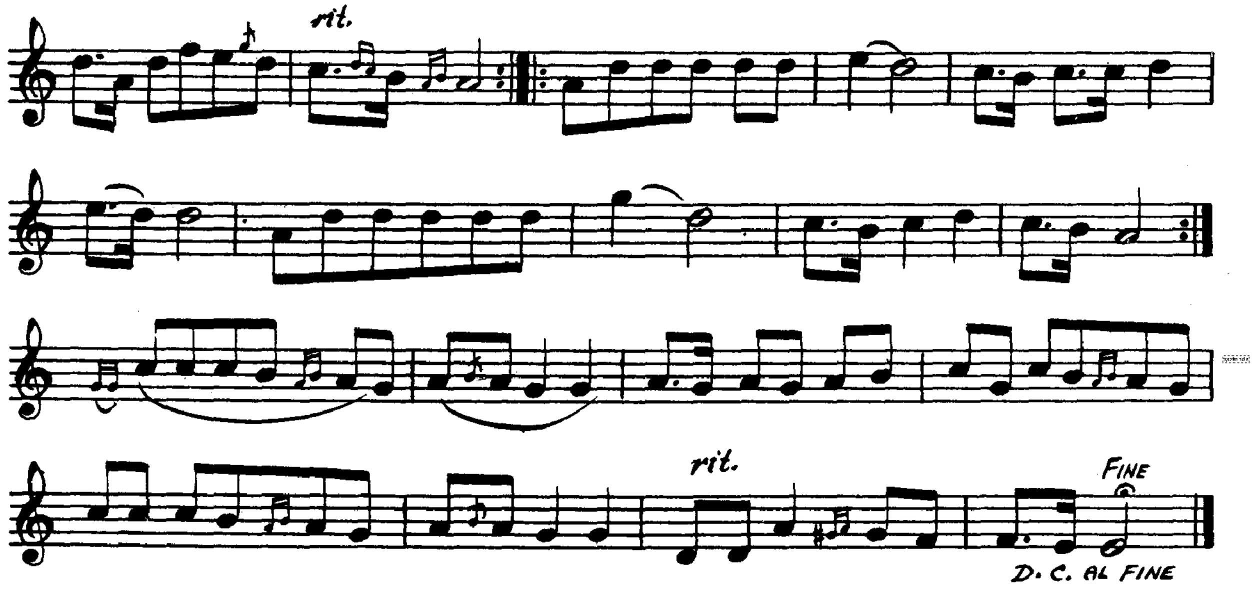

סה ניגון לר' שלום חאריטאנאוו שו"ב מניקאלאיעוו 65

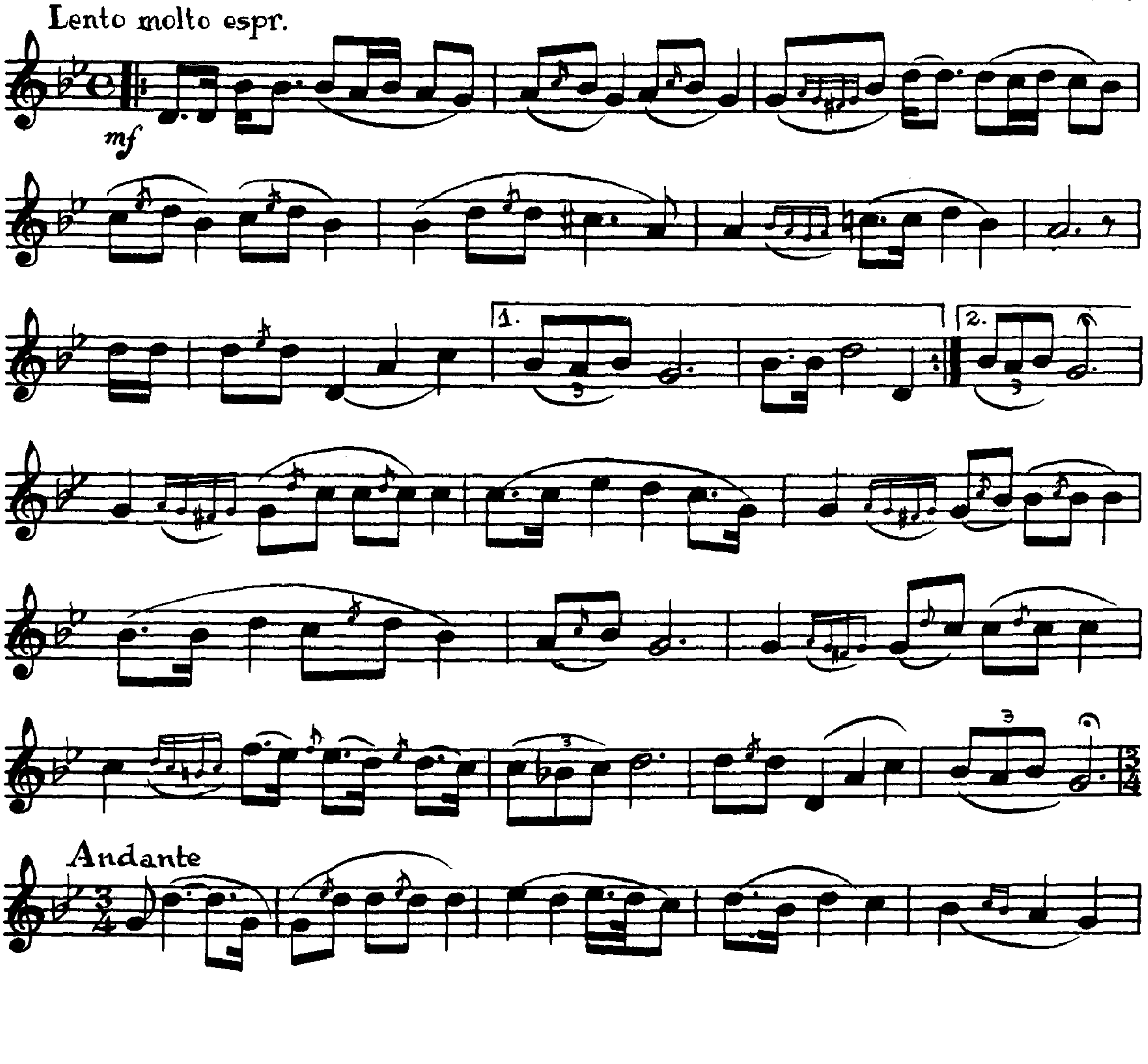

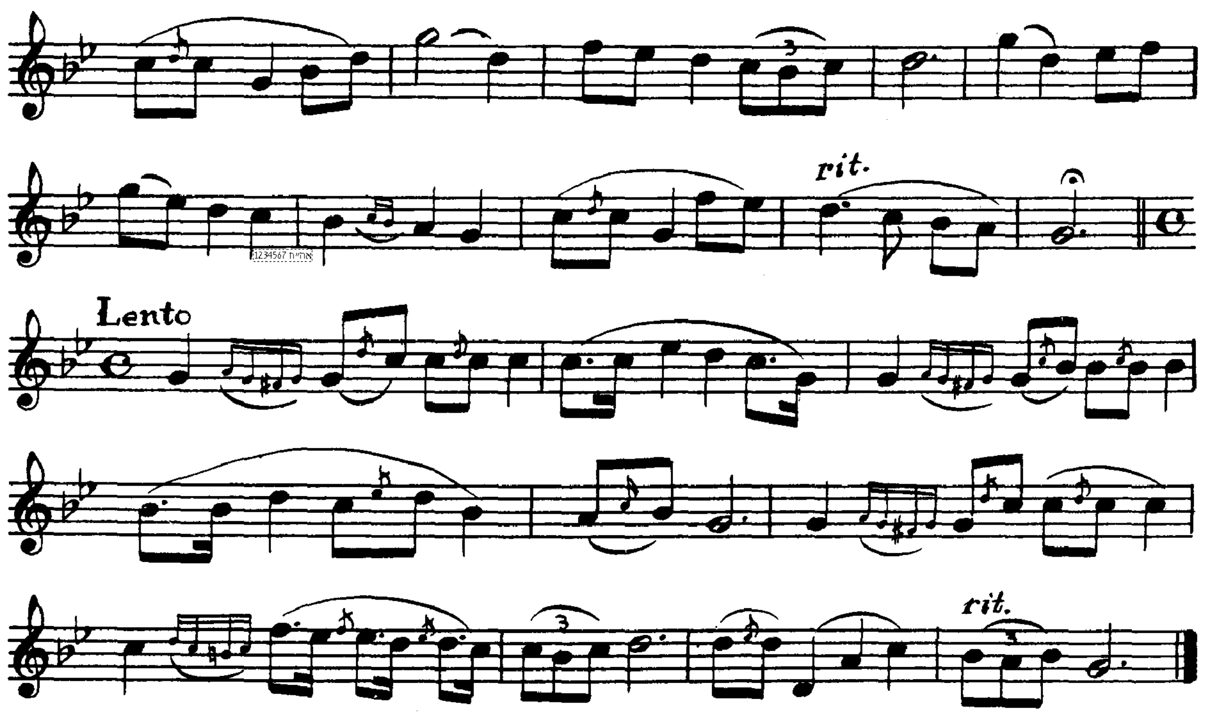

66 ניגון לר' שלום חאריטאנאוו שוב מניקאלאיעוו סו

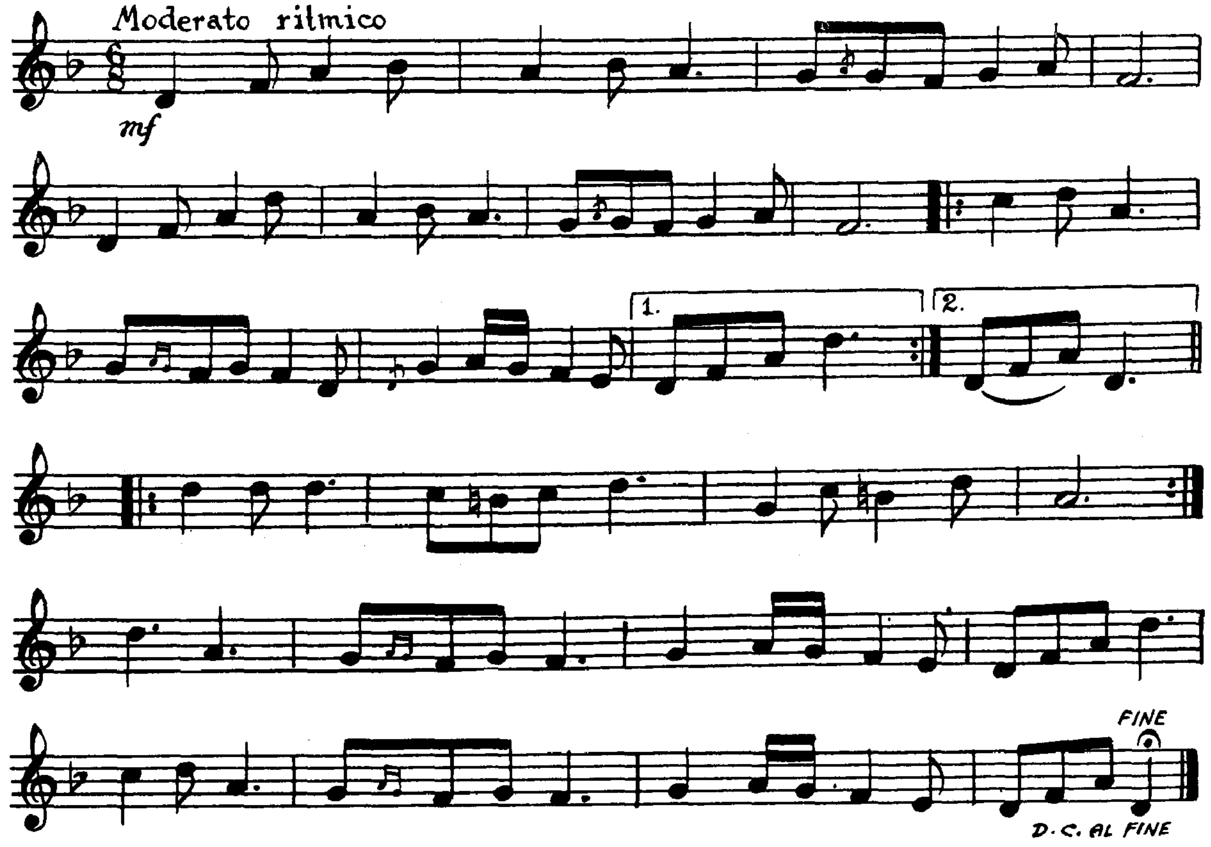

סז ניגון לר' שלום הארי'טאנאוו שו"ב מניקאלאיעוו 67

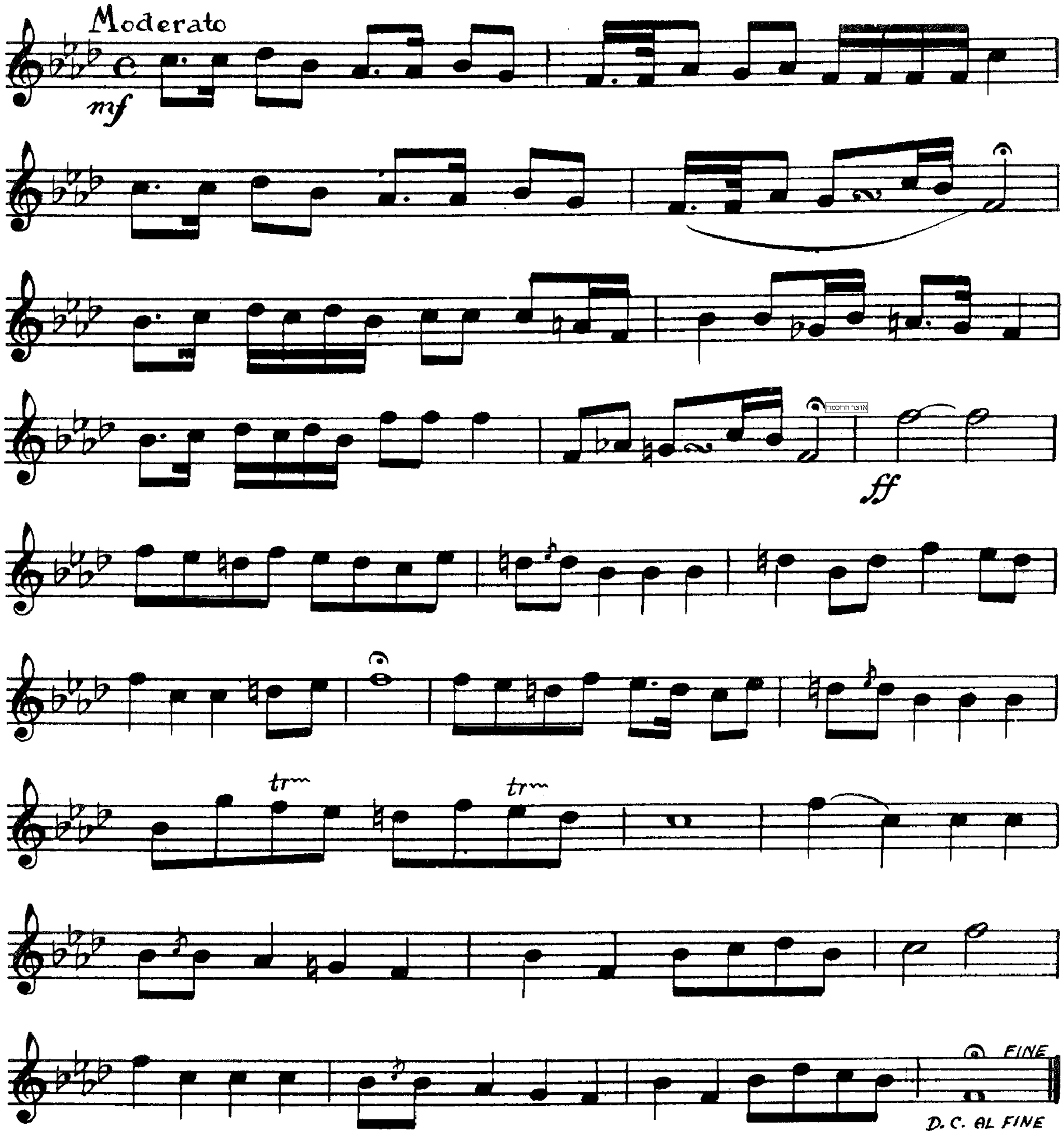

סח ניגון לר' יודל מלאפיץ 68

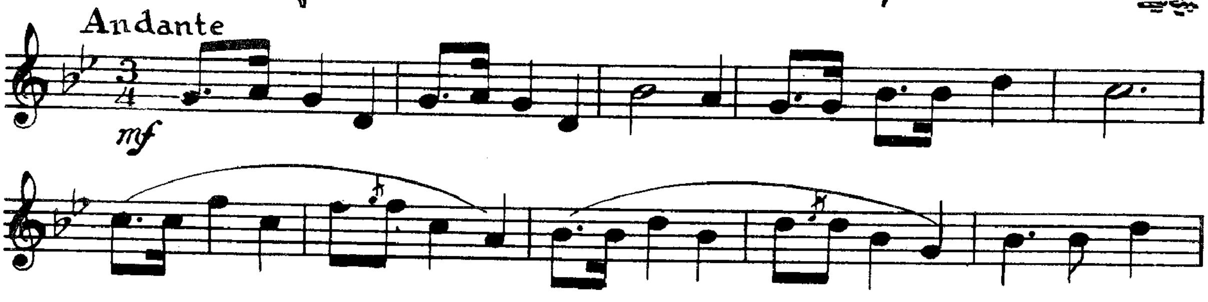

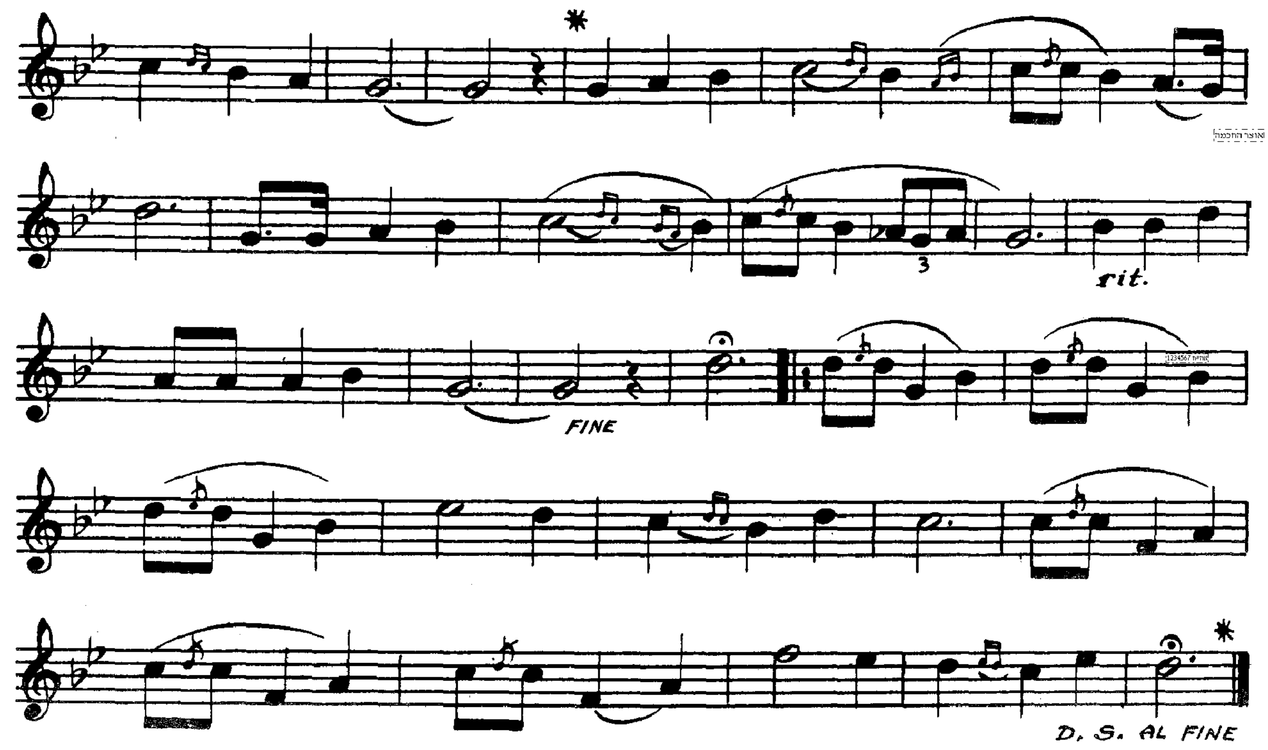

69 "דער קרעמענטשוגער ניגון" סט

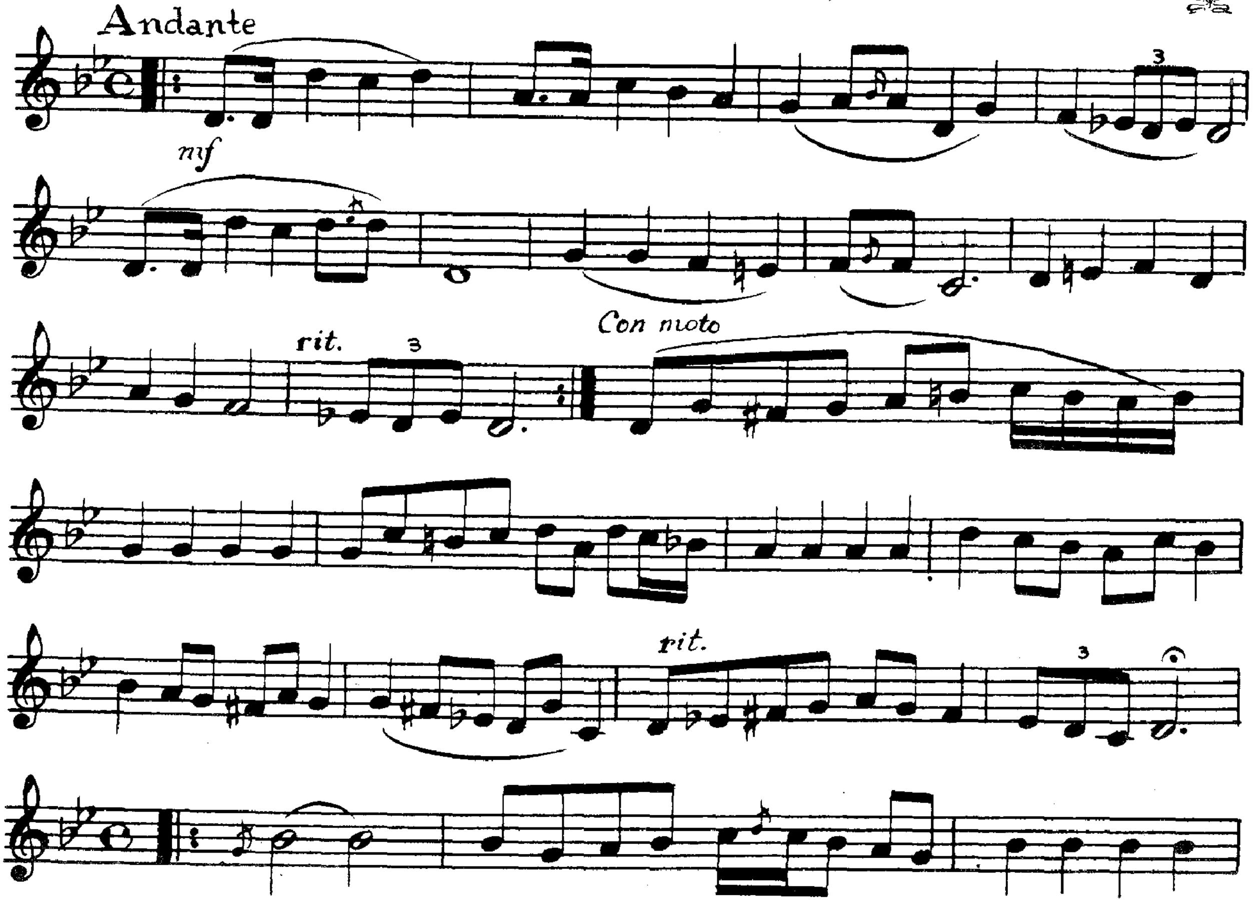

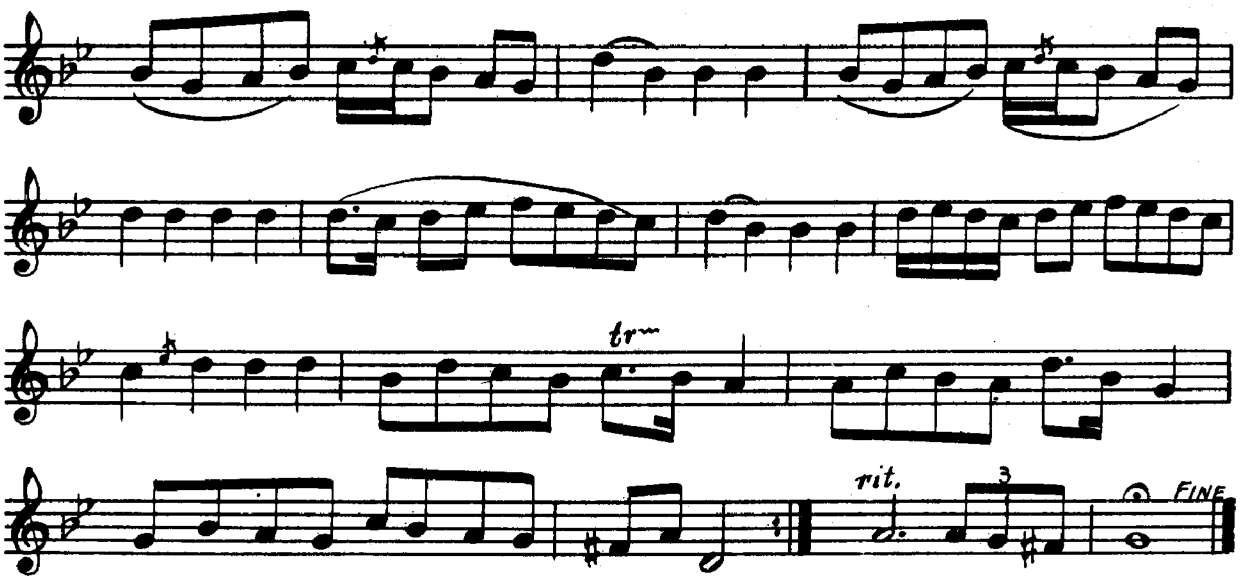

70 ניגון לשבת ויום טוב ע

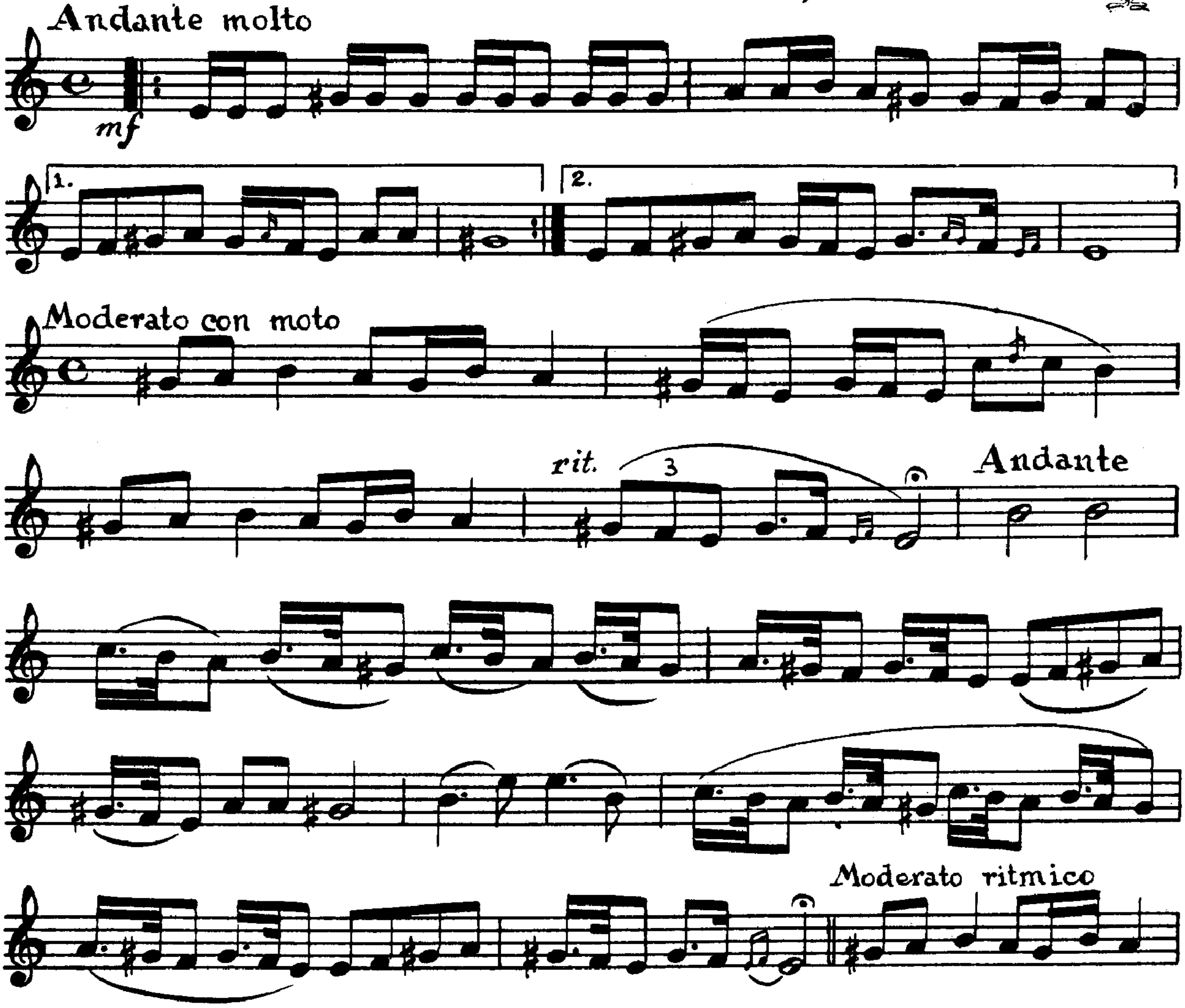

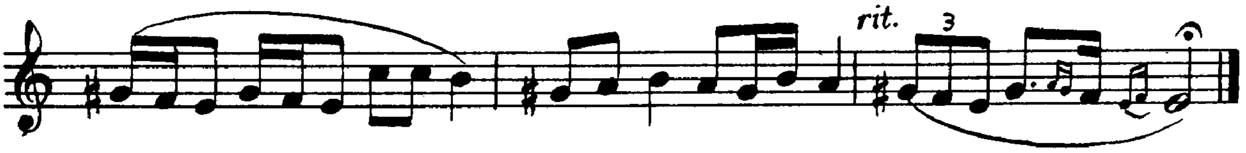

71 ניגון לשבת ויום טוב עא

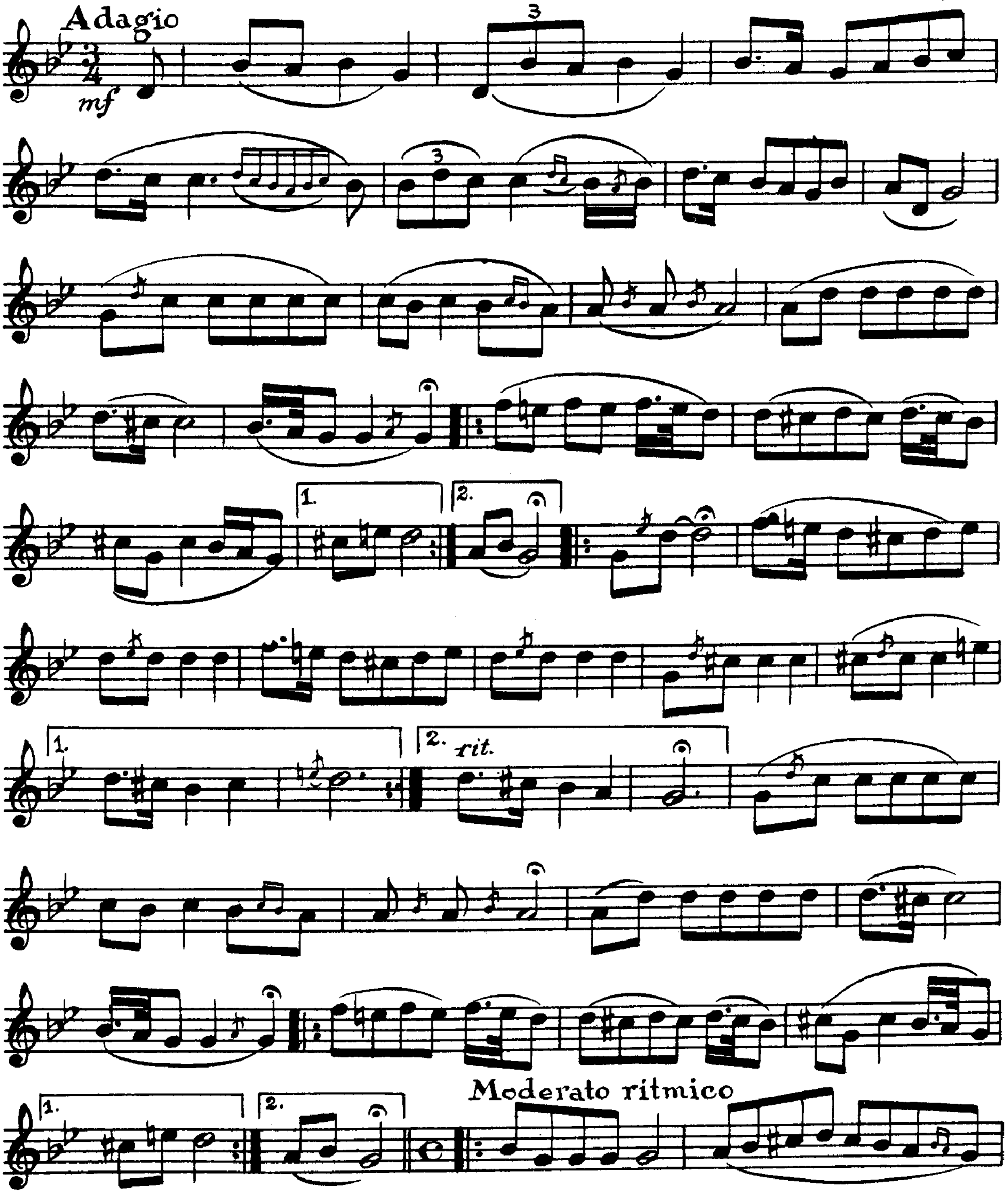

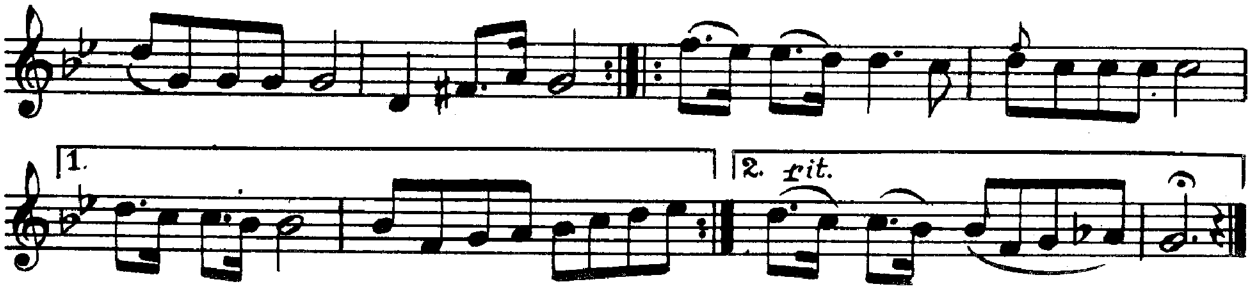

72 ניגון לשבת ויום טוב עב

Lento

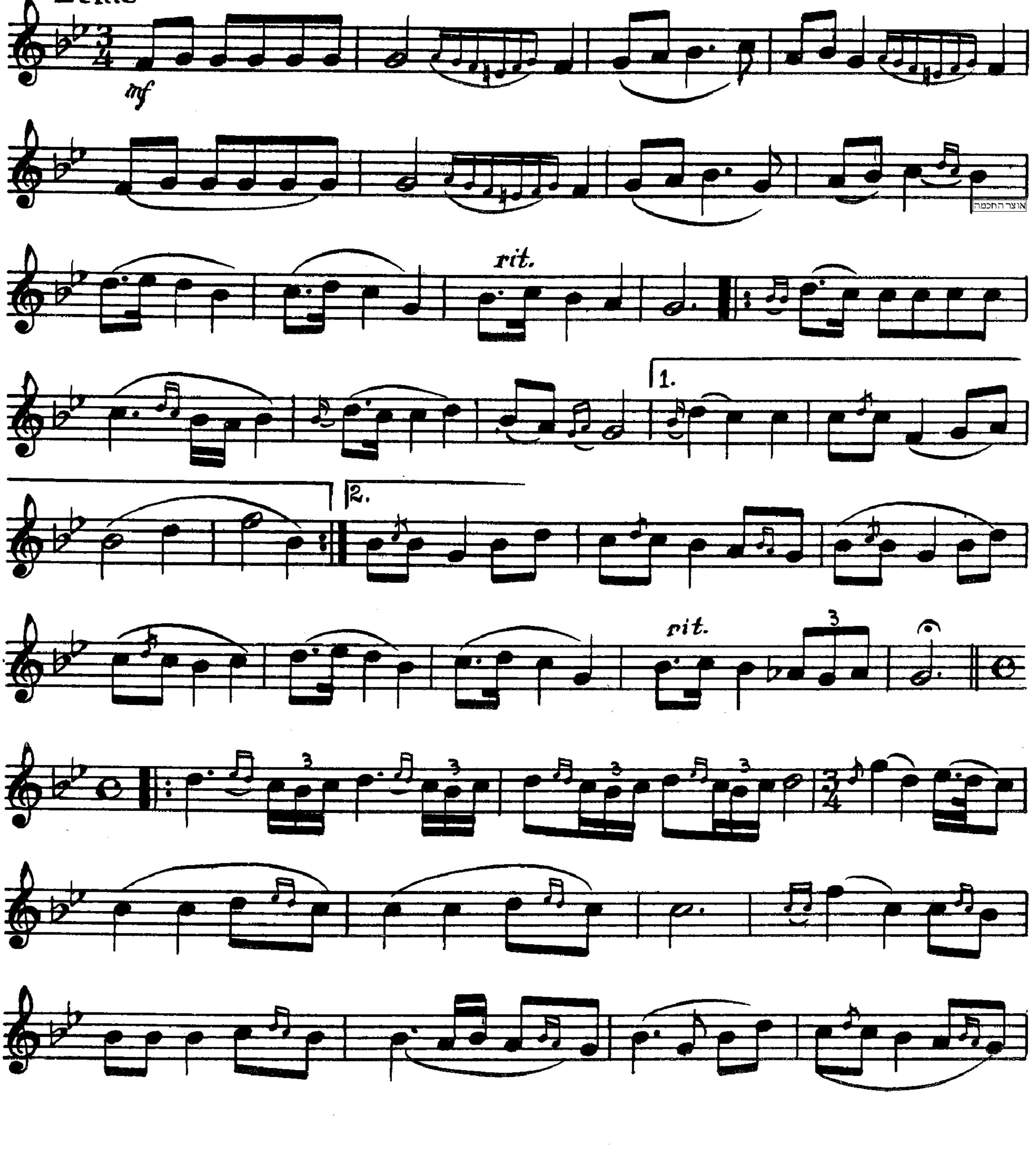

אוצר החכמה

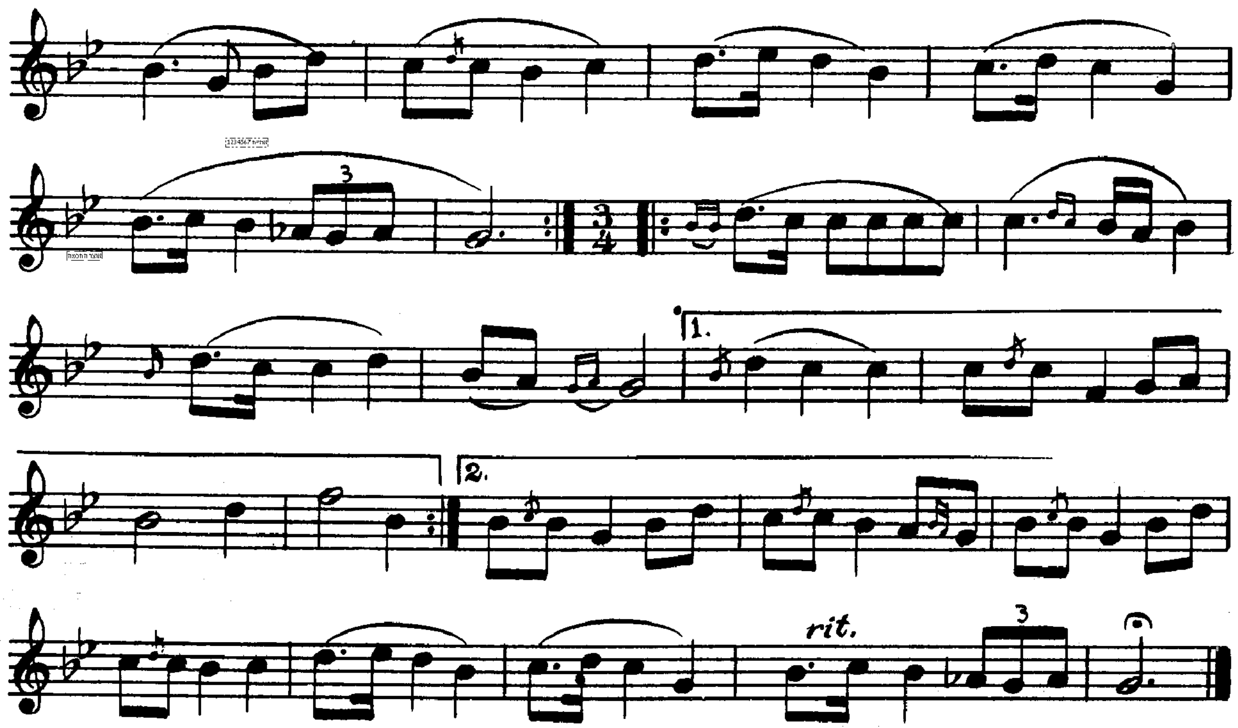

73 ניגון לשבת ויום טוב עג

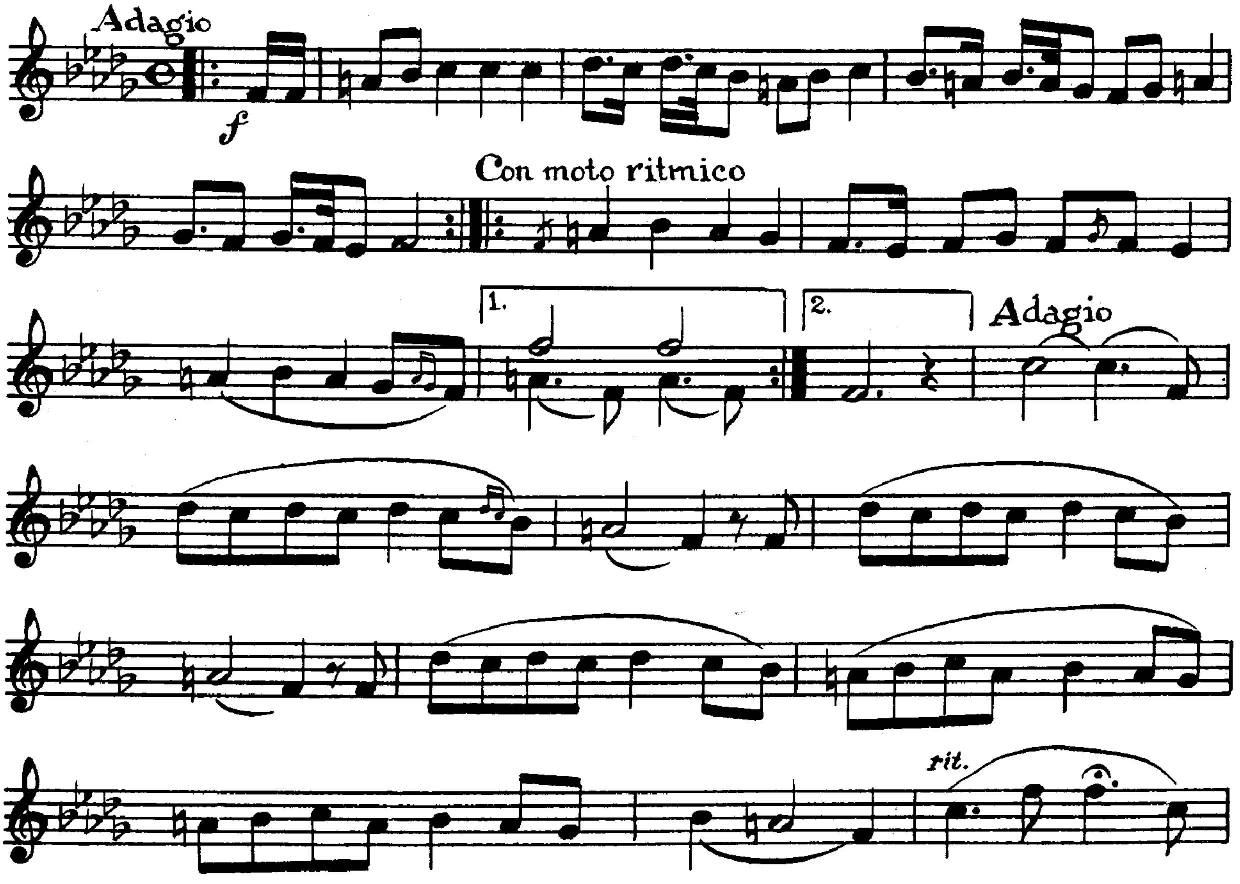

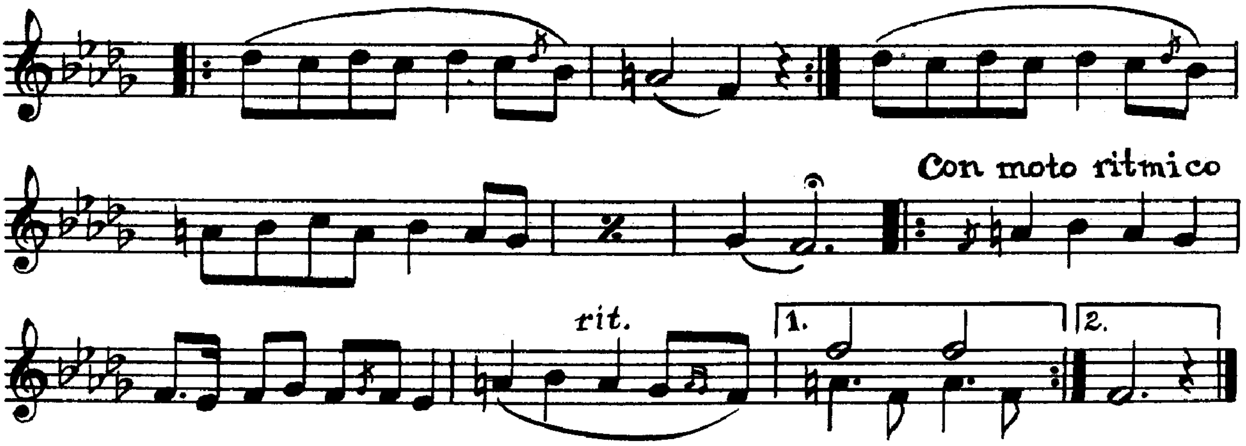

74

ניגון לשבת ויום טוב

עד

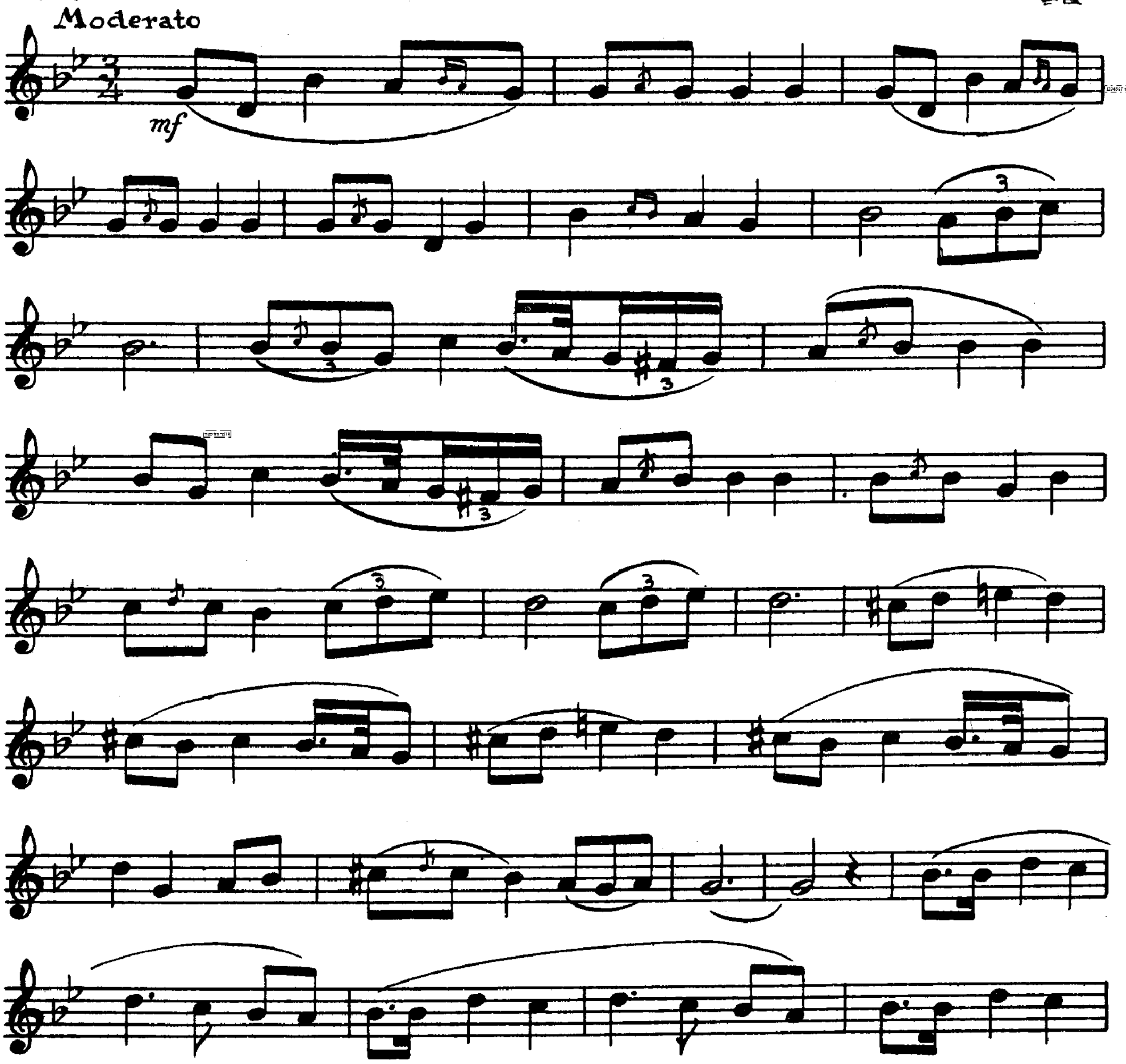

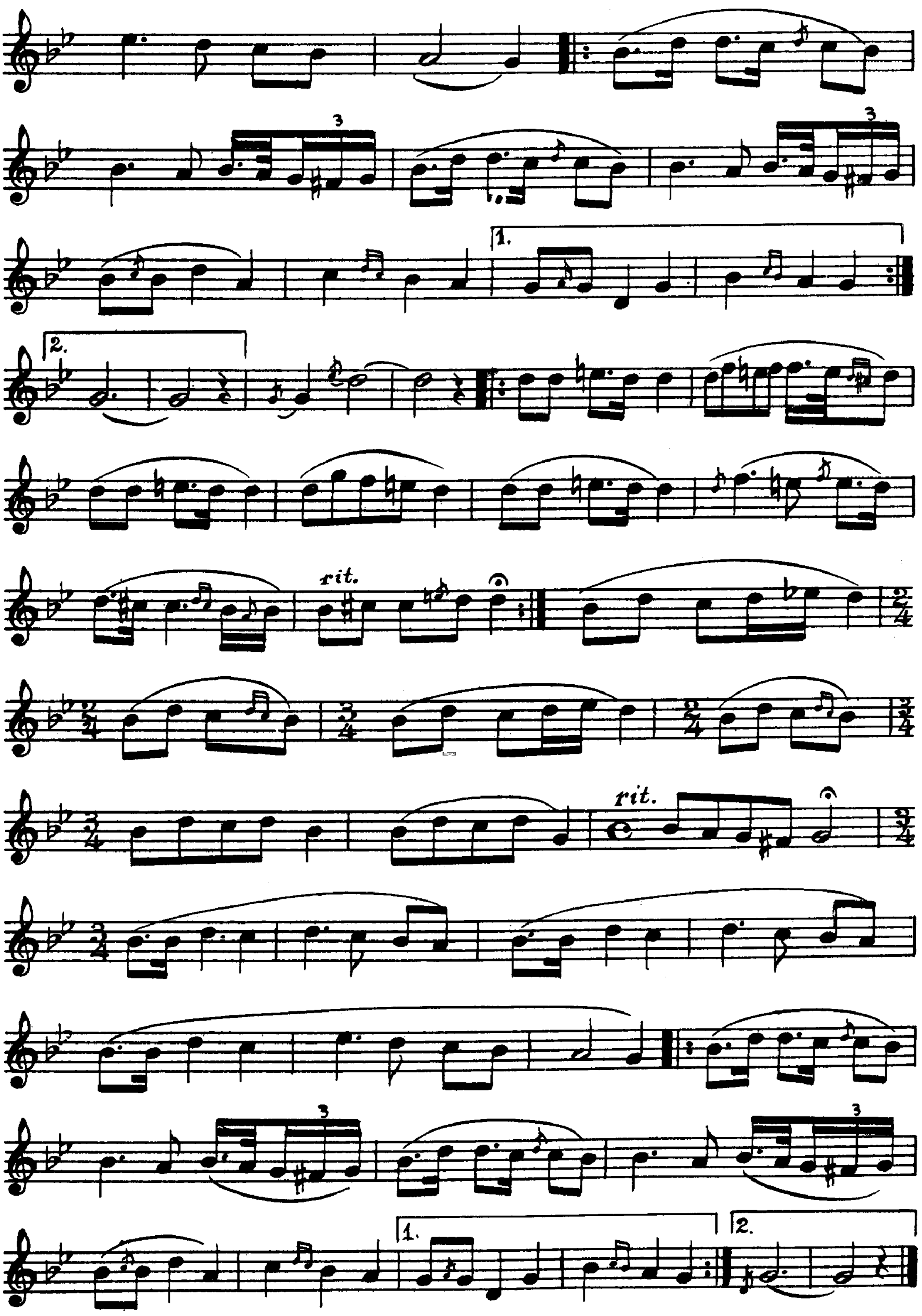
rit.
rit.

75 ניגון לשבת ויום טוב עה

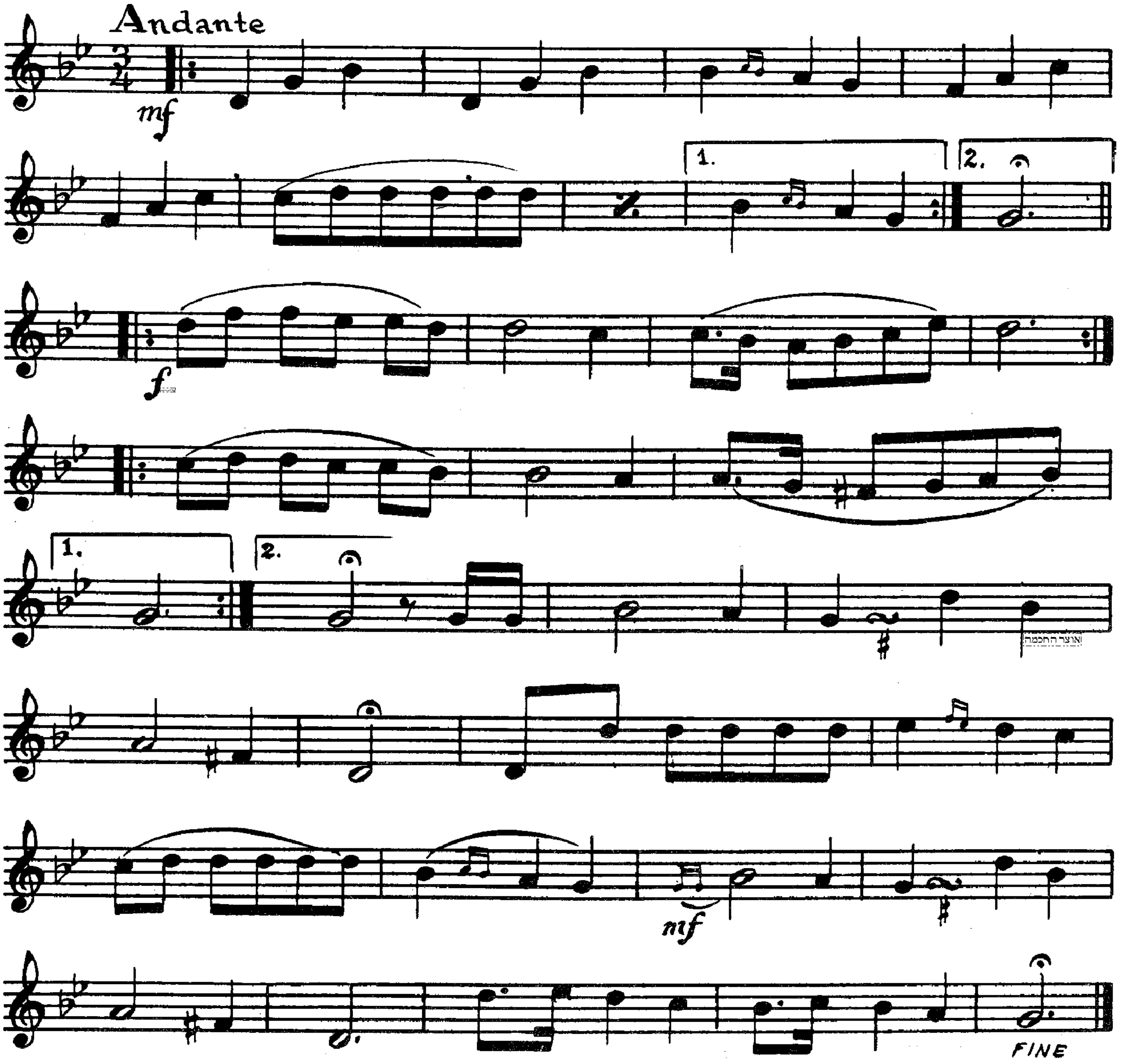

76 ניגון לשבת ויום טוב עו

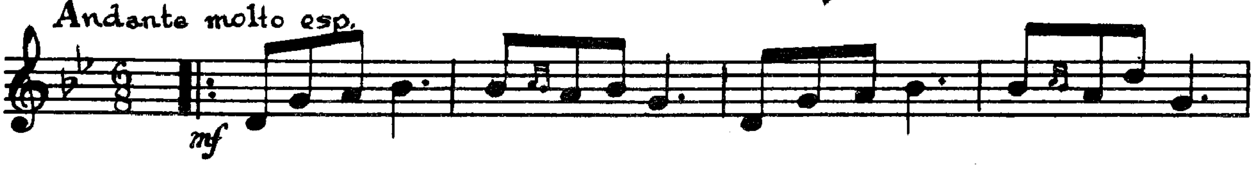

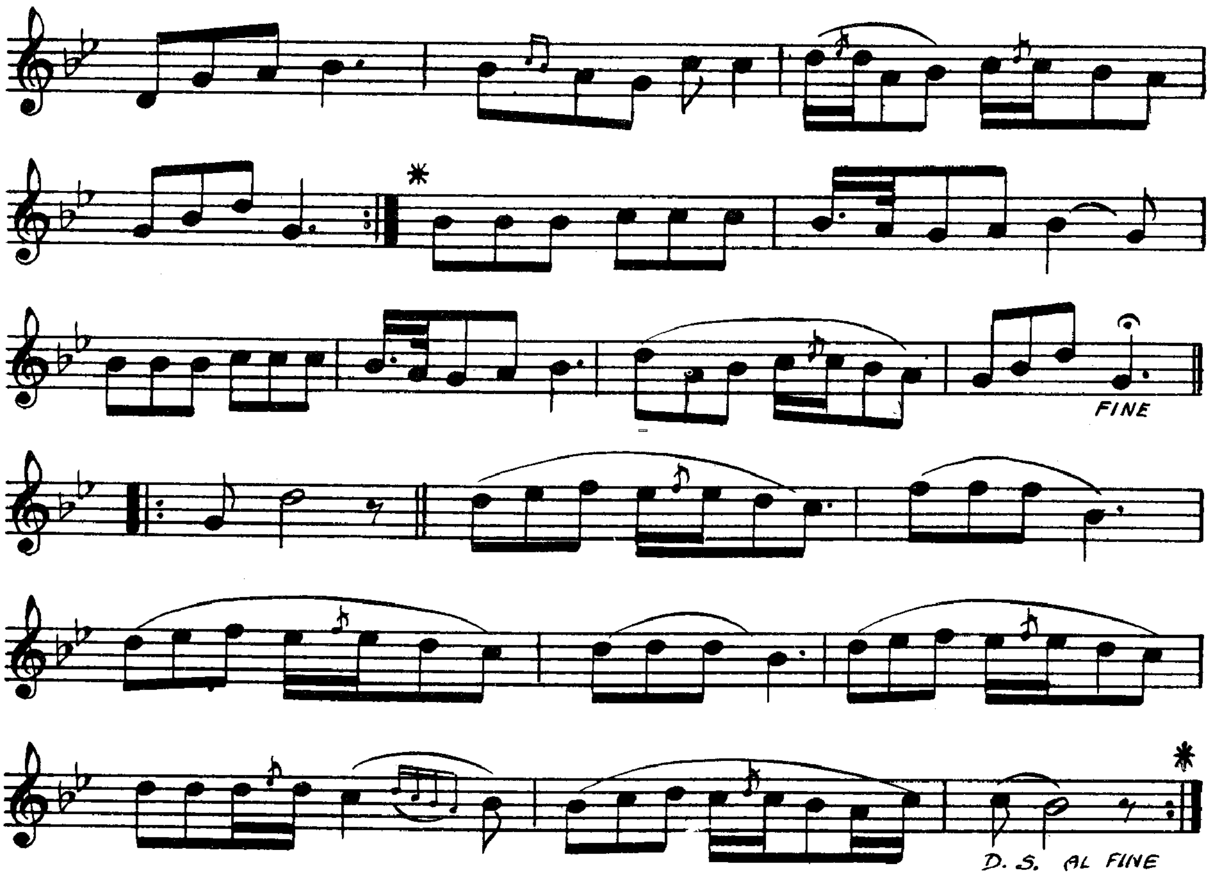

77 ניגון לשבת ויום טוב עז

אוצר החכמה

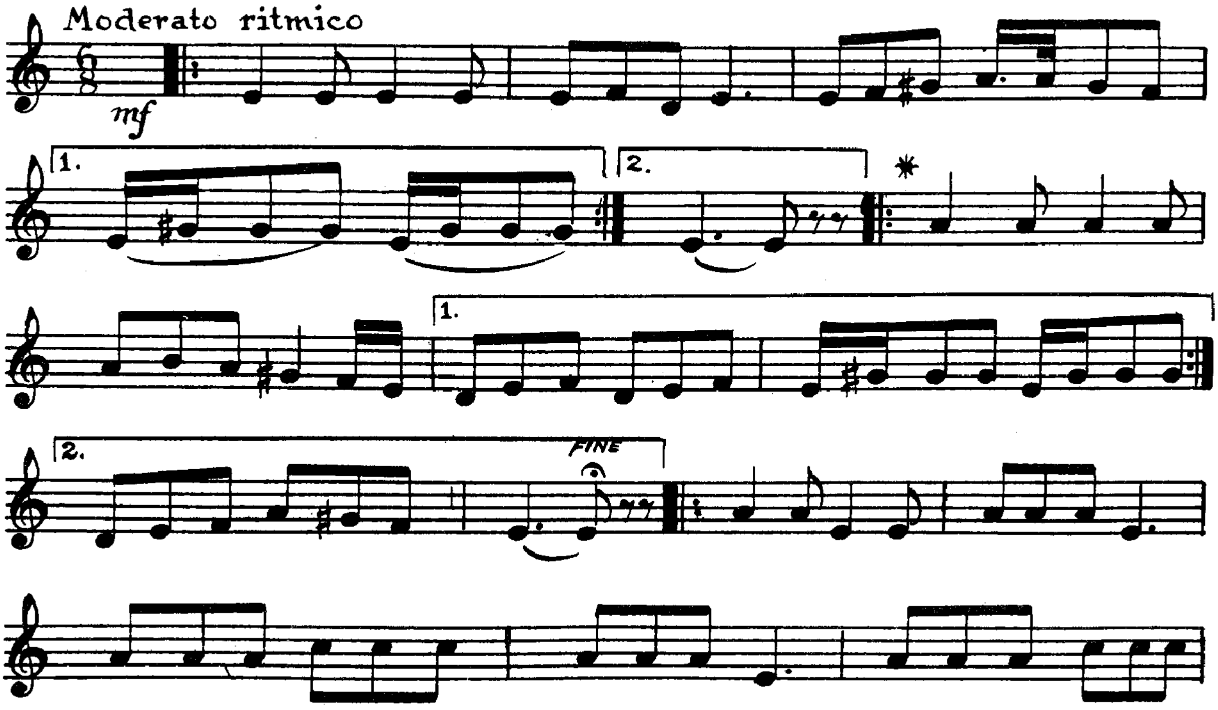

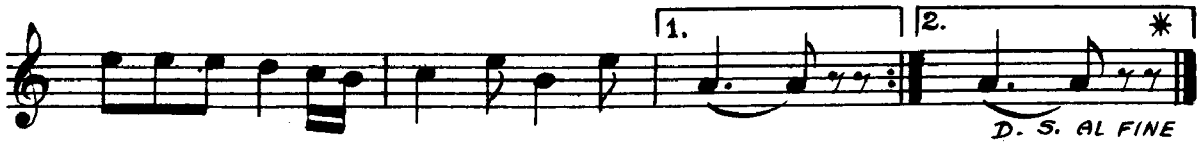

78 ניגון לשבת ויום טוב. עח

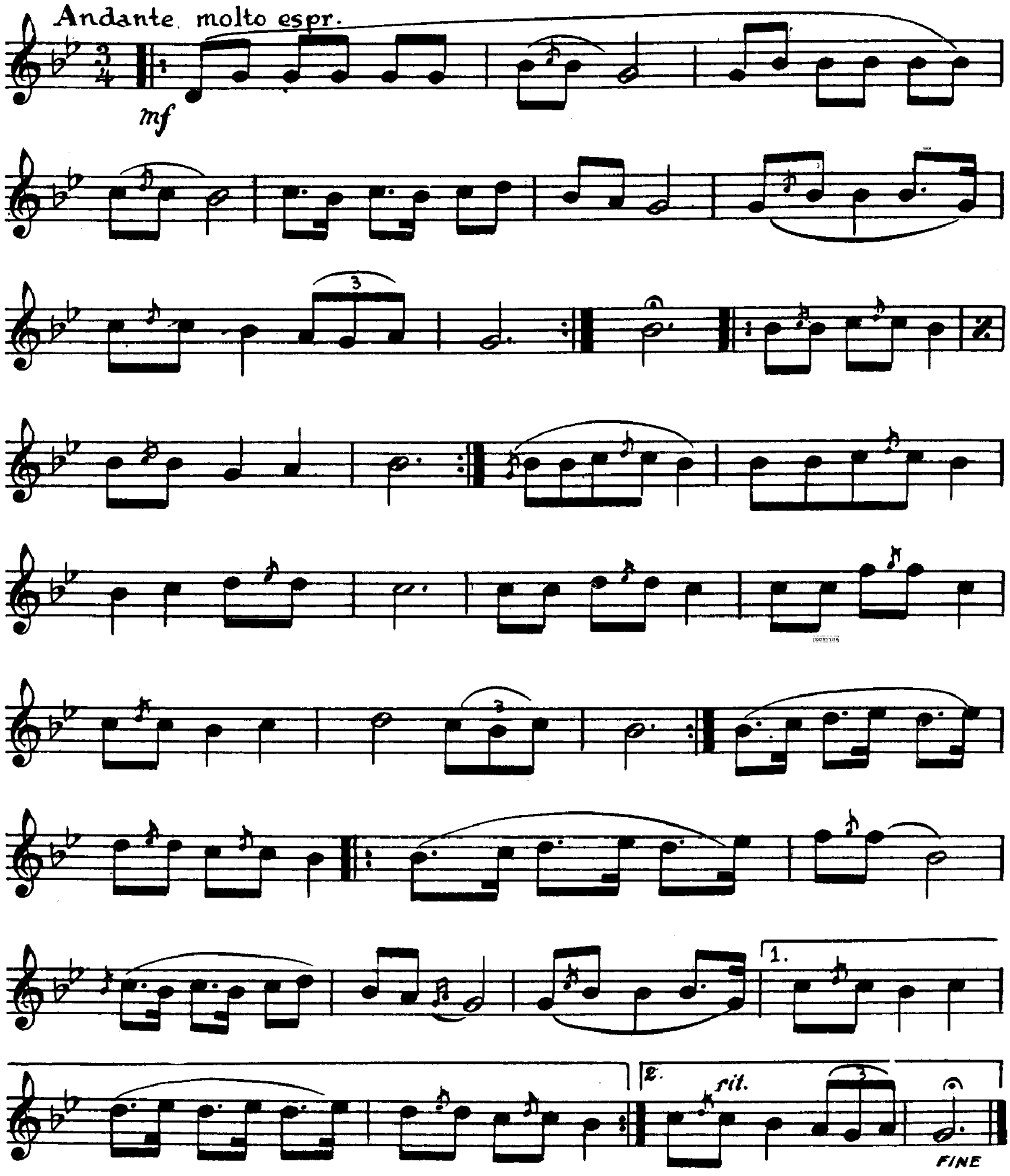

79 ניגון לשבת ויום טוב עט

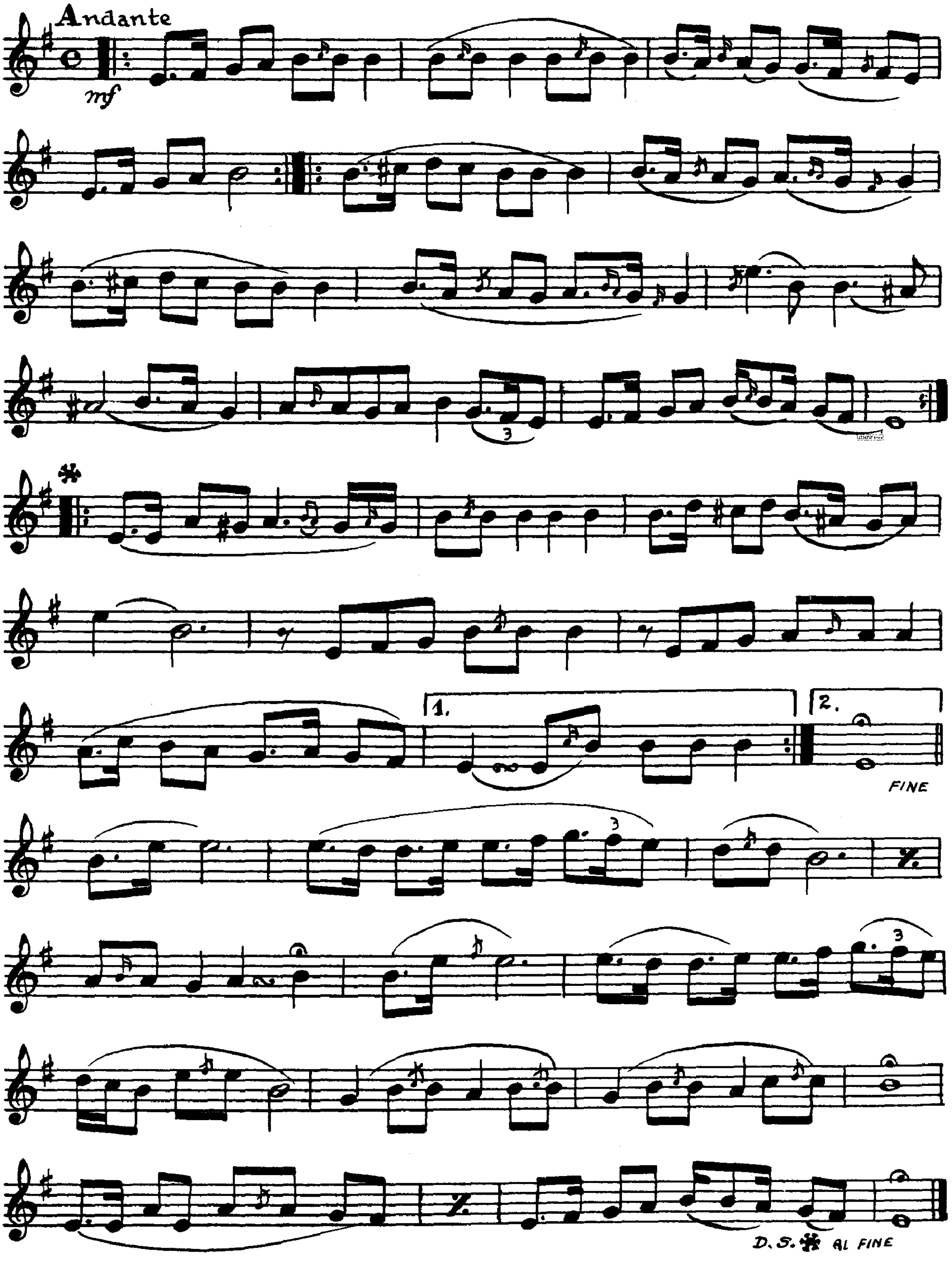

80 ניגון לשבת ויום טוב פ

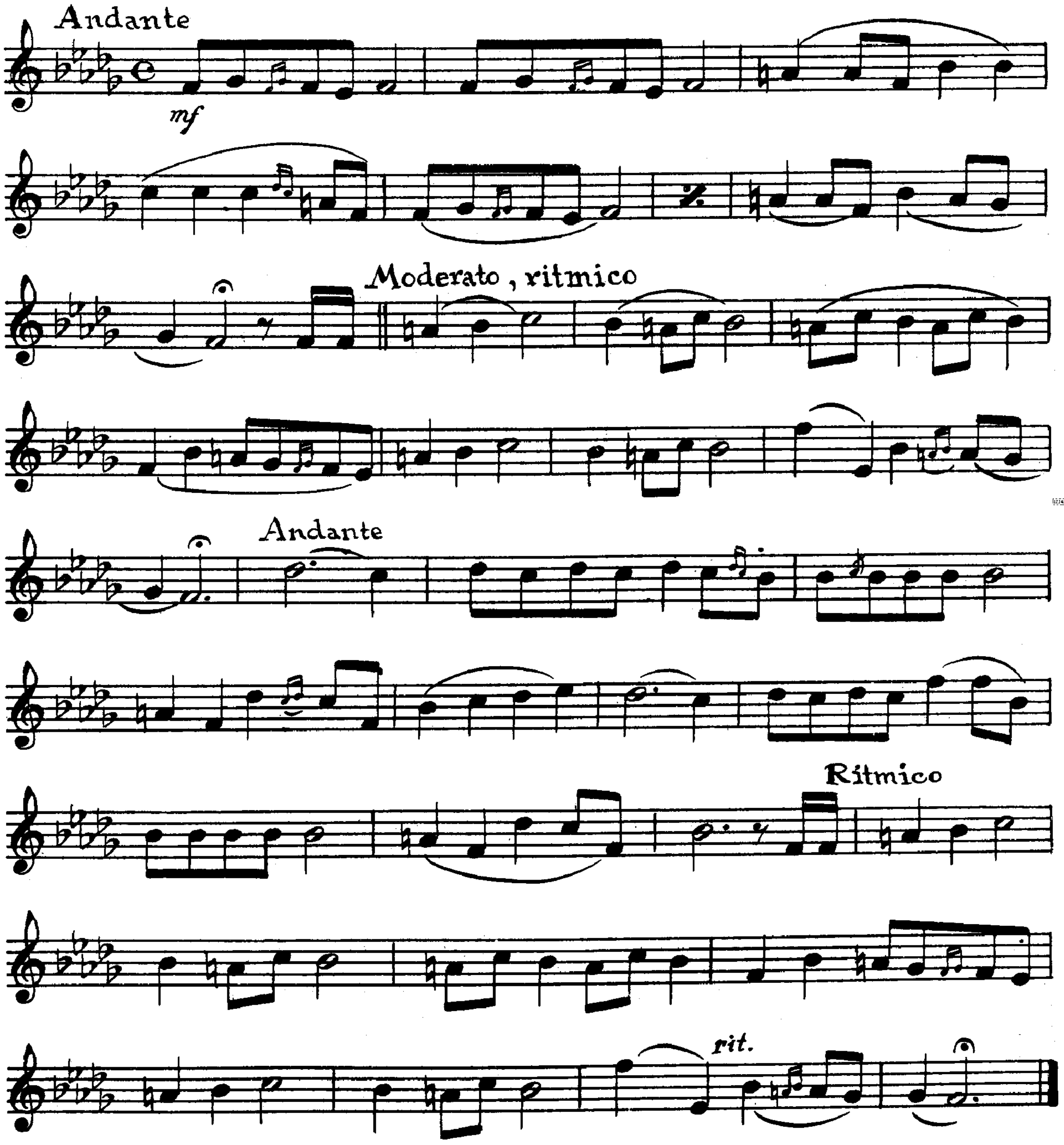

81 ניגון לשבת ויום טוב פא

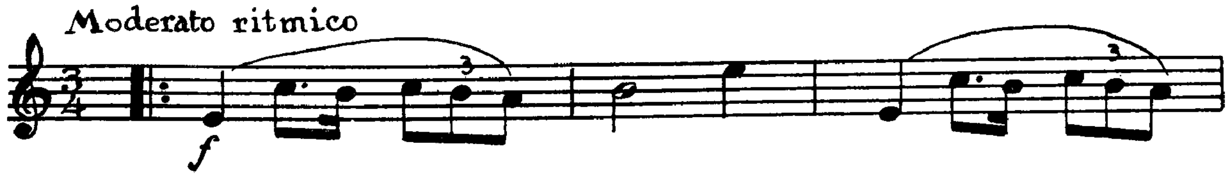

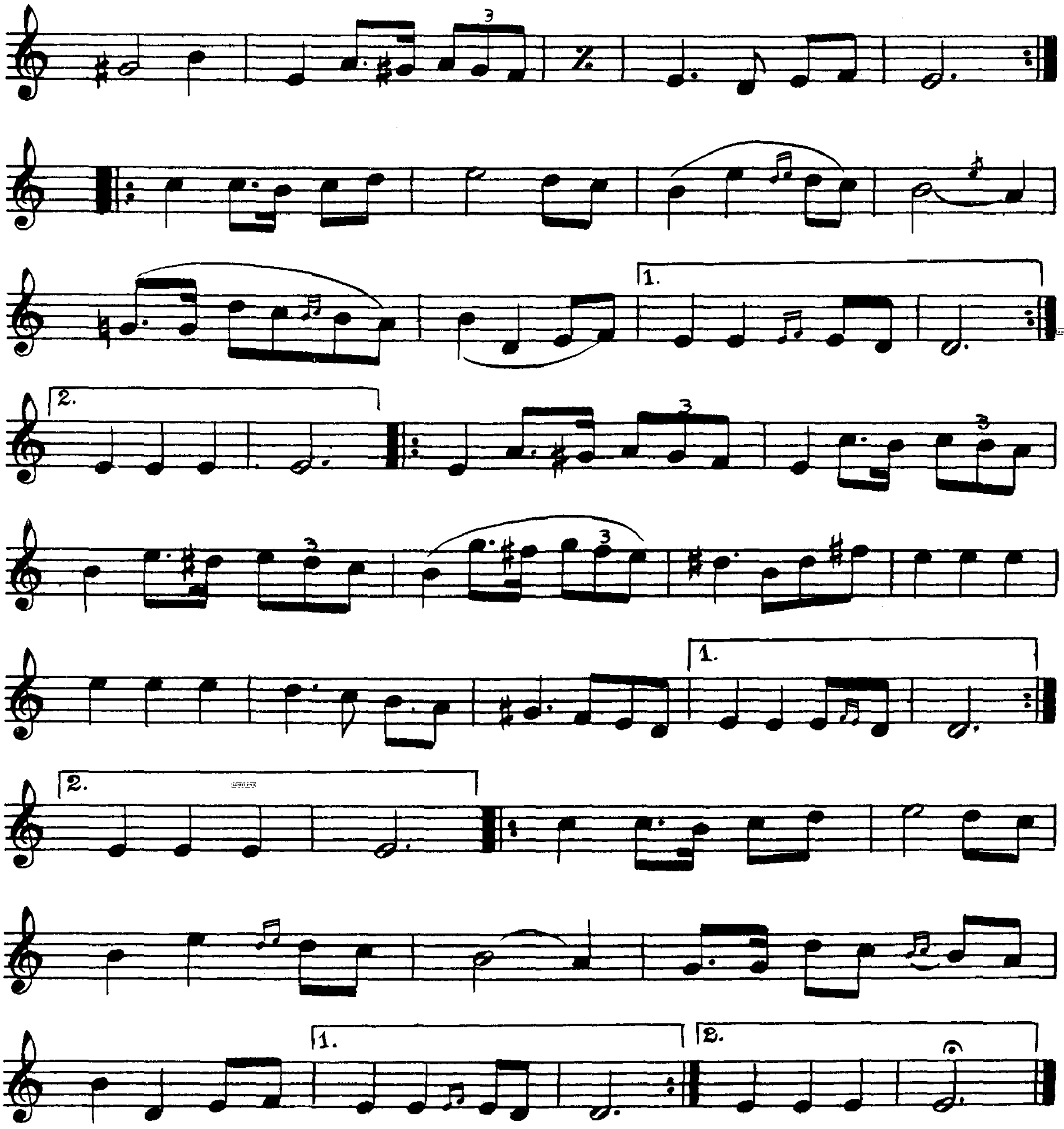

82 ניגון לשבת ויום טוב פב

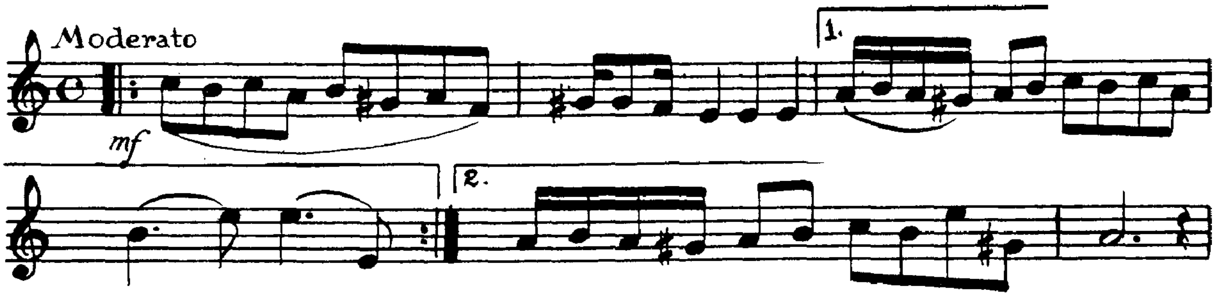

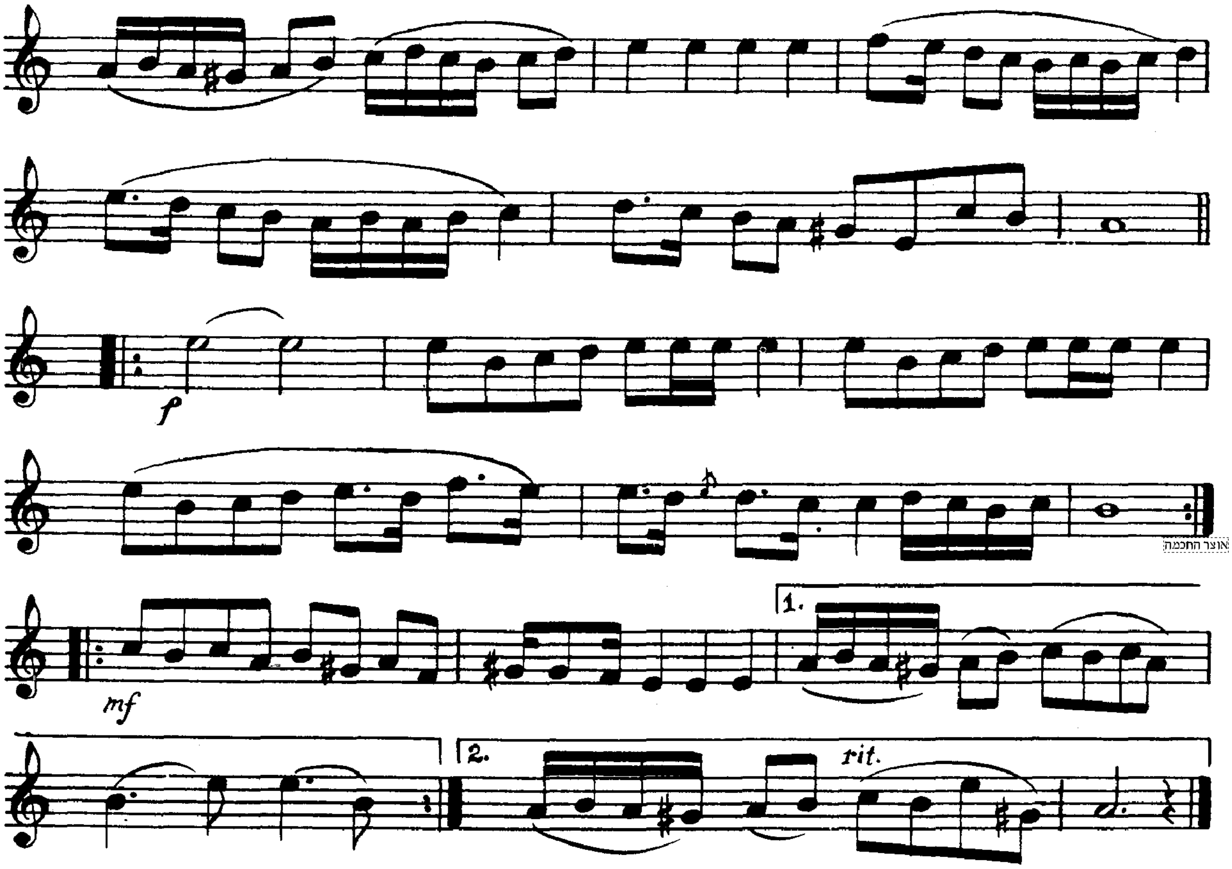

אוצר החכמה

83

ניגון לשבת ויום טוב

פג

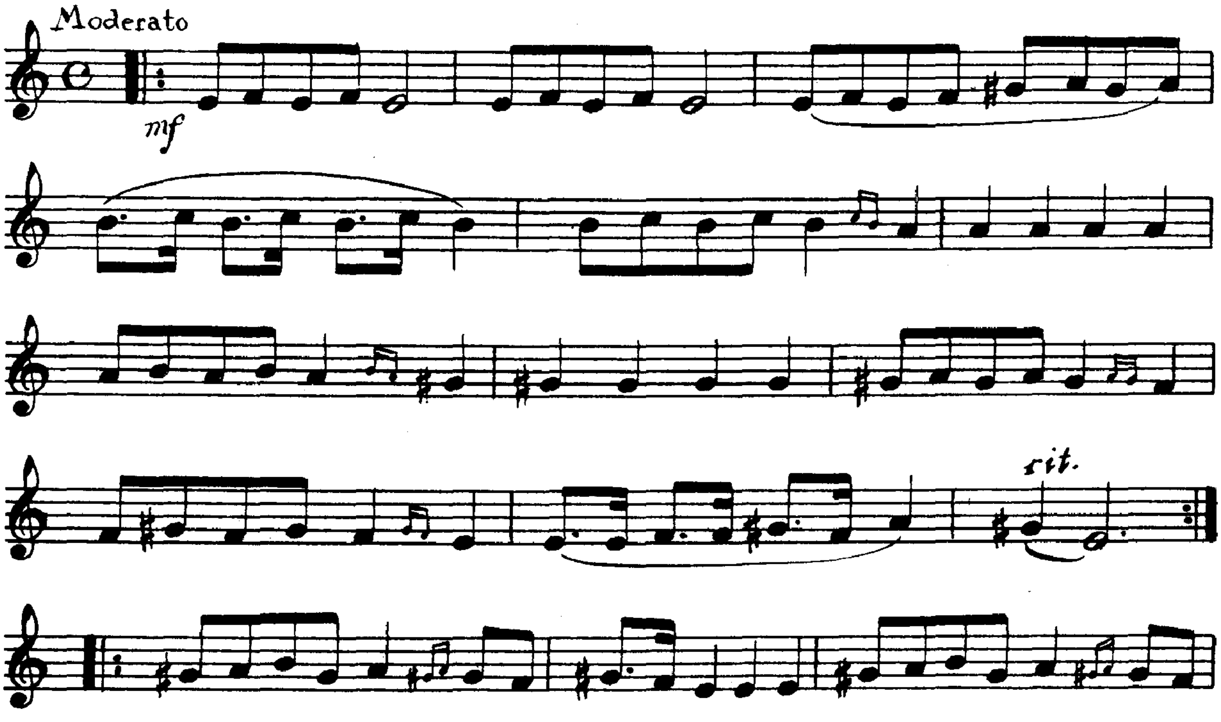

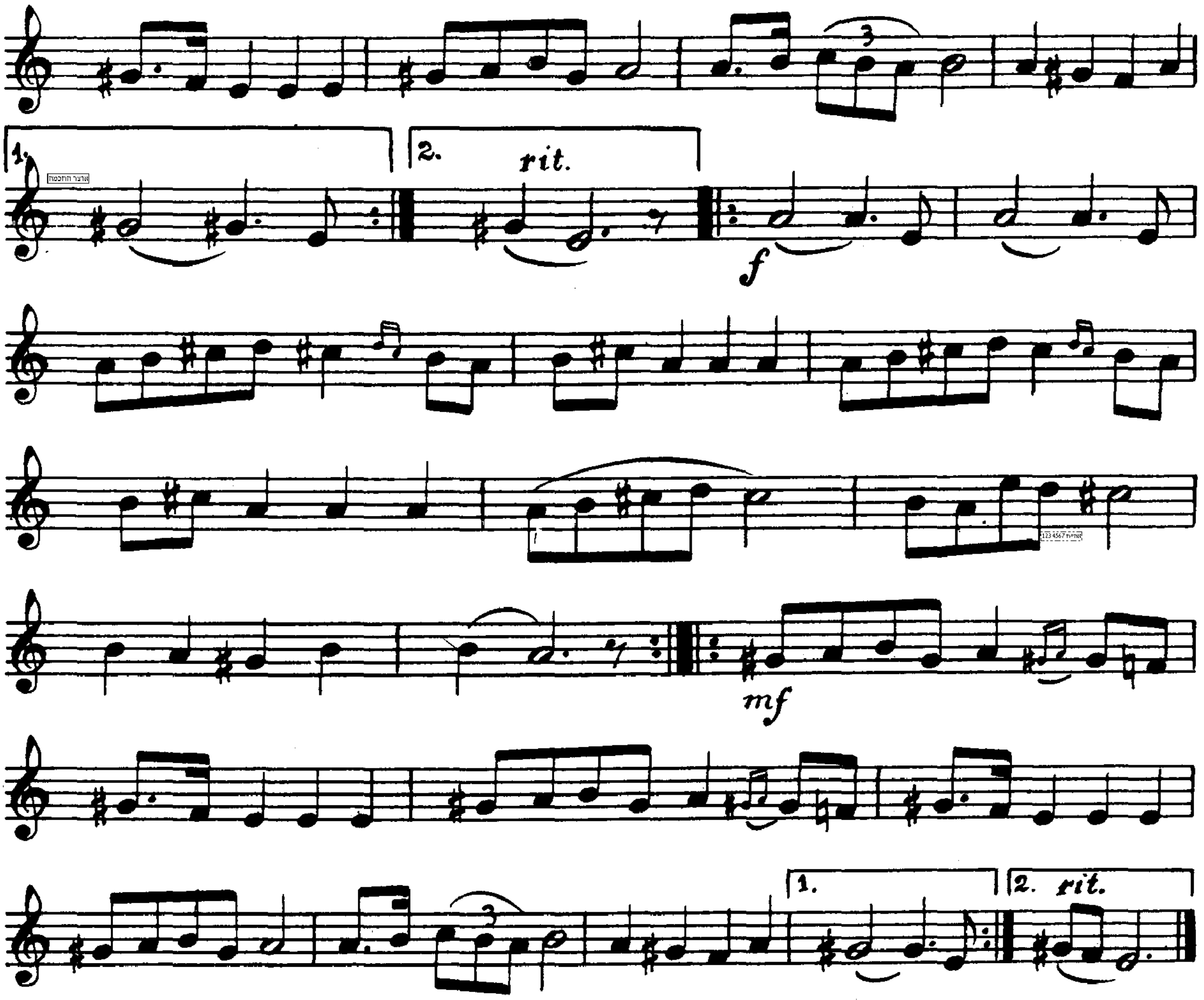

84 ניגון לשבת ויום טוב פד

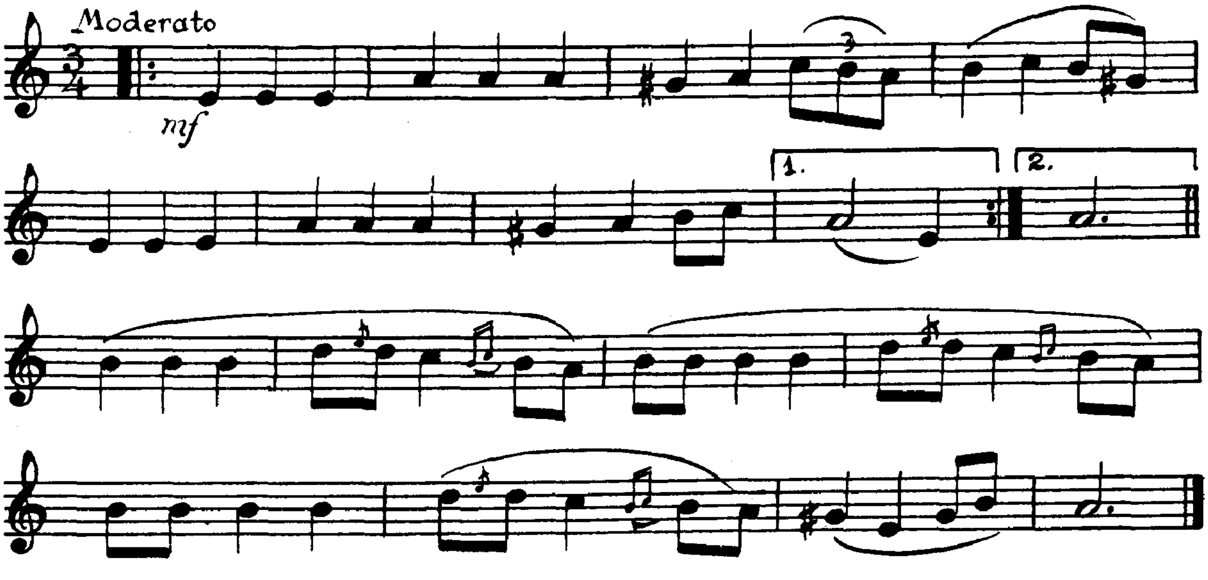

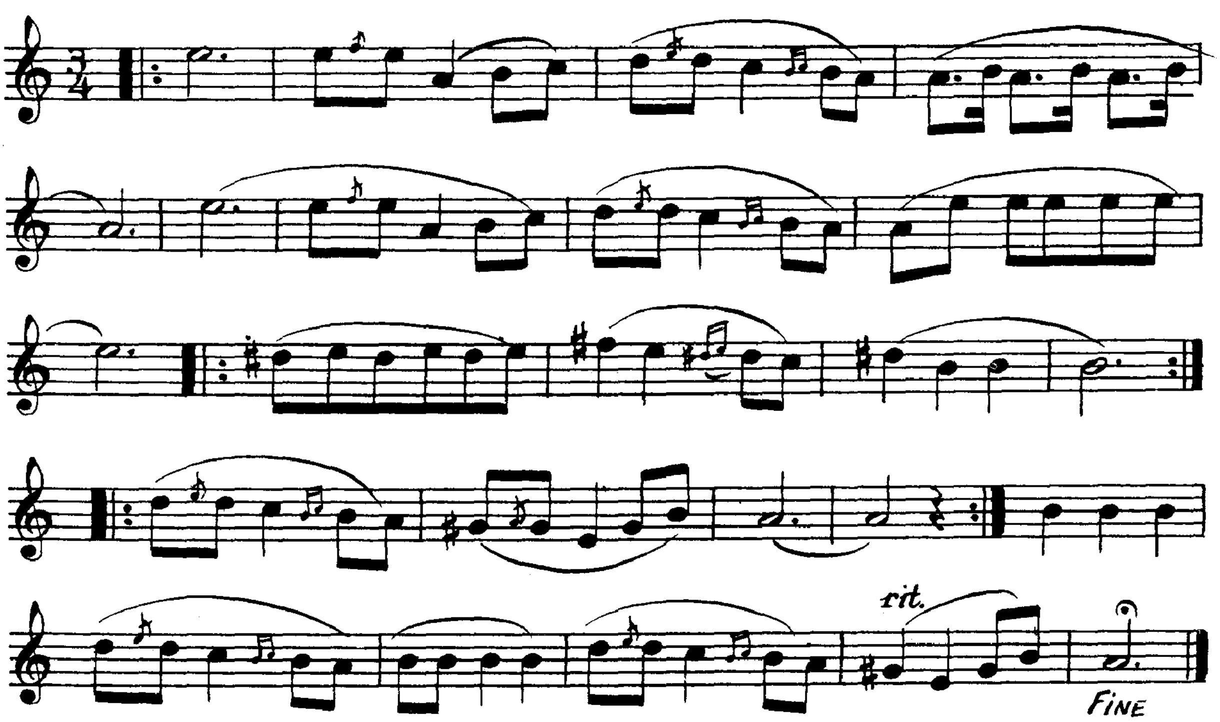

85 ניגון לשבת ויום טוב פה

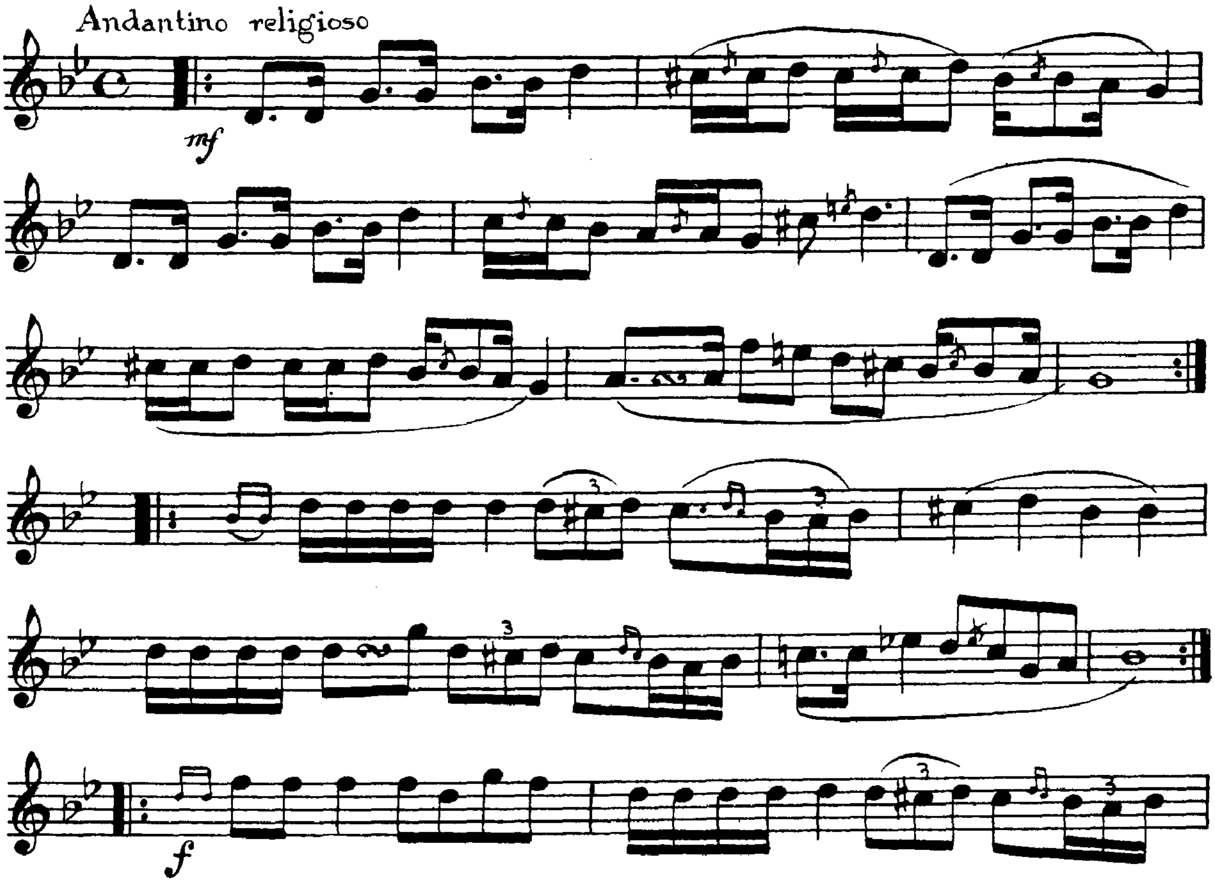

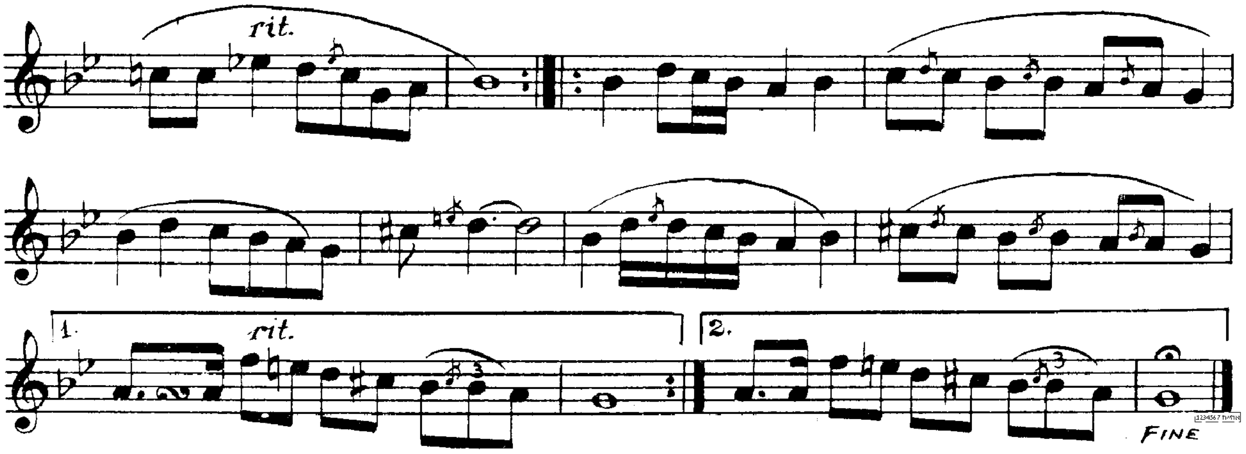

86 ניגון לשבת ויום טוב פו

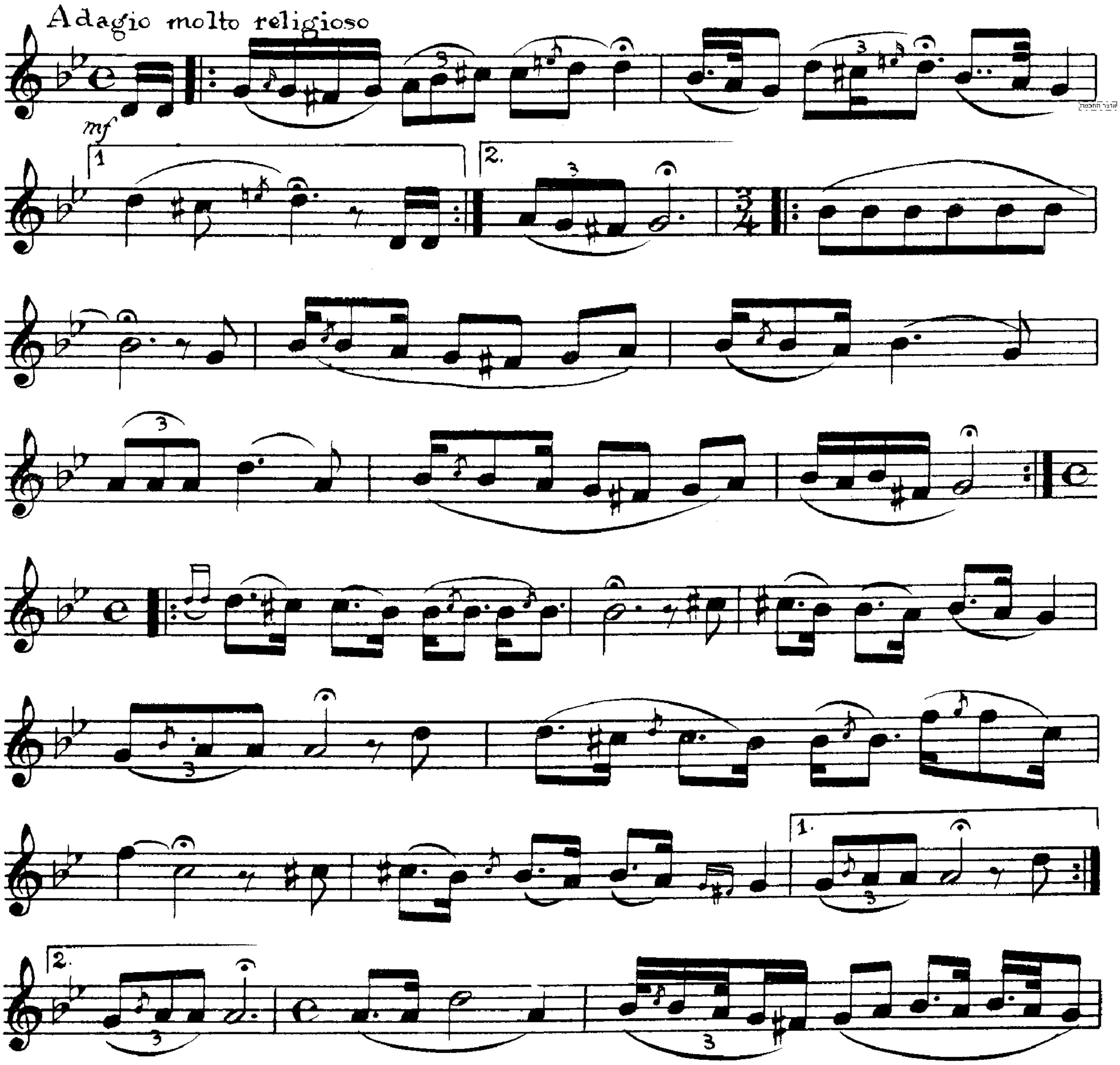

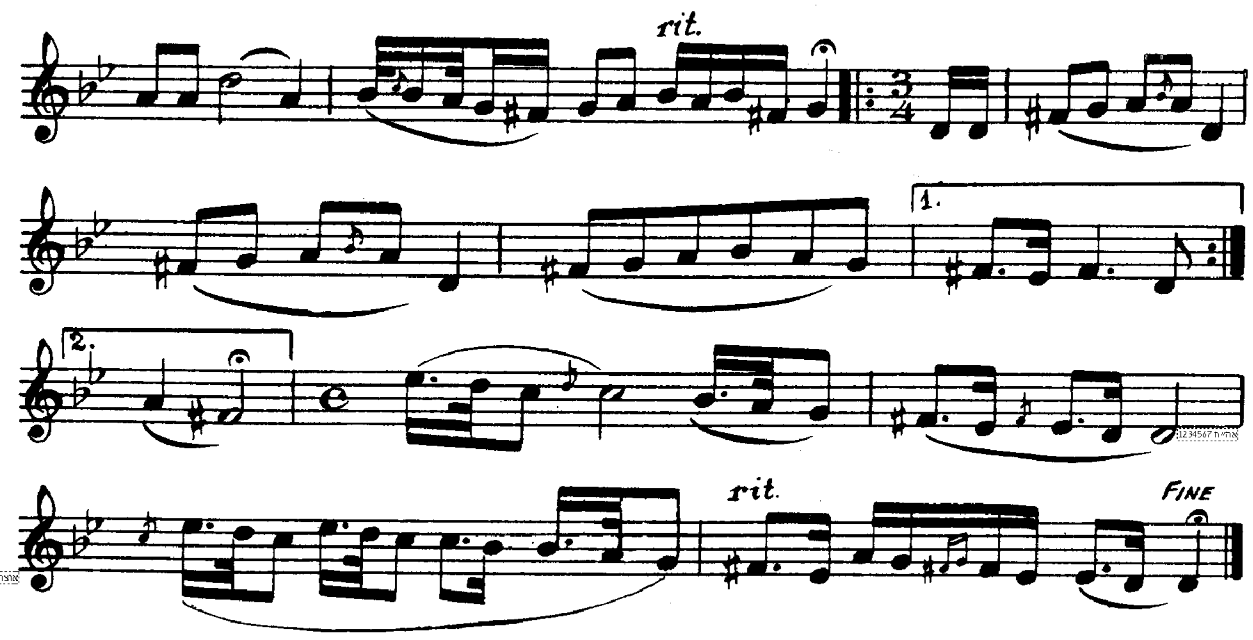

87 ניגון לשבת ויום טוב פז

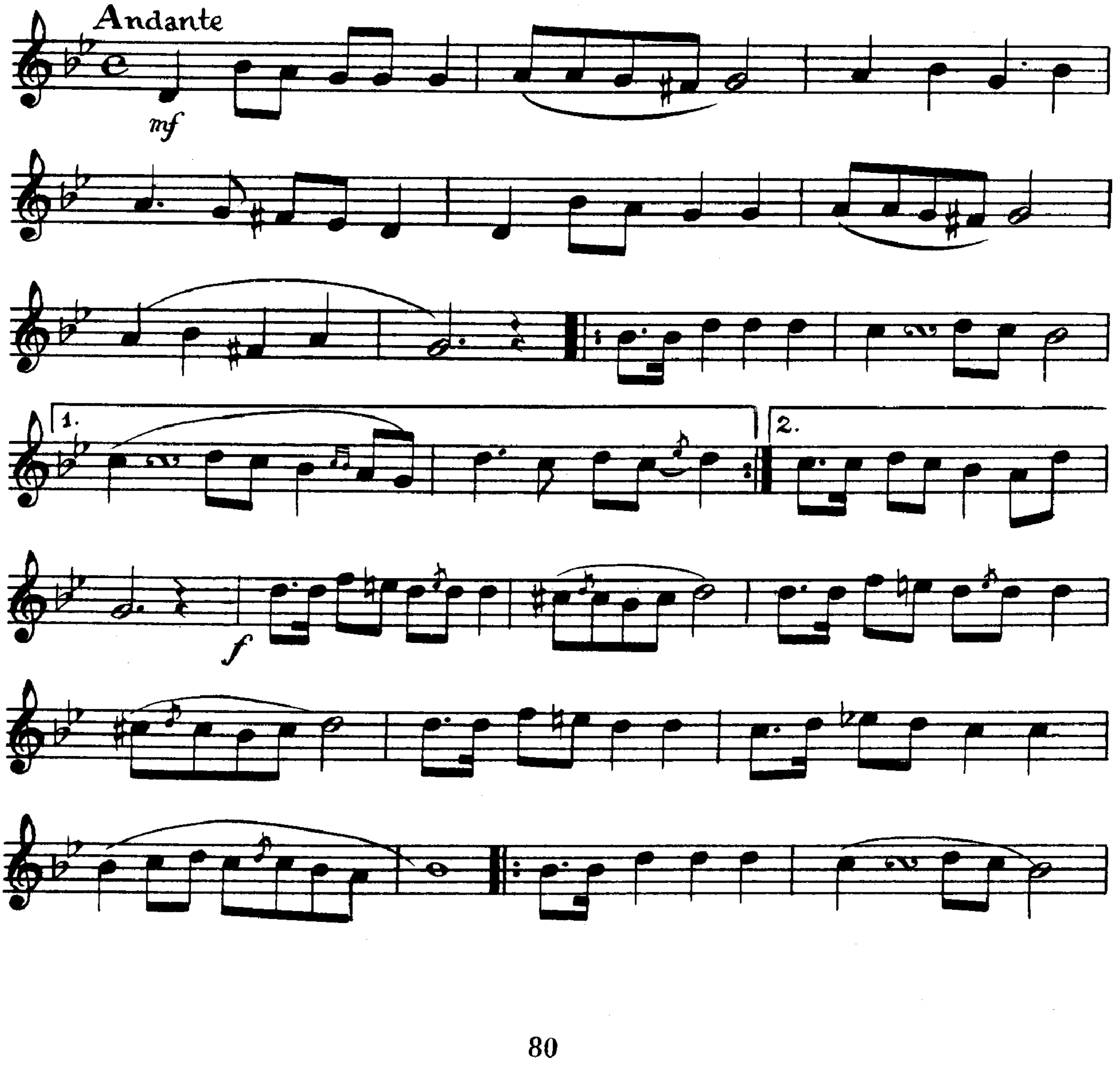

אוצר החכמה

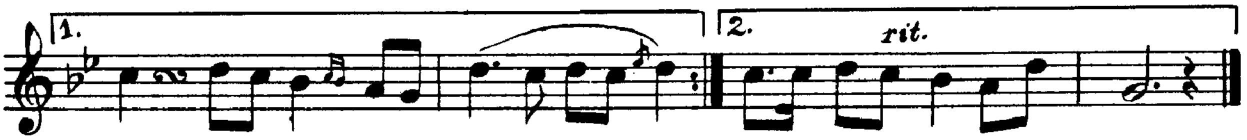

88 ניגון לשבת ויום טוב פח

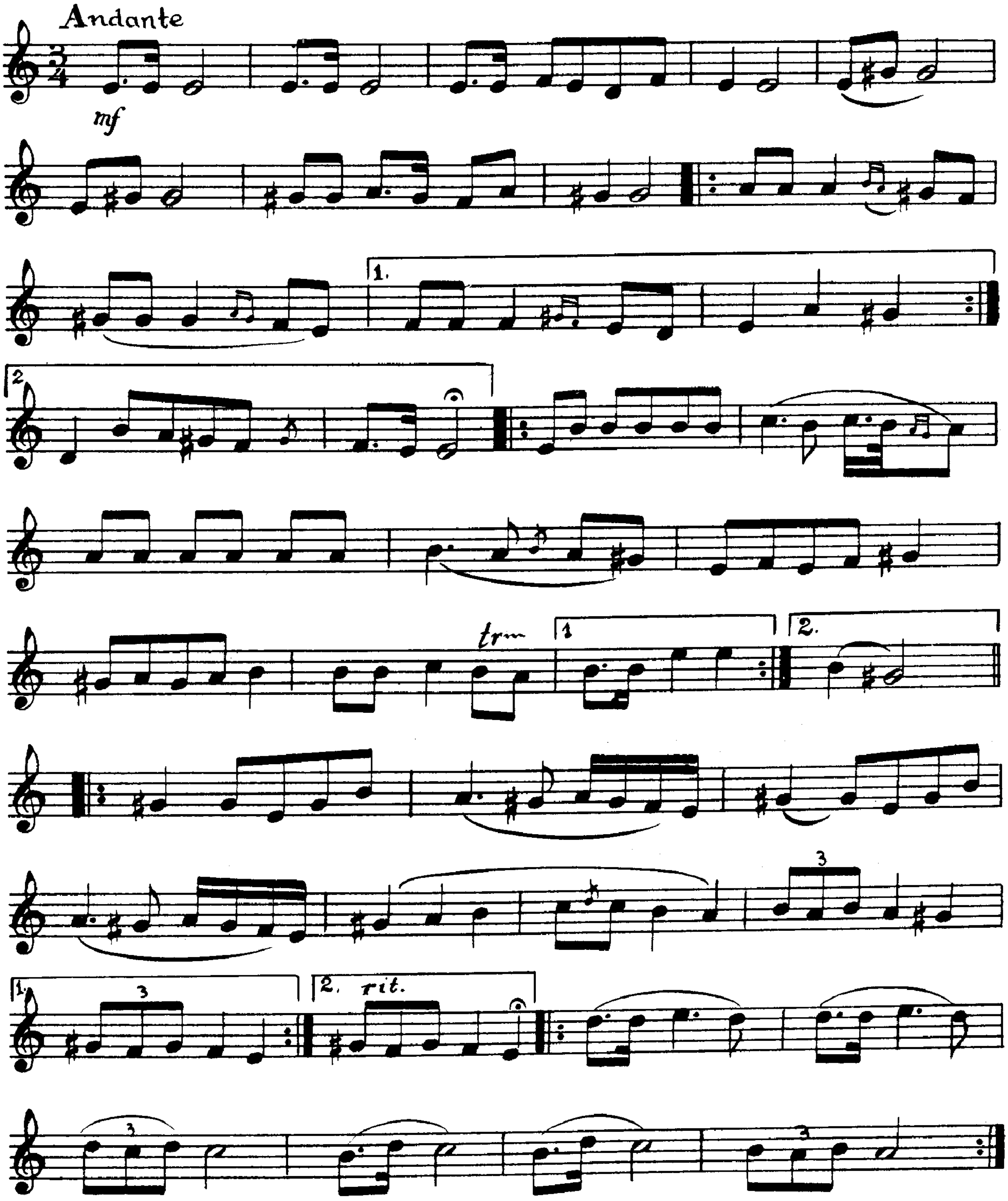

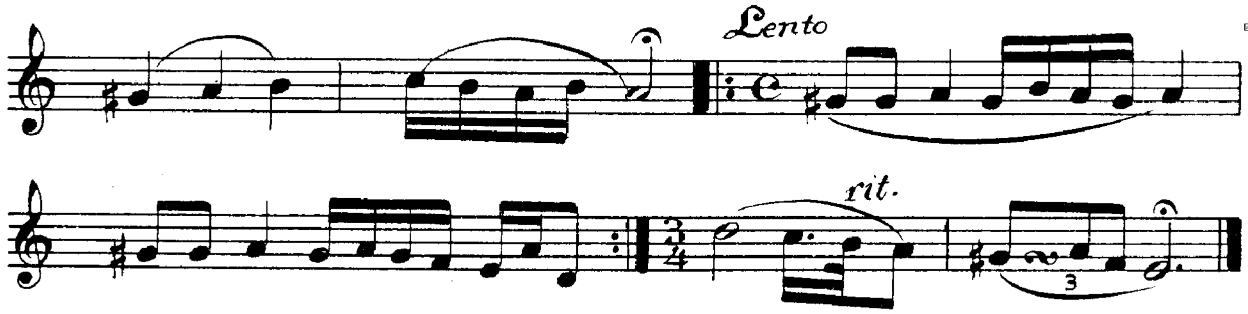

89 ניגון לשבת ויום טוב פט

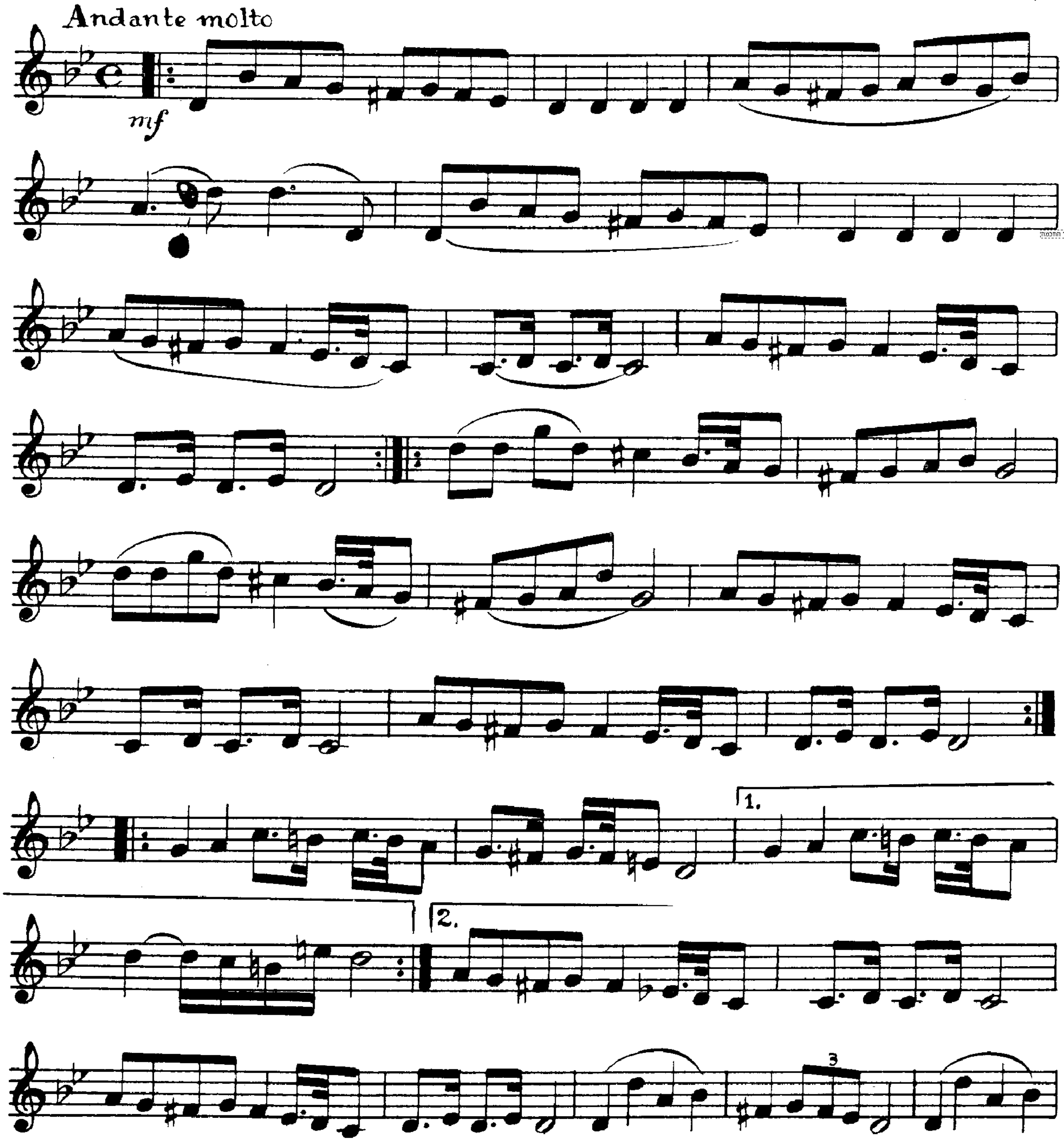

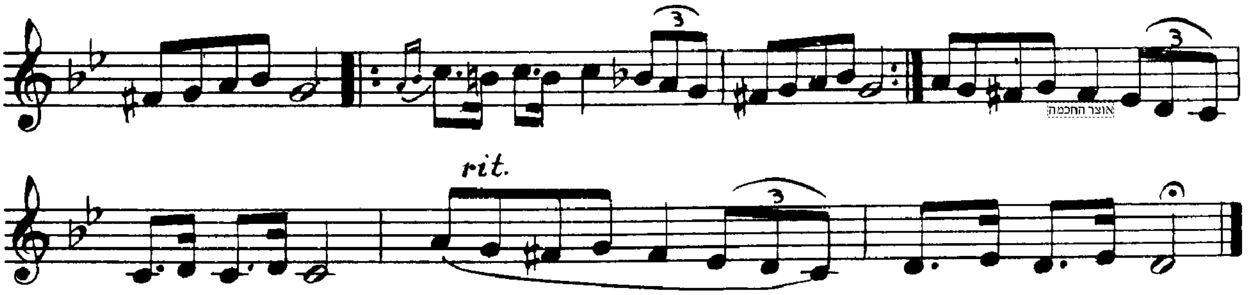

אוצר החכמה

90 ניגון לשבת ויום טוב צ

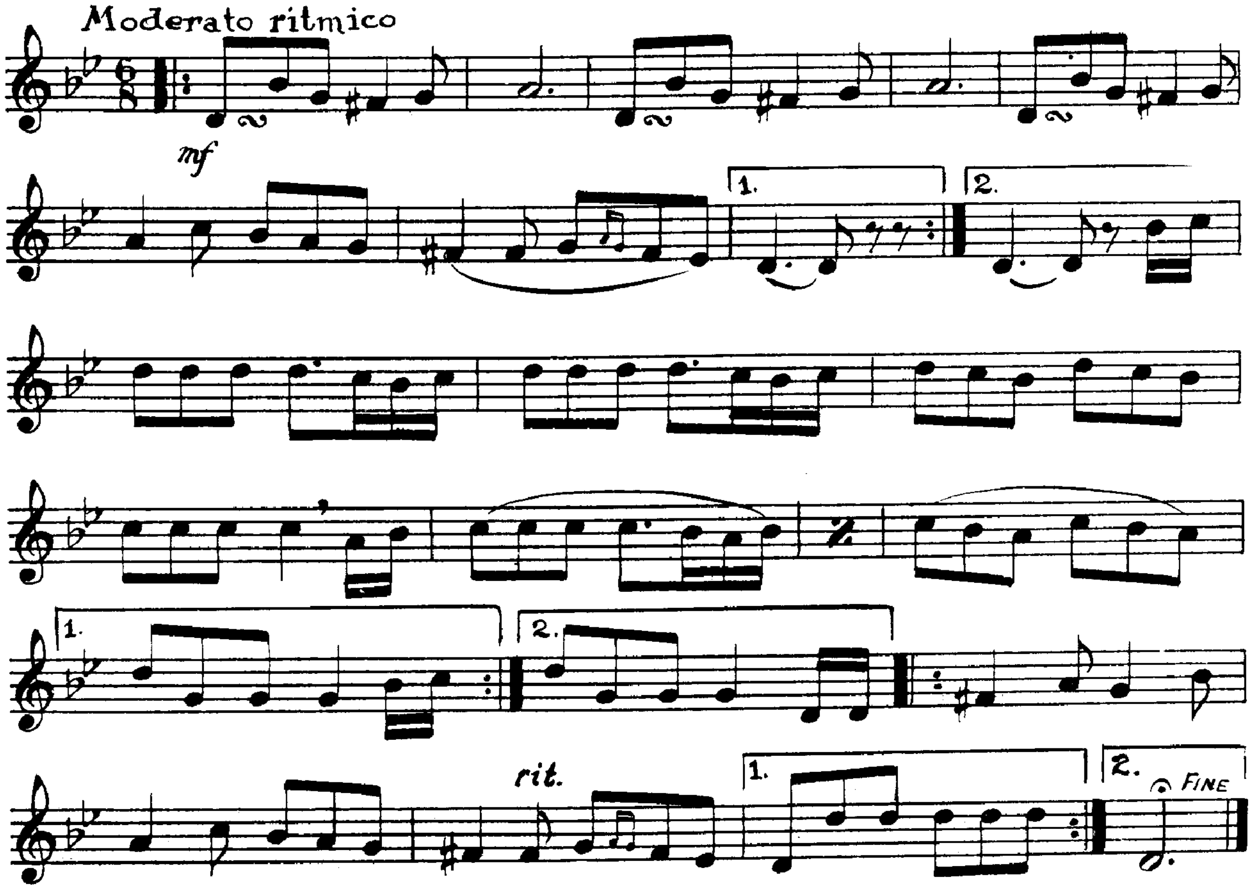

91 ניגון לשבת ויום טוב צא

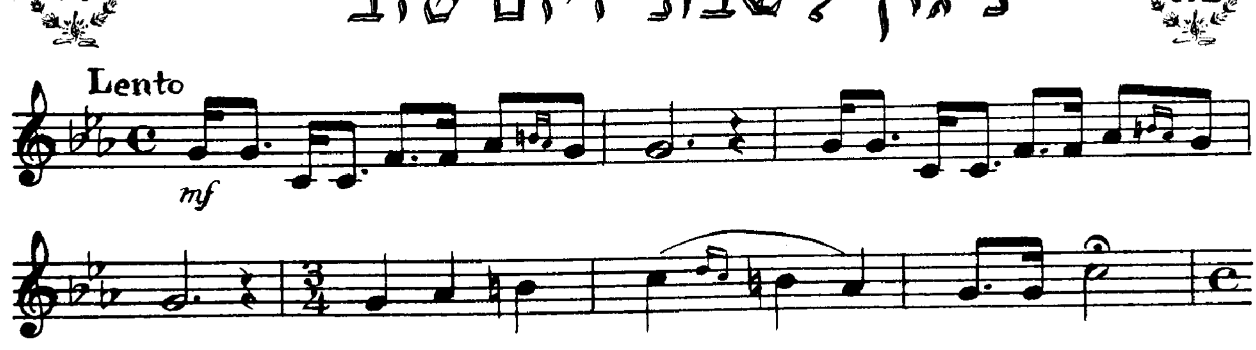

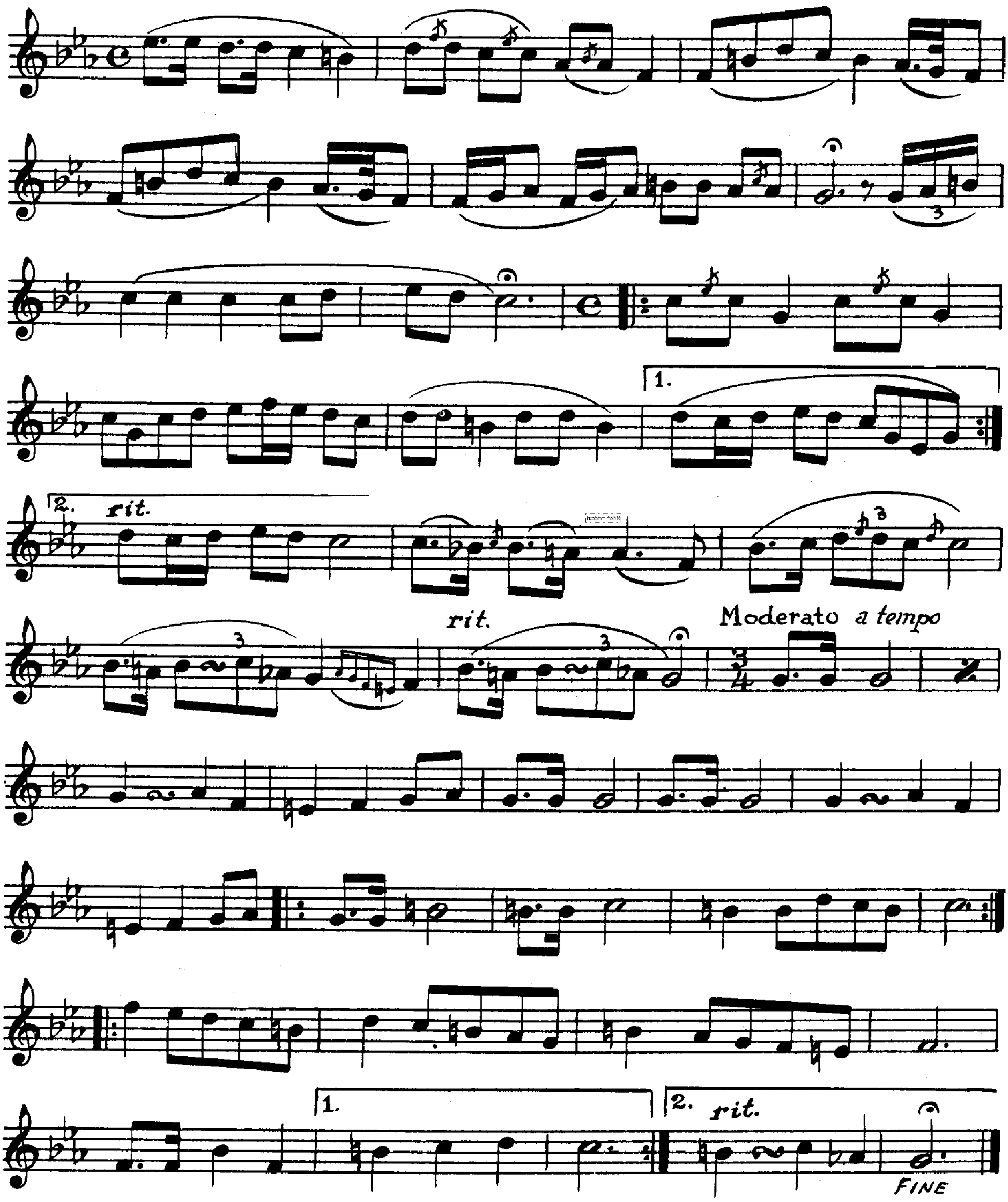

92 ניגון לשבת ויום טוב צב

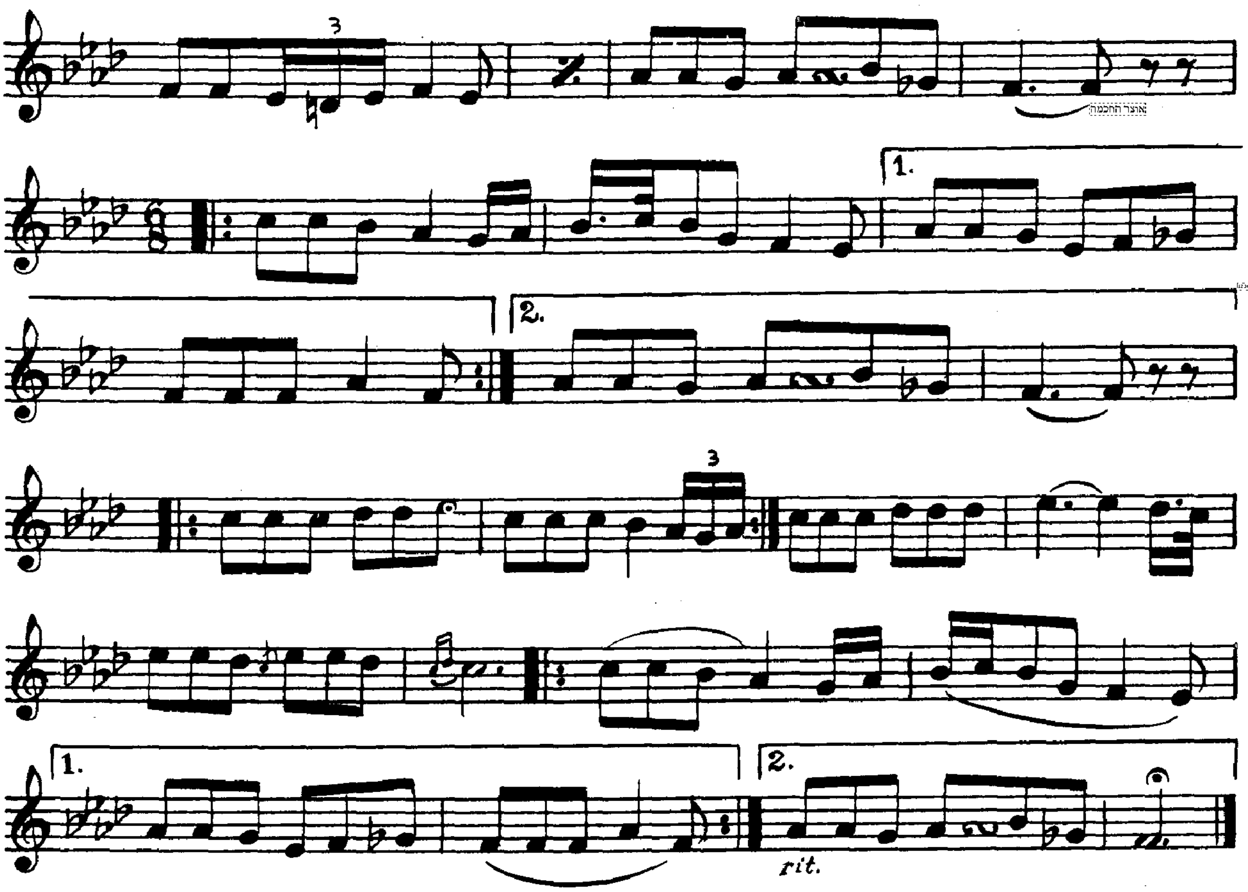

93 ניגון לשבת ויום טוב צג

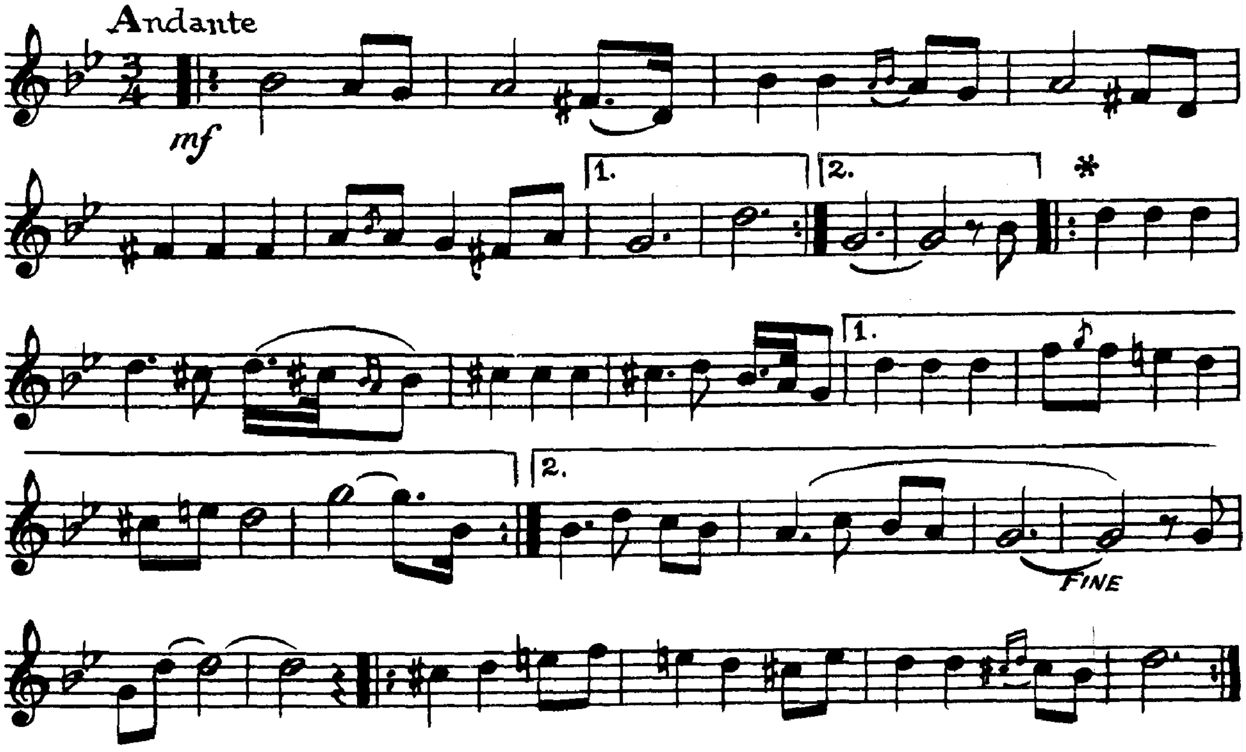

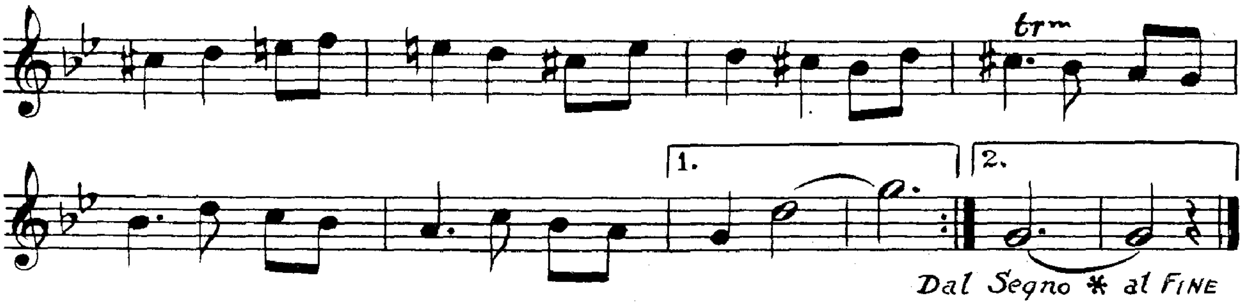

94 ניגון לשבת ויום טוב צד

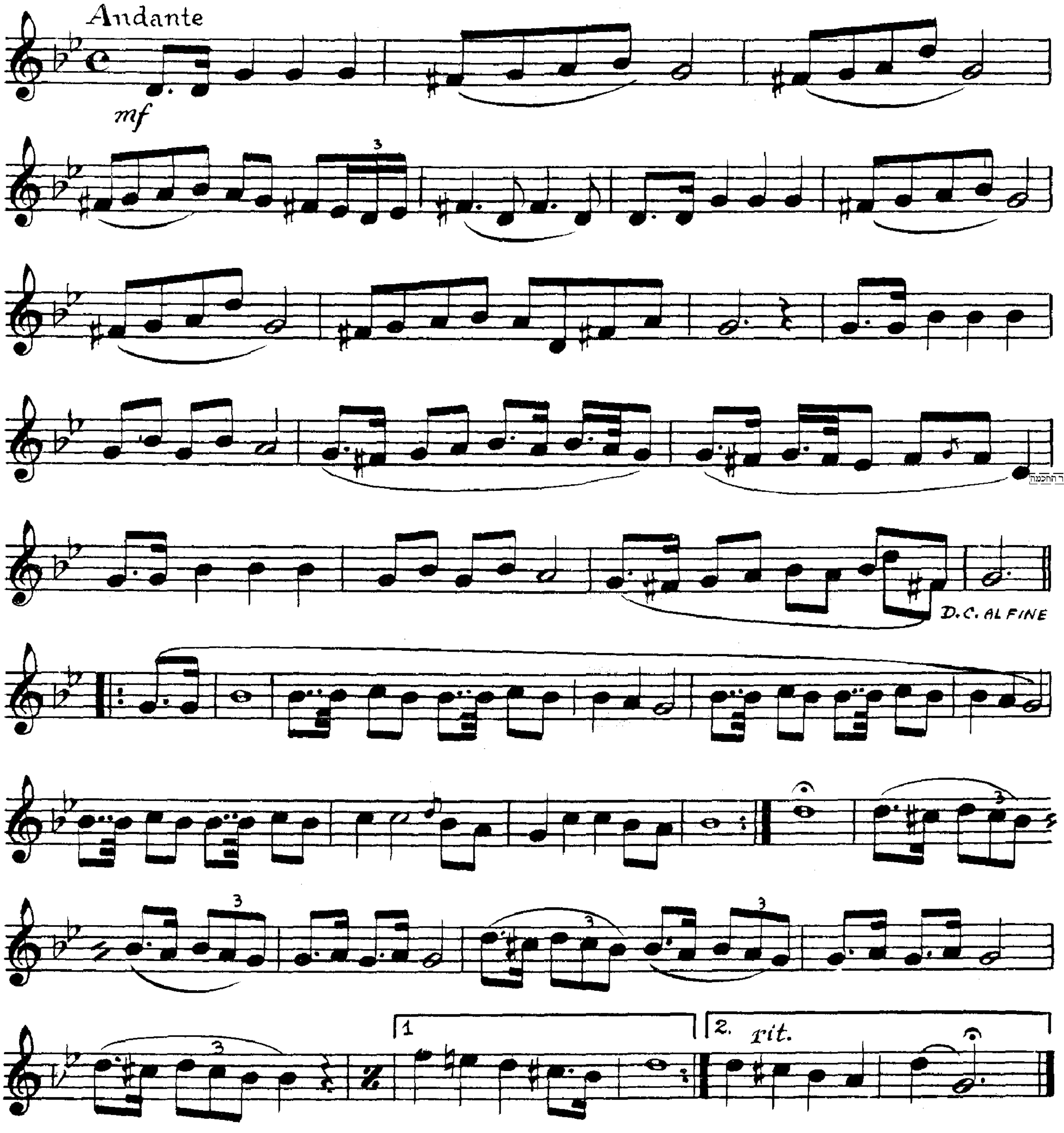

אוצר החכמה

אוצר החכמה

95 # ניגון לשבת ויום טוב צה

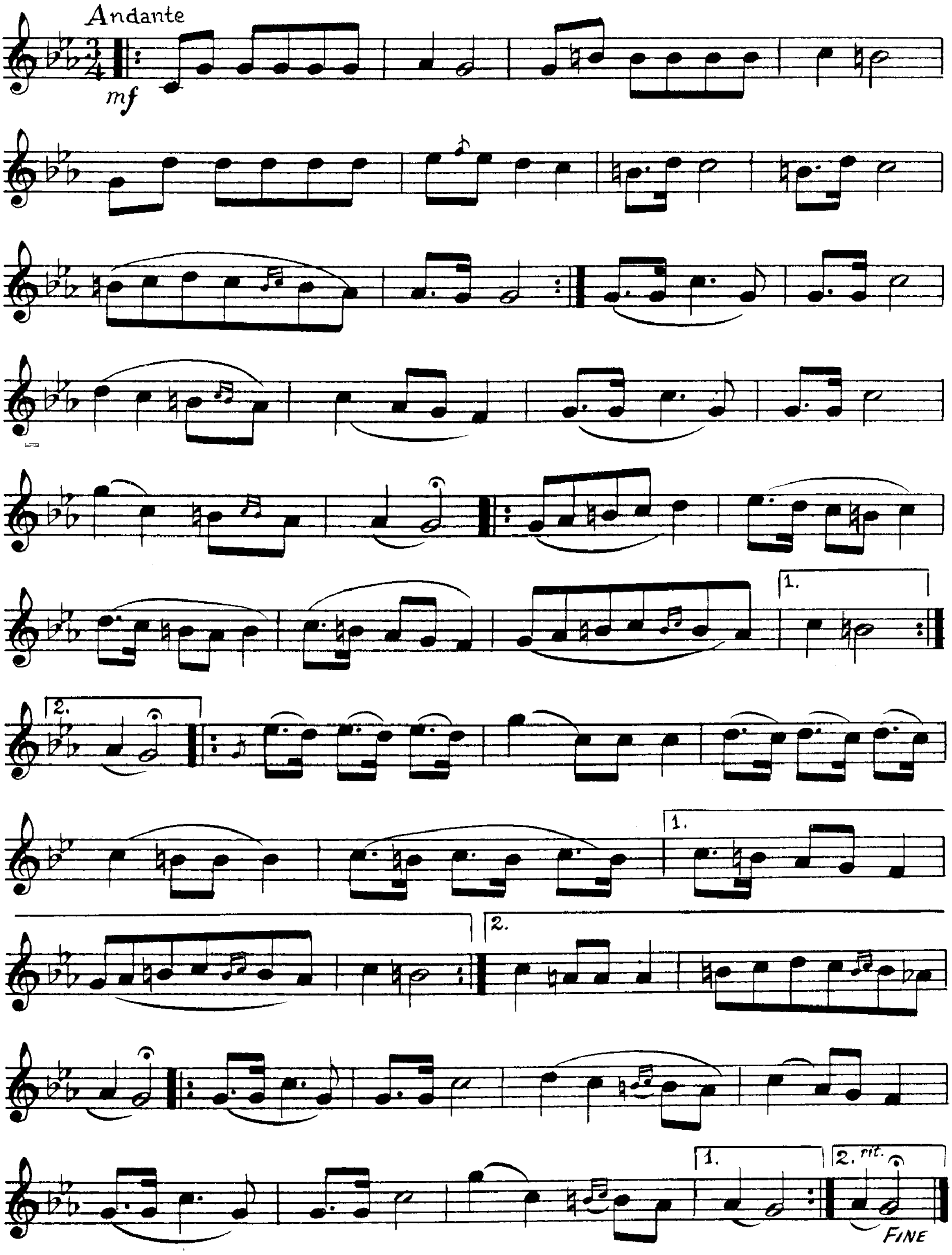

96 ‏# ניגון לשבת ויום טוב ‏צו

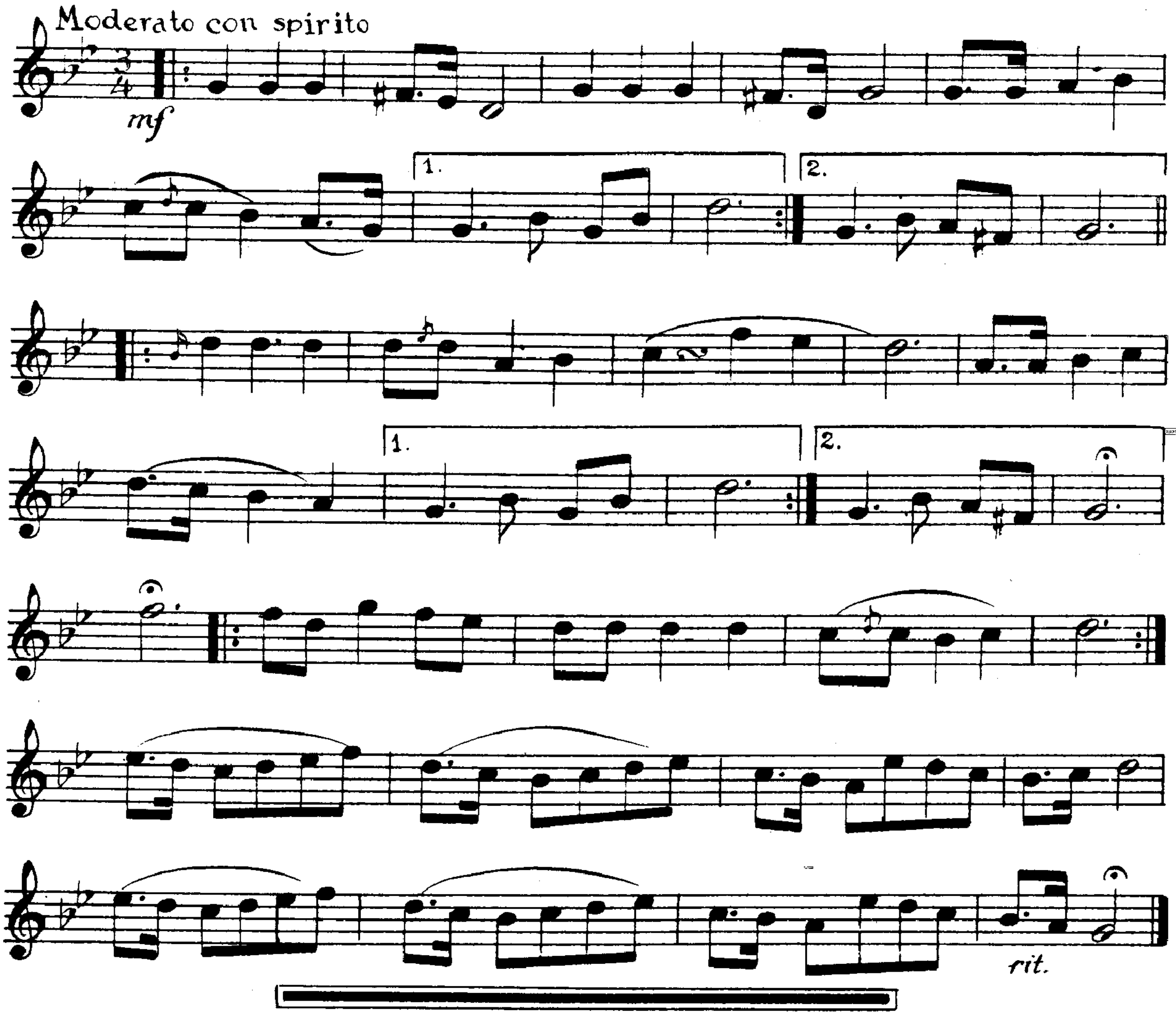

אוצר החכמה

ניגוני תפלה לימים נוראים

(„סקאָרבאָווע ניגונים")

97 צז ידעתי ה' כי צדק משפטיך

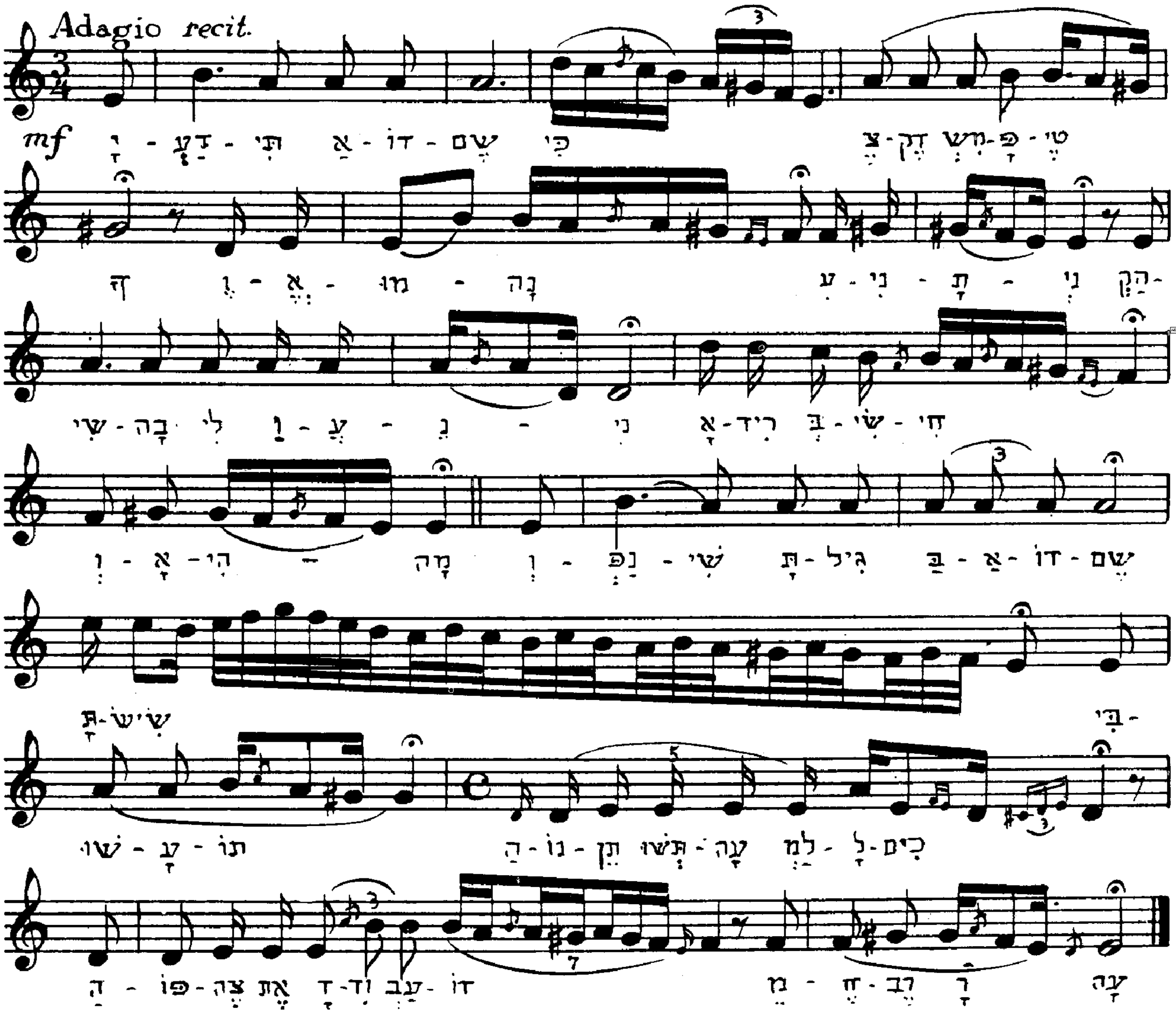

98 צח ניגון קודם קדיש מוסף לימים נוראים

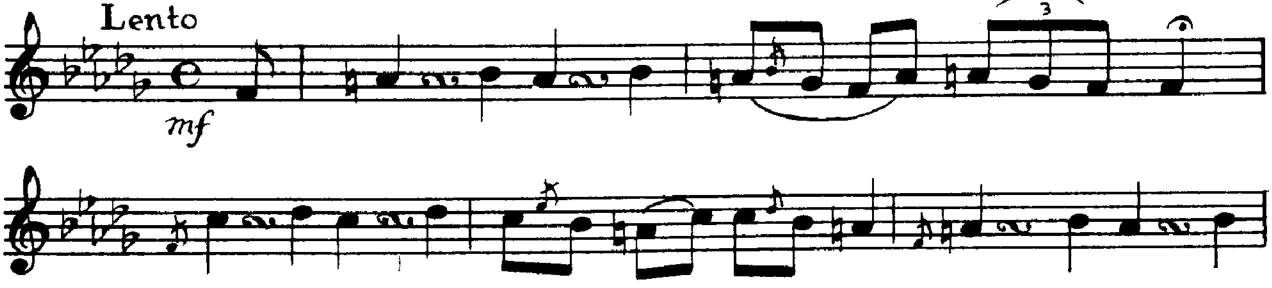

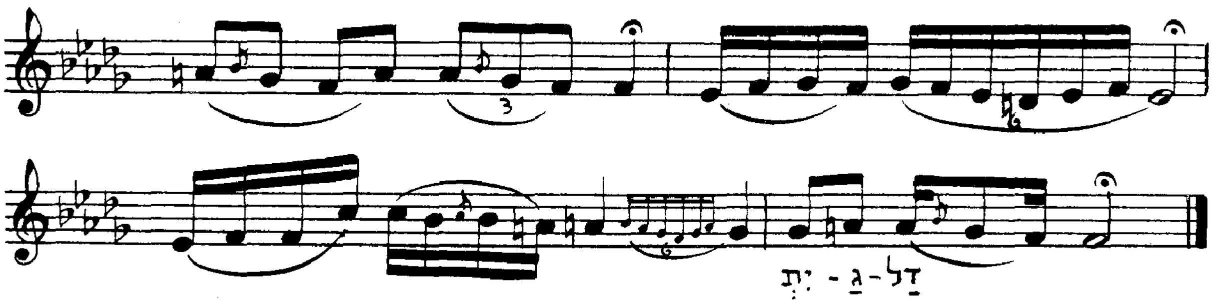

99

וְהַכֹּהֲנִים

צט

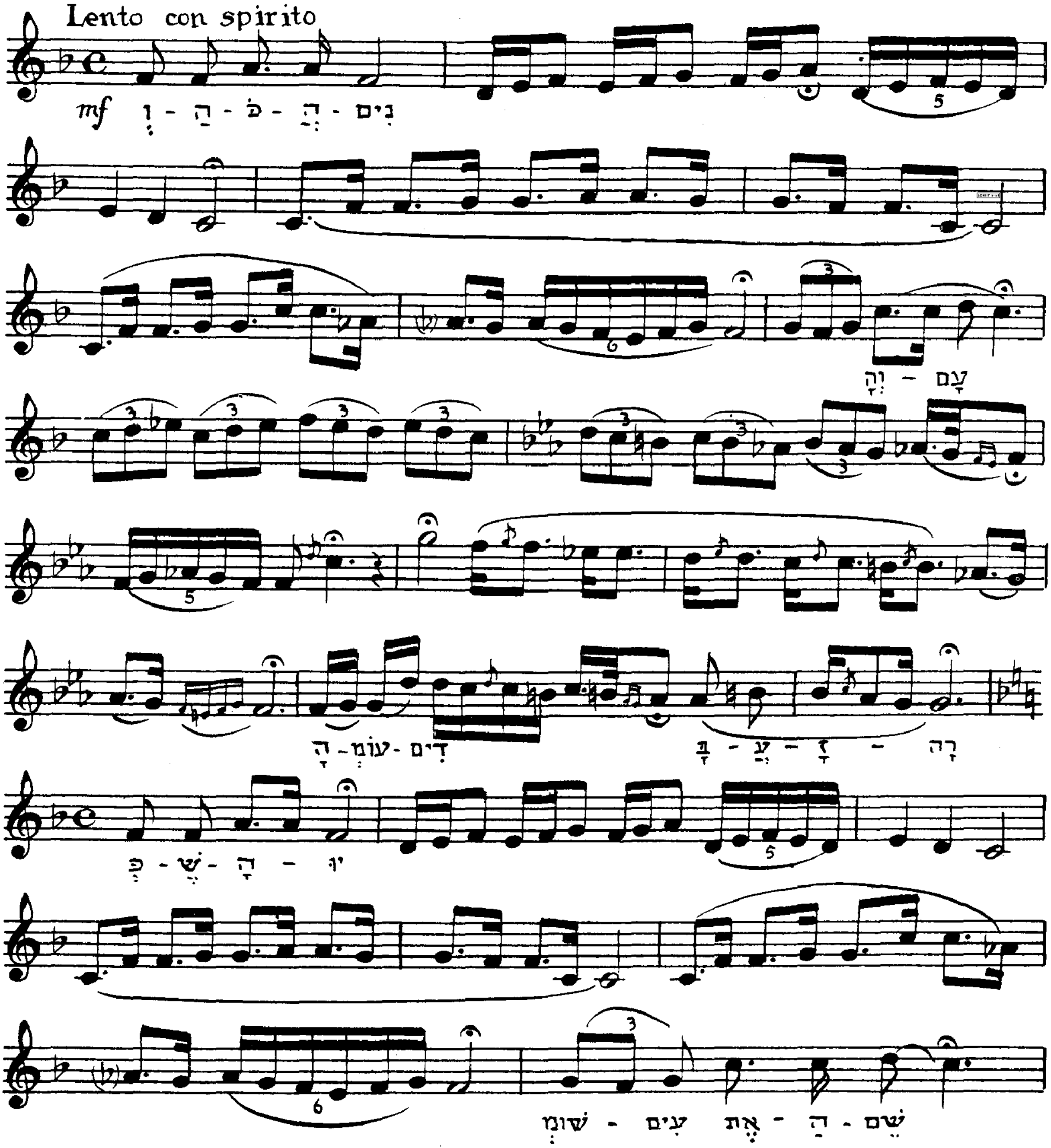

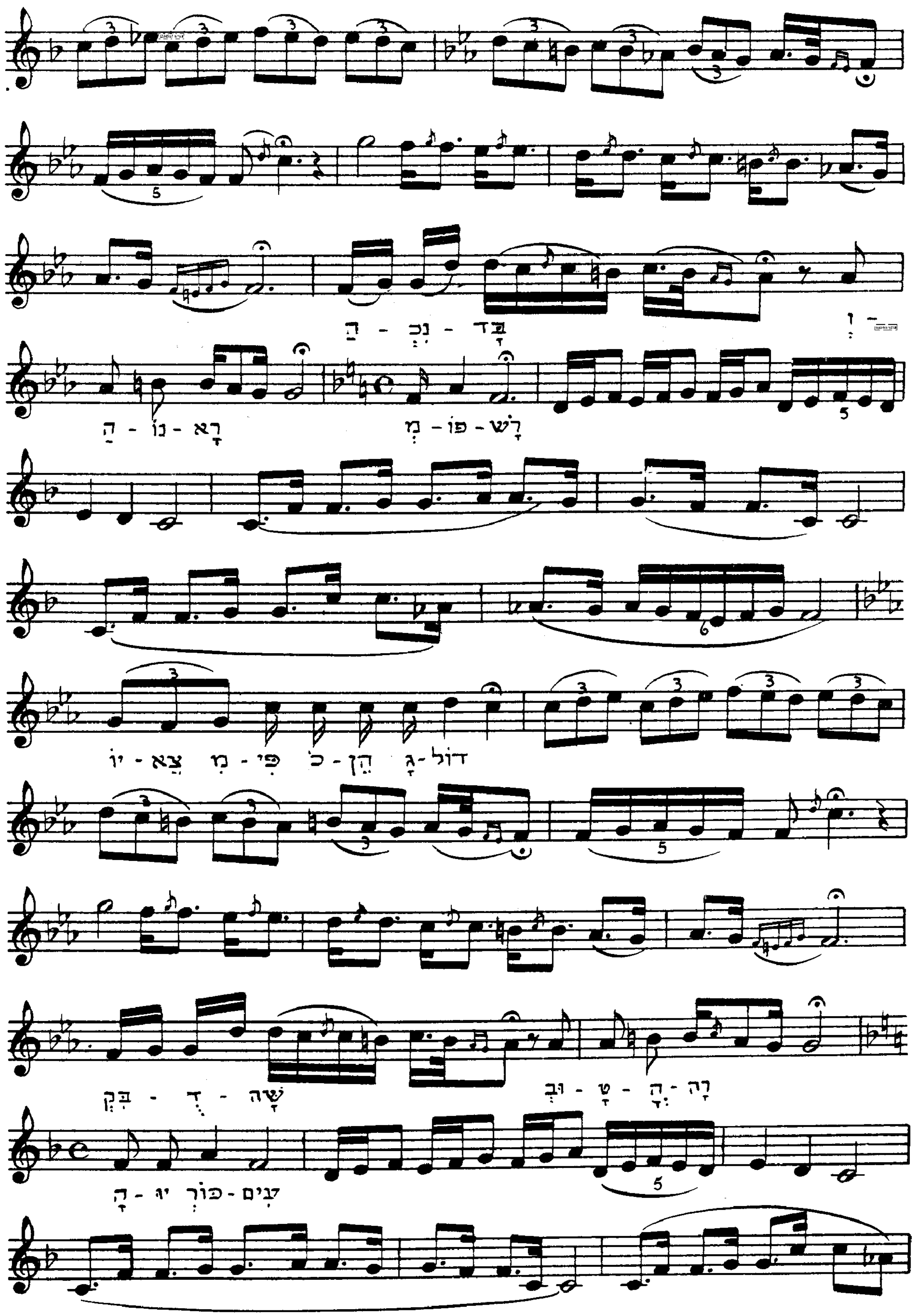
הַ - נִּכְ - בָּד
וְ -
הַ - נּוֹ - רָא
מְ - פוֹ - רָשׁ
יוֹ - צֵא מִ - פִּי כֹ - הֵן גָּ - דוֹל
בִּ - קְ - דֻ - שָּׁה
וּבְ - טָ - הֳ - רָה
הָ - יוּ כּוֹרְ - עִים

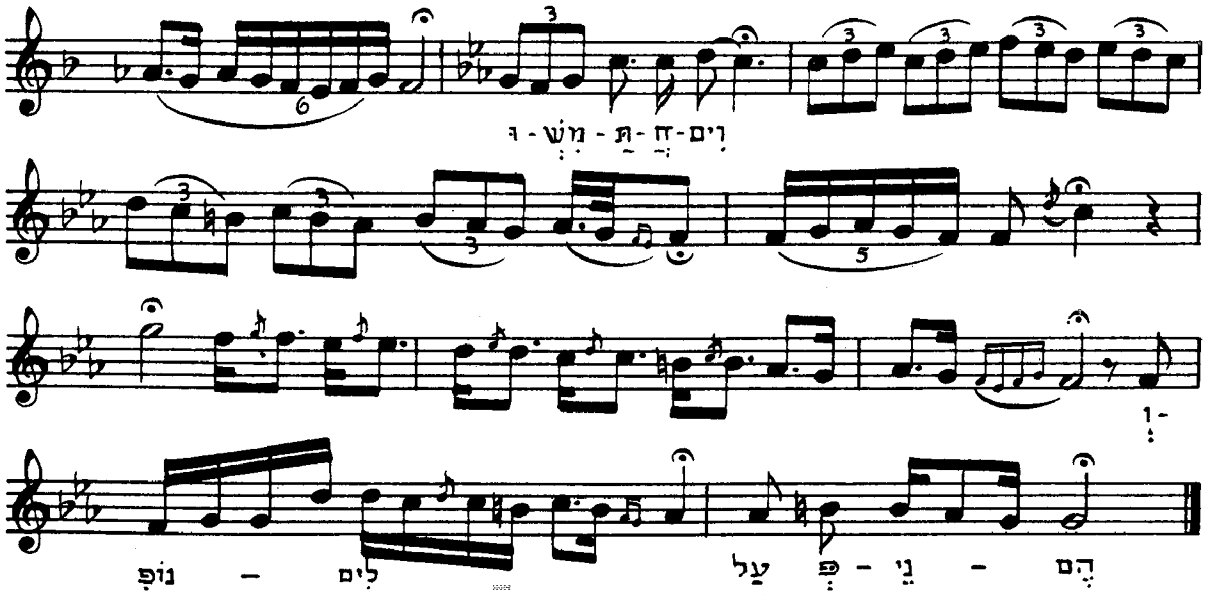
וּ - מִשְׁ - תַּ - חֲ - וִים
נוֹפְ - לִים - עַל - פְּ - נֵי - הֶם

ניגוני התוועדות חסידים

(הנק' פארברענגענס)

ק 100 אַךְ לֵאלֹקִים דּוֹמִי נַפְשִׁי

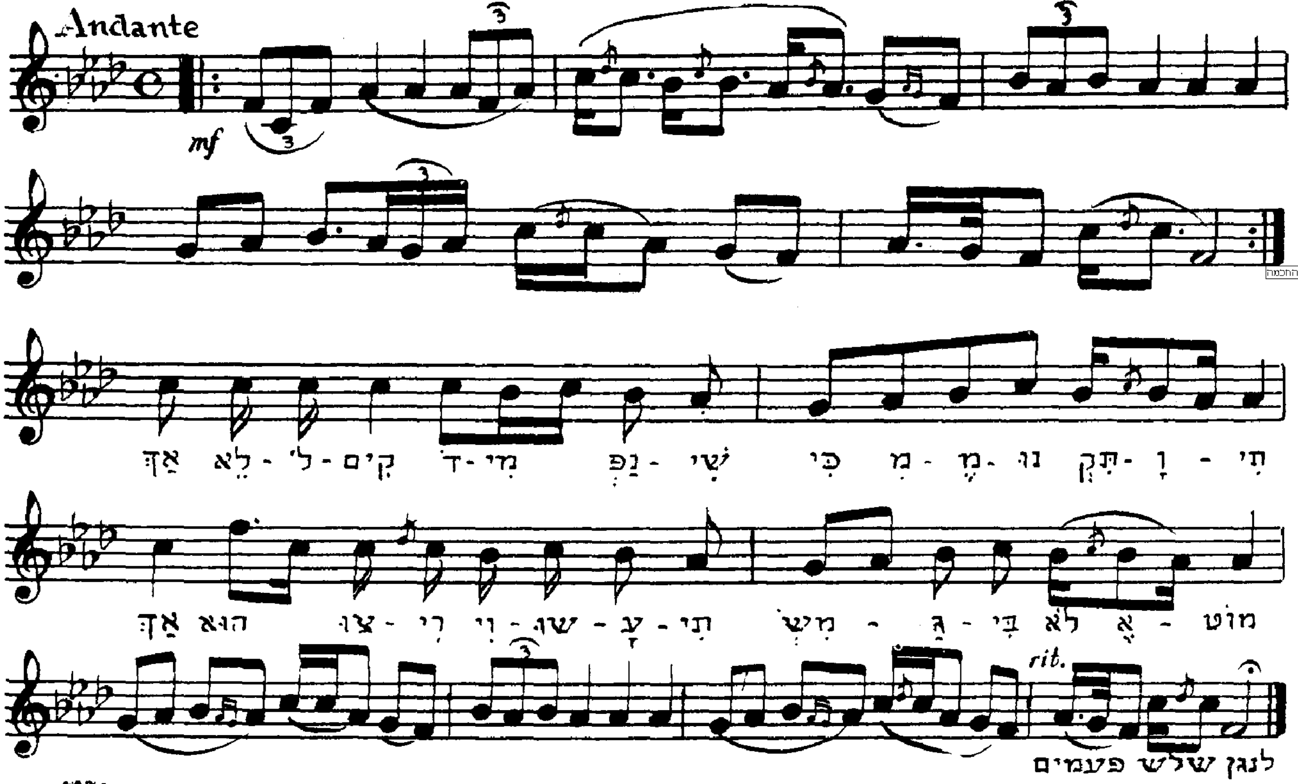

קא 101 צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי

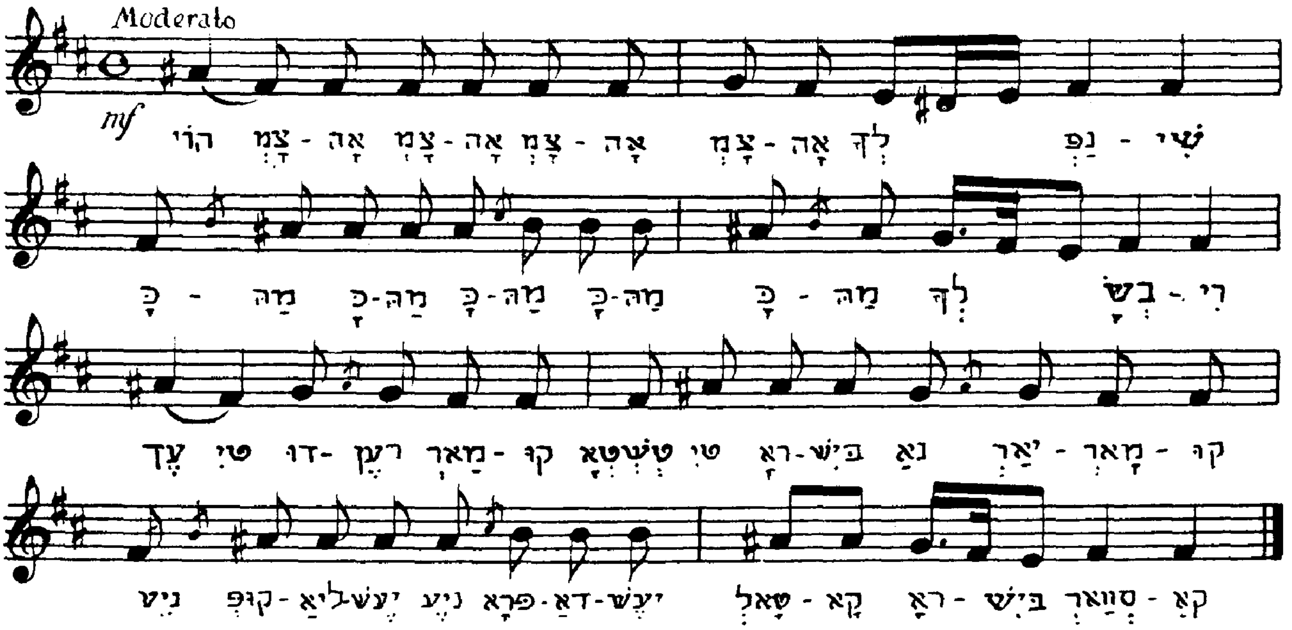

102 קב
תשב אנוש עד דכא

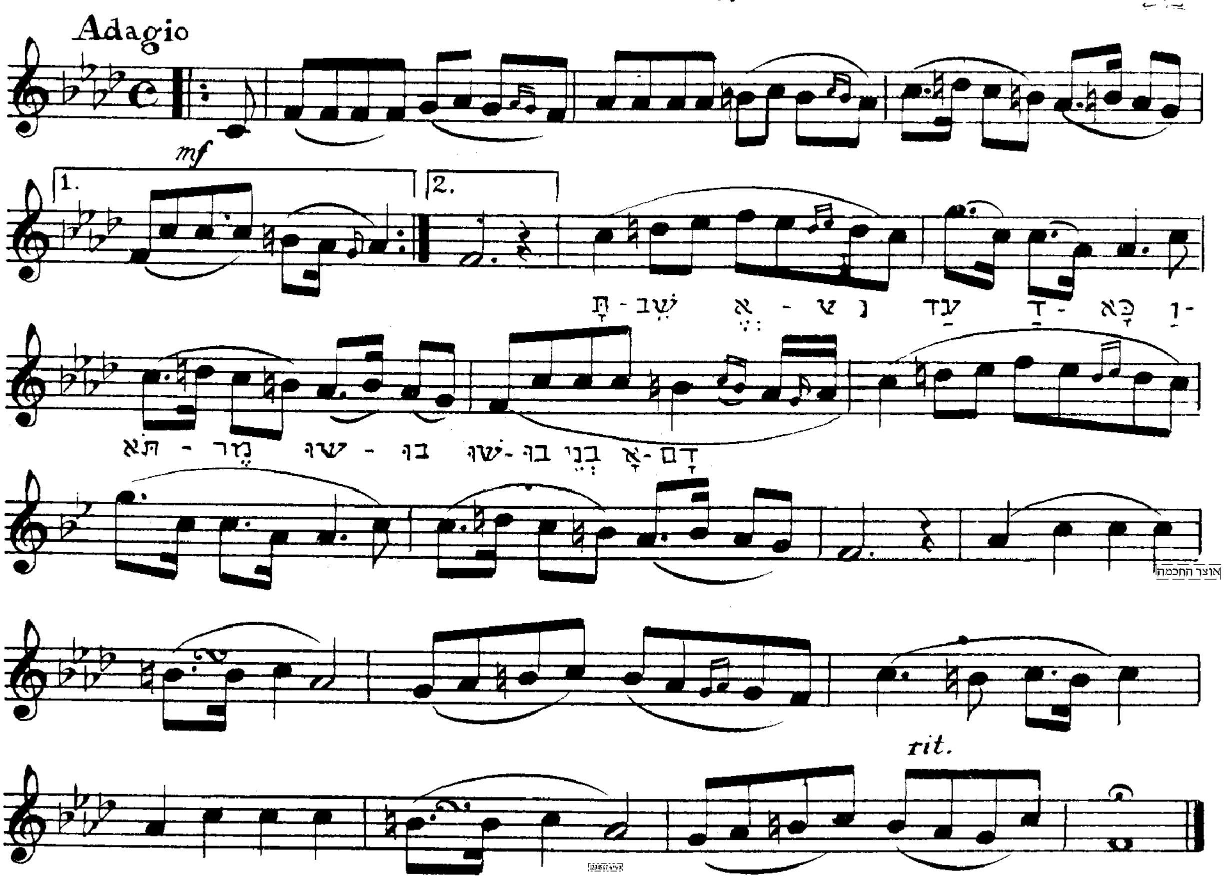

103 קג
אשרינו מה טוב חלקנו

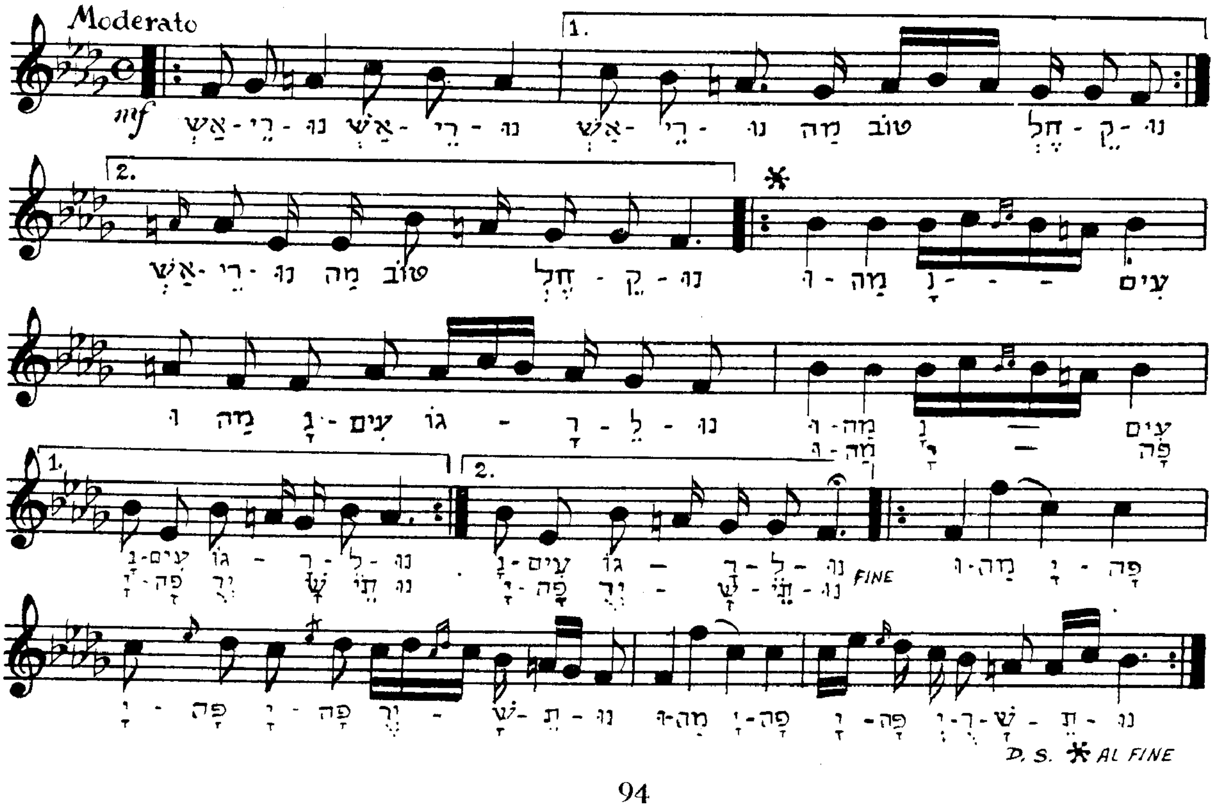

104 קד

האדרת והאמונה "שלמה דעם געלענ'ס נגון"

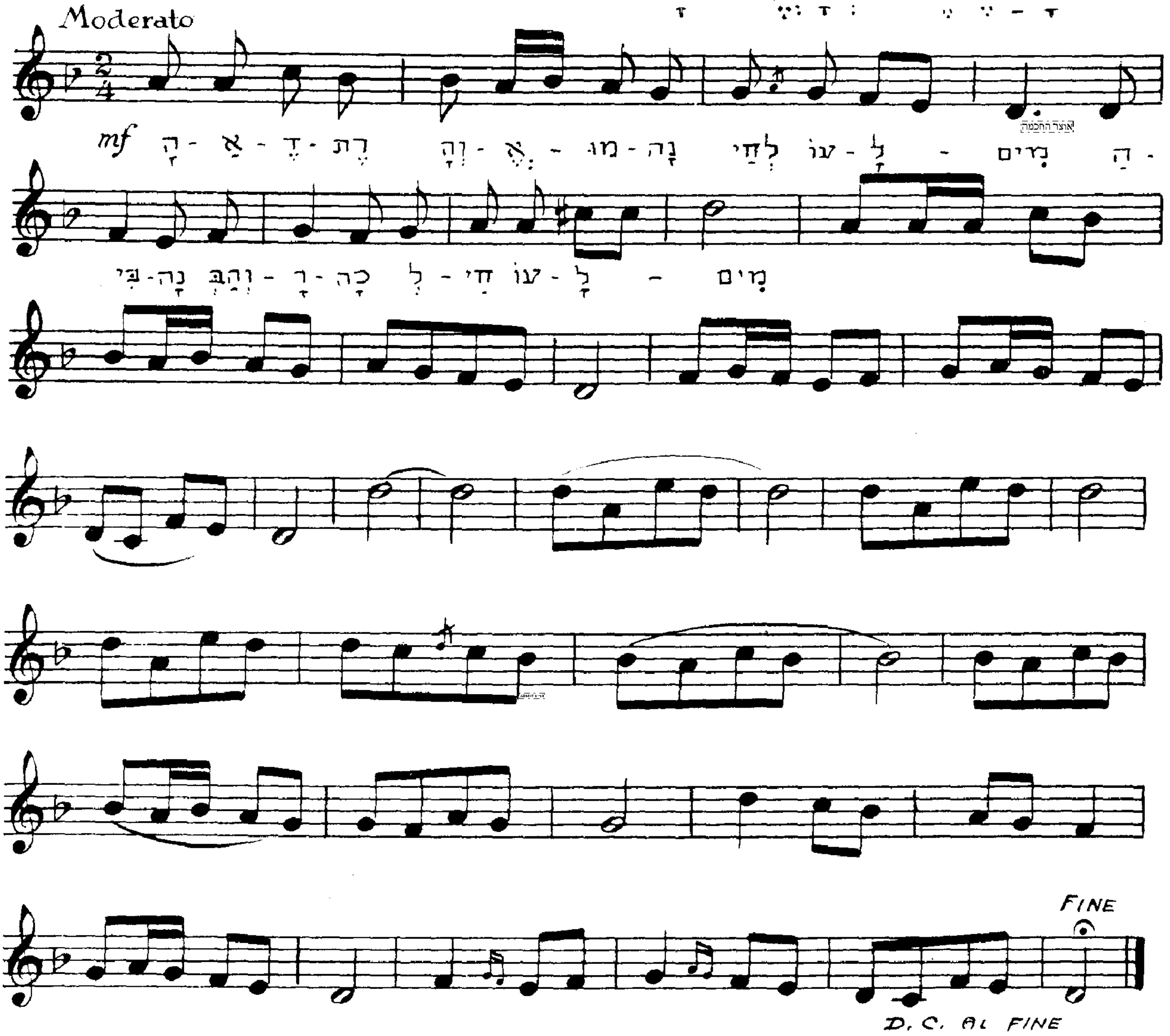

105 קה

אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר

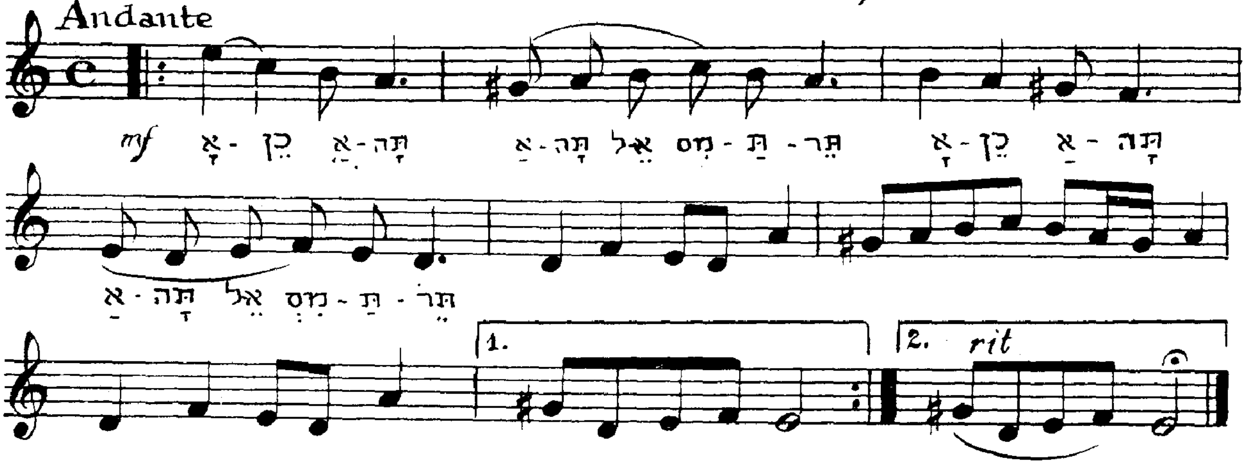

106 קו

אדיר הוא

אוצר החכמה

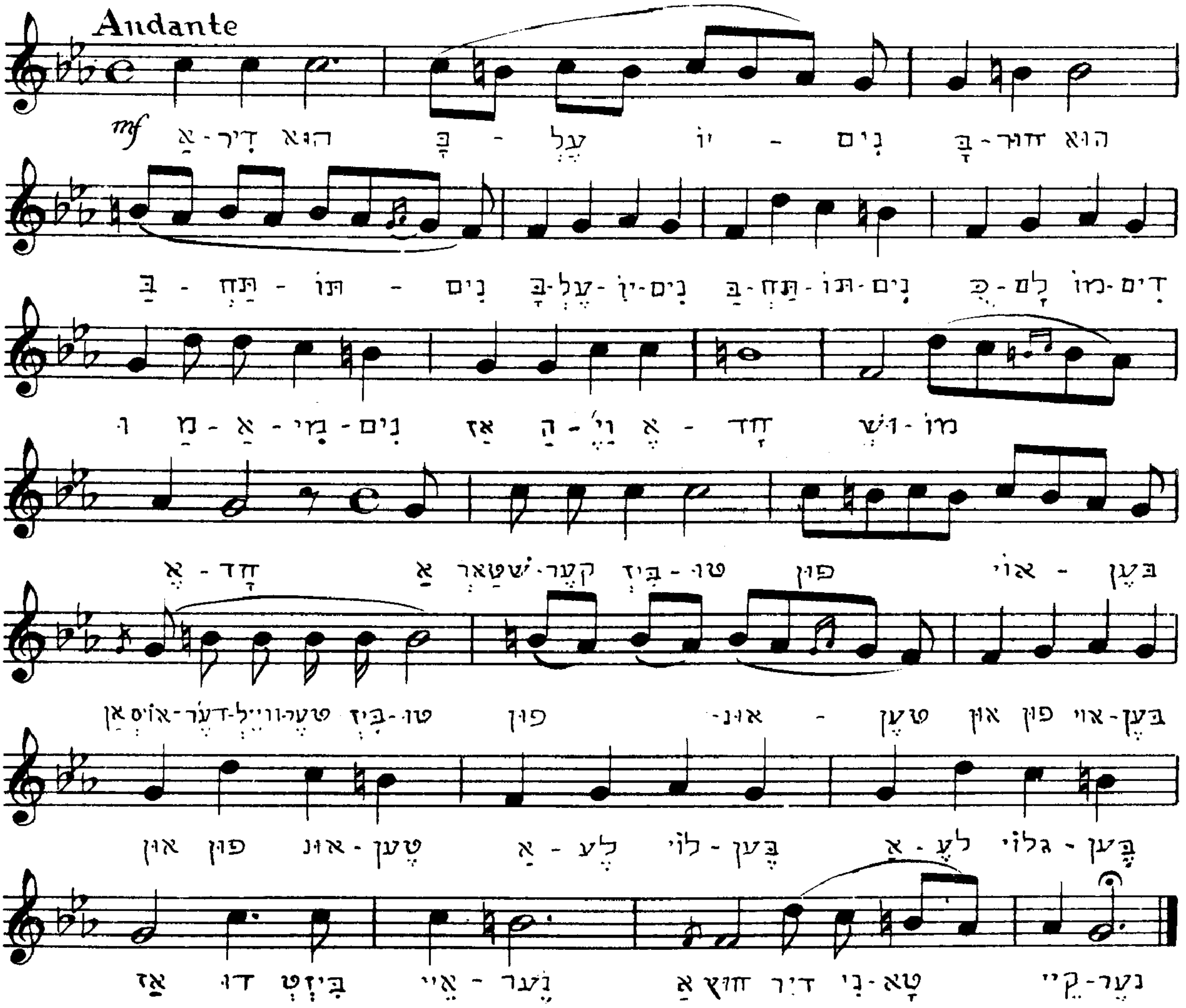

107 קז

הנשמה יורדת לתוך הגוף

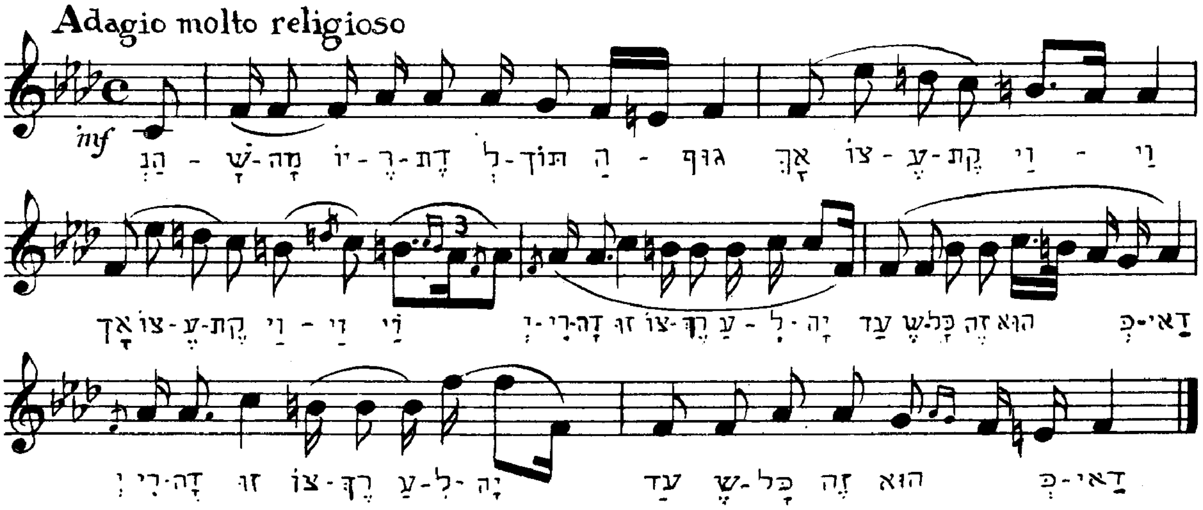

קח 108 אֵלּוּ וָאֵלּוּ אוֹמְרִים

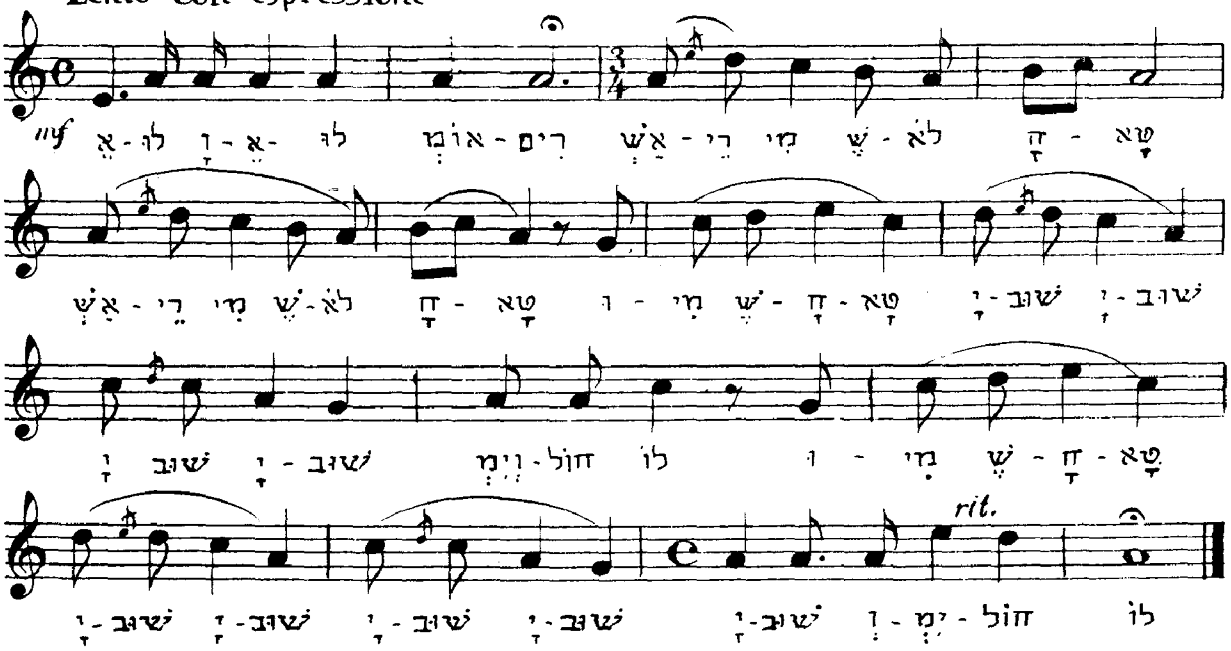

קט 109 עֶסֶען עֶסְט זִיךְ

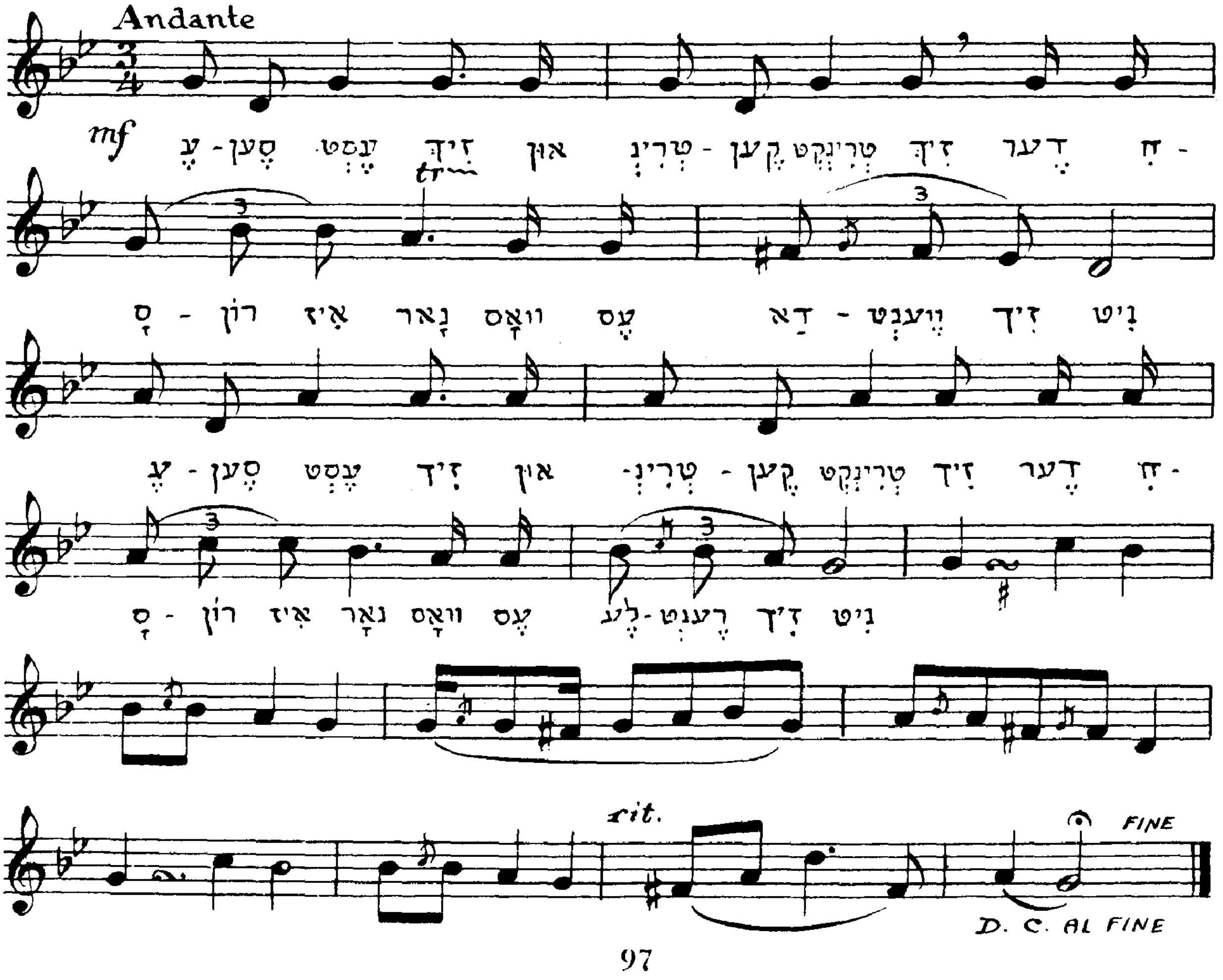

110 נאַשי קראַמקי קי

ניגון בשפת רוסית

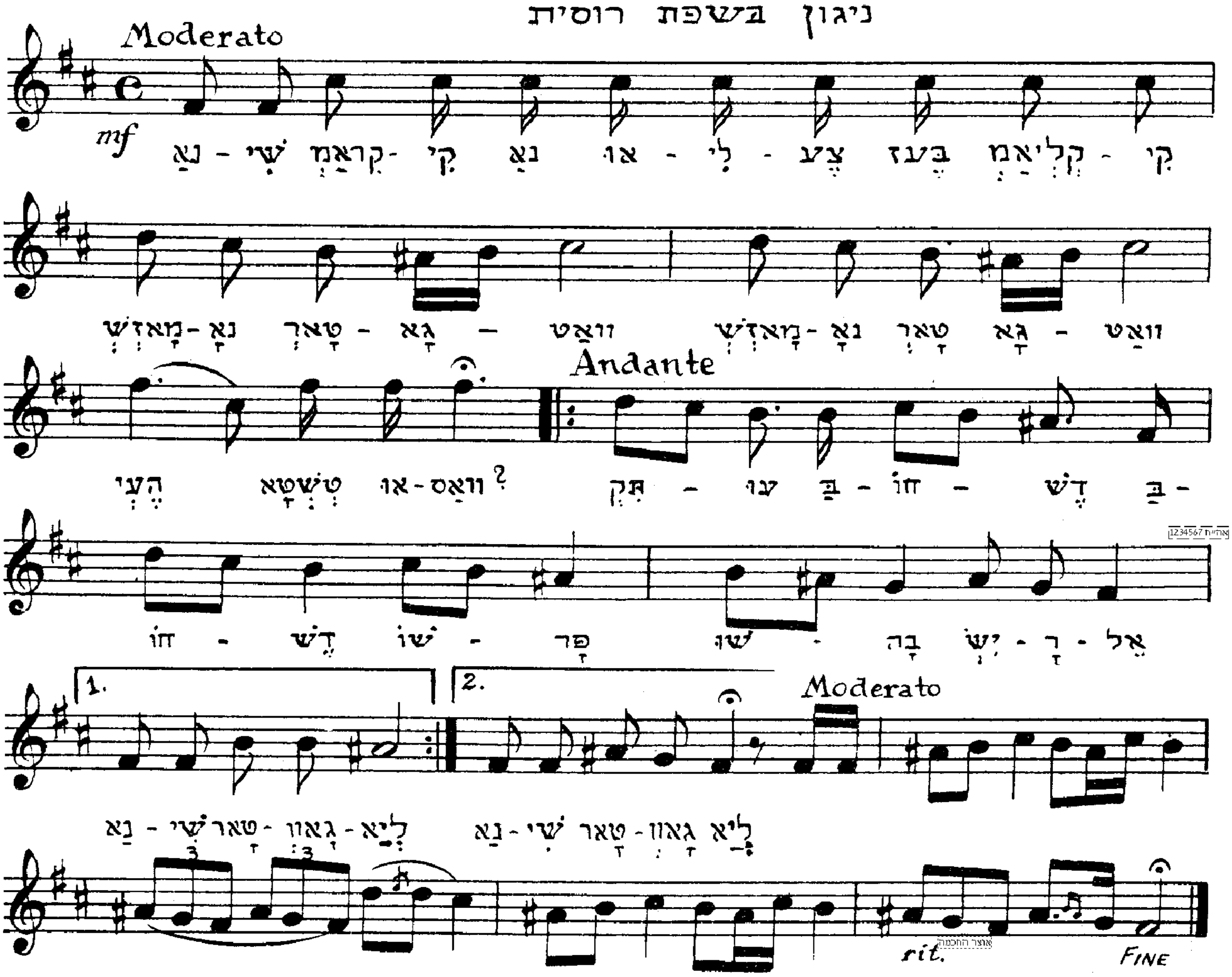

111 ניע זשוריטצי כלאפצי קיא

ניגון בשפת רוסית

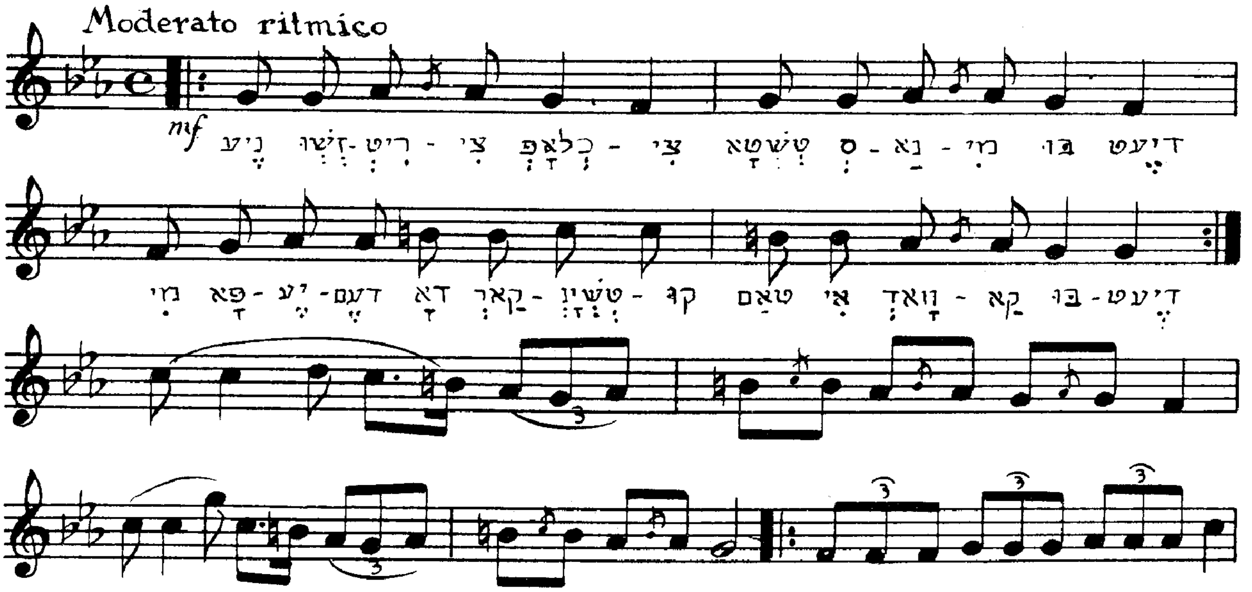

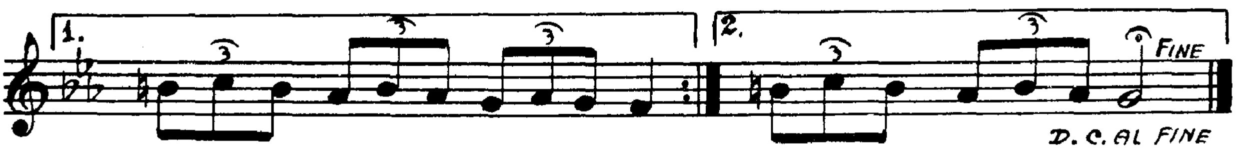

112 קיב
כאַט - מי-כּודי ניגון בשפת רוסית הלבנה

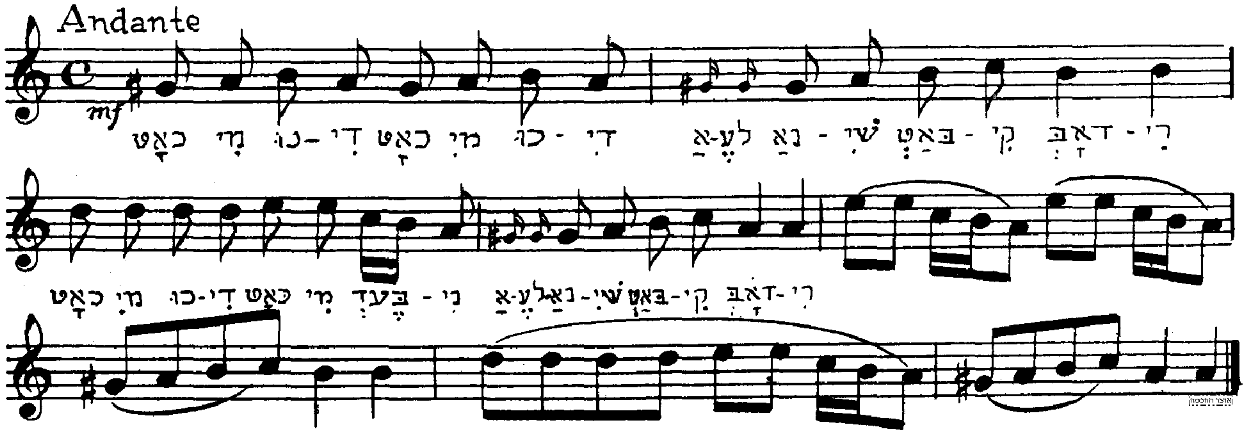

113 קיג
דאַ רעקאַיי
ניגון בשפת רוסית

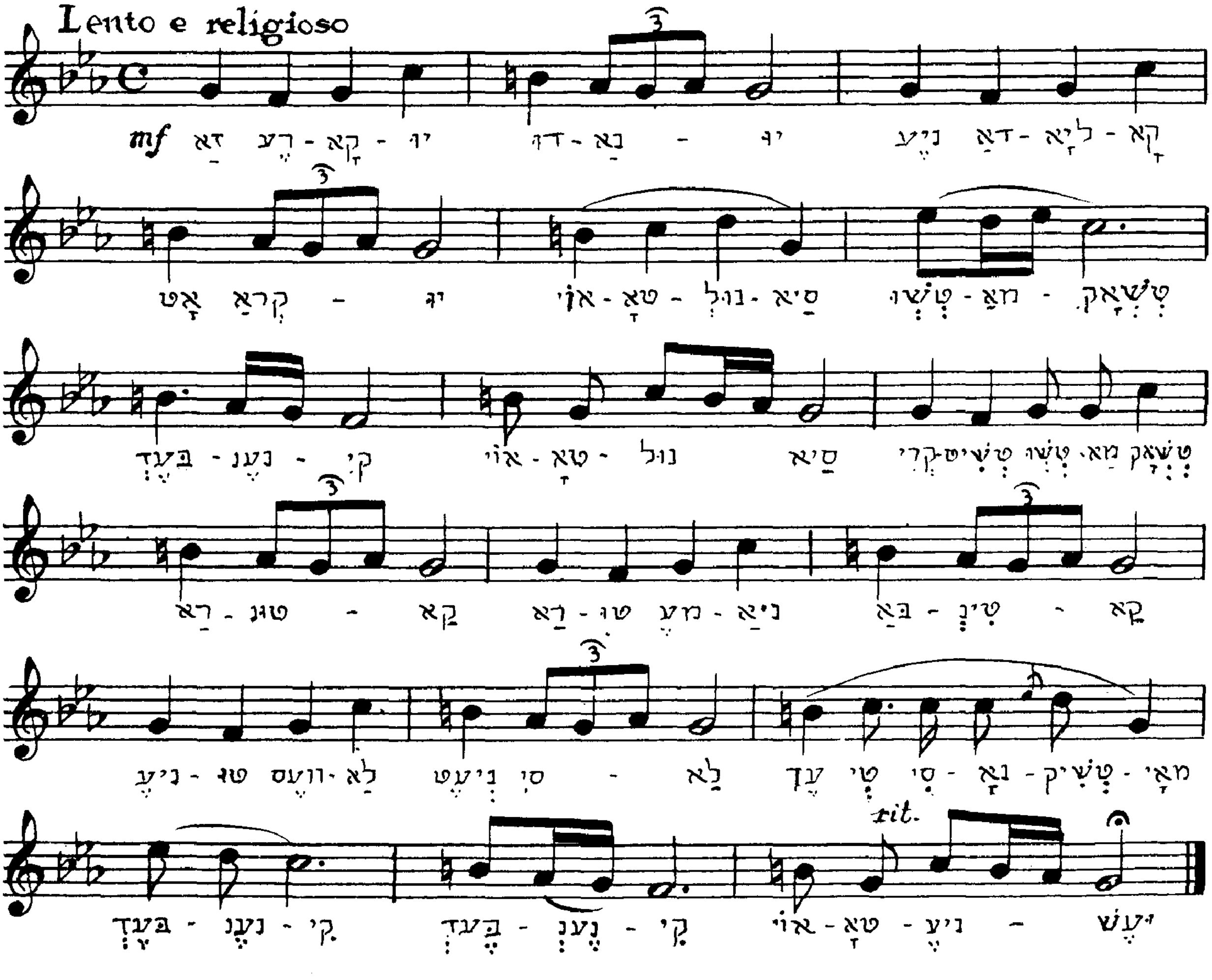

114 ניגון מארץ ישראל קיד

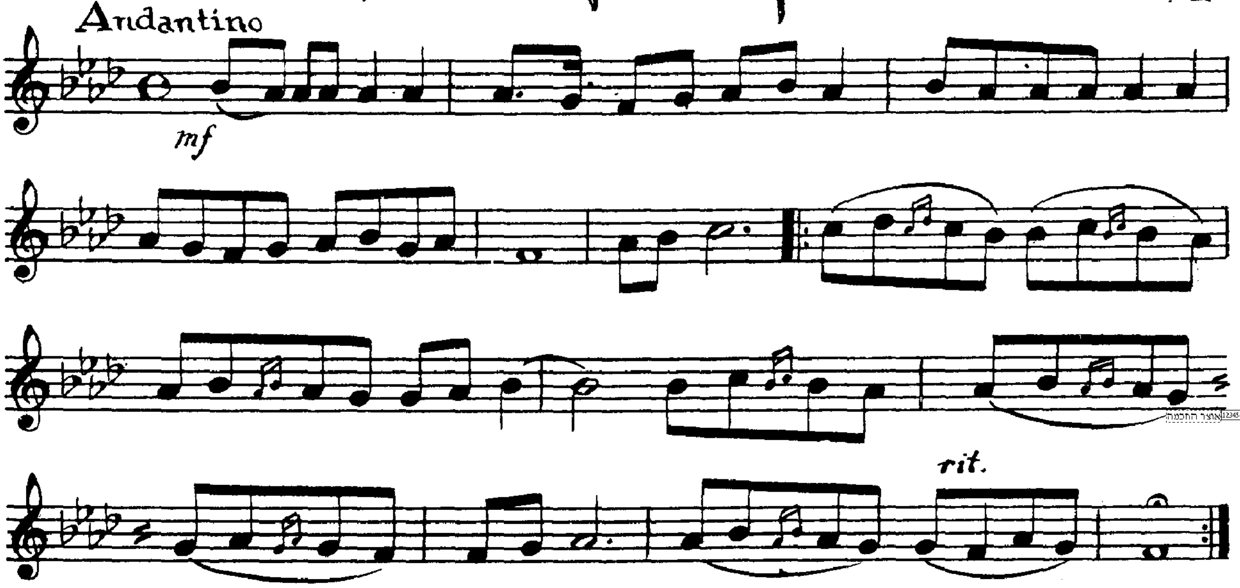

115 ניגון לר' בנימין אלטהויז נ"ע מניקאלאיעוו קטו

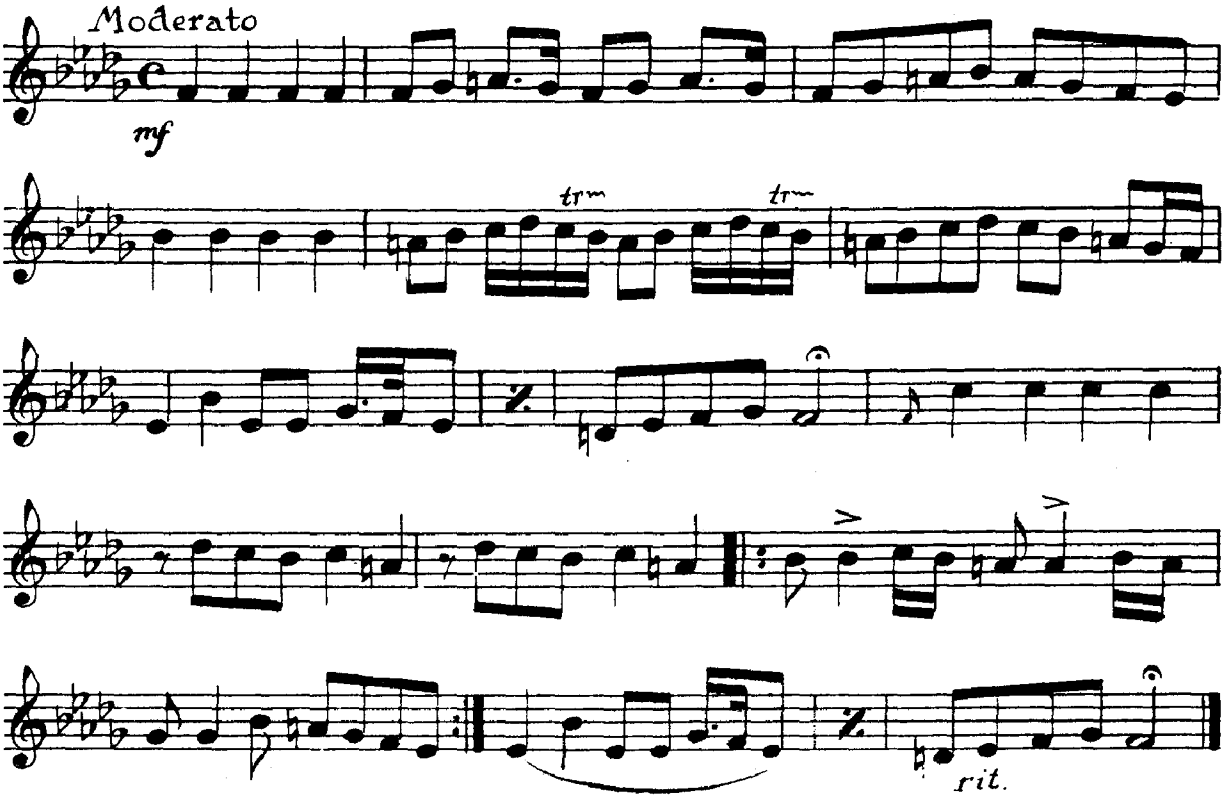

116 ניגון להאחים האריטאנאוו קטז
שו״ב מניקאלאיעוו

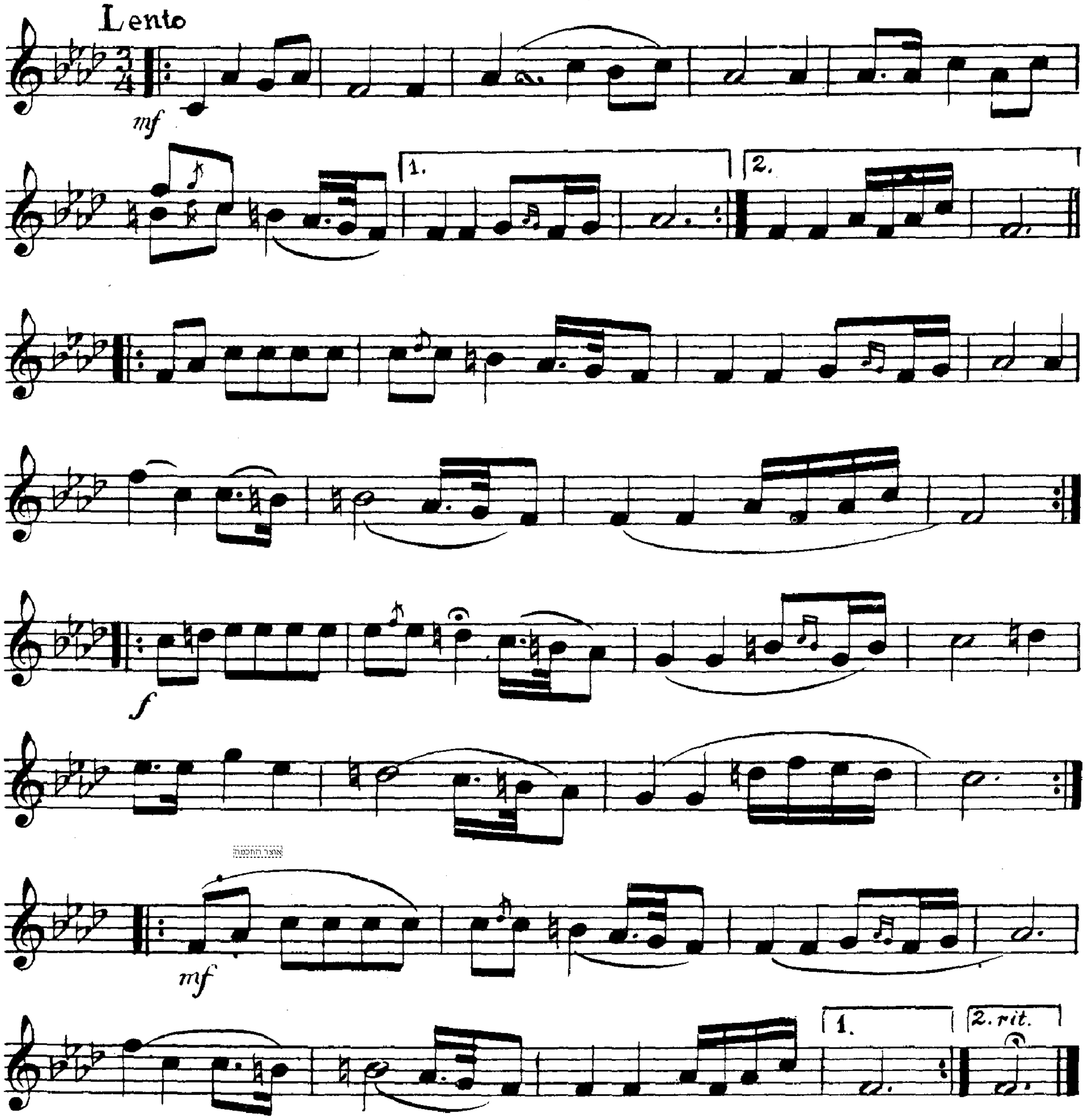

117 ניגון לר׳ דוב מאיסעיעוו נ״ע מקרעמענטשוג קיז

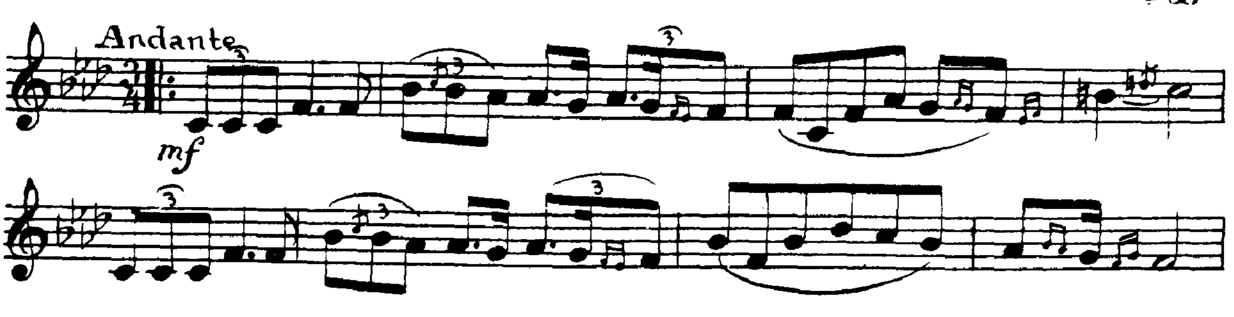

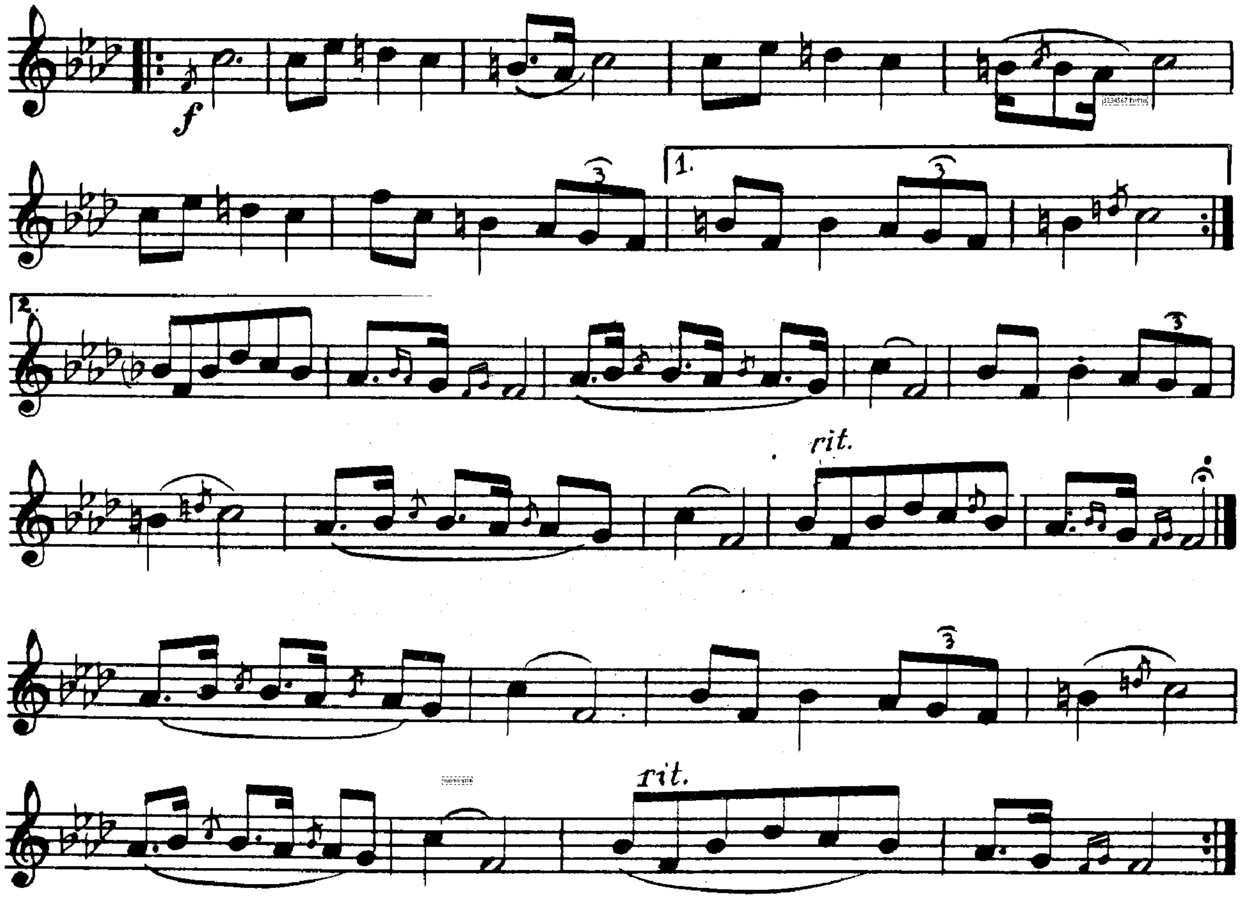

118

„האראדישטשער ניגון"

קיח

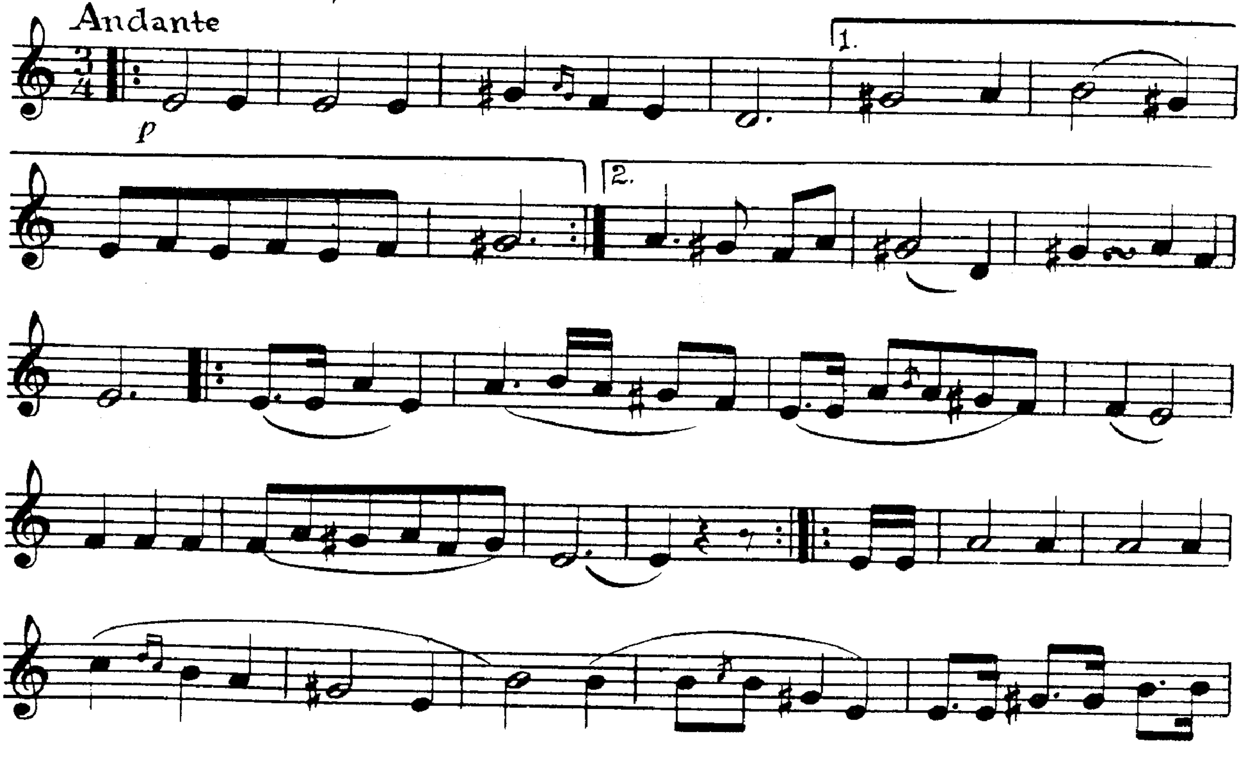

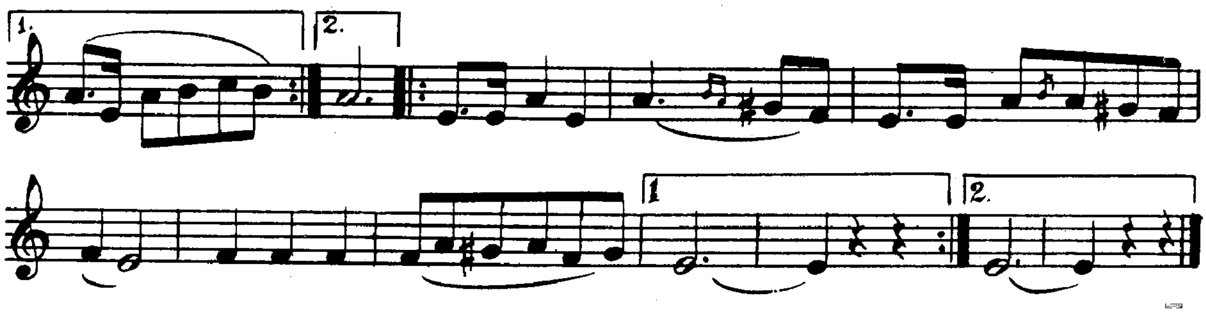

119 **ניגון להתועדות** קיט

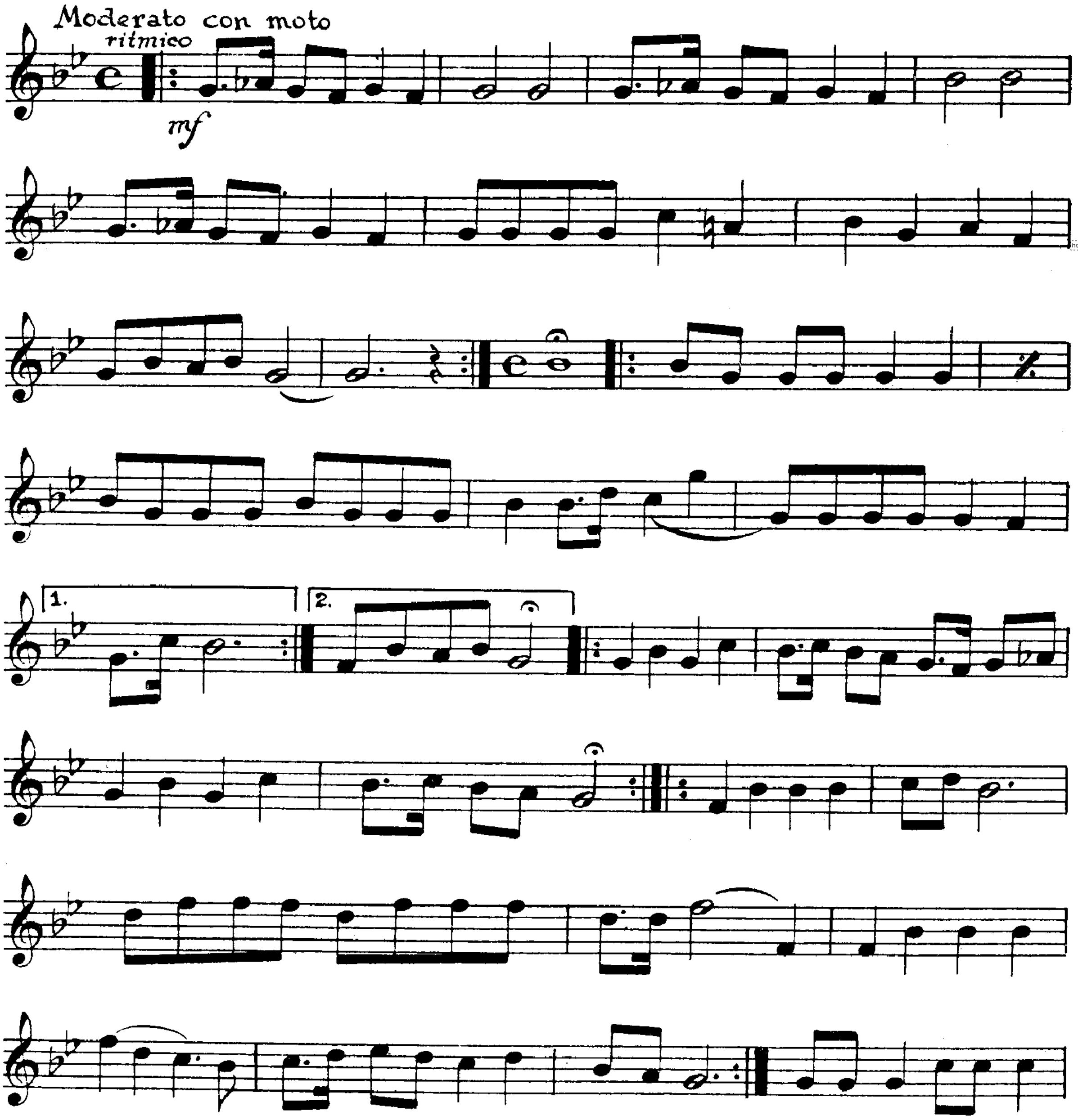

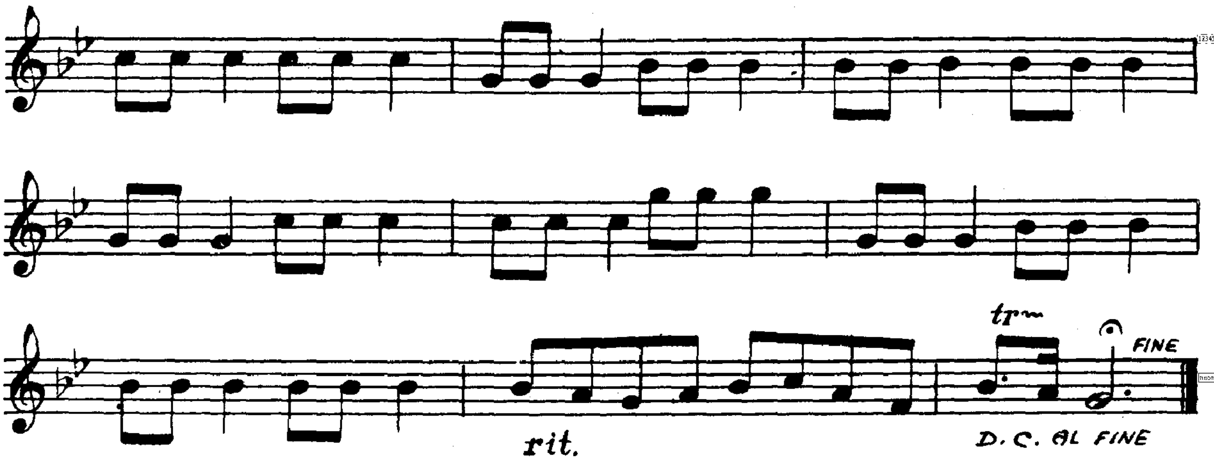

120 ניגון להתועדות קכ

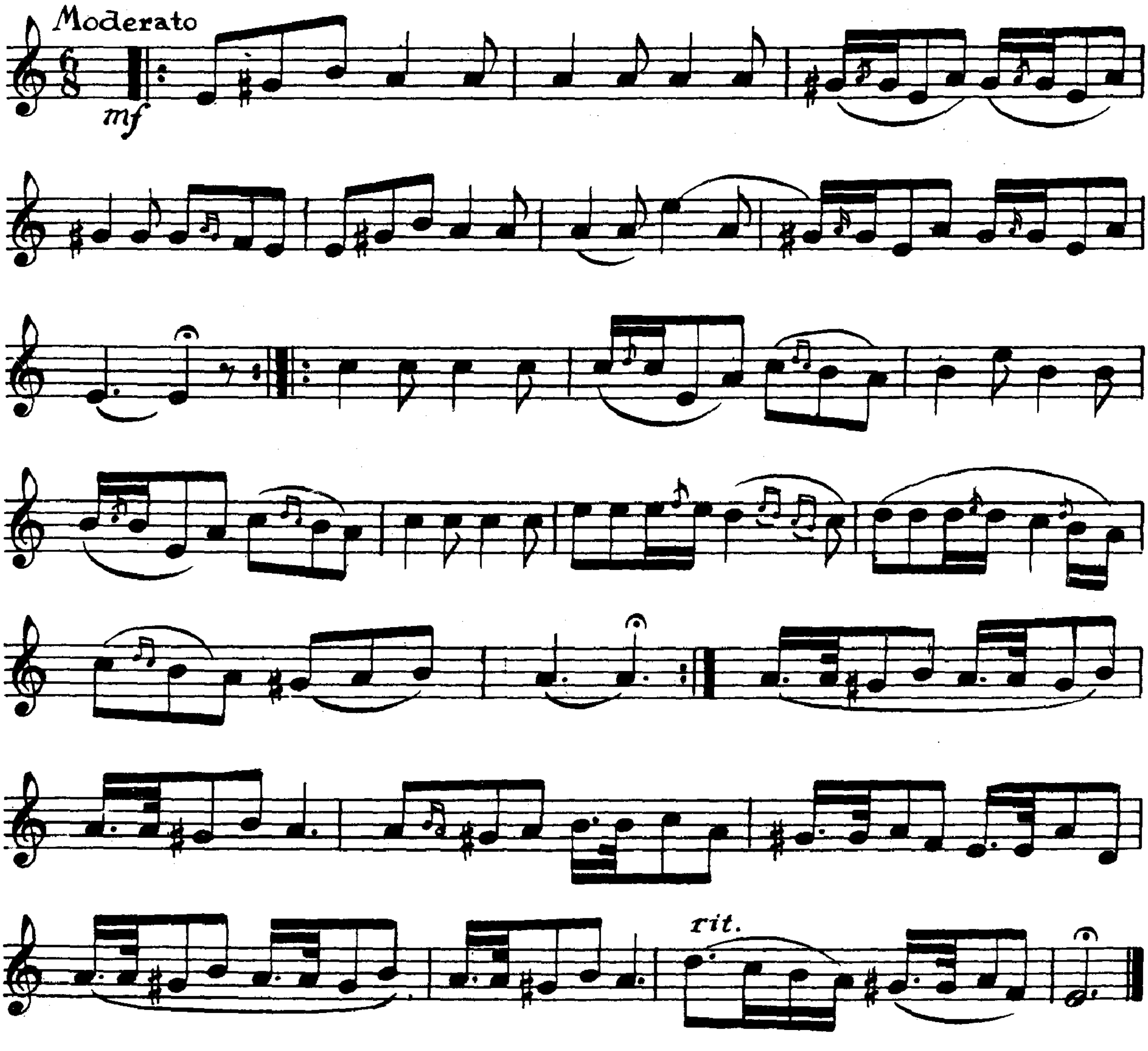

121 ניגון להתועדות קכא

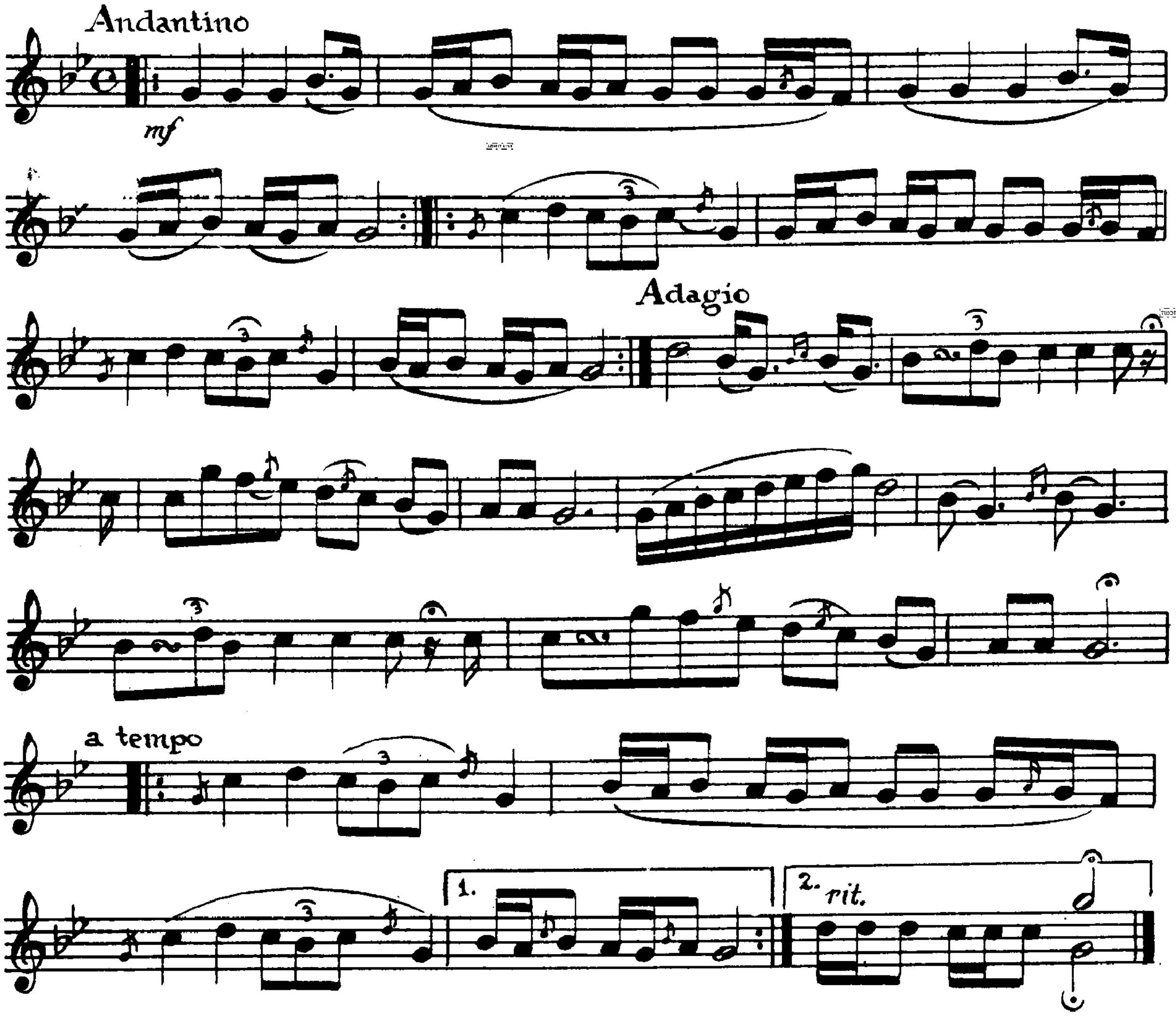

122 ניגון להתועדות קכב

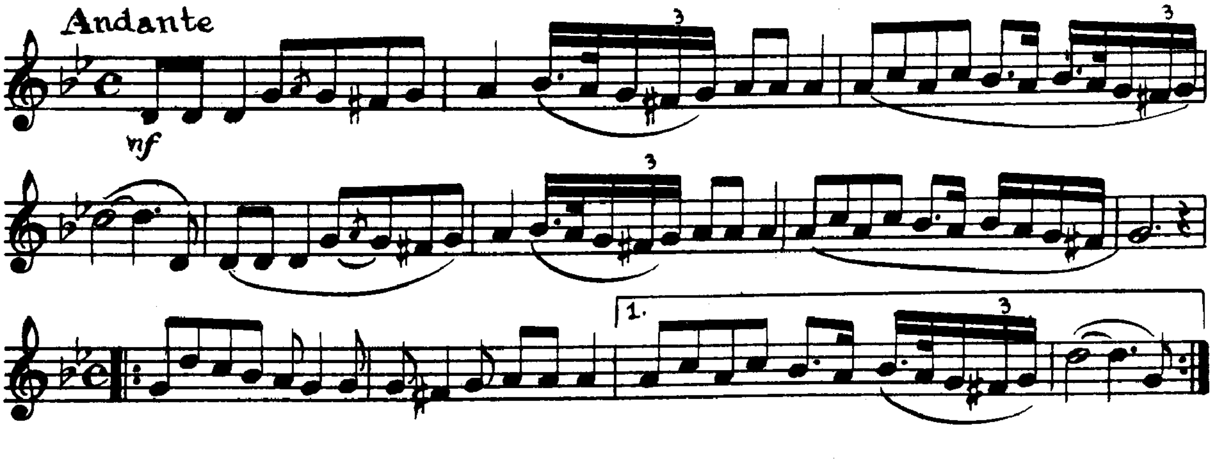

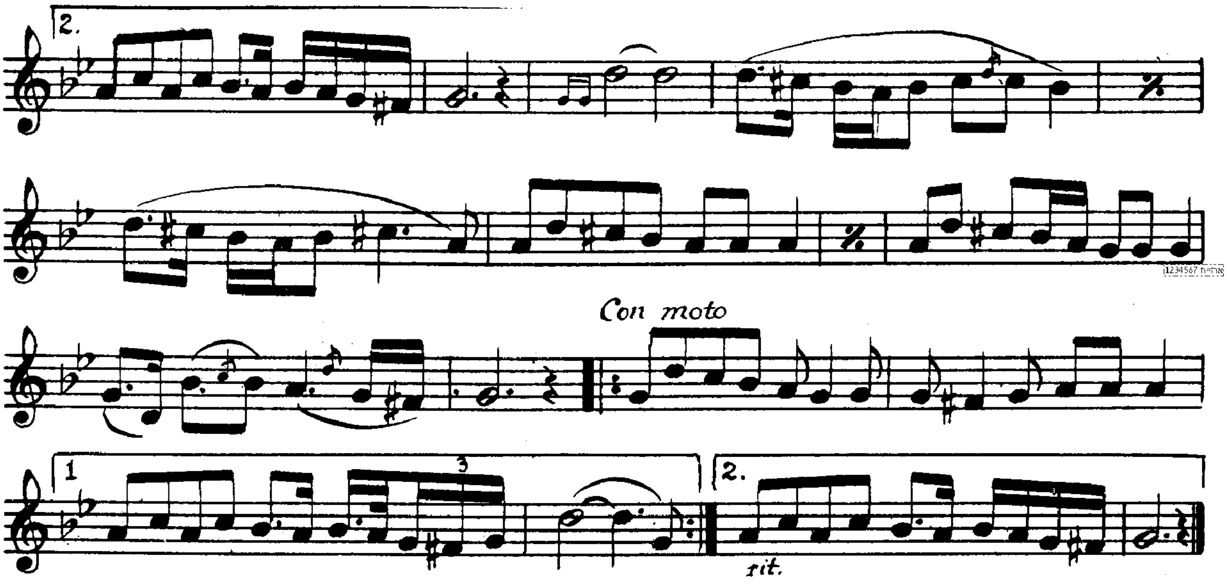

123 ניגון להתועררות קכג

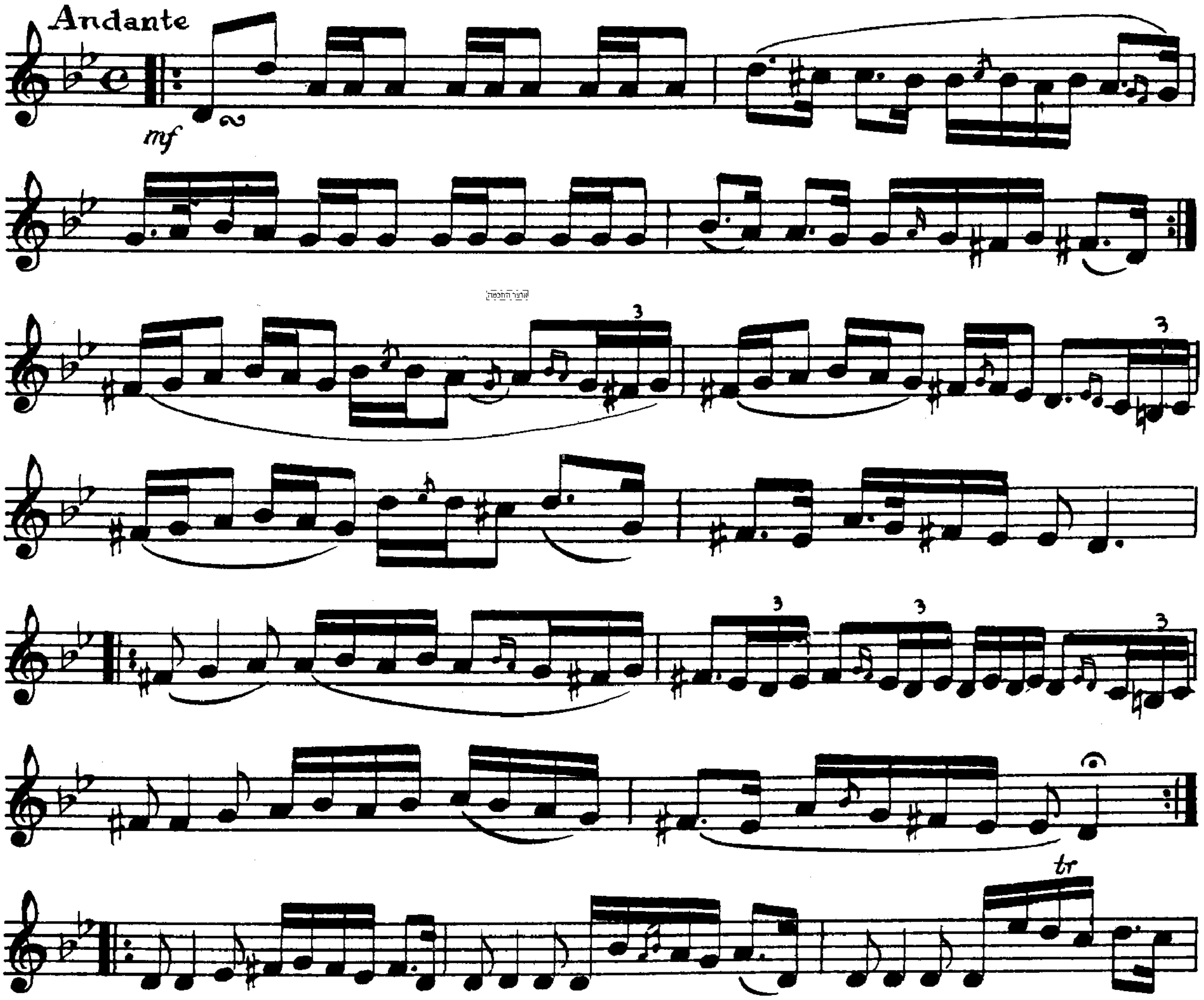

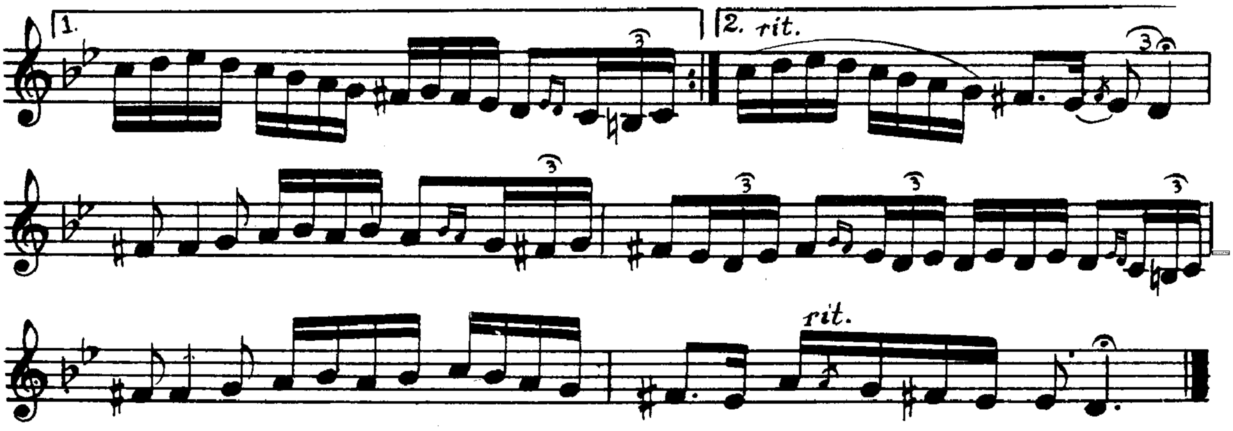

124 ניגון להתועדות קכד

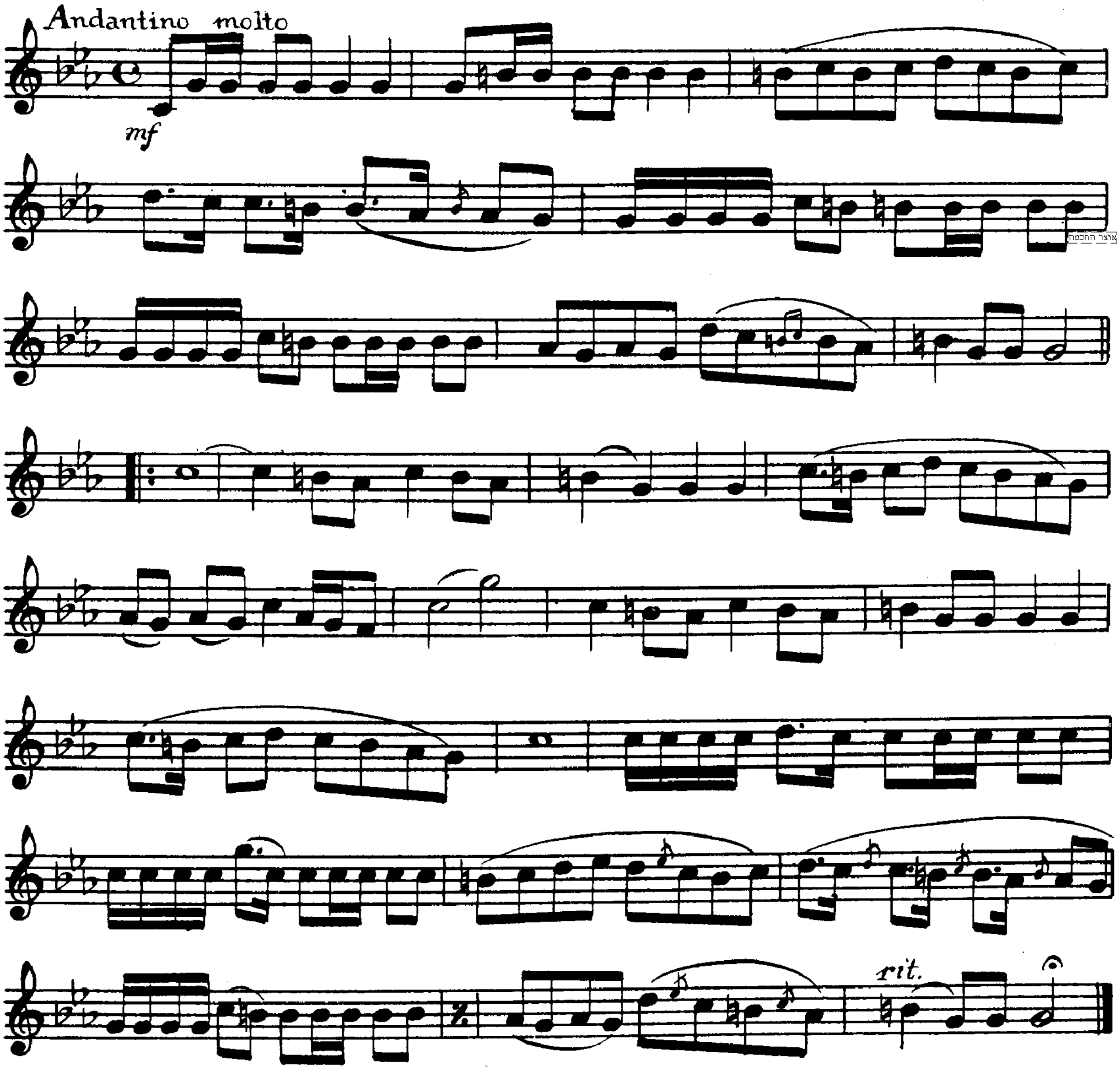

אוצר החכמה

125 קכה

ניגון להתעוררות

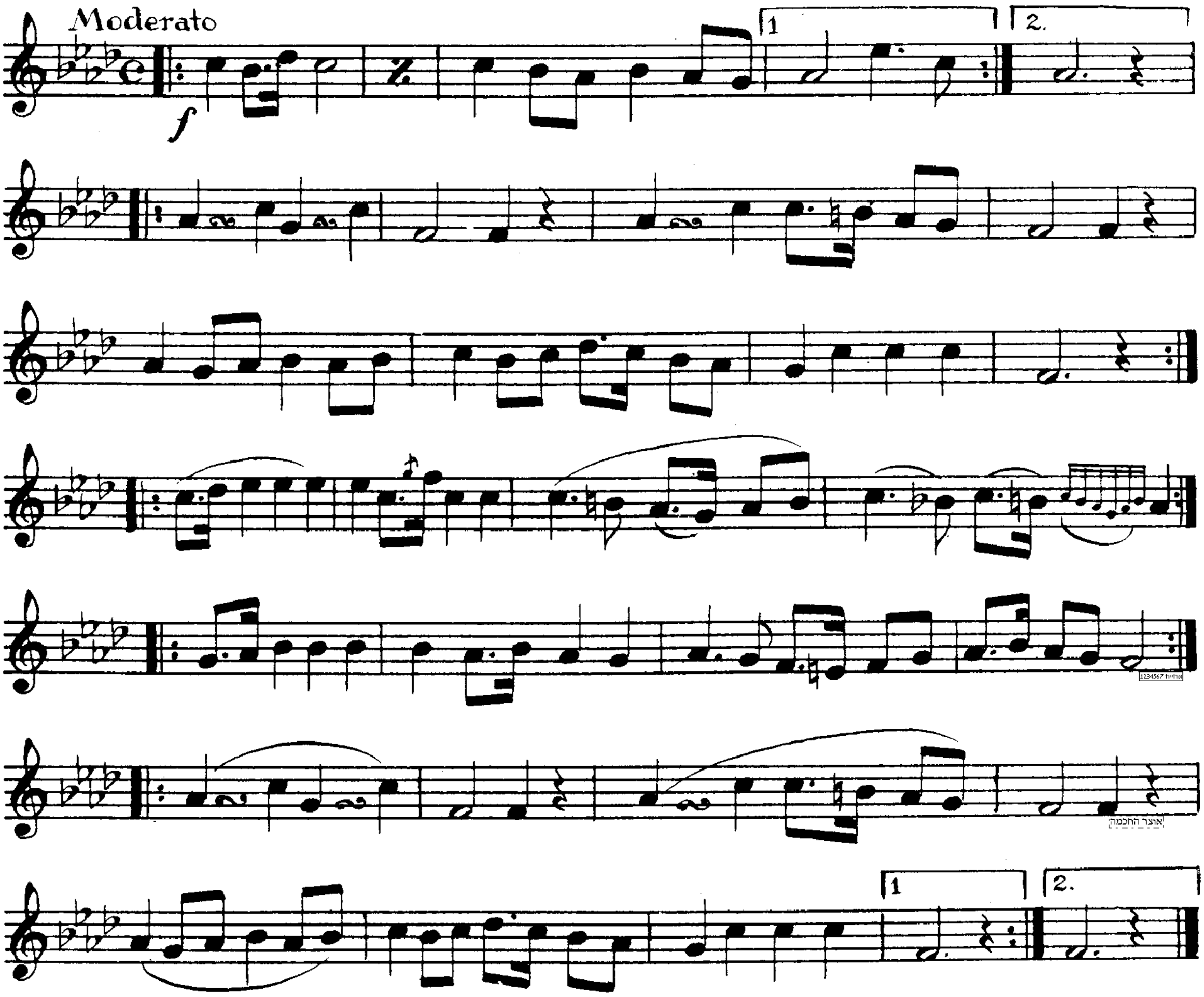

126 קכו

ניגון להתעוררות

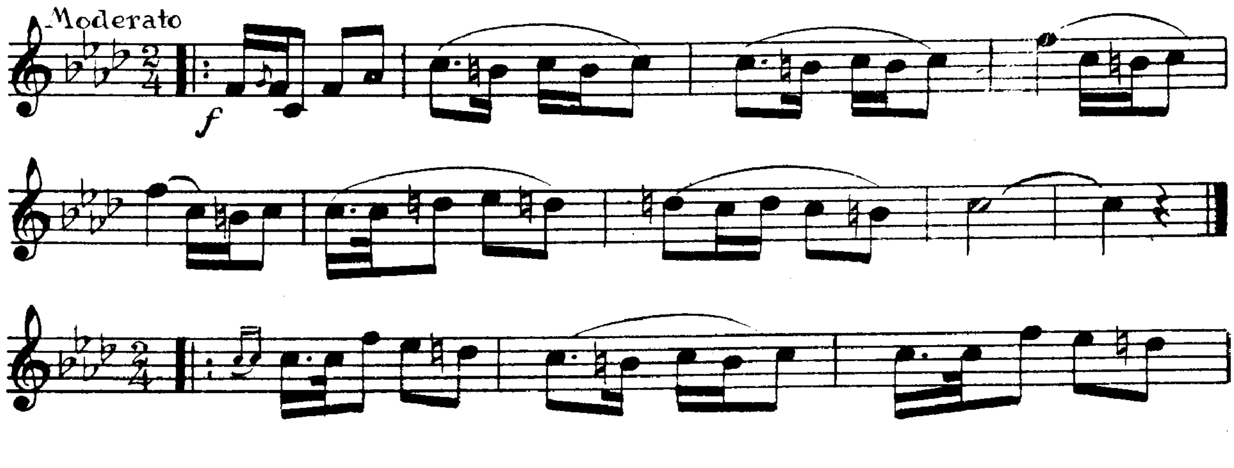

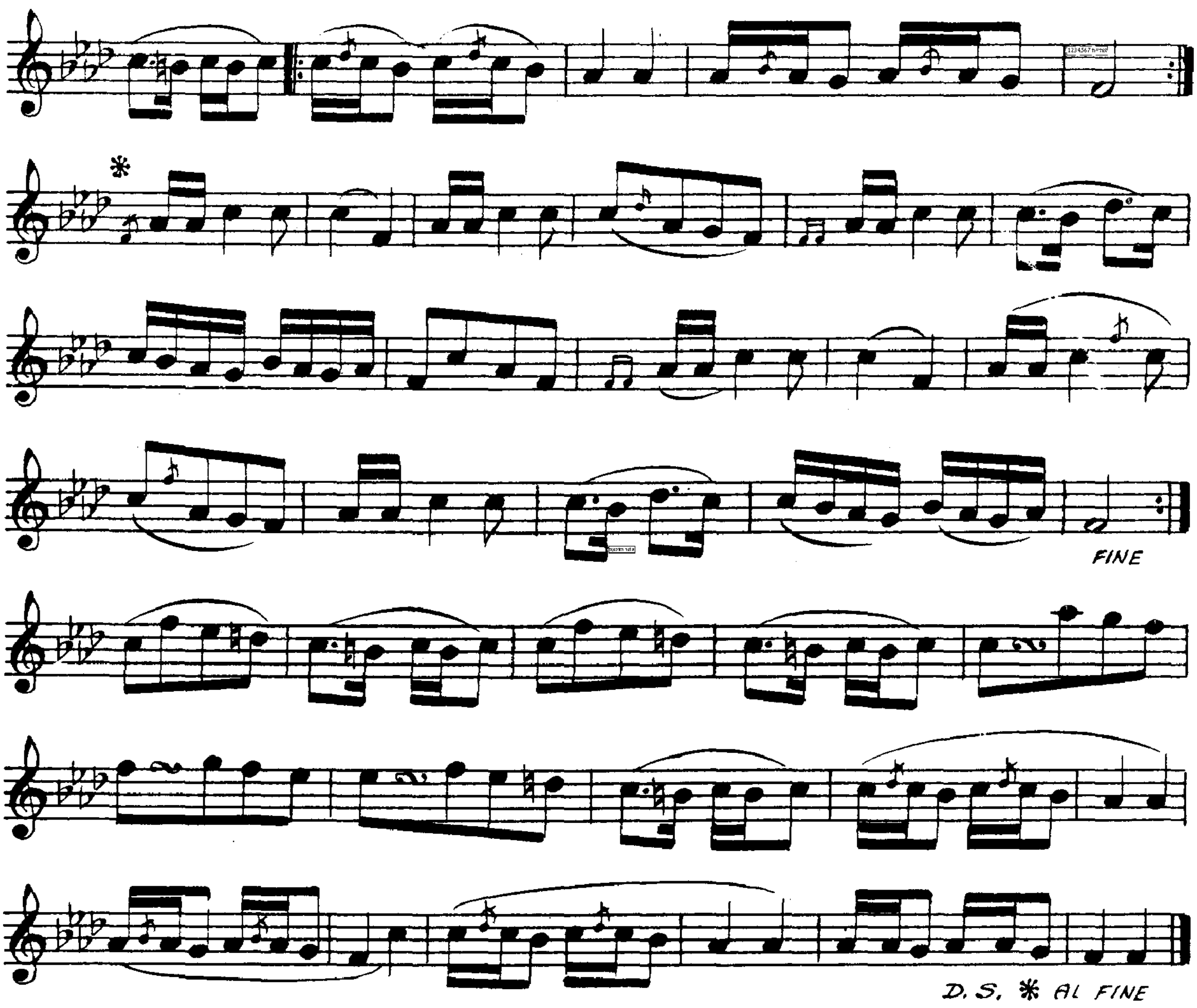

127 ## ניגון להתוועדות קכז

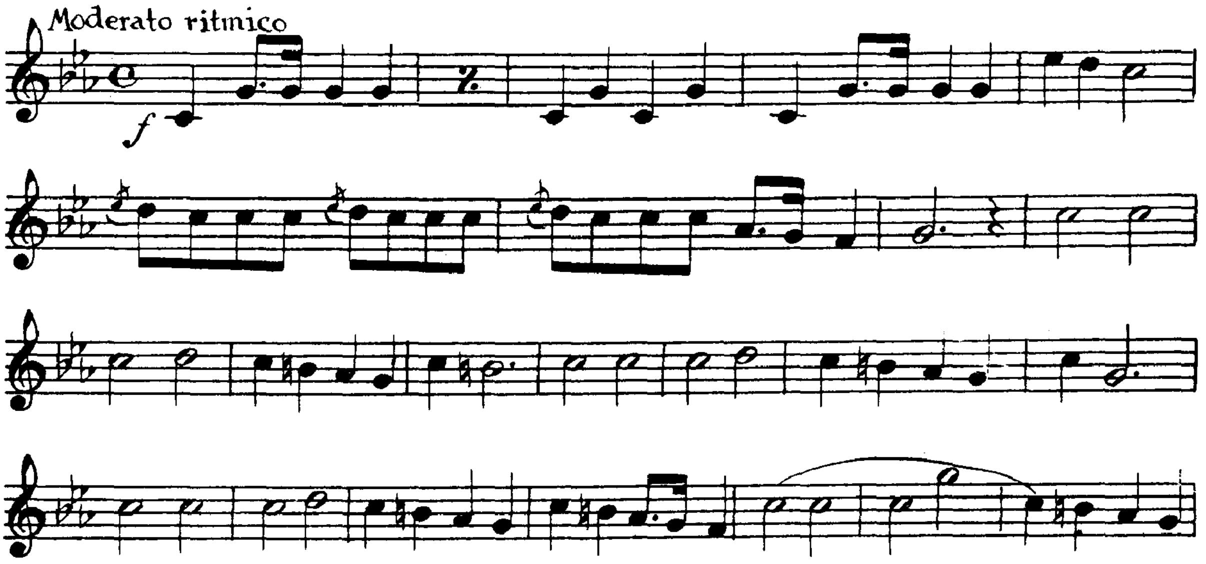

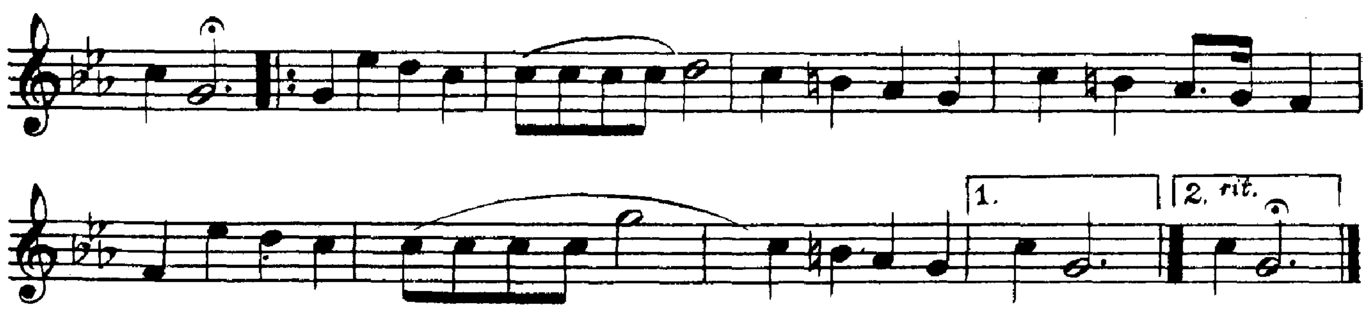

128 קכח

ניגון להתעוררות

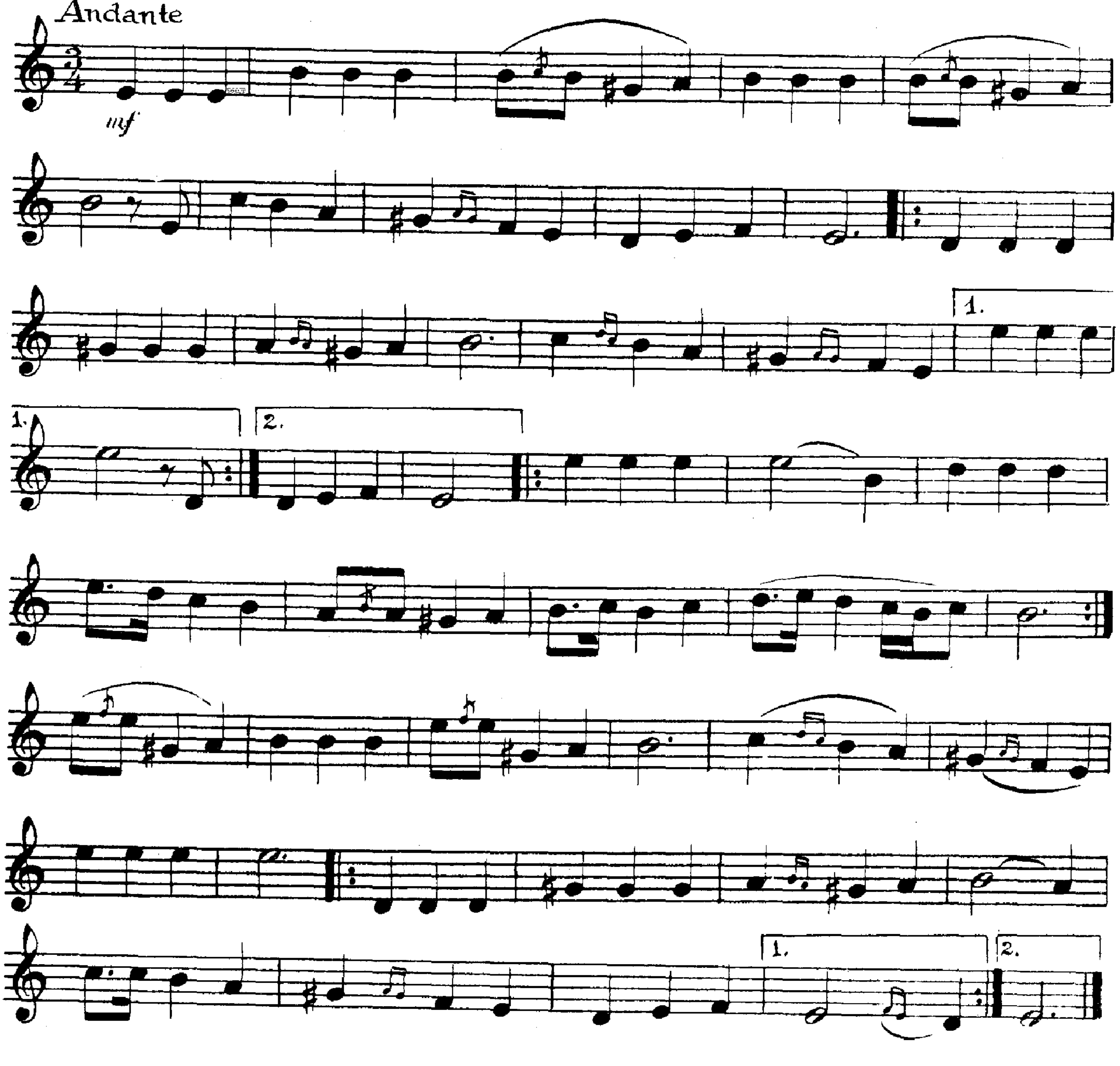

129 קכט

ניגון להתועדות

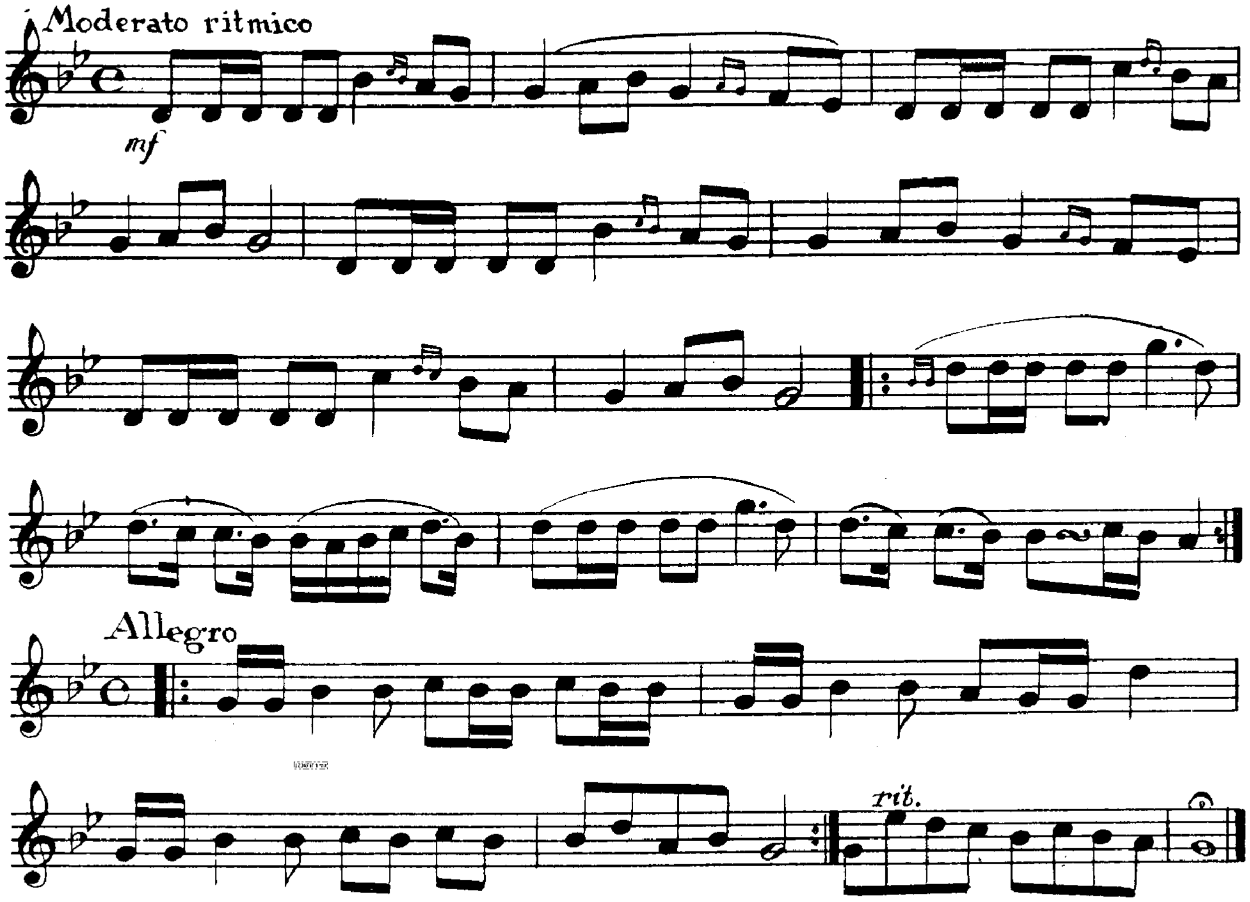

130 קל

ניגון להתועדות

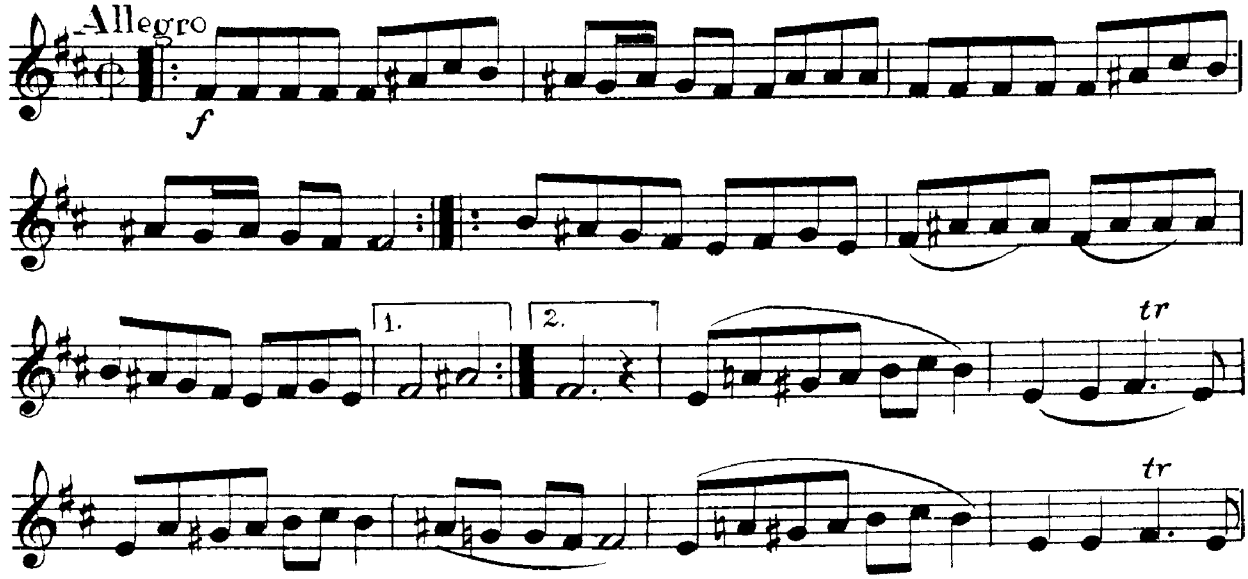

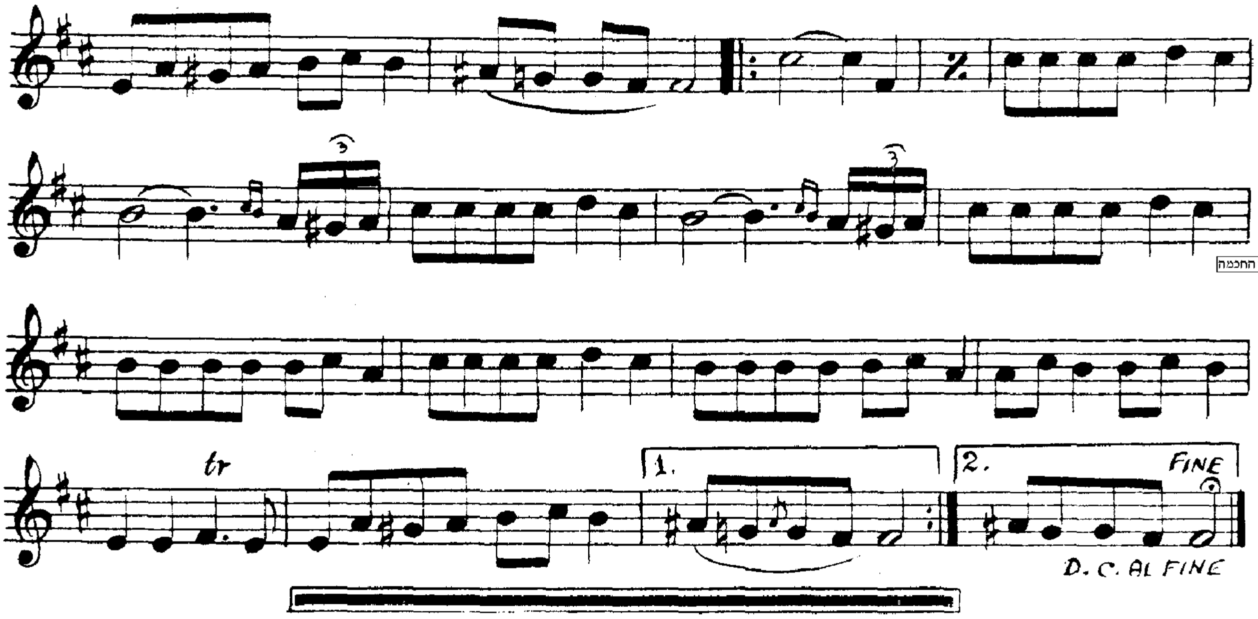

אוצר החכמה

ניגוני געגועים

"וואלאכען"

131 קלא

"דו-באי"

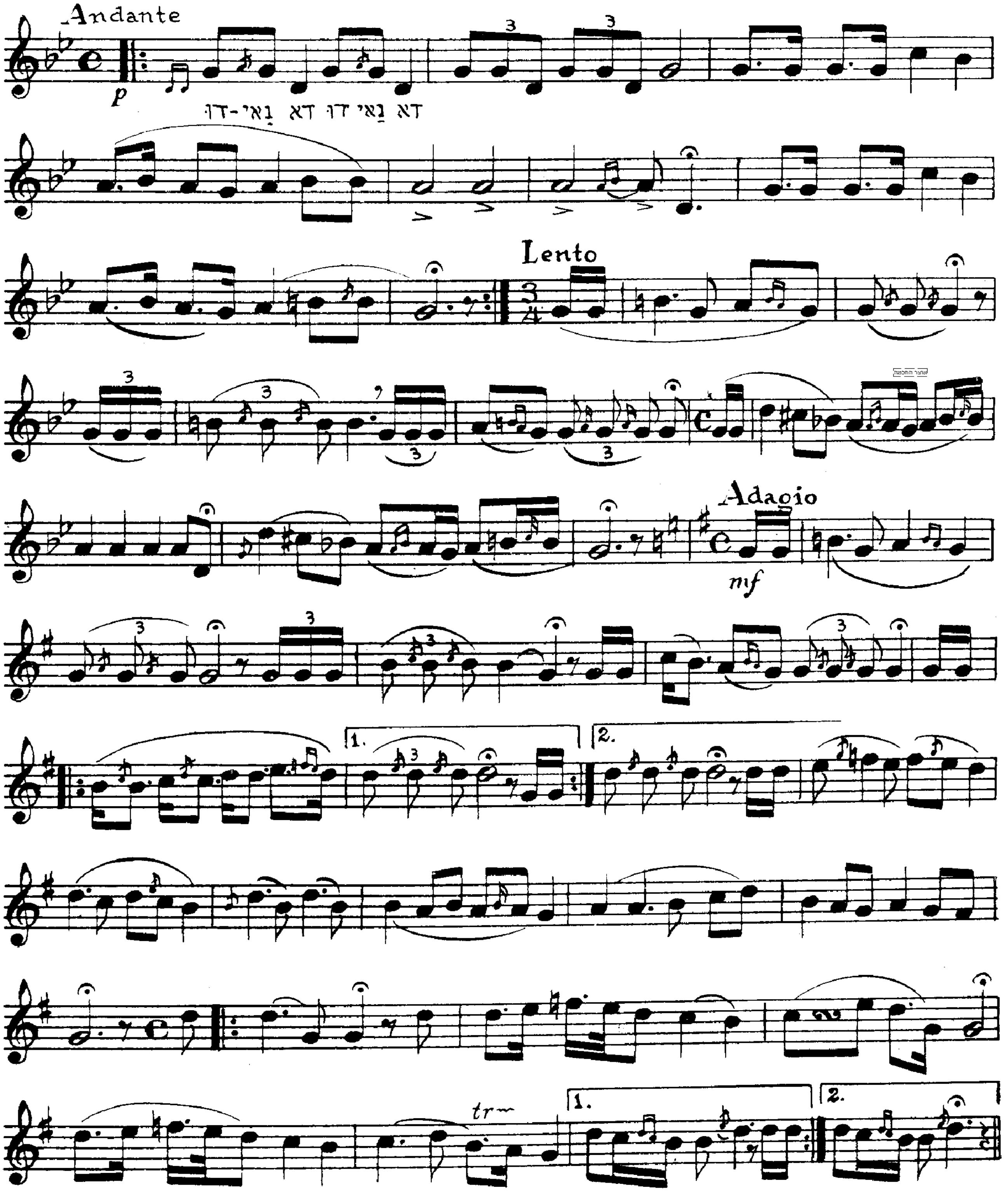

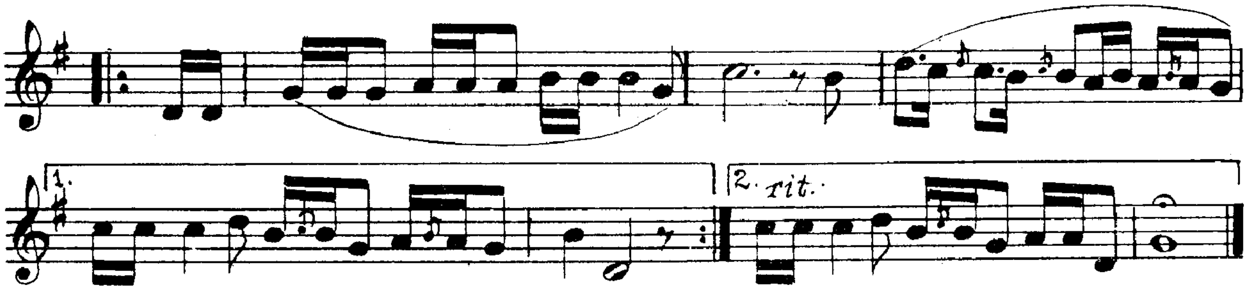

132 ״דער שטיק״ קלב

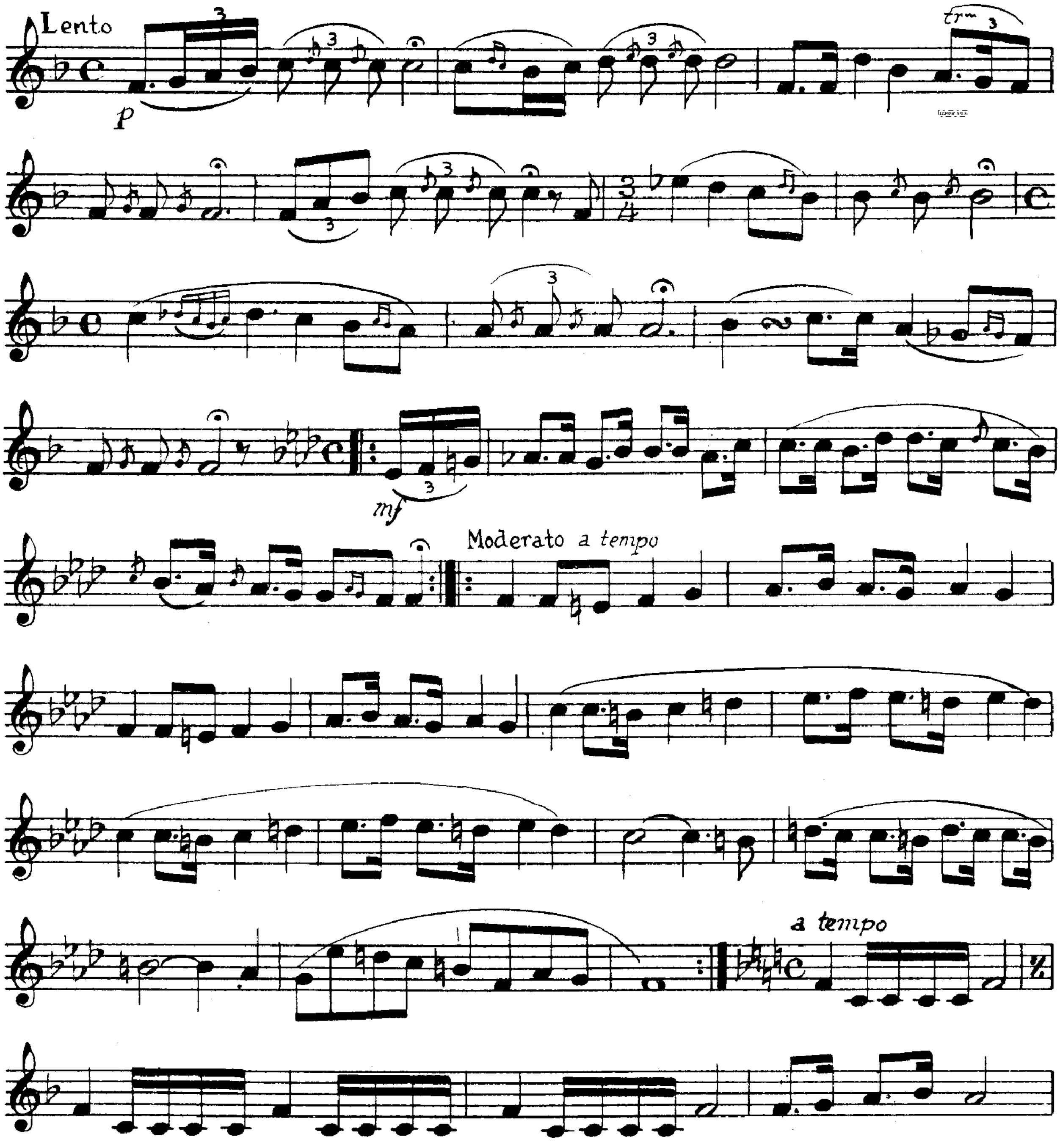

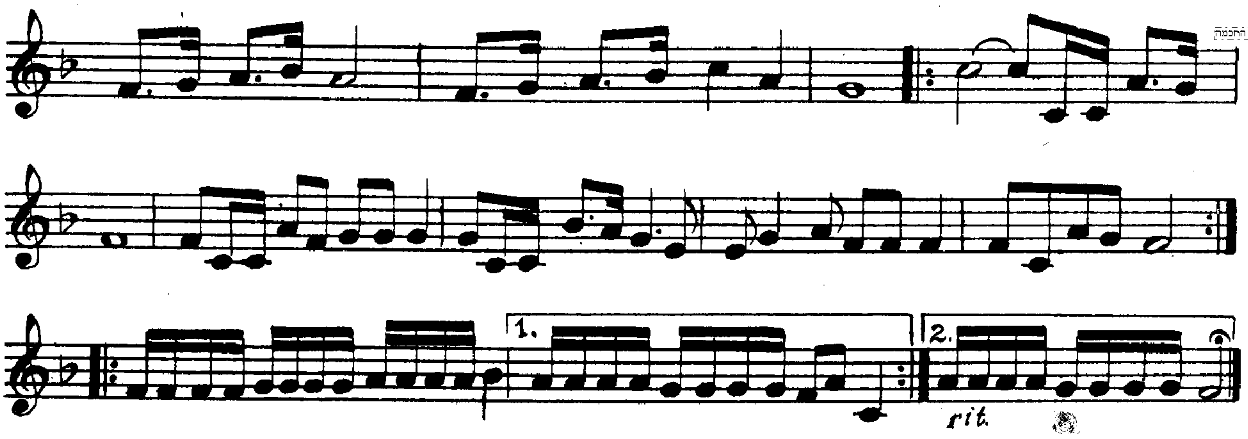

133 „דער פּרעבק" קלג

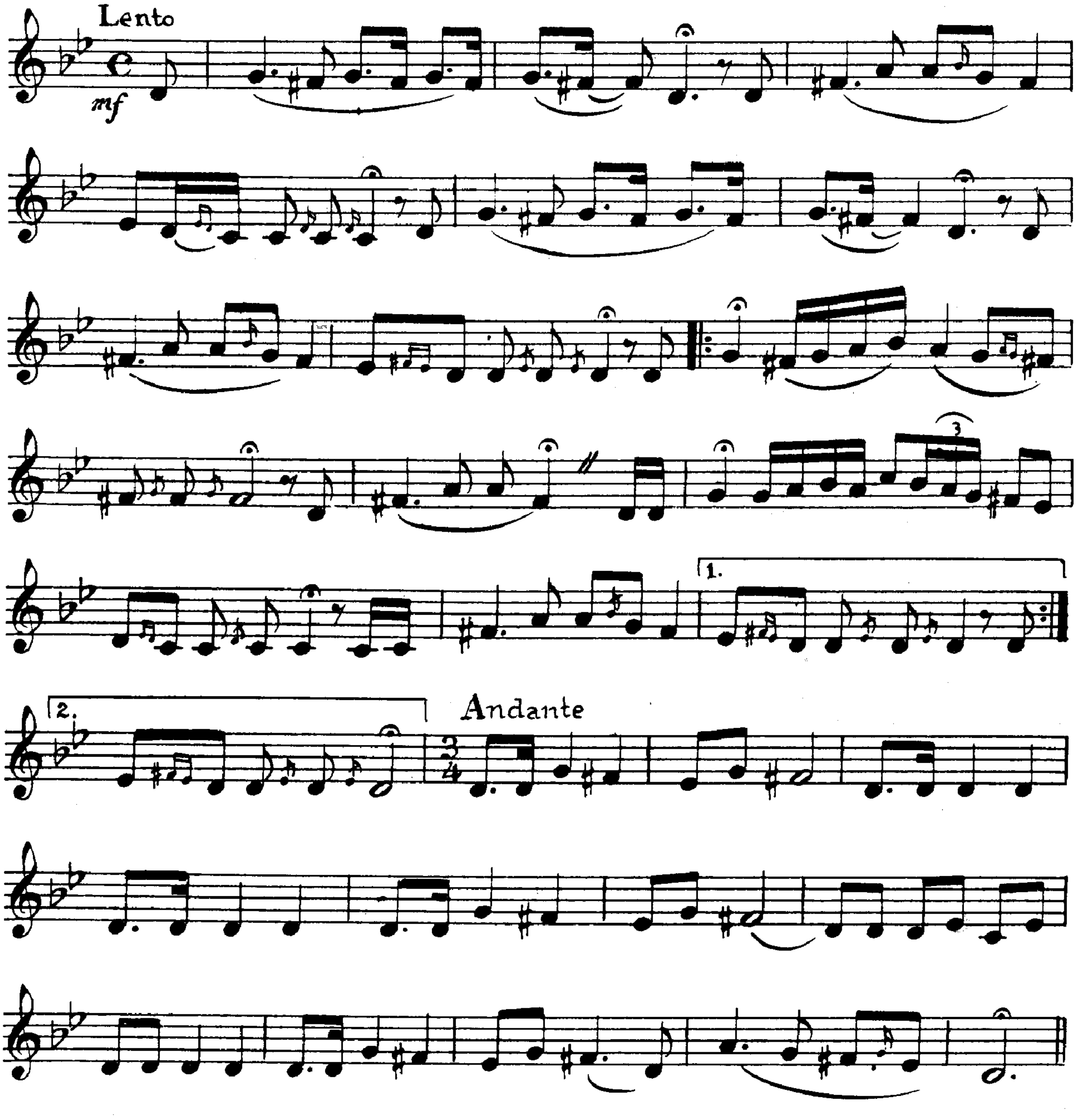

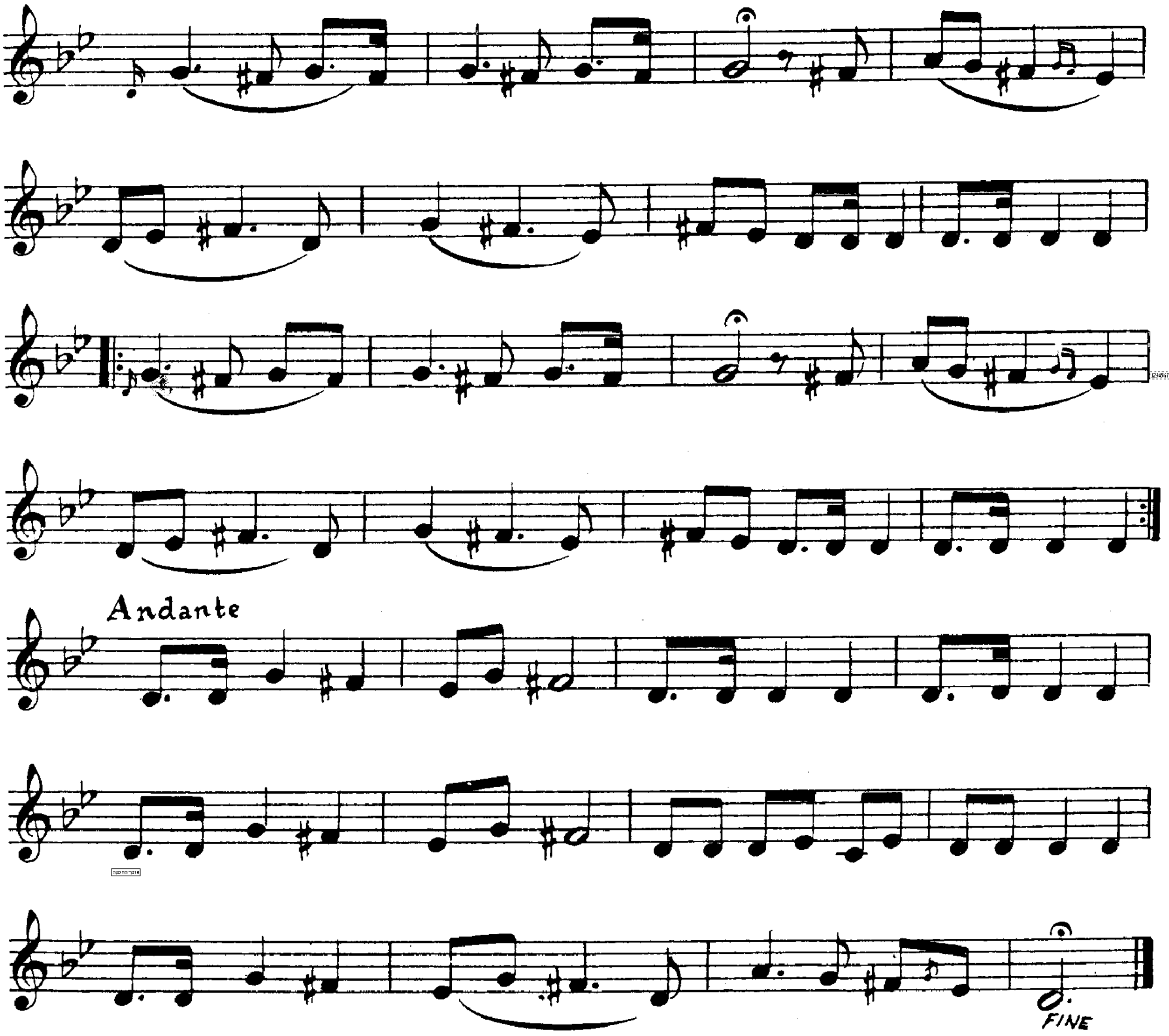

134 "וואלאך" לר' נטע מפאהאר קלד

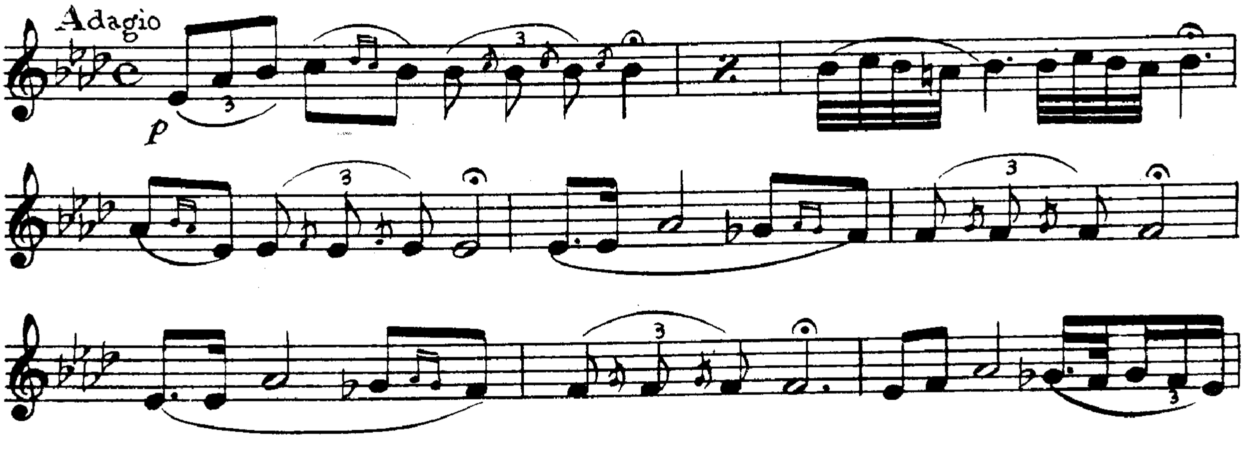

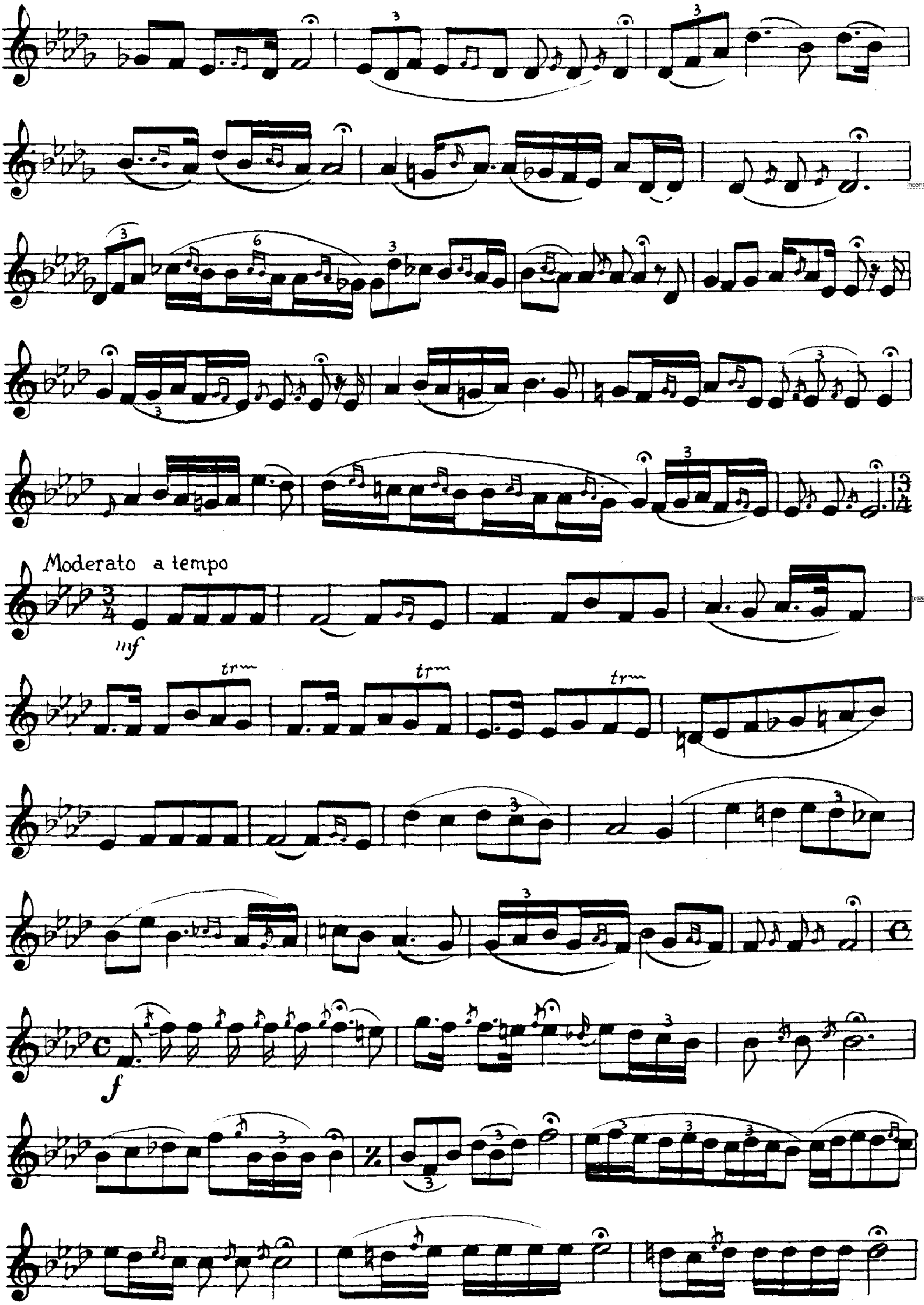
Moderato a tempo
mf
tr
tr
tr
f

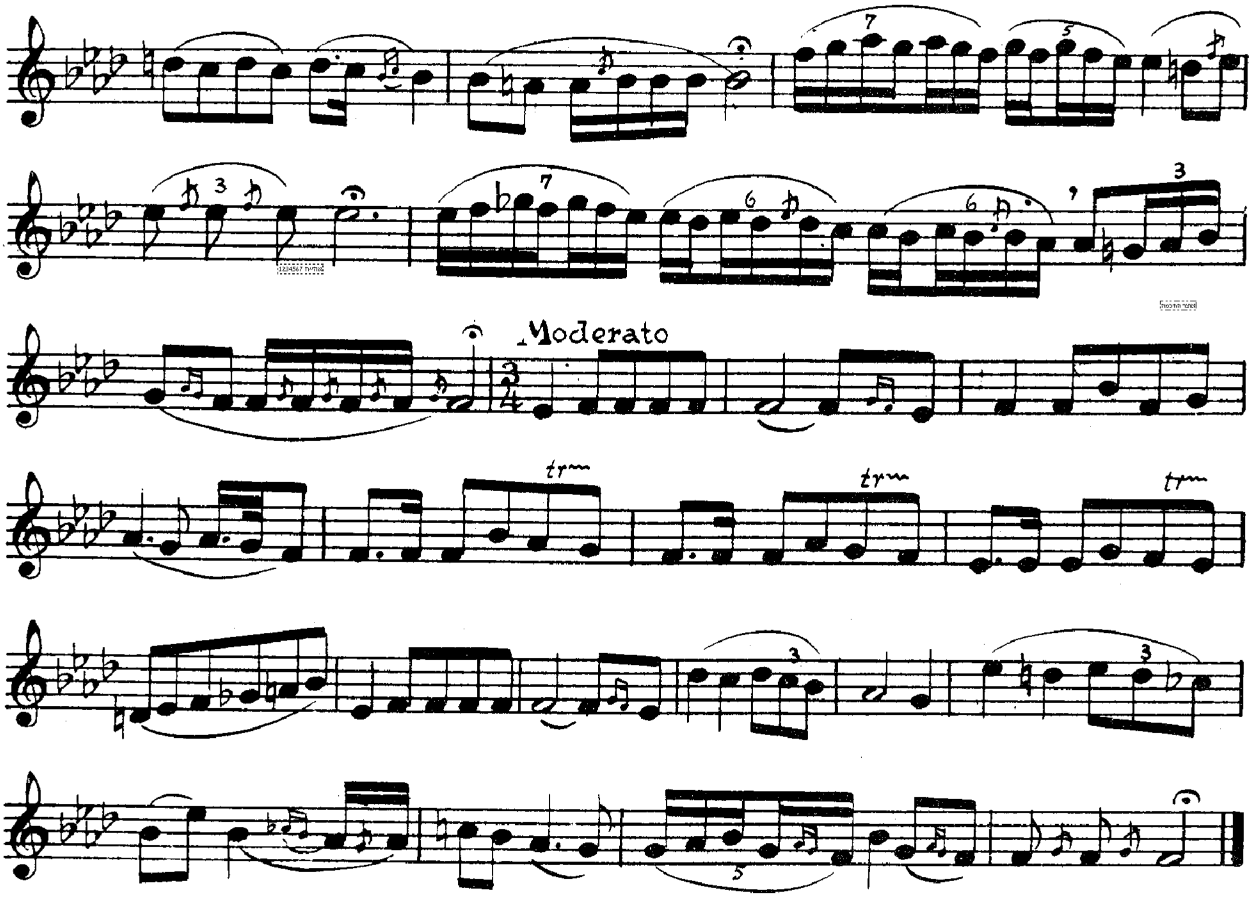

135 ״וואָלאַח״ מניקאָלאַיעוו קלה

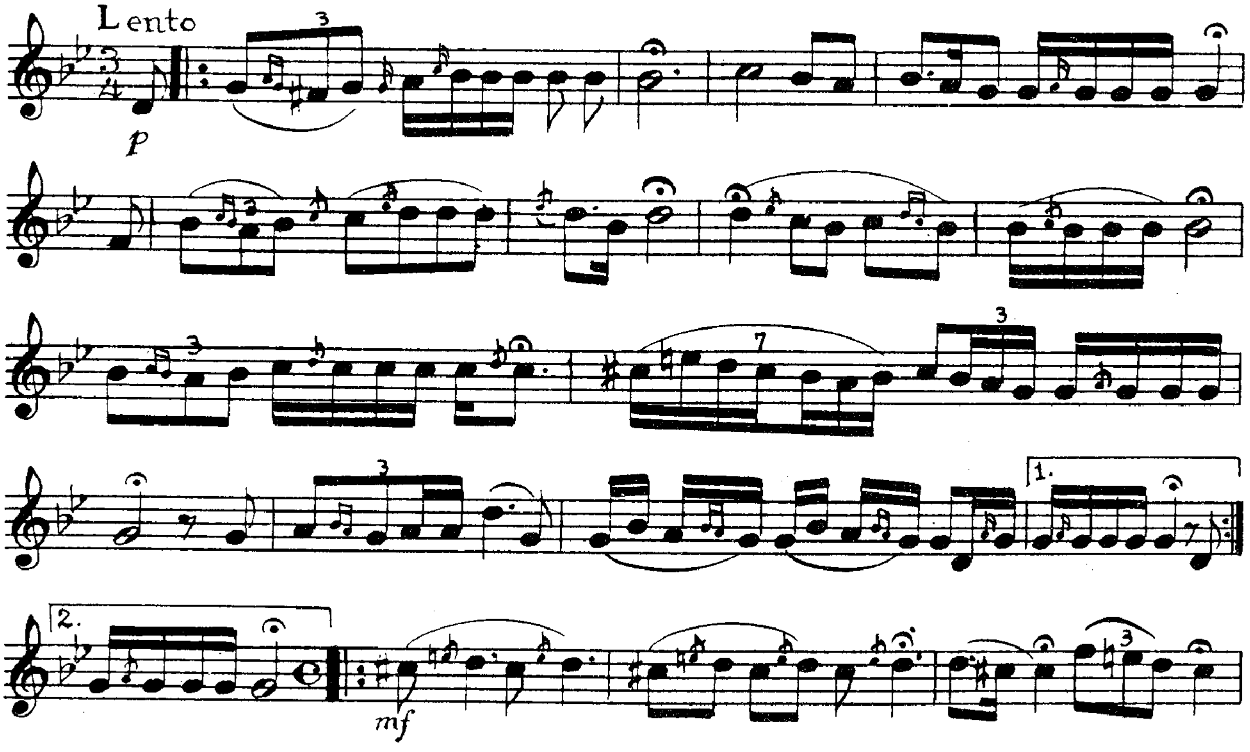

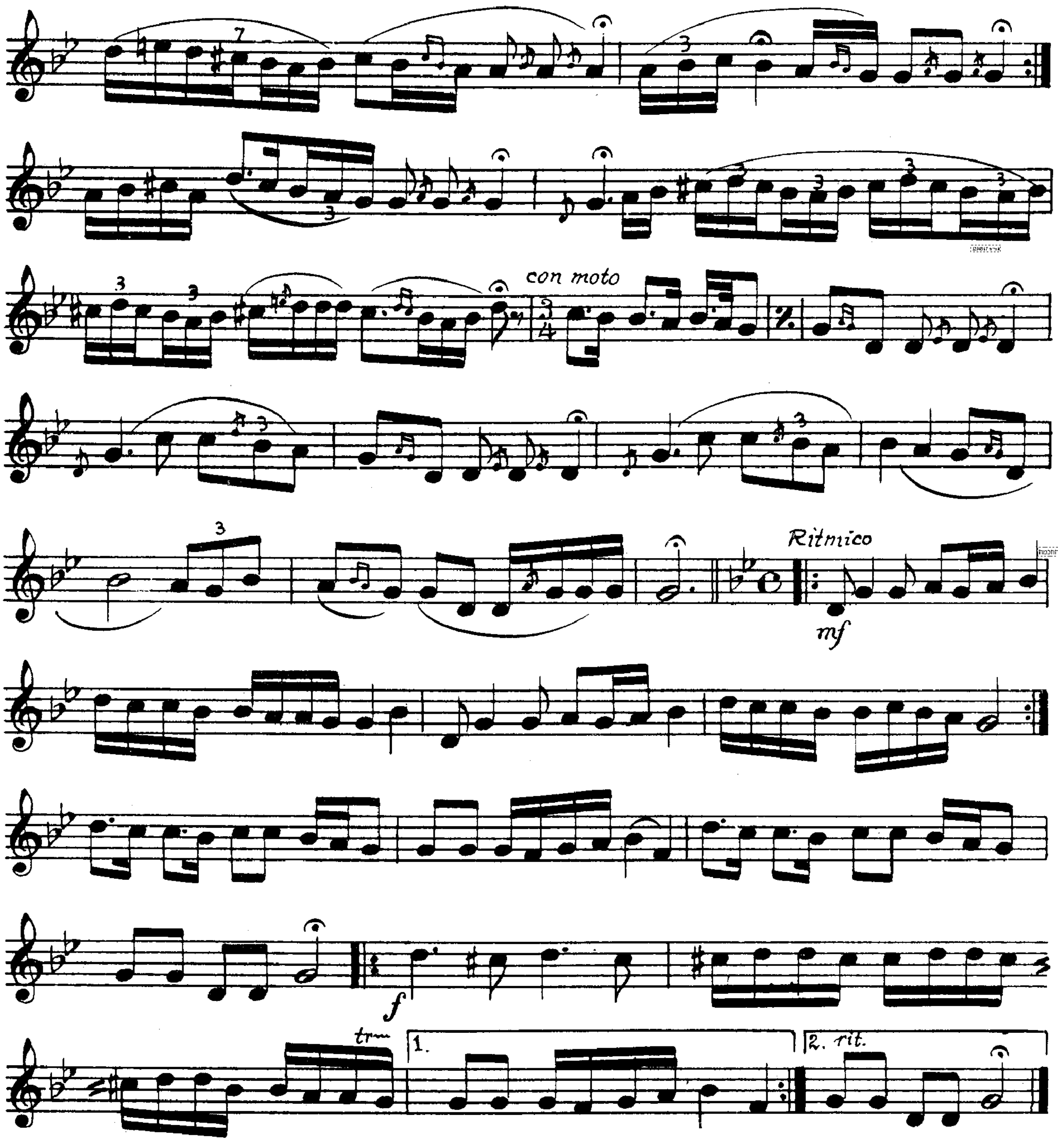

136

ניגון - געגועים

קלו

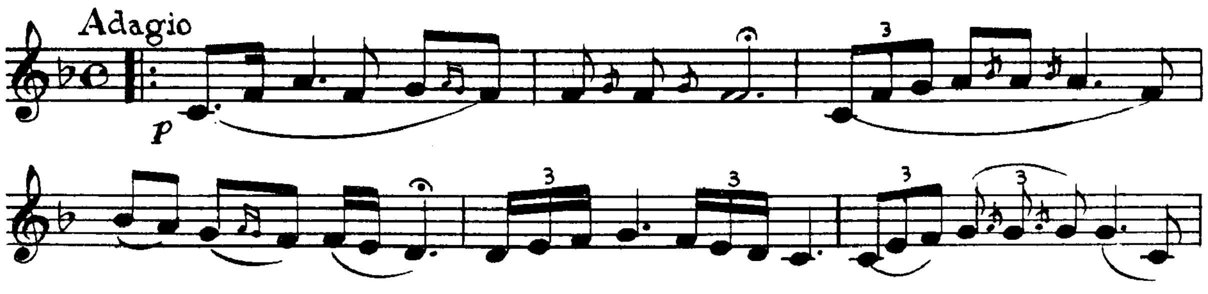

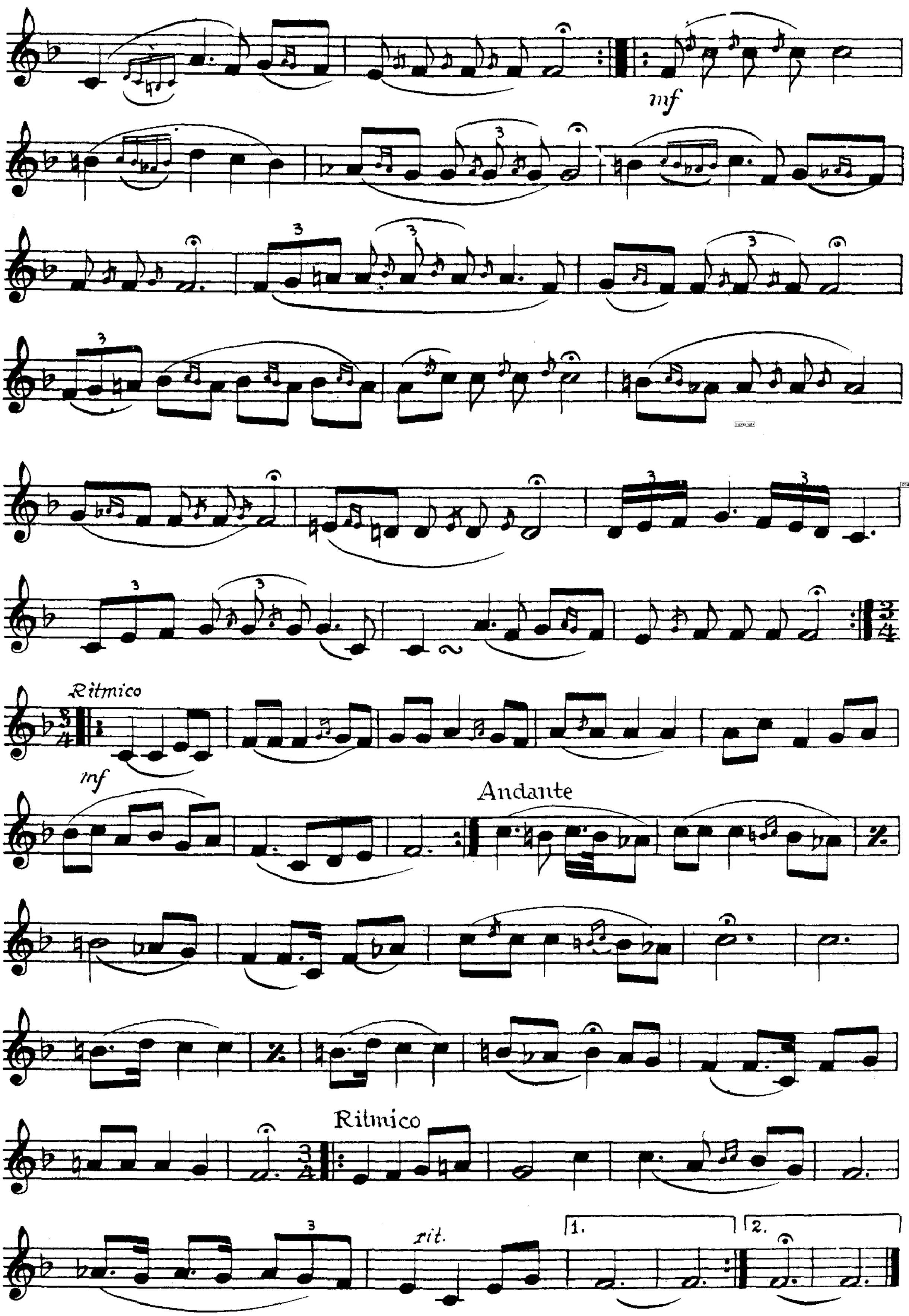
mf
Ritmico
mf
Andante
Ritmico
rit.
1.
2.

137

ניגון - געגועים

קלז

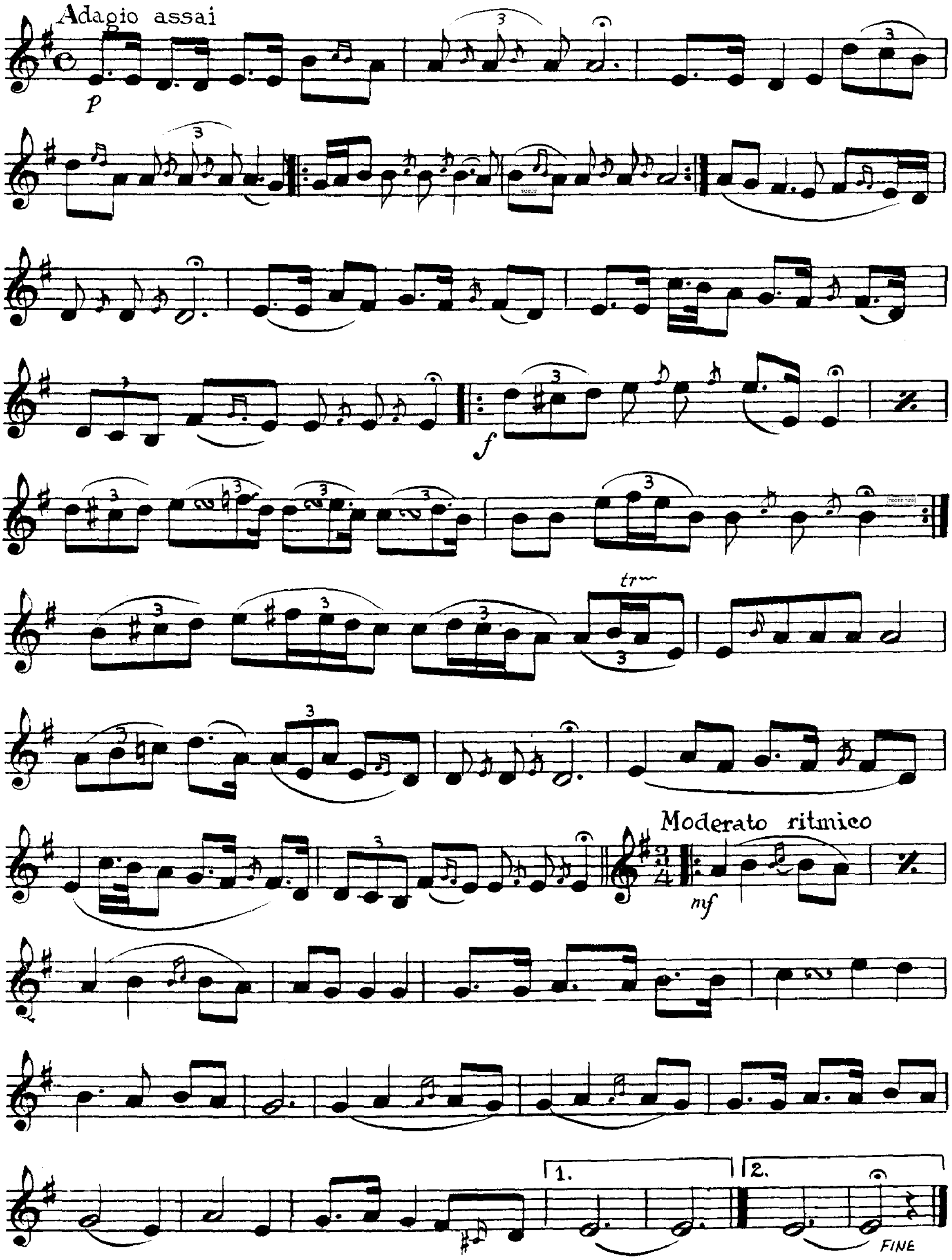

138 קלח

ניגון - געגועים

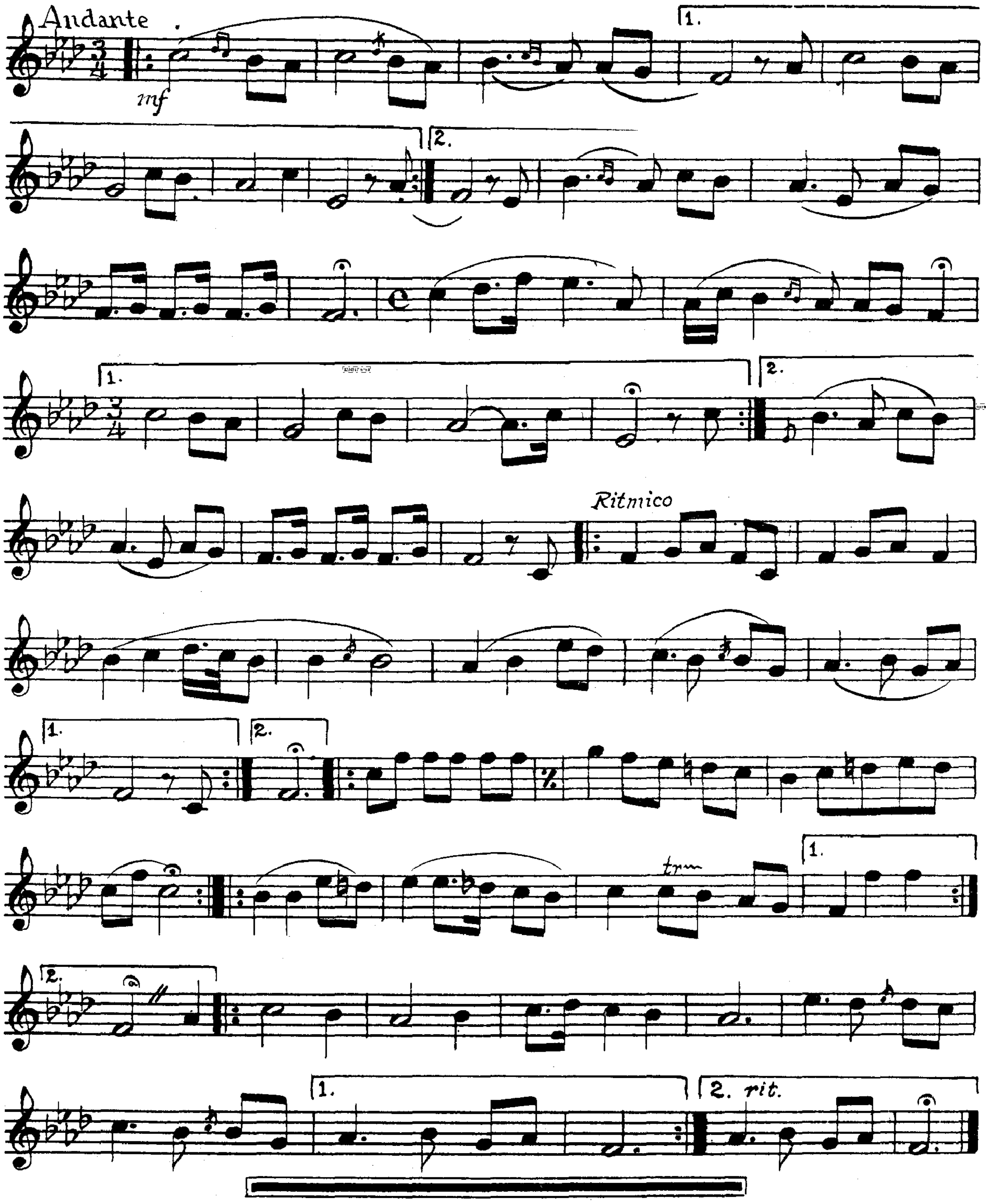

ניגוני שמחה

139 אשריכם ישראל קלט

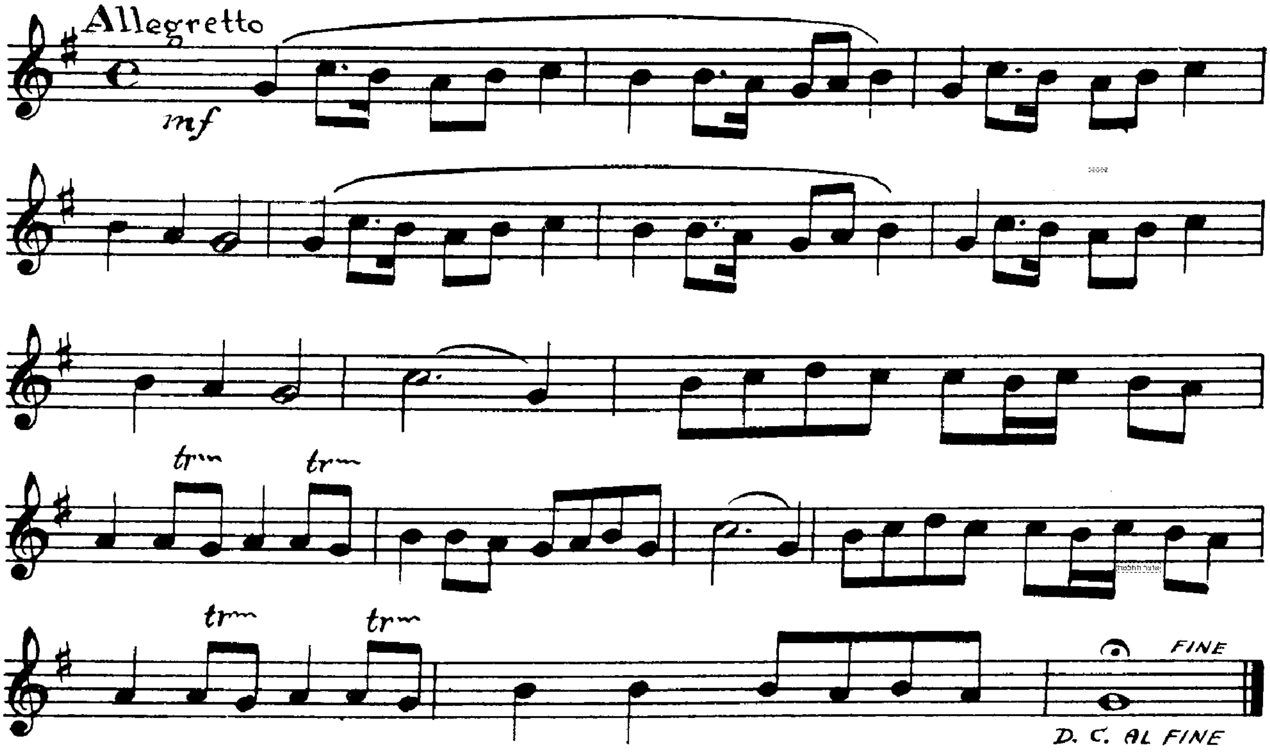

140 ניגון לר' משה מזשעבין נ"ע קמ

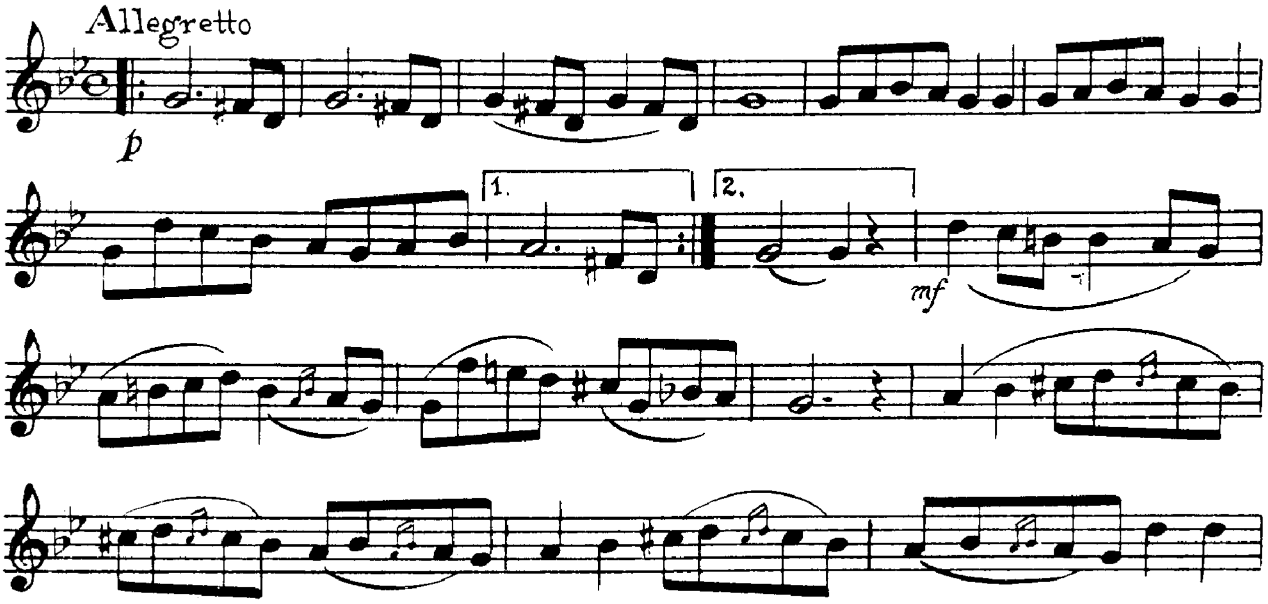

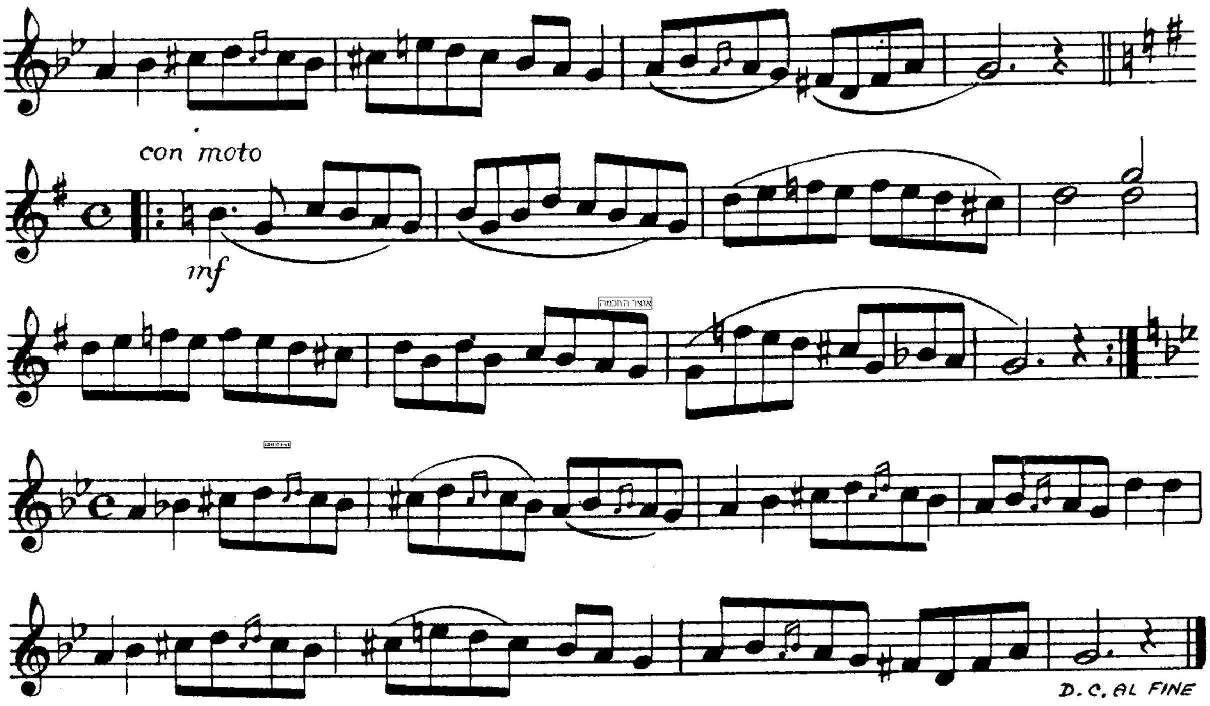

141 ניגון לר' אשר מניקאלאיעוו נ"ע קמא

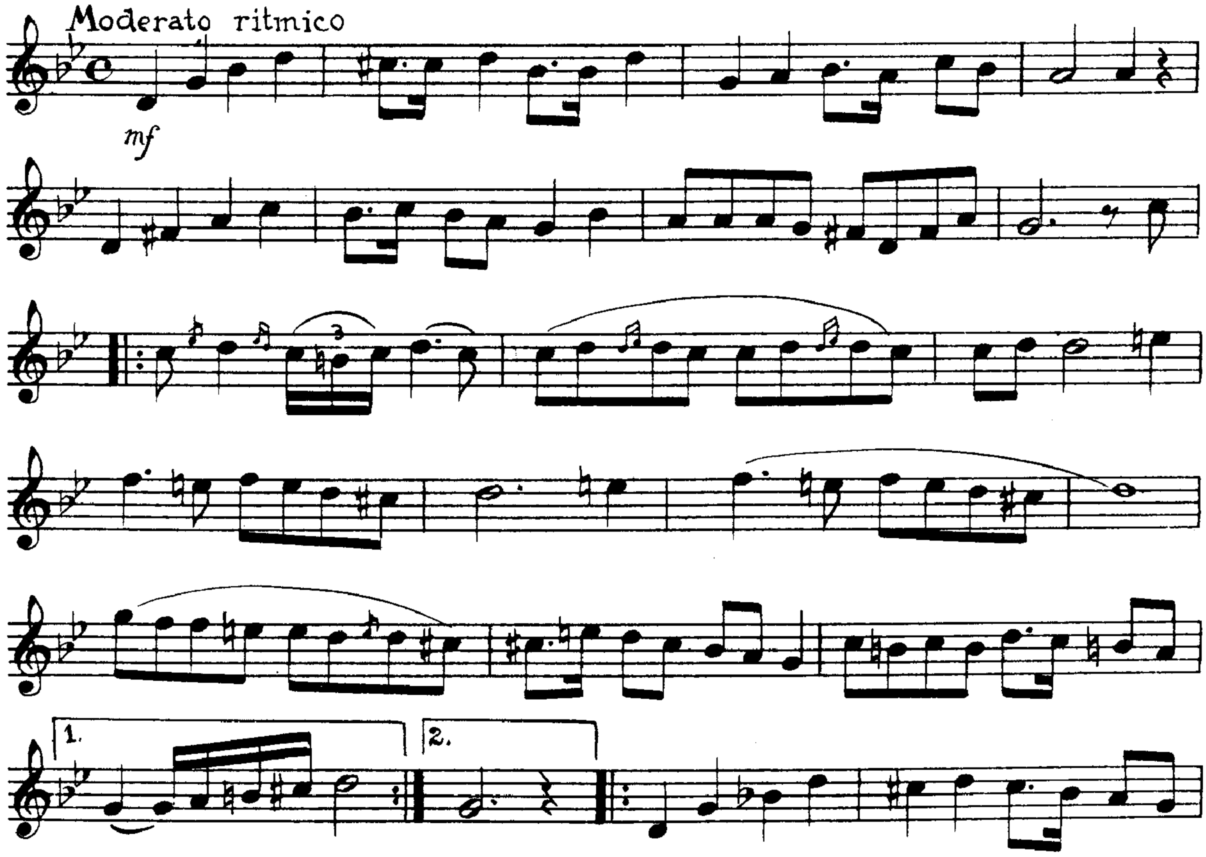

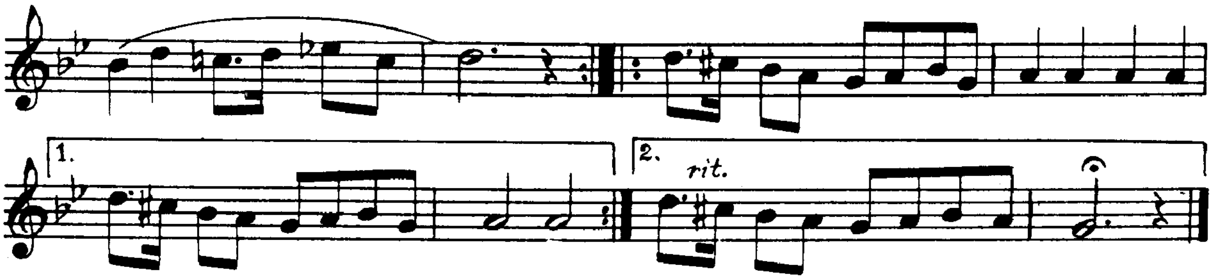

142 ## ניגון לר' טובי' בעלקין קמב

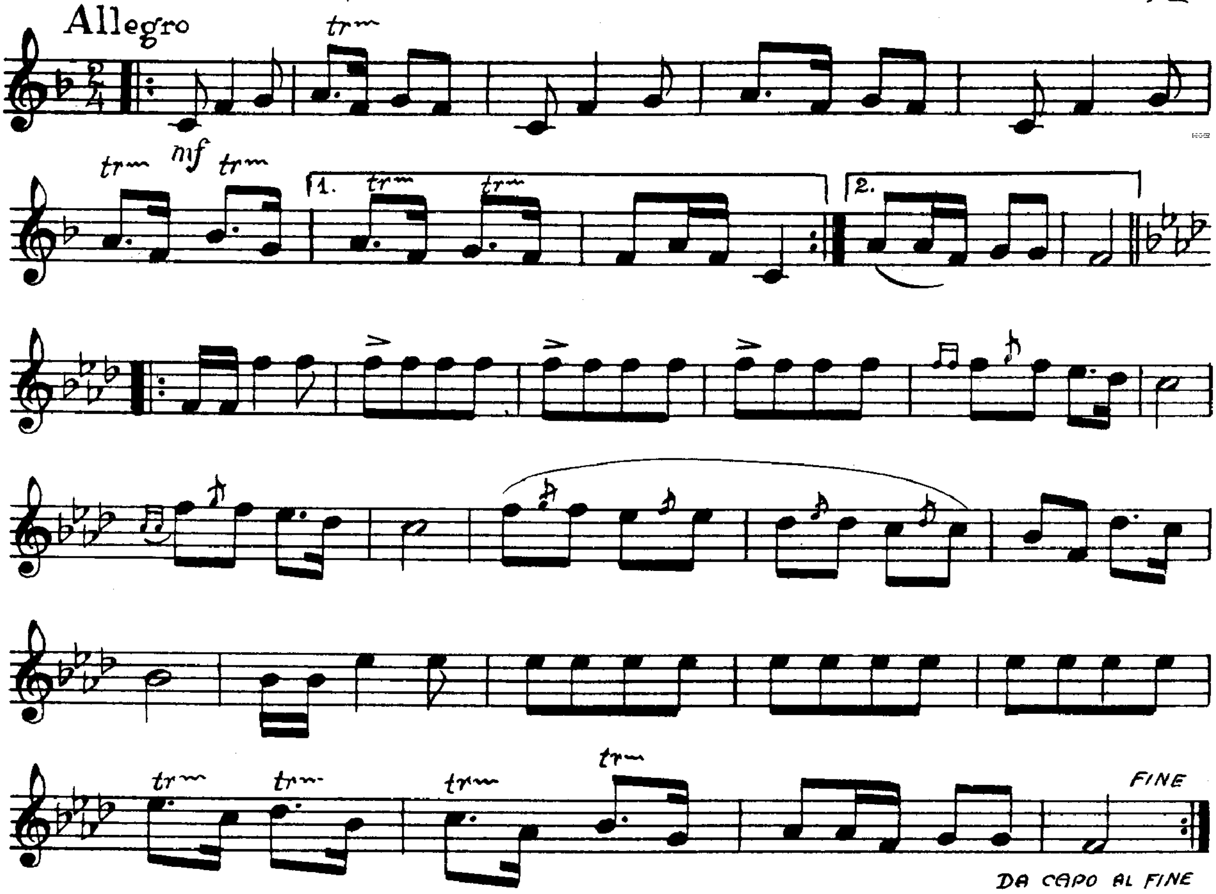

143 ## ״דובראוונער ניגון״ קמג

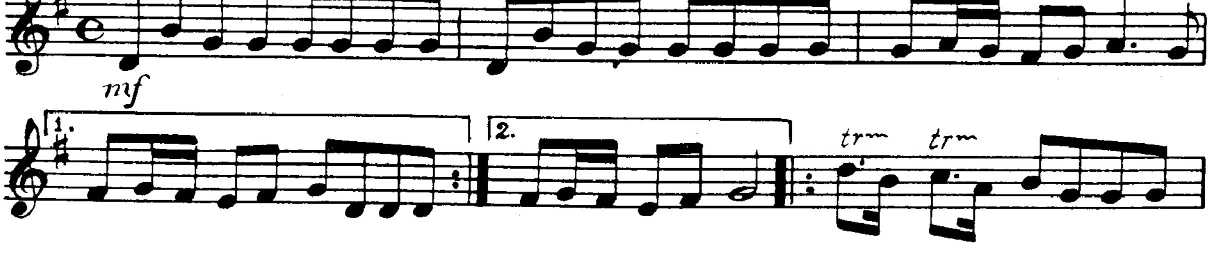

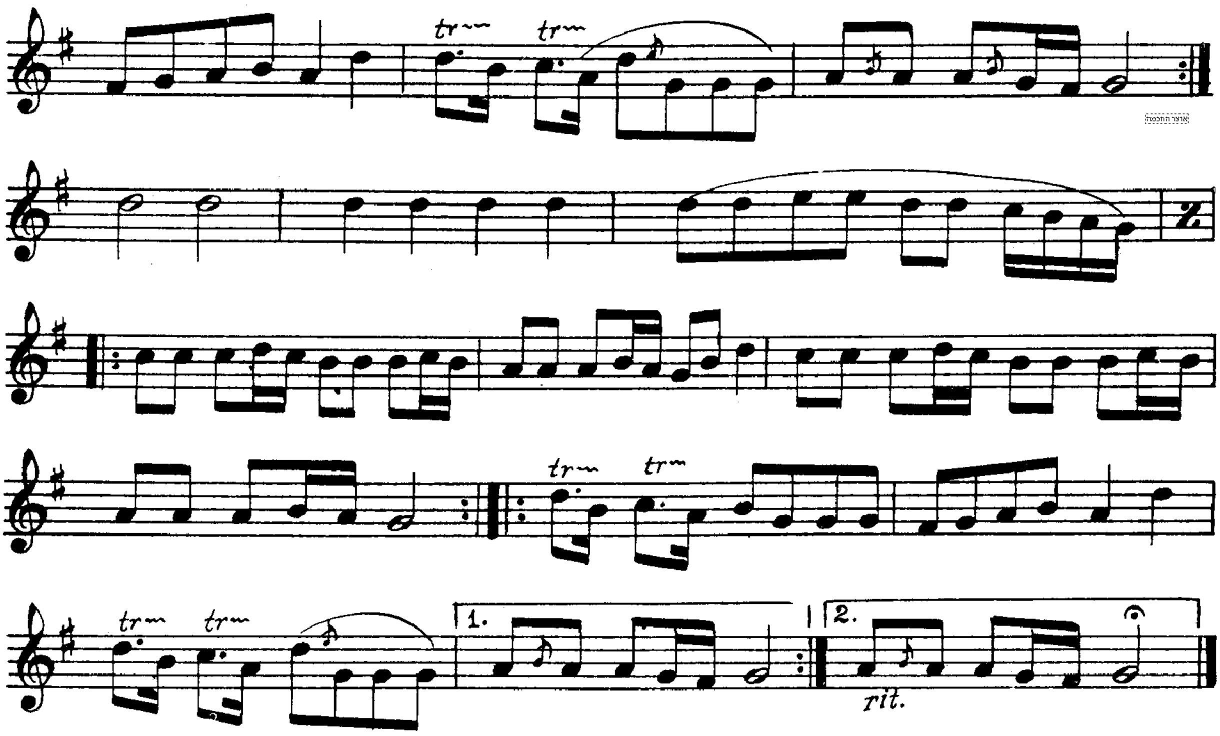

144 ניגון מיקאלאיעוו קמד

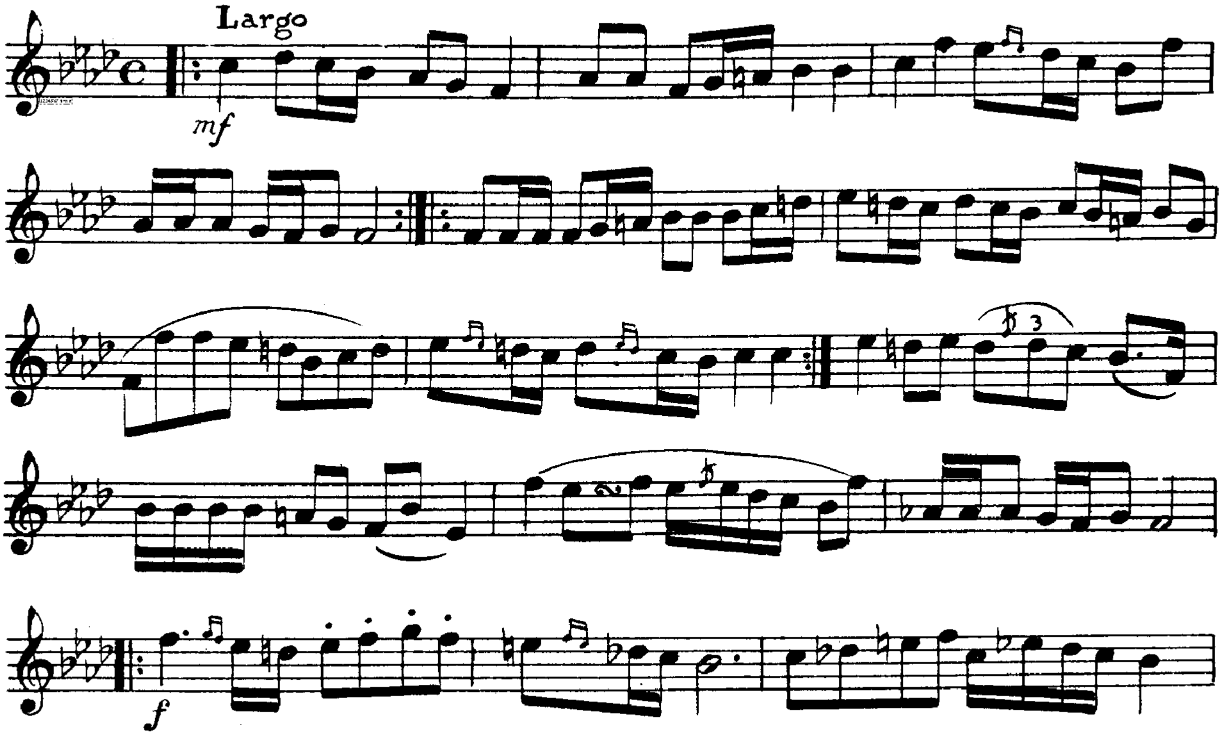

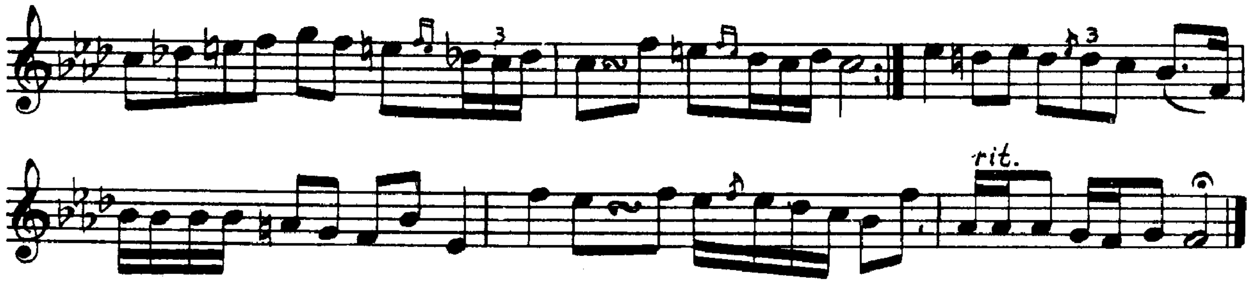

145 "דאקשיצער ניגון" קמה

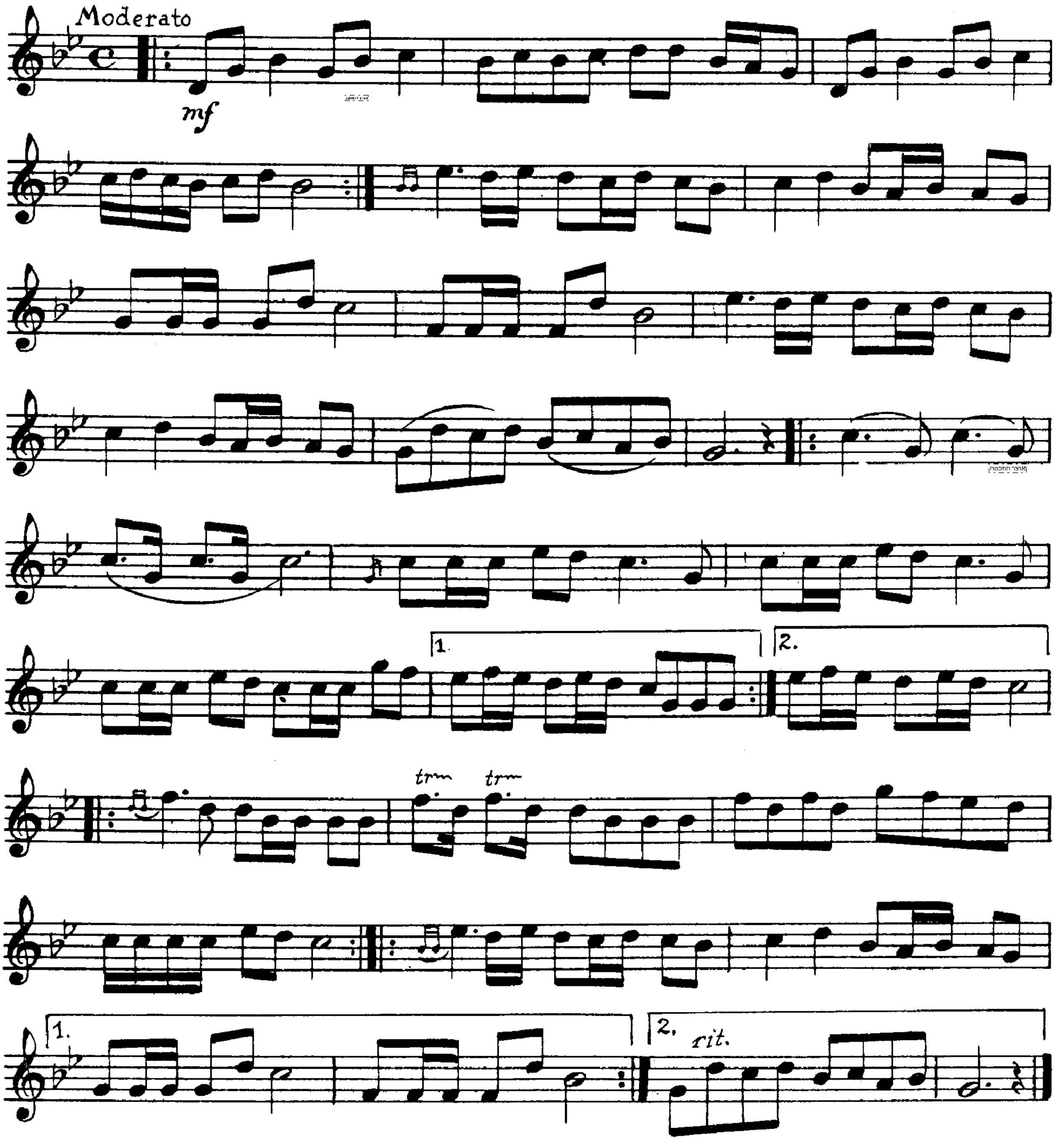

146

№ 1 „פאנקע"

קמו

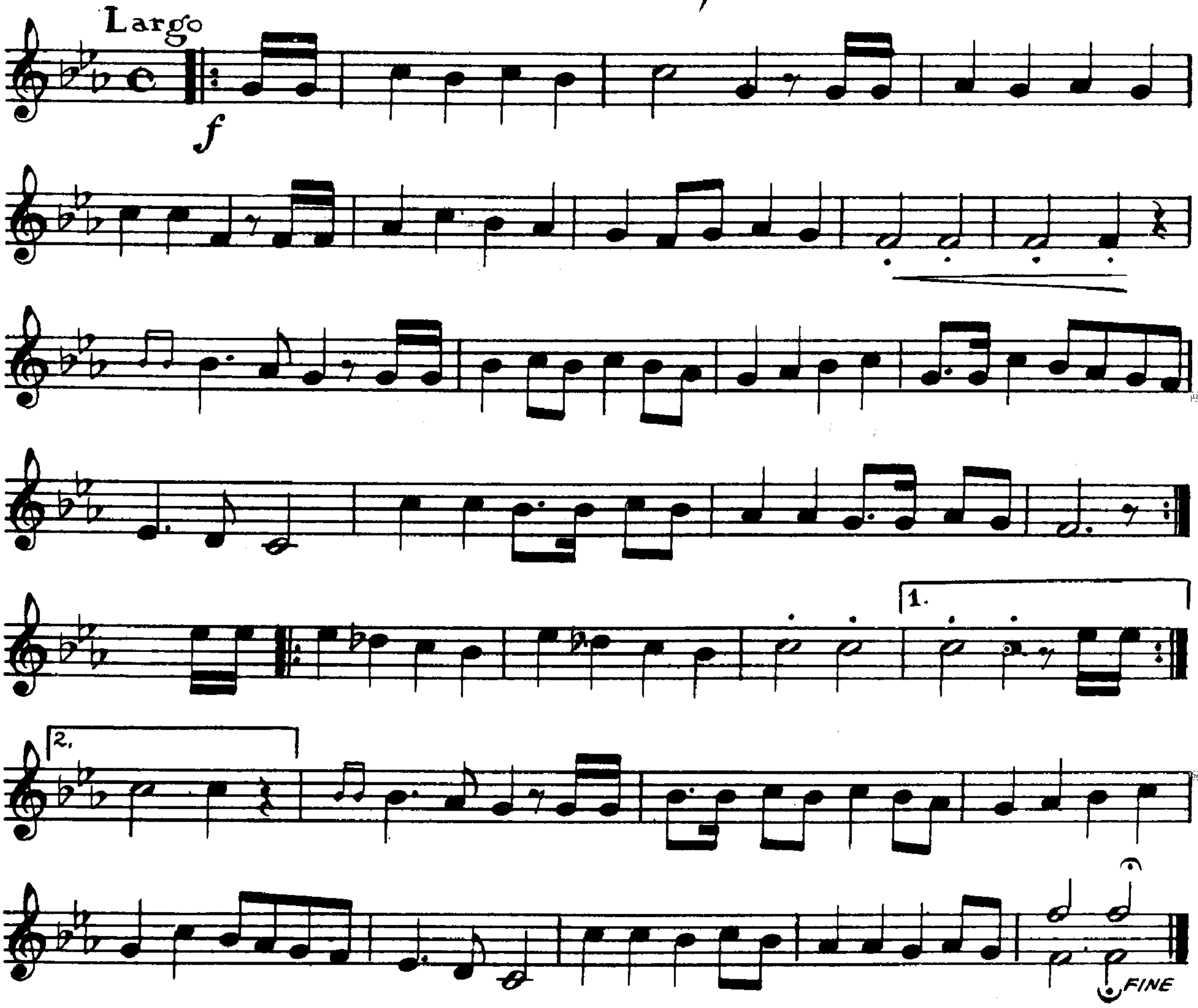

147

№ 2 „פאנקע"

קמז

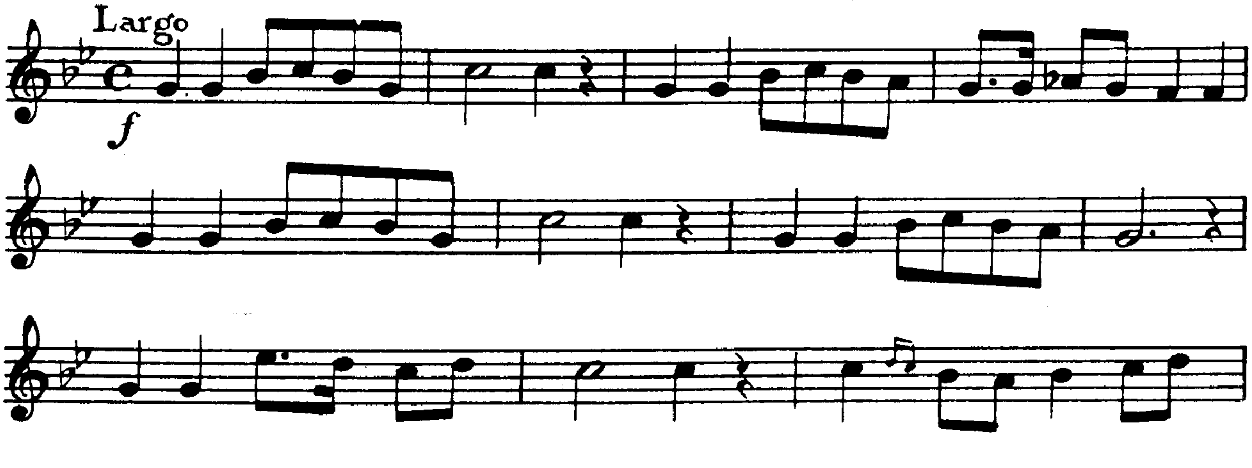

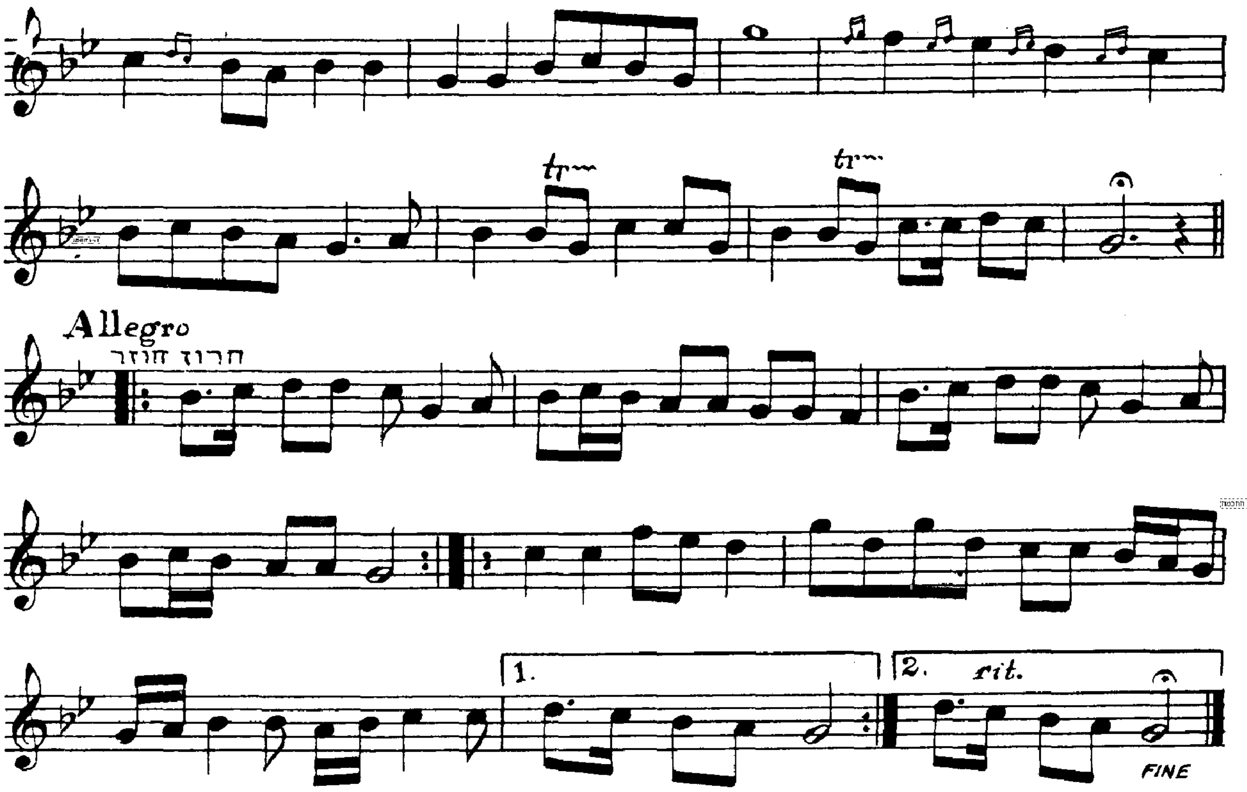

148 ניגון - שמחה קמח

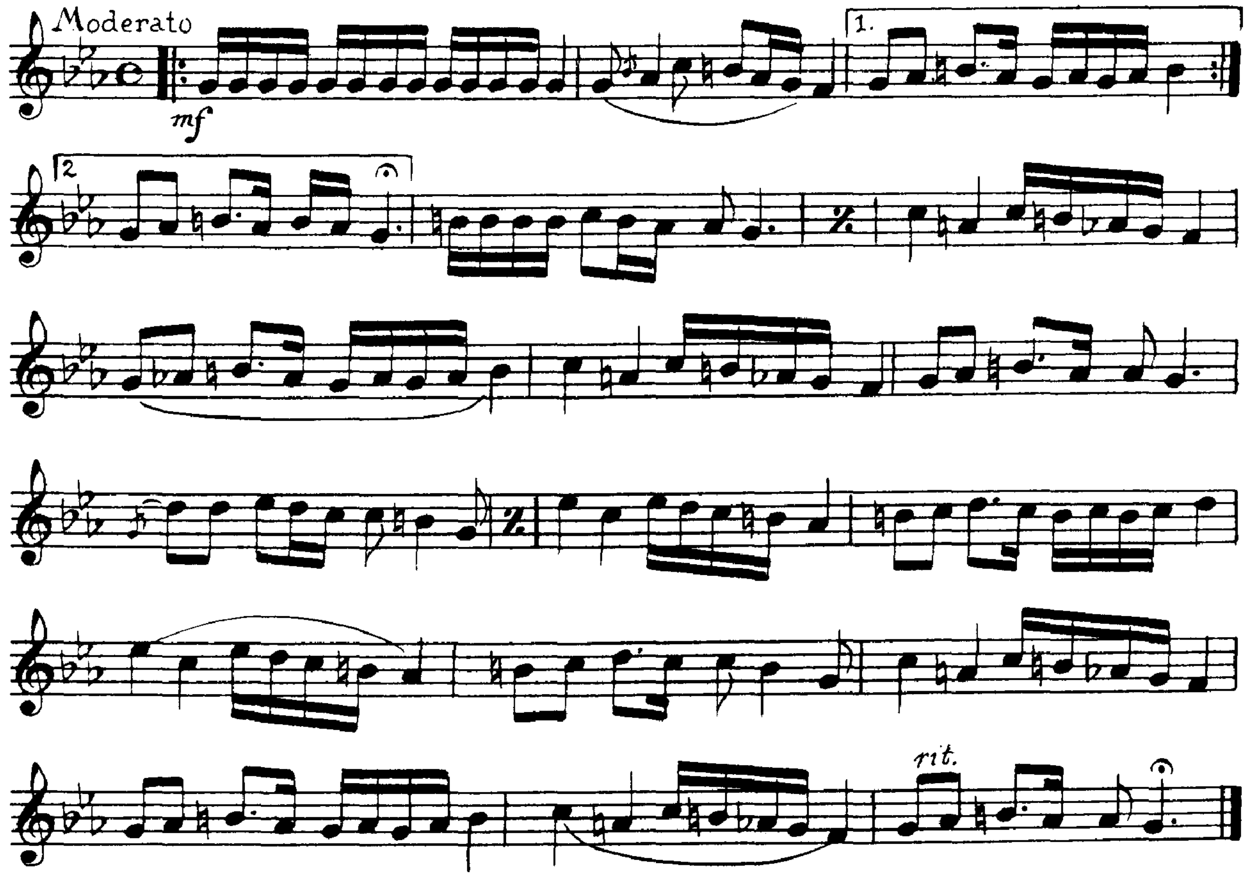

149 קמט

ניגון-שמחה

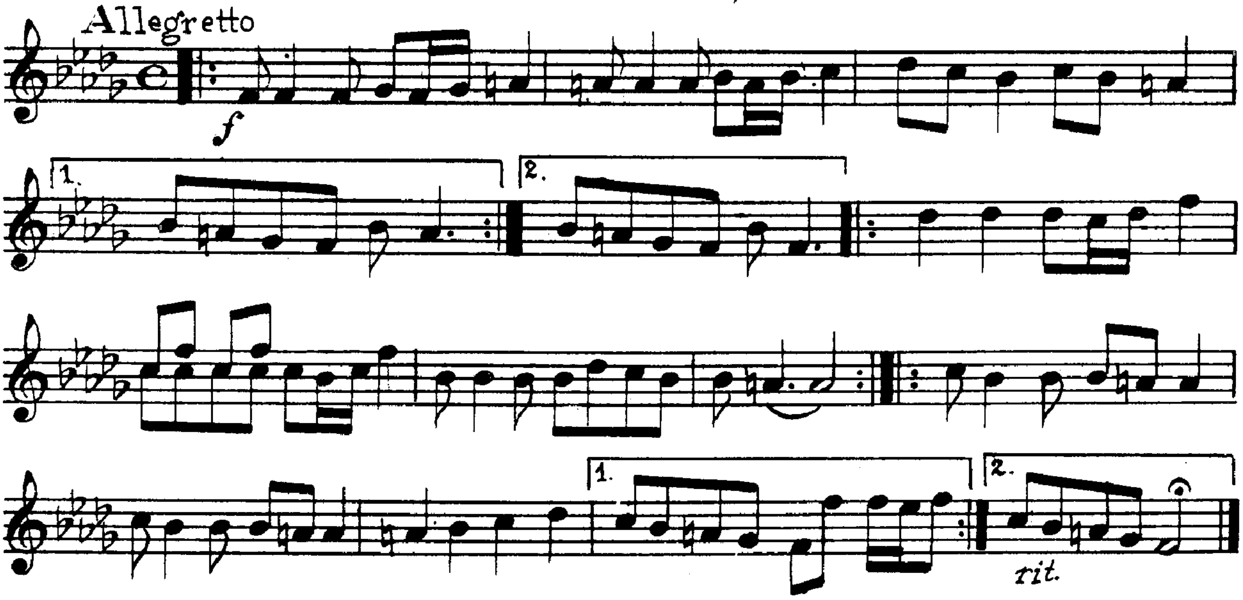

150 קנ

ניגון-שמחה

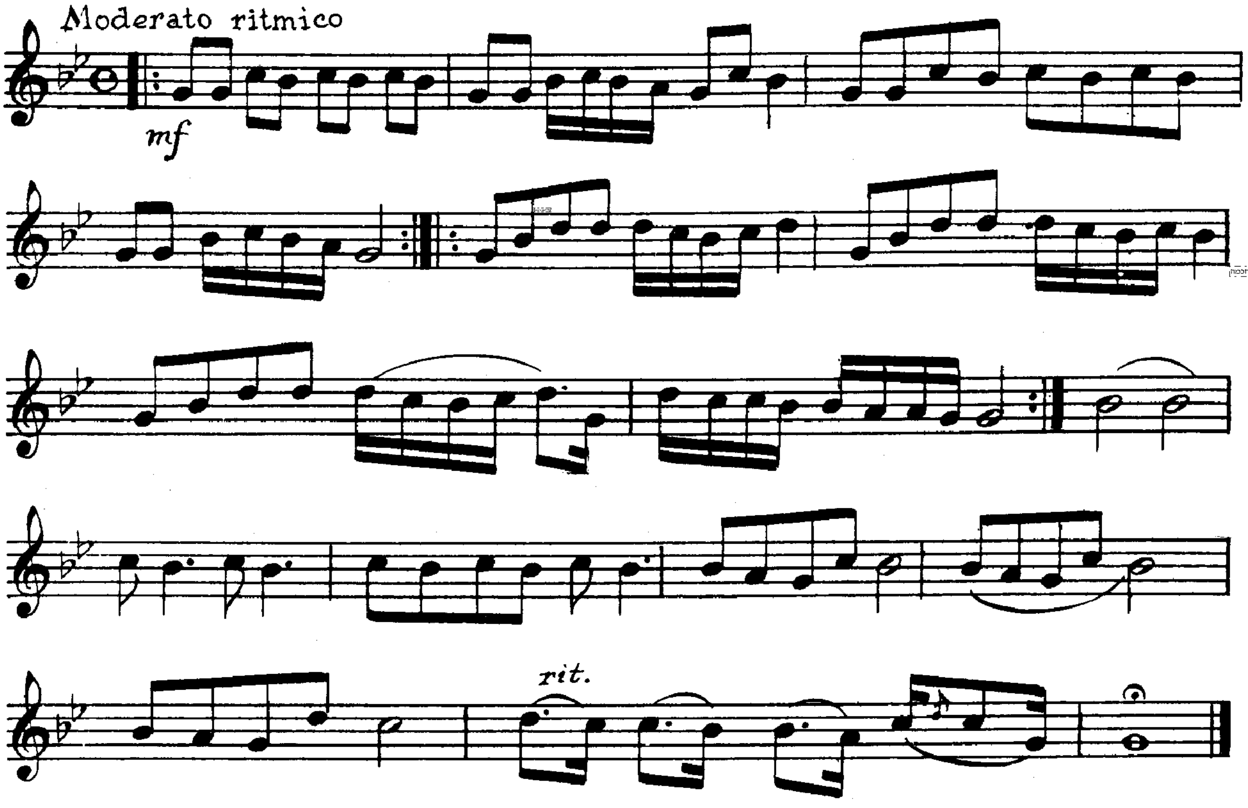

151 ניגון-שמחה קנא

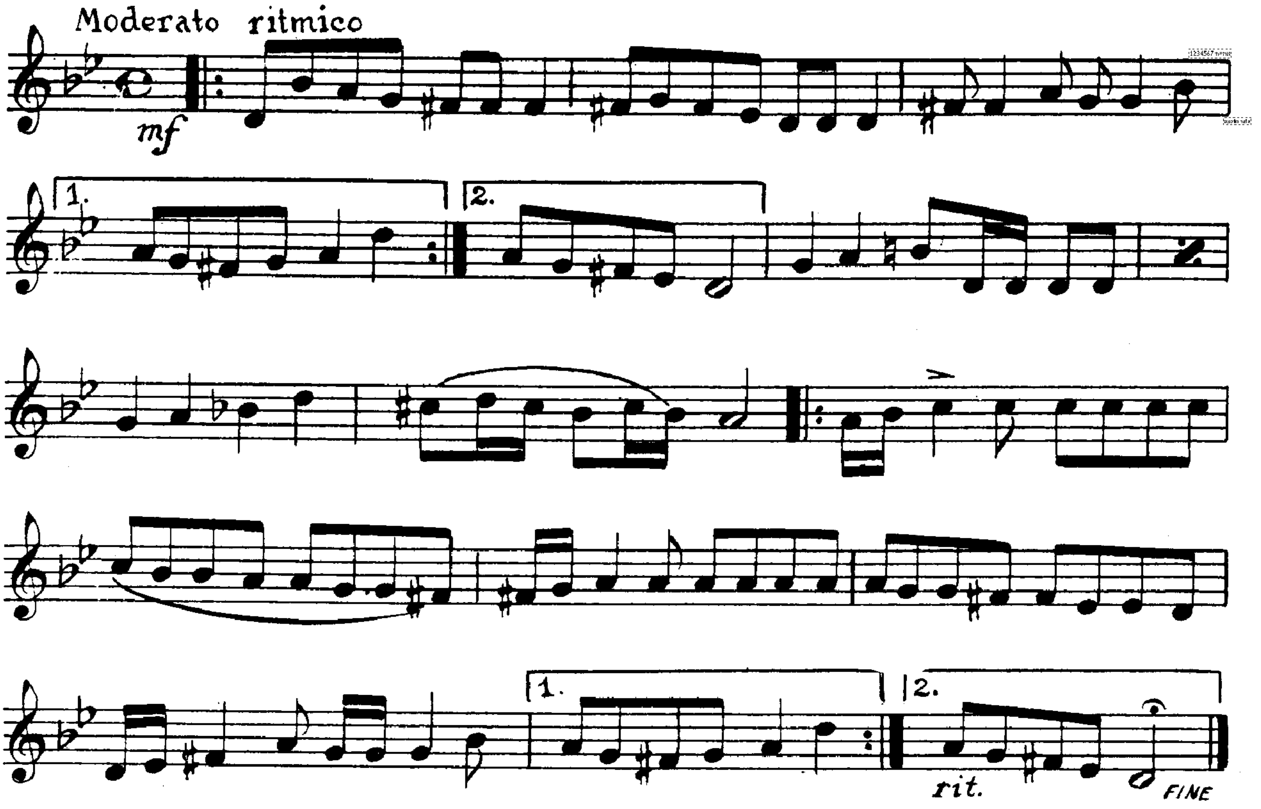

152 ניגון-שמחה קנב

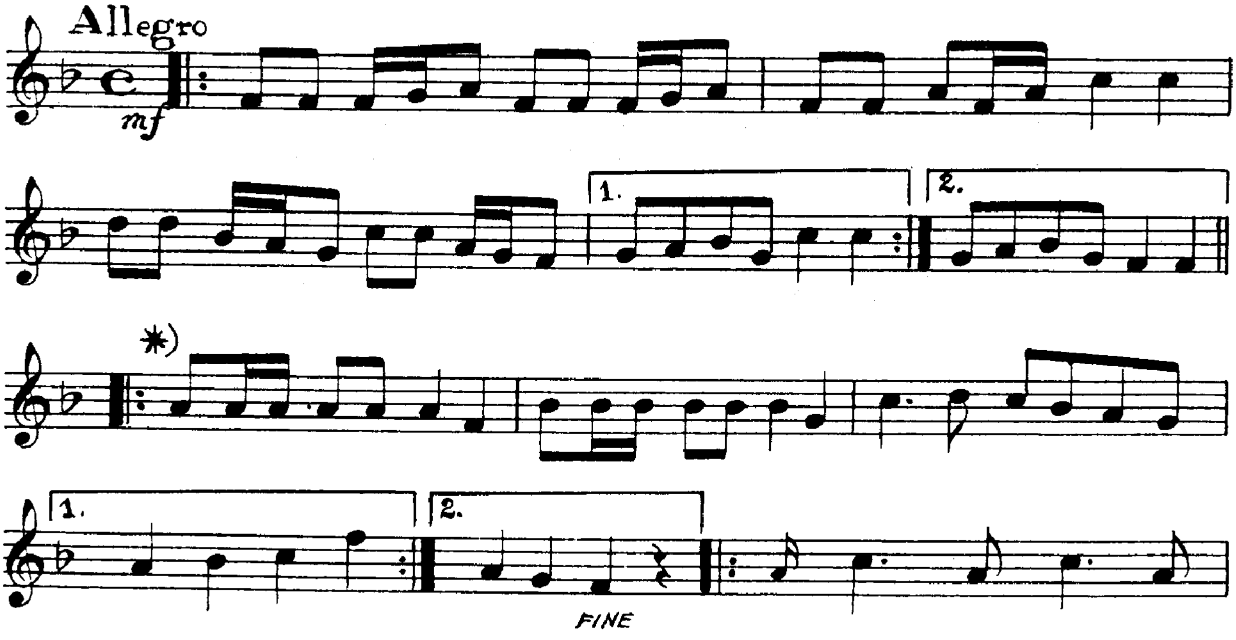

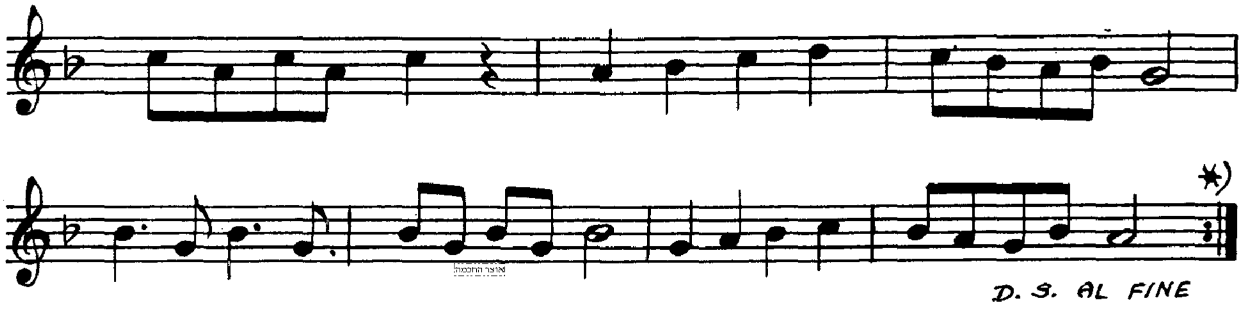

153 ניגון-שמחה קנג

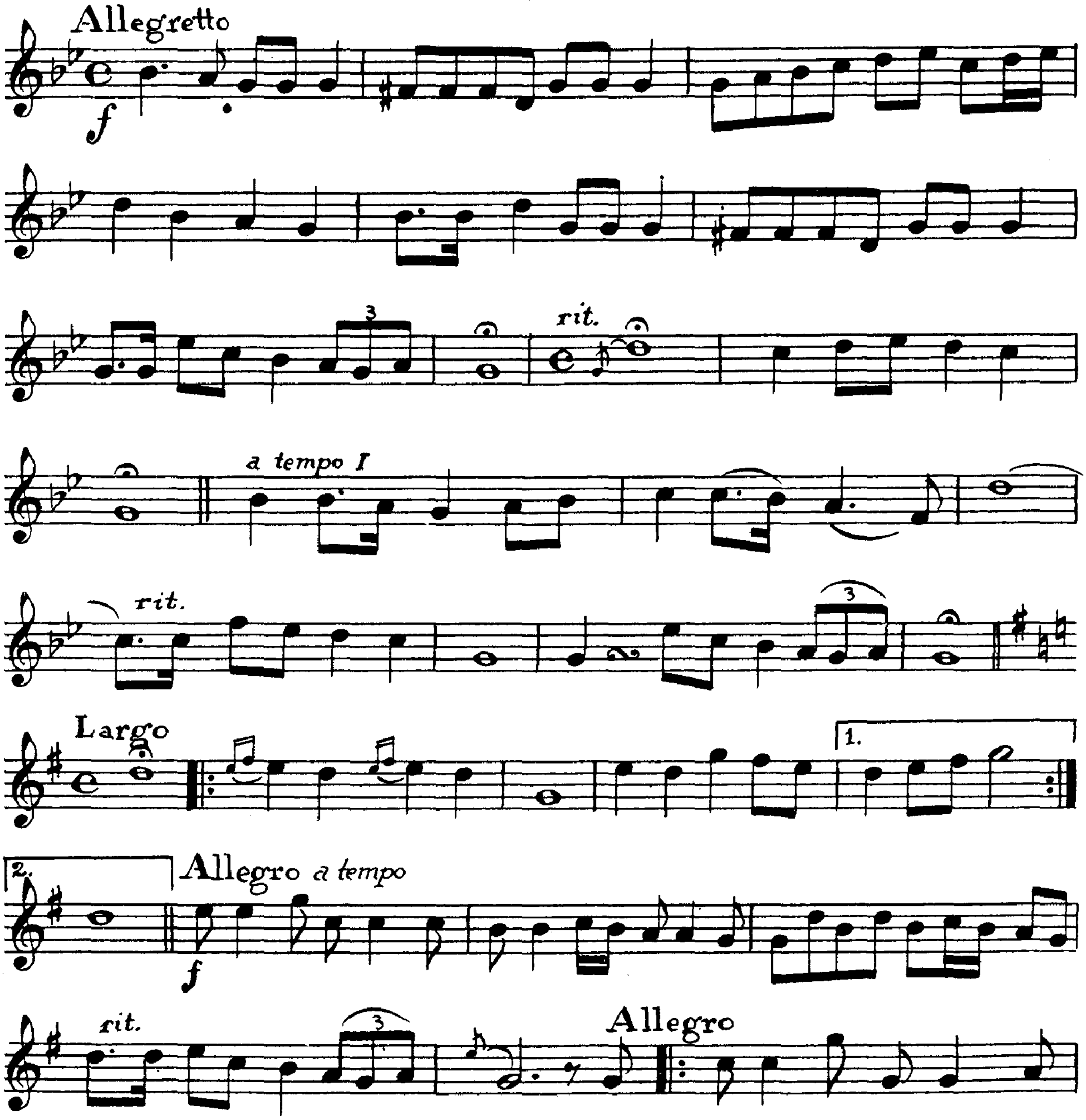

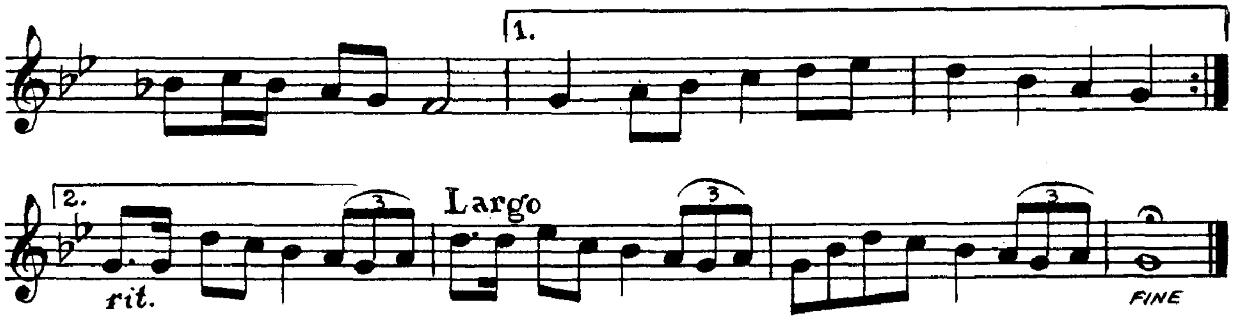

אוצר החכמה

154

ניגון-שמחה

קנד

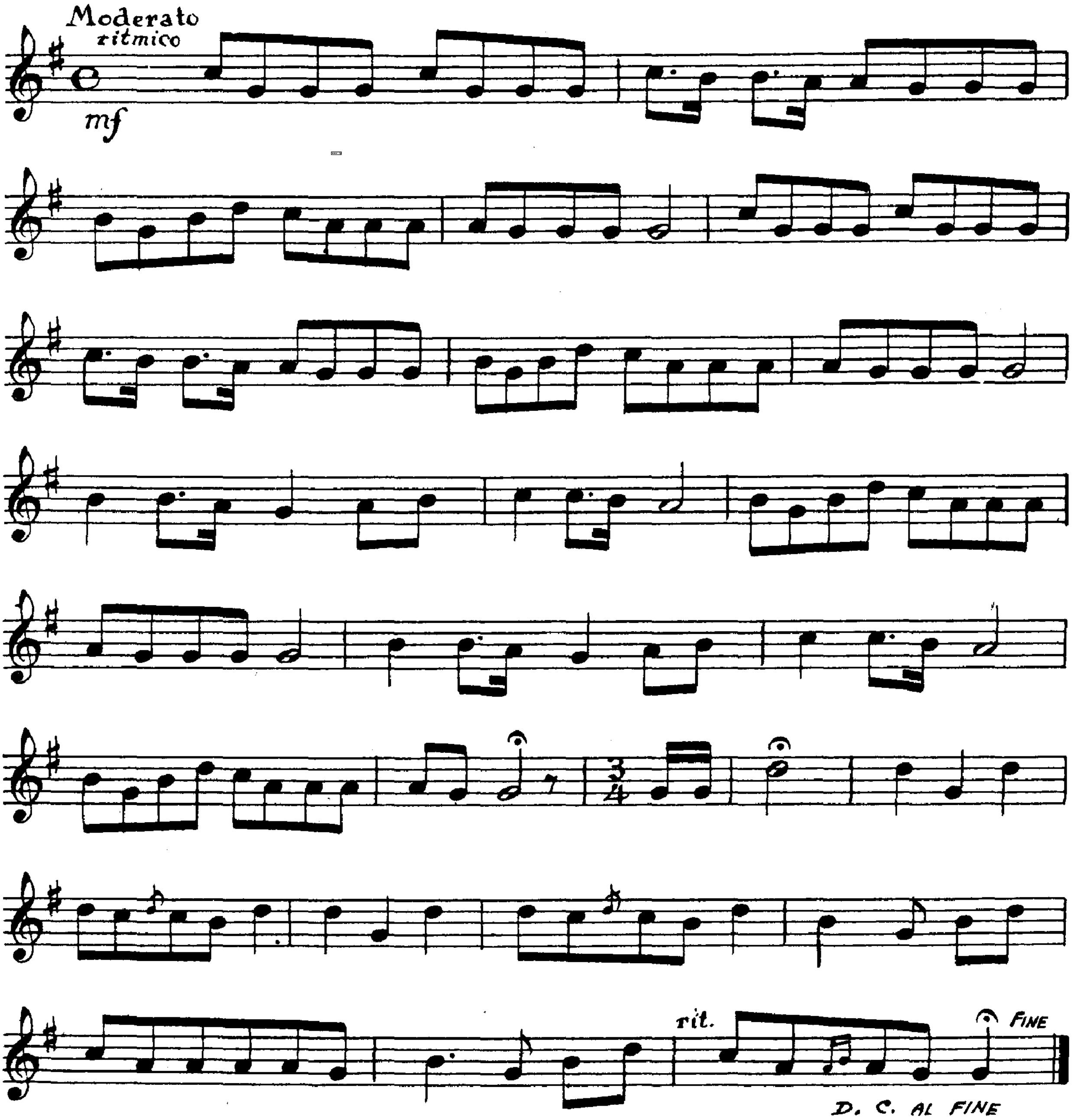

155 ניגון - שמחה קנה

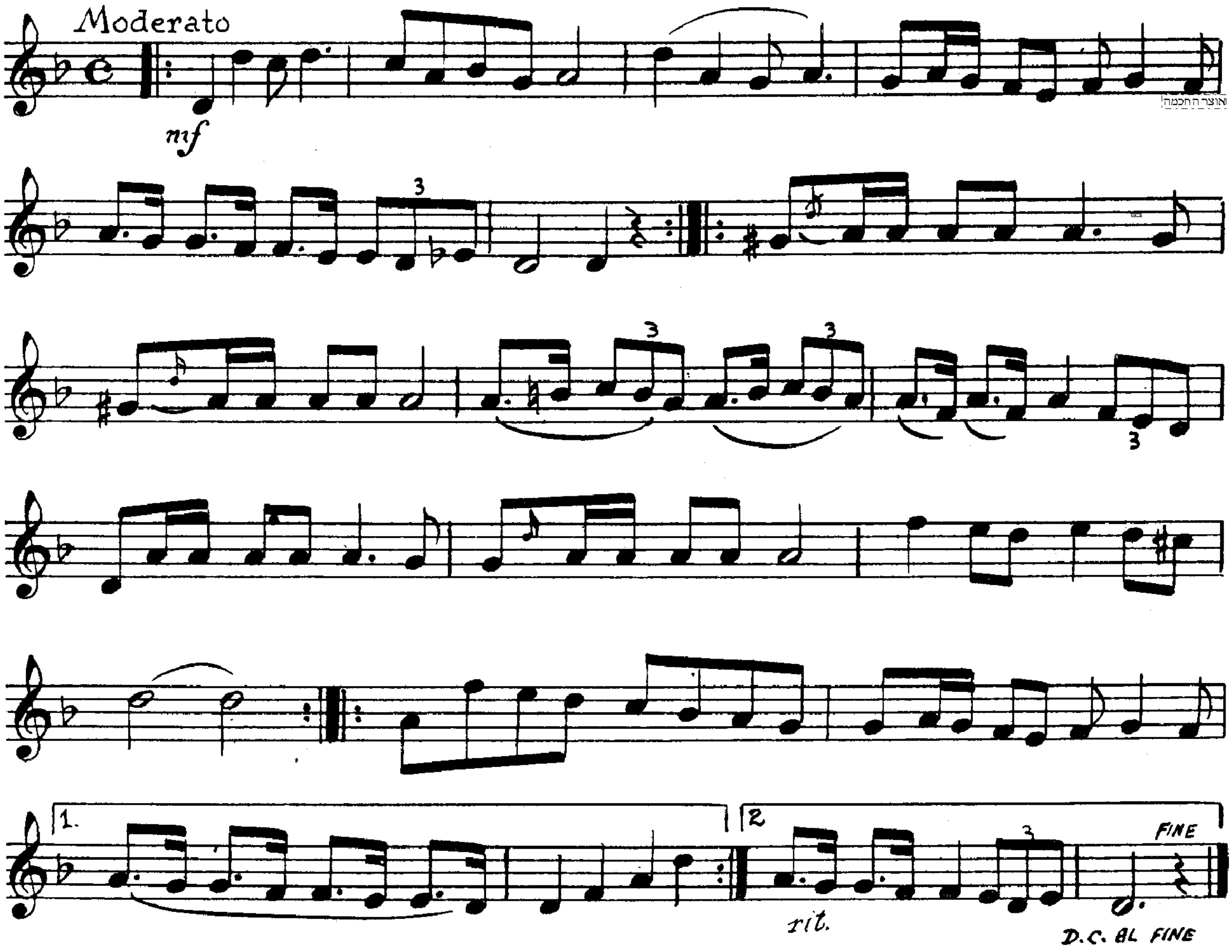

156 ניגון - שמחה קנו

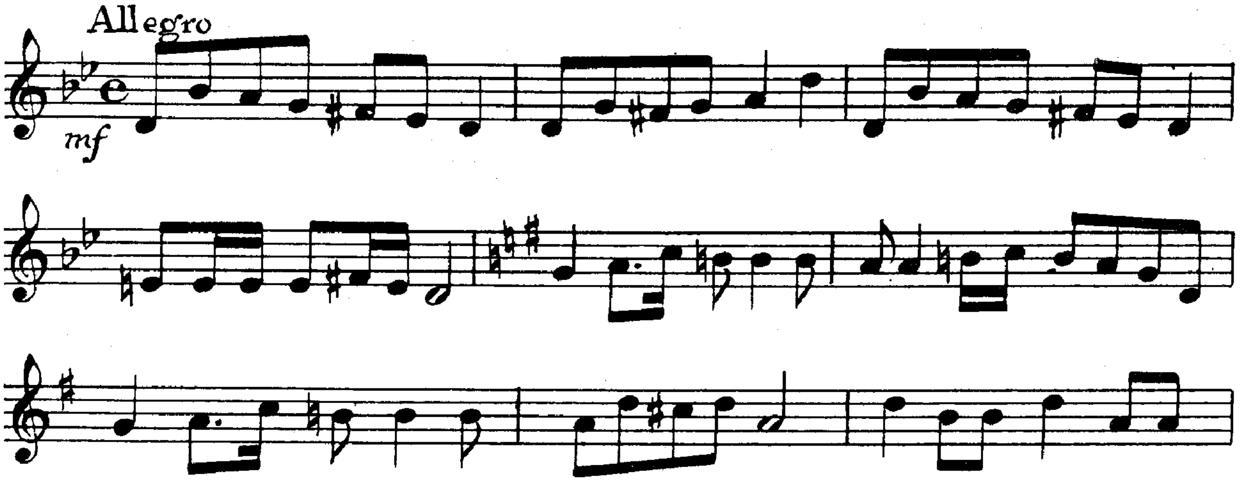

אוצר החכמה

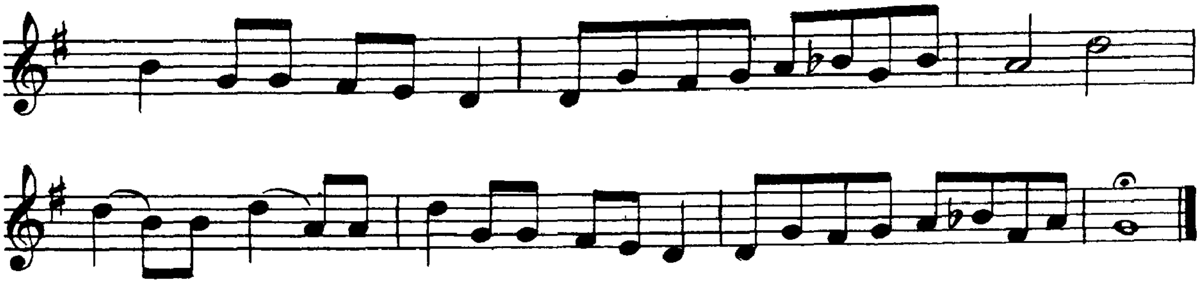

157 # ניגון - שמחה קנז

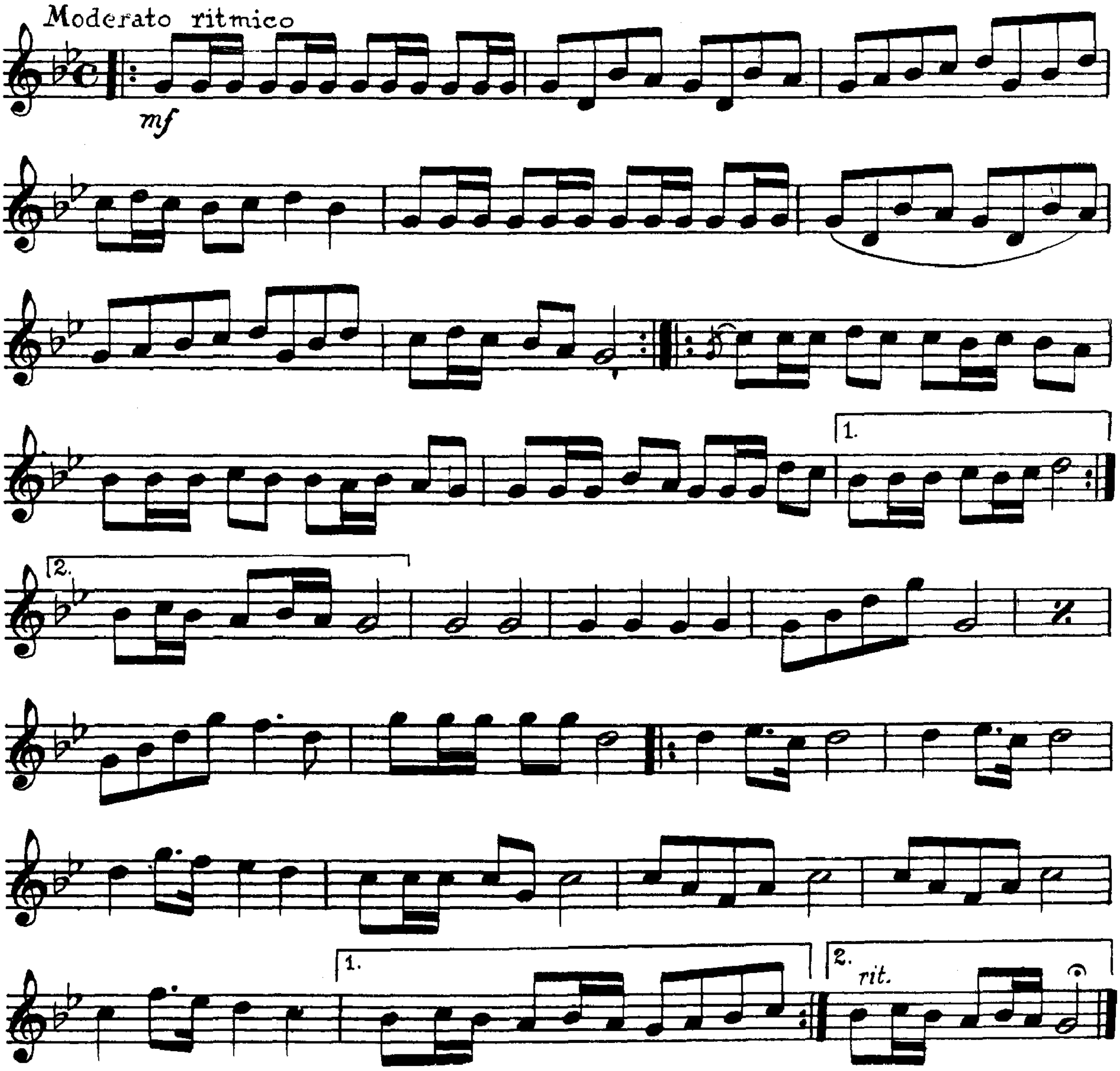

158 קנח

ניגון - שמחה

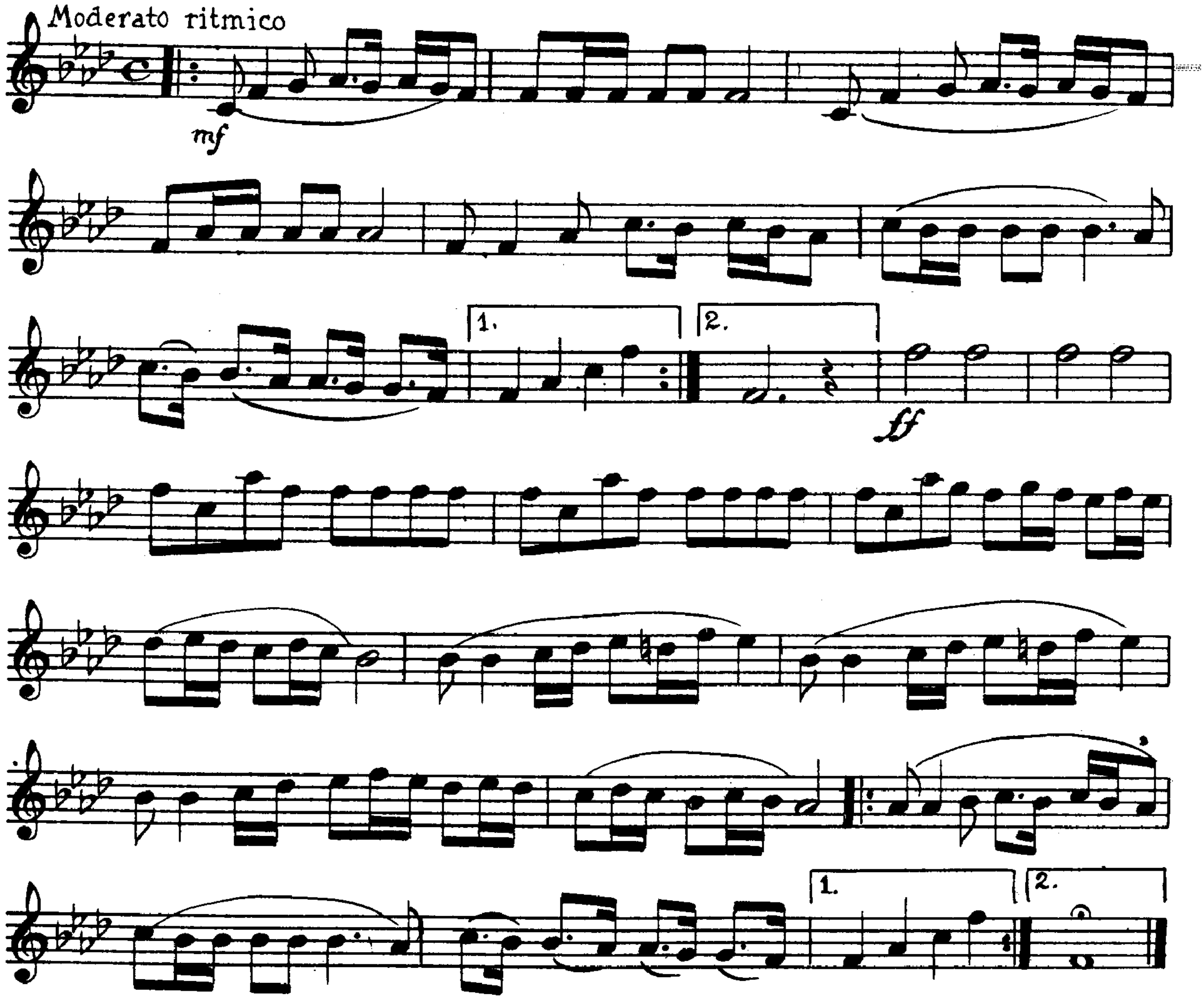

159 קנט

כִּי בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ

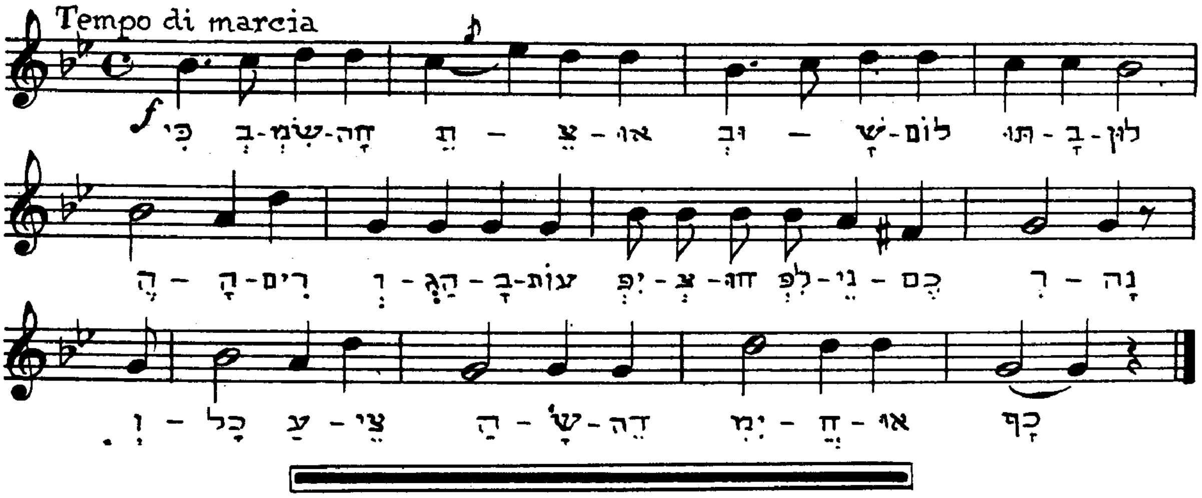

ניגוני ריקוד

160 וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה קס

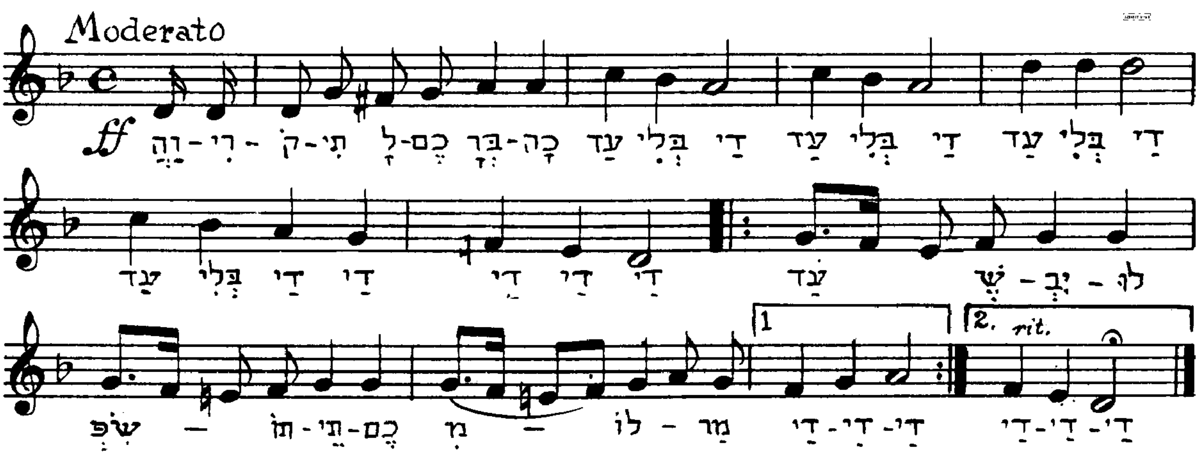

161 וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ קסא

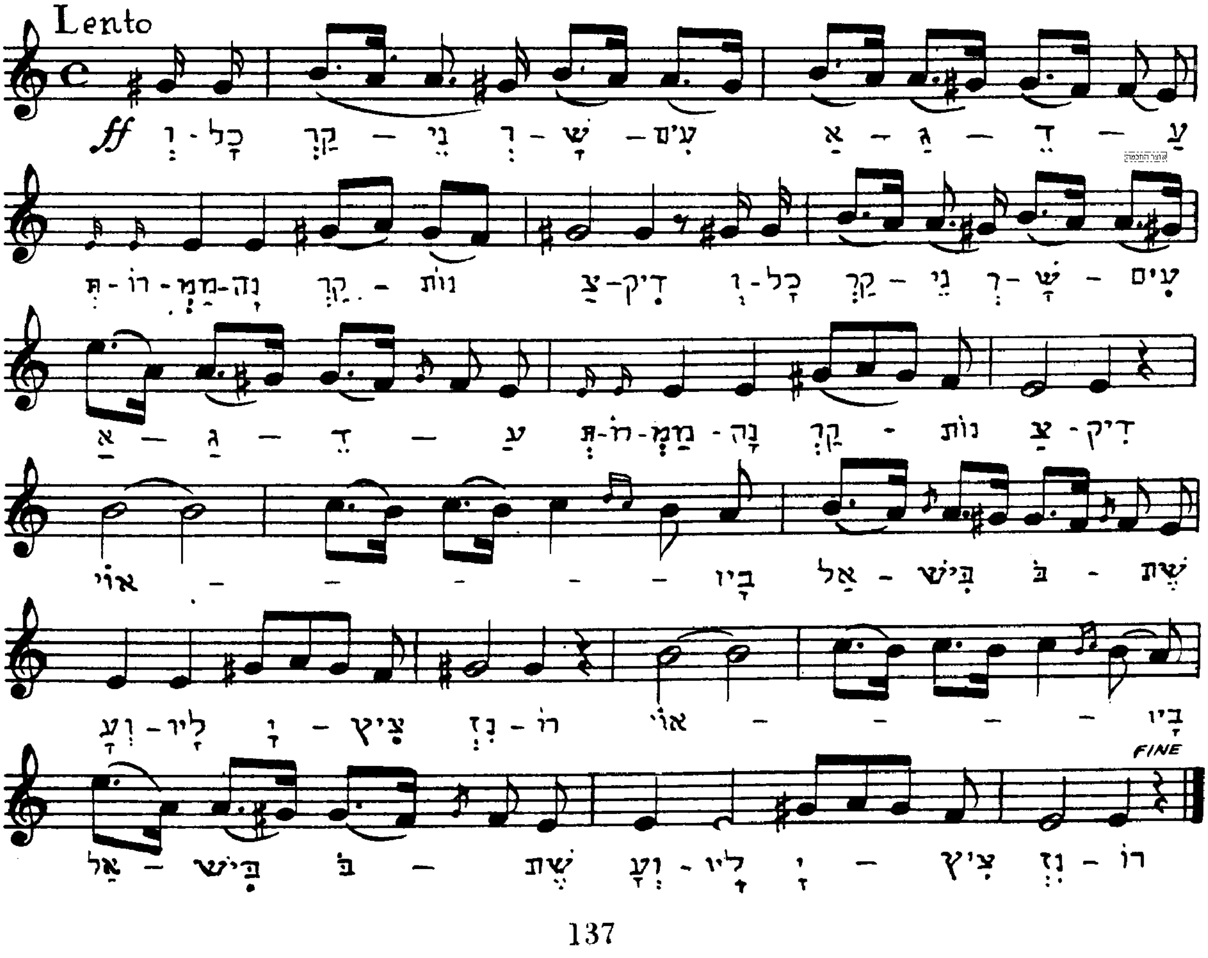

162 אום אני חומה קסב

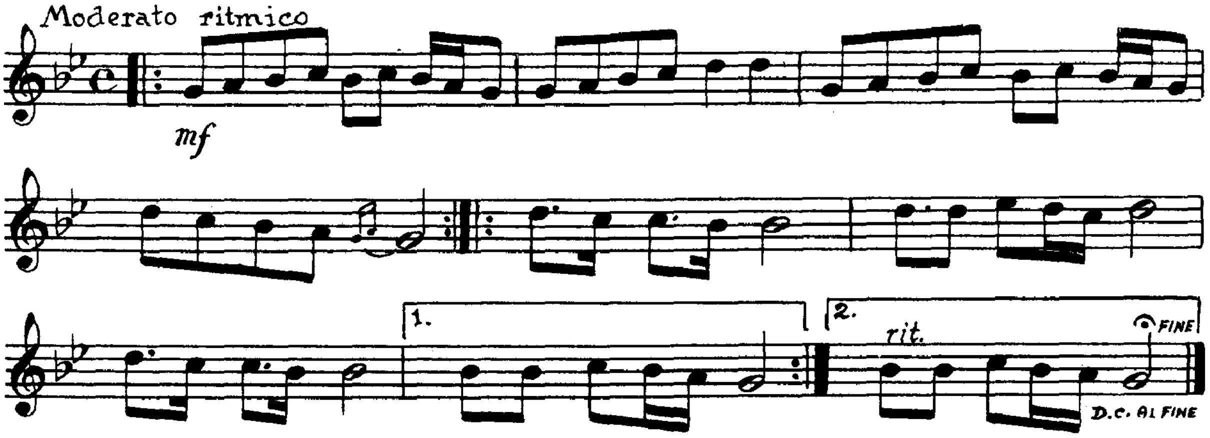

163 על הסלע הך קסג

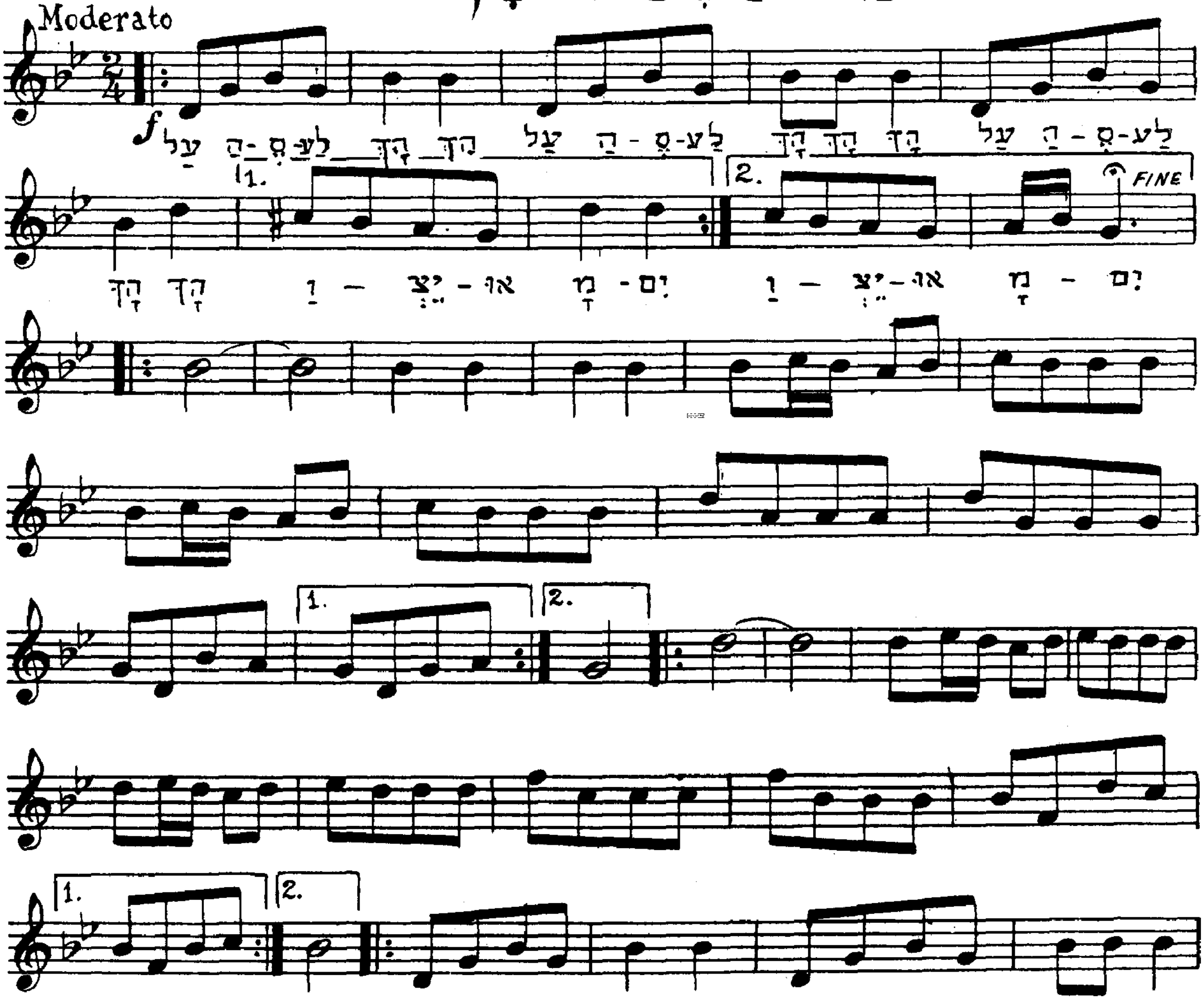

אוצר החכמה

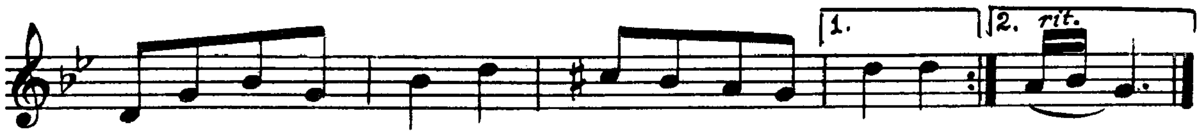

164 ## ניגון - ריקוד קסד

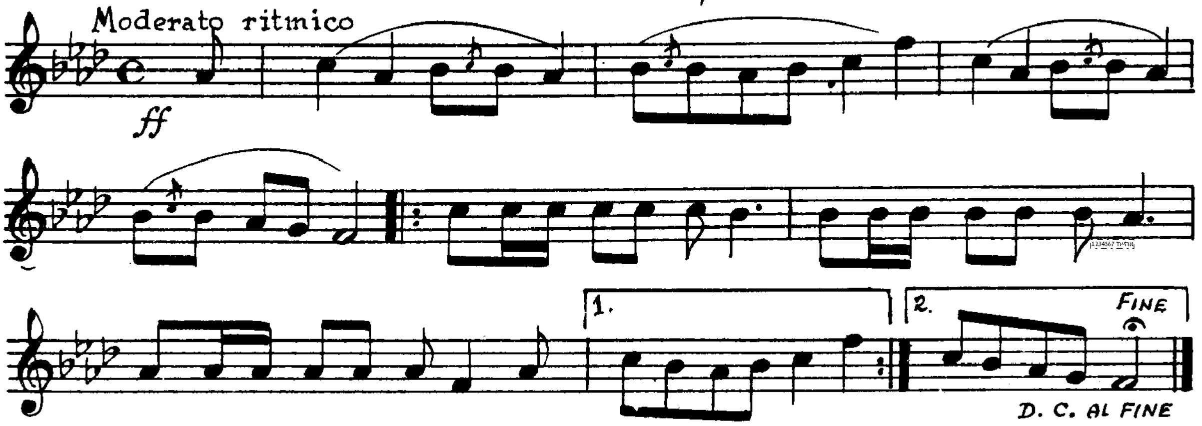

165 ## ניגון - ריקוד קסה

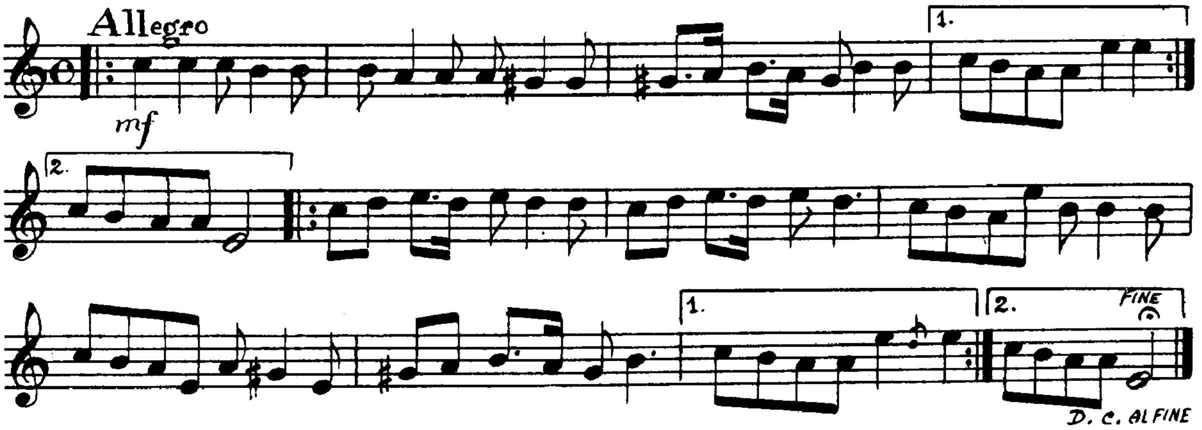

166 ## ניגון - ריקוד קסו

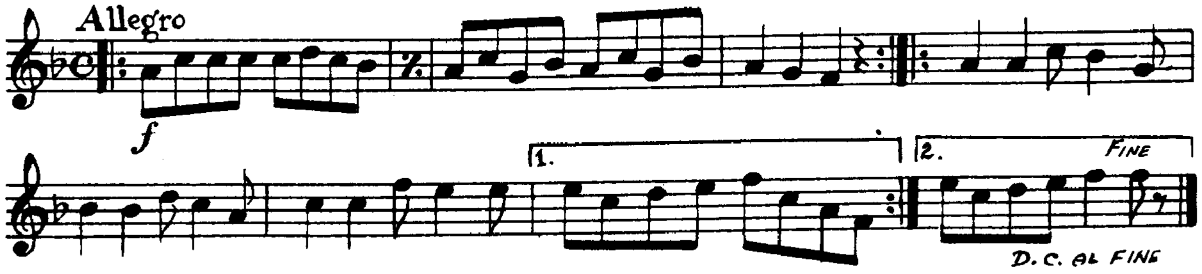

167 ניגון - ריקוד קסז

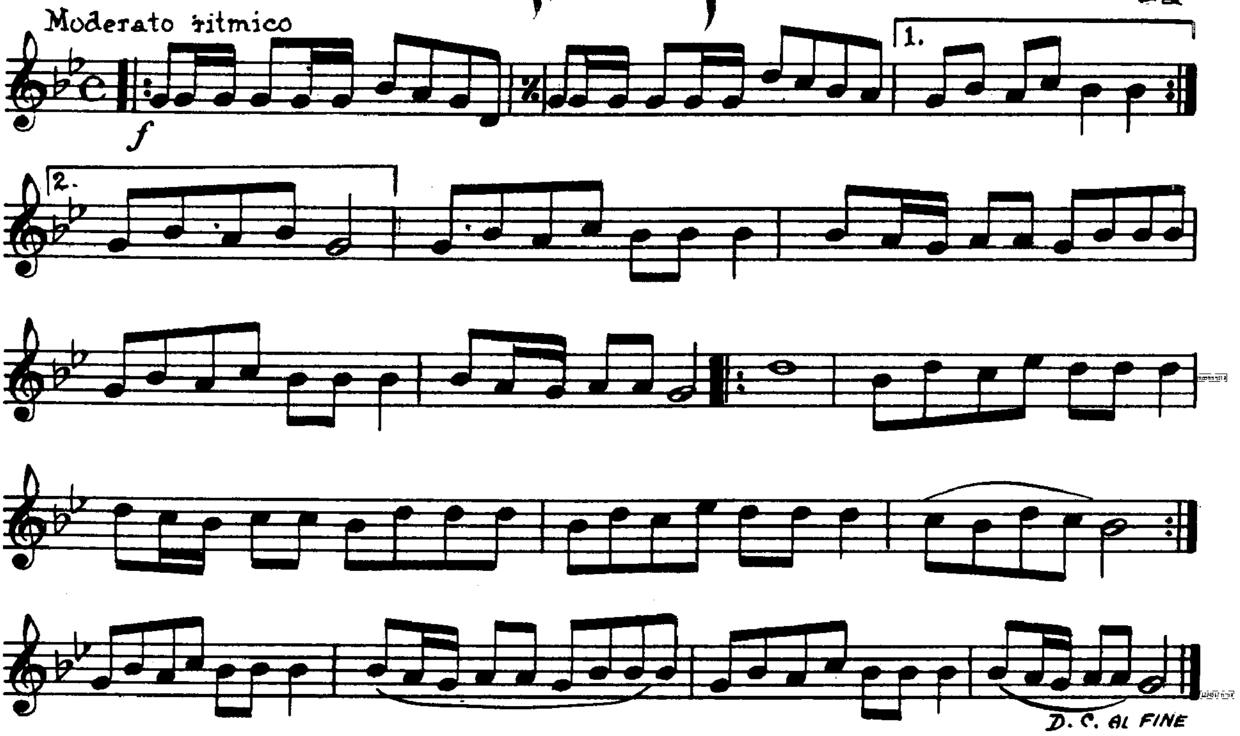

168 ניגון - ריקוד קסח

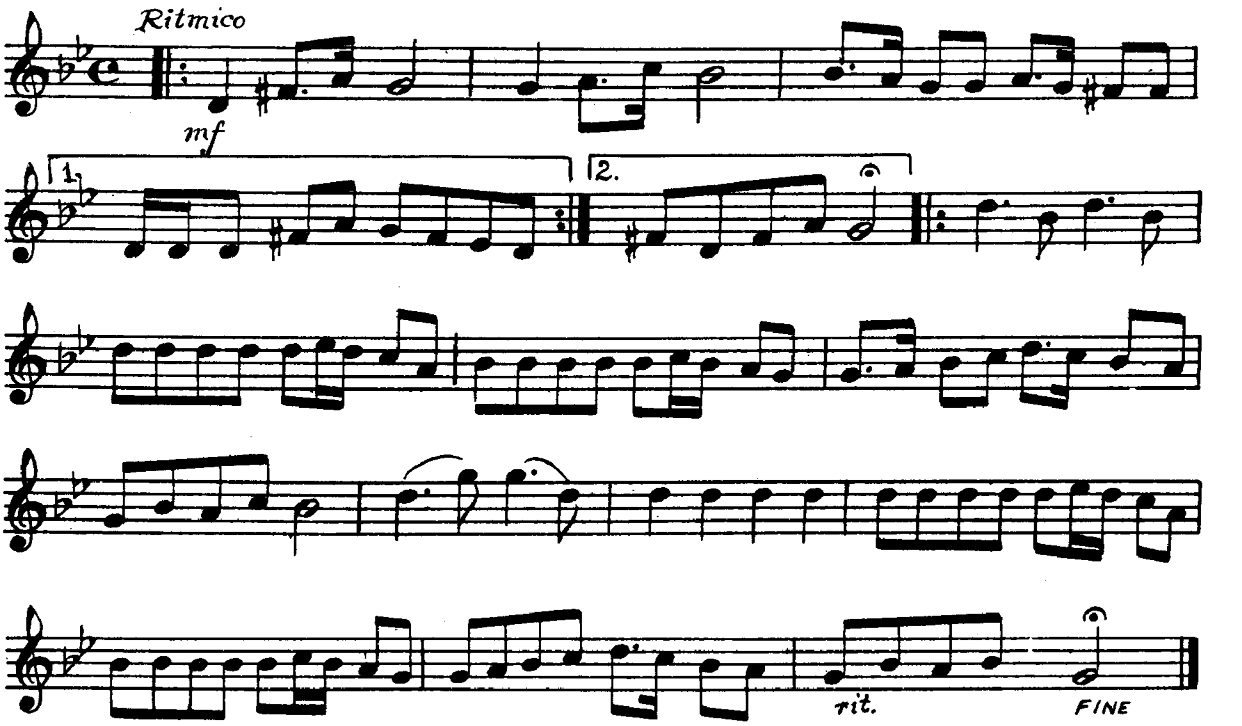

169

ניגון-ריקוד

קסט

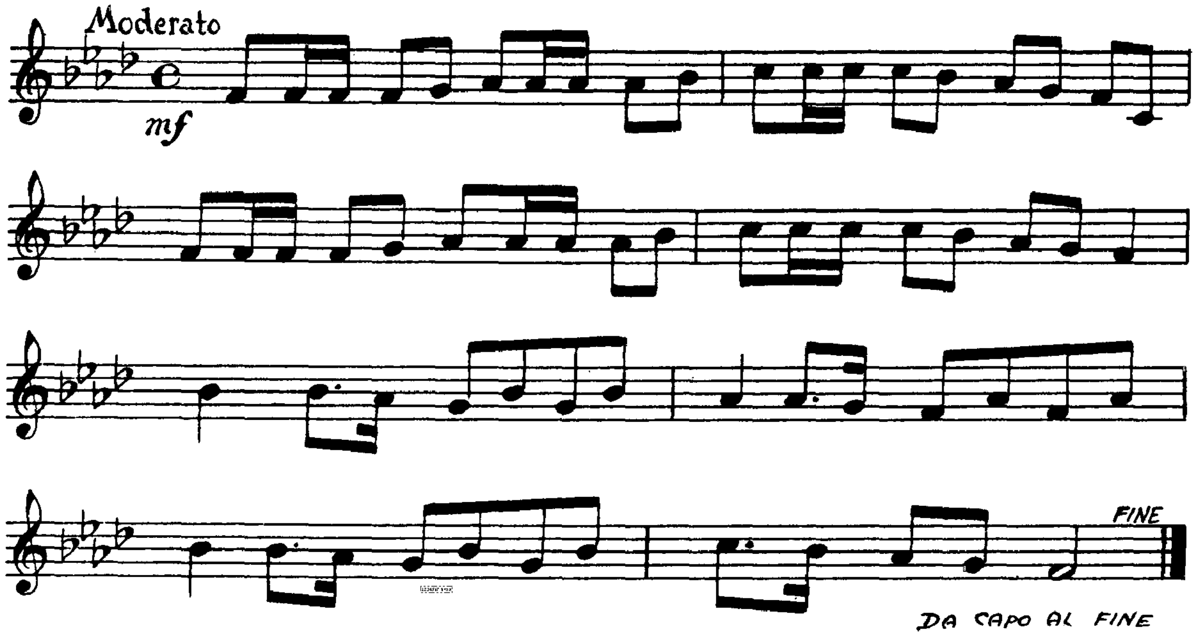

ניגוני נצחון
"מארשען"

170 קע
"נאפאלעאנ'ס מארש"

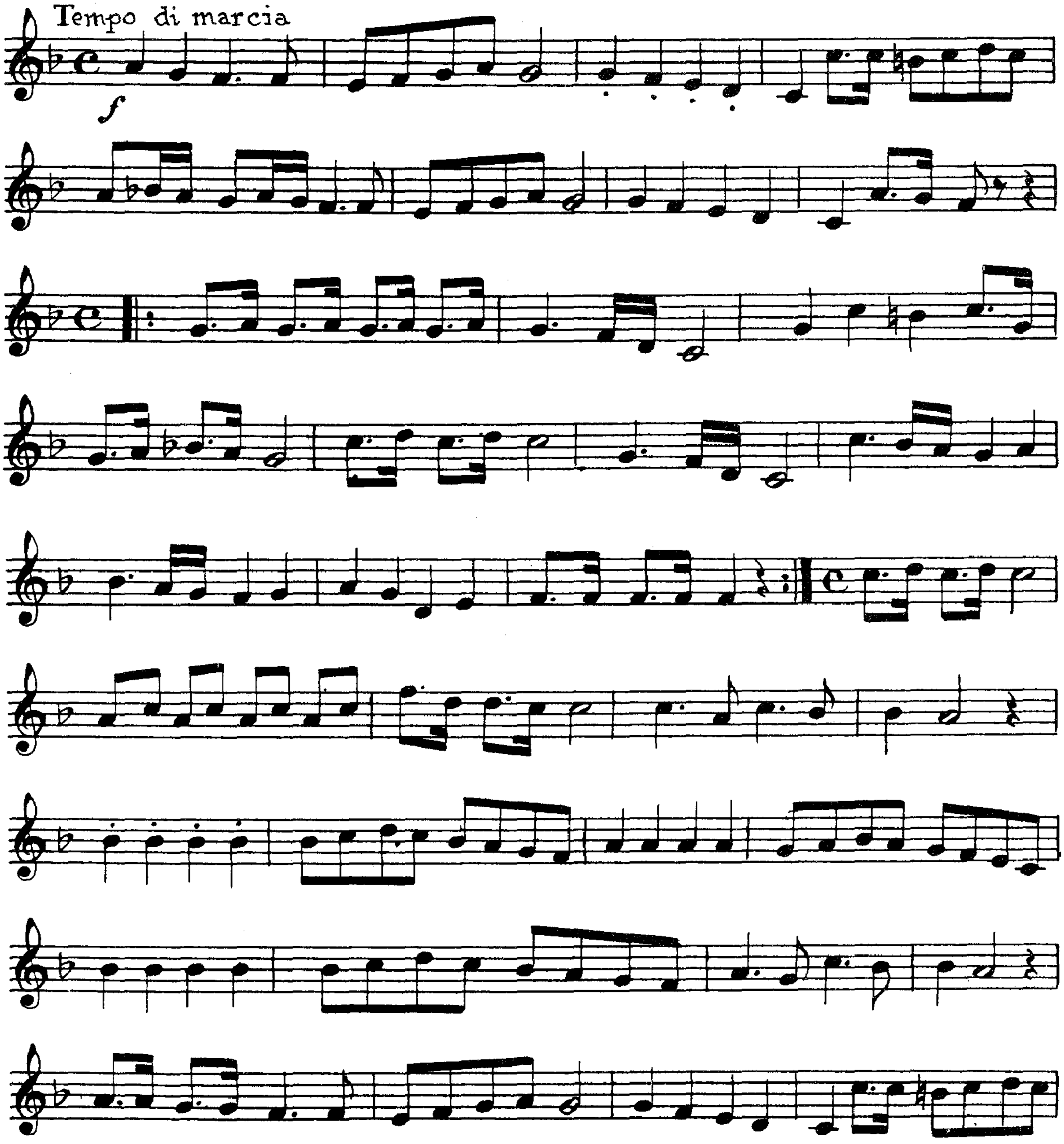

171 „מארש" קעא

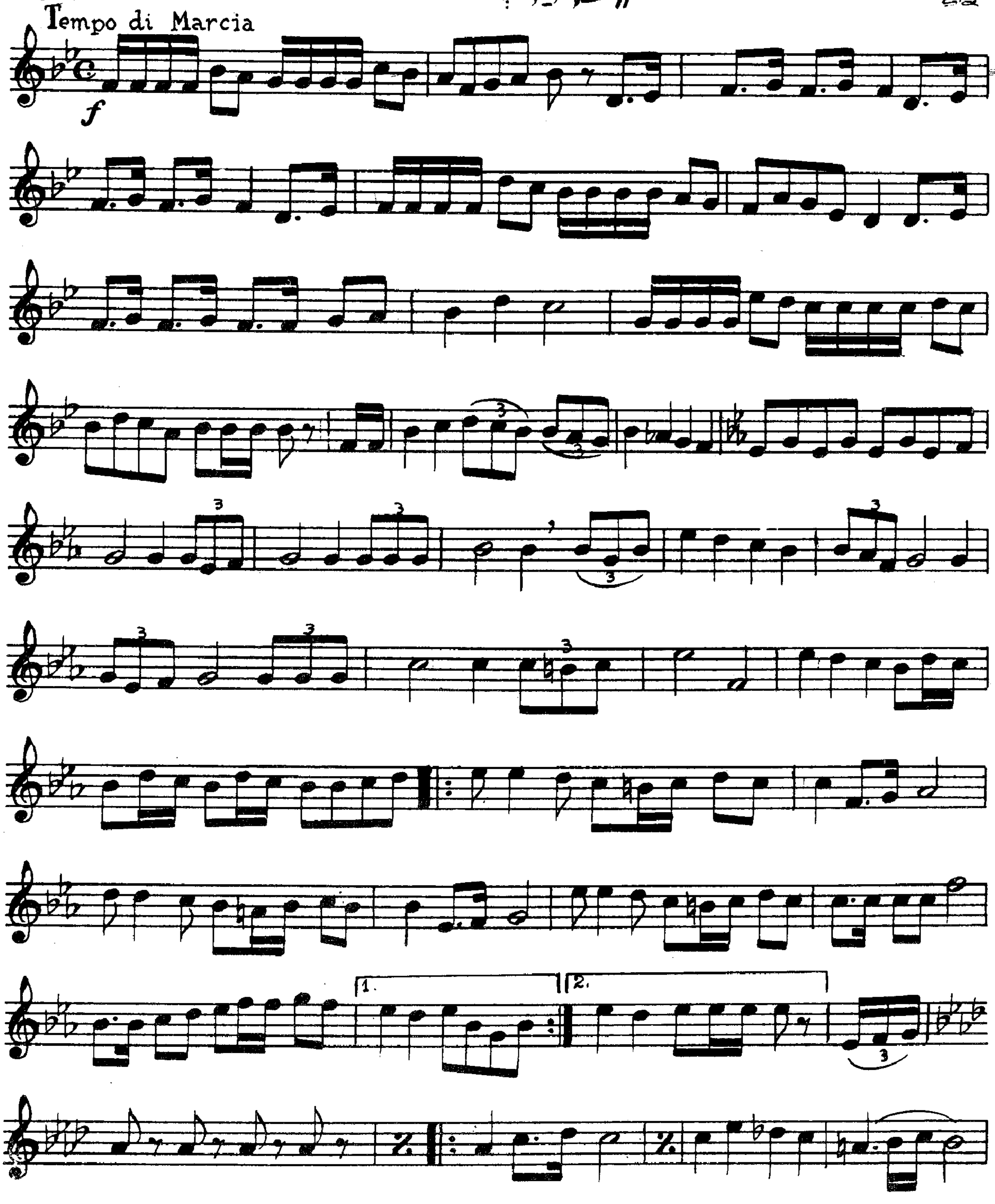

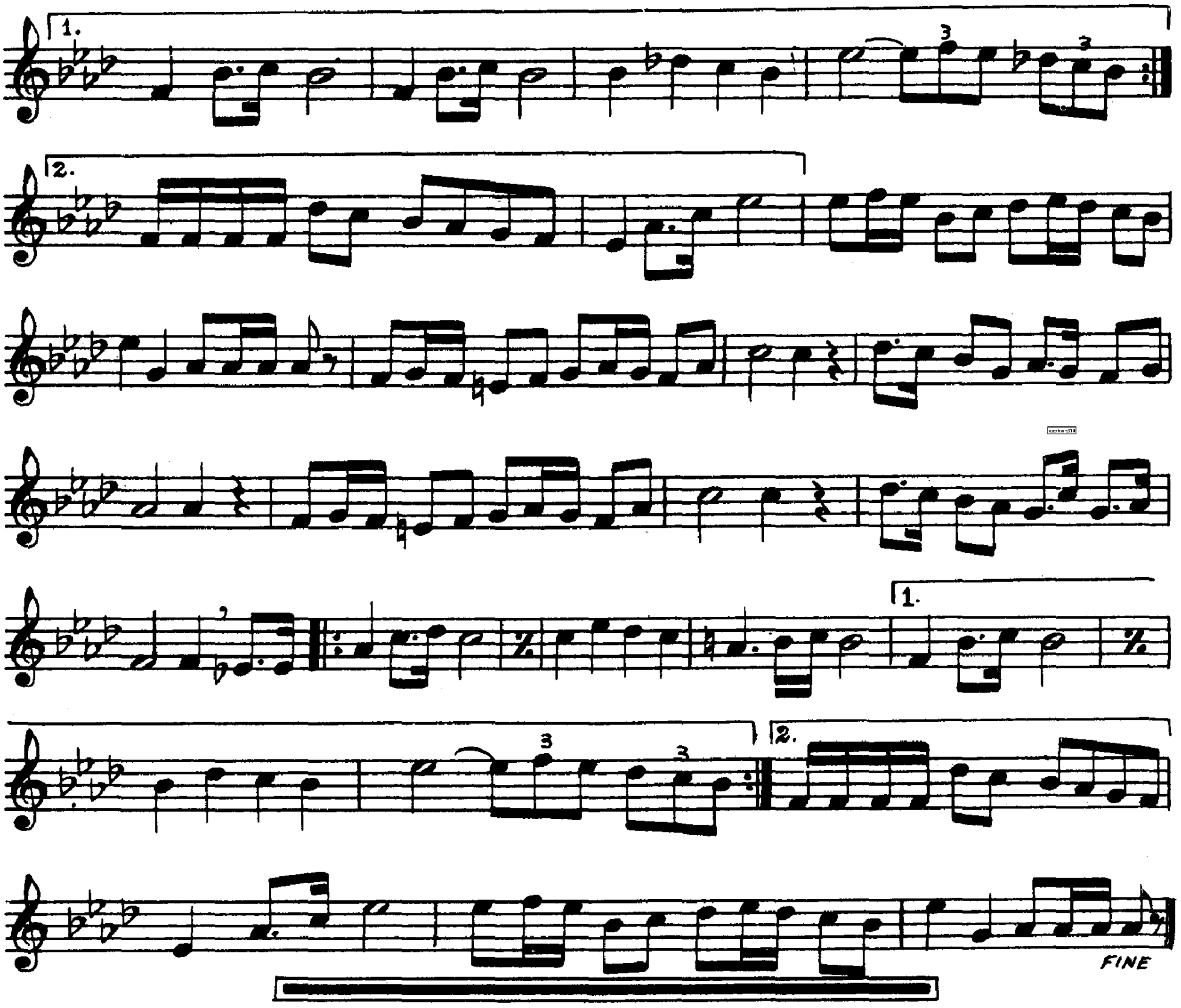
FINE

מילואים

אוצה"ח 1234567

אוצר החכמה

רשימת הניגונים

קעב. קרה״ת לשבת, יו״ט וחול 145
קעג. טעמי הנגינה לר״ה ויוהכ״פ 146
קעד. טעמי הנגינה להפטרה 146
קעה. טעמי הנגינה למגילת אסתר 147

טעמי הנגינה

קריאת התורה

172 — לשבת, יום טוב וחול — קעב

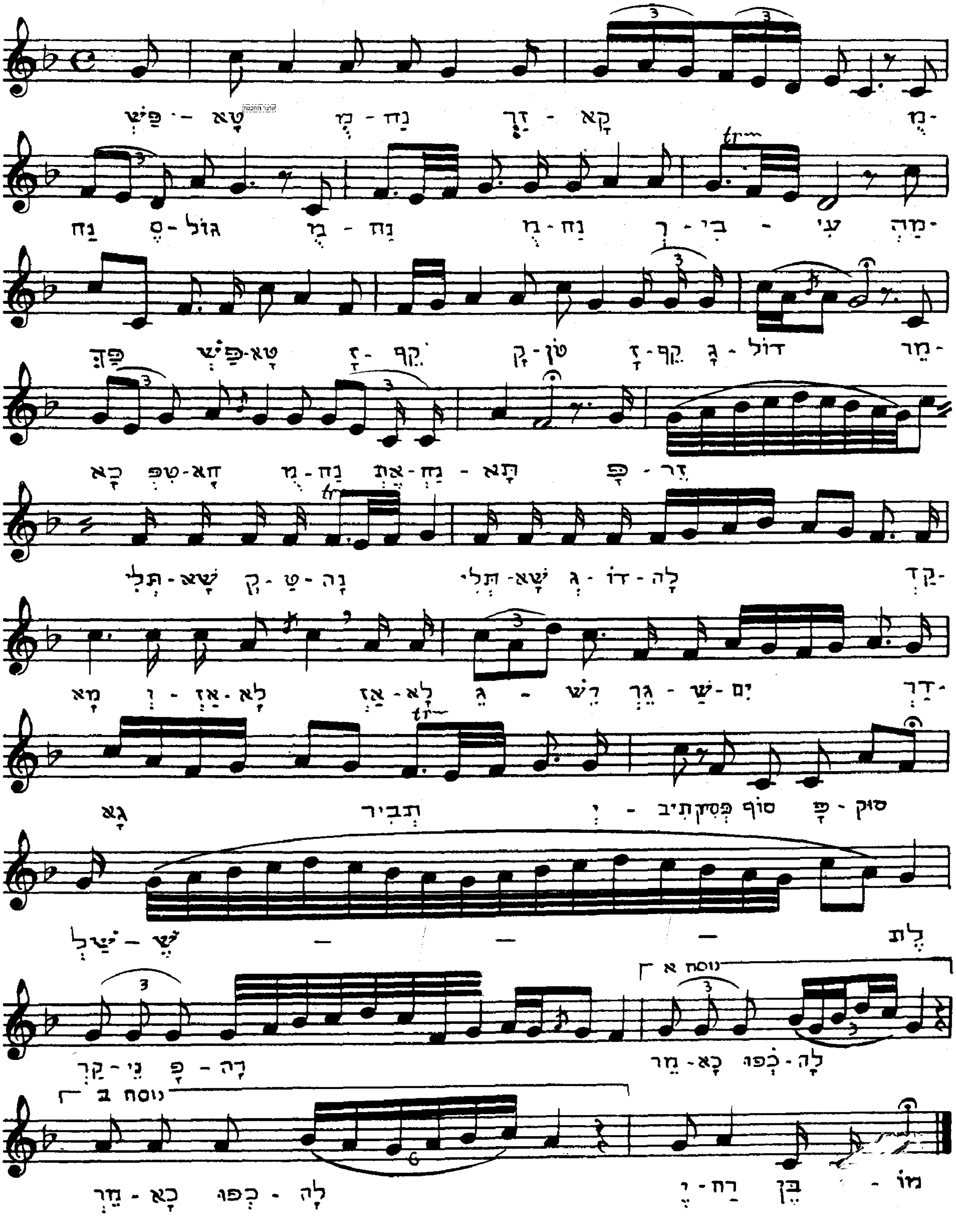

אוצר החכמה

קעג 173 טעמי הנגינה — לר"ה ויוה"כ

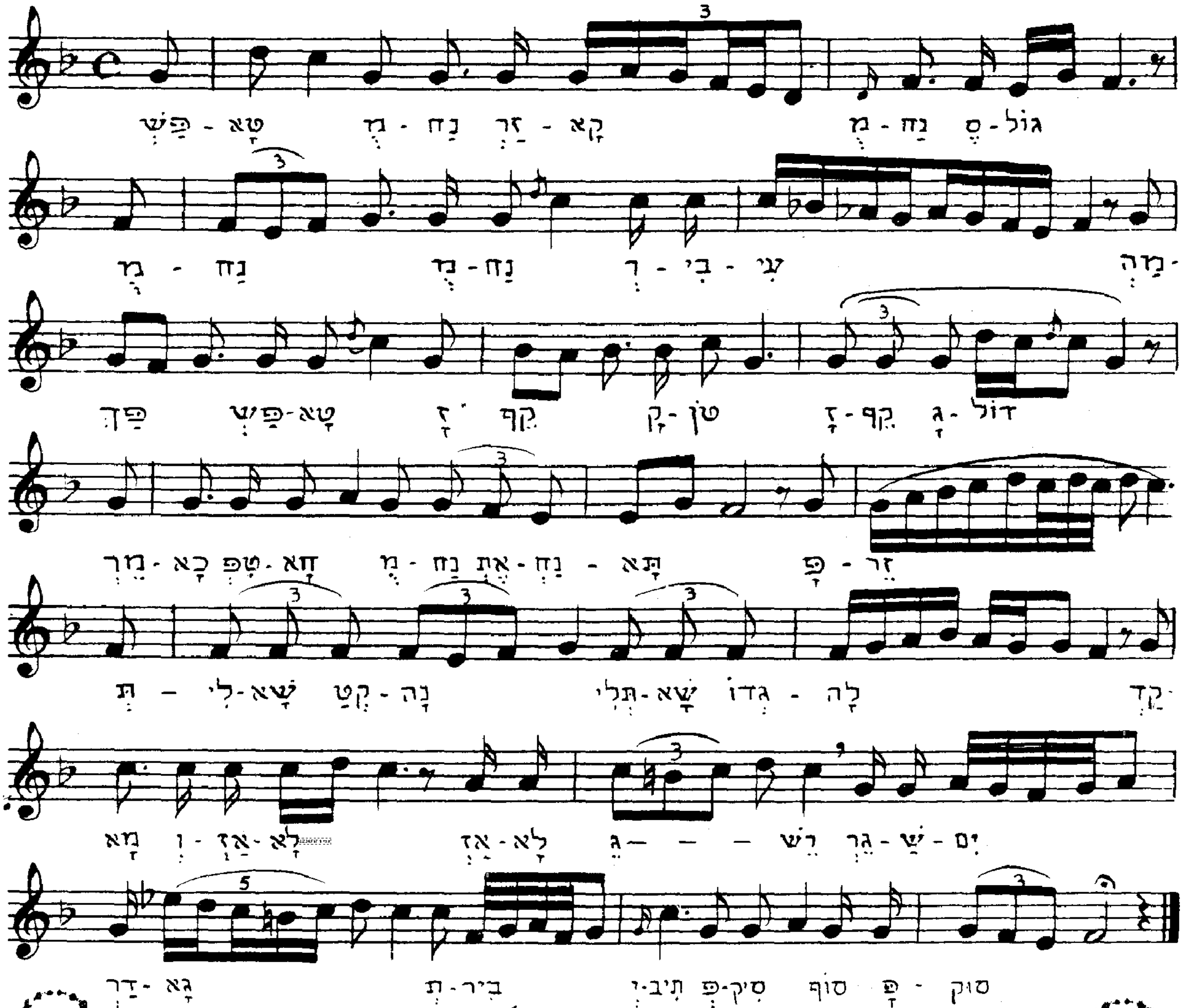

קעד 174 טעמי הנגינה להפטרה

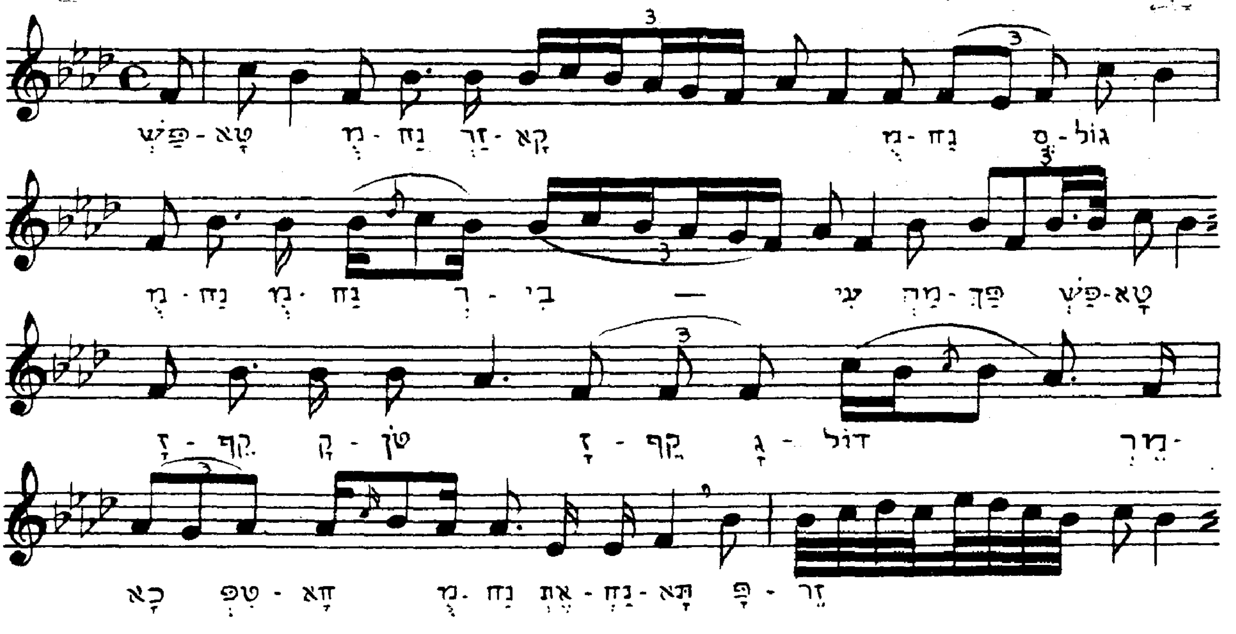

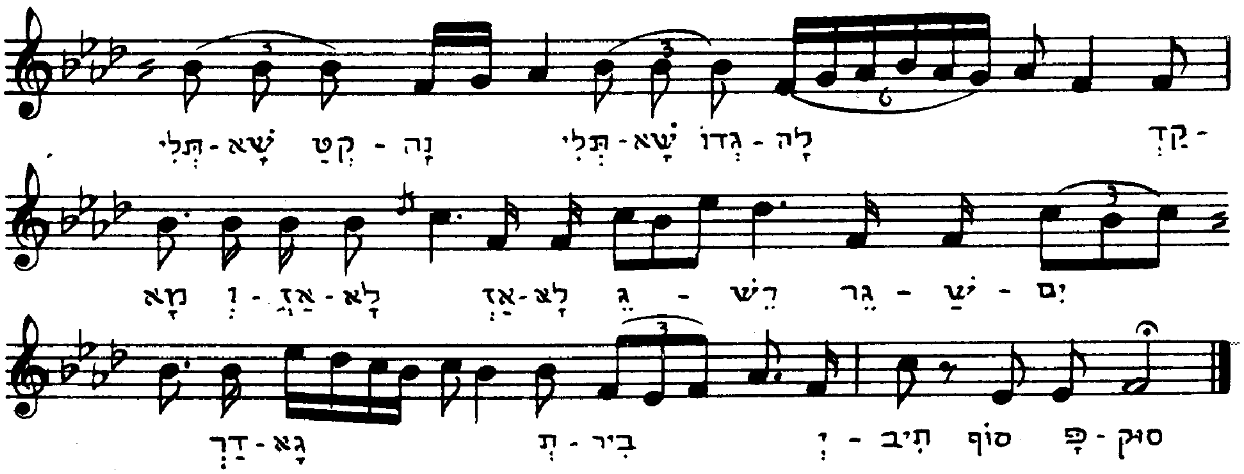

קעה טעמי הנגינה למגילת אסתר 175

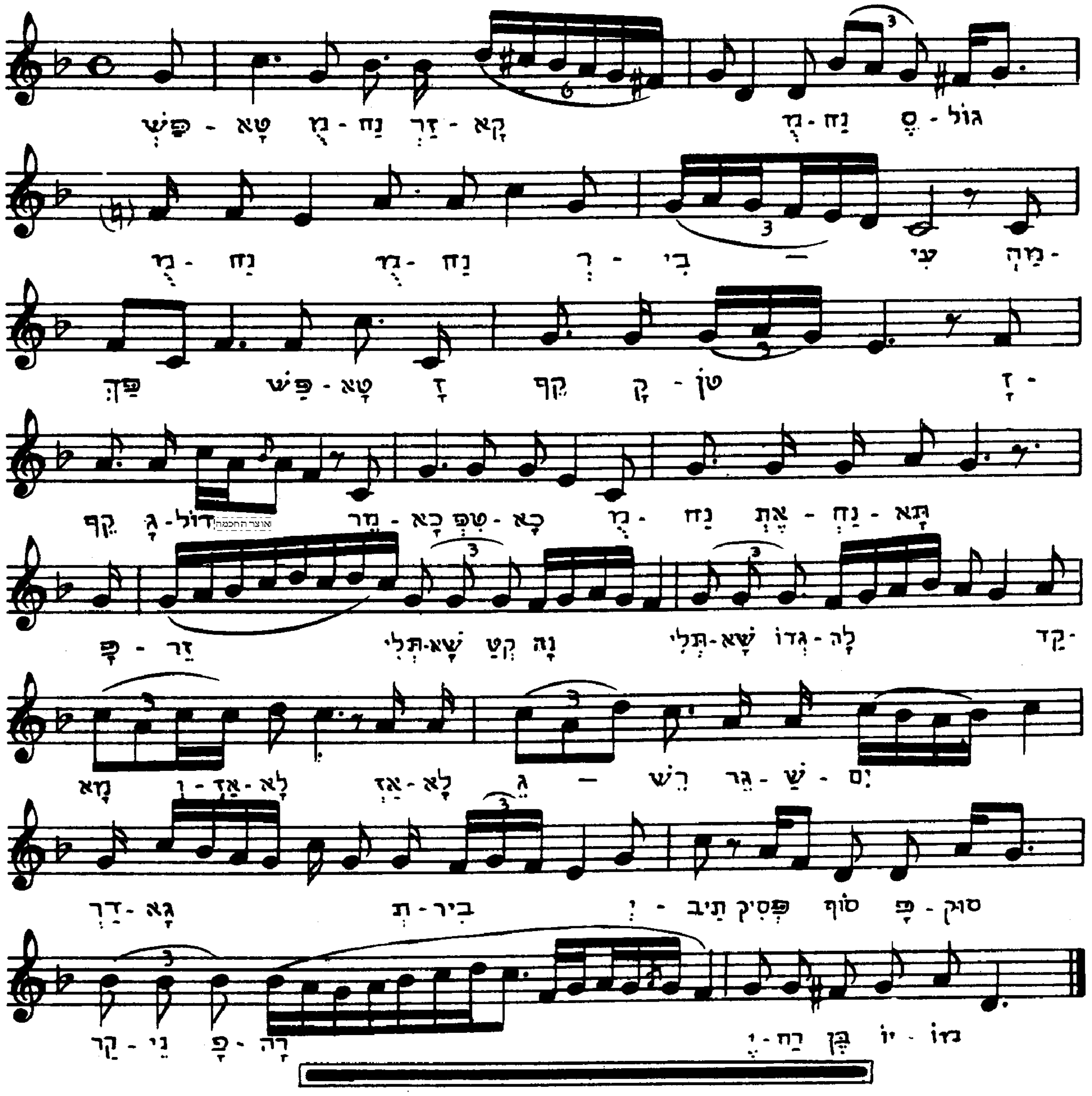

רשימת הניגונים הכללית

כרך ראשון

מחלקה ראשונה

(ניגוני נשיאי חב"ד)

א. הניגון בן ארבע בבות לכ"ק רבנו הגדול 1
ב. כאיל תערוג — לכ"ק רבנו הגדול 2
ג. א־לי אתה ואודך — לכ"ק רבנו הגדול 2
ד. צאינה וראינה — לכ"ק רבנו הגדול 2
ה. קול דודי דופק — לכ"ק רבנו הגדול 3
ו. אבינו מלכנו — לכ"ק רבנו הגדול 3
ז. לכה דודי — לכ"ק רבנו הגדול 4
ח. ניגון דבקות חב"ד לתפלות שבת — לכ"ק רבנו הגדול 4
ט. ניגון דבקות חב"ד לתפלות ר"ה — לכ"ק רבנו הגדול 5
י. בני היכלא — מיוחס לכ"ק רבנו הגדול 5
יא. ניגון ישן — מיוחס לכ"ק רבנו הגדול 7
יב. ניגון ידוע בשם „דעם מיטעלער רבינ'ס קאַפּעליע" 9
יג. הודיעני ה' קצי — לכ"ק אדמו"ר צמח צדק 11
יד. כאיל תערוג — לכ"ק אדמו"ר צמח צדק 11
טו. ימין ה' רוממה — לכ"ק אדמו"ר צמח צדק 11
טז. שובו שובו — לכ"ק אדמו"ר מהר"ש 12
יז. פסוקים קודם התקיעות — לכ"ק אדמו"ר הרש"ב 13
יח. ברכות קודם התקיעות — לכ"ק אדמו"ר הרש"ב 14
יט. פסוקים אחר התקיעות — לכ"ק אדמו"ר הרש"ב 14

מחלקה שני'

(ניגוני חב"ד מסורתיים)

כ. שלש תנועות מהבעש"ט, המגיד ממעזריטש ורבנו הגדול 15
כא. ניגון מיוחס להבעש"ט 15
כב. ניגון להרה"ק ר' מיכל'ע מזלאָטשעוו 16
כג. „קול ביער" — לה„שפּאָלער זיידע" 17
כד. „האָפּ קאַזאַק" — לה„שפּאָלער זיידע" 18
כה. השתפכות הנפש — להרה"ק ר' מענדל'י מהאראדאק 19
כו. „קדיש" — להרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשעוו 19
כז. ניגון לברכת כהנים — מהקאפּעליע של כ"ק אדמו"ר האמצעי . . 21

כח. ניגון הגדול להרה"ק ר' אהרן מסטראשעלע 22
כט. ניגון מיוחס להרה"ק ר' אהרן מסטראשעלע 24
ל. ניגון להרה"ח ר' משה ווילענקער 24
לא. ניגון דבקות — מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ 25
לב. ניגון דבקות — מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ 25
לג. ניגון דבקות לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל 26
לד. דבקות חב"ד לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל 27
לה־לט. ניגוני הרה"ח ר' הלל מפאַריטש . . . . 27־31
מ. ניגון להרה"ח ר' פסח ממאלאסטאווקע 32
מא. ניגון מסלאוויטא — מיוחס להרבנים המדפיסים דסלאוויטא . . . 32
מב. ניגון לחסידי אדמו"ר הצ"צ 33
מג. ניגון מיוחס לחסידי אדמו"ר הצ"צ 34
מד. ניגון מראסטאוו, „דעם רבינ'ס ניגון" 35
מה. ניגון להרה"ח ר' יעקב מרדכי מפאלטאווא 36
מו. ניגון מניקאָלאַיעוו, „דער בינוני" 37

מחלקה שלישית

(ניגוני חב"ד לזמנים שונים)

ניגוני שבת ויום טוב

מז. ידיד נפש 39
מח. אזמר בשבחין 41
מט. אסדר לסעודתא 41
נ־נא. טל יעסיס; טל בו תברך . . . . 42־3
נב. וכל מאמינים 44
נג. הנרות הללו 44
נד. שושנת יעקב 47
נה. פדה בשלום נפשי, ניגון לי"ט כסלו 49
נו. ניגון לחג הגאולה יב־יג תמוז 51
נז. ניגון לר' אלי' חיים אלטהויז 51
נח. ניגון מניקאָלאַיעוו 52
נט. ניגון לר' אשר מניקאָלאַיעוו 53
ס. „דער פאַסטוך" 54
סא. ניגון לר' זלמן זלאטאפאלסקי 55
סב. „זשעבינער קאַפּ" 56
סג. „זשעבינער האַרץ" 57
סד. „דער פלפול" 58
סה־סז. ניגוני ר' שלום האריטאנאוו . . . . 60־2
סח. ניגון לר' יודיל מלאפיץ 62
סט. „דער קרעמענטשוגער ניגון" 63
ע־צו. ניגונים לשבת ויום טוב . . . . 64־88

ניגוני תפלה לימים נוראים

צז. ידעתי ה׳ כי צדק משפטיך 89
צח. ניגון קודם קדיש מוסף לימים נוראים 89
צט. והכהנים 90

ניגוני התועדות חסידים

ק. אך לאלקים דמי נפשי 93
קא. צמאה לך נפשי 93
קב. תשב אנוש עד דכא 94
קג. אשרינו מה טוב חלקנו 94
קד. האדרת והאמונה 95
קה. אכן אתה א־ל מסתתר 95
קו. אדיר הוא 96
קז. הנשמה יורדת לתוך הגוף 96
קח. אלו ואלו אומרים 97
קט. „עסען עסט זיך" 97
קי. „נאַשי קראַמקי", בשפת רוסית 98
קיא. „ניע זשוריצי כלאָפצי", בשפת רוסית 98
קיב. „כאָט מי כודי", בשפת רוסית 99
קיג. „זאַ רעקאָיו", בשפת רוסית 99
קיד. ניגון מארץ ישראל 100
קטו. ניגון לר׳ בנימין אלטהויז 100
קטז. ניגון להאחים חאריטאנאוו 101
קיז. ניגון לר׳ דוב מאיסעיעוו 101
קיח. „האראדישטשער ניגון" 102
קיט־קל. ניגונים להתועדות . . . . 103־111

ניגוני געגועים

קלא. „דו־נאי" 113
קלב. „דער ש״ך" 114
קלג. „דער פרענק" 115
קלד. „וואַלאַך" לר׳ נטע מפאַהאַר 116
קלה. „וואַלאַך" מניקאָלאַיעוו 118
קלו־קלח. ניגוני געגועים . . . . 119־122

ניגוני שמחה

קלט. אשריכם ישראל 123
קמ. ניגון לר׳ משה מזשעבין 123
קמא. ניגון לר׳ אשר מניקאָלאַיעוו 124
קמב. ניגון לר׳ טובי׳ בעלקין 125

קמג. „דובראָוונער ניגון" 125
קמד. ניגון מניקאָלאַיעוו 126
קמה. „דאָקשיצער ניגון" 127
קמו. „פאַנקע" נומ. 1 128
קמז. „פאַנקע" נומ. 2 128
קמח־קנח. ניגוני שמחה . . . . 129־136
קנט. כי בשמחה תצאו 136

ניגוני ריקוד

קס. והריקתי לכם ברכה 137
קסא. וכל קרני רשעים אגדע 137
קסב. אום אני חומה 138
קסג. על הסלע הך 138
קסד־קסט. ניגוני ריקוד . . . . 139־141

ניגוני נצחון

קע. „נאַפּאָלעאָנ'ס מאַרש" 142
קעא. „מאַרש" 143

מילואים

קעב. טעמי הנגינה לקרה"ת לשבת, יו"ט וחול 145
קעג. טעמי הנגינה לקרה"ת לר"ה ויוהכ"פ 146
קעד. טעמי הנגינה להפטרה 146
קעה. טעמי הנגינה למגילת אסתר 147

SEFER HANIGUNIM

Book of Chabad—Chassidic Melodies

Published by

NICHOACH

770 Eastern Parkway Brooklyn 13, N. Y.

GENERAL INDEX OF THE MELODIES

Volume One

SECTION ONE

(Compositions by the Heads of Chabad)

Page

1. "Four Stanzas," by Rabbi Schneur Zalman ("Der Alter Rebbe") 1
2. Kaayal Taarog—*Like a Fawn Yearning,* by Rabbi Schneur Zalman 2
3. Keli Ata Veodeka—*You are My G-d, and I will Praise Thee,* by Rabbi Schneur Zalman 2
4. Tz'ena Ure'ena—*Go Out and See,* by Rabbi Schneur Zalman 2
5. Kol Dodi Dofek—*My Beloved is Calling,* by Rabbi Schneur Zalman 3
6. Avinu Malkenu—*Our Father, Our King,* by Rabbi Schneur Zalman 3
7. Lecha Dodi—*Come Beloved,* by Rabbi Schneur Zalman 4
8. Devotional Chabad Melody for Sabbath Prayers, by Rabbi Schneur Zalman 4
9. Devotional Chabad Melody for New Year Prayers, by Rabbi Schneur Zalman 5
10. Bnai Hechala (Sabbath afternoon Zmiroth), by Rabbi Schneur Zalman 5
11. An Ancient Melody, by Rabbi Schneur Zalman . .
12. "Mitteler Rebbin's Kapellie" (Symphony), by the Musicians Troupe of Rabbi Dov Ber ("Der Mitteler Rebbe") 9
13. Hodieni Hashem Kitzi—*Tell me, O G-d, My End,* by Rabbi Menachem Mendel of Lubavitz . . . 11
14. Kaayal Taarog—*Like a Fawn Yearning,* by Rabbi Menachem Mendel of Lubavitz 11
15. Yemin Hashem Romemah—*G-d's Mighty Arm,* by Rabbi Menachem Mendel of Lubavitz . . . 11

16. Shuvu Shuvu—*Return,* by Rabbi Shemuel 12
17. Pre-Tekioth Verses, by Rabbi Sholom Ber 13
18. Pre-Tekioth Blessings, by Rabbi Sholom Ber . . . 14
19. After-Tekioth Verses, by Rabbi Sholom Ber . . . 14

SECTION TWO

(Traditional Chabad Melodies)

20. "Three Movements," by the Baal-Shem-Tov, the Maggid of Mezeritz and Rabbi Schneur Zalman 15
21. Melody, by the Baal-Shem-Tov 15
22. Melody, by Rabbi Michele Zlotchever 16
23. Kol Bayaar—*A Voice in the Woods,* by the "Spoler Zeide" 17
24. Hop Cossack, by the "Spoler Zeide" 18
25. Soul Yearning, by Rabbi Mendele Horodoker . . . 19
26. Kaddish, by Rabbi Levi Yitzchak Berditchever . . 19
27. Melody for the Priestly Blessing, by the Musicians Troupe of Rabbi Dov Ber 21
28. The Great Melody, by Rabbi Aaron Strasheler . . 22
29. Melody, by Rabbi Aaron Strasheler 24
30. Melody, by Rabbi Moshe Vilenker 24
31. Devotional Melody, by Rabbi Menachem Mendel of Lubavitz 25
32. Devotional Melody, by Rabbi Menachem Mendel of Lubavitz 25
33. Devotional Melody, by Rabbi Judah Leib 26
34. Chabad Devotional, by Rabbi Judah Leib 27
35-39. Melodies, by Rabbi Hillel Paritcher 27-31
40. Melody, by Rabbi Pesach of Malastovke 32
41. Slavita Melody, by the Rabbis Schapiro (Printers of Slavita) 32
42. Melody, by Chassidim of Rabbi Menachem Mendel 33
43. Melody, by Chassidim of Rabbi Menachem Mendel 34
44. The Rebbe's Melody (Rostov Melody) 35
45. Melody, by Rabbi Jacob Mordechai of Poltava . . 36
46. Nikolaev Melody ("Der Benoni") 37

SECTION THREE

(Chabad Melodies for Different Occasions)

Sabbath and Holiday Melodies

47. Yedid Nefesh—*Beloved Soul* 39
48. Azamer Bishvachin—*I shall Chant Praises* (Sabbath night Zemiroth) 41
49. Asader Lisudatha—*I will Prepare for the Feast* (Sabbath noon Zemiroth) 41

GENERAL INDEX OF THE MELODIES

50-51. Tal Yaasis; Tal Bo Tevarech (Prayer for Dew—Passover) 42-43
52. Vechol Maaminim—*All believe* (High Holidays) 44
53. Haneroth Halalu—*These Lights* (Chanukah) . . . 44
54. Shoshanath Yaakov—*The Lily of Jacob* (Purim) 47
55. Padah Beshalom Nafshi—*He Redeemed my Soul in Peace* (Yud-Teth Kislev) 49
56. Melody (for 12-13 Tammuz) 51
57. Melody, by Eliah Chayyim Althaus 51
58. Nikolaev Melody 52
59. Melody, by Asher of Nikolaev 53
60. Der Pastuch—*The Shepherd* 54
61. Melody, by Zalman Zlotopolsky 55
62. Zhebiner Kop—*Mind of a Zhebiner* 56
63. Zhebiner Hartz—*Heart of a Zhebiner* 57
64. Der Pilpul—*The Discourse* 58
65-67. Melodies, by Sholom Charitonov 60-62
68. Melody, by Yudel of Lapitz 62
69. Krementchuger Niggun (Melody from Krementchug) 63
70-96. Melodies for Sabbath and Holidays 64-68

Devotional Melodies for the High Holidays

97. Yadati Hashem—*I Know, O G-d* (Liturgy) 89
98. Melody before Musaph-Kaddish 89
99. Vehakohanim—*And the Priests* (Liturgy) 90

Melodies for Chassidic Gatherings

100. Ach Laelokim—*Only Unto G-d* 93
101. Tzam'ah Lecha Nafshi—*My Soul Thirsteth unto Thee* 93
102. Tashev Enosh—*Thou Afflictests Man* 94
103. Ashrenu—*How Happy Are We!* 94
104. Haadereth—*Beauty Unto G-d* 95
105. Achen Attah—*Thou Art Indeed* 95
106. Addir Hu—*He is Mighty* 96
107. Haneshamah Yoredeth—*The Soul Descendeth* . . 96
108. Elu Vaelu Omrim—*All Declare* 97
109. Essen Est Zich—*The Appetite to eat is there* . . . Yid. 97
110. Nashi Kromki—*Our Little Stores,* Rus. 98
111. Ne Zhuritze Chloptzi—*Don't worry Fellows,* W. Rus. 98
112. Chot Mi Chudi—*Even If We are Poor,* W. Rus. . . 99
113. Za Rekoyu—*Beyond the River,* Rus. 99
114. Melody from the Holy Land 100
115. Melody, by Benjamin Althaus 100
116. Melody, by the Brothers Charitonov 101
117. Melody, by Dov Moyseyev 101

118. Melody from Horodishtch 102
119-130 Melodies for Chassidic Gatherings 103-111

Melodies of Yearning

131. "Dunai" (Shepherd Melody) 113
132. "Der Shatz"—*The Cantor* 114
133. "Der Frenk" (Sephardic Melody) 115
134. Wallachian Airs, by Nota of Pahar 116
135. Wallachia of Nikolaev 118
136-138. Melodies of Yearning 119-122

Joy Melodies

139. Ashreichem Israel— *Ye Happy Israelites* 123
140. Melody, by Moshe of Zhebin 123
141. Melody, by Asher of Nikolaev 124
142. Melody, by Tuvia Belkin 125
143. Dubrovner Melody 125
144. Nikolaev Melody 126
145. Dokshitz Melody 127
146. "Fonke"—*The Russian,* No. 1 128
147. "Fonke," No. 2 128
148-158 Joy Melodies 129-136
159. Ki Bsimchah—*In Joy* 136

Dance Melodies

160. Veharikothi—*I Will Pour Blessings* 137
161. Vechol Karne—*The Wicked Shall Perish* 137
162. Om Ani Chomah—*The People Like a Wall* 138
163. Al Hasela Hoch—*Water from the Rock* 138
164-169. Dance Melodies 139-141

Marches

170. Napoleon's March 142
171. March 143

Supplements

172. Musical Notes for Reading of the Torah, for Sabbath, Festivals and Weekdays 145
173. Musical Notes for Reading of the Torah on the High Holidays 146
174. Musical Notes for the Haphtorah 146
175. Musical Notes for Reading the Megillah 147